المختصر
في شرح كتاب التوحيد

EL-MU'TASAR

KİTÂBU'T TEVHÎD ŞERHİ

لفضيلة الشيخ
علي بن خضير الخضير

ŞEYH ALÎ BİN HUDAYR

MİNBER YAYINLARI

المعتصر
في شرح كتاب التوحيد

EL-MU'TASAR
KİTÂBU'T-TEVHÎD
ŞERHİ

لفضيلة الشيخ
علي بن خضير الخضير
– ŞEYH ALÎ BİN HUDAYR –

MİNBER
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **35**

ŞEYH ALİ BİN HUDAYR HAKKINDA **36**

İlmî Hayatı: 36

İlim Talep Etmesi: 36

Özellikleri: 37

Hocaları: 37

Vermiş Olduğu Dersler: 38

Çektiği Sıkıntılar ve Yaşadığı İmtihanlar: 38

Kitapları ve Te'lîfâtları: 38

(1.) KİTÂBU'T-TEVHÎD **40**

Birinci Mesele: Teliflere, Tasniflere ve Hutbelere Besmele İle Başlamanın Hükmü: 42

İkinci Mesele: "Elhamdulillâh" İle Başlamanın Hükmü: 43

Üçüncü Mesele: Şirkte Özürlü Görme Konuları: 44

I. Birinci Durum: İkrah 44

I.I. İkrahın Şartları: 44

I.II. İkrahın Gerçekleşmesi İçin Dövülmesi Ya Da Hapsedilmesi Gerekir Mi, Yoksa Bunlar İle Tehdit Edilmesi Yeterli mi? 44

I.III. Sözlü İkrah İle Fiilî İkrah Arasında Fark Var Mıdır? 45

II. İkinci Durum: Cehalet Şirkte Özür Müdür, Değil Midir? 46

[Allah Teâlâ'nın; "Ben Cinleri ve İnsanları Yalnız Bana Kulluk Etsinler Diye Yarattım." *(Zâriyât, 56)* Kavlinin Beyânı] 47

[Allah Teâlâ'nın: "Andolsun Ki Biz Her Ümmete 'Allah'a Kulluk Edin ve Tâğûttan Kaçının' Diye Peygamber Gönderdik..." *(Nahl, 36)* Kavlinin Beyânı] 48

[Allah Teâlâ'nın: "Rabbin, Kendisinden Başkasına Asla İbadet Etmemenizi Ve Anne-Babaya İyilikte Bulunmanızı Kesin Olarak Emretti..." *(İsrâ, 23)* Kavlinin Beyânı] 48

I. Anne-Babaya İtaatin Hükmü 50

I.I. Şüpheli Şeylerde Onlara İtaat Etmenin Hükmü Nedir? 51

[Rasûlulah'ın *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*; 'Ey Muâzı Allah'ın Kulları Üzerindeki Hakkı, Kulların Da Allah'ın Üzerindeki Haklarının Ne Olduğunu Biliyor Musun...' Hadisinin Şerhi] 51

[Dördüncü] Mesele: İlk Bâbdaki Âyetleri Tekrar Gözden Geçirme: 53

I. Rab Kelimesinin Tarifi 53

II. Nâfile Olan Şeyleri Terk Etmede Anne-Babaya İtaat Etmenin Hükmü: 54

III. Sefere Çıkmak İçin Anne-Babadan İzin Almak Vâcip Midir? 55
IV. Anne-Babanın Nafakası Çocuğa Vâcip Midir? 55
V. Anne ve Baba İle Kalmak Vâcip Midir? 56
VI. Anne-Baba Kavramı Dedeyi De Kapsıyor Mu? 56
VII. Sütbaba Bu Kavramın İçine Girer mi? 56
[Allah Teâlâ'nın: "Allah'a Kulluk Edin O'na Hiçbir Şeyi Ortak Koşmayın..." *(Nisâ, 36)* Kavlinin Beyânı] 57
[İbn Mes'ûd'un Sözünün Şerhi] 57
[Muâz Hadisinden Bazı Meseleler] 58
I. Merkep Necis Midir, Değil Midir? 59
II. Bilmeyen Birinin "Allah ve Rasûlü Daha İyi Bilir" Sözünü Kullanması Câiz Midir? 59
III. Hadisin Genel Anlamı: 61
IV. Bir Mesele: 61
[Nahl Sûresi 36. Âyet Üzerine Mülâhaza] 62
(2.) BÂB: TEVHİDİN FAZİLETİ VE GÜNAHLARA KEFÂRET OLAN ŞEYLER 64
[Allah Teâlâ'nın "İman Edip İmanlarına Zulüm Bulaştırmayanlar Var Ya, İşte Güven Onların Hakkıdır. Doğru Yolu Bulmuş Olanlar Da Onlardır." *(En'âm, 82)* Kavlinin Beyânı] 66
I. Bir Mesele: 67
II. Âyetin Şerhi: 67
[Ubâde Bin Sâmit Hadisinin Şerhi] 68
[I. Kelime-i Şehâdetin Mânası:] 69
[İtbân Hadisinin Şerhi] 73
I. Bu Hadisteki "Kim Lâ İlâhe İllallâh Derse Cennete Girer..." Cümlesinden Sadece Dil İle Söylemek mi Kastediliyor? 73
II. Amele "Söz" Denir mi? 73
III. Mesele: Buradaki Haramlık Muvahhidin Cehennemde Ebedî Kalma Haramlığı Mıdır, Yoksa Cehenneme Girme Haramlığı Mıdır? 74
[Ebû Saîd El-Hudrî Hadisinin Şerhi] 74
I. Hadisin Sıhhati ve Derecesi: 75
II. Mesele: "Yedi Yer" De Şekil Olarak Gökler Gibi Midir? 76
[Enes Bin Mâlik Hadisinin Şerhi] 77
(3.) BÂB: TEVHİDİ GERÇEKLEŞTİRENİN HESAPSIZ OLARAK CENNETE GİRECEĞİ 80
Birinci Mesele: Başlığın Şerhi 82
[İkinci Mesele:] Tevhidi Gerçekleştirmek Hüküm Olarak İki Kısma Ayrılır: 82
[Allah Teâlâ'nın "Şüphesiz İbrâhim; Allah'a İtaat Eden, Hakka Yönelen Bir Önderdi. Allah'a Ortak Koşanlardan Değildi" *(Nahl, 120)* Kavlinin Beyânı:] 83
I. Bir Mesele: Müşriklerle Aynı Yeri Mesken Edinmek 83

İbn Abbas Hadisinin Şerhi 84
I. Rukye Mubah Mıdır, Haram Mıdır? 89
II. Borç İstemek Bu Bâba Girer mi? 89
III. Doktora Tedavi Olmak İçin Gitmek Buna Girer mi? 89
IV. Hocadan Şer'î İlimler Öğretmesini İstemek Ya Da Şer'î Kitaplar İstemek Buna Dahil Olur Mu? 90

(4.) BÂB: ŞİRKTEN KORKMAK 92

[Allah Teâlâ'nın; "Şüphesiz Allah Kendisine Ortak Koşulmasını Bağışlamaz. Bunun Dışında Kalanları İse Dilediğine Bağışlar." *(Nisâ, 48)* Kavlinin Beyânı] 93
I. Küçük Şirk Tövbesiz Bağışlanır Mı, Bağışlanmaz Mı? 93
II. Bağışlanmamadan Dolayı Cehenneme Girilir mi? 94

[Allah Teâlâ'nın: "Hani İbrâhim Demişti Ki: Rabbimi Bu Şehri Güvenli Kıl; Beni ve Oğullarımı Putlara Tapmaktan Uzak Tut." *(İbrâhim, 35)* Kavlinin Beyânı] 94
I. Âyetin Konu İle Alakası: 95
II. Şirk: 95

[Amr Bin Lubeyd Hadisinin Şerhi] 95
I. Küçük Şirkin Tarifi: 96
II. Hadisin Konu İle Alakası: 96

[İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi] 97

[Câbir Hadisinin Şerhi] 98

(5.) BÂB: LÂ İLÂHE İLLALLÂH'A ŞEHÂDET ETMEYE DAVET 99

Tevhide Davet Etmenin Hükmü Nedir? 101

Birinci Âyet: "De Ki: İşte Benim Yolum Budur. Ben ve Bana Tâbi Olanlar Bilerek Allah'a Çağırırız." *(Yûsuf, 108)*. 101
I. Davet Vesileleri Delillerden mi Alınmıştır, Yoksa İctihâdî Midir? 102
II. Bir Mesele: "Safların Birliği, Tevhid Kelimesini Söylemekten Önce Gelir" Sözü Doğru Mudur? 102
III. Mesele: "İttifak Ettiğimiz Konularda Yardımlaşırız, İhtilâf Ettiğimiz Konularda da Birbirimizi Mazur Görürüz" Sözü Doğru Mudur? 102

[İbn Abbas Hadisinin Şerhi] 103
[I. Ehl-i Kitap Kaç Kısma Ayrılır?] 104
II. Hadiste Hac ve Orucun Zikredilmeme Sebebi Nedir? 105

Sehl Bin Sa'd Hadisinin Şerhi: 106

(6.) BÂB: TEVHİDİN VE ALLAH'TAN BAŞKA İLÂH OLMADIĞINA ŞEHÂDET ETMENİN TEFSİRİ 108

Birinci Mesele: Tefsirin Mânası 109

Birinci Âyet: "Onların Yalvardıkları O Varlıklar 'Hangimiz Daha Yakın Olacağız' Diye Rablerine Vesile Ararlar." *(İsrâ, 57)*. 109
I. Âyetin Mânası: 110

II. Bu Âyetin Konuya Delâlet Yönü: 110
İkinci Âyet: "Bir Zamanlar İbrâhim Babasına ve Topluluğuna Şöyle Demişti: Ben Sizin Taptıklarınızdan Uzağım. Beni Yaratan Hariç, O Bana Doğru Yolu Gösterecektir." *(Zuhruf, 26-27)*. 110
Üçüncü Âyet: "Onlar Allah'ı Bırakıp Hahamlarını ve Rahiplerini İlah Edindiler..." *(Tevbe, 31)*. 110
I. Âyetin Konu İle Münasebeti: 111
Dördüncü Âyet: "İnsanlar Arasında Allah'ı Bırakıp Da O'na Ortaklar Koşanlar Vardır. Onları Allah'ı Sever Gibi Severler." *(Bakara, 165)*. 111
I. Âyetin Konuyla Münasebeti: 111
[Ebû Mâlik El-Eşca'î Hadisinin Şerhi] 111
I. Beraat: [Küfürden Nasıl Berî Olunur?] 112
I.ı. Kalbin Küfür ve Ehlinden Beraatı: 113
I.II. Dilin Beraatı: 113
I.III. Âzalar İle Beraat: 114
II. Bir Mesele: Kâfirlerle Dostluk (Muvâlât) Kurmanın Hükmü: 114
II.ı. Büyük Dostluk [Muvâlât-U Kübrâ]: 114
II.II. Küçük Dostluk [Muvâlât-U Suğrâ]: 115
III. Kâfirlerin Yanında Çalışmanın Hükmü: 116
IV. Kâfirlerle Beraber Kalmanın Hükmü: 117
V. Kâfirlerin Vatandaşlığını Almanın Hükmü: 117
VI. Mesele: Küfür Beldesinden Hicret Etmenin Hükmü: 118
VII. Mesele: Haç Takmanın Hükmü? Bu Dostluktan Sayılır Mı? 118
VIII. Kâfir İşçi ve Şoför Kullanmanın Hükmü Nedir? 119
Ix. Mesele: Onlara İyilikte Bulunmak ve Onlara Adaletli Olmak 119
Ix.ı. Harbî Olan Kâfirlerden Hediye Kabul Etmek Dostluğa Girer mi? 120
X. Mesele: Laik ve Kâfir Partilere Girmenin Hükmü Nedir? 120

(7.) BÂB: BELAYI DEFETMEK YA DA KALDIRMAK İÇİN İP, HALKA VE BENZERİ ŞEYLERİ TAKMAK ŞİRKTENDİR 121

[Allah Teâlâ'nın "De Ki: Peki Allah'ı Bırakıp Kendisine İbadet Ettikleriniz Var Ya, Şayet Allah Bana Bir Zarar Dokundurmak İstese Onlar Bu Zararı Giderebilir mi?" *(Zümer, 38)* Kavli Hakkında] 124
[İmrân Bin Husayn Hadisinin Şerhi] 124
[I. Hadisin Sıhhat Derecesi:] 124
[Ukbe Bin Âmir Hadisinin Şerhi] 125
[I. Merfû Hadisin Kısımları:] 125
II. Bu İki Hadis Şunu İfade Ediyor: 126
Huzeyfe Hadisinin Şerhi: 126

(8.) BÂB: RUKYE VE MUSKA HAKKINDA GELENLER 127
Birinci Mesele: Rukyenin Tarifi: 129
İkinci Mesele: Rukyenin Hükmü: 129
Üçüncü Mesele: Şer'î Rukyenin Şartları: 130
I. Âyetlerin İşitilmesi Şart Mıdır? 130
Dördüncü Mesele: Rukye Daha Mı Efdaldir? 130
Beşinci Mesele: Rukye Karşılığı Ücret Almak Câiz Mıdır? 130
Altıncı Mesele: Mahal İtibariyle Rukyenin Kısımları: 131
[I. Su Vb. Sıvı Şeylerin Üzerine Okuyup Onu Hastaya İçirerek Yapılan Rukyenin Hükmü:] 131
I.I Câiz Diyenlerin Delilleri: 131
Yedinci Mesele: Hastaya Kur'ân Okumanın Yolu ve Rukye Yapmanın Şekli Nedir? 133
Ebû Beşîr El-Ensârî Hadisinin Şerhi 134
I. Nazarın Defedilmesinin Şer'î Yöntemleri: 134
İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi: 135
I. Muskanın Hükmü: 135
Abdullah Bin Ukeym Hadisinin Şerhi 136
Ruveyfi' Hadisinin Şerhi 137
I. Nazardan Dolayı Pejmürde (Üstü Başı Dağınık) Giyinmek Câiz mi? 137
Saîd Bin Cübeyr'in Eserinin Şerhi: 138
[I. Cin Musallatının ve Nazara Uğramanın Belirtileri] 138
Sekizinci Mesele: Süs Veya Güzel Manzara Olsun Diye Kur'ân'dan Âyetler Asmak 138

(9.) BÂB: AĞAÇ, TAŞ VE BENZERİ ŞEYLERLE TEBERRÜK EDEN KİŞİ HAKKINDA 139
Birinci Mesele: Teberrükün Mânası: 140
I. Şirk Olan Teberrük 140
II. Bid'at Olan Teberrük: 141
III. Şer'î Teberrük: 141
III.I. Zemzemin Nakli Câiz Mıdır? 142
III.II. Mesele: Rasûlullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in Mekânî Eserlerini Araştırmak Câiz Mıdır? 142
III.III. Buna Tarihî Eserlerin Bulunduğu Yerleri Ziyaret İçin Gitmek Girer mi? 142
[İkinci Mesele:] Ağaç, Taş ve Benzerleriyle Teberrükte Bulunma Hakkında 143
I. "Ey Filan! Bu Senin Bereketindir", "Filanın Tümü Bereketlir", "Sen Bize Bereket Getirdin" Gibi Lafızların Hükmü Nedir? 143

[Allah Teâlâ'nın "Lât ve Uzzâ'ya ve Diğer Üçüncüsü Menât'a Ne Dersiniz?" *(Necm, 19-20)* Kavlinin Beyanı] 144
Ebû Vâkid El-Leysî Hadisinin Şerhi: 144
I. Bir Mesele: [Yağmurla Teberrük] 147

(10.) BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASINA KURBAN KESMEK HAKKINDA GELENLER 148

[Birinci Mesele:] Allah'tan Başkası İçin Kurban Kesmenin Kısımları: 149
I. Normal (Âdeten) Kesme: 149
II. (Allah'a) İbadet Amaçlı Kesme: 150
III. Takarrüb Niyetiyle Kesme: [Şirk Olan Kesme] 150
IV. Kurban Kesmek "Büyük Şirk" Ya Da "Küçük Şirk" Diye Ayrılır Mı? 150
İkinci Mesele: [Kurban Keserken Allah'ın İsmini Zikretmemenin Hükmü] 151
[Allah Teâlâ'nın "De Ki: Benim Namazım, İbadetim, Hayatım ve Ölümüm Âlemlerin Rabbi Olan Allah İçindir." *(En'âm, 162)* Kavlinin Beyânı] 151
[Allah Teâlâ'nın "Rabbine Namaz Kıl ve Kurban Kes" *(Kevser, 2)* Kavlinin Beyânı] 152
[Ali Bin Ebî Tâlib Hadisinin Şerhi] 152
Târık Bin Şihâb Hadisinin Şerhi: 153
I. Mesele: Bu Adam Niye Cezalandırıldı? 155
II. Mesele: Ateşe Girmesi Ebedî Miydi, Yoksa Amelin Karşılığı Olan Belirli Bir Ceza Mıydı? 156

(11.) BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASINA KURBAN KESİLDİĞİ YERDE ALLAH'A KESİLMEZ 157

Sâbit Bin Dahhâk Hadisinin Şerhi: 159
I. Câhiliye Zamana Mı Nispetledir, Yoksa Halihazırdaki Duruma Mı Nispetledir? 159
II. Bayramların Kısımları: 160
III. Mesele: Belli Haftalarda Kutlanan Bayramlar Bid'at Mıdır? 161

(12.) BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASI İÇİN ADAKTA BULUNMAK ŞİRKTENDİR 163

I. Allah'tan Başkasına Adakta Bulunmaya Misal Nedir? 164
II. Şirk Adaklarda Kefâret Var Mıdır ve Onun Kefâreti Yemin Kefâreti Midir? 164
[Allah Teâlâ'nın "Onlar Adaklarını Yerine Getirirler..." *(İnsân, 7)* Kavlinin Beyânı] 164
I. Adakta Bulunmak Övülen Bir Davranış Mıdır? 165
II. Kendisinde Meşakkatin Olduğu Bir Adakta Bulunmanın Hükmü Nedir? 166
[Allah Teâlâ'nın "Her Ne İnfak Eder Ya Da Her Ne Adakta Bulunursanız Allah Muhakkak Onu Bilir..." *(Bakara, 270)* Kavlinin Beyânı] 166
[Âişe Hadisinin Şerhi] 167

I. "Ömrüm Boyunca Oruç Tutacağım Demek" Gibi Sünnet'te Olmayan Bir İtaatte Bulunmayı Nezretmenin Hükmü Nedir? ... 168
[II. Mubah Olan Nezir] ... 168
[III. İnat ve Kızgınlık Nezri] ... 168
[IV. Genel Nezir] ... 168
[Yemin Kefâreti Hakkında] ... 169

(13.) BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASIYLA İSTİÂZE YAPMAK (SIĞINMA İSTEMEK) ŞİRKTENDİR ... 170

[İstiâzenin Mânası] ... 170
[I. İstiâzenin Kısımları:] ... 171
I.I. Birinci Kısım: [Sadece Allah'ın Kudretinin Yettiği Hususlarda Başkalarına İstiğâse ve İstiâze Yapmak] ... 171
I.II. İkinci Kısım: [Mahlukun Gücünün Yettiği Hususlarda Onlara İstiğâse ve İstiâze Yapmak] ... 171
I.III. Üçüncü Kısım: Kulun Güç Getireceği Konularda Allah'a Tevekkül Edip Câiz Olan Sîğalarla Kuldan Yardım, Sığınma İstemek. ... 171
II. Mesele: Ölüden Sığınma, Korunma İstemenin Hükmü Nedir? ... 172
III. Gaip Olan Birinden İstiâzede Bulunmanın Hükmü Nedir? ... 172
III.I. "Ey Mu'tasım!", "Yâ Rasûlellah! Sen Burada Olsaydın Da Durumumuzu Görseydin." ve "Neredesin Ey Selahaddin!" Gibi Cümlelerin Hükmü Nedir? ... 173
IV. Kâfirlerden Yardım ve Korunma İstemenin Hükmü? ... 173
[Allah Teâlâ'nın "Doğrusu İnsanların Bir Kısmı, Cinlerden Bazılarına Sığınırlardı da Cinler Onların Azgınlıklarını Arttırırlardı." *(Cin, 6)* Kavlinin Beyânı] ... 174
I. Cinlere İstiâze ve İstiğâsede Bulunmanın Hükmü Nedir? ... 174
II. Cinlerle Konuşmanın Hükmü Nedir? ... 174
[Havle Bint Hakîm Hadisinin Şerhi:] ... 175

(14.) BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASINDAN YARDIM İSTEMEK VE ALLAH'TAN BAŞKASINA DUA ETMEK ŞİRKTENDİR ... 177

Kabirlere Kulluk Edenlerin Getirmiş Oldukları Bazı Deliller: ... 178
[Allah Teâlâ'nın "Allah'ı Bırakıp Da Sana Ne Fayda Ne De Zarar Veremeyecek Şeylere Yalvarma..." *(Yûnus, 106-107)* Kavlinin Beyânı] ... 179
[Allah Teâlâ'nın "Kim Allah'ı Bırakıp Da Kıyamet Gününe Kadar Kendisine Cevap Veremeyecek Şeylere Tapandan Daha Sapıktır?" *(Ahkâf, 5)* Kavlinin Beyânı] ... 180

(15.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "HİÇBİR ŞEYİ YARATMAYAN, KENDİLERİ YARATILMIŞ OLAN ŞEYLERİ ALLAH'A ORTAK MI KOŞUYORLAR..." (A'RÂF, 191) KAVLİ HAKKINDA ... 181

Birinci Âyet: ["Hiçbir Şeyi Yaratamayan, Kendileri Yaratılan Şeyleri Allah'a Ortak Mı Koşuyorlar?" *(A'râf, 191)*] ... 183

İkinci Âyet: ["Allah'ı Bırakıp Da Kendilerine İbadet Ettiklerİniz (Yalvardıklarınız), Bir Çekirdek Zarına Bile Hükmedemezler." *(Fâtır, 13)*] 184
[Enes Bin Mâlik Hadisinin Şerhi:] 184
İkinci Hadis: [Abdullah Bin Ömer Hadisinin Şerhi:] 186
I. Rükûdan Önce Kunut Yapmak Câiz Midir? 186
II. Kunutu Kim Yapar? 186
III. Güncel Bir Mesele: 187
IV. Kâfirlere Beddua Etmenin Hükmü Nedir? 187
V. Kâfirlere Dua Etmenin Hükmü Nedir? 188
VI. Kâfir, Allah'a Dua Edebilir mi? 188
[İbn Ömer'den Gelen Diğer Rivâyetin Şerhi] 189
I. Mesele: Belli Bir Kişiye Lanet Etmenin Hükmü Nedir? 189
II. Nefse Uyarak Fâsık Ya Da Bid'atçi Demek Câiz mi? 190
III. Te'vil Mâni(lerden) Midir, Değil Midir? 190
IV. Ölü Kâfirlere Sövmek: 190
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 191

(16.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "KALPLERİNDEN KORKU GİDERİLİNCE; 'RABBİNİZ NE BUYURDU?' DERLER. ONLAR DA 'HAK OLANI BUYURDU' DERLER." (SEBE', 23) KAVLİ HAKKINDA 193

[Bâbın Âyeti Hakkında] 195
I. Kalplerinden Korkunun Giderildiği Kişiler Kimlerdir? 195
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 196
Nevvâs Bin Sem'ân Hadisi 200

(17.) ŞEFAAT BÂBI 201

Birinci Mesele: Şefaatin Tarifi Hakkında 203
İkinci Mesele: Mühim Bir Husus 203
Üçüncü Mesele: Şefaatin Kısımları: 204
Dördüncü Mesele: Yaşayan, Güç Getirenden Şefaat İstemenin Hükmü Nedir? 204
Beşinci Mesele: Kabir Kullarının Kendisine Tutundukları Bazı Şüpheler ve Bu Şüphelerin, Kendilerine Sâlihlerin Kabirlerinden Yardım İstemeyi Mubah Kıldığına İnanmaları 205
I. Birinci Delilleri: A'mâ Hadisi 205
II. İkinci Delilleri: "Ey Allah'ın Kulları Yardım Edin" Hadisi 206
III. Üçüncü Delilleri: "Eğer Onlar Nefislerine Zulmettiklerinde Sana Gelseler de Allah'tan Günahlarının Bağışlanmasını Dileseler ve Peygamber de Onlara Bağışlanma Dileseydi..." *(Nisâ, 64)* Âyeti 206
IV. Dördüncü Delilleri: "Allah, İnsanların İhtiyaçları İçin Korku Anında Kendilerine Sığınacakları Bir Kısım Varlıklar Yarattı." Hadisi 206

V. Beşinci Delilleri: Şöyle Demişlerdir: "Peygamberlerle Şefaat İstemek Câizdir Çünkü Sizler Diriler İle Şefaat İstemenin Câiz Olduğunu Söylüyorsunuz. Şehidler Diri ve Rableri Katında Rızıklandırıldıklarına Göre Peygamberler İçin Bu Daha Evlâdır." 207

VI. Altıncı Delilleri: Şefaat Talep Etmek Şirk Değildir. Çünkü Cibrîl, İbrâhim *(aleyhisselâm)*'a Şefaat Arz Etmiştir. Eğer Şefaat İstemek Şirk Olsaydı Bunu Arz Etmezdi. 208

VII. Yedinci Delilleri: "Rasûlullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e Şefaat Hakkı Verilmiş. Biz De Ondan Onun Gücünün Yettiği Şeyi İstiyoruz." Demeleri 208

Altıncı Mesele: Şefaatte İnsanların Kısımları: 209

[Allah Teâlâ'nın "Kendilerine Allah'tan Başka Ne Bir Dost Ne De Bir Şefaatçi Bulunmaksızın Rablerinin Huzurunda Toplanmaktan Korkanları, Allah'a Karşı Gelmekten Sakınsınlar Diye (Kur'ân'la) Uyar." *(En'âm, 51)* Kavlinin Beyânı] 209

[Allah Teâlâ'nın "De Ki: Şefaatin Tümü Allah'a Aittir." *(Zümer, 44)* Kavlinin Beyânı] 210

(18.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "SEN SEVDİĞİNİ HİDAYETE ERDİREMEZSİN..." (KASAS, 56) KAVLİ HAKKINDA 212

Birinci Mesele: [Bâb Hakkında] 213

İkinci Mesele: Başlığın Şerhi Hakkında 213

(19.) BÂB: ÂDEMOĞLUNUN KÜFRÜNÜN VE DİNLERİNİ TERK ETMELERİNİN SEBEBİNİN SÂLİHLER KONUSUNDA AŞIRIYA GİTMELERİ OLDUĞU İLE İLGİLİ GELEN NAKİLLER 219

Birinci Mesele: Aşırıya Gitmenin Tarifi 221

İkinci Mesele: Aşırıya Gitmenin Kısımları 221

I. Akîdede Aşırıya Gitmek: 221

II. İbadette Aşırıya Gitmek: 222

III. Âdetlerde Aşırıya Gitmek: 222

Üçüncü Mesele: Konu Başlığının Tahlili 222

[Allah Teâlâ'nın "Ey Kitap Ehli! Dinde Aşırıya Gitmeyin..." *(Nisâ, 171)* Kavlinin Beyânı] 223

I. Âyetin Konuyla Münasebeti: 223

[İbnu'l-Kayyim'in Sözünün Şerhi] 224

[İbn Abbas Hadisinin Şerhi] 224

[Hz. Ömer'in Hadisinin Şerhi] 227

[İbn Abbas'tan Gelen Diğer Hadisin Şerhi] 228

[İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi] 229

(20.) BÂB: SÂLİH BİRİNİN KABRİNİN YANINDA ALLAH'A İBADET ETMEKTEN ŞİDDETLE SAKINDIRMA İLE İLGİLİ GELEN DELİLLER; ONA İBADET ETSE NASIL OLUR?! **230**

Birinci Mesele: "Sâlih Birinin Kabrinin Yanında İbadet Etme" Meselesini Tasvir Etmek: 232

İkinci Mesele: Konu Başlığının Tahlili 233

Üçüncü Mesele: Kabirlerin Yanında İbadet Yapmanın Tevhid İle Alakası Nedir? 234

Dördüncü Mesele: Yukarıda Geçen Suretlerde Kılınan Namazın Hükmü Nedir? 234

I. Birinci Suret: Kabirlerin Ya Da Kabrin Yanında Namaz Kılmak 234

II. İkinci Suret: Kabir Ya Da Kabirler Üzerine Bina Edilmiş Mescidde Namaz Kılmak 235

III. Üçüncü Suret: Kendinde Kabrin Bulunduğu Mescidde Namaz Kılmak; Ancak Bu Surette Mescit Kabirden Önce Yapılmıştır. 235

IV. Mesele: Kabir Müstakil Bir Odada İse Hüküm Ne Olur? 236

V. Mesele: Kabir Kıble Tarafında İse Hüküm Ne Olur? 236

VI. Mesele: Sonradan Yapılan Yıkılır; İster Mescid Kabir Üzerine İnşa Edilmiş Olsun İsterse Kabir Sonradan Mescide Bina Edilsin; Bunu Kim Yıkacak? 236

[Ümmü Seleme Hadisinin Şerhi] 237

I. Kiliseye Girmenin Hükmü Nedir? 237

I.I. Birinci Suret: [Namaz Kılmak ve İbadet İçin Girmek] 237

[I.II. İkinci Suret: Turistlik ve Dünyalık Amacı İle Girmek] 237

[I.III. Üçüncü Suret: Davet İçin Girmek] 238

[Âişe Hadisinin Şerhi] 238

I. Rasûlullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in Kabrindeki Müşkil ve Kabrinin Mescidde Olması: 240

II. Mescid-i Nebevî'de Namaz Kılmak Neden Engellenmiyor? 241

III. Rasûlullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'in Hücresinin Arkasında Namaz Kılmayı Kasteden Kişinin Hükmü Nedir? 241

IV. Ölüleri Evine Defnetmenin Hükmü Nedir? 241

[Cündeb Bin Abdullah El-Becelî Hadisinin Şerhi] 242

[İbn Teymiyye'nin Sözünün Şerhi] 243

I. Mescidlerin Vakfedilmiş Olması Şart Mı? 244

[İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi] 245

(21.) BÂB: SÂLİHLERİN KABİRLERİNDE AŞIRIYA GİTMENİN ONLARI ALLAH'TAN BAŞKA TAPINILAN PUTLARA DÖNÜŞTÜRDÜĞÜ HAKKINDA GELEN DELİLLER **246**

Birinci Mesele: Konu Başlığının Tahlili 247

İmam Mâlik'in Rivâyet Ettiği Hadisin Şerhi: 248

İbn Abbas Hadisinin Şerhi: ... 252
[I. Kadınların Kabir Ziyareti Yapmasının Hükmü] ... 252
II. Birinci Görüşün Delillerine Reddiye: ... 253
III. Bu Hüküm Her Kabirde mi Böyle? ... 253
İkinci Mesele: İmam Ahmed'in Rivayetinde "Çokça Ziyaret Eden" Mânasına Gelen "زَوَّارَات/Zevvârât" Lafzı Gelmiştir Ki Bu Mübalağa Vezinlerindenir. ... 254

(22.) BÂB: MUSTAFÂ *(SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)*'İN TEVHİDİ KORUMASI VE ŞİRKE ULAŞTIRAN BÜTÜN YOLLARI KAPATMASI İLE İLGİLİ GELENLER ... 256

Allah Teâlâ'nın "Andolsun Ki Size İçinizden Öyle Bir Peygamber Geldi Ki..." *(Tevbe, 128)* Kavlinin Beyânı ... 257
Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi: ... 258
[I. Rasûlullah'ın *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* Kabrini Ziyaret Etmek] ... 259
[I.I. Bid'at Olan Ziyaret] ... 260
I.II. Mubah Ziyaret: ... 261
Rasûlullah'a Salât ve Selâmın Ulaşmasının Vesileleri Nelerdir? ... 263
I. Mesele: Salât ve Selamlar Ne Zaman Arz Edilir? ... 264
Ali Bin Hüseyin Rivayetinin Şerhi ... 264
I. Rasûlullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* Kabrinde Diri Midir? ... 266
II. Mesele: [Rivayette Geçen Bir Kapalılık Hakkında] ... 267

(23.) BÂB: BU ÜMMETİN BİR KISMININ PUTLARA TAPACAĞI HAKKINDA GELENLER ... 269

Musannifin Bu Bâbdaki Hedefi ... 272
I. "Şeytan Arap Yarımadası'nda Namaz Kılanların Kendisine Kulluk Yapmalarından Ümidi Kesti" Hadisinin Açıklaması: ... 272
Birinci Âyet: "Kendilerine Kitaptan Bir Pay (İlim) Verilenleri Görmüyor Musun? Onlar Cibte ve Tâğûta İman Ediyorlar..." *(Nisâ, 51)*. ... 273
I. Âyetin Konuyla Münasebeti: ... 274
İkinci Âyet: "...Onlar, Allah'ın Lanet Ettiği ve Gazabına Uğrattığı, İçlerinden Maymunlar ve Domuzlar Çıkardığı Kimseler İle Tâğûta Tapan Kimselerdir." *(Mâide, 60)*. ... 274
Üçüncü Âyet: "...Onların İçlerinde Üstünlük Sağlayanlar Dediler Ki: 'Mutlaka Onların Üzerine Bir Mescid Yapmalıyız.'" *(Kehf, 21)*. ... 276
Ebû Saîd El-Hudrî'nin Hadisi: ... 277
I. Kâfirlere Tâbi Olma İki Çeşittir: ... 278
Sevbân'ın Hadisi: ... 279

(24.) BÂB: SİHİR HAKKINDA GELEN RİVÂYETLER ... 284

Birinci Mesele: Sihrin Tarifi ... 286

İkinci Mesele: Sihrin Çeşitleri 287
Üçüncü Mesele: Sihrin Hükmü 289
Dördüncü Mesele: Sihirbazın Hükmü 290
I. Şeytanî Sihri Öğrenmenin Hükmü: 290
II. Şeytanlardan Olmayan İllüzyonistlik ve Değişik Şeylerle Yapılan Sihrin Hükmü Nedir? 291
Beşinci Mesele: Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'in Sihir Hakkındaki Mezhebi 291
Altıncı Mesele: Sihirbaz Kendisi Beşer Olduğu Halde Beşerin Gücü Takatinde Olmayan Bu İşleri Nasıl Yapabiliyor ve Sihir Kimin Amelidir; Sihirbazın Mı, Yoksa Şeytanın Mı? 292
Yedinci Mesele: Sihirbaza Gitmenin Hükmü 292
Sekizinci Mesele: Cin İle Sihirbazın Arasındaki Alaka Nedir? 294
Dokuzuncu Mesele: Nebî *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e Sihir Yapıldı Mı? 294
I. Rasûl Olduğu Halde Ona Nasıl Sihir Yapılabildi? 294
II. Lebîd'in Rasûlullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'e Yaptığı Sihrin Yöntemi Neydi? 295
III. Sihir Rasûlullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)*'Den Nasıl Çözüldü? 295
Onuncu Mesele: Korunmak Amacıyla Sihir Öğrenmenin Hükmü Nedir? 295
[Allah Teâlâ'nın; "...Andolsun, Onu Satın Alanın Âhirette Bir Payı Olmadığını Biliyorlardı..." *(Bakara, 102)* Kavlinin Beyânı] 297
[Allah Teâlâ'nın "...Cibt ve Tâğûta İman Ederler..." *(Nisâ, 51)* Kavlinin Beyânı] 298
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 299
On İkinci Mesele: Sihirbazın Cezası Dinden Çıktığından Dolayı Mıdır, Yoksa Had Cezası Bâbından Mıdır? 303
On Üçüncü Mesele: Sihirbazın Öldürülmesi Vâcip Midir? 303
On Dördüncü Mesele: Sihirbaz Tevbe Ettirilir mi? 304
[Becâle Bin Abde'nin Rivayeti] 304
[Hafsa'nın Rivayeti] 305
On Beşinci Mesele: Birinin Kendini Bıçakla Yaralaması Ya Da Ateşe Giriyormuş Gibi Göstermesi Hayalî Sihirlerdendir 306
On Altıncı Mesele: Hârût ve Mârût İle Alakalı Meseleler 306
On Yedinci Mesele: Sihirbazın Kendisiyle Tanındığı Alâmetler 306
On Sekizinci Mesele: Sihirbazı Cezalandırma Yetkisi Kime Aittir? 307
On Dokuzuncu Mesele: Sihirbazın, Sihri İle Birini Öldürdüğü Sabit Olursa Onun Da Hükmü Öldürülmektir 307
I. Bazılarının Bir Adam Etrafına Toplanıp Onu Parmakları İle Kaldırmalarının Hükmü: 307

(25.) BÂB: SİHİRDEN OLAN BAZI ŞEYLERİN BEYÂNI 308

[İbn Abbas Hadisinin Şerhi] 312
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 314

[İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi] 315
[İbn Ömer Hadisinin Şerhi] 316
[I. Beyanın Çeşitleri] 316
[II. Diğer Sihir Çeşitleri] 317
[III.] Çekici Olan Bazı Şeylere Sihir Denir Mi, Ya Da Hoşuna Giden Bir Söze "Bu Sihirdir" Denir mi? 317

(26.) BÂB: KÂHİN VE BENZERLERİ HAKKINDA GELENLER 318

Birinci Mesele: Kâhinin Tarifi 320
İkinci Mesele: Gaybtan Haber Vermede Kâhinin Kaynağı Nedir? 321
Üçüncü Mesele: Gaybtan Haber Veren Herkes "Kâhin" Diye İsimlendirilir mi? 322
I. Güneş ve Ay'ın Tutulmasından Haber Vermenin Durumu Nedir? 322
II. Kıyâfe İlmi: 322
Dördüncü Mesele: Gaybın Kısımları 323
Beşinci Mesele: Kâhinin Tarifi İle Diğerinin Tarifini Karşılaştırma 324
[Birinci Hadis: "Her Kim Falcıya Gidip Ona Bir Şey Sorup Sonra Da Onu Takdirlerse, Onun Kırk Gün Namazı Kabul Edilmez."] 324
I. Falcıya Soru Sormak İki Kısımdır: 325
[İkinci Hadis/Ebû Hureyre Hadisi: "Her Kim Kâhine Gidip Söylediklerini Tasdik Ederse, Muhammed'e *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* İneni İnkâr Etmiştir."] 326
I. Kâhini Tasdiklemenin Kaidesi Üç Şeydir: 327
II. Mesele: Kâhinin Hükmü: 329
[Üçüncü Hadis: "Her Kim Falcıya Ya Da Kâhine Gider, Söylediklerini Tasdiklerse Muhammed'e *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* İneni İnkâr Etmiştir."] 329
[Dördüncü Hadis/İmrân Bin Husayn Hadisi: "Kuş Uçuran Ya Da Kendisi İçin Uçurulan, Kâhinlik Yapan Ya Da Kendisi İçin Yapılan, Sihir Yapan Ya Da Kendisi İçin Yapılan Bizden Değildir... "] 331
[İbn Abbas'n Sözünün Şerhi] 333

(27.) BÂB: NÜŞRE/SİHİR ÇÖZME HAKKINDA GELENLER 335

Birinci Mesele: Nüşrenin (Sihir Bozma) Tarifi 336
İkinci Mesele: Sihrin Sihirlenmiş Kişiye Nasıl Girdiği Hakkında 337
Üçüncü Mesele: Dokunmanın Çeşitleri 337
Dördüncü Mesele: Zaman İtibarı İle Dokunmanın Çeşitleri 338
Beşinci Mesele: Bir İnsana Cinlerin Dokunduğunu Nasıl Anlarız? 338
Altıncı Mesele: Cin Dokunmasının Genel Sebepleri 339
Yedinci Mesele: Dokunma Vakitleri 340
Sekizinci Mesele: Cin İnsana Nasıl Girer Ya Da Bir Cisim Diğer Bir Cismin İçine Nasıl Geçer? 341
Dokuzuncu Mesele: Dokunma İşini Kim Yapıyor? 341

Onuncu Mesele: Memsûs (Cin Musallat Olmuş) Olanı Tedavi Etmenin Hükmü Nedir? 342
On Birinci Mesele: (Memsûs) Cin Musallat Olmuş Kişinin Tedavi Olmasının Hükmü 343
On İkinci Mesele: Şer'î Sihir Çözümü Karşılığında Ücret Almanın Hükmü Nedir? 343
On Üçüncü Mesele: Kişide Nazar Olmasıyla, Cin Çarpması Arasındaki Fark Nedir? 343
[Câbir Hadisinin Şerhi] 344
[Katâden'in Eserinin Şerhi] 346
I. Sihirde Bağlama İşi Nasıl Gerçekleşir? 348
II. Mesele: Cinin Çarptığı Kişiyi Tedavi Etmenin Yolları Nelerdir? 349
[II.1. Kur'ân İle Tedavi Yollarında Müstehap Olan Şeyler:] 350
[Hasan'ın "Sihri Sadece Sihirbaz Çözer" Sözünün Şerhi] 352
[İbnu'l-Kayyim'in Nüşre Tarifinin Şerhi] 352
I. Sihri Çözmek İçin İbnu'l-Kayyim'in Zikrettiği Tedavi Şekilleri: 353

(28.) BÂB: UĞURSUZLUK HAKKINDA GELENLER 354

Birinci Mesele: Uğursuzluğun (طِيَرَة) Tarifi 356
İkinci Mesele: [Şer'î Tarifin Lügat Mânasından Daha Geniş Olduğu] 357
Üçüncü Mesele: Uğursuzluğun Kısımları 357
Dördüncü Mesele: Şer'î Tarifin Şerhi 358
I. Uğursuzluk Bâbından Olan Gerçek Hayattaki Bazı Şeyler Vardır: 358
II. Mesele: Tehlikeli Yerlerden Uzaklaşmak Uğursuzluktan Mıdır, Aynı Şekilde Tehlikeli Yerlere Yolculuk Yapmak Uğursuzluktan Mıdır? 359
[Birinci Âyet: "...İyi Biliniz Ki Onların Uğursuzluğu Allah Katındandır. Ancak Çoğu Bunu Bilmez." *(A'râf, 131)*] 360
I. Âyetin Konuya Delil Olduğu Taraf: 361
II. Mesele: Şahısları Uğurlu Veya Uğursuz Saymanın Hükmü? 361
[İkinci Âyet: "Elçiler Dediler Ki: Uğursuzluğunuz Kendinizdendir..." *(Yâ-Sîn, 19)*] 364
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 364
I. Mesele: Tehlikeli Yerlerden Gitmek Vâcip Midir? 366
[Enes Bin Mâlik Hadisinin Şerhi] 369
[Urve Bin Âmir Hadisinin Şerhi] 370
[İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi] 371
[İbn Amr Hadisinin Şerhi] 372

(29.) BÂB: MÜNECCİMLİK HAKKINDA GELENLER 374

Birinci Mesele: Müneccimliğin [التَّنْجِيم] Tarifi 375
İkinci Mesele: Müneccimliğin Kısımları 375

Üçüncü Mesele: Te'sîr İlminin Kısımları 375
Dördüncü Mesele: Müneccimliğin İkinci Çeşidi: 377
Beşinci Mesele: [Bazı Burç ve Astroloji Dergileri Hakkında] 378
Altıncı Mesele: [Müneccimlerin Te'sîr İlmi Hakkındaki Bâtıl İstidlâlleri] 379
Yedinci Mesele: Yağmurun Yağması Veya Rüzgârın Esmesi Beklentisi İle Verilen Hava Raporları Haberlerinin Hükmü Nedir? 380
Sekizinci Mesele: Astrologlara ve Coğrafyacılara Karşı Konumumuz Ne Olmalı? 380
Dokuzuncu Mesele: Yıldız ve Gezegenlerin Hayat Üzerinde Bir Etkisi Var Mı, Yoksa Bunların Tesiri Nefyedilip Bunun Te'sîr İlmi Bâbından Olduğu Mu Söylenir? 381
[I. Ay'ın Tesiri:] 381
[I.I.] Birinci Kısım: Şer'an ve Kaderî Olarak Sabit Olan Eser: 381
[I.II.] İkinci Kısım: Bu, Ay'ın Ma'nevî Etkileridir: 383
Onuncu Mesele: Güneş'in Hayat Üzerindeki Etkisi 383
I. Birinci Kısım: Hakiki Etkileri: 383
II. İkinci Kısım: Zannî ve Mesnetsiz Etkileri: 384
On Birinci Mesele: 384
[I. Kendilerine "Güneş'in Kulları" Denen Bitkiler Hakkında Bir Tenbîh] 385
[Katâde'nin Sözünün Şerhi] 386
On İkinci Mesele: Katâde'nin Menhecine Bir Bakış 388
[Ebû Mûsâ Hadisinin Şerhi] 389
On Üçüncü Mesele: Sıla-i Rahim Yapmanın ve Kesmenin Sınırı Nedir? 391
I. Sıla-i Rahmin En Alt Sınırı: 391
II. Sıla-i Rahmin Çeşitleri: 392
On Dördüncü Mesele: Müneccimin Cezası 393
On Beşinci Mesele: Müneccimin Hükmü 393
On Altıncı Mesele: Müneccime Gitmenin Hükmü 393

(30.) BÂB: YILDIZLARLA YAĞMUR YAĞMASINI İSTEME HAKKINDA GELENLER 394

Birinci Mesele: Musannifin Bu Bâbdan Maksadı 395
İkinci Mesele: Bu Bâbın Önceki Bâbla Alakası 396
Üçüncü Mesele: Başlığın Şerhi 396
Dördüncü Mesele: Yıldızlarla Yağmur Yağmasını İstemenin Hükmü 396
Beşinci Mesele: Havanın Isınması-Soğuması ve Rüzgârın Esmesi Gibi Hava Değişikliklerini Yıldıza Nispet Etmenin Hükmü De Yağmurun Hükmü İle Aynı Mıdır? 398
Altıncı Mesele: Yağmurun Yağmasını Yıldıza Değil De Yaz, Kış Veya İlkbahar Gibi Zamanlara Nispet Etmenin Hükmü Nedir? 399

Yedinci Mesele: "Allah'ın İzniyle Yıldız Yağmurun Yağmasının Sebebidir" Demenin Hükmü Nedir? 399
Sekizinci Mesele: [Yağmurun Yağmasını Sevdiği Ya Da Değer Verdiği Birinin Gelmesine Bağlamak] 399
Dokuzuncu Mesele: Güneşin Doğması, Rüzgârın Esmesi Gibi Mevsimsel Değişikliklikler Yağmurun Yağmasına Sebep Midir? 400
Onuncu Mesele: Şayet İnsan Âdeten Yağmurun Yağdığı Kapalı Bir Hava Görse ve "Bu Karinelere Dayanarak Yağmurun Yağmasını Bekliyorum" Dese Bunun Hükmü Nedir? 400
On Birinci Mesele: Bazı Takvimlerde "Filan Yıldız Doğruyu Gösterir, Filan Yıldız da Biraz Yanıltır" Gibi Lafızları Belli Yıldızlara Kullanırlar; Bu Gibi Cümleleri Kullanmanın Hükmü Nedir? 401
On İkinci Mesele: "Rızkınızı Yalanlamanızdan İbaret mi Kılıyorsunuz?" (Vâkı'a 82) Âyetinin Tefsiri: 401
[Ebû Mâlik El-Eş'arî Hadisinin Şerhi] 402
I. Birinci Mesele: "أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي/*Ümmetimde Dört Şey...*" Sözü: 403
II. İkinci Mesele: "أُمَّتِي/*Ümmetim...*" Sözü: 403
III. Üçüncü Mesele: "مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ/...Câhiliye İşlerindendir..." Sözü: 403
III.I. Bu Câhiliye'nin Hâline Mi, Yoksa Zamanına Mı Olan Nispettir? 403
[IV. Dördüncü Mesele: "لَا يَتْرُكُونَهُنَّ/*...Onu Terk Etmeyecekler...*" Sözü:] 404
[IV.I.] Ümmetin Her Ferdi Bu Dört Şeye Düşecek mi? 404
[V. Câhiliye İşlerinden Olan Dört Şeyden İlki: الْفَخْرُ بِالْأَحْسَابِ/Geçmişlerle-Soylarla Övünmek:] 404
[VI.] İkinci Câhiliye İşi: الطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ/Nesepleri Yaralamak: 405
[VII.] Câhiliye'nin Üçüncü İşi: الِاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ/Yıldızlarla Yağmur İstemek: 405
[VIII.] Câhiliye'nin Dördüncü İşi: النِّيَاحَةُ/Ağıt Yakmak: 406
[Zeyd Bin Hâlid Hadisinin Şerhi] 408
[İbn Abbas Hadisinin Şerhi] 412

(31.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "İNSANLARDAN ÖYLESİ DE VARDIR Kİ ALLAH'TAN BAŞKASINI O'NA DENK TUTARLAR. ALLAH'I SEVER GİBİ ONLARI SEVERLER..." (BAKARA, 165) KAVLİ HAKKINDA 413

Birinci Mesele: Bu Bâbın İsmi Nedir? 415
İkinci Mesele: [Bu ve Bundan Sonra Gelen Altı Bâb Hakkında] 415
Üçüncü Mesele: [Bu Bâbın Muhtevası] 415
Dördüncü Mesele: Muhabbetin (Sevginin) Tarifi 415
Beşinci Mesele: Sevginin Çeşitleri ve Sevginin Ne Zaman Şirk Olacağı 416
I. Birinci Çeşit: Şirk Olan Sevgi: 416
II. İkinci Çeşit: Küfür Olan Sevgi: 416
III. Üçüncü Çeşit: Aslında Câiz Olan Sevgi: 416

IV. Dördüncü Çeşidi: Haram Olan Sevgi: 417
Altıncı Mesele: Şayet Sevgi Mekruh Şeyleri Yapmaya ve Müstehap Şeyleri Terk Etmeye Sevk Ediyorsa Hükmü Nedir? 418
Yedinci Mesele: Günahları Sevmek Haram Bâbından Mıdır, Yoksa Şirk Bâbından Mıdır? 419
Bâbın Âyeti: "İnsanlardan Öylesi De Vardır Ki Allah'tan Başkasını O'na Denk Tutarlar. Onları, Allah'ı Sever Gibi Severler..." *(Bakara, 165)*. 419
I. Âyetin Konu İle Münasebeti: 420
Bâbın Diğer Âyeti: "De Ki: Eğer Babalarınız, Oğullarınız, Kardeşleriniz, Eşleriniz, Aşiretiniz, Elde Ettiğiniz Mallar, Durgunluğundan Korktuğunuz Ticaret v e Hoşlandığınız Evler..." *(Tevbe, 24)*. 420
I. Âyetin Nüzûl Sebebi: 421
II. Mesele: Bu Sevgi Ne Zaman Haram Olur? 421
III. Mesele: Hristiyan Olan Eşin Sevgisi Ya Da Kâfir Olan Kardeşin Sevgisinin Hükmü Nedir? 421
[Enes Bin Mâlik Hadisinin Şerhi] 423
I. Bu Hadisin Konu İle Olan Münasebeti: 425
[Enes Bin Mâlik'ten Gelen Diğer Hadisin Şerhi] 425
I. Kişileri Sevmenin Mertebeleri: 427
II. Küfrü Kerih Görmenin Suretleri Dörttür: 428
III. Mesele: Dövülme ve Öldürülme De Ateşe Atılmaktan Sakınmak Gibi mi? 428
IV. Mesele: Allah ve Rasûl'ünün Sevgisi Onların Dışındakilerin Sevgisine Eşit Olursa Ne Olur? 429
[İbn Abbas'ın Sözünün Şerhi] 429
I. Ebû Ümâme'nin Hadisinin Şerhi: ***"Her Kim Allah İçin Sever, Allah İçin Kızar, Allah İçin Verir, Allah İçin Engellerse Muhakkak İmanını Tamamlamıştır."*** 430
II. Mesele: Müslümana Buğz Etmenin/Kızmanın Hükmü Nedir? 431

(32.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ŞÜPHESİZ Kİ BU YALNIZ ŞEYTANDIR. DOSTLARINI KORKUTUR. O ŞEYTANIN DOSTLARINDAN KORKMAYIN. EĞER MÜ'MİNLER İSENİZ BENDEN KORKUN." (ÂL-İ İMRÂN, 175) KAVLİ HAKKINDA 433

Birinci Mesele: Musannif Korku Bâbını Neden Sevgi Bâbından Sonra Zikretti? 435
İkinci Mesele: Korkunun Tarifi 435
Üçüncü Mesele: Sevgi Tarafı Mı Ağır Basar, Yoksa Korku Tarafı Mı? 435
Dördüncü Mesele: Faydalı Korku Hangisidir? 435
Beşinci Mesele: Korkunun Kısımları ve Onun Tevhid İle Olan Bağı 435
Altıncı Mesele: Bâb Başlığının Şerhi: 437
İkinci Âyet: "Allah'ın Mescidlerini Ancak Allah'a ve Âhiret Gününe İman Edip, Namaz Kılıp, Zekât Verip ve Allah'tan Başka Hiçbir Şeyden Korkmayan İmar Eder." *(Tevbe, 18)*. 439

Üçüncü Âyet: "İnsanlardan Öyle Kimseler Vardır Ki 'Allah'a İman Ettik' Derler. Allah Yolunda Eziyet Edildiklerinde İnsanların Fitnesini Allah'ın Azabı Gibi Sayarlar." *(Ankebût, 10)*. 439
Yedinci Mesele: Her Eziyet Muteber Midir? 440
[I. Eziyetin Mertebeleri] 440
[II.] İkrah Hakkında Bazı Meseleler: 441
[II.I.] Birinci Mesele: Görevden Alınma, Kendisine Vâcip Olan Şeyi Terk Etmesi İçin Bir Özür Müdür? 441
[II.II.] İkinci Mesele: Şeytanlardan Korkmak Da İnsanlardan Korkmak Gibidir: 441
[II.III.] Üçüncü Mesele: Âcizden Korkmak: 442
[II.IV.] Dördüncü Mesele: Tehdit Edilmek Özürden (İkrahtan) Sayılır Mı? 442
[II.v.] Beşinci Mesele: Ölüden Korkmak: 442
[III.] Mesele: İnsanların Önünde Konuşmaktan Korkmanın Hükmü? 442
[IV.] Mesele: İnsanın Kendisine Vâcip Olan Bir Şeyi Terk Etmesi Şirk Olan Korku Kısmından Mıdır? 442
[Ebû Saîd El-Hudrî Hadisinin Şerhi] 444
[Âişe Hadisinin Şerhi] 445

(33.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "EĞER MÜ'MİNLER İSENİZ YALNIZ ALLAH'A TEVEKKÜL EDİN." (MÂİDE, 26) KAVLİ HAKKINDA 448

Birinci Mesele: Tevekkülün Tarifi 449
I. Tevekkül Birkaç Kısma Ayrılır: 449
I.I. Birinci Kısım: Allah'tan Başkasının Güç Getiremeyeceği Konularda Mahluka Tevekkül Etmek: 449
I.II. İkinci Kısım: Mahlukun Güç Getirdiği Konularda Mahluka Tevekkül Etmek: 450
I.III. Üçüncü Kısım: "Câiz Vekalet" Ya Da "Yardımcı Edinme" Diye İsimlendirilir: 451
I.IV. Dördüncü Kısım: Ölülere ve Gâiblere İtimat Etmek: 451
II. "Sana Tevekkül Ettim" Veya "Dayanağım Sensin" Gibi Zikredilen Lafızların Hükmü Nedir? 451
III. Mesele: Kişinin Kendi Nefsine İtimat Edip, Güvenmesi: 452
Birinci Âyet: "...Eğer Mü'minler İseniz Yalnız Allah'a Tevekkül Edin." *(Mâide, 26)*. 453
İkinci Âyet: "Müminler O Kimselerdir Ki Allah Anıldığında Kalpleri Ürperir. O'nun Âyetleri Kendilerine Okunduğu Zaman Bu Onların İmanlarını Artırır. Onlar Yalnızca Rablerine Güvenirler." 454
Üçüncü Âyet: "Ey Nebî! Allah Sana Yeter. Mü'minlerden Sana Tâbi Olanlara Da Yeter." 454
Dördüncü Âyet: "...Kim Allah'a Tevekkül Ederse, O Ona Yeterlidir... 455
İbn Abbas Hadisinin Şerhi 456

(34.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "YOKSA ALLAH'IN TUZAĞINDAN EMİN Mİ OLDULAR? ZİYANA UĞRAMIŞ KAVİMDEN BAŞKASI ALLAH'IN TUZAĞINDAN EMİN OLAMAZ." (A'RÂF 99) KAVLİ HAKKINDA 458

Birinci Mesele: [Tuzağın/Mekr'in Tarifi] 459
I. "Allah'ın Mekr'i (Tuzağı)" İfadesinin İki Tefsiri Vardır: 459
İkinci Mesele: Tuzak Kurmak Mezmum Bir Şey Olduğu Halde Allah Teâlâ Nasıl "Tuzak Kuran" Olarak Vasıflandırılır? 460
Üçüncü Mesele: Allah'ın Tuzağından Emin Olmanın Hükmü ve Bunun Tevhid İle Olan Alakası 460
Birinci Âyet: "Yoksa Allah'ın Tuzağından Emin mi Oldular? Ziyana Uğrayan Kavimden Başkası Allah'ın Tuzağından Emin Olamaz." *(A'râf, 99).* 460
Dördüncü Mesele: Korku Yerleri 461
İkinci Âyet: "Dedi Ki: Rabbinin Rahmetinden Ancak Sapmış Olanlar Ümit Keser." *(Hicr, 56).* 462
I. Bir Fâide: Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'in Mezhebine Göre Rahmet İki Mânaya Gelir: 462
II. Âyetin Konu İle Münasebeti: 463
[İbn Abbâs Hadisinin Şerhi] 463
I. Hadisin Derecesi: 463
[II. Hadiste Zikredilen Büyük Günahlar Hakkında:] 464
III. Hadisin Konuyla Münasebeti: 465
[İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi] 465
I. Mahalli İtibariyle Kunût (Ümit Kesmek) İki Kısımdır: 466
II. Bir Mesele: Normal Olmayan (Olması Zahiren Mümkün Görünmeyen) Şeyleri İnkâr Eden Ya Da Şaşıran Kişinin Hükmü: 466
III. Hadisin Konu İle Münasebeti: 467
IV. Hadisin Derecesi: 468

(35.) BÂB: ALLAH'IN KADERLERİNE (TAKDİRLERİNE) SABIR İMANDANDIR 469

Birinci Mesele: Sabrın Tarifi 470
İkinci Mesele: [Burada Zikredilen Sabrın Mânası] 471
Üçüncü Mesele: Sabrın Kısımları 471
Dördüncü Mesele: Bu Kısımların; Mahal ve İnsanın Kendi Nefsi İtibariyle Olduğu 471
Beşinci Mesele: [Kadere Sabretmek İle Razı Olmak Arasındaki Fark] 472
Altıncı Mesele: İnsanın Musibetlere Karşı Duruşu 472
Yedinci Mesele: Allah'ın Kaderinden; Hüküm/Kazâ Mı, Yoksa Takdir Edilen Mi Kastedilir? 473
Sekizinci Mesele: Allah'ın Kaderlerine Sabretmek İki Kısımdır 473

[Allah Teâlâ'nın "...Kim Allah'a İman Ederse Kalbini Hidayete Erdirir..." *(Teğâbun, 11)* Kavlinin Tefsiri] 473
[Alkame'nin Sözünün Şerhi] 474
I. Bir Mesele: Hastanın Şikâyeti Sabra Münâfî Midir? 475
II. Bir Mesele: İnlemenin Hükmü: 475
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 475
I. Bu Hadiste Geçen "Küfür" İfadesinden Maksat Nedir? 476
II. Hadisin Konu İle Münasebeti: 477
[İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi] 477
[Enes Hadisinin Şerhi] 478
I. Bunda Birkaç Mesele Vardır: 478
II. İkinci Mesele: Musibetler Günahların Kefâreti Midir Yoksa Dereceleri Mi Yükseltir? 479
[Enes Radıyallâhu Anhu'dan Gelen Diğer Hadisin Şerhi] 481
(36.) BÂB: RİYÂ HAKKINDA GELENLER 484
Birinci Mesele: Riyanın Tarifi 485
İkinci Mesele: Riyanın Hükmü ve Kısımları 485
Üçüncü Mesele: Amele Riyadan Başka Bir Şey Karışırsa Ne Olur? 486
Dördüncü Mesele: Ameli Bitirdikten Sonra Kendisine Riya Bulaşırsa Ne Olur? 486
Beşinci Mesele: Amel İşleyenin Bir Kastı/İradesi Olmadan Amelinden Dolayı İnsanların Onu Övmesi Ameli Riyaya Sokar Mı? 487
Altıncı Mesele: İnsanlardan Dolayı Ameli Terk Etmek Riya Mıdır? 487
Yedinci Mesele: Âlim Ya Da Bir İlim Talebesinin Kendi Âdetinden Olmayan Bir Ameli İnsanlar Örnek Alsın Diye Yapması Riya Mıdır? 488
Sekizinci Mesele: Kişinin, Bir Ameli Ayıplanmamak İçin Terk Etmesi Veya Yapmasının Hükmü 488
Dokuzuncu Mesele: Riyanın Sadece Sâlih Amellere Özel Olduğu 489
Onuncu Mesele: Sâlih Amel İşleme Âdeti Olmayan Birinin, Yanında Sâlih Amel İşleyen Kişileri Görüp Onlarla Beraber Sâlih İşlemesi Riyadan Mıdır? 489
On Birinci Mesele: Tek Başına Namaz Kılınca Kısa Kılıp, İmamlık Yaptığında Namazı Uzatanın Hükmü Nedir? 490
On İkinci Mesele: Kişinin Sâlih Amellerinden Sorulduğunda Cevap Vermesi Riyadan Mıdır? 490
On Üçüncü Mesele: İnsanları Harekete Geçirmek ve Onlara Fayda Vermek İçin Sâlih Amelini Anlatmanın Hükmü Nedir? 490
On Dördüncü Mesele: Ebû Mûsâ El-Eş'arî'nin (Ra.) "Senin Dinlediğini Bilseydim Daha Güzel Okurdum." Sözünün Açıklaması 491
On Beşinci Mesele: Kişinin, Nazar Değmesinden Korktuğu İçin Kur'ân'ı Güzel Okumayı ve Başka Sâlih Amelleri Terk Etmesi Riyaya Girer mi? 491

On Altıncı Mesele: Kişinin, Nazardan Korktuğu İçin Kur'ân'dan Ya Da Sünnet'ten Ne Kadar Ezberi Olduğunu Söylememesi Riyaya Girer mi? 491
On Yedinci Mesele: Günahın İnsanlardan Dolayı Terk Edilmesi Riyadan Mıdır? 492
Allah Teâlâ'nın "De Ki: Ben De Ancak Sizin Gibi Bir İnsanım. Bana 'Sizin İlahınız Ancak Tek Bir İlahtır' Diye Vahyolunuyor." *(Kehf, 110)* Kavlinin Tefsiri 493
I. Âyetin Konuyla Münasebeti: 493
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 494
[Ebû Saîd Hadisinin Şerhi] 495
[I. Deccâl Şu An Mevcut Mudur?] 496

(37.) BÂB: İNSANIN AMELİYLE DÜNYAYI İRADE ETMESİNİN ŞİRKTEN OLDUĞU 499

Birinci Mesele: İnsanın Sâlih Ameliyle Dünyayı İrade Etmesinin Hükmü Nedir? 500
İkinci Mesele: Dünya İçin Yapılan Sâlih Amellere Misaller: 501
Üçüncü Mesele: Riya Mı Yoksa Dünya İçin Amel Etmek mi Daha Tehlikelidir? 501
[Allah Teâlâ'nın "Kim Dünya Hayatını ve Onun Süsünü İsterse, Biz Orada Onlara Yaptıklarının Karşılığını Tam Olarak Veririz..." *(Hûd, 15-16)* Kavlinin Tefsiri] 501
Dördüncü Mesele: Dünyayı İstemenin Amele Etkisi Nedir? 504
Beşinci Mesele: Birisi "Bu Âyet Kâfirler Hakkındadır, Müslümanlara Nasıl İndirgendi" Derse? 504
Altıncı Mesele: İbadetlerin Dünyevî Yönlerine Odaklananlar Hakkında 504
Yedinci Mesele: Dünyevî Amellerle Dünyalıkları Talep Etmenin Hükmü 504
Bâbın Hadisi: "Dinarın Kulu Helak Oldu, Dirhemin Kulu Helak Oldu..." 505
I. Bir Mesele: [Sadece Dünyalık İçin Şer'î İlim Okumanın ve Dünyalık Beklentiyle Mescid Yapmanın Hükmü] 509
II. Bir Mesele: Bazı Hadislerde ("Kim Ömrünün Uzamasını İstiyorsa Sıla-i Rahim Yapsın" Hadisi Gibi) Sâlih Amellere, Dünyalık Kazanımlarla Beraber Teşvik Edilmesi Hakkında 510
III. Bir Mesele: Geçen Derse Dipnot [Ücret Karşılığında Kur'ân Öğretmenin Hükmü] 510
IV. Bir Mesele: Kişinin, Allah'ın Rızasını Ümit Ederek Yaptığı Bir Amele Sonradan Dünyalık İsteği Gelirse Hükmü Ne Olur? 511
V. Bir Mesele: Kişinin Sâlih Ameli Karşılığında Dünyalık Hediye Verilmesinin Hükmü Nedir? 511

(38.) BÂB: ALLAH'IN HELÂL KILDIKLARINI HARAM, HARAM KILDIKLARINI DA HELÂL KILMA HUSUSUNDA ÂLİMLERE VE YÖNETİCİLERE İTAAT EDENLER ONLARI RABLER EDİNMİŞTİR. 512

Birinci Mesele: [Âlim ve Emir Sahiplerine İtaat Etmenin Onları Rabler Edinmek Olduğu] 513

İkinci Mesele: [Bâbın Konusu] 513

Üçüncü Mesele: Bâb Başlığının Şerhi 514

[I. Helâlin Haram Kılınması ve Haramın Helâl Kılınmasının Suretleri:] 514

Dördüncü Mesele: Emîr ve Âlimlere İtaat Etmenin Hükmü Nedir? 516

I. Emîr ve Âlimlere İtaatte Ele Alınması Gereken Kâideler: 517

[İbn Abbâs'ın Sözünün Şerhi] 518

Beşinci Mesele: Taklidin Hükmü 519

I. Taklidin Haram Olduğu Yerler: 519

II. Taklidin Câiz Olduğu Yerler: 519

[Ahmed Bin Hanbel'in Sözünün Şerhi] 519

I. Bu Eserin (Sözün) Konuyla Münasebeti: 520

I. İmam Ahmed'in Zikrettiği Âyetin *(Nûr, 63)* Şerhi: 521

Adî Bin Hâtim Hadisinin Şerhi 522

I. İbadet mi Daha Kapsamlıdır, İtaat Mı? 525

II. Adî Bin Hâtim'in Hadisinde Ele Alınacak Bazı Meseleler: 525

II.I. Birinci Mesele: Hadisin Şerhinden İtaatin İki Kısım Olduğu Ortaya Çıkmıştır: 525

II.II. İkinci Mesele: Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaatin Âlim ve İlim Talebelerini n Delile Muhalif Olan İctihadlarının Durumu: 526

II.III. Üçüncü Mesele: İdarecilerin Hatalarına Karşı Duruş: 527

II. IV. Dördüncü Mesele: Onların İlimle Mi, Hevâlarıyla Mı Hükmettikleri Nasıl Bilinir? 531

II.v. Beşinci Mesele: [Bir Dipnot] 532

(39.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "SANA VE SENDEN ÖNCE İNDİRİLENLERE İMAN ETTİKLERİNİ İDDİA EDENLERİ GÖRMEDİN Mİ? ONLAR TÂĞÛTUN ÖNÜNDE MUHAKEME OLMAK İSTİYORLAR..." (NİSÂ, 60) KAVLİ HAKKINDA 534

Birinci Mesele: Bu Bâbın Konusu 536

İkinci Mesele: Bu Bâbın "Kitâbu't-Tevhîd" İle Alakası 536

Üçüncü Mesele: Başlığın Şerhi 536

Dördüncü Mesele: Allah'ın İndirdiğinin Dışındaki İle Hükmetme ve Muhakeme Olmanın Hükmü Nedir? 537

Beşinci Mesele: Allah'ın İndirdiklerinin Dışındakiler İle Hükmeden Ya Da Muhakeme Olan Ne Zaman Kâfir Olmaz? 538

Altıncı Mesele: Beşerî Kanunlarla Muhakeme Olmaya İkrah Edilen/Zorlana n Kâfir Olur Mu? 539

[Allah Teâlâ'nın "Onlara 'Yeryüzünde Bozgunculuk Yapmayın' Denildiği Zaman , Onlar 'Biz Ancak Islah Edenleriz' Derler..." *(Bakara, 11)* Kavlinin Beyânı] 539
I. Âyetin Konuyla Münasebeti: 539
[Allah Teâlâ'nın "Onlar Hâlâ Câhiliye Hükmünü Mü Arıyorlar..." *(Mâide, 50)* Kavlinin Beyânı] 540
[Abdullah Bin Amr Hadisinin Şerhi] 540
[Şa'bî'nin, Nisâ Sûresi 60. Âyetin Sebeb-i Nüzûlü Hakkındaki Sözü] 542
I. Âyetin İkinci (Diğer) Nüzûl Sebebi: 543
Bazı Meseleler: 544
I. "Uluslararası Adalet Mahkemesi" Veya Başka Uluslararası Heyetler Gibi Uluslararası Heyetlere Muhakeme Olmanın Hükmü 544
II. Ticaret Odası, İşçi ve İş Ofisi Gibi Yerlere Muhakeme Olmanın Hükmü 544
III. Davayı Şer'î Olmayan Mahkemelere Götürmek: 545
IV. Şayet Kişinin Davalısı Davayı İslâmî Olmayan Mahkemeye Götürürse ve Mahkeme De Onu Mahkemeye Gelmekle Zorunlu Tutarsa Hüküm Ne Olur? 546
V. Şeriata Muhalif Olan İdarî Nizamların Hükmü Nedir? 546
VI. Sadece Kanun Koyup Kendisi Bu Kanunla Muhakeme Olmayan ve Kendisine Bu Kanunla Hükmedilmeyen Kişinin Hükmü Nedir? 546
VII. Mesele: Şeriata Muhalif, Geçici ve Askerî Mahkemelere Muhakeme Olmanın Hükmü Nedir? 546
VIII. Mesele: Kâdı, Davalılar Arasında Beşerî Kanunlarla Hükmetmesi İçin İkrah Edilirse Hüküm Ne Olur, Mazur Görülür Mü? 547
Ix. Mesele: Şayet Biri Şöyle Derse: "Bugün Uluslararası Mahkemelere Muhakeme Olan Ancak İkrah ve Zarurette Olduğu İçin Muhakeme Olmuştur." Bunun Hükmü Nedir? 547

(40.) BÂB: İSİM VE SIFATLARDAN BİR ŞEYİ İNKÂR EDEN KİŞİ HAKKINDA 548

Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 549
İkinci Mesele: İsim ve Sıfatlardan Bir Şeyi İnkâr Edenin Hükmü Nedir? 549
I. Birinci Kısım: Yalanlama İnkârı: 549
II. İkinci Kısım: Te'vil İnkârı: 550
Üçüncü Mesele: İsim ve Sıfatları İnkâr Eden Taifeler 550
I. Birinci Taife: Eş'arîler: 550
II. İkinci Taife: Mu'tezile: 550
III. Üçüncü Taife: Cehmiyye: 551
Dördüncü Mesele: Ra'd Sûresi 30. Âyetin Şerhi 551
I. Âyetin Konuyla Münasebeti: 552
[Ali *(Radıyallâhu Anh)*'In Sözünün Şerhi] 552
[İbn Abbas Hadisinin Şerhi] 554
Ra'd Sûresi 30. Âyetin Nüzûl Sebebi: 555

(41.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ONLAR ALLAH'IN NİMETİNİ BİLİRLER, ONU İNKÂR EDERLER..." (NAHL, 83) KAVLİ HAKKINDA 557
Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 558
İkinci Mesele: Bâbın Tercemesi 558
Üçüncü Mesele: Nimetleri Allah'tan Başkasına İzafe Etmenin Kısımları 558
Dördüncü Mesele: Nimetleri Sebeplerine İzafe Etmek Birkaç Kısımdır: 559
Beşinci Mesele: Başlığın Şerhi 560
[Mücâhid'in Bu Âyete Yaptığı Tefsir] 561
[Avn Bin Abdullah'ın Tefsiri] 562
[İbn Kuteybe'nin Tefsiri] 563
[İbn Teymiyye'nin Sözünün Şerhi] 563
(42.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "...O HALDE SİZLER BİLDİĞİNİZ HALDE ALLAH'A EŞLER KOŞMAYIN." (BAKARA, 22) KAVLİ HAKKINDA 566
Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 568
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 568
Üçüncü Mesele: [Gizli Şirk Hakkında] 569
I. Gizli Şirk; Büyük ve Küçük Şirkin Karşısında Bir Kısım Mıdır, Yoksa Onlardan Bir Kısım Mıdır? 569
[İbn Abbas'ın Sözünün Şerhi] 569
I. İbn Abbas Gizli Şirke Dört Misal Vermiştir: 570
II. Mesele: Hey Şeyde "Şayet Önce Allah Sonra Filan Olmasaydı" Denilmesi mi Gerekir? 570
[Ömer Bin Hattâb Hadisinin Şerhi] 572
I. "Allah'ın Âyetlerine Kasem Olsun" Cümlesi De Buna Girer mi? 573
II. "بِذِمَّتِي/Zimmetimle" Kipi İle Yemin Etmek 573
[III. "بِالْأَمَانَةِ/Emanetle" Lafzıyla Yemin Etmek] 573
[IV. Hak, Ömür, Şeref ve Yüz Üzerine Yemin Etmek Gibi İnsanların Dillerinde Dolaşan Diğer Bazı Yemin Şekilleri] 574
[V. Anayasa-Yemin Metni Üzerine Yemin Etmek] 576
VI. Bir Mesele: [Allah'tan Başkasıyla Yemin Edildiğine Dair Gelen Hadis Hakkında] 576
[İbn Mes'ûd'un Sözünün Şerhi] 577
[Huzeyfe Hadisinin Şerhi] 577
[İbrâhim En-Nehaî'nin Sözünün Şerhi] 578
(43.) BÂB: ALLAH'A YEMİNLE İKNA OLMAYAN HAKKINDA GELENLER 581
Birinci Mesele: [Bâb Hakkında] 581
İkinci Mesele: [Bâbın Başlığı Hakkında] 581
Üçüncü Mesele: Yemine Razı Olmamanın ve İkna Olmamanın Hükmü Nedir? 582

[İbn Ömer Hadisinin Şerhi] 584
I. Bir Mesele: Yeminde Te'vil [Tevriye] Yapmak: 585
II. Yemin Hakkındaki Bazı Meseleler: 587
III. Mesele: "الله يعلم/Allah Bilir" Sözü Yemin Midir? 588
IV. Mesele: "أمانة الله/Allah'ın Emaneti" Sözü Yemin Midir? 588

(44.) BÂB: "ALLAH DİLEDİ VE SEN DİLEDİN" SÖZÜ 590

Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 591
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 592
Üçüncü Mesele: "Allah Diledi ve Sen Diledin" Sözünün Hükmü Nedir? 592
Birinci Hadis: [Kuteyle Hadisi] 593
I. مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شِئْتَ "Allah Dilediği Sonra Sen Diledin." Sözü: 594
[II. İmam Nesâî'nin Naklettiği Diğer Rivâyet:] 595
İkinci Hadis: [Tufeyl Hadisi] 595

(45.) BÂB: ZAMANA SÖVEN ALLAH'A EZİYET VERMİŞ OLUR 599

Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 600
İkinci Mesele: Başlığın Tercümesi 600
Üçüncü Mesele: Zamana Sövmek Neden Allah'a Eziyettir? 600
Dördüncü Mesele: Zamana Sövmenin Hükmü Nedir? 601
Beşinci Mesele: Kişinin "Bu Sene Hüzün Senesi ve Açlık Senesi" Demesinin Hükmü 602
Altıncı Mesele: Ne Zaman, Zamana Sövülür? 602
[Allah Teâlâ'nın "Dediler Ki: Dünya Hayatından Başka Bir Hayat Yok. Ölürüz ve Yaşarız. Bizi Ancak Zaman Yok Eder." *(Câsiye, 24)* Kavlinin Tefsiri] 602
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 603
I. "Ed-Dehr" Allah'ın İsimlerinden Biri Midir? 603
II. Mesele: "Zaman Bana İzin Vermedi" Ya Da "Vakit Bana İzin Vermedi" Gibi Sözlerin Hükmü Nedir ve Bunlar Da Zamana Sövme Midir? 604
III. Mesele: "Kader Araya Girdi" Ya Da "Allah'ın İnayeti Araya Girdi" Demenin Hükmü Nedir? 604

(46.) BÂB: "KÂDI'L-KUDÂT (KÂDILARIN KÂDISI)" VE BENZERİ İSİMLER KOYMAK 605

Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 605
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 606
Üçüncü Mesele: "Kâdılar Kâdısı" ve Benzeri Ünvanlar İle İsimlendirmenin Hükmü Nedir? 606
I. Şeyhulislâm [Demenin Hükmü]: 607
II. Mü'minlerin Emîri [Demenin Hükmü]: 607
III. Hüccetu'l-İslâm Ya Da Hüccetullah [İsimleri Hakkında] 608

IV. "Celâlet Sahibi", "Yücelik Sahibi", "Şeref Sahibi" Gibi Şeylerin Künye Yapılmasının Hükmü Nedir? 608
V. "Büyük Müftü" Demenin Hükmü Nedir? 608
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 609
I. Kendisinde Allah'a Kulluk Olan İsimler İki Kısımdır: 610
II. Mesele: Umum İfade Eden İsimler İki Kısımdır: 612
III. Mesele: Sünnet'te Gelen "Esedullah", "Seyfullah" "Hüccetullah" Gibi Bazı İsimler Hakkında: 612

(47.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN İSİMLERİNE HÜRMET ETMEK VE BUNDAN DOLAYI İSMİ DEĞİŞTİRMEK 614

Birinci Mesele: Başlığın Şerhi 615
İkinci Mesele: Allah'ın İsimleriyle İsimlenmenin Hükmü Nedir? 615
I. Sadece Allah'a Ait Olan İsimler: 615
II. Sıfat Mânası Gözetilen İsimler: 615
III. İsimlerin Sadece Alem/Özel İsim Olarak Konması: 616
IV. Sadece Tezkiye İçin Konulmuş Olan İsimler: 616
Üçüncü Mesele: Sıfatlar Bâbı Da İsimler Bâbı Gibi Midir? 617
[Ebû Şureyh Hadisinin Şerhi: "Hakem Allah'tır Hüküm De O'nundur] 617
[I. Mesele: El-Müntekim, El-Kadîm, El-Bâkî Gibi İsimleri Koymanın Hükmü] 620
II. Mesele: "Ummu'l-Hakem" Diye İsimlenmek De "Ebu'l-Hakem" Gibi Midir? 620
III. Mesele: Lakaplarda Da Künyede Olduğu Gibi Kendisinde Sıfat Mânası Göz Önünde Bulundurulduğunda Hüküm Aynı Mıdır? 620
IV. Mesele: Çocuğun İsmi Değiştirildiğinde Kesilen Akîka Kurbanının Hükmü Nedir? 620
V. Mesele: "Aziz Oğlum" "Kerim Kardeşim" Gibi İfadeleri Mektup Yazarken Ya Da Hitap Ederken Kullanmak Câiz Midir? 621
VI. Mesele: İsmi "Abdulazîz" Ya Da "Abdulkerîm" Olan Birine "Azîz" Ya Da "Kerîm" Demenin Hükmü Nedir? 621
VII. Mesele: İsmi Abdulazîz Olan Birine Azizcik Ya Da İsmi Abdulkerîm Olan Birine Kerimcik Demenin Hükmü Nedir? 621

(48.) BÂB: KENDİSİNDE ALLAH'IN, KUR'ÂN'IN YA DA RASÛLULLAH'IN ZİKRİ OLAN BİR ŞEYLE ALAY EDENİN HÜKMÜ 622

Birinci Mesele: Başlığın Şerhi 623
İkinci Mesele: Bâbın Konusu 624
Üçüncü Mesele: Allah'ın Zikri ve Benzerleri İle Alay Etmenin Hükmü 624
I. Mesele: Bazı Sünnetler Hakkında "Bunlar Çöptür" Demenin Hükmü Nedir? 626
II. Mesele: Bir Kişiyi Ya Da Onun Çocuğunu İslâm'a Tutunmaya Davet Ettin, O Da Sana "Kendine Bağlamak İstiyorsun" Derse Hükmü Ne Olur? 626
III. Mesele: Mütedeyyin İnsanları Aşırıcılardan Sayanın Hükmü Nedir? 626
Bâbın Âyeti: "Yemin Olsun Ki, Onlara (Niçin Alay Ettiklerini) Sorsan, Elbette Ki Onlar, 'Biz Ancak Dalmış Eğleniyorduk" Derler." 627

[Bâbın Hadisi: Mezkûr Âyetin Nüzûl Sebebi] 627
I. Mesele: "Mushafçık", "Mescidçik" Diyenin Hükmü Nedir? 631
II. Mesele: Âlim ve İlim Talebeleri İle Alay Etmenin Hükmü Nedir? Bu Dinle Alay Etmek Mıdır? 631

(49.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN; "YEMİN OLSUN Kİ KENDİSİNE DOKUNAN BİR ZARARDAN SONRA, TARAFIMIZDAN İNSANA BİR RAHMET TATTIRILACAK OLSA MUTLAKA 'BU BENİM HAKKIMDIR...' DER." (FUSSİLET, 50) KAVLİ HAKKINDA GELEN RİVÂYETLER 633

Âyetin Şerhi: 636
Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi 638

(50.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ALLAH, ONLARA KUSURSUZ BİR ÇOCUK VERİNCE, VERDİĞİ ŞEY HAKKINDA ALLAH'A ORTAK KOŞTULAR..." (A'RÂF, 190) KAVLİ HAKKINDA 642

Âyetin Şerhi: 643
I. Mesele: Bu Bâb Çocuk Nimeti Hakkındadır 644
İbn Hazm'ın Sözünün Şerhi 645
I. Mesele: Abdulmuttalib İsmi Hakkında 645
[Katâde'nin Tefsirinin Şerhi] 646
[Mücâhid'in Tefsirinin Şerhi] 646

(51.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "EN GÜZEL İSİMLER ALLAH'INDIR. O'NA EN GÜZEL İSİMLERLE DUA EDİN. O'NUN İSİMLERİ KONUSUNDA EĞRİLİĞE SAPANLARI BIRAKIN..." (A'RÂF, 180) KAVLİ HAKKINDA 648

Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 648
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 649
Üçüncü Mesele: Allah'ın İsimleri Hususunda İlhâdın/Sapmanın Çeşitleri 650
Dördüncü Mesele: Allah'ın İsimleri İle Alakalı Olan Konular 651
Beşinci Mesele: Sıfattan İstemek ve Sıfatla İstemek 652
Altıncı Mesele: Olan Olayları Allah'ın Sfatlarından Bir Sıfata İzafe Etmek 652
Yedinci Mesele: İsmi "Abdulhakîm", "Abdulmecîd" Veya "Abdulazîz" Olan Kişiye "Hakîm", "Azîz" Veya "Mecîd" Denilmesinin Hükmü Nedir? 653
Sekizinci Mesele: "Allah'ın Misafiri", "Allah'ın Komşusu" ve "Allah'ın Nimeti" Demenin Hükmü Nedir? 653

(52.) BÂB: ES-SELÂMU ALALLAH (ALLAH'A SELÂM OLSUN) DENİLMEZ 654

Birinci Mesele: Bu Bâbın Tevhid İle Alakası 654
İkinci Mesele: "Es-Selâm" Sözü 654
Üçüncü Mesele: "Es-Selâmu Alallah" Cümlesinin Hükmü Nedir? 655

(53.) BÂB: "ALLAH'IM! DİLERSEN BENİ BAĞIŞLA" SÖZÜ HAKKINDA 657

Birinci Mesele: Başlığın Şerhi 657

İkinci Mesele: "Allah'ım! Dilersen Beni Bağışla" Sözünün Hükmü Nedir? 658
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 660

(54.) BÂB: "KÖLEM" VE "CÂRİYEM" DENMEYECEĞİ 663

Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 663
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 663
I. Kölenin Sahibine "Seyyid" Kelimesinin Kullanılmasının Hükmü Nedir? 667
II. Mesele: Kadınlara "Seyyidât" Denir mi? 668
III. Köleye "Abdî (Kulum)" Demenin Hükmü Nedir? 669
IV. Mesele: Hizmetçiler De Aynı Hükmün Altına Girer mi? 669
V. Mesele: Ehl-i Beyt'in "Seyyidler" Diye İsimlendirilmesinin Hükmü Nedir? 669

(55.) BÂB: ALLAH'IN ADIYLA İSTEYEN GERİ ÇEVRİLMEZ 670

Birinci Mesele: Başlığın Şerhi 670
İkinci Mesele: Musannifin Bu Bâbdan Umduğu Hedef 671
Üçüncü Mesele: Allah Adıyla İsteyeni Geri Çevirmenin Hükmü 671
I. Birinci Kısım: Senden Bir İlim Sorması: 671
II. İkinci Kısım: Bir Mal İstemesi: 671
III. Üçüncü Kısım: Konumu Veya Bedenle Yardım Etmesi İstenilmesi: 672
[Dördüncü Mesele: Allah Adına İsteyene İcabet Etmenin Hükmü] 672
[İbn Ömer Hadisinin Şerhi] 675
[I. Düğün Yemeği Davetine İcabet Etmenin Hükmü] 677

(56.) BÂB: ALLAH'IN VECHİ İLE ANCAK CENNET İSTENİR 682

(57.) BÂB: LEV ("KEŞKE" SÖZÜ) HAKKINDA GELENLER 684

"Lev (Keşke)" Kelimesini Kullanmanın Hükmü Nedir? 685
Birinci Âyet: "Eğer Bu İşten Bize Bir Şey Olsaydı Burada Öldürülmüş Olmazdık, Diyorlar." *(Âl-i İmrân, 154)*. 686
İkinci Âyet: "Onlar Ki Kendileri Oturup Kaldıkları Halde Kardeşleri İçin 'Eğer Bize İtaat Etselerdi Öldürülmezlerdi' Dediler." *(Âl-i İmrân, 168)*. 687
[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 688

(58.) BÂB: RÜZGÂRA SÖVMENİN YASAKLANMASI 692

Birinci Mesele: Başlığın Şerhi 692
[İkinci Mesele:] Bâbın Hadisi: 693
I. Bazen Rüzgâra Sövmek Dinden Çıkarır: 693
II. Rüzgâra Sövmek İki Kısımdır: 693

(59.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ALLAH HAKKINDA GERÇEK OLMAYAN CÂHİLİYE ZANNI İLE ZANDA BULUNUYORLARDI..." (ÂL-İ İMRÂN, 154) VE "ALLAH HAKKINDA KÖTÜ ZANDA BULUNANLAR..." (FETİH, 6) KAVİLLERİ HAKKINDA 696

Birinci Mesele: Bu Bâbın Başlığı 698

İkinci Mesele: Zannın Istılah Tarifi 698

Üçüncü Mesele: Allah Hakkında Zan İki Kısımdır: 698

Birinci Âyetin Şerhi: "...Allah Hakkında Gerçek Olmayan Câhiliye Zannı İle Zanda Bulunuyorlardı. 'Bu İşte Bizim Bir Katkımız Var Mı?' Diyorlardı. De Ki: 'Şüphesiz Kİ İş Tamamıyla Allah'a Aittir..." *(Âl-i İmrân, 154).* 700

İkinci Âyetin Şerhi: "...Allah Hakkında Kötü Zanda Bulunanlar..." *(Fetih, 6).* 700

İbnu'l-Kayyim'in Sözünün Şerhi 700

(60.) BÂB: KADERİ İNKÂR EDEN HAKKINDA GELENLER 704

Birinci Mesele: Kader İnkarcılarına Târihî Bir Bakış 706

İkinci Mesele: [Bâbın Konusu] 706

Üçüncü Mesele: Kader İnkarcıları İki Kısımdır: 707

Dördüncü Mesele: Başlığın Şerhi 708

[İbn Ömer Hadisinin Şerhi] 708

I. Mesele: İbn Ömer'in Aşırı Bid'atçılara Karşı Koyma Menheci Nedir? 710

II. Mesele: Bid'at Ehli İle Münazara Yapmakla Onların Bid'atlerine Reddiye Verip Katı Olma Arasında Fark Vardır: 711

III. Mesele: Kadere İman Etmenin Hükmü Nedir? 711

Ubâde Bin Es-Sâmit Hadisinin Şerhi 712

[Deylemî Hadisinin Şerhi] 715

(61.) BÂB: RESİM YAPANLAR HAKKINDA GELENLER 717

Birinci Mesele: Bu Bâbın Kitâbu't-Tevhîd İle Alakası 718

İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 719

Üçüncü Mesele: Resim Yapanların Hükmü 719

Dördüncü Mesele: Resim Yapmanın Hükmü 721

I. Birinci Kısım: Ne Şekilde Olursa Olsun Ruh Sahibi Olan Şeylerin Resmini Yapmak: 721

II. İkinci Kısım: Ağaç, Dağ Vb. Ruh Sahibi Olmayan Varlıkların Resmini Yapmak: 724

III. Üçüncü Kısım: Başı Koparılmış İnsan Resmi Gibi Kendisinde Hayat Kalmayan Ruh Sahiplerinin Resmini Yapmak: 725

IV. Dördüncü Kısım: Yiyecek Kutularının Üzerindeki Resimler Gibi Her Tarafa Yayılmış ve Kendisinden Korunmanın Zor Olduğu Resimler: 726

[Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi] 728

[Âişe Hadisinin Şerhi] 729

[İbn Abbas Hadisinin Şerhi] 731

[İbn Abbas'tan Gelen Diğer Rivâyetin Şerhi] 733
[Ebu'l-Heyyâc Hadisinin Şerhi] 734
I. Mesele: Suretleri Silmenin/İmha Etmenin Çeşitleri: 735
II. Mesele: Boyun, Yok Edilmesinin Vâcip Olması Konusunda Baş Gibi Midir? 736
III. Mesele: Şayet Bir Resmin Ya Da Heykelin Kafatası Beynine Kadar Açık Olsa Bu, Suretten Onu Yapma Günahını Giderir mi? 737
IV. Mesele: Oyuncak Bebeklerin Hükmü Nedir? 737
V. Mesele: Çocuklara Oyuncak Yapmakla, Satın Almak Arasında Fark Var Mıdır? 738
VI. Mesele: Suretin Yapıldığı Maddede Hüküm Olarak Fark Var Mı? 738
VII. Mesele: Öğrenci Bir Suret Yapmakla Zorunlu Tutulsa ve Yapmadığında Ya İmtihana Alınmayacak Ya Da Düşük Not Alacak Olsa Bunun Hüküm Ne Olur? 738
VIII. Mesele: Paralardaki Suretlerin Hükmü? 738
IX. Mesele: Kral ve Liderlerin Resimlerinin Meclislere ve Resmi Dairelere Konulmasının Hükmü Nedir? 739
X. Mesele: Tâlim Amaçlı Resim Yapmanın Hükmü? 739
XI. Mesele: Tıp Fakültesinde Olanlar Buna İhtiyaç Duyarlarsa Bu Câiz Olur Mu? 740
XII. Mesele: Televizyon ve Videolardaki Resimlerin Hükmü Nedir? 740
XIII. Mesele: Dergilerdeki Suretlerin Hükmü: 740
XIV. Mesele: Kendisinde Suret Olan Evlere Girmenin Hükmü Nedir? 741
XV. Mesele: Resim Bulunan Yerlerde Namaz Kılmanın Hükmü Nedir? 742
XVI. Mesele: Resim Araç ve Edevatını Satın Almanın Hükmü Nedir? 742
XVII. Mesele: Dergideki Resimler Gibi Resimlere Bakmanın Hükmü Nedir? 743
XVIII. Mesele: Çocukların Elbiselerindeki Resimlerin Hükmü Nedir? 743
XIX. Mesele: Çiftçilerin Hayvanları Kovmak İçin İnsan Şeklinde Koydukları Şeylerin Hükmü Nedir? 743
XX. Mesele: Başı Yerinde Bırakarak Yüzü Silmek Yeterli Midir? 743

(62.) BÂB: ÇOK YEMİN ETME HAKKINDA GELENLER 744

Birinci Mesele: Bu Bâbın Tevhidle Alakası 746
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 746
Üçüncü Mesele: Yemin Etmenin Hükmü Nedir? 746
Dördüncü Mesele: Bununla Rasûlullah'ın *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* Yemin Ettiğine Dair Gelen Nasların Arasını Nasıl Buluruz? 747
Beşinci Mesele: Kasâme Yeminleri 747
Altıncı Mesele: Yemîn-i Lağv 747
[Allah Teâlâ'nın "...Yeminlerinizi Koruyun..." *(Mâide, 89)* Kavlinin Tefsiri] 747
Ebû Hureyre Hadisinin Şerhi: 748
I. Buradaki Yeminden Doğru Yemin Mi, Yoksa Yalan Yemin mi Kastediliyor? 748
Selmân El-Fârisî Hadisinin Şerhi 749

İmrân Bin Husayn Hadisinin Şerhi 751
[İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi] 753

(63.) BÂB: ALLAH VE RASÛL'ÜNÜN AHİDLERİ HAKKINDA GELENLER 755

Birinci Mesele: Bu Bâbın Kitâbu't-Tevhîd İle Alakası 757
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 757
Üçüncü Mesele: Allah'ın Ahdini ve Sözünü Vermenin Hükmü 757
Büreyde Hadisinin Şerhi 758

(64.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ ÜZERİNE YAPILAN YEMİNLER HAKKINDA GELENLER 760

Birinci Mesele: Allah Üzerine Yemin Etmenin Mânası 761
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 761
I. Birinci Kısım: Allah Üzerine Yemin Etmek: 761
II. İkinci Kısım: Mahluk Üzerine Yemin Etmek: 763
Cündeb Bin Abdullah Hadisinin Şerhi 763

(65.) BÂB: ALLAH, YARATTIKLARI İÇİN ARACI KILINMAZ 766

Birinci Mesele: Hadisin Tahrîci: 767
[İkinci Mesele: Hadisin Mâna ve Muhteva Olarak Doğru Olduğu] 767
Üçüncü Mesele: İstişfâ'ın Mânası 768

(66.) BÂB: RASÛLULLAH *(SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)*'İN TEVHİDİN SINIRLARINI KORUMASI VE ŞİRKİN YOLLARINI KAPATMASIYLA İLGİLİ GELENLER 769

Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 770
İkinci Mesele: Başlığın Şerhi 770
I. Mesele: "Seyyidimiz/Efendimiz" Sözünün Hükmü Nedir? 771
II. Mesele: "Seyyid" İsmini Koymanın Hükmü Nedir? 771
Enes *(Radıyallâhu Anhu)* Hadisinin Şerhi: 772

(67.) BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ALLAH'I HAKKIYLA TAKDİR EDEMEDİLER. HALBUKİ BÜTÜN YER, KIYAMET GÜNÜ O'NUN KABZASINDADIR..." (ZÜMER, 67) KAVLİ HAKKINDA GELENLER 773

Birinci Mesele: [Bâbın Konusu] 776
İbn Mes'ûd Hadisinin Şerhi 777
İbn Ömer'in Müslim'de Geçen Hadisi: 778
İbn Abbas'ın Sözünün Şerhi: 779
İbn Cerîr'in Sözünün Şerhi: 779

ÖNSÖZ

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'adır. Akıbet muttakîlerindir. Düşmanlık yalnız zâlimleredir. İlklerin ve sonların ilahı göklerin ve yerin idarecisi ve kıyamet gününün sahibi olan Allah'tan başka ilah yoktur. Salât ve selâm kıyametten önce kendisinin hiçbir ortağı olmayan Allah'tan başkasına ibadet edilmesin diye kılıç ile gönderilene, Onun ailesine ve ashâbına ve kıyamete kadar onlara güzel bir şekilde tâbi olanlara olsun. Ben Allah'tan başka hiçbir ilah ve şerîk olmadığına şehadet ederim ve yine Muhammed'in *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet ederim.

Bize *(Allah esaretten kurtarsın)* Şeyh Ali bin Hudayr'ın *Kitâbu't-Tevhîd*'in şerhi *el-Mu'tasar*'ı yeni bir şekilde sunmak nasip oldu.

Ve yine *(Allah esaretten kurtarsın)* okuyucuların tanıması için Şeyhin kısa öz geçmişini sunmak nasip oldu.

ŞEYH ALİ BİN HUDAYR HAKKINDA

Şeyh Ali bin Hudayr bin Fehd el-Hudayr'ın kısa öz geçmişi, ismi, doğumu ve yetişmesi:

O Ali bin Hudayr bin Fehd el-Hudayr'dır. Ebû Fehd ile künyelenir. Hicrî 1374'te Riyad şehrinde dünyaya gelmiş. Orada yetişip orada büyümüştür. On dokuz yaşına geldiğinde el-Kasîm şehrine gidip oraya yerleşmiştir.

İLMÎ HAYATI:

El-Kasîm şehrindeki el-İmam Üniversitesi'ndeki Din Usulleri bölümünden mezun oldu. Mezuniyetinden sonra Mekke'yi Mükerreme'de mahkemede adâlet kâtibi olarak tayin edildi. Daha sonra ise kâdı olarak seçildi. Ancak o bunu kabul etmedi. Öğretmen olarak ders vermek için Eğitim Bakanlığına tayinini istedi. Tutukluluğuna kadar bu göreve devam etti.

İLİM TALEP ETMESİ:

Gençliğinde ortaokul zamanlarından itibaren ilim talep etmeye başladı. Allah'a hamd ve minnet olsun ki Kur'ân-ı Kerîm onun hayatını aydınlatan ve kurtuluş reçetesi oldu ve olmaya devam etti. Şeyh tilavet ve tecvid ile Kur'ân tedrisatına başladı. Bu selefin de âdetiydi. O Kur'ân'ı seven, onun ile meşgul ve onu öğrenmeye adanmıştı. Tevhid ve akîdeyi öğrenmeye hırslıydı. Bütün gücünü bunları öğrenmek için adamıştı. Sürekli bizlere tevhidi öğrenip amel etmeyi tavsiye ederdi.

ÖZELLİKLERİ:

Hayatın zevklerinden, dünyanın fitne ve süslerinden uzaktı. Allah kendisine yardım etsin, Şeyh dünya hayatı konusunda zühd ve takvâ içerisinde kalbini âhiret diyarına ve Allah *(celle celâluhû)*'ya karşı tevazu ve alçaklığa çevirmişti. Cömertti ve az konuşurdu. Sadece ilmî meselelerde konuşurdu. Hiçbir gün sesini yükselttiğini görmedim. Çok yumuşak huyluydu. Genellikle yalnız kalıp yazmakla meşgul olurdu. Sakalını kınalamak ve elbisesini kaval kemiklerinin yarısına kaldırmak onun âdetlerindendi.

HOCALARI:

Şeyh Abdurraûf *(rahimehullâh)*'tan Kur'ân dersleri aldı. Kendisinden ilk ilim okuduğu hocalarının başında Şeyh Ali bin Abdullah el-Cerdân, Şeyh Kâdî Muhammed bin Muheyza' gelir. Bu hocası Şeyh Muhammed bin İbrâhim'in dönemindeki en büyük kâdılardandı.

Yine el-Vâlid Allâme Şeyh Hamûd bin Uklâ eş-Şuaybî'den de dersler aldı. Ondan akîde ve tevhid derslerinin yanında diğer ilimlerden de dersler aldı. Şeyh Hamûd vefat edinceye kadar ders almaya devam etti. El-Vâlid Şeyh Hamûd bin Uklâ Eş-Şuaybî *Kitâbu't-Tevhîd*'in şerhi *el-Cem'u ve't-Tecrîd, el-Hakâik fi't-Tevhîd, el-Tetimmât 'alâ Keşfi'ş-Şubuhât* kitaplarına mukaddimeler yazmıştı.

Yine Şeyh Hudayr dört sene boyunca Şeyh Muhammed bin Sâlih bin Useymîn'den fıkıh dersleri okudu.

Dört sene de Şeyh Muhammed el-Mansûr'dan fıkıh, tecvid, ferâiz ve nahiv dersleri aldı.

Şeyh Abdullah bin Muhammed Ali Huseyn'den de fıkıh dersleri aldı.

Yine Zâhid Muhammed bin Süleyman el-Uleyt'den Vekî'in *ez-Zühd*, İmam Ahmed bin Hanbel'in de *el-Vera'* kitaplarının derslerini aldı.

VERMİŞ OLDUĞU DERSLER:

Şeyhin tecvid, akîde, fıkıh ve hadis usûlü konusunda halkaları vardı. İlk hicrî 1415 senesinde mescidde ders vermeye başladı. Kendisine engel konulunca dersleri evinde yapmaya başladı. Evi ilim talebeleri ile dolup taşıyordu. Tutuklanıncaya kadar sabah ve yatsı namazlarından sonra dersler vermeye devam etti.

ÇEKTİĞİ SIKINTILAR VE YAŞADIĞI İMTİHANLAR:

Şeyh Ali bin Hudayr hakkı haykırması ve tevhide çağırması ve tâğûtlara karşı çıkması, din ve akîdeyi savunması ve sabırlı olması ile tanınır. Tabiî olarak bu da iki sefer tutuklanmasına sebep oldu. Bunlar hicrî 1415 ile 1424 senelerinde oldu. Şeyh ecrini Allah'tan umarak tevhid ve akîdeye tutunmaya devam etti. Küçüklüğünde iki gözünden birini kaybetmişti. Ancak bu onun ilim talep etmesine engel olmadı. O hapisteyken annesi ve babası vefat etti.

KİTAPLARI VE TE'LÎFÂTLARI:

El-Mu'tasar Şerhu Kitâbi't-Tevhîd

El-Vicâze fi Şerhi'l-Usûli's-Selâse

El-Vasît fi Şerhi Evveli Risâleti fi Mecmûatu't-Tevhîd

Ez-Zinâd fi Şerhi Lum'ati'l İ'tikâd

Kitâbu'l-Cem'u ve't-Tecrîd fi Şerhi Kitâbi't-Tevhîd

Kitâbu't-Tevdîh ve't-Tetimmât 'alâ Keşfi'ş-Şubuhât

Er-Risâletu'l Mütemmimetu fi Mes'eleti'l-Cehli fi'ş-Şirki'l Ekberi

Kitâbu Hakâik fi't-Tevhîd

Kavâidun ve Usûlun fi'l-Mukallidîn ve'l-Cuhhâli fi'ş-Şirki'l Ekberi ve'l-Bid'a

Kitâbu'l Kavâidi'l-Erba'a fi't-Tefrîki Beyne Dîni'l-Müslimîn ve Dîni'l-Almâniyyîn

Kitâbu't-Tabakât

Kitâbu'l-Mesâil el-Merdiyye ale'l-Akîdeti'l-Vâsitiyye

Kitâbu Risâletun fî Beyâni Hâli Tâifeti'l-Asrâniyyîn

Kitâbu el-Mahkiyyu fîhi'l-İcmâ'u Mine'l-Ahkâmi'l-Fıkhiyye

Usulû Dîni'l-İslâm

Usûlu's-Sahveti'l-Cedîde

Difâ'en ani'ş-Şeyh Hamûd bin Ukalâ eş-Şuaybî

Er-Reddu ale'l-İmamiyyeti'l-Mu'âsır

Kitâbu İktirâh fi Tedrîsi'l-Fıkh

Bizim aklımıza gelenler bunlardır. Doğru olanlar Allah'tandır. Hata olur ise şeytandan ve bizdendir.[1]

1. Şeyhin hayatını oğlu Fehd Ali el-Hudayr h. 1434 -2 -1 tarihinde yazmıştır.

[1.] KİTÂBU'T-TEVHÎD

كِتَابُ التَّوْحِيد الَّذِي هُوَ حَقُّ اللهِ عَلَى الْعَبِيدِ

[كِتَابُ التَوْحِيد]

قَالَ اللهُ تَعَالَى: {وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ} [الذاريات: 56]، وَقَوْلُهُ: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اُعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ} [النحل: 36] الْآيَة، وَقَوْلُهُ: {وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا} [الإسراء: 23] الْآيَة، وَقَوْلُهُ: {وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا} [النساء: 36] الْآيَة، وَقَوْلُهُ: {قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا} [الأنعام: 151] الْآيَات.

قَالَ ابْنُ مَسْعُود: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى وَصِيَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي عَلَيْهَا خَاتَمُهُ فَلْيَقْرَأْ قَوْلَهُ تَعَالَى: {قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا} [الأنعام: 151] إِلَى قَوْلِهِ {وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا} [الأنعام: 153] الآية»

وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ «كُنْتُ رَدِيفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حِمَارٍ فَقَالَ لِي: " يَا مُعَاذُ، أَتَدْرِي مَا حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ، وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ"؟ قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ: أَنْ

يَعْبُدُوهُ، وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ: أَلَّا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: "لَا تُبَشِّرْهُمْ، فَيَتَّكِلُوا»

أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحَيْنِ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ben cinleri ve insanları yalnız bana kulluk etsinler diye yarattım."[2] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "Andolsun biz her ümmete; Allah'a kulluk edin, tâğûttan kaçının diye peygamber gönderdik."[3] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "Rabbin kendisinde başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti."[4]

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Allah'a ibadet edin ve hiçbir şeyi ortak koşmayın."[5] Yine Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ey Muhammed! De ki: Gelin Rabbimin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."[6]

İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: "Her kim Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in son vasiyetine uymak istiyorsa Allah** *(celle celâluhû)***'nun şu âyetini okusun: "Gelin Rabbimin size haram kıldığı şeyleri okuyayım..." ta ki şu âyete kadar: "Bu benim dost doğru yolumdur ona tâbi olun.** *(En'âm, 153).***"[7]**

Muâz *(radıyallâhu anhu)***'nun şöyle dediği rivâyet edilir: "Ben merkebin üzerinde Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in terkisindeydim. Bana dedi ki: *'Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kulların da Allah'ın üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun?'* 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim. Buyurdu ki: *'Allah'ın kulları üzerindeki hakkı kullarının O'na kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise O'na ortak koşmayanlara azap etmemesidir.'* Dedim:**

2. Zâriyât, 56.
3. Nahl, 36.
4. İsrâ, 23.
5. Nisâ, 36.
6. En'âm, 151.
7. Tirmizî, hd. no: 3072. **(Editör)**

'Ya Rasûlellah! İnsanları müjdeleyeyim mi?' Buyurdu ki: *'Müjdeleme yoksa tembellik ederler.'"*[8] Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

Şârih dedi ki:

Musannif kitabına besmele ile başladı. Diğer başka nüshalarda hamd ile başladığı da vardır. Şeyh Abdurrahmân bin Hasan *(rahimehullâh)* musannifin kendi hattında hamd ile başladığı görüşünü zikretmiştir.

BİRİNCİ MESELE: TELİFLERE, TASNİFLERE VE HUTBELERE BESMELE İLE BAŞLAMANIN HÜKMÜ:

Ebû Hureyre *(radıyallâhu anhu)*'nun hadisinde Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şöyle buyurduğu gelmiştir:

كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِبَسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَهُوَ أَقْطَعُ

"Allah'ın ismi ile başlamayan her önemli iş bereketsizdir." Hatîb el-Bağdâdî bu hadisi *el-Câmi'*, er-Rahâvî ise *el-Erba'ûn*'da zikretmiştir. Ancak hadis râvilerinin arasında Ahmed bin İmrân olduğundan dolayı zayıftır. Bu hadisi İbn Hacer, Süyûtî ve Elbânî zayıf görmüşlerdir. Bazı âlimler ise bu hadisin hasen hadis olduğunu söylemişlerdir. Bunlar İbnu's-Salâh ve Nevevî *(rahimehumullâh)*'tır. Onlar bu hadise hasen hadis demiştir. Ancak zayıf görenin daha fazla bilgisi vardır ve daha sonra daha geniş bir şekilde zayıflığını beyan etmişlerdir. Bundan dolayı hadisin zayıf olması daha yakındır.

Fakat hadisin zayıf olmasına rağmen hüküm kalkar mı?

Biz telif, tasnif ve hutbelerde besmelenin sünnet olduğunu bu hadise dayanarak söylemeyiz. Biz bunun Buhârî ve Müslim'de geçen Hırakl kıssasına dayanarak sünnet olduğunu söyleriz. Bu fiildir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in fiillerinde ise asıl olan sünnet olduğuna delâlet etmesidir.

8. Buhârî, hd. no: 128; Müslim, hd. no: 30. **(Editör)**

İKİNCİ MESELE: "ELHAMDULİLLÂH" İLE BAŞLAMANIN HÜKMÜ:

Hadiste Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şu cümlesi geçmektedir:

كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِالْحَمْدِ لِلَّهِ فَهُوَ أَقْطَعُ

"Allah'a hamd ile başlamayan her iş bereketsizdir." Bu hadisi İmam Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn Mâce rivâyet etmiştir. Ancak hadisin rivâyetinde ismi Kurretu'l-Me'âfirî olan biri var. Bu zayıf birisidir. Ebû Dâvud hadisin mürsel olduğuna işaret etmiştir. İbn Hacer Fethu'l-Bârî'de zayıf görmüştür. Elbânî de zayıf demiştir. O zaman hadis zayıftır.

Ancak İbnu'l-Kayyim Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den, Onun hutbelerine Allah'a hamd ile başladığını sahîh şekilde rivâyet edildiğini zikretmiştir. O zaman teliflere ve hutbelere besmele ve hamd ile başlamak sünnettir.

Musannif; "كِتَابُ التَّوْحِيدِ/Kitâbu't-Tevhîd" dedi.

كِتَابُ/Kitâb: Mastar olup *mektûb* mânasındadır. Kitâb kelimesi mudâf, tevhîd kelimesi ise mudâf-ı ileyh'tir.

Musannifin **"Kitâbu't-Tevhîd"** sözünde birkaç mesele vardır:

1- Tercüme Tahlili:

Tevhidin tarifi: Tevhîd (التَّوْحِيدُ) kelimesi mastardır. Mastar fiil çekimlerinde üçüncü sırada gelene denir. *Âcurrûmiyye*'nin sahibinin tarifi budur. وَحَّدَ– يُوَحِّدُ - تَوْحِيداً.

Lügat mânası: Müteaddit olan şeyleri tek kılmaktır. Yani birlemek.

Şeriattaki mânası: Allah *(celle celâluhû)*'nun hakkı olan ulûhiyet, rubûbiyet, isim ve sıfatlarda birlemeye denir.

Bu tariflerden genel bir kaide elde ediyoruz. O da şudur: Lügat açısından olan tarif şer'î olan tariflerden daha geneldir.

2- Musannifin Birinci Bâbdaki (Bölümdeki) Maksadı:

Musannif tevhidin hükmünü beyân etmektir. Nitekim tevhidin hükmü vâciptir; tevhidin gerçekleştirilmesi her mükellefin üzerine farzdır (farz-ı âyn).

Peki, tevhidin gerçekleştirilmesinin farz-ı âyn olduğunun delili nedir? Musannif bununla alakalı olarak beş âyet ve bir hadis zikretmiştir ki delillerin tamamı tevhidin vücûbiyetine işaret eder.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ŞİRKTE ÖZÜRLÜ GÖRME KONULARI:

I. Birinci Durum: İkrah

Şayet insan tevhidi ya da bir kısmını terk etmeye zorlanırsa o zaman tevhidi ona vâcip olmaz. Bunun delili şu âyet-i kerîmedir:

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Kalbi imanla dolu olduğu halde (dinden dönmeye) zorlan onların dışında her kim inandıktan sonra Allah'ı bırakıp göğsünü küfre açarsa işte Allah'ın gazabı onların üzerinedir ve onlar için büyük bir azap vardır."[9]

I.I. İkrahın Şartları:

Kendisine zorlandığı şeyi hoş görmediği halde kalbi iman ile mutmain olması.

İkrahın mülcî olması gerekir. İkrâh-ı mülcî ise dövülmesi, hapsedilmesi ya da bunlara benzer şeyler ile olan ikrahtır.

I.II. İkrahın Gerçekleşmesi İçin Dövülmesi Ya da Hapsedilmesi Gerekir mi, Yoksa Bunlar İle Tehdit Edilmesi Yeterli mi?

Bu ilim ehli arasında ihtilâflı bir meseledir. Cumhura göre tehdit, kendisi ile tehdit ettiği şeyi yapabilecek biri tarafından yapılmış ise bu yeterlidir.

Buna yukarıda zikrettiğimiz âyetin genel ifadesi ile delil getirmişlerdir.

---

9. Nahl, 106.

İmam Ahmed yalnız tehdidin yeterli olmayacağı görüşündedir. Ancak kendisine bir kısım azabın dokunmasından sonra ikrah sayılabileceğini söylemiştir. Bundan dolayı İmam Ahmed "Kur'ân mahluktur" demeye zorlanıp da icabet edenlere karşı çıkmıştır. Yahyâ bin Maîn, İmam Ahmed'e geldiğinde ondan yüz çevirmiş ve onunla konuşmamıştır. Yahyâ bin Maîn, Ammâr bin Yâsir'in *(radıyallâhu anhumâ)* hadisi, yani biz onu delil alıyoruz, dedi. O çıkana kadar İmam Ahmed ona karşılık vermemiştir. Sonra dedi ki: Ammâr'ın hadisi ile delil getiriyorlar. Onlara denildi ki: Sizi döveceğiz ve Ammâr dövüldü.

Bu meselede orta bir görüş vardır:

Bu mesele şahıslara göre değişir. Şayet ikrah altında olan insanların kendi sözü ile fitneye düşecekleri bir âlim ise kendisine bir azap dokunmayıncaya kadar istenilene cevap vermez. Ancak öldürülünceye kadar sabreder ise bu daha faziletlidir. Habbâb bin Eret'in *(radıyallâhu anhu)* hadisi buna yorumlanır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kendi ridâsına dayanmış bir halde iken Habbâb ona geldi ve şöyle dedi: Bizim için yardım istemeyecek misin? Bizim için dua etmeyecek misin? Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki:

قَدْ كَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يُؤْخَذُ، فَيُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ، فَيُجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ...

"Sizden öncekilerden bir adam yakalanır ve onun için bir çukur kazılır ve oraya konulurdu. Sonra bir testere getirilir başının üstüne konulurdu..."[10] hadis devam etmektedir.

Bu davetin başlarındaydı. Davetin başlarında ise sabretmek, mücadele etmek gerekir. Hemen istenilen şeylere cevap vermemek gerekir. Ancak başkaları ise sözlü tehdide cevap verir ise bu onun hakkında câizdir.

I.III. Sözlü İkrah ile Fiilî İkrah Arasında Fark Var mıdır?

Bu da ihtilâflı bir meseledir.

Âlimlerin kimisi şöyle der: İkrah ancak sözle câiz olur. Bazıları hem fiil hem de sözle ikrahı câiz görürler. Ancak bundan, başkasının hakkına tecavü-

10. Buhârî, 3612. **(Editör)**

ze gelince bu câiz olmaz. Zina etmek veya başkasını öldürmekle tehdit edilen gibi, bu câiz değildir. Tercih edilen görüş de budur.

İbn Mâce'de sahîh senedle gelen hadiste şöyle geçmektedir:

لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ

"Zarar yoktur, zarara karşı zarar da yoktur."[11] Bu ikraha taalluk eden meselelere nispetendir.

II. İkinci Durum: Cehalet Şirkte Özür müdür, Değil midir?

Bu, meselenin en zor ve en sıkıntılı olanıdır. Bu anlaşılması zor meselelerdendir. Bu tevhîd meselelerinin en zorudur. Bu mesele hakkında ihtilâf çok olmuş ve birçok kalabalık vardır.

Müteahhirûn âlimlere göre cehalet özürdür. (Müteahhirûndan maksat Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb ile aynı zamanda, asırda yaşamış olup günümüze kadar devam edenler kastedilir.)

Buna birkaç şeyle delil getirilir. Bunlardan biri şu âyet-i kerîmedir:

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا

"Biz bir elçi göndermedikçe azap edecek değiliz."[12]

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ

"Doğru yola ilettikten sonra sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirmedikçe Allah bir toplumu saptıracak değildir."[13] Kendilerine beyan edilmedikçe özürlüdürler. Yine şu âyet-i kerîme de buna delildir:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ

11. İbn Mâce, 2341. **(Editör)**
12. İsrâ, 15.
13. Tevbe, 115.

"Kim kendisine hidayet besbelli olduktan sonra Peygamber'e karşı çıkar, mü'minlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız ve onu cehenneme sokarız."[14] Buradaki delil, mefhûm-u muhâlefe'dir. Yine Allah'tan korkup ehline; إِذَا أَنَا مُتُّ فَأَحْرِقُونِي *"...Ben öldüğümde beni yakın..."*[15] diyen adamın hadisi ile delil getirirler. Hadisi Buhârî rivâyet eder. Demişler ki: Cehaleti olmasaydı azap edilirdi.

İkinci Görüş: Büyük şirk konusunda cehaletin özür olmadığını söylemişler. İhtilâf çıkmadan önce geçmiş âlimlerin görüşü buydu. O zaman özrün olmadığı icmâ meselesiydi. Her kim bu meselede geniş araştırma yapmak istiyorsa; *el-Cem'u ve't-Tecrîd*, *Risâletu'l-Mütemmime li-Kelâm-i E'immeti'd-Da've* ve *et-Tavdîh ve't-Tetimmât 'alâ Keşfi'ş-Şubuhât*[16] kitaplarına müracaat etsin. (Bunların hepsi şârihin kitaplarıdır.)

Musannifin cümlesinde geçen; **"قَالَ الله/Allah dedi ki"** ibaresindeki **"kavl (قَوْل)"** kelimesini merfû da mecrûr da okumak câizdir. Ancak birincisini merfû okuduğunda hepsini merfû okuman gerekir. Birincisini mecrûr okuduğunda hepsini mecrûr okuman gerekir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN; "Ben cinleri ve insanları yalnız bana kulluk etsinler diye yarattım." *(Zâriyât, 56)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"Ben cinleri ve insanları yalnız bana kulluk etsinler diye yarattım."**[17] Bu âyet tevhidin vâcip olduğuna delâlet ediyor. Çünkü insanlar ve cinler yalnız bir gaye için yaratıldılar. O zaman bu gayenin vâcip olması gerekir. O da tevhiddir.

Allah *(celle celâluhû)*'nun; إِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"Yalnız bana kulluk etsinler"** cümlesini İbn Abbâs'ın *(radıyallâhu anhumâ)*; "Ancak beni birlesinler." olarak tefsir ettiği gelmiştir. Bu, sahâbenin tefsiridir. Bu bir şeyi kendisinin bir parçası ile tefsir etmektir. Çünkü ibadet, kulluk sadece birlemek değildir. Tevhid kulluğun bir

14. Nisâ, 115.
15. Bkz. Buhârî, 4/176, (No: 3481); Müslim, 4/2110, (No: 2756). **(Editör)**
16. Bu eser *Keşfu'ş-Şubuhât Şerhi* ismiyle Minber Yayınları tarafından tercüme ettirilip yayınlamıştır. **(Editör)**
17. Zâriyât, 56.

parçasıdır. Bir şeyi kendisinin bir parçası ile tefsir etmek câiz değildir. Selefden böyle tefsirler gelmiştir. Misal; قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى **"Arınmış olan kurtuluşa erer."**[18] Âyetini, arınmış olandan maksat; namaz kılan olarak tefsir etmeleridir.

لِيَعْبُدُونِ **"Bana kulluk etsinler":** Yani itaat ve alçaklıkla bana boyun eğsinler. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in tefsiri budur. Bid'at ehli **"bana kulluk etsinler"** cümlesini, "benim kaderî emirlerime boyun eğsinler" olarak tefsir etmişlerdir. Bu doğru bir tefsir değildir. Çünkü Allah'ın kaderî emrinin dışına çıkacak hiç kimse yoktur.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN: "Andolsun ki biz her ümmete 'Allah'a kulluk edin ve tâğûttan kaçının' diye peygamber gönderdik..." *(Nahl, 36)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولاً أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

İkinci âyete gelince: "Andolsun ki biz her ümmete 'Allah'a kulluk edin ve tâğûttan kaçının' diye peygamber gönderdik..."[19]

Âyetin delâlet yönü: Allah'a kulluk edin, tâğûttan kaçının. Çünkü buradaki **"u'budû (اعْبُدُوا)"** lafzı emirdir. Emir de vücûbiyete delâlet eder.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN: "Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi ve anne-babaya iyilikte bulunmanızı kesin olarak emretti..." *(İsrâ, 23)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ

"Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi kesin olarak emretti..."[20]

Âyetin delâlet yönü; "Kadâ (قَضَى)" kelimesi *vâcip kıldı, zorunlu tuttu* mânasındadır. Buradaki kadâ şer'î kadâdır. Çünkü yüce Allah'ın iki kadâsı

18. A'lâ, 14.
19. Nahl, 36.
20. İsrâ, 23.

vardır. Bu âyette olduğu gibi şer'î kadâ. Bu şer'î olan kadâ bazen mükellefler tarafından yapılmaya, yerine getirilmeyebiliyor. Bir de kevnî-kaderî olan kadâ vardır. Bunun gerçekleşmesi, yerine gelmesi zorunludur.

فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ

"Böyle onları iki günde yedi gök olarak hükmetti..."[21]

وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا

"Biz kitapta İsrâiloğulları'na 'Yeryüzünde muhakkak iki defa bozgunculuk yapacaksınız ve büyük bir kibre kapılarak böbürleneceksiniz' diye hükmettik."[22]

Üçüncü âyet: Şirkin haram olduğuna delâlet ediyor. Böyle olunca onun zıttı olan tevhid de vâcip olur.

Musannifin **":-رَضِيَ اللهُ عَنْهُ- قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ/İbn Mes'ûd** *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki:"** sözüne gelince: Buna ıstılahta *mevkuf hadis* denir. Çünkü bu, sahâbînin sözüdür. Tirmizî ve *Câmi'u'l-'Usûl'*de el-Arnaût bu eseri hasen görmüştür. Bazı muasır âlimler bu eseri zayıf görmüşlerdir. Çünkü onun rivâyetinde Dâvûd bin Yezîd el-Ezdî vardır. Bu zayıf bir râvidir. Her hâlükârda buradaki delil âyettedir. İbn Mes'ûd'un sözü değildir.

Anne-babaya kötülük yapmak haramdır. Buna mefhûm-u muhâlefe delâlet eder.

İyilik yapmanın zıttı: Ya kötülük yapmak ya da iyilik yapmayı terk etmektir.

İyilik iki kısma ayrılır:

1- Sözlü iyilik.

2- Amelî iyilik.

---

21. Fussilet, 12.

22. İsrâ, 4.

Sözlü iyilik: Onlar ile yumuşak konuşmak. Onlara güzel sözler söylemek. Onlara dua etmek. Buna yüce Allah'ın şu âyet-i kerîmesi delâlet eder:

وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

"...Onlara tatlı ve güzel söz söyle."[23]

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

"...De ki: Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et."[24]

Amelî iyilik: Bu iyilik ise onlara infakta bulunmaktır. Tabi bu, şartlar oluşup mâniler kalktığında olur. Hizmet etmek gibi onlara arkadaşlık yapmak, itaat etmek gibi, bu söylediklerimizin hepsi vâciptir. Çünkü bunlar Allah *(celle celâluhû)*'nun; وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا **"Anne, babana iyilik yap"** emrinin altına giriyor.

I. Anne-Babaya İtaatin Hükmü

Anne-babaya itaatin hükmü: Şartları ile onlara itaat etmek vâciptir:

1- Onlara itaatin, Allah'a isyan olan konularda olmamasıdır. Şayet Allah'a isyan olan bir şeyi emrederler ise onlara itaat etmek câiz olmaz. Usulcüler "itaat etmek mâruf olan şeylerde olur" ve "Yaratıcıya isyanda mahluka itaat yoktur" demişlerdir.

İsyanın zıttı üç şey olur:

a) Vâcip olan bir şeyi emretmeleri.

b) Müstehap olan bir şeyi emretmeleri.

c) Mubah olan bir şeyi emretmeleri.

Onlara itaat etmenin, sana dinî ya da dünyevî herhangi bir zararı içermemesi gerekir. Çünkü; لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ *"Zarar da yoktur, zarara karşı zarar da yoktur"*[25] hadisi vardır. Bu hadisi İbni Mâce sahîh bir senedle rivâyet etmiştir.

23. İsrâ, 23.

24. İsrâ, 24.

25. İbn Mâce, 2341. **(Editör)**

I.I. Şüpheli Şeylerde Onlara İtaat Etmenin Hükmü Nedir?

Meselâ kendisinde şüphe olan bir şeyi yemeyi emrederlerse ya da kendisinde şüphe olan bir mekânda barınmayı emrederlerse?

Bu konularda itaat etmenin hükmü hakkında iki görüş vardır:

1- Âyet anne-babaya itaat etme konusunda genel olduğundan dolayı şüpheli olan şeylerde de itaat etmek vâciptir.

[RASÛLULAH'IN *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*; 'Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kulların da Allah'ın üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun...' HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ «كُنْتُ رَدِيفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حِمَارٍ فَقَالَ لِي: " يَا مُعَاذُ، أَتَدْرِي مَا حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ، وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ"؟ قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ: أَنْ يَعْبُدُوهُ، وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ: أَلَّا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: "لَا تُبَشِّرْهُمْ، فَيَتَّكِلُوا» أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحَيْنِ.

Muâz *(radıyallâhu anhu)*'nun şöyle dediği rivâyet edilir: "Ben merkebin üzerinde Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in terkisindeydim. Bana dedi ki: *'Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kulların da Allah'ın üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun?'* 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim. Buyurdu ki: *'Allah'ın kulları üzerindeki hakkı kullarının O'na kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise O'na ortak koşmayanlara azap etmemesidir.'* Dedim: 'Ya Rasûlellah! İnsanları müjdeleyeyim mi?' Buyurdu ki: *'Müjdeleme yoksa tembellik ederler.'"*[26] Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

Muâz *(radıyallâhu anhu)*'nun hadisi: Tevhidin vâcip olduğuna delâlet eden hadis budur.

26. Buhârî, hd. no: 128; Müslim, hd. no: 30. **(Editör)**

Hadiste geçen "***redîf*** (رَدِيف)" kelimesi, *birinin terkisine binmek* mânasına gelir. Bu kelime iki kişinin bir bineğe arka arkaya oturmasının câiz olduğuna delâlet ediyor. Çünkü böyle bir âdet beldede yaygın ise bu câizdir.

النَّبِي/**Nebî kelimesinin tarifi:** Kendisine vahiy edilip tebliğ ile emir olunmayan kişidir. Istılahta meşhur olan tarif budur. Ancak bu tarife bazı eleştiriler vardır. Doğru olan ise "Nebî" kendisine vahiy edildiği gibi tebliğ ile de emrolunandır. Buna yüce Allah'ın Hac Sûresi'ndeki şu âyeti delildir:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ

"Senden önce hiçbirRasûl ve nebî göndermedik ki..."[27] Bu âyet nebînin, mürsel olduğuna ve tebliğ ile memur olduğuna delâlet eder.

İkinci delil: Şu âyet-i kerîmedir:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ

"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak nebîler gönderdi..."[28]

Bu âyetin delalet yönü: Allah *(celle celâluhû)* nebîlerin gönderilmesinden bahsediyor ve onların müjde ve uyarılar ile gelmesinden de bahsediyor.

Üçüncü delil: Câbir *(radıyallâhu anhu)*'dan merfû olarak gelen hadistir:

وَكَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً

"Bütün nebîler kendi kavimlerine özel olarak gönderilirlerdi. Ben ise bütün insanlara gönderildim."[29] Bu hadisin konuya delâlet yönü ise nebîlerin gönderiliyor olmasıdır.

مَا حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ/***Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir?***

İşte hadisteki şâhid bu kısımdır.

---

27. Hac, 52.
28. Bakara, 213.
29. Müslim, 521. **(Editör)**

أَنْ يَعْبُدُوهُ، وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا/***O'na kulluk edip hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır.*** Bu da tevhidin vâcip olduğuna delâlet ediyor. Çünkü hak vâcip olan şeydir.

Hadiste geçen "***ibâd*** (الْعِبَاد)" kelimesinin başındaki "el (أل)" takısı umuma delâlet eder.

[DÖRDÜNCÜ] MESELE: İLK BÂBDAKİ ÂYETLERİ TEKRAR GÖZDEN GEÇİRME:

وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ

"Rabbin kendisinden başkasına kulluk edilmemesini kesin emretti..."[30]

Âyette geçen **"kadâ (قَضَى)"** kelimesi *emretti*, *zorunlu tuttu* mânasındadır.

I. Rab Kelimesinin Tarifi

Rab: Kendisine ibadet edilen yaratıcıdır. Bu, rabbin kayıtsız olarak kullanıldığındaki tefsiridir. Bu tefsirin içine ulûhiyet girer. Allah lafzı da kayıtsız kullanıldığında rubûbiyet mânasını da kapsar. Fakat *rab* kelimesi ile *Allah* lafzı bir arada kullanıldığında *Allah* lafzı *ma'bûd* mânasında; *rab* kelimesi ise *hâlık, yaratıcı* mânasındadır. Bu iki kelime *miskin* ve *fakir* kelimeleri gibidir.

Rabb'ın hâlık (yaratıcı) mânasında olduğuna delil:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

"Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde yaratan..."[31]

Rabb'ın ma'bûd olduğuna dair delil ise şu âyet-i kerîmedir:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ

"Ey insanlar! Rabbinize kulluk edin..."[32]

---

30. İsrâ, 23.
31. A'râf, 54.
32. Bakara, 21.

أَلَّا إِيَّاهُ تَعْبُدُوا/**O'ndan başkasına kulluk etmeyin:** Yalnız Allah'a boyun eğin ve O'na itaat edin.

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا/**Anne-babanıza iyilik edin:**

1- Anne-babaya iyiliği hükmetti. Anne-babaya iyilik yapmanın hükmü vâciptir.

2- Şüpheli olan şeylerde anne-babaya itaat etmenin diğer hükmü vâcip olmamasıdır. Bunun dayanağı ise Nu'mân bin Beşîr'in *(radıyallâhu anhu)* hadisidir:

فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ، فَقَدِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَلِعِرْضِهِ

"...Her kim şüpheli şeylerden sakınırsa dinini ve ırzını korumuş olur..."[33]

Tirmizî'nin hadisinde ise şöyle geçmektedir:

دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يُرِيبُكَ

"Sana şüpheli olan şeyleri şüphesiz olanlara terk et."[34]

II. Nâfile Olan Şeyleri Terk Etmede Anne-Babaya İtaat Etmenin Hükmü:

Şayet bu bazı vakitlerde oluyorsa o zaman itaat vâcip olur çünkü itaat vâciptir. Bir de Buhârî'nin naklettiği, Cüreyc'in *(radıyallâhu anhu)* hadisinden dolayı; o nâfile namazda iken annesi çağırdı, o annesine icabet ettiği için Allah da ona icabet etti.

Ancak onların emirleri mutlak olarak nâfileyi terk etmeyi içeriyorsa, bu durumda bazı Mâlikî âlimlerine göre itaat etmek şu hadisten dolayı vâcip olmaz:

فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي *"...Her kim benim Sünnet'imden yüz çevirirse benden değildir."*[35] Sünnet'i genel şekilde terk etmek Sünnet'ten yüz çevirmektir.

---

33. Müslim, 1599. **(Editör)**

34. Tirmizî, 2518. **(Editör)**

35. Buhârî, 5052. **(Editör)**

III. Sefere Çıkmak İçin Anne-Babadan İzin Almak Vâcip midir?

Sefer iki kısma ayrılır:

1- Vâcip olan sefer: Bu gibi seferlerde izin almak vâcip değildir. Ancak müstehaptır. Delili ise yüce Allah'ın şu âyet-i kerîmesidir:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

"De ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesata uğramasından korktuğunuz ticaretiniz ve beğendiğiniz meskenler size Allah'tan, Peygamber'inden ve O'nun yolunda cihâddan size daha sevimli ise..."[36]

Vâcip seferin misali: Vâcip haccı eda etmek, vâcip olan ilmi talep ya da vâcip olan cihâd ya da helâl rızık talep etmek.

2- Ancak sefer müstehap olur da anne-babasının kişiye ihtiyacı varsa ya da kişinin ayrılması onlara zarar verecekse o zaman izin istemesi vâcip olur. Uzun olmayana normal günlük seferlerde izin almak vâcip olur mu? Bu gibi seferlerde ârızî bir durum olmadıkça izin almak vâcip olmaz.

Mesele: Kime anne-babasına iyilik yapması vâcip olur?

Bu her çocuğa farz-ı ayn'dır. Ancak baba çocuklarından bir tanesi ile yetiniyor ise o zaman diğer çocukları hakkında farz-ı kifâye olur.

IV. Anne-Babanın Nafakası Çocuğa Vâcip midir?

Anne-babanın nafakası bazı şartlar ile vâciptir:

1- Anne ve babanın fakir olup çocuğunun infakına muhtaç olmaları.

2- Çocuğun infak etmeye güç getirmesi.

---

36. Tevbe, 24.

V. Anne ve Baba ile Kalmak Vâcip midir?

Bir hadiste Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*;

مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: «أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أَبُوكَ»

"Benim güzel arkadaşlığıma en hak sahibi kimdir? Diye sorulur. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* üç kez *"Annendir"* der. Üçüncüsünde *"Babandır"* der.[37]

"Musâhabe (الْمُصَاحَبَة)" kalıbı *gerekli olma* mânasına gelir. Bundan dolayı onlarla kalmak şayet bir engel yok ise vâciptir. Fakat baba çocuğun ayrı kalmasına izin veriyor ise o zaman çocuğun ayrı kalmasına bir engel yoktur.

VI. Anne-Baba Kavramı Dedeyi de Kapsıyor mu?

İyilik yapma bâbında girmez ta ki anne-baba gibi olsun. Dede anne-babadan daha alt derecedir. Ancak dede ve nine hakkındaki vücûbiyet diğer akrabalarınkinden daha fazladır. Onlar akrabaların en evlâsıdır. Çünkü iyilik illete bağlıdır. Dede bu illetin çerçevesine dahil değildir. Bu illet ise hamilelik ve doğumdur.

VII. Sütbaba Bu Kavramın İçine Girer mi?

Girmez, çünkü diğer Müslümanlar gibidir. Ona iyilik yapmak vâcip değildir. Ancak iyiliğine karşı iyilik yapması şu hadisin gereğidir:

مَنْ صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفًا فَكَافِئُوهُ

"Size her kim bir iyilik yaparsa onun karşılığını verin."[38]

Anne ile babaya iyilik yapmak karşı karşıya kalırsa anneyi öne geçirir. Çünkü o daha evlâdır.

37. Buhârî, 5971; Müslim, 2548. **(Editör)**

38. Ebû Dâvûd, 1672. **(Editör)**

[ALLAH TEÂLÂ'NIN: "Allah'a kulluk edin O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın..." *(Nisâ, 36)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا

Allah *(celle celâluhû)*'nun; **"Allah'a kulluk edin ona hiçbir şeyi ortak koşmayın..."**[39] âyetine gelince:

تُشْرِكُوا **"Şirk koşmayın":** Cümlesinin mânası; ulûhiyette, rubûbiyette ve isim, sıfatlarında O'na başkasını denk tutmayın, demektir.

شَيْئًا **"(Hiçbir) Şeyi":** Bu kelime nekredir, nehiyden sonra geldiğinden dolayı umum ifade eder. Şirkin tümü haramdır.

الآية **"Âyet...":** Şeyhin kelâmında geçen bu kelime sürekli mensuptur. Yani âyeti tamamla, demektir.

[İBN MES'ÛD'UN SÖZÜNÜN ŞERHİ][40]

قَالَ ابْنُ مَسْعُود: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى وَصِيَّةِ مُحَمَّد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي عَلَيْهَا خَاتَمُهُ فَلْيَقْرَأْ قَوْلَهُ تَعَالَى: {قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا} [الأنعام: 151] إِلَى قَوْلِهِ {وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا} [الأنعام: 153] الآية»

İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: "Her kim Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in son vasiyetine uymak istiyorsa Allah** *(celle celâluhû)***'nun şu âyetini okusun: "Gelin Rabbimin size haram kıldığı şeyleri okuyayım..." ta ki şu âyete kadar: "Bu benim dost doğru yolumdur ona tâbi olun.** *(En'âm, 153).*"[41]

---

39. Nisâ, 36.

40. Burada kitabın Arapça baskısından kaynaklı bir dizgi ve tahkik sorunu mevcuttur. Şârih *(hafizehullâh)* bâbın âyetlerinden sonra doğrudan Muâz *(radıyallâhu anhu)*'nun rivâyetinin şerhine geçmiş sonra aralarda tekrar bâbın girişindeki âyetlere dönmüş ardından da Muâz rivâyetinden önce gelen İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* sözüne temas etmiştir. Burada İbn Mes'ûd'un sözüne kısaca temas ettikten sonra tekrar Muâz hadisine devam etmiştir. Biz bu karışıklığı gidermek ve meselelerin iç içe geçmesini engellemek için köşeli parantezlerle ([]) başlık ilaveleri yaptık. **(Editör)**

41. Tirmizî, hd. no: 3072. **(Editör)**

مَنْ أَرَادَ **"Kim isterse":** (Metinde geçen İbn Mes'ûd'un bu sözü) Taberânî'nin rivâyetinde "مَنْ سَرَّهُ/kimi sevindirirse..." şeklinde geçmektedir.[42]

İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* **böyle söylemesinin sebebi şudur:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ölüm döşeğinde yatarken *'Bana bir kitap getirin, sizin için bir şey yazdırayım'* buyurdu. Lâkin bir vasiyette bulunmadı. Bundan ötürü **İbn Mes'ûd** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın yazdırmadığı vasiyeti merak edenler için, "Her kim Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in son vasiyetine uymak istiyorsa Allah** *(celle celâluhû)***'nun şu âyetini okusun..." demiştir.**

Câbir *(radıyallâhu anhu)*, **"Gelin Rabbimin size haram kıldığı şeyleri okuyayım..." ayetini kastederek, "Kimler bu ayet üzerine bana biat eder?" demiştir.**

[MUÂZ HADİSİNDEN BAZI MESELELER]

«كُنْتُ رَدِيفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حِمَارٍ فَقَالَ لِي: " يَا مُعَاذُ، أَتَدْرِي مَا حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ، وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ"؟ قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ: أَنْ يَعْبُدُوهُ، وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ: أَلَّا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: "لَا تُبَشِّرْهُمْ، فَيَتَّكِلُوا»

"Ben merkebin üzerinde Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in terkisindeydim. Bana dedi ki:** ***'Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kulların da Allah'ın üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun?'*** **'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedim. Buyurdu ki:** ***'Allah'ın kulları üzerindeki hakkı kullarının O'na kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise O'na ortak koşmayanlara azap etmemesidir.'*** **Dedim: 'Ya Rasûlellah! İnsanları müjdeleyeyim mi?' Buyurdu ki:** ***'Müjdeleme yoksa tembellik ederler.'"***[43]

42. Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 10060. **(Editör)**

43. Buhârî, hd. no: 128; Müslim, hd. no: 30. **(Editör)**

حِمَار **"Merkep".** (Muâz *(radıyallâhu anhu)* hadisinde geçmişti; **"Ben merkebin üzerinde Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **terkisindeydim...)**

I. Merkep Necis midir, Değil midir?

Hanbelîlerin mezhebi: Merkep artığı ve teri dahil olmak üzere necistir. Buna Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Hayber'deki şu sözünü delil alırlar: فَإِنَّهَا رِجْسٌ *"...O necistir..."*[44]

İbn Teymiyye ve bir grup âlim: Merkebin terinin ve artığının temiz olması görüşünü tercih etmişlerdir. Kıyas yolu ile Katâde'nin sahîh sened ile gelen hadisini delil almışlardır. إِنَّهَا مِنَ الطَّوَّافِينَ عَلَيْكُمْ *"...Muhakkak ki o sizin etrafınızda dolananlardandır."*[45] Sakınmak zor olduğundan dolayı hükmü hafifletilmiştir. Tercih edilen de budur.

فَقَالَ لِي **"Bana dedi ki: *'Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkının ne olduğu biliyor musun?'*":** Bu soru cümlesidir. Âlim ve müderrisin bazen konuyu açıklığa kavuşturmak için soru sorması müstehaptır.

الْعِبَاد ***"Kullar"*:** Kelimenin başındaki elif-lâm takısı umum ifade eder.

اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَم **"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir":**

II. Bilmeyen Birinin "Allah ve Rasûlü Daha İyi Bilir" Sözünü Kullanması Câiz midir?

Bazı âlimler şöyle diyor: Bu cümlenin kullanılması Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in zamanına özeldi. Ondan sonra ise sadece "Allah daha iyi bilir" denmeli. Bazısı ise "Sorunun konusuna göre fark konulur" demiştir. Şayet soru şer'î meseleler ile ilgili ise o zaman "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" denir. Ancak soru kaderî ve kevnî meseleler ile alakalı ise o zaman bu cümleyi kullanmak câiz değildir.

Misal biri, "yarın gelecek misin?" diye sorduğunda "Allah ve Rasûlü bilir" demen câiz değildir.

---

44. Buhârî, 2991; Müslim, 1940. **(Editör)**

45. Ebû Dâvûd, 75. **(Editör)**

Birinci görüş daha doğruya yakın ve daha ihtiyatlıdır. Çünkü sahâbîler Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in vefatından sonra bu cümleyi kullanmamışlardır.

Atıf harfi olan vâv (و), ma'tûf ile ma'tûf-u aleyhin denk olmasının gerektirir mi? "اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ/Allah ve Rasûl'ü cümlesi" ile "مَا شَاءَ اللهُ وَمَا شِئْتَ/Allah ve sen dilersen" cümlesi arasında fark var mı? Bu fark nedir?

Burada bazı farklar vardır: "Allah diledi ve sen diledin" cümlesinde ma'tûf ile ma'tûf-u aleyh bir fiilde cemediyor. Bu *Teysîru'l-Azîzi'l-Hamîd*[46] kitabının tercihidir.

Ancak "Allah ve Rasûlü bilir" cümlesinde ise bir fiilde cem yoktur. O cümlede bir fiil diğer fiile atfedilmiş. "Allah diledi ve sen diledin" bahsinde daha fazla açıklama ilerde gelecek.

أَنْ يَعْبُدُوهُ، وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ***"O'na kulluk edip hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır"*:** Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, içinde şirk olmadan ibadet etmeleridir.

وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ ***"Kulların Allah üzerindeki hakkı"*:** Bu, Allah'ın fazileti olarak üzerine vâcip kıldığı haktır. Yoksa kulların yaptıklarına karşı olan bir hak değildir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in mezhebi budur. Bunun delili şu âyet-i kerîmedir:

كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ

"...Rabbiniz kendi üzerine rahmeti yazdı..."[47]

Mu'tezile şöyle der: Bu Allah'a vâcip olan haktır. Fazileti değil.

أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ***"Kendisine şirk koşmayana azap etmemesi"*:** Bu cümlede hazf vardır. Menfî olan içinde şirk olmayan ibadetin olması. Sadece şirkin terk edilmesi; bu başlı başına maksut değil. Burada maksut olan şirkin terkiyle beraber tevhidi yerine getirmektir.

---

46. Abdulazîz bin Abdullah er-Râcihî'nin *Kitâbu't-Tevhîd* şerhi. **(Editör)**

47. En'âm, 54.

III. Hadisin Genel Anlamı:

Şirk koşana azap edilir. Buna mefhûm-u muhâlefe denilir. Çünkü bu, cümlenin mânasının aksidir. Mefhûm-u muhâlefeden anlaşılan mâna şu âyetle bir araya gelince şirkin affedilmeyeceği sana açık olacaktır:

إِنَّ اللهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ

"Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez..."[48]

فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ؟ **"Dedim ki: Yâ Rasûlellah! İnsanları müjdeleyeyim mi?":** Cümledeki "النَّاسَ/**insanlar**" kelimesindeki elif-lâm takısı ahd-i hudûrî içindir. Yani o an hazır olanları kapsar.

قَالَ: لَا **"Buyurdu ki: Hayır":** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onu müjde vermekten nehyediyor ve bunun illetini de beyan ediyor. Bu da insanların bu müjdeye dayanarak tembellik etmeleridir. Bu da bazı vâcip olmayan ilimleri terk etmenin câiz olduğuna delâlet eder. Faziletli ameller ile ilgili ilimler, kölelerin ahkâmı, bir de müjdeleyici ilimler. Tabi hepsini değil. Bir de bu ilimleri yaymak büyük fitnelere sebep oluyorsa.

IV. Bir Mesele:

Mesele: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şu hadisi ile:**

مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ، أُلْجِمَ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Her kim bir ilimden sorulur da onu gizler ise kıyamet gününde ateşten bir gem ile gemlenir."[49] **Âl-i İmrân Sûresi'nin şu âyet-i kerîmesi:**

وَإِذْ أَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ

"Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden 'Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz' diye sağlam söz aldı"[50] **nasıl cemedilir?**

Biz deriz ki: Gizlemek iki çeşittir:

48. Nisâ, 48.

49. Ebû Dâvûd, 3658. **(Editör)**

50. Âl-i İmrân, 187.

1- Genel gizleme ya da kendisinde fayda ve maslahatın olmadığı gizleme. Bu câiz değildir.

2- Vâcip olmadığı halde maslahattan dolayı gizleme. Bu câizdir.

Adamın biri İbn Abbâs'a *(radıyallâhu anhumâ)* gelir. "Kâtilin tövbesi var mı?" der. İbn Abbâs "Hayır" der. Yanında olanların kimisi bunu garip karşılar ve ona sorarlar. İbn Abbâs der ki: "Onun gözlerinde şer gördüm, o birini öldürmek istiyordu."

[NAHL SÛRESİ 36. ÂYET ÜZERİNE MÜLÂHAZA]

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اُعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

"Andolsun ki biz her ümmete 'Allah'a kulluk edin ve tâğûttan kaçının' diye peygamber gönderdik..."[51]

لَقَدْ **:** Kelimesinin başındaki lâm, kasem lâmıdır.

بَعَثْنَا**:** Kelimesi ise gönderdik mânasına gelir.

الرَسُول/**Rasûl:** Kendisine vahiy edilip bir kavme peygamber olarak gönderilendir. Bu, ona bir kitap inmiştir, mânasına gelmez. Allah *(celle celâluhû)* İsmâil *(aleyhisselâm)* hakkında şöyle buyuruyor:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

"Kitapta İsmâil'i de an. Şüphesiz o, sözünde duran bir kimseydi. Bir-Rasûl, bir nebî idi."[52] İsmâil *(aleyhisselâm)*'a inmiş bir kitap yoktu. O, babası İbrâhim *(aleyhisselâm)*'ın kitabı üzereydi.

الطَّاغُوت/**Tâğût:** *Tuğyân* kelimesinden türetilmiş mübalağa sîgasıdır. Hz. Ömer'den *(radıyallâhu anhu)* sahîh yolla gelen kavilde, tâğûtun *şeytan* olduğu rivâyet olunmuştur.

Câbir *(radıyallâhu anhu)*'dan tâğûtun *kâhin* olduğu sahîh yolla rivâyet edilmiştir.

---

51. Nahl, 36.

52. Meryem, 54

Bu iki tarif de sahih, doğrudur. İkisi de tâğûtu misalle tarif etmektedir.

İbnu'l-Kayyim *(rahimehullâh)* **şöyle tarif etmiştir:** Kulun kendisiyle sınırı aştığı her bir ma'bûd, tâbi olduğu ve itaat ettiğidir.[53]

53. Bkz. İbnu'l-Kayyim, *İ'lâmu'l-Muvakkı'în*, 1/50. **(Editör)**

{باب: فَضْلُ التَّوْحِيدِ وَمَا يُكَفِّرُ مِنَ الذُّنُوبِ}

[2.] BÂB: TEVHİDİN FAZİLETİ VE GÜNAHLARA KEFÂRET OLAN ŞEYLER

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: {الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ} . [الأنعام: 82] .

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ، أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ". أَخْرَجَاهُ.

وَلَهُمَا فِي حَدِيثِ عِتْبَانَ: "فَإِنَّ اللهَ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللهِ".

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "قَالَ مُوسَى: يَا رَبِّ، عَلِّمْنِي شَيْئاً أَذْكُرُكَ وَأَدْعُوكَ بِهِ. قَالَ يَا مُوسَى: قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ. قَالَ: يَا رَبِّ كُلُّ عِبَادِكَ يَقُولُونَ هَذَا. قَالَ يَا مُوسَى، لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعَ وَعَامِرَهُنَّ غَيْرِي، وَالْأَرَضِينَ السَّبْعَ فِي كِفَّةٍ، وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ فِي كِفَّةٍ، مَالَتْ بِهِنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ". رَوَاهُ ابْنُ حِبَّانَ، وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ.

وَلِلتِّرْمِذِيِّ وَحَسَّنَهُ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "قَالَ اللهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ؛ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا، ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئاً لَأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır."[54]

Ubâde bin Sâmit'ten *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Her kim Allah'tan başka ilah olmadığına O'nun bir şerîki olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğunu ve Îsâ'nın O'nun kulu veRasûlü olduğuna O'nun Meryem'e ilkâ ettiği kelimesi ve ruhu olduğuna, cennetin hak olduğuna, cehennemin hak olduğuna şehadet ederse üzerinde olduğu amellerle onu cennetine koyar."*** [55] **Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.**

Yine ikisinin İtbân'dan *(radıyallâhu anhu)* **naklettikleri şu hadis de vardır:** ***"Allah*** *(celle celâluhû)****, lâ ilâhe illallâh deyip bununla Allah'ın rızasını ümit edene cehennemi haram kılmıştır."*** [56]

Ebû Saîd el-Hudrî'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Mûsâ dedi ki: Yâ Rab! Bana kendisiyle seni zikredeceğim ve sana dua edeceğim bir şey öğret. Allah buyurdu ki: Ey Mûsâ! Lâ ilâhe illallâh de. Dedi ki: Ya Rab! Bütün kulların bunu söylüyorlar. Allah buyurdu ki: Ey Mûsâ! Yedi gök ve benim dışımda onu imar edenler ve yedi yer bir kefede olsa 'lâ ilâhe illallâh' diğer kefede olsa, lâ ilâhe illallâh onlara ağır basar."*** [57] **Hadisi İbn Hibbân ve Hâkim rivâyet edip sahîh demiştir.**

Tirmizî'nin Enes *(radıyallâhu anhu)***'dan rivâyet edip "hasen hadistir" dediği hadiste Enes** *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğunu işittim:** ***"Allah Teâlâ buyurdu ki: Ey Âdemoğlu! Şayet bana yeryüzü dolusu günahlarla gelsen ve sonra bana şirk koşmadan benimle karşılaşsan ben de yeryüzü dolusu mağfiretle sana gelirim."*** [58]

---

54. En'âm, 82.
55. Buhârî, 3435; Müslim, 28. **(Editör)**
56. Buhârî, 5401. **(Editör)**
57. İbn Hibbân, 6218; Hâkim, *Müstedrek*, I, 528. **(Editör)**
58. Tirmizî, 3540. **(Editör)**

Şârih dedi ki:

فَضْلُ التَّوْحِيدِ/**Tevhidin fazileti:** "Tevhîd" kelimesinin başındaki elif-lâm takısından umum kastedilir. Bu tevhidin üç kısmını da kapsar.

وَمَا يُكَفِّرُ مِنَ الذُّنُوبِ/**Günahlara kefâret olan:** Bu, özel olanın umum olana atfıdır. Günahlara kefâret olması tevhidin faziletlerindendir. Öneminden dolayı ayrıyeten zikretmiştir.

يُكَفِّر/**Kefâret olur:** Yani örter. Tevhid kefâret olur. Yani günahları örter ve onları yok eder.

الذُّنُوبِ/**Günahlar:** Bu söz, tevhidin günahlara kefâret olduğuna delâlet ediyor. Bu kefâret umum şekilde midir? Hayır sadece Allah *(celle celâluhû)*'un hakları ile alakalı olan günahlardır.

Musannif tevhidin beş faziletini zikretmiştir. Tabi o bununla hasrı kastetmiyor.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır." *(En'âm, 82)* KAVLİNİN BEYÂNI]

Yüce Allah'ın şu âyet-i kerîmesine gelince:

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ

"İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya..."[59]

Kelâm Allah Teâlâ'nın zâtî sıfatlarından mı, fiilî sıfatlarından mı?

Zâtî sıfatı ne demek: Allah *(celle celâluhû)*'dan hiçbir zaman ayrılmayan sıfatlara denir.

Fiilî sıfatı ne demek: Allah *(celle celâluhû)*'nun meşîeti ile alakalı olan sıfatlara denir. Kelâm sıfatı Allah'ın zâtî fiilî sıfatlarındandır. Yani çeşidi kadîm, fertleri hâdis olandır.

59. En'âm, 82.

تَعَالَى/**Teâlâ:** Bu kelime *yüce olmak* mânasına gelir. Bunun ile Allah *(celle celâluhû)*'nun *uluv* sıfatı ispat edilir.

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ **"İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya..."** Bu tevhidin ilk faziletidir. Bu da muvahhid için tam bir emniyet ve tam bir güven vardır, demektir.

Bu âyetteki şâhid yüce Allah'ın şu cümlesidir:

أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

"...İşte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır."

الْأَمْنُ /**Emniyet:** Yani sapma ve dalâlete düşmekten emniyettedirler. Kötü sondan, azaptan güvendedirler.

الْإِهْتِدَاء/**Hidayete ermek:** İtikatta ve meselelerde hidayete ulaşır. Sırât-ı müstakîme ulaşır. Cennete ve ona girmeye ulaşır.

I. Bir Mesele:

Onun hidayeti tam mı, yoksa nâkıs mıdır?

Bu kişinin tevhidine göredir. Tevhidi tam ise hidayeti de tam olur. Tevhidi nâkıs ise hidayeti de nâkıs olur.

II. Âyetin Şerhi:

الَّذِينَ آمَنُوا/**İman edenler:** Aynı zamanda teslim olanlar. Yani bilinen imanı kalp ile, amelî olan İslâm'ı da âzalar ile yerine getiren.

لَمْ/**Lem:** Nefiy edatıdır.

يَلْبِسُوا/**Bulaştırmak, karıştırmak.**

Buradaki zulümden maksat: Buradaki zulümden maksat mutlak genel zulüm müdür? Sahâbîler bundan mutlak zulüm anlamışlar. Yani aslî olan zulüm. Yani insanın günahlarla kendi nefsine zulmetmesi.

Yani sahâbîler imanına zulüm bulaştıranın affedilmeyecek günah işlediğinin anlamışlar.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu zulmü *şirk* olarak tefsir etmiştir. Şöyle buyurmuştur:

أَلَمْ تَسْمَعُوا مَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: {يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ} [لقمان: 13]

"Siz Sâlih kulun sözünü işitmediniz mi? ***'Ey oğulcuğum! Muhakkak ki şirk büyük zulümdür."*** *(Lokmân, 13)*[60]

Biri günah işler de şirk işlemez ise onun da tesiri vardır. Ancak bunun tesiri şirkin tesiri gibi değildir.

أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ **"...İşte güven onlaradır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır":** Burada isim cümlesi kullanılmış. Bu da bu özelliğin devamlı ve sürekli olduğuna delâlet eder. Onların güvende olması hidayetlerinin devamlılığı ve sürekliliğidir. Birinci fazilet budur.

Mesele: Güven iki kısma ayrılır:

1- Tam Güven: Kâmil güven, bu kendisine korkunun karışmadığı güven, emniyettir. Bu onun sürekli cehennemde kalmak ve ona girmekten emniyet, güven içinde olmasıdır.

2- Genel Güven: Bu ebedi olarak cehennemde kalmaktan güven içinde olmasıdır. Muvahhidin tevhidi kâmil olursa güveni de kâmil olur. Tevhidi nakıs olursa güveni de nakıs olur.

[UBÂDE BİN SÂMİT HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ، أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ". أَخْرَجَاهُ.

60. Buhârî, 32; Müslim, 124. **(Editör)**

Yani sahâbîler imanına zulüm bulaştıranın affedilmeyecek günah işlediğinin anlamışlar.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu zulmü *şirk* olarak tefsir etmiştir. Şöyle buyurmuştur:

أَلَمْ تَسْمَعُوا مَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: {يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ} [لقمان: 13]

"Siz Sâlih kulun sözünü işitmediniz mi? ***'Ey oğulcuğum! Muhakkak ki şirk büyük zulümdür."*** *(Lokmân, 13)*[60]

Biri günah işler de şirk işlemez ise onun da tesiri vardır. Ancak bunun tesiri şirkin tesiri gibi değildir.

أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ **"...İşte güven onlaradır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır":** Burada isim cümlesi kullanılmış. Bu da bu özelliğin devamlı ve sürekli olduğuna delâlet eder. Onların güvende olması hidayetlerinin devamlılığı ve sürekliliğidir. Birinci fazilet budur.

Mesele: Güven iki kısma ayrılır:

1- Tam Güven: Kâmil güven, bu kendisine korkunun karışmadığı güven, emniyettir. Bu onun sürekli cehennemde kalmak ve ona girmekten emniyet, güven içinde olmasıdır.

2- Genel Güven: Bu ebedi olarak cehennemde kalmaktan güven içinde olmasıdır. Muvahhidin tevhidi kâmil olursa güveni de kâmil olur. Tevhidi nakıs olursa güveni de nakıs olur.

[UBÂDE BİN SÂMİT HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ، أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ". أَخْرَجَاهُ.

60. Buhârî, 32; Müslim, 124. **(Editör)**

Ubâde'nin *(radıyallâhu anhu)* **hadisi olan birinci hadisteki ikinci fazilet:** Bu hem haber hem duadır. Duaya gelince bu açıktır. Habere gelince Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Allah *(celle celâluhû)*'nun onlardan razı olduğunun haberini vermiştir. Özellikle ağacın altında biat eden ve cennet ile müjdelenen on kişi.

Ubâde *(radıyallâhu anhu)*'nun sözünde Allah *(celle celâluhû)* için *rıza* sıfatının ispatı vardır.

Mesele: Rıza sıfatı zâtî sıfatlardan mı, fiilî sıfatlardan mı?

Allah *(celle celâluhû)*'nun meşîeti ile alakalı olduğundan fiilî sıfatlardandır. Zâtî sıfatlar ise *görme* ve *işitme* sıfatları gibi Allah *(celle celâluhû)*'dan hiç ayrılmayan sıfatlardır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hadiste beş şey zikrediyor.

مَنْ/***Her kim***: Bu lafız umum ifade eden lafızlardandır. Bunun fiil-i şartı ise hadiste geçen "شَهِدَ/***şehadet ederse***" fiilidir.

جَوَابُ الشَّرْط/**Şartın cevabı:** "أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ/***Allah onu cennete koyar***" cümlesidir.

[I. Kelime-i Şehâdetin Mânası:]

Şehadet birkaç mânada kullanılır:

1- İkrar

2- İtiraf

3- Amel

Bu cümlenin mânası; ikrar ve itiraf eder sonra ise gereği gibi amel eder, demektir. Buna göre amel de şehadet ve imanın tarifine dahil olur. Amel etmeyen şehadet etmiş sayılmaz. Bu Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in mezhebidir.

Mürcie mezhebi ameli imanın tarifine sokmazlar. Onlar kalp ile bilmek ve dille ikrar etmek yeterlidir, derler. Kerrâmiyye fırkası ise sadece dille ikrar yeterlidir, derler. Dil ile kelime-i tevhîdi söylemeyi muvahhidlerin cümlesine girmek için yeterli görmüşlerdir.

أن لا إله إلا الله/Allah'tan başka ilah olmadığına:

لَا/Lâ: Cinsi nefyeden lâ'dır. İnne'nin (إنَّ) amelini işleyen mebnî bir harftir.

إلَـهَ/İlâh: Lâ edatının ismidir. Fetha üzere mebnî olup nasb mahallindedir. Haberi ise mahzûftur. Ehl-i Sünnet'e göre bu haber "حَقٌّ/Hak" lafzıdır.

Eş'arîler ise mahzûf haberi "Hâlık" ya da "Rab" olarak taktir ederler. Bu takdire göre; kişi Allah'ın rubûbiyyetini itiraf eder hâlık (yaratıcı) olduğuna şehadet ederse o kişi *Lâ ilâhe illallâh* demiştir ve ulûhiyet tevhidini de yerine getirmiş olur. Bunun büyük bir tahrif olduğu şüphesizdir.

Kâfirler de Allah *(celle celâluhû)*'nun hâlık olduğuna itikat ediyorlar:

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ

"Onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan, muhakkak 'Allah yarattı' derler."[61] Eş'arîler'in en büyük sapmaları budur.

Felsefe ve vahdet-i vücûd ehli ise mahzûf olan haberi "Mevcut" olarak takdir ederler. Onlara göre her kim Allah'ın mevcut olduğunu ispat ederse o muvahhiddir. Onlara göre müşrik yoktur. Çünkü herkes Allah'ın varlığını itiraf ediyor.

إلَّا/İllâ: Bu istisna edatıdır. Bu edat olarak mı, harf olarak mı isimlendirilir? İsimlendirilmeye bir engel yoktur. Lügat ehli, kelimeyi üç kısma taksim ederler; İsim, fiil, harf.

الله/Allah: Allah lafzı merfû'dan bedeldir.

Bu cümlenin iki rüknü vardır:

1- Nefiy

2- İspat

Nefiy: Allah'tan başkasına kulluğun nefyi. Bu "Lâ ilâhe"den anlaşılır.

İspat: Kulluğu yalnız Allah için ispat etmek. Bu da "İllallâh"tan anlaşılır.

61. Lokmân, 25.

Mürtedin hükmü bahsinde Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb ve diğer âlimlerin değinmiş oldukları imanı bozan şeylerin şartları vardır. Oraya bakabilirsin.

لَا شَرِيكَ/**Ortağı yoktur:** Bu daha önce geçen nefyin tekididir.

وَحْدَهُ**:** Kelimesi ise ispatın tekididir.

وَأَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ/**Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna:**

و/**Vâv:** Atıf harfidir. Yani Muhammed *(aleyhisselâm)*'ın kulluğuna ve risâletine şehadet ederse. Şehadetin gereği onun haber verdiklerini tasdik etmektir. Emrettiklerine itaat etmektir. Yasaklarından da kaçmaktır ve Allah'a ancak O'nun belirlediği şekilde kulluk etmektir.

الرَّسُول/**Rasûl:** Kuldur. Kendilerine ibadet, kulluk edilmez. Rasûldür yalanlanmaz.

وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ/**Îsâ O'nun kulu ve elçisidir:** Yani Îsâ *(aleyhisselâm)*'ın Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederse. O'nun kulluğuna veRasûllüğüne şehadet ederse.

وَكَلِمَتُهُ/**Kelimesidir:** Yani Îsâ *(aleyhisselâm)* Allah *(celle celâluhû)*'nun **"Ol (كُنْ)"** emri ile meydana gelmiştir. Yoksa Îsâ *(aleyhisselâm)* kelime değildir.

Buradaki izafe; sıfatın mevsufa mı, yoksa mahlukun Hâlık'a mı izafesidir?

Şayet Allah'a izafe edilen kendi nefsiyle kâim bir cisim olursa bu mahlukun Hâlık'a izafesidir. Bunun misali; Îsâ, Beytullah, Rasûlullah'tır.

مِنْ/**Min:** Ba'ziyet için midir, yoksa ibtidâiyye için midir? Bu "min" ibtidâiyye min'idir. Yani ruhun başlangıcı Allah'tandır. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi:

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ

"Göklerdeki ve yerdeki her şeyi katından hizmetinize veren O'dur."[62]

62. Câsiye, 23.

"Min" sadece Hıristiyanların mezhebine göre ba'ziyet içindir. Çünkü onlar Îsâ *(aleyhisselâm)*'ın (hâşâ) Allah'ın bir parçası olduğunu söylüyorlar ve üçün üçüncüsü olduğuna inanıyorlar.

الْجَنَّة/**Cennet:** Enne'nin (أَنَّ) ismine matuftur. Cennet lafzının başındaki elif-lâm takısı ahd içindir. Cennet şu an mevcuttur. O, mü'minlerin diyarıdır.

النَّار/**Cehennem-ateş:** Yani şuan mevcut olduğuna ve o kâfirlerin kendisinde azap göreceği diyar olduğuna bir de Allah'ın dilediği âsilerin azap görecekleri diyar olduğuna şehadet ederse.

أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ/***Allah onu cennete koyar*:** Şartın cevabı bu cümledir. Bu ameller cennete girmeye sebeptir. Yoksa onun karşılığı değildir. Allah Rasûlü *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki:

لَا يَدْخُلُ أَحَدٌ مِنْكُمُ الْجَنَّةَ بِعَمَلِهِ

"Sizden hiç kimse (Allah'ın rahmeti olmadan, sadece) ameli ile cennete giremez."[63]

أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ/***Allah onu cennete koyar*:** Bu amelin tefsirine göredir. Bundan dolayı cennete girmek iki kısma ayrılır.

Kâmil girme: Bu tevhidi tam/kâmil yerine getirip şirke ve isyana düşmeyen kişinin cennete girmesidir.

Buradaki amel sâlih amel olarak tefsir edilir.

Ancak buradaki girişine genel bir giriş dersek: Şirk ve kefâretlerin dışındakiler sâlih amel de fâsid amel de olabilir. Bunun sonu cennettir. Bu hadisi Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

Tevhidin faziletlerinden ikincisi olan bu fazilet cennete girmektir.

63. Buhârî, 6463; Müslim, 2816. **(Editör)**

[İTBÂN HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا فِي حَدِيثِ عِتْبَانَ: "فَإِنَّ اللهَ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللهِ".

Yine ikisinin (Buhârî ve Müslim) İtbân'dan *(radıyallâhu anhu)* **naklettikleri şu hadis de vardır: "*Allah* *(celle celâluhû)*, *lâ ilâhe illallâh deyip bununla Allah'ın rızasını ümit edene cehennemi haram kılmıştır.*"**[64]

وَلَهُمَا فِي حَدِيثِ عِتْبَانَ: "فَإِنَّ اللهَ حَرَّمَ.../**Buhârî ve Müslim'in İtbân** *(radıyallâhu anhu)*'**dan rivâyet ettiği hadiste; "*Allah... ...haram kıldı*"**: Yani yasakladı.

عَلَى النَّارِ/***Ateşi***...: Bu, bildiğimiz cehennemdir.

مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ/***'Lâ ilâhe illallâh' diyeni***: Cümlede geçen "مَنْ" lafzı mevsûliyye'dir. Ellezî (الَّذِي) mânasındadır.

I. Bu Hadisteki "Kim Lâ İlâhe İllallâh Derse Cennete Girer..." Cümlesinden Sadece Dil ile Söylemek mi Kastediliyor?

Cevap: Hayır, bundan kalbin sözü olan itikat, dilin sözü olan ikrar ve amellerin sözü olan amel kastediliyor.

II. Amele "Söz" Denir mi?

Evet, Buhârî ve Müslim'de geçen Ammâr bin Yâsir'in *(radıyallâhu anhumâ)* teyemmüm ile alakalı hadisinde olduğu gibi. Dedi ki: "Eliyle söyledi". Bir de Buhârî'deki Hz. Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* hadisinde olduğu gibi; "Eliyle yere şöyle dedi...".[65]

Bid'at ehli ise sözü sadece dile hasreder.

يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللهِ/***Bununla Allah'ın rızasını ümit ederse***: Bu cümle mahallen mansub olup "قَالَ/***Der***" fiilinin fâilidir. Bu, *Lâ ilâhe illallâh* ile faydalanmanın geçerli olan şartıdır. Buhârî'de olduğu gibi bunun dışında başka şartlar da vardır.

---

64. Buhârî, 5401. **(Editör)**

65. Bu iki hadiste geçen "eliyle dedi" cümlesinin mânası; "eliyle yaptı"dır. **(Mütercim)**

Sâdık bir kalp ile: Müslim'in rivâyetinden şekkin nefyi *"şüphe etmeksizin"* olarak gelmiştir. Başka bir rivâyette ise *"kalbi mutmain olarak"* şeklinde gelmiştir. Bunun dışında ilim, amel, sevgi, boyun eğmek ve kabul gibi başka şartları da vardır.

وَجْهَ اللهِ/Allah'ın vechi: Bu, sıfatın mevsufa izafe edilmesi bâbındadır. Bundan Allah *(celle celâluhû)*'nun *vech* (yüz) sıfatının ispatı vardır. Bu Allah *(celle celâluhû)*'nun tahrîfsiz, keyfiyetsiz ve ta'tîlsiz ispat edilmesi gereken zâtî sıfatlarındandır. Muattıla ise *vech* sıfatını *sevap* olarak te'vil ederler.

Üçüncü Fazilet: Cehennemin muvahhide haram olmasıdır.

III. Mesele: Buradaki Haramlık Muvahhidin Cehennemde Ebedî Kalma Haramlığı mıdır, Yoksa Cehenneme Girme Haramlığı mıdır?

Bu tevhide göredir. Şayet tevhid kâmil ise haramlık cehenneme girme haramlığıdır.

Ancak tevhid nâkıs ise o zaman haramlık ebedi kalma haramlığıdır. Cehenneme girme ise Ebû Saîd'in *(radıyallâhu anhu)* hadisinden dolayı Allah Teâlâ'nın meşîetine kalmıştır.

[EBÛ SAÎD EL-HUDRÎ HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "قَالَ مُوسَى: يَا رَبِّ، عَلِّمْنِي شَيْئاً أَذْكُرُكَ وَأَدْعُوكَ بِهِ. قَالَ يَا مُوسَى: قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ. قَالَ: يَا رَبِّ كُلُّ عِبَادِكَ يَقُولُونَ هَذَا. قَالَ يَا مُوسَى، لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعَ وَعَامِرَهُنَّ غَيْرِي، وَالْأَرَضِينَ السَّبْعَ فِي كِفَّةٍ، وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ فِي كِفَّةٍ، مَالَتْ بِهِنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ". رَوَاهُ ابْنُ حِبَّانَ، وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ

Ebû Saîd el-Hudrî'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'**in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Mûsâ dedi ki: Yâ Rab! Bana kendisiyle seni zikredeceğim ve sana dua edeceğim bir şey öğret. Allah buyurdu ki: Ey Mûsâ! Lâ ilâhe illallâh de. Dedi ki: Ya Rab! Bütün kulların bunu söylüyorlar. Allah buyurdu ki: Ey Mûsâ! Yedi gök ve benim dışımda onu imar edenler ve yedi yer bir kefede olsa 'lâ ilâhe illallâh' diğer kefede***

olsa, lâ ilâhe illallâh onlara ağır basar."[66] **Hadisi İbn Hibbân ve Hâkim rivâyet edip sahîh demiştir.**

I. Hadisin Sıhhati ve Derecesi:

Bu hadisi İbn Hibbân ve Hâkim rivâyet etmiştir. Hâkim sahîh demiştir. Ancak hadis bu senedle zayıftır. Heysemî; râvileri güvenilir ama kendilerinde zayıflık vardır, demiştir.

Bu hadisin zayıflığı Derrâc bin Sem'ân denilen adamdan dolayıdır. Bu adamın künyesi Ebu's-Semh'dir. Bu adamın münker rivâyetleri vardır. Onun Ebû Heysem'den rivâyeti zayıftır. Bundan dolayı Ebû Dâvûd şöyle demiştir: Derrâc bin Sem'ân hadisleri, Ebû Heysem'den olan rivâyetleri hariç doğrudur.

Fakat hadisi sened açısından destekleyip kuvvetlendiren şâhidler var:

Şâhidlerden biri İmam Ahmed'in Abdullah bin Amr bin Âs'ın *(radıyallâhu anhu)* Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivâyet ettiği hadistir. Hadiste Nûh *(aleyhisselâm)*'ın bu duayı oğluna tavsiye ettiği söyleniyor. Elbânî bu hadisi *es-Silsile*'de sahîh görmüştür.

Yine "Bitâka (kâğıt parçası)" hadisi de buna şâhiddir. Bu hadisi Tirmizî rivâyet edip hasen demiştir.[67] Böylece konunun hadisi makbul olmuş olur.

Buna binaen hadisi şerh edeceğiz:

مُوسَى بن عِمْرَان/**Mûsâ bin İmrân:** Nebîlerden bir nebîdir *(aleyhisselâm)*.

عَلِّمْنِي شَيْئًا/***Bana bir şey öğret*:** Bundan kendisine özel bir şey kastediyor. Aynı zamanda bu şeyin dua ve zikir olmasını istiyor.

أَذْكُرُكَ/***Seni zikredeceğim*:** Onu söylediğimde senin rahmetini, büyüklüğünü ve gücünü hatırlayacağım.

وَأَدْعُوكَ/***Sana dua edeceğim*:** Buradaki vâv atıf harfidir. Atıf işi; ma'tûf ve ma'tûf-u aleyhin birbirinden farklı olmasını gerektirir.

---

66. İbn Hibbân, 6218; Hâkim, *Müstedrek*, I, 528. **(Editör)**

67. Tirmizî, 5/24, (No: 2639). **(Editör)**

وَأَدْعُوكَ/***Sana dua edeceğim:*** Buradaki dua, *isteme* duasıdır. Çünkü ibadet zaten zikirde vardır.

بِهِ/***Onunla***: Cümlede geçen "bihî" kelimesindeki "bi" harf-i cerri tevessül içindir. Allah *(celle celâluhû)*'ya tevessül ise şeriatta gelmiş olan isim ve sıfatları ile olur. Şeriatta memnû' olan sıfat duasıdır. Ancak sıfatlar ile dua etmek meşrudur.

كُلُّ عِبَادِكَ/***Bütün kulların:*** Bundan mü'minleri kastediyor. Çünkü kâfir kulları *Lâ ilâhe illallâh* demezler.

لَوْ أَنَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعَ/***Şayet yedi gök:*** Bu onların adetidir.

وَعَامِرَهُنَّ غَيْرِي/***Benim dışımda onları (gökleri) imar eden:*** Buradaki imardan maksat orada kalma ve ibadet etme imarıdır. Bunlardan maksat meleklerdir.

Allah *(celle celâluhû)* kendi nefsini istisna ediyor: Yani şayet burada bir terazi olsa onun bir kefesine yedi gök, Allah'ın dışında onları imar eden ve yedi yer konsa, diğer kefesine ise *Lâ ilâhe illallâh* kelimesi konsa, *Lâ ilâhe illallâh* onlara ağır basar.

Burada yerleri imar edenlerin zikredilmediği göze çarpıyor. Bundan maksat onları imar eden yoktur, mânasına gelmez.

II. Mesele: "Yedi Yer" de Şekil Olarak Gökler Gibi midir?

Kurtubî'nin Talâk Sûresi'nin tefsirinde zikrettiği cumhurun görüşü; yerler de adet ve şekil olarak gökler gibidir.

Buna şu âyetle delil getiriyorlar:

اللهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ

"Allah, yedi göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır."[68] Misliyyet her yönden bir olmayı gerektirir. Benzeme böyle değildir.

Yine İbn Cerîr'in hasen senedle İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* rivâyet ettiği hadisi delil getirmişler:

68. Talâk, 12.

غِلَظُ كُلِّ أَرْضٍ خَمْسُمِائَةِ عَامٍ

"Bütün yerler beş yüz sene katılaştı."[69]

Tirmizî'de her bir yer arasında beş yüz senelik mesafe olduğu rivâyet edilmiştir.[70]

İkinci Görüş: Yerler birbirine bitişiktir. Aralarında boşluk yoktur ve hava yoktur. Buna Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği hadis ile delil getirmişlerdir:

مَنِ اقْتَطَعَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا، طَوَّقَهُ اللهُ إِيَّاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

"Her kim bir karış yer gasp edecek olursa, Allah kıyamet günü onu yedi yerden kovar."[71]

Hadisin delâlet yönü: Bir yeri gasp eden diğer yeri de gasp etmiş sayılır. Çünkü yerler birbirine bitişiktir. Yoksa altta olan yer yukarıda olan yere nispet edilmez.

Bu dördüncü fazilettir: Lâ ilâhe illallâh yerlere ve göklere denk gelecek kadar büyük bir hasenedir. Kıyamet günü insanın terazisini ağır bastırır.

[ENES BİN MÂLİK HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلِلتِّرْمِذِيِّ وَحَسَّنَهُ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "قَالَ اللهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ؛ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا، ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً".

Tirmizî'nin Enes *(radıyallâhu anhu)***'dan rivâyet edip "hasen hadistir" dediği hadiste Enes** *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğunu işittim:** ***"Allah Teâlâ buyurdu ki: Ey Âdemoğlu! Şayet bana yeryüzü dolusu günahlarla gelsen ve sonra bana şirk***

69. Beyhakî *el-Esmâ ve's-Sıfât*, 849. **(Editör)**

70. Tirmizî, 3298. **(Editör)**

71. Müslim, 1610. **(Editör)**

koşmadan benimle karşılaşsan ben de yeryüzü dolusu mağfiretle sana gelirim."[72]

Son hadis: Tevhidin faziletlerinden beşinci faziletini zikretmiştir.

Enes *(radıyallâhu anhu)*'nun hadisi özellikle son kısmı Müslim'de geçmektedir. O aynı zamanda Ebû Zerr'in de *(radıyallâhu anhu)* hadisidir.[73]

Tirmizî'ye göre hasen hadis nedir? Kendi senedinde itham edilmiş birinin olmadığı aynı zamanda şâz da olmayıp ve başka bir senedle de rivâyet edilmiş hadistir (Bk. İbn Receb, *el-'İlel*).

Bu hadisinde İmam Ahmed'in Ebû Zer'den *(radıyallâhu anhu)* rivâyet ettiği şâhidi vardır. Taberânî'nin de İbn Abbâs'tan *(radıyallâhu anhumâ)* rivâyet ettiği hadis vardır.[74]

Kendisinde "Allah buyurdu" cümlesi bulunan hadis: Bu hadislere kudsî hadîs denir. Bu hadisleri Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Allah *(celle celâluhû)*'ya nispet ediyor. Bu hadisler derece olarak nebevî hadislerden daha üstedir.

يَا ابْنَ آدَمَ/***Ey Âdemoğlu:*** Bu galebe bâbındandır. Bundan maksat umumdur. Yani bütün insanlar.

قُرَاب/***Dolusu:*** Hadiste geçen bu kelime *dolusu* mânasına gelir.

خَطَايَا/***Hatalar:*** Bu kelime de; büyük şirk ve insanı kâfir yapacak günahların dışındaki hatalar mânasına gelir.

ثُمَّ/***Sonra:*** Bu atıf harfi tertip ve te'hir mânasındadır.

لَقِيتَنِي/***Benimle karşılaşsan:*** Buradaki karşılaşma ölüm karşılaşmasıdır. Yani en son şirk koşmadan günah işlemiş olarak ölsen.

شَيْئًا/***(Herhangi bir) Şeyle:*** Buradaki "şey" nekre bir kelimedir. Bütün şirkleri kapsar.

---

72. Tirmizî, 3540. **(Editör)**

73. Ahmed, *Müsned*, 21315. **(Editör)**

74. Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 12346. **(Editör)**

لَمْ تُشْرِكْ/***Şirk koşmamış olsan:*** Buradaki şirkten maksat: Küçük ve büyük bütün şirklerdir.

بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً/***Yeryüzü dolusu mağfiret ile (seni karşılarım):***

Bu beşinci fazilettir: Muvahhidin bütün günahları bağışlanır. Tabi büyük ve küçük şirkten kendisini koruduğunda bu fazilet gerçekleşir. Üç kısım insan vardır:

1- Büyük şirk koşarak ölen adam, bu icmâ ile affedilmez.

2- Büyük şirk koşmadan ölen adam, ancak bu adam büyük şirke bulaşmış. Bu diğer adamdan daha iyidir. Ancak küçük şirki ile sorumlu tutulur.

3- Büyük veya küçük şirk işlememiş ancak günahkâr olarak ölen adam, hadiste kastedilen budur.

{بَابُ: مَنْ حَقَّقَ التَّوْحِيدَ دَخَلَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ}

[3.] BÂB: TEVHİDİ GERÇEKLEŞTİRENİN HESAPSIZ OLARAK CENNETE GİRECEĞİ

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتاً لِلَّهِ حَنِيفاً وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} [النحل: 120] . وَقَالَ: {وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لا يُشْرِكُونَ} [المؤمنون: 59] .

عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: أَيُّكُمْ رَأَى الْكَوْكَبَ الَّذِي انْقَضَّ الْبَارِحَةَ؟ قُلْتُ: أَنَا، ثُمَّ قُلْتُ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَكُنْ فِي صَلاةٍ وَلَكِنِّي لُدِغْتُ، قَالَ: فَمَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: ارْتَقَيْتُ، قَالَ: وَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ؟ قُلْتُ: حَدِيثٌ حَدَّثَنَاهُ الشَّعْبِيُّ، وَمَا حَدَّثَكُمْ؟ قُلْتُ: حَدَّثَنَا عَنْ بُرَيْدَةَ بْنِ حُصَيْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: لَا رُقْيَةَ إِلا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ، قَالَ (سَعِيدٌ يَعْنِي ابْنَ جُبَيْرٍ): قَدْ أَحْسَنَ مَنِ انْتَهَى إِلَى مَا سَمِعَ، وَلَكِن حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «عُرِضَتْ عَلَيَّ الأُمَمُ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ وَمَعَهُ الرَّهْطُ، وَالنَّبِيَّ وَمَعَهُ الرَّجُلُ، وَالرَّجُلَانِ وَالنَّبِيَّ وَلَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ، إِذْ رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ، فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي، فَقِيلَ لِي: هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ فَقِيلَ لِي: هَذِهِ أُمَّتُكَ، وَمَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا، يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلا عَذَابٍ» ثُمَّ نَهَضَ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ فَخَاضَ النَّاسُ فِي أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ صَحِبُوا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ وُلِدُوا فِي الإِسْلَامِ وَلَمْ يُشْرِكُوا بِاللهِ شَيْئًا، وَذَكَرُوا أَشْيَاءَ فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: «هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ، وَلَا يَكْتَوُونَ وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ»، فَقَامَ عُكَّاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ، فَقَالَ: " ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ،

فَقَالَ: «أَنْتَ مِنْهُمْ؟» ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ آخَرُ، فَقَالَ: ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَقَالَ: «سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ»

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Şüphesiz İbrâhim; Allah'a itaat eden, hakka yönelen bir önderdi. Allah'a ortak koşanlardan değildi."[75] Yine şöyle buyuruyor: "Onlar Rablerine ortak koşmayanlardır."[76]

Husayn bin Abdurrahmân'dan şöyle dediği rivâyet edilir: "Saîd bin Cübeyr'in yanındaydım. Dedi ki: 'Dün gece batan yıldızı hanginiz gördü?' 'Ben' dedim. Sonra dedim ki: 'Ben namazda değildim. Ancak sokuldum.' 'Sen ne yaptın?' dedi. 'Rukye yaptım' dedim. 'Seni bunu yapmaya sevk eden şey neydi?' dedi. 'Şa'bî'nin bize haber verdiği hadis' dedim. 'Size ne haber verdi?' dedi. 'Büreyde bin Husayb'dan şöyle dediğini haber verdi: 'Rukye ancak nazardan ve sokmadan var (yani bunlar sebebiyle yapılır).'" Saîd bin Cübeyr'e dedi ki: 'Duyandan haber veren herkes güzel yapmış. Fakat İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle dediğini haber verdi: "*Bana ümmetler arz edildi. Ben bazı peygamberleri kendisi ile bir topluluk, bazı peygamberleri de yanında kimsenin olmadığını gördüm. O an bana büyük bir karartı yükseltildi. Ben onları benim ümmetim zannettim. Denildi ki: 'Bu Mûsâ ve kavmidir.' Sonra tekrardan baktım daha büyük bir karartı. Bana denildi ki: 'Bu senin ümmetindir. Onların arasında hesapsız ve azapsız cennete girecek yetmiş bin kişi vardır.*' Sonra Allah Rasûlü kalktı ve evine girdi. İnsanlar bu kişiler hakkında tartışmaya başladı. Bazıları da 'bunlar İslâm üzere doğup Allah'a hiçbir ortak koşmayanlardır' dedi ve başka şeyler söylediler. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **onların yanına çıktığında bu konuşulanları ona haber verdiler. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: '*Onlar rukye yapılmasını istemeyen, ateşle dağlamayan, kuş uçurmayan ve Rablerine tevekkül edenlerdir.*' Ukkâşe bin Mihsan kalktı ve 'Yâ Rasûlellah! Allah'a dua et beni onlardan kılsın' dedi. Allah Rasûlü buyurdu ki: '*Sen onlardansın.*' Sonra başka bir adam kalktı ve 'Yâ Rasûlellah! Allah'a dua et beni onlardan kılsın! dedi. Buyurdu ki: '*Ukkâşe seni geçti.*'"[77]**

---

75. Nahl, 120.

76. Mü'minûn, 59.

77. Buhârî, 5705, 6541; Müslim, 220. **(Editör)**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

مَنْ حَقَّقَ التَّوْحِيدَ دَخَلَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ/**Kim tevhidi gerçekleştirirse hesapsız olarak cennete girer.**

حَقَّقَ/**Tahkîk etmek:** Lügat mânası: Kurtuldu, arındı.

Şer'î tarif: Şirkten, bid'atten, günahtan ve tevekküle münâfî olan şeylerden kurtulmak ve arınmaktır.

[İKİNCİ MESELE:] TEVHİDİ GERÇEKLEŞTİRMEK HÜKÜM OLARAK İKİ KISMA AYRILIR:

Vâcip olan: Bu; şirk, bid'at ve günahlardan kurtulmaktır. Mükellefin bunu yapmak için çalışıp gayret etmesi vâciptir. Buna delil bâbdaki birinci ve ikinci âyettir.

Müstehap olan: Kalbin mahlukata bağlanmasından ve insanı küçük düşürüp zelil kılacak isteklerden kurtulmasıdır.

Bunun delili ise İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* hadisidir. "*Onlar rukye yapılmasını istemeyen, ateşle dağlamayan, kuş uçurmayan ve Rablerine tevekkül edenlerdir.*" Bunun hükmü müstehaptır. Bunun kaidesi ise insanlara tevekkül etmeyi ve onlardan mubah olan şeyleri, işleri terk etmektir.

دَخَلَ الْجَنَّةَ/***Cennete girer*:** Bu cümle şart için olan men'in (مَنْ) cevabıdır.

بِغَيْرِ حِسَابٍ/***Hesapsız*:** Ne zor, ne de kolay bir hesap görmez.

تَعَالَى/***Teâlâ*:** *Yüce* mânasına gelen *Teâlâ* lafzı Allah *(celle celâluhû)*'nun fiilî sıfatlarındandır. Allah Teâlâ kudret, zât ve idare etme açısından yücedir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Şüphesiz İbrâhim; Allah'a itaat eden, hakka yönelen bir önderdi. Allah'a ortak koşanlardan değildi" *(Nahl, 120)* KAVLİNİN BEYÂNI:]

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتاً لِلَّهِ حَنِيفاً وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Şüphesiz İbrâhim; Allah'a itaat eden, hakka yönelen bir önderdi. Allah'a ortak koşanlardan değildi."[78]

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً **"İbrâhim bir ümmetti."** Yani imamdı.

قَانِتاً **"Kânit idi"**: **Kunût** (الْقُنُوت) devamlı itaatkar olmak demektir. Bu, İbrâhim *(aleyhisselâm)*'ın Allah *(celle celâluhû)*'ya karşı ne kadar ihlaslı olduğunun beyanıdır.

حَنِيفاً **"Hanîf idi":** Bu ikinci sıfattır. *Hanîf*; meyleden, yüz çeviren mânasındadır. Yani o şirkten tevhide meyledip yüzünü dönendi.

وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ **"Müşriklerden değildir":** Müşriklerden olmasını nefyetti.

الْمُشْرِكُون/**Müşrikler:** Ulûhiyette, rubûbiyette, isim ve sıfatlarında Allah'a başkasını denk tutanlardır. Şirkin mânası budur.

Allah *(celle celâluhû)* İbrâhim *(aleyhisselâm)*'dan şirki nefyediyor. Acaba bu nefiy itikatta mı, amelde mi, yoksa mekânda mıdır? İbrâhim *(aleyhisselâm)*'ın itikadının şirk itikadı olmadığı malumdur. Ameli de müşriklerin ameli değildir. Mekân ve mesken olarak da onlardan değildi.

I. Bir Mesele: Müşriklerle Aynı Yeri Mesken Edinmek

Bunun tafsilatlı hükmü vardır:

Her kim müşriklerin arasında kalıp onları Allah'a davet ediyor, dinini açıktan yaşayabiliyor ve onların yaptıklarından da uzak duruyorsa bununla birlikte buna güç de getirebiliyorsa o zaman onların arasında kalabilir.

Kendi nefsinden emin olmadan kâfirlerin arasında kalmaya gelince bu câiz değildir.

---

78. Nahl, 120.

Ya da kendi nefsinden emin ancak dinini açıktan anlatamıyor. Bu durumda da gücü yetmesi şartı ile hicret etmesi vâciptir.

Bu âyetin konuyla münasebeti: İbrâhim *(aleyhisselâm)* tevhidi gerçekleştirmişti. Bu, şirkten tamamen yüz çevirmesi ile olmuştur. Allah Teâlâ bizim de onlara tâbi olmamızı emrediyor.

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ

"İşte hidayete ermiş olanlar onlardır. Sen de onların yoluna tâbi ol..."[79]

İkinci âyete gelince:

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لا يُشْرِكُونَ

"Onlar Rablerine ortak koşmayanlardır."[80]

Âyette geçen **Lâ** (لَا) edatı nefiy edatıdır. Onlardan şirki ve tevhide zarar verecek bid'at ve günahları onlardan nefyetmiştir. Âyet onları methetme, övme kabilindedir.

İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ

حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ/**Husayn bin Abdurrahmân:** Tâbiîdir, tâbiî ise sahâbeyi görene denir. Bunlar üç tabakadır. Büyükleri, orta ve küçük olanlar.

سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ/**Saîd bin Cübeyr:** Tâbiînin büyüklerindendir. İbn Abbâs *(radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet eder.

فَقَالَ/**Dedi:** Yani Saîd.

أَيُّكُمْ رَأَى الْكَوْكَبَ الَّذِي انْقَضَّ الْبَارِحَةَ؟/**Dün gece batan yıldızı hanginiz gördünüz?**: Saîd, göğün görünen tarafından soruyor. O da yıldızın batmasıdır. Bu da selefin doğa olaylarına önem gösterip itibara aldığını gösteriyor.

أَنَا: قُلْتُ/**Ben, dedim:** Bu cümle Husayn'ındır.

---

79. En'âm, 90.

80. Mü'minûn, 59.

ثُمَّ قُلْتُ/**Sonra dedim ki: "Bilesiniz ki o sırada ben namazda değildim."** İnsanın, yapmadığı bir şeyi yapıyormuş zannedilmesinden çekinip bunu gidermek için acele etmesi câizdir. Tıpkı birinin, "Yemeyeceğim ama oruçlu da değilim" demesi gibi. Bu durumu açıklamak, riya kapsamına girmez.

صَلَاة/**Namaz**: Bu lafız nekredir. Farz veya gece namazı ikisini de kapsar. Bütün namazları nefyetti. Çünkü bu nefiyden sonra gelen nekredir. Umuma delâlet eder. Ancak hadisin akışı sadece gece namazını nefyettiğini gösteriyor. Burada sadece namazdan bahsediyor. Çünkü gece genellikle yapılan namazdır.

لُدِغْتُ/**Sokuldum:** Hasta olduğundan uyanıkken kendisini akrep sokmuş.

قَالَ: ارْتَقَيْتُ/**Rukye yaptım, dedi:** Müslim'in rivâyetinde ise "Bana rukye yapılmasını istedim (اسْتَرْقَيْتُ)" geçmektedir. Çünkü lafızlardaki ziyade mânada da ziyadeye delâlet eder.

Burada müstehap olan tevhide delil vardır. Çünkü o başkasından kendisine rukye yapılmasını istiyor.

وَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ؟/**Seni buna ne sevk etti?:** Bu, âlimlerin arasındaki güzel bir konuşmadır. Burada onun bu yaptığının dayanağını soruyor. Bunun delili nedir?

Dayanaklar:

1- Âyet

2- Hadîs

3- İcmâ

4- Âlimin fetvası.

الشَّعْبِيُّ/**eş-Şa'bî:** Bu da tâbiîndendir.

بُرَيْدَة بْن الْحُصَيْب/**Büreyde İbnu'l-Husayb** *(radıyallâhu anhu)*: Sahâbedendir.

لَا رُقْيَةَ إِلا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ/**Rukye sadece nazardan ya da sokmadan olur:**

Cümledeki lâ'nın haberi mahzûftur. Bu da daha faydalı, daha evlâ mânasına gelen evlâ ya da en faydalıdır. O zaman hadisin mânası nazarın veya sokmanın kendisi ile tedavi edilecek en faydalı, en evlâ şey rukyedir.

Tek ilaç rukye değildir. Buradaki hasr izafî hasrdır. Nazarın birçok tedavi yöntemi vardır. Ancak en faydalısı Kur'ân okumaktır. Aynı şekilde havyan sokmasının da birçok tedavi yöntemi vardır. Fakat en faydalı olanı Kur'ân okumaktır. Mubah olduktan sonra yeni çıkan ilaçlarla da tedavi edilebilir.

Husayn bu hadis ile delil getiriyor.

فَقَالَ سَعِيدُ ابْنُ جُبَيْرٍ: قَدْ أَحْسَنَ مَنِ انْتَهَى إِلَى مَا سَمِعَ/**Saîd bin Cübeyr dedi ki: Duyandan rivâyet eden herkes güzel yapmış:** Saîd'in Husayn'ı hatalı görmediğini görebiliyoruz. Çünkü o kendisinde bulunan delil ile amel etmiş bundan dolayı onun yaptığını güzel görüyor.

Bizim de insanları bir ictihadla zorlamamamız gerekir. Kendisinde ihtilâfın gerçekleştiği meseleler genişliktir.

Mesele: İnsanlardan bir şey duyup (hemen) onunla amel eden hoş görülmez. Çünkü insanlar şeriatın hükümlerine dayanmazlar.

لَكِنْ/**Lâkin:** İstidrâk edatıdır. Bununla bir konudan başka bir konuya geçmeyi istemiştir.

النَّبِيَّ/**Nebî:** Bu lafız kalıp olarak ism-i fâil midir, ismi mef'ûl müdür? İkisi de olabilir. Çünkü haber veren de olabilir, kendisinden haber verilen de olabilir. Nebî aynı zamanda meb'ûs yani gönderilmiş uyarıcıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ...

"Senden önce hiçbirRasûl ve nebî göndermiş olmayalım ki..."[81]

فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ

"...Allah uyarıcı ve müjdeleyici peygamberler gönderdi."[82]

81. Hac, 52.

82. Bakara, 213.

الْأُمَمُ/Ümmetler: Bu kelimenin başındaki elif-lâm umum içindir.

فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ وَمَعَهُ/**Kendisiyle beraber bir topluluğun olduğu nebî gördüm:** Buradaki beraberlik menhecinde ona tâbi olma beraberliğidir.

الرَّجُلَ، وَالرَّجُلَيْنِ/**Bir ya da ikim adam:** Bunu az olduklarını bildirmek için söylemiştir.

إِذْ رُفِعَ لِي سَوَادٌ/**O anda bana bir karartı gösterildi:** Yani şahıslar gösterildi ancak uzak olduğundan dolayı şahısları tanıyamıyor. Fakat onların çok olduklarını biliyor.

فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي/**Onların benim ümmetim olduklarını zannettim:** Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kendi ümmetinin en kalabalık ümmet olduğunu biliyor. Bu da karineler olduğunda zan ile haber vermenin câiz olduğuna delalet eder.

Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in ümmeti iki kısımdır:**

1- Davet ümmeti: Bu Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in gönderilişinden sonraki herkesi kapsar. Bunun delili Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şu hadisidir:

لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ، وَلَا نَصْرَانِيٌّ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ، إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

"Bu ümmetten ister Yahudi olsun ister Hıristiyan. Beni işitip, sonra da benim kendisiyle gönderildiğim şeye iman etmeyen ancak ateş ehlindendir."[83]

2- İcabet ümmeti: Bunlar Müslümanlardır.

فَقِيلَ لِي: هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ/**Bana denildi ki: Bu Mûsâ ve kavmidir:** Buradaki vâv atıf harfidir. Mûsâ *(aleyhisselâm)*'ın kavmi; umumun, hususa atfedilmesi bâbından Onun üzerine atfedilmiştir. Kavminden maksat nesep kavmi değil. Bundan maksat İsrâiloğulları'ndan Ona iman edip tâbi olanlardır.

---

83. Müslim, 153. **(Editör)**

فَنَظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ/**Tekrardan baktım daha büyük bir karartı gördüm:** Bu karartı ilkinden daha büyüktü. Çünkü başka bir rivâyette ufuğu kapattığı geçmektedir.

فَقِيلَ: هَذِهِ أُمَّتُكَ/**Denildi ki: Bu senin ümmetindir:** Bu kendisine iman eden icabet ümmetidir.

وَمَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا/**Onlarla beraber yetmiş bin kişi var:** Bu yetmiş bin kişinin bir üstünlüğü var. Bu da onların hesapsız, azapsın cennete girmeleridir. Ahmed'in rivâyetinde ise; *"Her bin kişiyle yetmiş bin kişi var."* Müslim'in rivâyetinde ise; *"Her bir kişiyle yetmiş bin kişi var"* cümlesi ziyade olarak rivâyet edilmiştir.

Bunlar üç tabaka olabilirler:

1- Yetmiş bin.

2- İmam Ahmed'in rivâyetinde geldiği gibi her bin kişi ile beraber yetmiş bin.

3- İmam Müslim'in rivâyetinde geldiği gibi her bir kişi ile beraber yetmiş bin.

İmam Ahmed'in rivâyetinde onların yüzlerinin ayın on dördüncü günündeki ayın parlaklığı gibi yüzlerinin parlak olduğu da gelmiştir.

Onlarda iki şeyin olmadığını söylüyor: Hesap ve azap.

Ancak onlar da diğer insanlarla beraber haşr meydanında hazır bulunacaklar. Fakat hesap başladığında onlar cennete götürülecek. Amelleri büyük olduğundan mükafatları da büyük.

بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ/**Hesap da görmeyecekler azap da görmeyecekler:** Ne kabirde, ne vakfedilen yerde, ne de cehennemde bunlar olacak.

ثُمَّ نَهَضَ/**Sonra kalktı:** Ya meclisten, ya dersinden ya da halkasından.

فَخَاضَ النَّاسُ/**İnsanlar tartışmaya başladı:** Bu ilmî meselelerdeki tartışmadır. Bu istenilen, makbul bir durumdur. Çünkü bu ilim tedrisatındandır.

النَّاسُ/**İnsanlar:** Bu kelimenin başındaki elif-lâm edatı ahd-i hudûrî denen oradaki hazır bulunanlar mânasına gelir. Her ne kadar lafız umum bir lafız olsa da husus kastediyor.

فِي أُولَئِكَ/**O kişiler hakkında:** Tartışmanın olduğu konu, o yetmiş bin kişi ve tartışma sayıları hakkında değil amelleri hakkındadır.

صَحِبُوا/**Arkadaşlık edenler:** Bundan murad özel bir birliktelik edenlerdir. Genel birlikteliği kastetmiyorlar. Çünkü orada konuşulanlar sahâbîlerdir.

فَقَالَ بَعْضُهُمْ/**Bir kısmı dedi ki:** Bunlar İslâm'ın hâkim olduğu zamanda doğup Câhiliye'yi görmeyip onun pisliğine bulaşmayanlardır.

لَا يَسْتَرْقُونَ/**Rukye yapılmasını istemezler.** Hadiste geçen "يَسْتَرْقُونَ" kelimesi başkasından kendisine rukye yapılmasını istemek mânasına gelir.

I. Rukye Mubah mıdır, Haram mıdır?

Bilakis rukye mubahtır. İnsan onu Allah'a tevekkül ederek terk eder. Utanmaktan ya da tembellikten değil.

Hayır, buna diğer mubah olan şeyler de girer ve onları Allah'a tevekkül ederek terk ederse aynı mükafatı alır. Hasta olduğundan ya da başka sebeplerden dolayı mal kazanamadığı gibi durumlarda Allah'tan bunu istememek gibi.

II. Borç İstemek Bu Bâba Girer mi?

Hayır, borç buna girmez. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* de borç istemiş. Bir de borç, karşılığı verilen bir şeydir.

Borçta minnet etme ya da boyun eğme durumu yoktur. Ancak hediye istemek ya da dilenmek böyle değildir.

III. Doktora Tedavi Olmak İçin Gitmek Buna Girer mi?

Şayet doktor ücret karşılığı tedavi ediyor ve sen de ücretini veriyorsan, ya da bu doktor devletten maaş olan doktor ise buna girmez. Çünkü bu durumda da minnet ve boyun eğme yoktur.

Fakat ücretsiz tedavi ediyor ise buna girer.

İnsanlardan istememek tevhidin kemâlindendir. Bundan dolayı bazı sahâbîler kimseden bir şey istememe üzere Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e biat etmiştir. Hatta bazılarının binekteyken kırbacı düşürüyordu, kardeşinden onu vermesini istemiyordu.

IV. Hocadan Şer'î İlimler Öğretmesini İstemek Ya da Şer'î Kitaplar İstemek Buna Dahil Olur mu?

Zâhir olan olmamasıdır. Çünkü hadiste zemmedilen hoş görülmeyen dünyalık şeylerin istenmesidir. Bir de şu âyet-i kerîme var:

فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"Şayet bilmiyorsanız ilim ehline sorun."[84] Kendi haklarından birini istemen de buraya giremez. Misal; kadının kocasından evlilikten doğan malî hakkını istemesidir. Validen beytülmâlden hakkın olan şeyi istemen de böyledir ya da borç verdiğin kişilerden borçlarını ödemelerini istemen de buna girmez. Bunların hiçbiri zemmedilmiş olan istemeye girmez. Çünkü bunlar kişiye özel haklardır.

لَا يَكْتَوُونَ/**Dağlamazlar:** Yani başkasından kendilerini dağlamalarını istemezler.[85] Çünkü başkasından kendisine rukye yapılmasını isteyen de dağlama yapmasını istemesi de isteme bâbına giriyor. Genelde iyilik yapılması kişinin başkasına boyun eğmesine sebep olur. Bu bâbda hoş görülmeyen zemmedilen bu durumdur. Çünkü bu kalbin bir başkasına bağlanmasına sebeptir. Bundan dolayı Arap'ın biri şöyle demiştir: ما أدخلت يدي في قصعة أحد إلا ذللت له "Ne kadar elimi birinin tabağına uzattıysam ona boyun eğdim."

وَلَا يَتَطَيَّرُونَ/**Kuş uçurmazlar:** Bunun özel bâbı var.

وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ/**Rablerine tevekkül ederler:** Bu daha önce geçen sıfatları cemeden sıfattır. Çünkü diğer bütün ameller Allah'a tevekkül edilmediğinden terk edilmişti. Bundan dolayı sana iyilik yapan birine karşılığını yapmaya çalış. Ta ki kalbinde ona karşı bir eğiklik ve zillet olmasın. Bazıları buradaki tevekkülün, diğer sıfatları cemeden bir sıfat değil de onların dördüncü sıfatı olduğunu söylemişlerdir.

---

84. Nahl, 43.

85. Daha önceleri tedavi için ateşle dağlama metodu kullanılırdı. **(Mütercim)**

عُكَّاشَةُ/**Ukkâşe:** Bu isim, kelimenin başındaki ayn (ع) harfinin dammesi ve kêf (ß) harfinin şeddesiyle okunur.

ادْعُ اللهَ/**Allah'a dua et:** Bu bir ihtiyaç duasıdır.

سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ/**Ukkâşe seni geçti:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bununla bu kapıyı kapatmak istemiştir.

Bu bâbdaki şâhid: Allah'a tevekkül ederek insanlardan mubah olan şeyleri istemeyi terk ederek tevhidi gerçekleştirmektir.

{بَابُ: الْخَوْفِ مِنَ الشِّرْكِ}

[4.] BÂB: ŞİRKTEN KORKMAK

وَقَوْلُ الله عَزَ وَجَلَّ: {إِنَّ اللَّهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ} . [النساء: 48] . وَقَالَ الْخَلِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: {وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ} . [إبراهيم: 35] . وَفِي حَدِيثٍ: "أَخْوَفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ" فَسُئِلَ عَنْهُ فَقَالَ: "الرِّيَاءُ" وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ نِدّاً دَخَلَ النَّارَ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ. وَلِمُسْلِمٍ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ لَقِيَ اللهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَهُ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً دَخَلَ النَّارَ ".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında kalanları ise dilediğine bağışlar."[86] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "Hani İbrâhim demişti ki: Rabbim! Bu şehri güvenli kıl; beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."[87] Hadiste de şöyle geçmektedir: *"Sizin için en çok korktuğum küçük şirktir."* Küçük şirkin ne olduğu sorulduğunda *"Riyâ"* olduğunu haber vermiştir.[88] İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)*'**dan Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'**in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Allah'a ortak koştuğu halde ölen cehenneme girer."*[89] Buhârî rivâyet etmiştir. Müslim, Câbir** *(radıyallâhu anhu)*'**dan Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'**in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Allah'a şirk koşmadan O'nun ile karşılaşan cennete girer. O'na bir şeyi ortak koştuğu halde karşılaşan ise cehenneme girer."*[90]**

---

86. Nisâ, 48.

87. İbrâhim, 35.

88. Ahmed, 23630. **(Editör)**

89. Buhârî, 4497. **(Editör)**

90. Müslim, 93, 152. **(Editör)**

Şârih dedi ki:

[ALLAH TEÂLÂ'NIN; "Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında kalanları ise dilediğine bağışlar." *(Nisâ, 48)* KAVLİNİN BEYÂNI]

Birinci Âyet: Bu âyet Allah *(celle celâluhû)*'nun şirki affetmeyeceğine delâlet ediyor. Şirk affedilmeyecekse ondan korkmak gerekir.

Büyük şirkin sahibinin ancak tövbe ile affedileceği bilinen bir şeydir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

إِنَّ اللَّهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

"Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında kalanları ise dilediğine bağışlar."[91]

I. Küçük Şirk Tövbesiz Bağışlanır mı, Bağışlanmaz mı?

Birinci Görüş: Ehl-i Sünnet'in mezhebi de budur: Küçük şirk tövbesiz bağışlanır. Bunlar yapılacak hasenatlar ve musibetler ile bağışlanır. Bunlara göre küçük şirk de diğer büyük günahlar gibidir. İbn Teymiyye'nin görüşlerinden biri de budur ve bu doğru mezheptir.

İkinci Görüş: Sahibi ısrarcı olarak tövbe etmeden öldüğü küçük şirkler bağışlanmaz. Şu âyet-i kerîmeyle delil getirmişlerdir: **"Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz..."**[92]

Onlar diyorlar ki: Âyette geçen "أَنْ" ve dahil olduğu cümle mastar te'vilindendir. O zaman âyetin mânası; Allah hiçbir şirki bağışlamaz, olur. Çünkü o zaman **"şirk"** lafzı nefiyden sonra gelen nekre olur. Bu da umum ifade eder. Bana göre râcih görüş budur. İbn Teymiyye'nin görüşlerinden biri de budur.

---

91. Nisâ, 48.

92. Nisâ, 48.

II. Bağışlanmamadan Dolayı Cehenneme Girilir mi?

Bu lâzım gelmez. Çünkü bağışlanmanın mânası *üstünü örtmek, görmezden gelmektir*. *Miğfer* kelimesinden türetilmiştir. Bu insanların başını örttüğü şeye denir.

Bunun mânası o sorumlu tutulup cezalandırılır. Ancak cezalandırılmak illâ da cehennemde olmayı gerekmez. Kabirde ya da mahşer meydanında cezalandırma olabilir.

مَا دُونَ ذَٰلِكَ/**Bunun dışındakiler:** Bundan şirkin dışındaki diğer günahlar kastediliyor. Ancak bunlar da Allah *(celle celâluhû)*'nun meşîetine, iradesine bağlıdır. Şirki Allah tövbesiz bağışlamaz.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN: "Hani İbrâhim demişti ki: Rabbim! Bu şehri güvenli kıl; beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."[93] *(İbrâhim, 35)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ

وَقَالَ الْخَلِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ/**Halîl (İbrâhim)** *(aleyhisselâm)* **dedi ki:** Burada da sadece selâm zikretmiş salâtı zikretmemiş. Ancak peygamberler zikredildiğinde salât ve selamı birlikte zikretmek meşrudur. İmam Nevevî bu konuda icmâ nakletmiştir.

İbnu'l-Kayyim *Celâu'l-Efhâm* kitabından bazı Mâlikîler'in salât ve selâmın birlikte ancak Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* için kullanılacağını zikretmiştir. Buna şöyle cevap verilir: Bunun meşrû olması peygamberleri eşit görme açısından meşrû değildir.

وَاجْنُبْنِي: Bu kelime *beni bir tarafa koy şirki başka bir tarafa* mânasındadır. Bu uzak olmanın son sınırıdır.

نَعْبُدَ: Boyun eğip itaat etme, demektir.

الْأَصْنَامَ/**Esnâm:** Sanem (الصنم) kelimesinin çoğuludur. Bu, Allah'ın dışında kendisine kulluk edilendir.

---

93. İbrâhim, 35.

I. Âyetin Konu ile Alakası:

İbrâhim *(aleyhisselâm)* kendi nefsi ve çocukları için şirkten korktuysa onun dışındakilerin korkması daha evlâdır.

II. Şirk:

Allah'a ulûhiyette, rubûbiyette, isim ve sıfatlarında ortak koşmaktır. Ya da Allah'a özel olan şeylerde başkasını O'na *(celle celâluhû)* denk tutmaktır.

Bid'at ve dalâlet ehli ise şirki putlara ya da taşlara ibadet etme olarak tarif etmişlerdir. Putlardan ise Câhiliye'de olanları kastediyorlar. Bunun hata ve dalâlet olduğunda şüphe yoktur. Bazıları da şirki Allah'tan başkasında rablık olduğuna inanmak, olarak tarif etmişlerdir. Bu da hatadır. Şirki sadece rubûbiyet tevhidine hasretmek yeterli değildir. Bu, müşriklerden dahi ortaya çıkacak bir şey değildir. Bilakis onlar da Allah *(celle celâluhû)*'nun Hâlık ve Râzık olduğuna itikat ederler.

[AMR BİN LUBEYD HADİSİNİN ŞERHİ]

"أَخْوَفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ" فَسُئِلَ عَنْهُ فَقَالَ: "الرِّيَاءُ"

: *"Sizin için en çok korktuğum küçük şirktir."* Küçük şirkin ne olduğu sorulduğunda *"Riyâ"* olduğunu haber vermiştir.[94]

Bu hadis Amr bin Lubeyd'in hadisidir. Bu hadisi İmam Ahmed, Taberânî ve Beyhakî rivâyet etmiştir. *Bulûğu'l-Merâm* kitabında İbn Hacer bu hadisi hasen saymıştır. Elbânî de sahîh demiştir.

أَخْوَفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ/**Sizin için en çok korktuğum şey:** Yani sahâbîler, buna bütün Müslümanlar da girer.

الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ/**Küçük şirk:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu ismi kullanmıştır.

الرِّيَاءُ/**Riyâ:** Bu misal bâbındandır. Yoksa küçük şirki bunda hasretmek için değildir. Çünkü küçük şirkin birçok çeşidi vardır. Allah'tan başkası ile yemin etmek, câiz olmayan rukyeler yaptırmak da küçük şirktendir. Teberrüken sâ-

94. Ahmed, 23630. **(Editör)**

lihlerden geriye kalmış şeylerle rukye yaptırmak gibi. Bazı kısımlarında muska takmak, "Allah diledi ve sen diledin"[95] sözü gibi.

I. Küçük Şirkin Tarifi:

Cumhur: Hadislerde kendisine *şirk* denilip ulûhiyet derecesine gelmeyen; misal: "Allah diledi ve sen diledin" gibi şeyler. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدًّا *"Sen beni Allah'a ortak mı koşuyorsun?"*[96]. Davet imamlarının çoğu bu tarifle tarif yapıyorlar. Şeyh Sa'dî de; büyük şirke vesile olacak her fiil ve söz olarak, tarif etmiştir. Büyük şirkin vesileleri küçük şirk olarak görmüştür. Bir şeyin vesilelerini o şeyin ismiyle isimlendirmek hadislerde gelmiştir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* yabancı kadına bakmayı zina olarak isimlendirmiştir; فَالْعَيْنَانِ تَزْنِيَانِ وَزِنَاهُمَا النَّظَرُ *"Gözler de zina eder, onların zinası bakmaktır."*[97] Buna binaen ikinci tarif birinci tariften daha kapsayıcıdır. Bunun misalleri çoktur. Kabirlerin yanında Allah'a kurban kesmek, ibadet etmek gibi ancak geçen iki tarife de daha yakın cumhurunkinden daha güzel olan küçük şirki ulûhiyet derecesine ulaşmayacak şekilde Allah'tan başkasına pay vermek olarak tarif etmektir. Bizim zikrettiğimiz bu son tarif inşâallah tercih olunandır.

II. Hadisin Konu ile Alakası:

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sahâbîleri hakkında şirkten korkmuş ise başkalarının korkması daha evlâdır. Küçük şirkten korkmuş ise büyük şirk hakkında ne dersin?

Küçük şirk denilmesinden bazıları önemli olmadığını anlayabilir. Ancak böyle değildir. Buna küçük denilmesinin sebebi büyük şirkin karşısında olmasındandır. Yoksa o büyük günahlardan daha büyüktür. Buna İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* hadisi delâlet ediyor.

---

95. Bu sözün hükmü ile ilgili tafsilat ileride gelecektir. **(Editör)**

96. İbn Huzeyme, *Sahîh*, 2461. **(Editör)**

97. Müslim, 2657. **(Editör)**

لَأَنْ أَحْلِفَ بِاللهِ كَاذِبًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحْلِفَ بِغَيْرِهِ وَأَنَا صَادِقٌ

"Benim Allah adına yalan yemin etmem başkası adına doğru yemin etmemden daha sevimlidir."[98]

Bunda gevşeklik yapmak câiz değildir. Çünkü ehemmiyeti büyüktür.

[İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)***'dan Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Allah'a ortak koştuğu halde ölen cehenneme girer."***[99] **Buhârî rivâyet etmiştir.**

مَنْ**/Kim:** Hadiste geçen **men** (مَنْ) kelimesi umum ifade eden şart edatlarındandır.

الْمَوْت**/Ölüm:** Ruhun bedenden ayrılmasıdır.

مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ نِدًّا***/O Allah'a ortak koştuğu halde ölürse:*** Cümlede geçen vâv edatı vâv-ı hâliyedir. Kendisinden sonra gelen cümle de cümle-i hâliyedir. Buradaki ***"ortak koşma"***dan maksat başkasına ibadet etmek midir, yoksa Allah'tan başkasından istemek midir? Hadis ikisini de kapsıyor.

نِدّ**/Denk**: Hadiste geçen bu kelime *denk* mânasındadır. Bu hadis şirkin kişiyi cehenneme sokacağına delâlet ediyor. Hadisin konuyla alakası; madem şirk kişiyi cehenneme sokacak sebeplerdendir, o zaman ondan korkmak gerekir.

98. Taberânî, *Kebîr*, 8902; Abdurrezzâk, *Musannef*, 15929. **(Editör)**

99. Buhârî, 4497. **(Editör)**

[CÂBİR HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ لَقِيَ اللهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَهُ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً دَخَلَ النَّارَ".

Müslim, Câbir *(radıyallâhu anhu)***'dan Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:** ***"Allah'a şirk koşmadan O'nun ile karşılaşan cennete girer. O'na bir şeyi ortak koştuğu halde karşılaşan ise cehenneme girer."***[100]

Cabir'in hadisi: Yine buradaki men (مَنْ) şart edatıdır.

لا يشرك به شيئاً/***Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan***: Buradaki ***"şey"*** kelimesi de nefiyden sonra gelen nekredir. Böylece umum ifade eder. Bu hadis de şirke bulaşmadan ölen kişinin cennete gireceğine delâlet ediyor. Herhangi bir şeyi ortak koştuğu halde ölen ise cehenneme girer.

100. Müslim, 93, 152. **(Editör)**

{بَابُ: الدُّعَاءِ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ}

[5.] BÂB: LÂ İLÂHE İLLALLÂH'A ŞEHÂDET ETMEYE DAVET

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي}. [يوسف: 108].

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا بَعَثَ مُعَاذاً إِلَى الْيَمَنِ قَالَ لَهُ: "إِنَّكَ تَأْتِي قَوْماً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ -وَفِي رِوَايَةٍ-: إِلَى أَنْ يُوَحِّدُوا اللهَ - فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوكَ لِذَلِكَ، فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوكَ لِذَلِكَ: فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوكَ لِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ". أَخْرَجَاهُ.

وَلَهُمَا عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ: "لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُلاً يُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ، وَيُحِبُّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ، يَفْتَحُ اللهُ عَلَى يَدَيْهِ. فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا. فَلَمَّا أَصْبَحُوا غَدَوا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَاهَا. فَقَالَ: "أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ؟" فَقِيلَ: هُوَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ، فَأَرْسَلُوا إِلَيْهِ، فَأُتِيَ بِهِ فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ، وَدَعَا لَهُ، فَبَرَأَ كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ، فَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ فَقَالَ: "انْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللهِ تَعَالَى فِيهِ، فَوَاللهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللهُ بِكَ رَجُلاً وَاحِداً، خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ". يَدُوكُونَ: يَخُوضُونَ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "De ki: İşte benim yolum budur. Ben ve bana tâbi olanlar basiret üzere Allah'a çağırırız."[101]

İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)***'dan, Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **Muâz'ı** *(radıyallâhu anhu)* **Yemen'e gönderdiğinde ona şöyle dediği rivâyet edilir: "*Sen Ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun. Senin onları ilk çağıracağın şey Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmek olsun* -başka bir rivâyette "Allah'ı birlemeye (إلى أن يوحدوا الله)" geçmektedir-.**[102] ***Şayet onlar bu konuda sana itaat ederlerse onlara Allah'ın bir gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Şayet onlar sana bu konuda itaat ederlerse onlara zenginlerden alınıp fakirlerine verilecek sadakayı Allah'ın onlara farz kıldığını bildir. Onlar bu konuda sana itaat ederlerse onların değerli mallarından sakın. Mazlumun duasından da sakın. Onunla Allah arasında bir perde yoktur.*"**[103] **Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.**

Yine Buhârî ve Müslim Sehl bin Sa'd'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in Hayber günü şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "*Yarın bu sancağı Allah ve Rasûl'ünü seven, Allah ve Rasûl'ünün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim. Allah onun eliyle fetih verecektir.*" İnsanlar gecelerini, acaba sancak kime verilecek diye düşünmekle geçerdiler. Sabah olunca her biri Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in kendisine vereceği ümidi ile Rasûlullah'ın yayına gittiler. Buyurdu ki: "*Ali bin Ebû Tâlib nerede?*" Denildi ki: 'O, gözlerinden rahatsız.' Ona birini gönderdiler ve onu getirdi. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gözüne tükürüğünü sürdü ve ona dua etti. Gözleri hiç acı yokmuş gibi iyileşti. Sancağı ona verdi ve şöyle buyurdu: "*Onların sahasına ininceye kadar doğruca git. Sonra onları İslâm'a davet et ve Allah'ın onların üzerinde vâcip olan hakları haber ver. Allah'a yemin olsun ki Allah'ın onlardan bir adamı seninle hidayete erdirmesi senin için kırmızı develerden daha hayırlıdır.*"**[104] **Hadiste geçen (يَدُوكُونَ) kelimesi *dalmak* (يَخُوضُونَ) mânasındadır.**

Şârih dedi ki:

---

101. Yûsuf, 108.

102. Buhârî, 7371. **(Editör)**

103. Buhârî, 4090; Müslim, 19. **(Editör)**

104. Buhârî, 3498; Müslim, 2406. **(Editör)**

Bazı diğer rivâyetlerde: *"(İlk işin) Tevhide davet olsun"*, şeklindedir.

Müellif bu bâbdan tevhidi, faziletini, şirki ve ondan sakınmanın gerekli olduğunu zikrettikten sonra tevhide davet etmenin hükmünün ne olduğunu beyan etmeyi irade etmiştir.

TEVHİDE DAVET ETMENİN HÜKMÜ NEDİR?

İmam Muhammed bin Abdulvehhâb bu meseleyi *el-Usûlu's-Selâse*'nin[105] başında zikretmiştir. Orada şöyle diyor: "Dört mesele var ki her Müslüman'ın bunları bilmesi gerekir..." Bunların arasında daveti de zikretmiştir.

El-Mahşî bin Kâsım *et-Tevhîd* üzere yaptığı hâşiyede bunun vâcip olduğunu söylüyor. Sahih olan da budur. Bunun delili Muâz ve Ali bin Ebû Tâlib'in *(radıyallâhu anhumâ)* hadisleridir. Orada emir geçmektedir. Emir ise vücûba delâlet eder.

BİRİNCİ ÂYET: "De ki: İşte benim yolum budur. Ben ve bana tâbi olanlar bilerek Allah'a çağırırız." *(Yûsuf, 108)*.

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Bu âyet davet etmenin hükmünü beyan etmiştir. Davet vâciptir. Çünkü bu, kendisine tâbi olmakla emrolunduğumuz Peygamber'in *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* yoludur.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

"Muhakkak ki, Allah'ın Rasûlü'nde sizin için güzel örnekler vardır."[106] Davete güç yetirip onu bilene davet vâciptir.

Burada bir durum vardır ki o da tevhide davet etmenin müstehap oluşudur; kendilerine daha önceden tebliğin ulaştığı kâfirlerle savaş anında onları tev-

105. Bu kitap *"Üç Esas Şerhi"* ismiyle Minber Yayınları tarafından tercüme ettirilip yayınlanmıştır. **(Editör)**

106. Ahzâb, 21.

hide davet etmek müstehaptır. Onlarla savaşa başlamadan önce davet etmek de müstehaptır.

I. Davet Vesileleri Delillerden mi Alınmıştır, Yoksa İctihâdî midir?

Bu mesele kendisi hakkında önce de şimdilerde de konuşulan bir meseledir. Bazı âlimler bu vesilelerin tevkîfî yani Kur'ân ve Sünnet'ten alınmadır, demişlerdir. Bazıları ise bunların ictihâdî olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da tevkîfî ama ictihad etmeye de bir engel yoktur, demişler. Davet vesilelerinin sadece tevkîfî olmadığında şüphe yoktur. Bazıları tevkîfîdir; cuma hutbeleri, yazışmalar ve insanları meclislerinde ziyaret etmek gibi.

Ancak şer'î diğer başka vesilelerde de ictihad etmeye engel yoktur; kasetler gibi. Çünkü bunlar da yazmaya benziyor. Tevhide davet meseleleri arasında farklar vardır. Hediye ve buna benzer vesileler teşvik vesileleridir.

II. Bir Mesele: "Safların Birliği, Tevhid Kelimesini Söylemekten Önce Gelir" Sözü Doğru mudur?

Bu cümlenin mânası, insanları tevhide davet etmeden önce onları bir araya getirmek gerekir, demektir. Bu yanlış bir cümledir. En başta kelime-i tevhîd gelir.

III. Mesele: "İttifak Ettiğimiz Konularda Yardımlaşırız, İhtilâf Ettiğimiz Konularda da Birbirimizi Mazur Görürüz" Sözü Doğru mudur?

Bu da hatalı bir cümledir. Çünkü Ehl-i Sünnet'e muhalif olan bid'at ehli ile ittifak ve mazur görme yoktur.

شَهَادَة/Şehadet: Şehadet; itiraf etmek, ikrar etmek ve amel etmektir.

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي "İşte bu benim yolumdur..."[107]

Bu âyetRasûlün yolunun şunlar olduğuna delâlet ediyor:

1- Allah'a davet.

2- Allah'a davette ihlaslı olmak.

---

107. Yûsuf, 108.

3- Davet ederken bunu bilinçli yapma.

Bu âyetteki daveti destekleyen konular bunlardır.

[İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا بَعَثَ مُعَاذاً إِلَى الْيَمَنِ قَالَ لَهُ: "إِنَّكَ تَأْتِي قَوْماً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ -وَفِي رِوَايَةٍ-: إِلَى أَنْ يُوَحِّدُوا اللهَ - فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوكَ لِذَلِكَ، فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوكَ لِذَلِكَ: فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوكَ لِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ". أَخْرَجَاهُ.

İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)***'dan, Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **Muâz'ı** *(radıyallâhu anhu)* **Yemen'e gönderdiğinde ona şöyle dediği rivâyet edilir: *"Sen Ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun. Senin onları ilk çağıracağın şey Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmek olsun*** **-başka bir rivâyette "Allah'ı birlemeye (إلى أن يوحدوا الله)" geçmektedir[108]-. *Şayet onlar bu konuda sana itaat ederlerse onlara Allah'ın bir gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Şayet onlar sana bu konuda itaat ederlerse onlara zenginlerden alınıp fakirlerine verilecek sadakayı Allah'ın onlara farz kıldığını bildir. Onlar bu konuda sana itaat ederlerse onların değerli mallarından sakın. Mazlumun duasından da sakın. Onunla Allah arasında bir perde yoktur."*[109] Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.**

İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* hadisinde birkaç çeşit bilgi geçmektedir. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* davet edileceklerin tabiatını beyan ediyor.

إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ***"Sen Ehl-i kitap olan bir kavme gideceksin."*** Davet edilecek olanların tabiatı şu üçünden birinden ayrılmaz:

---

108. Buhârî, 7371. **(Editör)**

109. Buhârî, 4090; Müslim, 19. **(Editör)**

1- Haktan etkilenen. Bu hikmet ile davet edilir.

2- Bâtıldan etkilenen. Bu ise korkutulur.

3- İnatçı olan.

أَهْل الْكِتَاب/***Ehl-i kitap***: Tarif etmek amacı ile onlara bu isim verilmiştir. Yoksa övgü için verilmiş bir isim değildir.

[I. Ehl-i Kitap Kaç Kısma Ayrılır?]

1- Ehl-i kitap üç tabakadır:

2- Kitap tahrif edilmeden önce olanlar. Bunlara Ehl-i kitap denir.

3- Kitap tahrif edildikten sonra olanlar. Bunlara da Ehl-i kitap denir. Bunlar Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* zamanında yaşayanlardır.

Ehl-i kitaba müntesip olanlar. Ancak bunlar muharref olan Tevrât ve İncîl ile amel etmezler. Onların inandığı gibi inanmazlar. Bunlar laikliği menhec edinenlerdir. Bunların kestiği yenilmez, kadınlarıyla da evlenilmez. Çünkü itikat olmadıkça sadece isim bir sonuç vermez. Amel etmeyen Müslüman gibidir.

فَالْيَكُنْ/***Olsun***: Hadiste geçen bu fiil emir içindir. Emir vücûba delâlet eder.

Bu iki şeye delâlet ediyor:

1- Tevhide davet etmenin vâcip olması.

2- Tevhide davet etmeyi diğer bütün davetlerin önüne geçirmenin vâcip olması.

فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوكَ/***Şayet onlar sana itaat ederlerse***: Kendi tercihleri ile sana muvafık olurlarsa.

فَأَعْلِمْهُمْ/***Onlara bildir***: Bu cümlenin Arapça'sının başındaki fe (فَ) edatı, takip içindir. Yani hemen onlara bildir, haber ver.

خَمْسَ صَلَوَاتٍ/***Beş vakit namaz***: Bu bilinen beş vakit namazdır. Bu, davette merhale merhale olmanın gerekli olunması gerektiğine delâlet eder. Birinci

merhale tevhide davet sonra namaza davet; tabi bu aslî olan kâfire nispetendir.

Bu delil vitir namazının ve diğer bazı sünnetlerin vâcip olmadığına delil alınabilir.

صَدَقَةً/***Sadaka*:** Zekât.

تُؤْخَذُ/***Alınır*:** Bu kelimenin Arapça'sı olan "تُؤْخَذُ" meçhul üzerine bina edilmiştir. Yani imam ya da nâibi alır. Zekâtın kendisine farz olduğu kişi zengin olan kişidir. Zekât bâbındaki zenginlik ile sadaka bâbındaki zenginlik farklıdır. Zekât babındaki zenginlik nisâb miktarına sahip olmaktır.

الْفَقِيرِ/**Fakir:** Bu, hiçbir şeye sahip olmayan ya da günlük ihtiyacının yarısına sahip olandır. Fakirin genel tarifine miskîn de girer. Bu da zekâtın sadece bir sınıfa verilmesinin câiz olduğuna delâlet eder.

فُقَرَائِهِمْ/***Onların fakirleri(ne)*:** Bu cümle ile bazıları, zekâtı kendi bulunduğu beldenin dışına çıkarmanın câiz olmadığına delil getirmişlerdir. Tercih edilen ise câiz olmasıdır. Tabi bu başka yerde daha fazla ihtiyaç ya da daha fazla fayda sağlanması durumundadır. Fıtır sadakası da böyledir.

فَإِيَّاكَ/***Sakın/Uzak Dur*:** Bu lafız Arapça'da sakındırmak için kullanılır.

اتَّقِ دَعْوَةَ/***Dua(sın)dan kork*:** Hadisteki "دَعْوَةَ" dua mânasındadır.

الْمَظْلُومِ/***Mazlum(un)*:** Buradaki elif-lâm takısı umum içindir. Bu, kâfiri dahi kapsar. Ancak bu hadisteki mazlumdan maksat zekât bâbında mazlum olandır. Kendisine vâcip olanından fazlası alınan kişidir.

II. Hadiste Hac ve Orucun Zikredilmeme Sebebi Nedir?

İbn Teymiyye İslâm'ın bütün rükünlerini kapsamayan bu tür hadislere şunlarla cevap vermiştir:

1- Bu, râvinin kendi tasarrufu olarak bunları düşürmüş olabilir.

2- Bunlar henüz farz kılınmamıştı.

3- Durum bunu gerektirdiğinden dolayı zikredilmemişti.

SEHL BİN SA'D HADİSİNİN ŞERHİ:

وَلَهُمَا عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ: "لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُلاً يُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ، وَيُحِبُّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ، يَفْتَحُ اللهُ عَلَى يَدَيْهِ. فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا. فَلَمَّا أَصْبَحُوا غَدَوا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَاهَا. فَقَالَ: "أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ؟" فَقِيلَ: هُوَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ، فَأَرْسَلُوا إِلَيْهِ، فَأُتِيَ بِهِ فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ، وَدَعَا لَهُ، فَبَرَأَ كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ، فَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ فَقَالَ: "انْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللهِ تَعَالَى فِيهِ، فَوَاللهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللهُ بِكَ رَجُلاً وَاحِداً، خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ". يَدُوكُونَ: يَخُوضُونَ.

Yine Buhârî ve Müslim Sehl bin Sa'd'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in Hayber günü şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Yarın bu sancağı Allah ve Rasûl'ünü seven, Allah ve Rasûl'ünün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim. Allah onun eliyle fetih verecektir."* İnsanlar gecelerini, acaba sancak kime verilecek diye düşünmekle geçerdiler. Sabah olunca her biri Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in kendisine vereceği ümidi ile Rasûlullah'ın yayına gittiler. Buyurdu ki: *"Ali bin Ebû Tâlib nerede?"* Denildi ki: 'O, gözlerinden rahatsız.' Ona birini gönderdiler ve onu getirdi. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gözüne tükürüğünü sürdü ve ona dua etti. Gözleri hiç acı yokmuş gibi iyileşti. Sancağı ona verdi ve şöyle buyurdu: *"Onların sahasına ininceye kadar doğruca git. Sonra onları İslâm'a davet et ve Allah'ın onların üzerinde vâcip olan hakları haber ver. Allah'a yemin olsun ki Allah'ın onlardan bir adamı seninle hidayete erdirmesi senin için kırmızı develerden daha hayırlıdır."*[110] Hadiste geçen (يَدُوكُونَ) kelimesi *dalmak* (يَخُوضُونَ) mânasındadır.**

لَأُعْطِيَنَّ/***Muhakkak (sancağı) vereceğim:*** Bu kelimenin başındaki lâm (ل) kasem lâm'ıdır.

110. Buhârî, 3498; Müslim, 2406. **(Editör)**

يُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ، وَيُحِبُّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ/***Allah ve Rasûlü onu seviyor, o da Allah ve Rasûlü'nü seviyor:*** Bu cümle Ali bin Ebû Tâlib'in *(radıyallâhu anhu)* fazilet-ine delâlet ediyor. Yine bu hadiste Allah *(celle celâluhû)* için *muhabbet* sıfatının ispatı vardır. Muattıla ve Müevvile buradaki muhabbetten maksat sevap olduğunu söylemişlerdir.

يَفْتَحُ اللهُ عَلَى يَدَيْهِ/***Allah onun eliyle fetih verecektir:*** Bundan, sebeplerin Allah'a nispet edilmesi gerekti̇ği anlaşılıyor.

يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ/***Gecelerini, düşünceye dalarak geçirdiler:*** Bu cümleden geceleri önemli meselelerin tartışılabileceği anlaşılıyor.

أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ؟/***Ali bin Ebû Tâlib nerede? :*** Burada büyük bir sır vardır. O da sancağın kendine verileceğini tefekkür etmeyen ve onu verilmesi için oraya gelmeyen birisine verilmesidir.

فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ/***Gözüne tükürüğünden sürdü:*** Tedavi etmek amacı ile.

ثُمَّ ادْعُهُمْ/***Sonra onları davet et:*** Konumuza delil olan kısmı burasıdır. Emir ise vücûbiyete delâlet eder.

إِلَى الْإِسْلَامِ/***İslâm'a:*** Yani imana; yani söz, amel ve itikada. İslâm genel anlamıyla söz, amel ve itikattır.

İslâm'ın özel mânası: Söz ve ameldir. Allah'a tevhid ile teslim olmak. İtaat ile boyun eğmek. Şirkten sakınarak ihlaslı olmaktır.

Buradaki İslâm genel mânasındadır.

وَأَخْبِرْهُمْ/***Onlara haber ver:*** Allah'ın onlar üzerindeki vâcip hakları olan İslâm, namaz, zekât gibi.

فَوَاللهِ/**Allah'a yemin olsun ki:** Bundan, yemin edilmesi istenmeksizin yemin etmenin câiz olduğu anlaşılıyor.

يَهْدِيَ اللهُ بِكَ/**Allah'ın seninle (vesilenle) (birine) hidayet etmesi:** Seninle irşâd etmesi.

حُمْرُ النَّعَمِ/**Kızıl develer(den daha hayırlıdır):** Hayırlı develer demektir.

{بَابُ تَفْسِيرِ التَّوْحِيدِ وَشَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ}

[6.] BÂB: TEVHİDİN VE ALLAH'TAN BAŞKA İLÂH OLMADIĞINA ŞEHÂDET ETMENİN TEFSİRİ

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ} [الإسراء: 57] . وَقَوْلُهُ: {وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ * إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي...} [الزخرف: 26-27] .

وَقَوْلُهُ: {اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ} [التوبة: 31] . وَقَوْلُهُ: {وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ} [البقرة: 165].

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللهِ، حَرُمَ مَالُهُ وَدَمُهُ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Onların yalvardıkları bu varlıklar 'hangimiz daha yakın olacağız' diye Rablerine vesile ararlar."[111] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "Bir zamanlar İbrâhim babasına ve topluluğa şöyle demişti: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Beni yaratan hariç, O bana doğru yolu gösterecektir."[112] "Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, papazlarını ve Meryem'in oğlu Mesîh'i rabler edindiler."[113] "İnsanlar arasında Allah'ı bırakıp da O'na ortaklar koşanlar vardır. Onları Allah'ı severcesine severler."[114]

Sahîh*'te Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'**den şöyle rivâyet edilmiştir:** ***"Her kim Allah'tan başka ilah yoktur deyip O'nun dışında kendisine kul-

111. İsrâ, 57

112. Zuhruf, 26-27.

113. Tevbe, 31.

114. Bakara, 165.

luk edinenleri de inkâr ederse malı ve canı haram olur. Onun hesabı ise Allah'adır."[115]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: TEFSİRİN MÂNASI

تَفْسِير/**Tefsir:** Açıklamak ve ortaya çıkarmak.

التَّوْحِيد/**Tevhid:** Bu kelimenin başındaki elif-lâm takısı -Allah daha iyi bilir- umum değildir. O ahd içindir. Müellif bu bâbda sadece ulûhiyet tevhidini beyan etmeyi irade etmiştir.

Daha sonra ona şehadeti atfetmiş. Bu bir mânada olan iki şeyin atfıdır. Müellif bu bâbda daha önce vâcipliğini, faziletini ve onun zıttı olan şirki zikrettikten sonra ulûhiyet tevhidini açıklayıp beyan etmeyi irade etmiştir.

Müellifin takip ettiği yol budur. Hâfız Ahmed el-Hakemî de onun yolunu takip etmiştir.

Müellif tevhidin tefsiri hakkında dört âyet zikretmiştir.

BİRİNCİ ÂYET: "Onların yalvardıkları o varlıklar 'hangimiz daha yakın olacağız' diye Rablerine vesile ararlar." *(İsrâ, 57)*.

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ

أُولَئِكَ/**Onlar:** Bu lafız ism-i işarettir. Mübtedâdır. Bu lafızla kendisine ibadet edilen sâlih kişiler kastedilmiştir.

يَدْعُونَ/**Dua/kulluk ederler:** Kendilerine ibadet edip isteklerde bulunanlar.

يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ/**Rablerine vesile ararlar:** Çünkü onlar (dua ettikleri), sâlihlerdendir.

115. Müslim, 23. **(Editör)**

I. Âyetin Mânası:

Sâlih oldukları halde kendisine ibadet yaptıklarınız; onların kendileri Allah *(celle celâluhû)*'ya muhtaçtırlar.

II. Bu Âyetin Konuya Delâlet Yönü:

Sâlihlere, ölülere dua edip onlarla yardım istemek tevhide aykırıdır.

İKİNCİ ÂYET: "Bir zamanlar İbrâhim babasına ve topluluğuna şöyle demişti: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Beni yaratan hariç, O bana doğru yolu gösterecektir." *(Zuhruf, 26-27)*.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي

İbrâhim, Allah'ın dışındakilere ibadetten uzak durdu. İbadeti yalnız Allah için ispat etti.

إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي/**Beni yaratan hariç:** O Allah *(celle celâluhû)*'dur.

Bu âyetten tevhidi tefsîr-i mutâbık olarak tefsir ediyor. Çünkü ulûhiyet tevhidi Allah'ın dışındakilerin ibadetinde teberrî edip uzaklaşmaktır. Onları inkâr edip, ibadeti yalnız Allah'a ispat etmektir.

Son hadiste Allah'ın dışındakilerin ibadetinden nasıl teberrî edip uzaklaşacağı gelecektir.

ÜÇÜNCÜ ÂYET: "Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini ilah edindiler..." *(Tevbe, 31)*.

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ

اتَّخَذُوا/**Edindiler:** Ehl-i kitap olan Yahudi ve Hıristiyanlar.

أَحْبَارَهُمْ/**Hahamları:** Âlimleri.

رُهْبَانَهُمْ/**Papazları:** Âbidleri.

أَرْبَاباً/**Rabler:** Rab tasarrufta bulunandır. Şu mânada; onlar âlimlerini ve âbidlerini şeriatta tasarrufta bulunanlar olarak kabul ettiler. Onlar dilediğini helâl, dilediğini de haram kılıyorlardı. İnsanlar da onlara tâbi oluyorlardı.

I. Âyetin Konu ile Münasebeti:

Helâli haram, haramı da helâl kılma konusunda âlimlere, âbidlere ve emîrlere (yöneticilere) tâbi olma tevhide aykırıdır.

DÖRDÜNCÜ ÂYET: "İnsanlar arasında Allah'ı bırakıp da O'na ortaklar koşanlar vardır. Onları Allah'ı sever gibi severler." *(Bakara, 165)*.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ

مِنْ/**Den-dan:** Buradaki min (مِنْ) harfi teb'îd mânasındadır.

أَنْدَاداً/Ortaklar: Benzerleri ve dengi.

كَحُبِّ/**(Allah) Sevgisi gibi:** Kelimenin başındaki kêf (ك) harfi teşbih edatıdır. Yani onlar Allah'a ortak koştuklarını Allah'ı sever gibi severler. Bu kelimenin tefsirindeki görüşlerden biri de budur.

I. Âyetin Konuyla Münasebeti:

Birisinin birini Allah'ı sever gibi sevmesi tevhide münâfîdir.

[EBÛ MÂLİK EL-EŞCA'Î HADİSİNİN ŞERHİ]

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللهِ، حَرُمَ مَالُهُ وَدَمُهُ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ".

Sahîh*'te Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet edilmiştir:** ***"Her kim Allah'tan başka ilah yoktur deyip O'nun dışında kendisine kulluk edinenleri de inkâr ederse malı ve canı haram olur. Onun hesabı ise Allah'adır."***[116]

116. Müslim, 23. **(Editör)**

Musannif dedi ki: الصَّحِيح" وَفِي" /Sahîh'te." Yani Müslim'in Sahîh'inde.

Ebû Mâlik el-Eşca'î'den o da babasından:

مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مَنْ دُونِ اللهِ...: Her kim 'Lâ ilâhe illallâh' der ve O'nun dışında kulluk edilenleri inkâr ederse...

مَنْ/***Her kim***: Şart edatıdır. Bu umum ifade eden şart edatlarındandır.

قَالَ/***(Lâ ilâhe illallâh) Derse***: Dili, kalbi ve âzaları ile lafzen, itikat olarak ve amel olarak. Mürcie ise onlar söz ve itikat ile yetiniyorlar. Ameli imana dahil etmiyorlar. Kerrâmiyye ise, sadece sözle yetiniyorlar.

وَكَفَرَ/**Ve inkâr ederse:** Yani sadece tevhide iman ve amel yetmiyor, ta ki ona önemli bir şeyi daha bitiştirmesi gerekir. O da Allah'ın dışında kendisine kulluk edilenleri inkardır.

حَرُمَ/**Haram olur:** Bu şartın cevabıdır.

İki şey birinde toplandığında onun için rahmet meydana gelir:

1- Tevhid

2- Tâğûtu inkâr etmesi.

Bu hadis, tevhidi tarif eden en faziletli hadistir. Çünkü tevhid; Allah'a kulluk, tâğûtu inkardır.

O zaman tevhidin tefsiri şöyledir: İbadette Allah'ı birlemek ve küfür ve ehlinden de beraattır.

I. Beraat: [Küfürden Nasıl Berî Olunur?]

Küfürden beraat üç şeyle olur:

a) Kalp.

b) Dil.

c) Âzalar.

I.I. Kalbin Küfür ve Ehlinden Beraatı:

Küfür ve ehlinden hoşlanmamak, onlara buğz etmek ve onların yok olmasını temenni etmek. Küfrün bâtıl olduğuna itikat etmek ve terk etmektir. İşte kalbî (kalpten) inkâr budur. Bunun hükmü lâzım olan farz-ı ayndır.

Herhangi bir durumda düşer mi? Hayır, hiçbir durumda düşmez. Çünkü kalbî inkarda ikrah tasavvur edilemez. Çünkü kalbî amel gizlidir.

I.II. Dilin Beraatı:

Dille açıkça Allah'tan başkasına kulluğun bâtıl olduğunu söylemek. Kâfirlere karşı kin beslemek ve Allah'ın dışındakilere yaptıkları ibadetin bâtıl olduğuna inanmak ve bunu dille söylemektir. Hükmü ise vücûbiyettir. Bu herhangi bir durumda sorumluluktan düşer mi?

İkrah olduğunda ve güç getirilmediğinde düşer. Delili ise şu âyet-i kerîmedir:

لَا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

"...Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği ile sorumlu tutar..."[117] Açıktan söylemenin vâcip olduğunun delili yüce Allah'ın şu âyet-i kerîmesidir:

قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ * لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ

"De ki; Ey kafirler! Ben sizin taptıklarınıza tapmam."[118] Bir de İbrâhim *(aleyhisselâm)*'ın şu sözüdür:

وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ

"...Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirlemiştir..."[119]

Bid'at ehlinin bid'ati küfre düşürecek bid'atlerden ise kendinden beraat edilmesi gereken bu kısmın altına girer.

---

117. Bakara, 286.

118. Kâfirûn, 1-2.

119. Mümtehine, 4.

I.III. Âzalar ile Beraat:

Bunların beraatı cihâd; küfür ve kâfirlerin yok edilmesi ve onlara karşı savaşmakla olur. Tabi güç getirme ve maslahata bağlıdır. Bunun delili ise cihâd âyetlerinin tümüdür. Âzaların beraatının kısımlarından biri de küfür ehlini terk etmektir.

II. Bir Mesele: Kâfirlerle Dostluk (Muvâlât) Kurmanın Hükmü:

Kâfirlere karşı nefret beslemenin tevhidden olduğunu öğrendik. Peki onlarla dostluk yapmanın hükmü nedir?

Dostluk iki kısma ayrılır:

II.I. Büyük Dostluk [Muvâlât-u Kübrâ]:

Bu kısmın hükmü küfürdür. Bu kişiyi dinden çıkarır. Bu kısım dört çeşittir.

1- Onların dinlerini sevmek; şayet dinlerinden dolayı kâfirleri seversen bu küfür olur. Buna İbrâhim *(aleyhisselâm)*'ın şu sözü delâlet eder:

إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ

"...Ben sizin taptıklarınızdan beriyim..."[120] Hadiste ise şöyle geçmektedir:

وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مَنْ دُونِ اللهِ

"...Ve Allah dışında kulluk edilenleri de inkâr ederse..."[121] Yüce Allah şöyle buyuruyor:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ

120. Zuhruf, 26.

121. Müslim, 23. **(Editör)**

"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir toplumun babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa, Allah'a ve Rasûlü'ne düşman olanlarla dostluk yaptığını göremezsin..."[122]

2- Müslümanlar aleyhine onlara yardım etmek. Bizler kâfirlere silah, mal ve nefislerle yarım edip onlarla birlikte Müslümanlara karşı savaştığımızda bu büyük dostluk olur.

3- Küfürlerinde onlara muvafık olup tâbi olmak. Misal; onların parlamentosu veya demokrasileri gibi parlamento veya demokrasi edinmek.

4- Onlarla güç birliği yapmak, çünkü *velî* kelimesinin mânalarından biri de yardımdır. İbn Ebî Selûl'un bazı Yahudilerle yapmış olduğu antlaşma ve yardımlaşmalar gibi.

II.II. Küçük Dostluk [Muvâlât-u Suğrâ]:

Bunun hükmü küçük küfür olmasıdır. Ya da büyük günahlardan birisidir. Bunu yapan dinden çıkmaz, ancak o büyük günah ya da küçük küfür işlemiştir.

Bu kısmın şartı kalbin onlara nefret duyup sevgi beslememesidir. Bunun suretleri şunlardır:

1- Sevgi, dostluk, antlaşma ve yardımlaşma olmadan onlardan arkadaş edinmek. Bu sadece ferdî dünyalık bir arkadaşlıktır. Buna devletlerarası arkadaşlık girmez; İslâm devletlerinin kâfirlere arkadaşlık yapması gibi ki bu riddettir çünkü bu, dost edinme ve yardımlaşmadır.

2- Onlara karşı güler yüzlü olmak.

3- Küfürleri dışındaki bayramlarda onlara benzemek.

4- Küfürleri dışındaki şeylerle onlarla fikir alışverişi yapmak, destek vermek.

5- Onların dinî olmayan dünyalık bayramlarında bulunmak.

---

122. Mücâdele, 22.

6- Sevgi, dostluk, ihanet, hizmetkarlık olmaksızın Müslümanlara zarar vermeyecek bir konuda onları Müslümanların sırlarına vakıf kılmak, bunun delili de Hâtıb bin Ebî Beltea kıssasıdır.

7- Onlara ikramda bulunmak, onlara yaklaşmak ve meclisler açmak.

8- Ferdî olan yardımlarda bulunmak, onları övmek.

9- Dost edinmeksizin, destek olmaksınız onlarla istişarelerde bulunmak.

10- Zaruret olmaksızın onları işçi olarak almak.

11- Onlarla birlikte oturup onların sayısını arttırmak; tabi yine destek ve dostluk olmaksızın.

Şeyh Süleyman *Mecmû'atu't-Tevhîd* şerhinde yirmiye yakın suret zikretmiştir.

Davet amaçlı yapılan suretler bunlardan istisna edilir. Tabi kalpte nefretin bulunması şartı iledir. Onları ziyaret edip hediye vermek bunlardan istisna edilmiştir. Ya da ziyaret ve hediye mânasında olanlar da böyledir. Bunun delili Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in amcasını tebliğ için ziyaret ettiği Müseyyeb'in hadisindeki kıssadır. Yahudi çocuğun kıssası da böyledir.

III. Kâfirlerin Yanında Çalışmanın Hükmü:

Küfür barındıran bir iş yapmak câiz değildir. Bunun hükmü küfürdür. Kendisinde küfür, yardımlaşma, dostluğun olmadığı dünyalık işe gelince, kendisinde ikamet edilen yere göre hükmü değişir. Şayet onların beldelerinde ise onların yanında çalışmak câizdir. Yahudinin yanında çalıştığı Hz. Ali'nin *(radıyallâhu anhu)* hadisinde geçen kıssa gibi, bunun şartı; kalbinde nefret olacak, bir de bu işte kâfirleri izzetli kılacak bir durum olmayacak. Bunun da delili Allah Teâlâ'nın şu kavlidir:

وَلَنْ يَجْعَلَ اللهُ لِلْكافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً

"...Allah Müslümanların aleyhine kafirlere yardım etmez."[123] Bir de şu hadis:

123. Nisâ, 141.

الْإِسْلَامُ يَعْلُو وَلَا يُعْلَى عَلَيْهِ

"İslâm üstün olandır, ona üstün olunmaz."[124]

IV. Kâfirlerle Beraber Kalmanın Hükmü:

Kâfirlerle kalmanın kısımları vardır:

1- Kendi dininden emin olup açıktan dinini yaşayıp davet etme ve etkilemek amacıyla onlarla birlikte kalması. Bu ya câiz ya müstehap ya da vâcip olur. Bu durum üç hüküm arasında döner durur.

2- Dünyalık elde etme amacıyla onlarla birlikte kalması, bu haramdır. Buna Ebû Dâvûd'un şu hadisi delâlet eder: أَنَا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ يُقِيمُ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُشْرِكِينَ *"Ben müşriklerin arasında kalan her Müslümandan berîyim."*[125]

3- Hicrete güç getiremeyip zorla kalması: Bilinen şart olan kalbî nefret ile bu câizdir. Şu âyet-i kerîmeden dolayı: إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا **"Ancak gerçekten zayıf ve güçlü olan çaresiz kalan ve hicret etmeye yol bulamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar başkadır."**[126]

4- Kâfir belde olduğu halde kendi beldesi olmasından dolayı orada kalması. Bu kişi kendi nefsinden emin ve dinini açıktan söyleyebiliyorsa orada kalması câizdir.

V. Kâfirlerin Vatandaşlığını Almanın Hükmü:

Bunun genel bir hükmü yoktur. Ancak bunun değişik çeşitleri vardır. Bu çeşitlerine göre hükümleri de değişir.

1- Şayet vatandaşlığı, onların dinine olan sevgi, dostluk ve yardımlaşmadan dolayı alır ise bu büyük küfür olur.

2- Kalbinden onlara nefret duyuyor, fakat vatandaşlığı zaruretten dolayı almış ise bunu muasır bazı ilim ehli câiz görmüşler. Bu hüküm sonradan alınan vatandaşlık için geçerlidir. Belde kendi beldesi ise hüküm değişir.

---

124. *Sahîh-i Buhârî*, II, 93. **(Editör)**

125. Ebû Dâvûd, 2645. **(Editör)**

126. Nisâ, 98.

3- Vatandaşlığın mânasını bildiği halde dünyalık için alacak olursa ve kendisinde küfür sorumlulukları varsa bu, dost edinme ve yardımlaşmadan dolayı kâfir olur.

4- Vatandaşlığın mânası bilmeden dünyalıklardan dolayı vatandaşlık alan ve o beldenin hükümlerine uyan haram işlemiş olur, tekfir edilmez. Cehalet durumundan dolayı mazur görülür.

5- İkrah bâbında olacak olursa bu câizdir. İkrah ile zaruret arasında fark vardır.

Bu kısımların tümündeki vatandaşlıkta, devlete dostluk beslememe şartı vardır. Ancak dostlukla beraber isteyerek alırsa bu büyük küfür olur.

Müslüman bir beldenin vatandaşlığını almak aslına binaen câizdir.

VI. Mesele: Küfür Beldesinden Hicret Etmenin Hükmü:

1- Küfür beldesinden hicret etmek vâciptir. Şayet dinini açıktan yaşayamıyorsa ya da kendi nefsinin aleyhinde korkuyorsa hicret etmesi vâcip olur.

2- Bazıları ise hicret edilmesi en faziletli olan yerin Medine olduğunu söylemişlerdir. Çünkü orası Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in hicret ettiği mekandır.

3- Hicret edilecek en faziletli yer, kişiye en faydalı olan yerdir. Tercih edilen budur.

VII. Mesele: Haç Takmanın Hükmü? Bu Dostluktan Sayılır mı?

1- Sevgiden dolayı bunu takmak büyük küfürdür. Çünkü bu Hıristiyanların ibadetini sevmek olur. Bir de Allah'ın dışında kulluk edileni inkâr etmemiş olur.

2- Destek olmak, dostluk amacı ile haç takmak da büyük küfürdür.

3- Onlara benzemek amacıyla giyerse bu da büyük küfür olur. Çünkü bu, altında haça rıza göstermeyi ve onu ikrar etmeyi barındırır. Bunu haçın Hıristiyanların en büyük şiarı olduğunu bilerek yaparsa hüküm böyle olur. Ancak giydiği şeyin haç olduğunu bilmeden giyerse cehaletinden dolayı mazur görülür.

VIII. Kâfir İşçi ve Şoför Kullanmanın Hükmü Nedir?

Arap Yarımadası'nda Yahudi, Hıristiyan ve diğer kâfirlerden işçi ya da şoför kullanmak câiz değildir. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onların Arap Yarımadası'ndan çıkarılmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

لَا يَجْتَمِعُ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ دِينَانِ

"Arap yarımadasında iki din bir araya gelemez."[127]

Yalnız burada bir zaruret varsa, misal; Müslümanlardan bir kimse o işi yapamıyorsa bu durumda câizdir. Arap Yarımadası'nın dışında ise özellikle onların kendi beldesi ise câizdir. Ancak onları dost edinmek câiz değildir. Bu durumda cizye meselesini araştırırsın.

IX. Mesele: Onlara İyilikte Bulunmak ve Onlara Adaletli Olmak

İyilikte bulunmaya gelince kâfirler kısım kısımdır:

1- Zimmîler, antlaşmalı olanlar ya da barış yapanlar: Bunlara iyilikte bulunmak, güzellik yapmak câizdir. Özellikle komşu, akraba ya da fakirlerse durum böyledir. Ömer *(radıyallâhu anhu)* müşrik kardeşine bir süs eşyası hediye etmiştir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

"Allah, sizi din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan çıkartmamış kimselere iyilik etmekten, onlara âdil davranmaktan menetmez. Şüphesiz Allah, âdil davrananları sever."[128]

البِرّ/İyilik: Bu kelime güzellik etme mânasındadır.

2- Bizimle kendileri arasında savaş olan harbîler olursa: Bunlara iyilikte bulunmak, güzellik yapmak câiz değildir. Bunlarla savaşılır.

---

127. Beyhakî, *Kübrâ*, 11629. **(Editör)**

128. Mümtehine, 8.

IX.I. Harbî Olan Kâfirlerden Hediye Kabul Etmek Dostluğa Girer mi?

Hayır, girmez. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Yahudiden hediye kabul etmiştir.

X. Mesele: Laik ve Kâfir Partilere Girmenin Hükmü Nedir?

Bunların hiçbiri câiz değildir. Şayet Müslümanların aleyhine onlara yardım ederse bu dostluk ve yardımlaşma olur ki bu da riddettir. Bir de partiye girmenin amacı onlardan razı olma, ikrar etme olursa bunun da hükmü riddettir (dinden dönmedir).

{بَابُ: مِنَ الشِّرْكِ لُبْسُ الْحَلْقَةِ وَالْخَيْطِ وَنَحْوِهِمَا لِرَفْعِ الْبَلَاءِ أَوْ دَفْعِهِ}

[7.] BÂB: BELAYI DEFETMEK YA DA KALDIRMAK İÇİN İP, HALKA VE BENZERİ ŞEYLERİ TAKMAK ŞİRKTENDİR

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ} [الزمر: 38] الآية

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا فِي يَدِهِ حَلْقَةٌ مِنْ صُفْرٍ فَقَالَ: " مَا هَذِهِ؟ " قَالَ: مِنَ الْوَاهِنَةِ، فَقَالَ: " انْزِعْهَا، فَإِنَّهَا لَا تَزِيدُكَ إِلَّا وَهْنًا، فَإِنَّكَ لَوْ مِتَّ، وَهِيَ عَلَيْكَ، مَا أَفْلَحْتَ أَبَدًا» رَوَاهُ أَحْمَدُ بِسَنَدٍ لَا بَأْسَ بِهِ. وَلَهُ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ مَرْفُوعًا: «مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَتَمَّ اللهُ لَهُ، وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدَعَةً فَلَا وَدَعَ اللهُ لَهُ» وَفِي رِوَايَةٍ: «مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ».

وَلِابْنِ أَبِي حَاتِمٍ عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا فِي يَدِهِ خَيْطٌ مِنَ الْحُمَّى فَقَطَعَهُ وَتَلَا قَوْلَهُ تَعَالَى: {وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ} [يوسف: 106].

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "De ki: Peki söyleyin bakalım! Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleriniz var ya; eğer Allah bana bir zarar dokundurmak istese onlar Allah'ın dokundurduğu zararı kaldırabilir mi?"[129]

İmrân bin Husayn *(radıyallâhu anhu)***'dan Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***, adamın birinin elinde bakırdan bir yüzük gördü. Ona '*Bu nedir?*' dedi. Adam 'zayıflıktan' dedi. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:**

129. Zümer, 38.

'Onu çıkar o ancak senin zayıflığını arttırır. Bu senin üzerindeyken ölürsen ebediyen iflah olmazsın."[130] **İmam Ahmed bunu sağlam bir senedle rivâyet etmiştir.**

Yine İmam Ahmed Ukbe bin Âmir'den merfû olarak şunu rivâyet etmiştir: *"Her kim bir muska takarsa Allah onun için (işini) tamama erdirmesin. Her kim de vede'a (deniz çubuğu) takarsa Allah ona rahatlık vermesin."*[131] **Başka bir rivâyette *"Kim muska takarsa muhakkak ki şirk koşmuştur"* geçmektedir.**[132]

İbn Ebû Hâtim, Huzeyfe'den şunu rivâyet etmiştir: O, saradan dolayı eline ip takmış birini görür. O ipi koparır sonra şu âyeti okur: *"Onların çoğu ancak şirk koştukları halde Allah'a iman ederler. (Yûsuf, 106)"*[133]

Şârih dedi ki:

مِنْ/**Min:** Teb'îdiyyet içindir. Yani şirkin bir kısmı budur.

الشِّرْك/**Şirk:** Buradaki şirkten ya küçük ya da büyük şirk kastediliyor. Bunun tafsilatı gelecektir.

لِرَفْعِ/**Kalkması için:** Lâm (لِ) ta'lîl içindir. Burada ele ipin bağlanmasının veya halkanın takılmasının amacı belayı defetmek ya da kaldırmak içindir.

البَلَاء/**Belâ:** Burada belâdan birçok şey kastediliyor. Belâ umum ifade eden bir isimdir. Bu nazarı, hasedi, fakirliği, insanın hoşlanmadığı ve bunların benzeri şeyleri kapsar.

Musannif halka veya ipi, belayı defetmek ya da kaldırmak amacı ile takmanın şirkten olduğunu beyan etmeyi irade etmiştir. Bu birkaç kısma ayrılır:

Halka ve benzeri şeyleri, kendisinden belayı defettiğini ya da kaldırdığına itikat ederek takmasıdır. Bu büyük şirk kabul edilir. Bunun sebebi ise Allah'tan başka yaratıcı kabul edilmesidir. Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

---

130. Ahmed, *Müsned*, IV, 445; İbn Hibbân, 1411; Hâkim, IV, 216. **(Editör)**

131. Ahmed, *Müsned*, IV, 154; Hâkim, IV, 216. **(Editör)**

132. Ahmed, Müsned, IV, 156. **(Editör)**

133. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 7/2208, (No: 12040). Benzer lafızla rivâyet etmiştir. Ayrıca bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, IV, 342.

هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللهِ **"Allah'tan başka bir yaratıcı mı var?"**[134] Bunun mânası, Allah'tan başka yaratıcı yoktur. Allah'tan başka yaratıcı kabul etmek rubûbiyette şirk koşmak demektir.

Bunu takıyor ancak bunun sebebini asıl kaldıranın ya da defedenin Allah olduğuna itikat ediyor. Bu durum küçük şirk olarak kabul edilir.

Bu kısmın şartı o taktığı şeyin ne şer'an ne de kader cihetinden bir sebep olmadığıdır.

Şer'an: Bal ve zemzem suyu gibi, bunların şifa olduğu şer'an sabit olmuştur.

Kader cihetinden: Tecrübe yolu ile ilacının tespit edilmesidir.

وَنَحْوِهِمَا/**(İp halka) ve benzerleri:** Bunlar ise çoktur. Bazıları şunlardır:

1- Romatizmayı yok ettiğine inanılarak bilek ya da dizlere mıknatıslı halkaların takılması, Şeyh Abdulaziz bin Baz bu mesele hakkında konuşmuştur. Fetva Kurumu bu konuda fetva yayınlamıştır.

2- Nazardan korunmak amacı ile ev ya da dükkânın üzerine timsah veya kurt derisi koymak. Bu da bu bâbdandır.

3- Nazardan ya beladan korunmak amacı ile eve ya da arabaya Mushaf koymak.

4- Müşteri çekeceğine inanılarak bazı âyetleri tekrar etmek.

5- Uyku vaktinde başucuna bıçak koymak, çocuk doğduğunda cini kovmak amacıyla bir hafta boyunca başucuna demir koyarlar.

Bunun misalleri:

1- Cini kovmak amacıyla yüzük takmak.

2- *Kovucu* diye isimlendirilen bakırdan yapılmış bir şeyi hasedden korunmak amacıyla elin üzerine koymak.

3- Uykuda gezmekten veya hoşlanılmayan şeylerden korunmak için at tırnağı ya da nalı asmak.

---

134. Fâtır, 3.

4- *Hazzâze* denilen deriden yapılmış kolye şeklinde bir şeyi kısmeti açılsın diye takmak. el-Mahşî, boyna takılan, kendisine *el-İsmet* yani koruyucu denilen bazı takıları da saymıştır.

5- Cilt hastalıklarından korumak amacıyla çocuklara av hayvanlarının derisini takmak.

6- Bazı insanlar nişan yüzüğünün karıkoca arasında sevgi meydana getirdiğine inanıyorlar.

İnsanın üzerine fayda elde etme ya da zararı defetmek amacı ile takılan bütün ip ve halkalar buna dahildir.

Bunların hepsi şirktendir. Fakat büyük mü yoksa küçük şirk mi?

Kalpte bulunan itikat ve yapılan açıklamalara göredir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "De ki: Peki Allah'ı bırakıp kendisine ibadet ettikleriniz var ya, şayet Allah bana bir zarar dokundurmak istese onlar bu zararı giderebilir mi?" *(Zümer, 38)* KAVLİ HAKKINDA]

قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ

Yüce Allah'ın bu âyet-i kerîmesi Allah'tan başka hiç kimsenin zararı defedip kaldıramayacağına delâlet eder. Bu halka ve ipleri takmak ne sebep olarak ne bizzat kendileri zararı defedemez.

[İMRÂN BİN HUSAYN HADİSİNİN ŞERHİ]

[I. Hadisin Sıhhat Derecesi:]

İmran bin Husayn'ın *(radıyallâhu anhu)* hadisinin sahîh veya zayıf olması konusunda ihtilâf edilmiştir. Hâkim bunu sahîh görmüş, Zehebî de ona katılmıştır. İbn Hibbân da hadisi sahîh görmüştür. Musannif de hadiste bir beis olmadığına hükmetmiştir.

Bazı imamlar hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir. Bu doğruya daha yakındır. Çünkü zayıf görenin açıklaması vardır. Bu hadisin rivâyet zincirinde Mübârek bin Fudâle isminde bir adam vardır. Bu adam Hasan *(radıyallâhu anhu)*'dan rivâyetler yapmıştır. Taberânî'de bu hadisin mütâbii vardır. Demiştir ki: Bize Huşeym, Mansûr'dan o da Hasan'dan rivâyet etti. Hadis zayıftır.

[UKBE BİN ÂMİR HADİSİNİN ŞERHİ]

[I. Merfû Hadisin Kısımları:]

Merfû Hadis İki Kısımdır:

Hakikaten merfû olan: Sahâbenin Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* zamanında "Emrolunduk" veya "Nehyolunduk" demesidir. Câbir *(radıyallâhu anhu)*'nun şu sözündeki gibi:

كُنَّا نَعْزِلُ وَالقُرْآنُ يَنْزِلُ

"Kur'ân indiğinde biz azl yapıyorduk."[135]

مَنْ/**Her kim:** Şart edatıdır.

تَعَلَّقَ/**Bağlarsa-takarsa:** Yani kalbiyle; bundan dolayı üzerine bağlı olması şart değildir. Yastığın altında ya da başka yerde de olsa bu hükme dahildir.

تَمِيمَةً/**Temîme:** İnsanın şifa bulmak amacı ile üzerine taktığı her şey.

فَلَا أَتَمَّ اللهُ لَهُ/**Allah ona tamamlamasın:** Bu Rasûlullah'tan *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* duadır.

وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدَعَةً/**Kim vede'a bağlarsa:** Vede'a denizden çıkarılıp nazarı defetmek amacı ile çocuklara takılan şeydir. Başka bir rivâyette; مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ ***"Her kim muska takarsa şirk koşmuştur"*** geçmektedir. Bu, muska takmanın şirk olduğunun beyanıdır. Hadisi Ahmed ve Hâkim rivâyet etmiştir. Hâkim sahîh görmüştür. Zehebî de ona katılmıştır.

---

135. Buhârî, 5208; Müslim, 1440. **(Editör)**

II. Bu İki Hadis Şunu İfade Ediyor:

Her kim muska ya da vede'a denilen deniz kabuğu takıp bundan belayı kaldırmak ya da defetmeyi kastederse bu şirktendir. Ancak bu büyük mü yoksa küçük şirk midir? Bu, geçen tafsilata göredir. Yani bu takılan şeylerin bizzat kendilerinin belayı defettiğine inanırsa büyük şirk olur. Yok sadece sebep olduğuna inanarak takacak olursa bu küçük şirk olur.

HUZEYFE HADİSİNİN ŞERHİ:

مِنْ/**Min:** Sebebiyet mânasındadır. Yani her kim hastalığı hafifletmesi ya da yok etmesi sebebi ile bunları takarsa.

فَقَطَعَهُ/**Onu kopardı:** Buradaki fe edatı (ف) takip içindir. Şirk olduğu için onu kopardı. Bunda, güç getirildiğinde el ile münkeri değiştirmenin gerekliliği vardır.

وَتَلَا قَوْلَهُ تَعَالَى: {وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ} [يوسف: 106]/Ve şu âyet-i kerîmeyi okudu; "Onların çoğu ancak şirk koşarak Allah'a iman eder."[136]

Bu âyetteki imandan maksat rubûbiyet imanıdır. Birisi "nasıl imanla şirki bir araya getirmiş derse" biz de deriz ki: Onlar ancak ulûhiyette şirke düştükleri halde rubûbiyette iman ederler.

136. Yûsuf, 106.

{بَابُ مَا جَاءَ فِي الرُّقَى وَالتَّمَائِمِ}

[8.] BÂB: RUKYE VE MUSKA HAKKINDA GELENLER

وَفِي الصَّحِيحِ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ الْأَنْصَارِيِّ: رَضِيَ اللهُ عَنْهُ «أَنَّهُ كَانَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فَأَرْسَلَ رَسُولًا أَلَّا يَبْقَيَنَّ فِي رَقَبَةِ بَعِيرٍ قِلَادَةٌ مِنْ وَتَرٍ أَوْ قِلَادَةٌ إِلَّا قُطِعَتْ» وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ الرُّقَى، وَالتَّمَائِمَ، وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ» رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ

التَّمَائِمُ: شَيْءٌ يُعَلَّقُ عَلَى الْأَوْلَادِ مِنَ الْعَيْنِ، لَكِنْ إِذَا كَانَ مِنَ الْقُرْآنِ فَقَدْ رَخَّصَ فِيهِ بَعْضُ السَّلَفِ، وَبَعْضُهُمْ لَمْ يُرَخِّصْ فِيهِ، وَيَجْعَلُهُ مِنَ الْمَنْهِيِّ عَنْهُ، مِنْهُمُ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

وَالرُّقَى: هِيَ الَّتِي تُسَمَّى الْعَزَائِمَ، وَخَصَّ مِنْهَا الدَّلِيلُ مَا خَلَا مِنَ الشِّرْكِ، فَقَدْ رَخَّصَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْعَيْنِ وَالْحُمَةِ.

وَالتِّوَلَةُ: شَيْءٌ يَصْنَعُونَهُ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ يُحَبِّبُ الْمَرْأَةَ إِلَى زَوْجِهَا، وَالرَّجُلَ إِلَى امْرَأَتِهِ.

وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُكَيْمٍ مَرْفُوعًا: «إِنَّ مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ» رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ

وَرَوَى أَحْمَدُ عَنْ رُوَيْفِعٍ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يَا رُوَيْفِعُ، لَعَلَّ الْحَيَاةَ تَطُولُ بِكَ، فَأَخْبِرِ النَّاسَ أَنَّ مَنْ عَقَدَ لِحْيَتَهُ، أَوْ تَقَلَّدَ وَتَرًا، أَوِ اسْتَنْجَى بِرَجِيعِ دَابَّةٍ، أَوْ عَظْمٍ، فَإِنَّ مُحَمَّدًا بَرِيءٌ مِنْهُ» وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ

قَالَ: "مَن قَطَعَ تَمِيمَةً مِنْ إِنْسَانٍ كَانَ كَعِدْلِ رَقَبَةٍ " رَوَاهُ وَكِيعٌ. وَلَهُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: كَانُوا يَكْرَهُونَ التَّمَائِمَ كُلَّهَا مِنَ الْقُرْآنِ، وَمِنْ غَيْرِ الْقُرْآنِ.

Sahîh'te Ebû Beşîr el-Ensârî'den *(radıyallâhu anhu)* **şu rivâyet edilmiştir: _"O, bazı seferlerinde Rasûlullah_** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **_ile birlikteydi. Rasûlullah adamın birini gönderip develerin boyunlarında ne kadar yaydan kolye ya da (diğer) kolyeden varsa koparılmasını emretti."_**[137]

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **o şöyle demiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle dediğini işittim: _"Rukye, muska ve tivele şirktir."_**[138] **Ahmed ve Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.**

التَّمَائِم/**Temâim (Temîmeler): Nazardan koruması için çocukların boynuna asılan şeydir. Ancak asılan Kur'ân'dan âyetler olursa seleften bazı âlimler ruhsat vermiştir. Bazıları ise ruhsat vermemişlerdir. Bunu nehyedilenlerden saymışlardır. İbn Mes'ûd** *(radıyallâhu anhu)* **bunlardandır.**

وَالرُّقَى/**Rukâ (Rukyeler): Diğer bir ismi azâ'im'dir (**العَزَائِم**). Bunlardan şirk olmayanlar hakkında özel delil vardır. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **nazar ve sara hastalığı için rukye yapılmasına ruhsat vermiştir.**

التِّوَلَة/**Tivele: Bu; kadının kocasını, kocasının da karısını sevmesi için yapılan bir şeydir.**

Abdullah bin Ukeym'den merfû olarak şöyle rivâyet edilir: _"Kim bir şey asarsa ona bırakılır."_[139] **Ahmed ve Tirmizî rivâyet etmiştir.**

İmam Ahmed, Ruveyfi'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: _"Ey Ruveyfi'! Umulur ki ömrün uzun olur. İnsanlara; her kim sakalını düğümlerse ya da boynuna yay asarsa ya da hayvan pisliği ya da kemiği ile istincâ ederse Muhammed'in onlardan berî olduğunu haber ver."_**[140]

---

137. Buhârî, 3005; Müslim, 2115. **(Editör)**

138. Ahmed, *Müsned*, I, 381; Ebû Dâvûd, hd. no: 3883. **(Editör)**

139. Ahmed, IV, 211; Tirmizî, hd. no: 2073. **(Editör)**

140. Ebû Dâvûd, 36; Nesâî, VIII, 135; Ahmed, hd. no: 17000. **(Editör)**

Saîd bin Cübeyr'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Kim bir insanın boynundaki muskayı koparırsa bir köle âzat etmiş gibi olur."[141] Bunu Vekî' rivâyet etmiştir.

Yine Saîd bin Cübeyr'in İbrâhim'den[142] şöyle bir rivâyeti vardır: "Dedi ki: Onlar muskanın her türlüsünü kerih görüyorlardı. İster Kur'ân'dan olsun, isterse başka bir şeyden olsun."[143]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: RUKYENİN TARİFİ:

Üflemeyle beraber hastaya okunan âyet, zikir ve dualardır.

التَّمَائِم/**Temâim:** "Temîme"nin çoğuludur. Şer'an belanın defedilmesi ya da kaldırılması için asılan şeye denir.

İKİNCİ MESELE: RUKYENİN HÜKMÜ:

Rukye hüküm açısından iki kısma ayrılır:

1- Câiz olan rukye: Bu şer'î olan rukyedir. Bu âyet, zikir ve dualardan yapılan rukyedir. Bu câizdir ve delili de Müslim'in hadisidir:

لَا بَأْسَ بِالرُّقَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ

"Şirk olmadığı müddetçe rukyede bir beis yoktur."[144]

2- Câiz olmayıp şirkten sayılan rukye: Bu, Kur'ân'dan ve şer'î dualardan olmayan rukyedir. Buna şu hadisin genel mânası delâlet eder:

إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ

"Rukye, muska ve tivele şirktir."[145] ve Müslim'in hadisinin mefhûm-u muhâlefesi buna delâlet eder.

---

141. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 23473. **(Editör)**

142. *Fethu'l-Mecîd*, s. 133. Bu İmam İbrâhim bin Yezîd en-Nehaî'dir.

143. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 23467. **(Editör)**

144. Müslim, hd. no: 2200. **(Editör)**

145. Ebû Dâvûd, 3883. **(Editör)**

ÜÇÜNCÜ MESELE: ŞER'Î RUKYENİN ŞARTLARI:

1- Âyet, zikir ve şer'î dualardan olması.

2- Arap lisanıyla olması.

3- Bunların sadece bir sebep olduğuna ve asıl müessirin (tesir ettirenin) Allah olduğuna inanması.

4- Rukyeye itimat etmemesi, asıl olarak Allah'a itimat etmesi:

وَعَلَى اللهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"...Eğer mü'minler iseniz, Allah'a tevekkül edin."[146]

I. Âyetlerin İşitilmesi Şart mıdır?

Bu şart değildir. Şayet rukyeyi yapan sâlih birisi ise bu yeterli bir alâmettir. Ancak kişi rukye yapandan şüphe ederse o zaman ondan bizzat kendisine okumasını ister.

DÖRDÜNCÜ MESELE: RUKYE DAHA MI EFDALDİR?

Daha önce rukye yapmakla rukye yapılmasını isteminin arasında fark olduğu geçmişti. Efdal olan rukye yapılmasını talep etmeyi terk etmektir.

BEŞİNCİ MESELE: RUKYE KARŞILIĞI ÜCRET ALMAK CÂİZ MİDİR?

Evet, câizdir. Muttefekun aleyh olan ve İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* nakledilen hadiste buna dair delil vardır. Ayrıca bir hadiste şöyle nakledilmiştir:

أَحَقُّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللهِ

"Kendisi karşılığında ücret almayı en çok hak ettiğiniz şey Allah'ın kitabıdır."[147]

---

146. Mâide, 23.

147. Buhârî, 7/131, (No: 5737). **(Editör)**

ALTINCI MESELE: MAHAL İTİBARİYLE RUKYENİN KISIMLARI:

Daha önce hüküm açısından rukyenin iki kısma ayrıldığını söylemiştik. Rukye, kendisiyle yapıldığı şey açısından da ikiye ayrılır:

Okumayla olan rukye.

Yazarak yapılan rukye; bir kâğıda Kur'ân'dan âyetler yazıp sonra onu suya koyup suyu içirmesi gibi olan rukye.

Okumayla yapılan rukye de iki kısımdır:

Direk hastaya okunarak yapılan rukye, bunun câiz olmasında bir sıkıntı yoktur.

Kapta bulunan sıvı şeylere okuyup sonra onu hastaya içirmek yoluyla yapılan rukye, bunun câiz olması konusunda ihtilâf vardır:

[I. Su vb. Sıvı Şeylerin Üzerine Okuyup Onu Hastaya İçirerek Yapılan Rukyenin Hükmü:]

Bu hususta iki görüş vardır:

1- Câiz olmaması, çünkü böyle bir rivâyet yoktur.

2- Câiz olması.

I.I Câiz Diyenlerin Delilleri:

Câiz diyenler şu âyetin umumu ile delil getirirler:

1) Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Biz Kur'ân'dan mü'minler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz..."[148] Kur'ân Allah'ın beyan ettiği gibi şifadır.

2) Yine Allah şöyle buyuruyor:

قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ

148. İsrâ, 82.

"...De ki; o iman edenlere hidayet ve şifadır..."[149]

3) Ümmü Seleme'nin *(radıyallâhu anhâ)* hadisinde şöyle geçmektedir: Yanında bulunan bakır bir kabın içinde Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sakallarından vardı. Kendisine bir hasta geldiğinde şifa bulması amacıyla onları suya koyuyordu.[150] Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in bedeninden şeylerle şifa isteniyorsa Kur'ân'la da istenir.

4) Hz. Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* hadisinde şöyle geçer: "Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hastalandığında kendisine Felak ve Nâs sûrelerini okuyup sonra üflerdi. Ağrıları şiddetlendiğinde ben ona okur onun ellerine üfler sonra onlarla cesedini meshederdim."[151] Hz. Âişe Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ellerine üfler sonra onlarla meshederdi. Suya okumak da buna kıyas edilir.

5) *Sahîh*'te Hz. Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* şu gelmiştir: Biri Rasûlullah'a şikâyette bulunduğunda O *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* işaret parmağını yere koyar sonra kaldırırdı ve şöyle buyururdu: ...بِاسْمِ اللهِ، تُرْبَةُ أَرْضِنَا، بِرِيقَةِ بَعْضِنَا *"Allah'ın adıyla, yerimizin toprağıyla, birimizin tükürüğüyle..."*[152] Buradaki delil Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in parmağını yere koymasıdır.

6) Ebû Dâvûd'un "Tıb" bâbında; Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kapta bulunan suya okur sonra onu hastanın üzerine dökerdi.[153]

7) Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ağzında tükürüğünü biriktirip sonra da hastaya üflemesi.

Biz de deriz ki: Bu delillerden ortaya çıkmıştır ki doğruya daha yakın olan bunun câiz olmasıdır. İbnu'l-Kayyim de *Zâdu'l-Me'âd*'da İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* bunun câiz olduğunu naklediyor.

Aynı şekilde suyun dışındaki diğer sıvı şeylere okumakta da bir beis yoktur. Kremler ve ağaç yaprakları gibi. Bunlar Kur'ân değil Kur'ân'ın kendisine okunduğu bitkilerdir.

---

149. Fussilet, 44.

150. Buhârî, hd. no: 5896. **(Editör)**

151. Buhârî, 5016; Müslim, 51, 2192. **(Editör)**

152. Müslim, 2194. **(Editör)**

153. Ebû Dâvûd, 4/10, (No: 3885). **(Editör)**

Bunun dışında diğer vesileler kaldı. Bunlar da câiz mi, değil mi?

Sopanın üzerine Kur'ân âyetlerini yazıp onunla sara nöbeti geçiren kişiye vurmak gibi; seleften böyle bir uygulama nakledilmemiştir. Ancak suya okumak İbn Abbas'tan nakledilmiştir.

Kur'ân âyetlerini kumaş parçalarına yazıp sonra hastaya onu yakıp bununla dumanlanması hakkında seleften bir şey gelmemiştir. Bunda Kur'ân'a ihanet vardır.

Bazıları da derinin üzerine Âyetü'l-Kürsî gibi âyetleri yazıyor. Bununla da alakalı bir rivâyet yoktur.

Yemeklere okumak da sıvı şeylere okumak gibi midir?

Allah daha iyi bilir ama ikisi arasında fark yoktur.

YEDİNCİ MESELE: HASTAYA KUR'ÂN OKUMANIN YOLU VE RUKYE YAPMANIN ŞEKLİ NEDİR?

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den bu konu hakkında birkaç şekil nakledilmiştir. Bu farklı şekiller çeşitlilikten değildir; bilakis her duruma kendisine uygun olan birer okuma şekilleridir:

1- Direkt hastaya okuyup sonra hastanın ya yüzüne ya göğsüne ya da kulağına üfürmek, yaygın olan okuma şekli budur.

2- Okuyup üfürmemek, fakat ağrı olan yeri okumakla beraber tutmak ya da meshetmek. Bu şekil erkeklere yapılacak şekildir. Mahrem olmayan kadınlara olmaz. Çünkü yabancı olan kadınlara dokunmak câiz değildir.

3- Ellerine okuyup sonra onu cesedine ya da ağrıyan yerine sürmek.

4- Bir kısım tükürüğü eline alıp toprağa bastıktan sonra ona yapışan toprakla beraber okuyarak ağrıyan yere koymak.

5- Su ve benzeri sıvı şeylere okuduktan sonra onu hastaya içirmek, yağlanmasını ya da yıkanmasını söylemek.

EBÛ BEŞÎR EL-ENSÂRÎ HADİSİNİN ŞERHİ

أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَسُولًا: " لَا يَبْقَيَنَّ فِي رَقَبَةِ بَعِيرٍ قِلَادَةٌ مِنْ وَتَرٍ، وَلَا قِلَادَةٌ، إِلَّا قُطِعَتْ

"O, bazı seferlerinde Rasûlullah** (sallallâhu aleyhi ve sellem) **ile birlikteydi. Rasûlullah adamın birini gönderip develerin boyunlarında ne kadar yaydan kolye ya da (diğer) kolyeden varsa koparılmasını emretti."[154]

Bu hadis muskalarla alakalıdır. Rukye ile değil, bu hadis muskanın haram olduğuna delâlet ediyor. Muskanın Kur'ân olanlar hariç diğerleri haramdır. Kur'ân ile olan ihtilâf mahallidir. Tercih edilen haram olmasıdır.

I. Nazarın Defedilmesinin Şer'î Yöntemleri:

1- En güzeli Kur'an okumaktır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* câriyenin birinin yüzünde kızarıklık gördü ve şöyle buyurdu: اسْتَرْقُوا لَهَا، فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ *"Buna rukye yapın, bunda nazar var"*[155]

2- Nazar edenin yıkandığı suyla yıkanmak; Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Âmir bin Rebîa'ya emrettiği gibi.[156]

3- Nazar edilene Felak-Nâs sûrelerini okumak. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Hasan ve Hüseyin'e *(radıyallâhu anhumâ)* okuduğu gibi. (Buhârî)[157]

4- Süslenmeyi terk etmek: Bunu bazı ilim ehli söylemiştir. Süslenmeyi terk etmenin mânası pejmürde olmak değildir. O ileride gelecek. (Dikkat çekmemek için) Ayrılmak da böyledir ta ki hepsi birlikte (bir yere) girmesinler. Ya'kûb *(aleyhisselâm)*'ın çocuklarına emrettiği gibi: وَقَالَ يَابَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ **"Sonra şunu söyledi: Oğullarım! (Şehre) hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değil-**

154. Buhârî, 3005; Müslim, 2115. **(Editör)**

155. Buhârî, 5739; Müslim, 2197. **(Editör)**

156. Ahmed, 15980; Mâlik, *Muvatta'*, II, 939; İbn Mâce, 3509. **(Editör)**

157. Buhârî, 3371. **(Editör)**

dir. Ben yalnız O'na tevekkül ettim. Tevekkül edecek olanlar yalnız O'na tevekkül etsinler (güvenip dayansınlar)."[158]

İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُود قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
"إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ"

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **o şöyle demiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle dediğini işittim: *"Rukye, muska ve tivele şirktir."***[159] **Ahmed ve Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.**

الرُّقَى/**Rukyeler:** Kelimenin başındaki elif-lâm takısı ahd için mi, istiğrak için midir?

Buradaki elif-lâm ahd içindir. Çünkü rukye ya şer'î ya da şer'î olmayan rukye olarak ikiye ayrılır. Elif-lâm ahd için olunca şer'î olmayan rukye olduğu anlaşılır.

وَالتَّمَائِمَ/Temîmeler-muskalar: Doğruya yakın olan; buradaki temâim (yani muskaların) genel ifade etmesi ve umum mânada olması için olmasıdır. İster bu Kur'ân'la olsun isterse olmasın. Bu hepsinin haram olmasına nispetendir.

وَالتِّوَلَةَ/Tivele: Bu icmâ ile şirktir.

Bu hadis, içinde şirkin bulunduğu rukye, muska ve tivelenin hiçbirinin câiz olmadığına delâlet ediyor.

Bu hadisi İmam Ahmed, İbn Mâce, Hâkim rivayet etmiş ve Hâkim sahîh demiştir. Elbânî de hadisi sahîh kabul etmiştir.

I. Muskanın Hükmü:

İçinde Allah'ın dışındaki herhangi bir şeyle sakınma korunma olan muskaların şirk olduğunda şüphe yoktur. Kur'ân'dan olan muskalara gelince; kendisine Kur'ân'ın okunduğu düğümlü ipler gibi, bunlarda ihtilâf olunmuştur:

---

158. Yûsuf, 67.

159. Ahmed, *Müsned*, I, 381; Ebû Dâvûd, 3883. **(Editör)**

1- Hanbelîler bunu câiz görürler. Bunu "helâya girme bâbı"nda zikretmişlerdir. Onlar bu gibi korunmaları câiz görmüşlerdir.

2- Davet imamlarının üzerinde olduğu görüş; câiz olmamasıdır. Tercih edilen de budur. Buna şunlarla delil getirmişlerdir:

a.) İbn Abbâs'ın *(radıyallâhu anhumâ)* hadisinin geneli ile.

b.) Seddu'z-zerâ'i delili ile (yani kötülüğün önünü kesme).

ABDULLAH BİN UKEYM HADİSİNİN ŞERHİ

وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُكَيْمٍ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: من تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ

Abdullah bin Ukeym'den merfû olarak şöyle rivâyet edilir: "*Kim bir şey asarsa ona bırakılır.*"[160] Ahmed ve Tirmizî rivâyet etmiştir.

مَنْ/**Her kim:** Buradaki "مَنْ" şart içindir. Umum ifade eder. Yani kalbini bağlayan ya da herhangi bir şekilde üzerine bir şey bağlayan herkesi kapsar.

شَيْئًا/**Bir şey:** Okumanın (asmanın) tümünü kapsar.

مِنَ الْعَيْنِ/**Nazardan dolayı:** Buradaki "min" harf-i cerri, sebep bildiren "min" edatıdır.

عَلَى الْأَوْلَادِ/**Çocukların üzerine:** Musannifin **"Çocukların üzerine bağlanan"** diye tarif etmesi; bu galip (ekseriyetle) olandır.

Takılan veya bağlanan şey Kur'ân'ın âyetlerini içeriyorsa buna seleften bazıları cevaz vermiştir. Bunun Abdullah bin Amr bin el-Âs *(radıyallâhu anhu)* olduğu söyleniyor. İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)* gibi bazıları da cevaz vermemiştir.

التِّوَلَة/**Tivele:** Bu bir çeşit sihirdir.

160. Ahmed, IV, 211; Tirmizî, hd. no: 2073. **(Editör)**

RUVEYFİ' HADİSİNİN ŞERHİ

يَا رُوَيْفِعُ لَعَلَّ الْحَيَاةَ سَتَطُولُ بِكَ، فَأَخْبِرِ النَّاسَ أَنَّهُ مَنْ عَقَدَ لِحْيَتَهُ، أَوْ تَقَلَّدَ وَتَرًا، أَوْ اسْتَنْجَى بِرَجِيعِ دَابَّةٍ، أَوْ عَظْمٍ فَإِنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُ بَرِيءٌ

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Ey Ruveyfi'! Umulur ki ömrün uzun olur. İnsanlara; her kim sakalını düğümlerse ya da boynuna yay asarsa ya da hayvan pisliği ya da kemiği ile istincâ ederse Muhammed'in onlardan berî olduğunu haber ver."***[161]

Bu hadisin senedi sahîhtir.

لَعَلَّ/**Umulur ki:** Kendisine isim ve haber alan "تَرَجَّى (ummak)" harfidir.

النَّاسَ/**İnsanlar:** Buradaki **"insanlar"**dan maksat sana gelenlerdir.

مَنْ عَقَدَ لِحْيَتَهُ/**Kim sakalını düğümlerse:** Bunun üç mânası vardır:

1- Kibirden.

2- Kafirlere benzemek için.

3- İnançtan dolayı.

Bizim için burada önemli olan nazarı defetmek için sakalın düğümlenmesidir.

I. Nazardan Dolayı Pejmürde (Üstü Başı Dağınık) Giyinmek Câiz mi?

Ruveyfi'in *(radıyallâhu anhu)* hadisinden dolayı câiz değildir.

أَوْ تَقَلَّدَ وَتَرًا/**Ya da veter takarsa:** Bu da bir çeşit câiz olmayan muskadır.

أَوْ اسْتَنْجَى بِرَجِيعِ دَابَّةٍ، أَوْ عَظْمٍ/Ya da hayvanın dışkısı veya kemiği ile istincâ yaparsa: Bunların hiçbiri câiz değildir.

فَإِنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُ بَرِيءٌ/**Muhammed** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ondan berîdir:** Bu va'îd (tehdit/sakındırma) hadislerindendir. Selefin mez-

161. Ebû Dâvûd, 36; Nesâî, VIII, 135; Ahmed, hd. no: 17000. **(Editör)**

hebi burada hadisi geldiği gibi devam ettirmektir. Selef ihtiyaç vaktinin dışında buna bir açıklama ya da tefsir getirmezler; Hâricîler'in ortaya çıkıp insanları tekfir etmelerinden korkmaları gibi.

SAÎD BİN CÜBEYR'İN ESERİNİN ŞERHİ:

مَنْ قَطَعَ تَمِيمَةً مِنْ إِنْسَانٍ كَانَ كَعِدْلِ رَقَبَةٍ/**Kim bir insanın boynundaki muskayı koparırsa bir köle âzat etmiş gibi olur.**[162]

كأن: Buradaki kêf harfi teşbih (benzetme) içindir. Kişi, yükümlülüğü yerine getirme bakımından değil, sevap bakımından sanki bir köle âzat etmiş gibidir.

رَوَاهُ وَكِيعٌ. وَلَهُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ: كَانُوا يَكْرَهُونَ التَّمَائِمَ كُلَّهَا مِنَ الْقُرْآنِ، وَمِنْ غَيْرِ الْقُرْآنِ/**Bunu Vekî' rivâyet etmiştir. O, İbrâhim'den de şunu rivâyet etmiştir: Kur'ân ve başka şeyden yapılmış muskaları hoş görmezlerdi."**[163]

Selefin kerih görmesi (hoş görmemesi) bunun haramlığına delâlet ediyor. Bu İbnu'l-Kayyim'in mezhebidir. Cümlelerin siyakından anlaşılan râcih görüş de budur.

[I. Cin Musallatının ve Nazara Uğramanın Belirtileri]

Bir insana Kur'ân okunduğunda gözü hızlı hızlı atmaya başlar ya da çokça esnerse ya da cismi titrerse ya da ağlamaya başlarsa bu ona cinin dokunduğunu gösterir. Ancak Kur'ân okunduğunda kendisinde bir rahatlama hissederse genelde bu nazar olduğunun alametidir.

SEKİZİNCİ MESELE: SÜS VEYA GÜZEL MANZARA OLSUN DİYE KUR'ÂN'DAN ÂYETLER ASMAK

Bu, Kur'ân'ın iniş maksadına aykırı olduğundan dolayı câiz değildir. Bir şeyleri hatırlamak için asmaya gelince; eğer bunda süs için asıldığına dair bir alâmet yok ise bu câizdir. Süs için asıldığına dair alâmetler; Kur'ân'ın kendisi ile yazıldığı hattın güzelliğe ya da farklı şeylere delâlet etmesidir.

162. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 23473. **(Editör)**

163. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 23467. **(Editör)**

{بَابُ مَنْ تَبَرَّكَ بِشَجَرٍ أَوْ حَجَرٍ وَنَحْوِهِمَا}

[9.] BÂB: AĞAÇ, TAŞ VE BENZERİ ŞEYLERLE TEBERRÜK EDEN KİŞİ HAKKINDA

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى - وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى} [النجم: 19 - 20].

عَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى حُنَيْنٍ وَنَحْنُ حُدَثَاءُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ، وَلِلْمُشْرِكِينَ سِدْرَةٌ يَعْكُفُونَ عِنْدَهَا، وَيَنُوطُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ، يُقَالُ لَهَا: ذَاتُ أَنْوَاطٍ، فَمَرَرْنَا بِسِدْرَةٍ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ، كَمَا لَهُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اللهُ أَكْبَرُ!! إِنَّهَا السُّنَنُ قُلْتُمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ لِمُوسَى: {اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ: إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ} [الأعراف: 138]، لَتَرْكَبُنَّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ " رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Lât ve Uzzâ'ya ve diğer üçüncüsü Menât'a ne dersiniz?"[164]

Ebû Vâkid el-Leysî'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Bizler küfürden yeni çıkmış olduğumuz bir halde Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ile Huneyn'e çıktık. Müşriklerin kendisine ibadet edip silahlarını astıkları sedir ağaçları vardı. Buna Zât-u Envât deniyordu. Bizler de bir sedir ağacından geçtiğimizde dedik ki: 'Yâ Rasûlellah! Onların Zât-u Envât'ı olduğu gibi sen de bize bir Zât-u Envât kılsan.' Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *'Allâh-u Ekber! İşte bu geçmişlerin yoluna tâbi olmaktır. Nefsim elinde olana yemin olsun ki sizler İsrâiloğullarının Mûsâ'ya*** *(aleyhisselâm)* ***şöyle dediği gibi dediniz:* 'Onların kendilerine ait ilahları olduğu gibi sen de bize ait bir ilah yapsana. Mûsâ dedi ki:**

164. Necm, 19-20.

Muhakkak ki siz cahil bir topluluksunuz.'[165] ***Sizler kesinlikle sizden önce-kilerin yolunu takip edeceksiniz."***[166] **Tirmizî rivâyet edip sahîh demiştir.**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: TEBERRÜKÜN MÂNASI:

Teberrük, bereket kelimesinden alınmıştır. Bu da suyun toplandığı yere denir. Orada kalıp çoğalmakla diğer yerlerden ayrılır. Sözlük mânası bir şeyin çoğalıp sebat etmesine denir.

Şer'an Mânası: İ'tikâden ve fikren bir şeyden bereket talep etmeye denir.

Bereket talep etmek ya şer'î ya şirk bir şeyle ya da bid'at olan bir şeyle olur.

I. Şirk Olan Teberrük

Şirk olan teberrük iki kısma ayrılır:

1- İbadet kısmı ile teberrük. Bu da iki kısma ayrılır:

a) İtikat cihetı ile ibadet.

b) Amel cihetiyle ibadet.

İtikat cihetı ile ibadete gelince bu, ibadet yaptığı şeyin kendisinden istenileni verdiğine inanmaktır. Bu o şeyin zâtıyla teberrüktür. Bu itikada amel eşlik etmese dahi bu teberrüktür.

Amelî ibadet ise o şeye kurban kesmesi ya da kurban keserek ondan bereket talep etmesi ya da ona dua etmesi, ibadet etmesi ya da bereket talep etmek amacı ile tavaf etmesi. Bunların hepsi büyük şirktir.

Bunun delili yüce Allah'ın şu âyet-i kerîmesidir:

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

165. A'râf, 138.

166. Tirmizî, 2180. **(Editör)**

"Şüphesiz mescidler Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin."[167] Bu kişi ibadetin bir kısmını Allah'tan başkasına yapmıştır. Bu kısım teberrükü Allah'tan başkasına ibadet yapmakla imtihan edilen yapar.

Şirk olan teberrükün ikinci kısmı da vesile ve vasıta teberrüküdür. Bu, o şeyin yanında Allah'a kurban etmesi ya da namaz kılmasıdır. Buna *vesile teberrükü* denir.

Bunun Kaidesi: O şeyin yanında Allah'a ibadet etmesidir.

Vesile teberrükünden bir kısmı da şudur: Bir şeyi teberrük için meshetmesi: Meselâ teberrük amaçlı Mescid-i Harâm'ın Kâbe'nin direklerini meshetmesi. Bu küçük şirk altına girer.

II. Bid'at Olan Teberrük:

Kur'ân'ı yüceltmek değil de teberrük amaçlı öpmek. Tâzim amaçlı öpmeyi bazı âlimler câiz görmüşlerdir. Ebû Cehil'in oğlu İkrime *(radıyallâhu anhu)*'dan bu görüş rivâyet edilmiştir. İmam Ahmed'in oğlu Abdullah *Müsned*'in 1. cildi 110. eserinde rivâyet etmiştir.

Bazılarının cuma gecesi evlenmenin ya da nikâh kıymanın daha bereketli olduğuna inanması, bu da bid'atlerdendir. Mescidlerde teberrük cihetiyle nikâh kıymak da bid'atlerdendir.

III. Şer'î Teberrük:

Bereket ya da hayır elde etmenin şer'î sebepleri vardır. Bunlar birkaç çeşittir:

1- Zâta teberrük etmek: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in vücudundan bazı parçalarla teberrük etmek. Bu hayatta iken Ona *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* özel bir durumdur.

2- Yapıldığında ya da söylediğinde kişi için hayrın meydana geleceği fiil ve sözler; Kur'ân okuma, şehadet getirme, bununla günahlar dökülür.

3- Bazı mübarek mekanlar vardır. Oraya gitmekle bereket talep edilir. Bu, mekânda bulunma teberrüküdür. Mescid-i Harâm'da namaz kılma ya da

167. Cin, 18.

Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ'da namaz kılma gibi. Bunlarda yapılacak ibadetlerin sevabı kat kat çoğalır.

4- Mübarek zamanlar. Bu zamanları kollayıp o zamanlarda ibadet etmek meşrûdur. Ramazan, zilhiccenin on günü, muharrem ayı, cuma günü gibi.

5- Mübarek yiyecekler; bal ve zemzem gibi. Zemzem suyunu sıhhat ve afiyet bulmak ve belli hastalıklardan kurtulmak için içmek câizdir. Habbetu's-sevdâ[168] da bunlardandır.

III.I. Zemzemin Nakli Câiz midir?

Evet, zemzemin nakli câizdir. Avamın, zemzem taşındığında özelliğini kaybediyor diye bir inancı var. Bu doğru değildir. Zemzem kendisinde bereket olan şer'î şeylerdendir. Bazı avamdan insanlar kendisinde kabirler bulunan mescidlerde namaz kılmak için oralara gidiyorlar. Zeyd ve başkalarının mescidi gibi. Bu şirk olan teberrüktendir. Bu mesele ile ilgili bahis "sâlih kişinin kabrinin yanında ibadet etme" bâbında gelecek.

III.II. Mesele: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Mekânî Eserlerini Araştırmak Câiz midir?

Şayet teberrük ciheti ile yapılırsa câiz olmaz. Bu bid'ate girer. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yaratılışından olan fiillerini Abdullah İbn Ömer *(radıyallâhu anhumâ)* Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e olan şiddetli ittibâdan dolayı yapıyordu. Sahâbîler bunu ondan hoş görmemişlerdir. Peygamberlerin eserlerini araştırmayı kerih görenlerden biri de Ömer bin Hattâb'dır *(radıyallâhu anhu)*. Buna misal; Hira ve Sevr mağarasına gidip orada oturmak gibi.

III.III. Buna Tarihî Eserlerin Bulunduğu Yerleri Ziyaret İçin Gitmek Girer mi?

Peygamber ve sahâbîlerin eserlerinin bulunduğu yerleri ziyaret etmek. Tercih edilen görüşe göre sedd-i zerâi' bâbından bu câiz değildir; savaş yerlerine gitmek gibi. İstisna edilmiş Uhud ve Kubâ hariç. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bunları ziyaret ediyordu. İbn Bâz *Mecmûu Fetâvâ* içinde bulunan küçük bir risâlede bu meseleyi ele almıştır. Bu risâlede Muhammed Ahmed Cemâl'e reddiye veriyor.

168. Çörekotu. **(Editör)**

[İKİNCİ MESELE:] AĞAÇ, TAŞ VE BENZERLERİYLE TEBERRÜKTE BULUNMA HAKKINDA

Bir yer, mescid, olayın olduğu yer, eserlerin bulunduğu mekanlar, sâlihlerin elbiseleri, edevatları, eserleri ve terleri ile teberrük de böyledir. Sâlihlerin eserleri ile teberrükten şiddetli bir şekilde sakındırmak lâzımdır. Çünkü bu onları tâzime ve ibadete götürür.

Bazı âlimler sâlihlerin eserleri ile teberrükte bulunmanın küçük şirk olduğunu söylemiştir.

İbn Hacer ve Şevkânî bunun câiz olduğu görüşündeler. Bunu sahâbîlerin Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile teberrük etmeleri ile delil getirmişlerdir.

Bu usuldeki bir kıyas *Kıyâs-ı Ma'a'l-Fârık*'tır. Yani kaidesine uymamış kıyastır ve bu, zayıf bir görüştür.

I. "Ey Filan! Bu Senin Bereketindir", "Filanın Tümü Berekettir", "Sen Bize Bereket Getirdin" Gibi Lafızların Hükmü Nedir?

Bu lafızlar iki kısımdır:

"Bu senin bereketinden veya filanın bereketindendir." Bunlar câiz olan cümlelerdendir. Buna Üseyd bin Hudayr'ın *(radıyallâhu anhu)* Buhârî'deki hadisi delâlet eder. *"Ey Ebâ Bekir'in ailesi! Bu sizin ilk bereketiniz değil."*[169] Bir de Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* hadisidir: *"Ben, kavmine Cüveyriye'den daha bereketli olan bir kadın görmedim."*[170] Bu gibi cümleleri kullanmak câizdir. Bir de Allah *(celle celâluhû)* bazı insanların bereketli olduğunu haber vermiştir. Sâlihler gibi ya da sâlih arkadaşlar; ya sen ondan alırsın ya da o senden alır.

Ancak mübalağa etmemek (abartmamak) lâzım.

"Onun hepsi berekettir" cümlesine gelince bu cümlede mübalağa vardır. İnsanın hepsi bereket olmaz. "Sen bize bereket getirdin." cümlesi ise câiz değildir. Çünkü *bereket getirdin* mânasına gelen Tebâreke (تَبَارَكَ) yalnız Allah

169. Buhârî, 334; Müslim, 367. **(Editör)**

170. Ebû Dâvûd, 3931. **(Editör)**

(celle celâluhû) için kullanılır. İbnu'l-Kayyim *el-Bedâi'* kitabında buna işaret etmiştir.

Biri geldiğinde yağmur yağmasından dolayı "Bu senin bereketindir" ya da "filan kişinin bereketidir." demek câiz değildir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Lât ve Uzzâ'ya ve diğer üçüncüsü Menât'a ne dersiniz?" *(Necm, 19-20)* KAVLİNİN BEYANI]

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى * وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى

أَفَرَأَيْتُمُ/**Gördünüz mü?:** Bunun meşhur tefsiri, "Bana haber verin (أَخْبِرُونِي)"dir. Bu, lâzımla tefsirdir, yoksa cümlenin mâna olarak motamot mânası değildir.

اللَّاتَ/**Lât:** Allah dışında ibadet edilen puttur, taştandır. Bu aslında hacılar için çorba yapan bir adamdır. Öldüğünde defnediliyor, üzerinden uzun zaman geçtikten sonra kabrinin yanındaki taşa ibadet edilmeye başlanıyor.

الْعُزَّى/**Uzzâ:** Ağaçtan bir puttur.

مَنَاةَ/Menât: Bu da taştan bir puttur.

Bu putların kendi zatlarından bir bereketin olduğuna inanılıyordu ya da bunlar bereket veriyor ya da bereketin hasıl olması için şefaat ederler diye inanıyorlardı. Onlar bu putların yanında şirkî olan teberrükte bulunuyorlardı. Bu birinci çeşidin delilidir.

EBÛ VÂKİD EL-LEYSÎ HADİSİNİN ŞERHİ:

خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى حُنَيْنٍ وَنَحْنُ حُدَثَاءُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ، وَلِلْمُشْرِكِينَ سِدْرَةٌ يَعْكُفُونَ عِنْدَهَا، وَيَنُوطُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ يُقَالُ لَهَا ذَاتُ أَنْوَاطٍ. قَالَ: فَمَرَرْنَا بِالسِّدْرَةِ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا لَهُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اللهُ أَكْبَرُ، إِنَّهَا السُّنَنُ، قُلْتُمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ: {اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا

لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ} [الأعراف: 138] ، لَتَرْكَبُنَّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ "

Ebû Vâkid el-Leysî'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Bizler küfürden yeni çıkmış olduğumuz bir halde Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ile Huneyn'e çıktık. Müşriklerin kendisine ibadet edip silahlarını astıkları sedir ağaçları vardı. Buna Zât-u Envât deniyordu. Bizler de bir sedir ağacından geçtiğimizde dedik ki: 'Yâ Rasûlellah! Onların Zât-u Envât'ı olduğu gibi sen de bize bir Zât-u Envât kılsan.' Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***'Allâh-u Ekber! İşte bu geçmişlerin yoluna tâbi olmaktır. Nefsim elinde olana yemin olsun ki sizler İsrâiloğulları'nın Mûsâ'ya*** *(aleyhisselâm)* ***şöyle dediği gibi dediniz:*** **'Onların kendilerine ait ilahları olduğu gibi sen de bize ait bir ilah yapsana. Mûsâ dedi ki: Muhakkak ki siz cahil bir topluluksunuz.'**[171] ***Sizler kesinlikle sizden öncekilerin yolunu takip edeceksiniz."***[172]

حُنَيْنٍ/**Huneyn:** Huneyn Gazvesi.

وَنَحْنُ حُدَثَاءُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ/**Küfürden yeni çıkmış bir kavimdik:** Buna özür bâbından söylemiştir. İsrâiloğulları'nın istediği şeyi istediklerinde tekfir edilmemelerinin sebebi daha yeni küfürden çıkıp iman etmiş olmalarıdır. Doğruya en yakın olan görüş budur. Musannife göre ise tekfir edilmemelerinin sebebi istedikleri şeyi yapmamış olmalarıdır.

Tekfir edilmelerini engelleyen: Ya yeni iman etmiş olmaları ya da istedikleri şeyi yapmamış olmamaları ya da ikisidir.

وَلِلْمُشْرِكِينَ/**Müşriklerin:** Kelimenin başındaki lâm (لِ) ya mülk edindirme ya da ihtisas (bir şeye has kılma) mânasındadır.

الْملك: Mülk edindirme mânasına örnek; "Kitap Zeyd'e aittir (الْكِتَابُ لِزَيْدٍ)" sözüdür. İhtisas mânasına örnek is; "Dizgin sadece atlar içindir (اللِّجَامُ لِلْفَرَسِ)" sözüdür. Binaenaleyh, metindeki lâm (لِ) edatının mânası, ihtisastır.

171. A'râf, 138.

172. Tirmizî, 2180. **(Editör)**

يَعْكُفُونَ/**İtikaf ediyorlar:** Hadiste geçen bu kelime (إعْتِكَاف) *uzun bekleme* mânasına gelir. Onların beklemekten amaçları bereket ya da hayır ummalarıdır. Yani onların orada beklemelerinin sebebi teberrüktür. Bu teberrük de amelî ibadettir.

يَنُوطُونَ/**(Silahlarını) Asıyorlar:** Silahlarını asmak niyetlerine göre değişir.

Silahlarını asarak bekledikleri bereket neydi? Bu, kuvvet bereketiydi. İbn İshâk onların her sene bunu yaptıklarını zikrediyor. Buna *senelik teberrük* denir.

اجْعَلْ/**Kıl-yap.** Kılmak (yapmak) iki kısımdır:

1- Şer'î kılma/yapma:

جَعَلَ اللهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ

"Allah, Kâbe'yi, o Beyt-i Harâm'ı, haram ayı, kurbanı ve (kurbanlardaki) gerdanlıkları insanlar için bir nizam kıldı."[173]

2- Kaderî kılma:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا

"Allah sizi bir tek nefisten yaratan, kendisiyle huzur bulsun diye eşini de ondan kılandır (var edendir)."[174]

كَمَا/**Kemâ:** Buradaki kêf (ك) harfi teşbih içindir.

اللهُ أَكْبَرُ/**Allâh-u Ekber:** Taaccub edildiğinde veya hoşlanılmadığında tekbir edilmesinin câiz olduğuna delâlet eder.

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ/**Nefsimi elinde bulundurana yemin olsun ki:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onların bu isteklerinin İsrâiloğulları'nın istediklerinin aynısı olduğuna yemin etmiş. Bu hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ ve İbn Ebî Şeybe de rivâyet etmiştir. Hadis Tirmizî'nin dediği gibidir (sahîhtir).

---

173. Mâide, 97.

174. A'râf, 189.

Teberrüke misal; hutbeye "vatan adına" ya da "kralın adına" diye başlamak. "Ben Allah'tan büyüğüm, köpekten daha necisim, Kâbe'den daha temizim." Bu küçük çocukların dillerinde dolaşan cümlelerdendir. Son cümle ise Kâbe ile teberrük amacıyla kullanılır.

Halkın ağzında dolaşan "Vâh Uzzâ'ya!" veya "Vâh Uzzâma!" sözlerini ve bunlara benzer diğer lafızları terk etmek gerekir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur:

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى

"Lât ve Uzzâ'yı gördünüz mü?"[175]

Biz, "gerekir" ifadesini kullandık. Yoksa şayet bu sözlerin dilde veya örfte (puta tapma dışında) sahih bir anlamı olsaydı, o zaman söylenmesinde bir engel olmazdı.

I. Bir Mesele: [Yağmurla Teberrük]

Hoş görülmeyen teberrükün bir kısmı da yağmur yağdığında insanların teberrük amaçlı onu bedenlerine ve yüzlerine sürmesidir. Bu (bedene ve yüze sürme) Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yapmadığı bir fiildir.

Ancak Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Yağmur yağdığında altına girmiş ve (neden böyle yaptığı sorulduğunda); لِأَنَّهُ حَدِيثُ عَهْدٍ بِرَبِّهِ *"Çünkü bu yağmur Rabbi katından yeni geliyor."* demiştir.[176]

Bazı insanlar Kâbe'nin çatısından inen ya da Kâbe'nin kendisinden gelen suyun altına geçip teberrükte bulunuyor. Bu da bid'atlerdendir. Aynı şekilde Kâbe'nin kapları ya da elbisesi ile teberrükte bulunmak da böyledir.

175. Necm, 19.

176. Müslim, 898. **(Editör)**

{بَابُ مَا جَاءَ فِي الذَّبْحِ لِغَيْرِ اللهِ}

[10.] BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASINA KURBAN KESMEK HAKKINDA GELENLER

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {قُلْ إِنَّ صَلاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لا شَرِيكَ لَهُ} [الأنعام: 162-163] ، وَقَوْلُهُ: {فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ} [الكوثر: 2].

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ: "لَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ، لَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ. لَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثاً، لَعَنَ اللهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الأَرْضِ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

وَعَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "دَخَلَ الْجَنَّةَ رَجُلٌ فِي ذُبَابٍ، وَدَخَلَ النَّارَ رَجُلٌ فِي ذُبَابٍ" قَالُوا: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟! قَالَ: "مَرَّ رَجُلاَنِ عَلَى قَوْمٍ لَهُمْ صَنَمٌ لاَ يَجُوزُهُ أَحَدٌ حَتَّى يُقَرِّبَ لَهُ شَيْئاً، فَقَالُوا لأَحَدِهِمَا قَرِّبْ قَالَ: لَيْسَ عِنْدِي شَيْءٌ أُقَرِّبُ قَالُوا لَهُ: قَرِّبْ وَلَوْ ذُبَاباً، فَقَرَّبَ ذُبَاباً، فَخَلَّوْا سَبِيلَهُ، فَدَخَلَ النَّارَ، وَقَالُوا لِلآخَرِ: قَرِّبْ، فَقَالَ: مَا كُنْتُ لأُقَرِّبَ لأَحَدٍ شَيْئاً دُونَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَضَرَبُوا عُنُقَهُ فَدَخَلَ الْجَنَّةَ" رَوَاهُ أَحْمَدُ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "De ki: Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur."[177] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "Rabbine namaz kıl, kurban kes."[178]

Ali *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bana dört cümle söyledi;** ***"Allah, Allah'tan başkasına kurban kesene lanet etsin. Al-***

177. En'âm, 132-133.

178. Kevser, 2.

lah anne-babasına lanet edene lanet etsin, suçluyu barındırana lanet etsin, yeryüzünün alâmetlerini değiştirene Allah lanet etsin."[179] **Müslim rivâyet etmiştir.**

Târık bin Şihâb'tan *(radıyallâhu anhu)* **şu rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Adamın biri bir sinekle cennete girdi. Adamın biri de bir sinek yüzünden cehenneme girdi"*** **Dediler ki: "Bu nasıl olur Yâ Rasûlellah?" Buyurdu ki:** ***"İki adam, kendisine bir şey sunulmadan geçilemeyen putları olan bir kavme uğradılar. Birine dediler ki: 'Bir kurban takdim et.' O kişi 'Sunacağım bir şeyim yok' dedi. Dediler ki: 'Bir sinek dahi olsa takdim et.' O da bir sinek sundu, onu serbest bıraktılar ve (bu amelinden dolayı o kişi) cehenneme girdi. Diğerine de 'Sen de bir şey takdim et' dediler. O da 'Ben Allah'tan başkasına bir şey kurban etmem' dedi. Onun boynunu vurdular. O da (bu ameli sebebiyle) cennete girdi."***[180] **Ahmed rivâyet etti.**

Şârih dedi ki:

Musannif konu başlığının hükmünü zikretmemiştir. Bunun sebebi ihtilâflı mesele olduğundan dolayı değil, hüküm açıktır.

[BİRİNCİ MESELE:] ALLAH'TAN BAŞKASI İÇİN KURBAN KESMENİN KISIMLARI:

Allah'tan başkası için kurban kesmek iki kısımdır:

1- Normal kesme.

2- İbadet amaçlı kesme.

I. Normal (Âdeten) Kesme:

Yemek amaçlı kesmek. Aslı itibarı ile bu âdettir. Çünkü bu mubahtır. Mubah olanda beş hüküm geçerlidir. Misafire ikram amaçlı keser ise bu müstehap olur. Ailesine infak amaçlı keserse bu da vâcip olur. Musannif bunların hükmünü kastetmiyor. Âdet *normal kesme* diye isimlendirilmiş çünkü kendisinden ibadet, Allah'a yakın olma kastedilmiyor. Sevap ve başkasına tâzim de kastedilmiyor.

179. Müslim, 1978. **(Editör)**

180. Ahmed, *ez-Zühd*, 84. **(Editör)**

II. (Allah'a) İbadet Amaçlı Kesme:

Sadaka verme ya da hediye etme amacıyla kesmek. Yani Allah'a yakın olmak için kesmek. Bu müstehap olan bir kesme kısmıdır. Hediye etmek ise vâciptir. Cumhura göre kurban kesmek sünnettir. Bunların hepsi Allah'a yakın olma amaçlı kesmelerdir.

Allah'tan başkasına yakın olma amaçlı kesme ise büyük şirktendir. Musannifin maksadı da budur.

III. Takarrüb Niyetiyle Kesme: [Şirk Olan Kesme]

Takarrüb, yakın olma: Ya fayda ya ümit edilmesi ya hayır beklentisi ya da zararın defedilmesi beklentisidir. Buna misal; yaklaşma amacıyla cine kurban kesmek. Ya onların şerrinden korunma amacıyla kurban kesmek ya da onlardan yardım almak amacıyla onlara kurban kesmek. Bu büyük şirktendir.

Bazı insanların yaptığı şey de bundandır. Bir ev inşa ettiklerinde cinlerin şerlerinden ve eziyetlerinden korunmak amacıyla temeller atıldığında kurban kesmek ya da su kuyusu açtıklarında kurban kesmek ya da lider/emîrlerden biri geldiğinde onlara yakın olma amacıyla kurban kesmek.

Ancak emîre ziyafet amacıyla kesilirse bu câizdir.

Üçüncü Misal: Kabir ve mezar sahiplerine kurban kesmek. Bu da büyük şirktir.

Dördüncü Misal: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ya da velilerden birinin doğum gününde doğum gününe tâzimden dolayı kurban kesmek. Bunların hepsi şirk çeşitlerindendir.

IV. Kurban Kesmek "Büyük Şirk" Ya da "Küçük Şirk" Diye Ayrılır mı?

Hayır, kurban kesmede küçük şirk yoktur. Çünkü kurban kesmek ilah edinilerek yapılan bir ibadettir. İlah edinilerek yapılan bir ibadette ise küçük şirk yoktur.

Bazı âlimler liderin/emîrin gelmesinden dolayı kurban kesmenin küçük şirk olduğunu söylemiştir. Bunu Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb söyledi. diyorlar. Bu doğru değildir. Bilakis bu Allah'tan başkası için kurban kesme-

dir. Bunu *Teysîru'l-Hamîd*'in sahibi söyleyip Buhârâ âlimlerinden de icmâ nakletmiştir.

İKİNCİ MESELE: [KURBAN KESERKEN ALLAH'IN İSMİNİ ZİKRETMEMENİN HÜKMÜ]

Hayvan kestiği anda Allah'ın ismini anmaması, bunun yerine "millet adına", "sultan adına" ya da "Mesîh adına" demesidir. Bu Allah'ın ismini bırakıp başkasının ismini anmıştır. Ya da Allah *(celle celâluhû)*'nun ismiyle beraber başkasının ismini anarsa bu da büyük şirk olur.

Allah'ın ismini anmayı bilerek terk ederse, cumhur bunun kestiğinin haram olduğu görüşündedir. Ancak unutarak terk edecek olursa cumhur câiz olduğunu söylüyor.

الذَّبْح/**Kesme:** Şah damarların kesilmesiyle ruhun çıkmasına denir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "De ki: Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir." *(En'âm, 162)* KAVLİNİN BEYÂNI]

قُلْ إِنَّ صَلاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لا شَرِيكَ لَهُ

"De ki: benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."[181] Buradaki hitap hem Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e, hem de muhatap olmaya elverişli olan herkesedir.

صَلاتِي/**Namazım:** Bilinen şer'î namaz.

نُسُكِي/**Kurbanım:** Bu (ذَبْح) *kurban* demektir. Saîd bin Cübeyr ve Mücâhid; فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ **"...İçinizden hasta olana veya başından bir rahatsızlığı bulunana tıraş için oruç veya sadaka yahut da kurbandan ibaret bir fidye gerekir..."**[182] âyetinin tefsirinde (nüsuk kelimesini) böyle (kurban olarak) tefsir etmişlerdir.

مَحْيَايَ/Hayatım: Hayatımda yapacağım amellerim.

181. En'âm, 162.

182. Bakara, 196.

مَمَاتِي/**Ölümüm:** Kendisi üzere öleceğim imanım.

Bu âyet kurban kesiminde ihlaslı olmaya delâlet ediyor. Aynı zamanda bunun Allah için olması gerektiğine de delâlet ediyor.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Rabbine namaz kıl ve kurban kes" *(Kevser, 2)* KAVLİNİN BEYÂNI]

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

Yüce Allah'ın **"Rabbine namaz kıl ve kurban kes."**[183] âyetine gelince bu âyet kurban kesmenin bir ibadet olduğuna delâlet ediyor. Çünkü ibadet kavramı Allah'ın sevip, razı olduğu her şeyi kapsar. Bu ibadet Allah'tan başkasına yapıldığında büyük şirk olur.

[ALİ BİN EBÎ TÂLİB HADİSİNİN ŞERHİ]

حَدَّثَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ قَالَ: «لَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ، وَلَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ، وَلَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا، وَلَعَنَ اللهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ»

Ali *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bana dört cümle söyledi;** ***"Allah, Allah'tan başkasına kurban kesene lanet etsin. Allah anne-babasına lanet edene lanet etsin, suçluyu barındırana lanet etsin, yeryüzünün alâmetlerini değiştirene Allah lanet etsin."***[184]

كَلِمَاتٍ/**Kelimeler:** Buradaki kelimelerden maksat cümlelerdir.

Birincisi: لَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ/***Allah'tan başkasına kurban kesene Allah lanet etsin.***

اللَّعْن/**Lanet:** Kelime mânası kovmak, uzaklaştırmaktır. Allah lanet etti yani kovdu. Bu Allah katında kovulmak ve uzaklaştırılmaktır. Kuldan olursa dua (beddua) olur.

183. Kevser, 2.

184. Müslim, 1978. **(Editör)**

مَنْ/**Men:** İsm-i mevsûldür (الَّذِي).

لِغَيْرِ اللهِ/***Allah'tan başkasına:*** Yani onlara yaklaşma ve tâzim amacıyla. Bunu yapanın kendisine lanet edilmiş ve Allah'ın rahmetinden kovulmuştur.

Lanet iki kısma ayrılır:

1- Büyük lanet, kurban kesmede olduğu gibi.

2- Küçük lanet, ikinci misaldeki gibi. Anne-babanın lanetidir. Büyük lanet Allah'ın rahmetinden kovulmadır. Küçük olan ise Allah'ın kemâl rahmetinden kovulmadır.

لَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ/***Allah, anne-babasına lanet edene lanet etsin:*** Ya direkt yapmıştır -anne babasına lanet ederek konuşması gibi- ya da bir sebeple, meselâ başka bir adamın anne babasına lanet etmiş.

وَلَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا/***Allah, suçluyu barındırana lanet etsin:*** "آوَى" kelimesi *korumak, barındırmak* mânasındadır.

مُحْدِثًا/**Muhdis:** Hadiste geçen bu kelimeden maksat dinî olan hades sahibidir. Hadlerden kaçan gibi. Bu, insanların ve İslâm'ın kendisi üzerinde bir hakkı olduğu halde kendini koruyacak ya da barınacak bir yer bulan kişidir. İşte bu suçluyu koruyan mel'ûndur. Bu büyük günahlardandır.

وَلَعَنَ اللهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ/***Allah, yerin işaretlerini değiştirene lanet etsin:*** Bu hadisteki işaretlerden maksat insanların arasını ayıran işaretlerdir. Yani arıza ve başka şeylerin arasını ayırmak için konulmuş işretleri değiştirmek kastediliyor. Bunları değiştirmek de büyük günahlardandır.

Bu hadis Allah'tan başkasına kurban kesmenin kişiyi dinden çıkarak büyük günah olduğuna delâlet ediyor.

TÂRIK BİN ŞİHÂB HADİSİNİN ŞERHİ:

عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ: «دَخَلَ رَجُلٌ الْجَنَّةَ فِي ذُبَابٍ، وَدَخَلَ النَّارَ رَجُلٌ فِي ذُبَابٍ» قَالُوا: وَكَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ: " مَرَّ رَجُلَانِ عَلَى قَوْمٍ لَهُمْ صَنَمٌ لَا يَجُوزُهُ أَحَدٌ حَتَّى يُقَرِّبَ لَهُ شَيْئًا، فَقَالُوا لِأَحَدِهِمَا: قَرِّبْ قَالَ: لَيْسَ

عِنْدِي شَيْءٌ أُقَرِّبُ فَقَالُوا لَهُ: قَرِّبْ وَلَوْ ذُبَابًا فَقَرَّبَ ذُبَابًا، فَخَلَّوْا سَبِيلَهُ " قَالَ: " فَدَخَلَ النَّارَ، وَقَالُوا لِلْآخَرِ: قَرِّبْ وَلَوْ ذُبَابًا قَالَ: مَا كُنْتُ لِأُقَرِّبَ لِأَحَدٍ شَيْئًا دُونَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ " قَالَ: «فَضَرَبُوا عُنُقَهُ» قَالَ: «فَدَخَلَ الْجَنَّةَ»

Târık bin Şihâb'tan *(radıyallâhu anhu)* **şu rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Adamın biri bir sinekle cennete girdi. Adamın biri de bir sinek yüzünden cehenneme girdi"*** **Dediler ki: "Bu nasıl olur Yâ Rasûlellah?" Buyurdu ki:** ***"İki adam, kendisine bir şey sunulmadan geçilemeyen putları olan bir kavme uğradılar. Birine dediler ki: 'Bir kurban takdim et.' O kişi 'Sunacağım bir şeyim yok' dedi. Dediler ki: 'Bir sinek dahi olsa takdim et.' O da bir sinek sundu, onu serbest bıraktılar ve (bu amelinden dolayı o kişi) cehenneme girdi. Diğerine de 'Sen de bir şey takdim et' dediler. O da 'Ben Allah'tan başkasına bir şey kurban etmem' dedi. Onun boynunu vurdular. O da (bu ameli sebebiyle) cennete girdi."***[185]

Bu hadisi Ahmed rivâyet etmiştir. Bazı âlimler bu hadisin zayıf olduğu görüşüne gitmiştir. İmam Ahmed bunu *ez-Zühd* kitabında rivâyet etmiştir. Bu ise ilk eleştiridir.

طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ/**Târık bin Şihâb:** İttifak ile onun Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i işitmediğini söylemişlerdir. Sahâbî olup-olmadığı konusunda ihtilâf vardır.

Hadisin sahîh olduğu da söylenmiştir. Çünkü İbn Ebî Şeybe bu hadisi A'meş'in yolundan başka bir yolla rivâyet etmiş. Bu tarîk ise; Mehârik > Târık bin Şihâb tarîkidir.

Mehârik'ten Buhârî ve Tirmizî hadis rivâyet etmişlerdir. İbn Hibbân onu güvenilir râvilerden saymıştır.

İbn Hacer, Târık bin Şihâb'ın Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den işittiğini ispat etmiştir. Onun sahâbî olduğu sabit olduğunda ise işitme meselesinde de bir problem kalmaz. Çünkü sahâbîlerin hepsi âdildir.

فِي/**Fî:** Bu harf-i cer bu hadiste "bi (بِ)" harf-i cerri mânasında olup sebep içindir.

185. Ahmed, *ez-Zühd*, 84. **(Editör)**

صَنَمٌ/**Sanem:** İnsan şeklinde yapılmış Allah dışında ibadet edilen şeye denir.

الْوَثَن/**Vesen:** Allah dışında ibadet edilip insan şeklinde olmayan şeylerdir. Ağaçlar vesen olur. Sanem ve vesen meselesi İslâm ile imanın misali gibidir. Bir arada olduklarında farklı mânalara gelirler. Ayrı olduklarında ise aynı mânaya gelirler.

حَتَّى/**Hatta:** İntihâ-u gâye içindir.

يُقَرِّب/**Yaklaşır (kurban eder):** Hadiste geçen bu kelime bir şeyle yaklaşmak mânasındadır. Hadiste en önemli kelime budur.

İnsanın kalbinde bir şeye ibadet ederek yaklaşma niyeti geçerse o ibadeti ister yapsın ister yapmasın şirk koşmuş olur. Yaklaşmak amacı ile bir şey yaparsa iki kötü şeyi yapmış olur. Yüce Allah'ın buyurduğu üzere küfür farklı farklıdır:

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا

"Haram ayları ertelemek ancak küfürde daha da ileri gitmektedir ki bununla inkâr edenler saptırılır..."[186]

فَقَرَّبَ ذُبَابًا/**Bir sinek kurban etti:** Zorla değil, isteyerek yaptı.

فَدَخَلَ النَّارَ/**Ateşe girdi:** Öldü ve ateşe girdi.

Biz neden onun zorlanmadığını (ikrah edilmediğini) söylüyoruz? Çünkü Allah *(celle celâluhû)* onun ateşe girdiğini haber veriyor. Allah kullarına zulmeden değildir. Şayet zorlanmış olsaydı bu ateşe girmemesi için özrü olurdu.

I. Mesele: Bu Adam Niye Cezalandırıldı?

Cevap-1: Bizden önceki şeriatlarda ikrahtan dolayı küfür mazeret görülmüyor olabilir.

Cevap-2: Adam isteyerek küfür işlemişti. Her ne kadar zâhiri ikrah olarak gözükse de isteyerek yapmıştır.

---

186. Tevbe, 37.

II. Mesele: Ateşe Girmesi Ebedî miydi, Yoksa Amelin Karşılığı Olan Belirli Bir Ceza mıydı?

Görünen odur ki ebedî olmasıdır.

Cennet (الْجَنَّة) ve nâr (النَّار) kelimelerinin başındaki elif-lâm ahd içindir.

Mesele: Allah'tan başkasına kurban kesmenin misallerine şunlar da girer: Sihirbazın, kendisine herhangi bir isim vermeden kesmesini istemesi ya da cine kesmesini istemesi veyahut "şu özellikteki koçu kes" demesidir. Başkasını razı etmek için kesilen kurbana misal; kâtilin maktulün velilerinin önünde onları razı etmek için kurban kesmesidir. Sulh için kesmek de buna girer. Nazarı defetmek ya da yeni yapılan evin belalardan korunması için kurban da buna girer.

Mesele: Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb'ın kardeşi, "Allah'tan başkasına kurban kesmek küçük şirktir" deyince şeyh "bu büyük şirktir" diye reddiye verdi.

{بَابُ: لَا يُذْبَحُ لِلَّهِ بِمَكَانٍ يُذْبَحُ فِيهِ لِغَيْرِ اللهِ}

[11.] BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASINA KURBAN KESİLDİĞİ YERDE ALLAH'A KESİLMEZ

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَداً} [التوبة: 108] .

عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: نَذَرَ رَجُلٌ أَنْ يَنْحَرَ إِبِلًا بِبُوَانَةَ، فَسَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: "هَلْ كَانَ فِيهَا وَثَنٌ مِنْ أَوْثَانِ الْجَاهِلِيَّةِ يُعْبَدُ"؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: "فَهَلْ كَانَ فِيهَا عِيدٌ مِنْ أَعْيَادِهِمْ"؟ قَالُوا: لَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَوْفِ بِنَذْرِكَ، فَإِنَّهُ لَا وَفَاءَ لِنَذْرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ، وَلَا فِيمَا لَا يَمْلِكُ ابْنُ آدَمَ" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَإِسْنَادُهَا عَلَى شَرْطِهِمَا.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Orada ebediyen namaz kılma..."[187]

Sâbit bin Dahhâk'tan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Adamın biri Buvâne denilen yerde kurban kesmeyi nezretmişti. Bunu Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'e sordu. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *"Orada ibadet edilen Câhiliye putlarından bir put var mıydı?"* Hayır, dediler. Buyurdu ki: *"Orada kutladıkları bayramlarından bir bayram var mıydı?"* Hayır, dediler. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *"Adağını yerine getir. Allah'a isyan için adanmış şeylere vefa yoktur. Bir de âdemoğlunun gücünün yetmediği şeylere de vefa (sorumluluk) yoktur."*[188] Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartlarına göredir.**

Şârih dedi ki:

Şeyh bu bâbda günah ve şirkin işlendiği mekanlarda Allah'a ibadet edilmeyeceğini ve bunun câiz olmadığını beyan etmeyi murad etmiştir.

---

187. Tevbe, 108.

188. Ebû Dâvûd, 3313. **(Editör)**

لَا يُذْبَحُ/**Kesilmez:** cümlesinin başındaki lâ'nın nefiy ya da nehiy lâ'sı olduğu söylenmiştir.

بِمَكَانٍ/**Bir mekanda:** Kelimesinin başındaki bi (ب) harf-i cerri zarf olup, fî (فِي) mânasındadır. Delili ise şu âyeti kerimedir: لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَداً **"Orada ebediyen namaz kılma..."**[189] Bu âyetteki lâ (لَا) nehiydir. Bu âyet *dırâr mescidi* hakkında inmiştir. Ancak hüküm ona özel değildir. Lafzın umumluğuna itibar edilir, sebebin özel mânasına değil. Bu, mânen umum olanlara girer.

Bu âyetten dolayı kiliselerde namaz kılmak câiz değildir. Ömer *(radıyallâhu anhu)*'nun hadisinde şöyle geçer:

لَا تَدْخُلُوا عَلَى الْكُفَّارِ فِي مَعَابِدِهِمْ فَإِنَّ السُّخْطَةَ تَنْزِلُ عَلَيْهِمْ

"İbadetgahlarında kâfirlerin yanlarına girmeyin. Allah'ın azabı onlara iner."[190] Mesele ihtilâflıdır.

Râfizîler'in mescidinde namaz kılmak: Bu bâbdan câiz değildir. Çünkü onların mescidleri şirk mekanlarıdır.

Şayet mekân zina etmek ya da içki içmek için hazırlanmış bir yerse, orada Allah'a ibadet etmek câiz değildir. Faiz bankaları da bu hükme girer mi? Evet, oralar günah mekanları olduğundan dolayı Allah'a ibadet oralarda da câiz değildir. Günahla beraber orada kılınan namaz sahihtir.

Kulüpler (sosyal dernekler) de bu kategoriye girer mi?

Kulüplere gelince, kim onların bu kötü amaç için kurulduğunu düşünürse, onları bu kategoriden sayar ki sahih olan görüş de budur.

Kim de onların mubah bir temel üzere kurulduğunu, ancak sonradan şerrin oraya arızî olarak geldiğini ve mekâna hâkim olduğunu düşünürse; bu durum, içinde ibadet edilmesi açısından diğerine göre hükmen daha hafiftir. Ancak

189. Tevbe, 108.

190. Hadisi bu lafızla herhangi bir kaynakta bulamadık. Ancak İmam Beyhakî şu lafızla gelen mevkûf bir hadis rivâyet etmiştir: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَا تَدْخُلُوا عَلَى الْمُشْرِكِينَ فِي كَنَائِسِهِمْ يَوْمَ عِيدِهِمْ, فَإِنَّ السُّخْطَةَ تَنْزِلُ عَلَيْهِمْ "Ömer *(radıyallâhu anhu)* dedi ki: 'Müşriklerin bayram günlerinde kiliselerine girmeyin. Zira gazap onların üzerine iner." Bkz. *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 9/382, (No: 18861). İsnadı sahîhtir. Ayrıca bkz. Abdurrezzâk, *Musannef*, 1/411, (No: 1609) benzer lafızla nakletmiştir. **(Editör)**

yine de bu tür yerler câiz değildir. Çünkü hüküm, o yerde baskın olan genel duruma göre verilir.

Televizyon kanallarına gelince, râcih görüşe göre onlar da mescid-i dırâr'dandır. Bunlara girmek haramdır. Bundan daha şiddetli olan ise uydu kanalları denilen kanallarıdır. Bunlar mescid-i dırâr'dan daha şiddetlidir. Bu çıkarımdan dolayı onlar da şu âyet-i kerîmenin hükmü altına girer: **"Orada ebediyen namaz kılma..."** Bunun sebebi de oralara, büyük fitnelere çağıran davetçilerin çıkmasıdır.

Şirk mekanlarında Allah'a kurban kesilirse bu küçük şirk olur. Fakat kesme sahih olur.

SÂBİT BİN DAHHÂK HADİSİNİN ŞERHİ:

نَذَرَ/**Nezretti:** Lügatte "نَذَرَ" *zorunlu tutmak* anlamına gelir. Şer'an ise mükellefin vâcip olmayan bir ibadetle nefsini zorunlu tutmasıdır. Bunun hükmü inşâallah gelecek.

هَلْ كَانَ فِيهَا وَثَنٌ مِنْ أَوْثَانِ الْجَاهِلِيَّةِ/***Orada Câhiliye putlarından bir put var mıydı?***

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu soruyu adama mesele tasavvur edilsin diye soruyor.

وَثَنٌ/**Vesen:** Sanemi (صَنَم) de kapsıyor.

I. Câhiliye Zamana mı Nispetledir, Yoksa Halihazırdaki Duruma mı Nispetledir?

Bunun belli bir zamanı yoktur. Bu hâl ve duruma itibarendir. Bu ya cehl ya da cehalettir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Ebû Zerr'e *(radıyallâhu anhu)* dediği gibi:

أَعَيَّرْتَهُ بِأُمِّهِ؟ إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ

"...Sen onu annesiyle mi ayıpladın? Sen kendisinde Câhiliye bulunan birisin."[191]

191. Buhârî, 30; Müslim, 1661. **(Editör)**

قَالُوا: لَا/**Hayır, dediler:** Burada hayır diyen biri olup diğerleri de ona muvafakat göstermiş olabilir. Çünkü muvafık olan da fiile nispet edilir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: فَعَقَرُوهَا **"Onu kestiler"**[192] kesen bir kişidir.

النَّحْرُ/**Nahr:** Bu kelime develer (deve boğazlama) için kullanılır. الذَّبْحُ/ Zebh kelimesi ise diğer kurbanlıklar için kullanılır. "en-Nahr", deve ayaktayken "vahde" denilen boyun ile göğüs arasındaki çukur noktaya bıçağı saplamaktır.

يُعْبَدُ/***İbadet edilen:*** Kendisine karşı boyun eğip itaat edilen.

هَلْ كَانَ فِيهَا عِيدٌ مِنْ أَعْيَادِهِمْ؟/***Orada onların kutlanan bayramı var mıydı?***

عِيدٌ/**Bayram:** "الْعَوْد" kelimesinden türeyip *tekrar* mânasındadır. Ebu'l-Abbâs demiş ki: "Her sene âdet halinde yapılan genel toplantılardır."

Şer'î Bayram: İbadet olan vardır, âdet olan vardır.

عِبَادَة/**İbadet:** Namaz, kurban gibi.

عَادَة/**Âdet:** Elbise ve süslerle süslenme, bir de kendisine izin verilmiş oyunlar oynama ve çocukların faydalanacağı şeyler yapma. Bunun misali ramazan bayramı ve kurban bayramlarında yapılan şeylerdir.

II. Bayramların Kısımları:

Bayramlar iki kısma ayrılır:

1- Mekâna ait bayramlar.

2- Zamana ait bayramlar.

Mekâna ait bayramlar da iki kısma ayrılır:

1- Şer'î mekân bayramları.

2- Bid'at olan mekân bayramları.

Mekân bayramları: O mekâna âdet olarak tekrar tekrar dönmeye denir. Mescid-i Harâm ve Mescid-i Nebevî'ye Arafat ve Müzdelife'ye gitme gibi.

192. Şems, 14.

Bid'at olan mekân bayramları: İbadet etme, itaat etme amaçlı bir yerlere tekrar tekrar gitme gibi. Cuma günleri Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini ziyaret etme gibi ya da Hira mağarasına tekrar tekrar gitme ya da itaat ve yakınlaşma niyetiyle velilerin kabirlerini tekrar tekrar ziyaret etme; şer'î ziyaret amacıyla değil.

Zamana ait bayramlar: Allah'a yaklaşma amacıyla belirli zamanlarda tekrarlanan şeydir. Ona önem gösterilip tâzim edilir.

Bu da iki kısımdır:

1- Şer'î olan

2- Bid'at olan

Şer'î olan cuma namazı, ramazan bayramı, kurban bayramı, zilhiccenin onu gibi.

Bid'at olan ise belli bir güne önemsemedir. Şâban ayının yarısında oruç tutma gibi, millî bayramlar gibi. Bunlar bidatlerdendir. Millî bayram denilmesi bid'at hükmünü kaldırmaz.

III. Mesele: Belli Haftalarda Kutlanan Bayramlar Bid'at mıdır?

Camiler haftası bid'attir. Çünkü o hafta da ibadetler ve itaatler yapılıyor. Anneler günü de böyledir. Orada da bir kısım ibadet yapılıyor. Diğer haftalara gelince ağaç haftası vs.; bunlar da diğerlerine benzemesi açısından memnûdur. Mevlüt bid'ati de zamana ait bid'atlerdendir.

هَلْ كَانَ فِيهَا عِيدٌ مِنْ أَعْيَادِهِمْ؟/***Orada onların kutlanan bayramı var mıydı?***

Bu ister zamânî olsun isterse de mekânî olsun. Bu hadiste mekâna ait bayram kastediliyor. Yani bu mekân Câhiliye'de tekrar tekrar âdet olarak gelinen yer miydi?

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu: أَوْفِ بِنَذْرِكَ ***"Adağını yerine getir."*** Bu cümleden şu anlaşılıyor: Şayet orada kutlanan bir bayram ya da put olmuş olsaydı Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* o mekânda ibadet edilmesini yasaklayacaktı. Bu hadiste delil olan kısım budur.

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَإِسْنَادُهَا عَلَى شَرْطِهِمَا/Hadisi Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. İsnadı Buhârî ve Müslim'in şartına göredir. Taberânî de rivâyet etmiş, İbn Hacer Telhîsü'l-Habîr'de sahîh demiştir. Elbânî de sahîh görmüştür.

وَلَا فِيمَا لَا يَمْلِكُ ابْنُ آدَمَ/***Âdemoğlunun gücünün yetmediği şeylerde de adak yoktur***: Kendi kölesi olmayan birini âzat etmeyi adaması gibi.

{بَابُ: مِنَ الشِّرْكِ النَّذْرُ لِغَيْرِ اللهِ}

[12.] BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASI İÇİN ADAKTA BULUNMAK ŞİRKTENDİR

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {يُوفُونَ بِالنَّذْرِ} [الدهر: 7]. وَقَوْلُهُ: {وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ} [البقرة: 270].

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللهَ فَلْيُطِعْهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللهَ فَلَا يَعْصِهِ".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Onlar adaklarını yerine getirirler..."[193] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah yolunda her ne harcar veya her ne adarsanız şüphesiz Allah onu bilir..."[194]

***Sahîh*'te Âişe'den** *(radıyallâhu anhâ)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'**in şöyle buyurduğu rivâyet edilir: "*Her kim Allah'a itaat etmeyi adarsa ona itaat etsin, kim de Allah'a isyan etmeyi adarsa O'na isyan etmesin.*"[195]**

Şârih dedi ki:

مِنَ**/Min:** Teb'îd içindir.

الشِّرْكِ**/Şirk:** Burada büyük olan kastedilmiştir.

النَّذْرُ**/Nezir:** Bu kelime mastardır. Mastar fiil çekiminde üçüncü sırada gelene denir. "نَذَرَ - يَنْذُرُ - نَذْرًا".

Lügat Mânası: Zorunlu tutmak.

---

193. İnsân, 7.

194. Bakara, 270.

195. Buhârî, 6696. **(Editör)**

Şer'î Mânası: Kendisine adakta tâzimden dolayı mükellefin kendi nefsini vâcip olmayan bir şeyle sorumlu tutmasına denir.

I. Allah'tan Başkasına Adakta Bulunmaya Misal Nedir?

Başkasına yapılan adaktan maksat yakınlaşma, tâzim ve boyun eğmedir.

Filan veli için şöyle demesi: "Onun benim üzerimde adağı var" ya da kabre bunu söylemesi ya da "benim hastam şifa bulursa, filan velinin ve kabrin benim üzerimde bir koyun, keçi adağı var" demesi gibi. Bunlar şirk olan adak suretlerindendir. Çünkü adakta Allah'tan başkası kastedilmiştir.

Yine "benim çocuğum iyileşirse filan velinin benim üzerimde şu kadar mal hakkı var" demesi de aynıdır. Ya da "kaybolan çocuğumu bulursam filan velinin benim üzerimde şu kadar mal hakkı var" demesi.

II. Şirk Adaklarda Kefâret Var mıdır ve Onun Kefâreti Yemin Kefâreti midir?

Yemin kefâreti, bunun kefâreti olmaz. Onun kefâreti Allah'a tövbe, istiğfarla olur.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Onlar adaklarını yerine getirirler..." *(İnsân, 7)* KAVLİNİN BEYÂNI]

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Onlar adaklarını yerine getirirler..."**[196] Allah *(celle celâluhû)* bu âyette adaklarını yerine getirenleri övüyor.

Allah *(celle celâluhû)* yine şöyle buyuruyor:

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ

"Her ne harcar, ya da her ne adarsanız muhakkak Allah onu bilir..."[197] Allah *(celle celâluhû)* burada da adakta bulunanlara mükafat vaat ediyor. Bu da adamanın/nezrin ibadet olduğuna delâlet eder. Çünkü Allah adağı yerine ge-

196. İnsân, 7.

197. Bakara, 270.

tireni seviyor ve ona mükafat vaat ediyor. Bu da adağın/nezrin ibadet olduğuna delâlet eder. Bu konudaki şirk de büyük şirke girer.

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ **"Adaklarını yerine getirirler..."**: Buradaki **"adak"**tan maksat ya şer'an vâcip olan ya da mükellefin kendisine vâcip kıldığıdır. Çünkü adağı yerine getiren övülmüştür.

I. Adakta Bulunmak Övülen Bir Davranış mıdır?

Adakta bulunmak iki kısımdır:

Şirk olan adak: Bundan dolayı insan övülmez.

İtaat olan adak: Bu da iki kısma ayrılır:

a.) Bir şeye bağlamadan, şart koşmadan sırf Allah'a itaat için yapılan adak. Misal; Allah için üç gün oruç tutmayı ya da hac yapmayı ya da itikaf yapmayı nezretmek. Bu yerine getirilmesi vâcip olan adaklardan/nezirlerdendir. Bunda yemin kefâreti yoktur.

b.) Allah'a itaati, insanın istediği bir şeyin meydana gelmesine bağlayarak nezirde bulunmak. Buna *karşılık nezri* denir. Ya da *bağlama nezri* denir.

Bunun Misali: Şayet başarırsam Allah için üç gün oruç tutmak bana vâcip olsun, demek gibi. Buna *mükafat nezri* denir. Çünkü sanki başarısını üç gün oruç tutmakla mükafatlandırmış.

İtaat nezirlerini iki kısmıyla da yerine getirmek vâciptir. İnsan bunu yerine getirmesiyle övülür. Ancak baştan böyle bir nezirde bulunma konusunda ihtilâf vardır. Meşhur olan; başta böyle bir adakta/nezirde bulunmanın mekruh olmasıdır. İbn Teymiyye başta böyle bir adakta bulunmanın haram olduğunu tercih etmiştir. Buna delil olarak şu hadisi getirmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ النَّذْرِ، وَقَالَ: " إِنَّهُ لَا يُقَدِّمُ شَيْئًا، وَلَكِنَّهُ يَسْتَخْرِجُ مِنَ الْبَخِيلِ " وَقَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ: " يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ "

Ebû Hureyre'den naklen: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* adak adamaktan nehyetmiş ve şöyle buyrulmuştur: *Nezir, (kaderden) hiçbir şeyi öne geçir-*

mez. Bununla ancak cimriden (mal) çıkarılır."[198] Bu bir yerme ifadesidir. Bu da bunun haram olmasını gerektirir, demiştir. İnsanların çoğu adakta bulunup sonra yerine getirmez. Kendi kendini cezaya arz etmiş olur.

II. Kendisinde Meşakkatin Olduğu Bir Adakta Bulunmanın Hükmü Nedir?

Misal: Bir gün oruç tutup bir gün iftar etmeyi nezretmek ya da dört ay peş peşe oruç tutmayı nezretmek gibi. Şayet nezir itaat nezri olup kendisinde meşakkat/zorluk varsa meşhur olan yerine getirmenin zorunlu olmamasıdır. Âyetlerin genel mânalarıyla buna delil getirilmiştir.

وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ

"O, dinden size bir zorluk kılmamıştır."[199]

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

"Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle sorumlu tutar."[200]

Eksikliği gidermek için zorla kefâret verilir mi? Evet.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Her ne infak eder ya da her ne adakta bulunursanız Allah muhakkak onu bilir..." *(Bakara, 270)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ

Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor: **"Her ne infak eder ya da her ne adakta bulunursanız Allah muhakkak onu bilir..."**[201] Yani onun karşılığını verir. Bu bir te'vil değildir. Bizler Allah Teâlâ için *ilim* sıfatını ispat ediyoruz. Ancak burada kendisine karşı mükafat vermek amacıyla adağı ve infakı zikretmiştir. Âyet nezrin karşılığının verileceğini belirtmekle birlikte Allah *(celle celâluhû)*'nun *ilim* sıfatını da ispat ediyor.

198. Müslim, 1640. **(Editör)**

199. Hac, 78.

200. Bakara, 286.

201. Bakara, 270.

[ÂİŞE HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللهَ فَلْيُطِعْهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِهِ»

Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğu rivâyet edilir:** ***"Her kim Allah'a itaat etmeyi adarsa O'na itaat etsin, kim de Allah'a isyan etmeyi adarsa O'na isyan etmesin."***[202]

Musannif dedi ki: "الصحيح" وفي/***Sahîh'te:*** *Sahîh*'ten maksat *Sahîh-i Buhârî*'dir.

Musannifin ıstılahı: Musannif bir hadis zikredip sonra da "Bu *Sahîh*'te geçiyor" dediğinde bu, iki Sahîh olan Buhârî ya da Müslim'den biridir.

مَنْ/Her kim: Şart edatıdır. Cevabı ise "İtaat etsin (فَلْيُطِعْهُ)"dir.

Şart edatları umum lafızlarındandır: Buna Müslüman da girer, kâfir de girer. Kâfir de şeriatın fürû meseleleriyle sorumludur.

Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyurmaktadır:

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ * قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ

"Sizi Sakar'a (cehenneme) sokan nedir? Onlar şöyle derler: Biz namaz kılanlardan değildik."[203] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor:

...وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ * الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ...

"...Zekât vermeyen o müşriklere yazıklar olsun..."[204]

Hz. Ömer'in *(radıyallâhu anhu)* hadisi de buna delâlet ediyor:

إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ لَيْلَةً، فَقَالَ لَهُ: " فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ "

202. Buhârî, 6696. **(Editör)**

203. Müddessir, 42-43.

204. Fussilet, 6-7.

"Ben Câhiliye'de Mescid-i Harâm'da itikaf yapmayı nezrettim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'Nezrini yerine getir' buyurdu."[205] Ancak kâfir kâfirken bunu yapması geçerli olmaz.

وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللهَ/***Her kim Allah'a itaat etmeyi nezrederse:*** Bu itaat nezridir. Buna *bağlama nezri* de denir.

I. "Ömrüm Boyunca Oruç Tutacağım Demek" Gibi Sünnet'te Olmayan Bir İtaatte Bulunmayı Nezretmenin Hükmü Nedir?

Bu isyan nezridir. İtaat nezri değildir.

وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلاَ يَعْصِهِ/***Her kim Allah'a isyan etmeyi adarsa O'na isyan etmesin:*** Bu nezrin/adağın üçüncü çeşididir. İsyan nezri; bunu yerine getirmek haramdır. Bunda yemin kefâreti vardır.

[II. Mubah Olan Nezir]

Dördüncü kısım: Mubah olan nezir. Elbiseyi giymeyi ya da yemeği yemeyi nezretmek gibi. Bu kısımda muhayyerlik vardır. İsterse bunu yerine getirir, isterse getirmez.

[III. İnat ve Kızgınlık Nezri]

Beşinci kısım: İnat ve kızgınlık nezri. Bundan ya bir şeye engel olmak ya da bir şeye teşvik etmek kastedilir. "Şayet o doğru ise bunu Allah için yapacağım" demek gibi ya da "bunu terk ettiğimde Allah için şunu yapacağım." Bunun hükmü mubah olan nezrin hükmü gibidir. İsterse yapar isterse terk eder.

[IV. Genel Nezir]

Altıncı kısım: Genel nezir. Misal "Allah için benim üzerimde vardır", veya "üzerimde adak vardır" deyip susması. Bunda yemin kefâreti vardır.

205. Buhârî, 2042; Müslim, 1656. **(Editör)**

[YEMİN KEFÂRETİ HAKKINDA]

Yemin kefâreti dört şeyden biridir:

1- İş yapmaya güç getiren sağlam bir köleyi âzat etmek.

2- Her birini yarım sâ' yani iki buçuk kg. olmak üzere on fakire yemek yedirmesi.

3- On fakiri giydirmesi. Namazda kendilerine yetecek kadar elbise vermesidir. Erkek için sadece elbise, kadın için elbise ile beraber örtü. Bu üçünden birine güç getiremez ise dördüncüsüne geçer.

4- Peş peşe üç gün oruç tutar. Bu İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* kıraatine göredir. Bu aynı zamanda Hanbelîler'in de mezhebidir.

Bir fakire on kez yedirmesi yeterli olur mu?

Hayır.

Buluğa ermemiş olsa dahi her fakir yedirilir mi?

Evet.

Sabah kahvaltısı ya da akşam yemeğinden biri yeterli midir?

Hanbelîler'e göre bizzat kendi eliyle onlara teslim etmesi gerekir. Yani mülk edindirmelidir. İbn Teymiyye'ye göre fakirin yemiş olması yeterlidir.

Çağımızda bulunan Allah'tan başkasına yapılan nezirlerden biri de yücelttikleri kabrin başında bulunan nezir kumbaralarıdır. Kabir sahibine bir nezirde bulunduğunda o kumbaraya bırakır. Bu da büyük şirktendir.

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb kardeşi Süleyman "Allah'tan başkasına nezirde bulunmak küçük şirktir" deyince; Şeyh *el-Müfîdu'l-Müstefîd* kitabında ona reddiye verdi.

{بَابُ: مِنَ الشِّرْكِ الْاِسْتِعَاذَةُ بِغَيْرِ الله}

[13.] BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASIYLA İSTİÂZE YAPMAK [SIĞINMA İSTEMEK] ŞİRKTENDİR

وَقَوْلُ الله تَعَالَى: {وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْأِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقاً} [الجن: 6].

عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيم رَضِيَ الله عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ نَزَلَ مَنْزِلاً فَقَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ الله التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرُّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْحَلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Doğrusu insanlardan bir kısmı cinlerden bazılarına sığınırlardı da cinler onların azgınlıklarını arttırırdı."[206]

Havle bint Hakîm'in *(radıyallâhu anhâ)* **şöyle dediği rivâyet edilir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğunu işittim: "*Her kim bir mekânda konaklar da şöyle derse; 'Allah'ın tam olan kelimeleri ile O'nun yarattıklarının şerrinden O'na sığınırım.' oradan gidinceye kadar hiçbir şey ona zarar vermez.*"**[207] **Müslim rivâyet etti.**

Şârih dedi ki:

مِنْ**/den-dan:** Buradaki **min** harf-i cerri teb'îd içindir.

[İSTİÂZENİN MÂNASI]

Lügatte istiâze (لْاِسْتِعَاذَةُ): "الْعَوْذ" kökünden türemiş olup *sığınma, korunma* mânasına gelir. O zaman istiâze *sığınma/korunma talebi* mânasına gelir. Çünkü başında talep sîn'i (س) vardır.

206. Cin, 6.

207. Müslim, 2708. **(Editör)**

Şer'î mânası: Şer'an ise Allah'a sığınma ve O'ndan korunma istemektir.

[I. İstiâzenin Kısımları:]

İstiâze iki kısma ayrılır:

I.I. Birinci Kısım: [Sadece Allah'ın Kudretinin Yettiği Hususlarda Başkalarına İstiğâse ve İstiâze Yapmak]

Allah'tan başka kimsenin güç getiremeyeceği konularda Allah'tan başkasından sığınma, korunma istemek. Bunun hükmü büyük şirktir.

Misali: Ölülerden korunma, sığınma istemek ve peygamberlerden ihtiyacını ya da kederini gidermesini istemek. Yahut orada bulunmayan birinden belayı kaldırmasını, defetmesini istemesi ya da buna benzer durumlar.

Bunun iki şekli vardır:

1- Misal olarak "Yâ Rasûlellah! Bana yardım et" demek.

2- "Yâ Rasûlellah! Yâ filan (ölü birisine) Allah'a dua et bana yardım etsin."

I.II. İkinci Kısım: [Mahlukun Gücünün Yettiği Hususlarda Onlara İstiğâse ve İstiâze Yapmak]

Birinci Şekil: Mahluka itimat ederek ona, onun güç getirebildiği bir hususta istiâze ve istiğâse yapmak. Bu küçük şirk olarak kabul edilmiştir. Bunun küçük şirk olmasının sebebi istiâze olması mı, yoksa istiğâse olması mı, ya da mahluka itimat etmesi midir?

İkinci Şekil: Mahlukun güç getirdiği konularda mahluktan şu şekilde sığınma istemek: Allah'tan ve senden sığınma korunma istiyorum, ya da Allah'tan ve senden yardım istiyorum. Bu da küçük şirk olarak görülmüştür. Bunun sebebi de kullanmış olduğu cümledir.

I.III. Üçüncü Kısım: Kulun Güç Getireceği Konularda Allah'a Tevekkül Edip Câiz Olan Sîğalarla Kuldan Yardım, Sığınma İstemek.

Kulun güç getireceği konularda Allah'a tevekkül edip câiz olan sîğalarla kuldan yardım, sığınma istemek. Bunun hükmü câizdir. Buna isticâre denir.

II. Mesele: Ölüden Sığınma, Korunma İstemenin Hükmü Nedir?

Bunu birinci kısmın altına sokmak mümkündür.

Ölüden yardım isteme iki kısımdır:

1- Allah'tan başkasının güç getiremeyeceği konularda ölüden yardım isteme; bu icmâ ile büyük şirktendir.

2- Allah'tan başkasının da güç getireceği konularda ölüden sığınma, korunma talep etmek. Ancak ölü güç getirecek durumda değil. Bu da büyük şirktir.

Misal: Ölüyü kastederek "Ey filan! Beni hırsızdan kurtar, ya da ey filan! Allah'a dua et beni hırsızdan kurtarsın."

Ölüden bir şeyler sorarak onunla muhatap olmaya gelince, misal; "Size ne yapıldı?" gibi. Seleften bazıları bunu haber almak amacıyla değil de ibret alma amacıyla yapmışlar. Bunu kendisi konusunda bazı eserlerin geldiği ibret alma amacıyla yapmışlar. Bu, kendisi konusunda bazı eserlerin geldiği meseledir. Bu aslı itibarı ile câizdir. Fakat bu meşrû mudur, ya da insanın bunu yapması gerekir mi?

Doğruya daha yakın olan insanın bunu yapmamasıdır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e selam verip dua ettiği gibi dua ve selamla yetinmesi gerekir.

İnsanın güç getirebileceği meselelerde âciz, diri birinden istiâzede bulunmasının hükmü nedir? Bu sefihlik ve akılsızlık olarak görülür.

III. Gaip Olan Birinden İstiâzede Bulunmanın Hükmü Nedir?

Kulların güç getireceği meselelerde onun duyacağı şekilde yardım istemek câizdir. Telefon ile arayıp yardım istemek gibi. Senin görmediğin, senin duymayacağın bir mekânda ise bu ancak diri bir kulun güç getireceği konularda ölüden yardım isteme durumu gibi olur. Bu ise büyük şirktir.

Gaip; mekân ve zaman olarak iki kısımdır:

Zaman olarak gaip olan: Ölmüş olandır.

Mekân olarak gaip olan: Başka bir mekânda olandır.

III.I. "Ey Mu'tasım!", "Yâ Rasûlellah! Sen Burada Olsaydın da Durumumuzu Görseydin." ve "Neredesin Ey Selahaddin!" Gibi Cümlelerin Hükmü Nedir?

Bu cümlelerden gerçek bir nidâ kastedilmez.

Ancak bunlardan gerçek nidâ kastedip nidâda bulunduğu kişinin kendisini işittiğine ve fayda vereceğine inanır ise bu şüphesiz büyük şirk olur. Fakat bundan nidâ değil de karşısındakileri etkilemeyi irade etmişse bu cümleleri kullanmaya ihtiyaç yoktur. Kötülüğün önünü kesme açısından terk etmek gerekir.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا

"Ey iman edenler! 'Râ'inâ (bizi gözet)' demeyin, 'Unzurnâ (bize bak)! deyin ve dinleyin..."[208] Şeyh Abdullah Ebû Butayn'ın bu konuda bir cümlesi vardır: " Savaş şiarı olarak kullanılır ise câizdir." *Te'sîsu't-Takdîs* kitabının 152. sayfasına bakabilirsiniz.

IV. Kâfirlerden Yardım ve Korunma İstemenin Hükmü?

Âlimler bu meseleyi "Kâfirlerden yardım isteme konusu" altında ele almışlar. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor:

ارْجِعْ فَلَنْ نَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ

"...Dön git! Biz müşrikten yardım istemeyiz."[209] Bundan dolayı kâfirlerden yardım istemek câiz değildir.

İstiâze: Bir şey ya da şer gerçekleşmeden önce olur. Korktuğu şey gerçekleşmeden istiâzede bulunur. Bu daha gerçekleşmemiş olan korktuğu şeyden kaçmaktır.

İstiğâse: Gerçekleşmiş bir şeyin kaldırılmasını istemektir. Boğulmak üzere olan ya da yangın içinde kalmış kişinin nidâsına istiğâse denir. Bir insan bir şeyden korktuğunda istiğâsede bulunabilir mi, yoksa terk etmesi daha mı iyi olur? Bu mesele tevhidin tahakkuk etmesine bağlıdır. Câiz olmasına câizdir.

---

208. Bakara, 104.

209. Müslim, 1817. **(Editör)**

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Doğrusu insanların bir kısmı, cinlerden bazılarına sığınırlardı da cinler onların azgınlıklarını arttırırlardı." *(Cin, 6)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا

Allah *(celle celâluhû)*'nun; **"Doğrusu insanların bir kısmı, cinlerden bazılarına sığınırlardı da cinler onların azgınlıklarını arttırırlardı."**[210] âyet-i kerîmesi cinlerden yardım istemenin Câhiliye âdeti olduğuna delâlet ediyor.

I. Cinlere İstiâze ve İstiğâsede Bulunmanın Hükmü Nedir?

Bu câiz değildir. Bunun tevhidle alakası ise bunun büyük şirkten olmasıdır.

Mesele: Avamdan bazıları çocuklar(ı korkutmak veya şaka) için cinlere hitaben "bunu alın" diyorlar; bu câiz değildir.

1- Bunda Müslümanı korkutmak var.

2- Bu Câhiliye fiillerine benziyor.

Avamdan bazıları da bir şeyi kaybolduğunda şöyle der: "Ey İblîs! Torbayı aç, o benim hakkım değil, o insanların hakkı!" Bu birinci cümle gibidir. Bunda (şirk) bir inancın olmasından korkulur.

II. Cinlerle Konuşmanın Hükmü Nedir?

Konuşma iki kısımdır:

1- Bazı alâmetlerle hazır olduğu bilinen cinle konuşmak. Örneğin; cinlenmiş insanda bulunan cinle konuşma gibi. Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* şeytanla konuştuğuna dair rivâyet edilen hadis gibi.[211] Bu câizdir.

2- Hazır olduğuna dair alâmetlerin olmadığı cinle konuşmak. Şüphesiz bu câiz değildir. "Kavmin sefihlerinden bu vadinin efendisine sığınırım" demek gibi. Bu müşriklerin fiillerine benzer. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*; من

210. Cin, 6.

211. Bk. Buhârî, 2311. **(Editör)**

تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ *"Kim bir kavme benzerse o da onlardandır"*[212] buyuruyor. Bu büyük şirktendir.

[HAVLE BİNT HAKÎM HADİSİNİN ŞERHİ:]

عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا فَقَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ، حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ "

Havle bint Hakîm'in *(radıyallâhu anhâ)* **şöyle dediği rivâyet edilir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğunu işittim: *"Her kim bir mekânda konaklar da şöyle derse; 'Allah'ın tam olan kelimeleri ile O'nun yarattıklarının şerrinden O'na sığınırım.' oradan gidinceye kadar hiçbir şey ona zarar vermez."*[213] Müslim rivâyet etti.**

خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ/**Havle bint Hakîm**: *Hakîm* ismiyle isimlenmenin hükmü ileride gelecek.

فَقَالَ/**Bunun üzerine dedi ki:** Buradaki fe (ف) takip içindir. Yani mekâna inip konakladıktan sonra bu cümleleri kullanır. Konaklar da unutursa daha sonra söyler.

وَقَالَ/**Derse:** Burada hem dil, hem de kalp ile söyleme kastediliyor.

أَعُوذُ/**Eûzu:** Sığınırım.

Burada Allah'ın sıfatlarından biri olan kelâm sıfatına sığınma vardır. Sıfatlara sığınma sıfatlarla isteme gibidir. Bu câizdir. Memnû olan sıfatın kendisinden istemektir.

بِكَلِمَاتِ اللهِ/**Allah'ın kelimeleri ile:** Sıfatın mevsûfa izafesi bâbındandır. Eş'arîler, Mu'tezîlîler ve Cehmiyye, yaratılanın yaratana izafesi olarak kabul ederler.

---

212. Ebû Dâvûd, 4031. **(Editör)**

213. Müslim, 2708. **(Editör)**

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ/**Yarattıklarının şerrinden:** Yarattıklarından dememiş. Bunun mânası kendisinde şer bulunan her şeyin şerrinden demektir. Çünkü bazı mahlukatta şer yoktur.

لَمْ يَضُرَّهُ/**Ona zarar vermez:** Burada zararı nefyetmiş. Ancak isabeti nefyetmemiş. Yani ona bir şey isabet edebilir ancak zarar vermez. İnancın zayıf olmasından dolayı olabilir.

حَتَّى/**E-kadar - Tâ ki:** Hattâ harf-i cerri intihâ-u gâye içindir.

Mesele: Bazı küçük çocuklar korktuklarında ansızın "Anne!" derler. Bu istiğâse değildir. Bu sadece korkunun ifadesidir. Hadiste; إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ *"Ameller ancak niyetlere göredir"*[214] buyrulmaktadır. Bu cümle tıpkı şu cümle gibidir; "Anan ölsün" bu dua değildir. Misal, "ellerin kurusun" bundan da kastedilmiyor. Sadece sıkıntısını ifade etmek istiyor.

214. Buhârî, 1; Müslim, 1907. **(Editör)**

{بَابُ: مِنَ الشِّرْكِ أَنْ يَسْتَغِيثَ بِغَيْرِ اللهِ أَوْ يَدْعُوَ غَيْرَهُ}

[14.] BÂB: ALLAH'TAN BAŞKASINDAN YARDIM İSTEMEK VE ALLAH'TAN BAŞKASINA DUA ETMEK ŞİRKTENDİR

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: {وَلا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لا يَنْفَعُكَ وَلا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذاً مِنَ الظَّالِمِينَ * وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللهُ بِضُرٍّ فَلا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ} . [يونس: 106-107] . وقوله: {فَابْتَغُوا عِنْدَ اللهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ} [العنكبوت: 17]. وَقَوْلُهُ: {وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ مَنْ لا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ} [الأحقاف: 5]. وقوله: {أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَإِلَهٌ مَعَ اللهِ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ} [النمل: 62].

وَرَوَى الطَّبَرَانِيُّ بِإِسْنَادِهِ أَنَّهُ كَانَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنَافِقٌ يُؤْذِي الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: قُومُوا بِنَا نَسْتَغِيثُ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ هَذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّهُ لَا يُسْتَغَاثُ بِي، وَإِنَّما يُسْتَغَاثُ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah'ı bırakıp da sana ne fayda ne de zarar veremeyecek şeylere yalvarma. Eğer böyle yaparsan şüphesiz sen zalimlerden olursun. Eğer Allah sana bir zarar verecek olursa, onu O'ndan başka giderecek yoktur."[215]

Yine Allâhu Teâlâ şöyle buyuruyor: "Öyleyse rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin."[216]

---

215. Yûnus, 106-107.

216. Ankebût, 17.

"Kim Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tabandan daha sapıktır?"[217]

"Yahut kendisine dua ettiği zaman zorsa kalmışa cevap ve başa gelen kötülüğü kaldıran, sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı? Allah ile birlikte başka ilah mı var? Ne kadar az düşünüyorsunuz?"[218]

Taberânî kendi isnadıyla şunu rivâyet etmiştir: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **zamanında mü'minlere eziyet eden bir münafık vardı. Bazıları dediler ki: Bu münafıktan kurtulmak için Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'den yardım isteyelim (istiğâse yapalım). Nebî** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Benimle yardım istenilmez (istiğâse yapılmaz). Yardım yalnız Allah'tan istenilir (istiğâse sadece O'na yapılır)."***[219]

Şârih dedi ki:

İstiğâsenin kısımları da aynı istiâzenin kısımları gibidir. Bunun kısımları da daha önce geçti, dönüp bakabilirsin.

يَسْتَغِيث/**Yardım ister.** Ya da bir şeyin izalesini istemektir.

أَوْ يَدْعُو/**Ya da dua ederse:** Umum lafzın, has lafza atfedilmesindendir.

KABİRLERE KULLUK EDENLERİN GETİRMİŞ OLDUKLARI BAZI DELİLLER:

"Ey Allah'ın kulları! Bana yardım edin." "Ey Allah'ın kulları! Cevap verin."[220]

1- Bu hadisi Taberânî rivayet etmiştir. Hadis munkatı' hadistir.[221]

2- İbn Adî bu hadisin münker hadis olduğunu söylemiştir.

Merfû olan başka hadis de vardır:

217. Ahkâf, 5.

218. Neml, 62.

219. Taberânî, *el-Kebîr*, 17/117, (No: 290); Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, 10/159, (No: 17276). Benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. **(Editör)**

220. Taberânî, *el-Kebîr*, 17/117, (No: 290). **(Editör)**

221. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 249-IV, 64; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, 10/132. **(Editör)**

إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَلْقًا خَلَقَهُمْ لِحَوَائِجِ النَّاسِ

"Allah insanların ihtiyacı için başka mahluklar da yaratmıştır."[222]

İbn Adî dedi ki: Bu çok zayıf bir hadistir. Hatta senedinde hadis uydurmakla itham edilen bir adam vardır.[223]

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Allah'ı bırakıp da sana ne fayda ne de zarar veremeyecek şeylere yalvarma..." *(Yûnus, 106-107)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَلا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لا يَنْفَعُكَ وَلا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذاً مِنَ الظَّالِمِينَ * وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ

"Allah'ı bırakıp da sana ne fayda ne de zarar veremeyecek şeylere yalvarma. Eğer böyle yaparsan şüphesiz sen zalimlerden olursun. Eğer Allah sana bir zarar verecek olursa, onu O'ndan başka giderecek yoktur."[224]

وَلا تَدْعُ/**(Allah'tan başkasına) Dua etme:** Bu hem istiâzeyi, hem de istiâneyi kapsar.

لا يَنْفَعُكَ وَلا يَضُرُّكَ/**Sana fayda da zarar da vermeyecek:** Ne kendi zâtıyla ne de şefaatiyle.

الظَّالِمِينَ/**Zalimler:** El (ال) takısı umum içindir. Buradaki zulümden büyük zulüm olan şirk kastediliyor.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ

"Öyle ise rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin, O'na şükredin."[225] Bu âyetin delil olan kısmı **"O'na kulluk edin"** kısmıdır.

---

222. Taberânî, *el-Kebîr*, 13334. **(Editör)**

223. Bk. *el-Kâmil fi'd-Du'afâ*, V, 315-316. **(Editör)**

224. Yûnus, 106-107.

225. Ankebût, 17

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Kim Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapıktır?" *(Ahkâf, 5)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ مَنْ لا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Kim Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapıktır?"[226]

وَمَنْ أَضَلُّ **"Daha sapık kim olabilir":** Yani; Hiç kimse.

مِمَّنْ يَدْعُو **"Dua edenden-tapandan":** Bu dua ister bir şeyi isteme duası olsun, isterse de ibadet duası olsun.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَإِلَهٌ مَعَ اللهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ

"Yahut kendisine dua ettiği zaman zorda kalmışa cevap veren ve başa gelen kötülüğü kaldıran, sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı? Allah ile başka bir ilah mı var?"[227]

أَمَّنْ يُجِيبُ**/Kim cevap verecek:** Yani; hiç kimse.

وروي الطبراني**/Taberânî rivâyet etti:** Bu hadisin senedinde İbn Lehî'a vardır. Bu adam kitapları kaybolduktan sonra hadisleri karıştırmıştır.

Bu hadis zayıftır. Ahmed de rivâyet etmiş ancak senedinde yine aynı adam var.

226. Ahkâf, 5.

227. Neml, 62

{بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿أَيُشْرِكُونَ مَا لا يَخْلُقُ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ... ﴾}

[15.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "HİÇBİR ŞEYİ YARATMAYAN, KENDİLERİ YARATILMIŞ OLAN ŞEYLERİ ALLAH'A ORTAK MI KOŞUYORLAR ..." [A'RÂF, 191] KAVLİ HAKKINDA

قَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {أَيُشْرِكُونَ مَا لا يَخْلُقُ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْراً} . [الأعراف: 191].

وَقَوْلُهُ: {وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ} . [فاطر: 13] .

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنْ أَنَسٍ قَالَ: شُجَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ وَكُسِرَتْ رُبَاعِيَتُهُ، فَقَالَ: "كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ"؟ فَنَزَلَتْ: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ} [آل عمران: 128] . وَفِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فِي الرَّكْعَةِ الْأَخِيرَةِ مِنَ الْفَجْرِ: "اللَّهُمَّ الْعَنْ فُلَاناً وَفُلَاناً" بَعْدَمَا يَقُولُ: "سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ" فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ} .

وَفِي رِوَايَةٍ: يَدْعُو عَلَى صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ، وَسُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو وَالْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، فَنَزَلَتْ {لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ} . وَفِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أُنْزِلَ عَلَيْهِ: {وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ} [الشعراء: 214] . قَالَ: "يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ -أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا- اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ، لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئاً، يَا عَبَّاسُ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللهِ شَيْئاً، يَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ

اللهِ شَيْئاً، وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللهِ شَيْئاً".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Hiçbir şeyi yaratamayan, kendileri yaratılan şeyleri Allah'a ortak mı koşuyorlar?"[228]

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleriniz, bir çekirdek zarına bile hükmedemezler."[229]

Sahîh*'te Enes'ten** *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Uhud'da Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzü yaralandı, ön dişleri kırıldı. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *"Peygamberlerinin yüzünü yaralayan bir topluluk nasıl felaha kavuşur?"* O esnada şu âyet indi: "Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur."**[230] **Yine *Sahîh*'te İbn Ömer'den** *(radıyallâhu anhumâ)* **gelen hadiste; Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'den şöyle buyurduğunu işitmiş olduğu rivâyet edilir: "Sabah namazının son rek'atında başını rükûdan kaldırdığında şöyle buyuruyordu: *'Allah'ım filan, filan kişiye lanet et'* bir de *'Semiallâhu limen hamide, rabbenâ leke'l-hamdu'* dedikten sonra bunu söylerdi. O zaman şu âyet indi; "Senin bu işte yapacağın bir şey yoktur."**[231] **Başka bir rivâyete göre; Safvân bin Ümeyye'nin Süheyl bin Amr'ın bir de Hâris bin Hişâm'ın aleyhinde dua ettiğinde bu âyet indi.**[232] **Yine *Sahîh*'te Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **"Yakın akrabalarını uyar"**[233] **âyeti indiğinde kalktı ve şöyle dedi: *"Ey Kureyş topluluğu! –ya da buna benzer bir cümle- Nefislerinizi satın alın, Allah katında size bir faydam olmaz. Ey Abdulmuttalib'in oğlu Abbâs! Allah'tan seni koruyamam. Ey Rasûlullah'ın halası Safiyye! Allah'tan seni koruyamam. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Maldan dilediğin kadar iste seni Allah'tan koruyamam."***[234]

---

228. A'râf, 191.
229. Fâtır, 13.
230. Âl-i İmrân, 128. Buhârî, "Meğâzî", V, 99; Müslim, 1791. **(Editör)**
231. Âl-i İmrân, 128. Buhârî, 4069, 7346. **(Editör)**
232. Buhârî, 4070. **(Editör)**
233. Şu'arâ, 214.
234. Buhârî, 4493; Müslim, 206. **(Editör)**

Şârih dedi ki:

Musannif bu bâbda şirkin, Allah'tan başkasına kulluk etmenin, özellikle Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e ibadet etmenin bâtıl olduğuna dair aklî delilleri zikretmeyi murad etmiştir. Çünkü kimileri Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e dua edip ondan yardım istiyor. Musannif de Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in hiç kimseye fayda veremeyeceğini ve koruyamayacağını beyan ediyor. Böyle olunca Ona nasıl ibadet edilir?

الْكَلَام/**Kelâm (Kavil):** Bu asıl itibarıyla zâtî sıfatlardandır. Fertleri itibari ile de fiilî sıfatlardandır.

Cehmiyye ve Mu'tezile'den olan Muattıla grubu ise Allah *(celle celâluhû)*'dan söz ve kelâmı nefyederler. Kelâmın mahluk olduğunu söylerler. Eş'arîler ise *nefsî kelâm (kelâm-ı nefsî)* denilen kelâmı ispat ederler.

اللهُ/**Allah:** Ma'bûd olan İlâh'tır.

تَعَالَى/**Teâlâ:** Fiilî sıfatlarındandır. Zâtı ve kudretinin yüceliği.

BİRİNCİ ÂYET: ["Hiçbir şeyi yaratamayan, kendileri yaratılan şeyleri Allah'a ortak mı koşuyorlar?" *(A'râf, 191)*]

أَيُشْرِكُونَ مَا لا يَخْلُقُ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْراً

Âyet Allah'tan başkasına yapılan ibadetin bâtıl olduğuna delâlet eder. Çünkü Allah *(celle celâluhû)* kendisinden başkasına ibadet edilenlerin sıfatlarını zikrediyor. İki sıfat zikrediyor. Her ikisi de onlara yapılan ibadetin bâtıl olduğuna delâlet ediyor.

1- Onların mahluk olduğunu zikrediyor. Mahluk ise aklen ortak olamaz.

2- Kendilerine yardım etmeye güç getiremezler. Bir şeye de engel olamazlar. Yardım etmekten âciz olana nasıl kulluk edilir?

أَيُشْرِكُونَ **"Ortak mı koşuyorlar?":** Bu cümlenin Arapça'sının başında geçen soru edatına (أ) istifhâm-ı inkârî denilir. Yani Allah'a nasıl âciz ortak koşarlar?

İKİNCİ ÂYET: ["Allah'ı bırakıp da kendilerine ibadet ettikleriniz (yalvardıklarınız), bir çekirdek zarına bile hükmedemezler." *(Fâtır, 13)***]**

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ

Bu âyette de Allah'tan başkasına yapılan ibadetin bâtıl olduğuna dair aklî delil vardır. Kendisine dua edilenin en küçük şeye dahi güç getiremeyeceğini zikretmiş. **"Kıtmîr"**e dahi. Bu hurma çekirdeğinin zarıdır. Kendi başlarına buna bile mâlik değillerdir. On da dahi tasarrufta bulunamazlar. Hiçbir şeye mâlik olmayana kulluk edilmez.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ **"Kendilerine yalvardıklarınız":** Bu isteme duası mıdır, ibadet duası mıdır? Her ikisidir. Allah'tan başkasının güç getiremeyeceği şeyleri istemek gibi.

Bu âyet ölülerden mutlak bir şekilde istemeyi kapsar.

[ENES BİN MÂLİK HADİSİNİN ŞERHİ:]

عَنْ أَنَس قَالَ: شُجَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُد وَكُسِرَتْ رَبَاعِيَتُهُ، فَقَالَ: "كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ"؟ فَنَزَلَتْ: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ} [آل عمران: 128].

Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Uhud'da Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in yüzü yaralandı, ön dişleri kırıldı. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Peygamberlerinin yüzünü yaralayan bir topluluk nasıl felaha kavuşur?"*** **O esnada şu âyet indi: "Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur."**[235]

Hadis: Enes *(radıyallâhu anhu)*'dan gelir, muttefekun aleyhtir.

الشَّجَّة: Hadiste geçen bu kelime başta ve yüzde olan yaralanmalara denir. "الشَّج" yarık mânasındadır. Bu hadiste ise yüzdeki yara kastediliyor.

235. Âl-i İmrân, 128. Buhârî, "Meğâzî", V, 99; Müslim, 1791. **(Editör)**

يَوْمَ أُحُدٍ/**Uhud günü:** Gün, mekan ile isimlendirilmiş. Bu câizdir. Bazı olayları gerçekleşen olaylarla isimlendirmek de böyledir. Ya da olayın gerçekleştiği yeri olayla isimlendirmek gibi. Bedir, Uhud gibi. İsimlendirmede sövme ya da hakaret yoksa câizdir. Kara gün gibi. Bu ilerde gelecek olan, "günlere sövme"ye girer.

Uhud gününü tâzim etmek gerekir mi?

Hayır, tâzim edilmez. Musibet gerçekleştiğinden dolayı hüzünlenmek gerekir.

رَبَاعِيَتُهُ: Bu kelime *ön dişler* mânasına gelir.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in başına bazı olaylar gelmiştir. Yüzünün yaralanması, dişlerinin kırılması gibi.

فَقَالَ: "كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ"؟/**Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Peygamberlerinin yüzünü yaralayan bir topluluk nasıl felaha kavuşur?"*** Çünkü bunlar, kâfirlerin çoğunun yapmadığı şeyi yapmışlardı.

فَنَزَلَتْ/**Bunun üzerine (âyet) indi:** Bu kelimenin başındaki fe (ف) harfi takip içindir. Bu cümlede Allah *(celle celâluhû)*'nun *uluv* sıfatının ispatı vardır.

لَيْسَ لَكَ "Senin yapacağın bir şey yok": Bu cümlenin Arapça'sında geçen "لَكَ" (Sana/Senin için) kelimesinin başındaki lâm harfi ihtisas ve tasarruf etme mânasındadır. Burada Rasûlullah'ın yapamayacağı şeyden maksat ise Allah'ın işlerinden olan tasarruf ve hükümdür.

مِنَ الْأَمْرِ **"(Bu) İşten"**: Âyette geçen "الْأَمْرِ" kelimesinin başındaki el (ال) takısı ahd içindir. Yani *"Rubûbiyet işlerinden"* mânasındadır. Hadisteki bu bâba delil olacak yer de burasıdır. Rubûbiyet işleri ve tasarruf Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e ait değilse o zaman nasıl Ona ibadet edilir, kurban kesilir?

İKİNCİ HADİS: [ABDULLAH BİN ÖMER HADİSİNİN ŞERHİ:]

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنَ الْفَجْرِ يَقُولُ: " اللهُمَّ الْعَنْ فُلَانًا، وَفُلَانًا، وَفُلَانًا " بَعْدَمَا يَقُولُ: " سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ " فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ} [آل عمران: 128]

İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **gelen hadiste; Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'den şöyle buyurduğunu işitmiş olduğu rivâyet edilir: "Sabah namazının son rek'atında başını rükûdan kaldırdığında şöyle buyuruyordu: *'Allah'ım filan, filan kişiye lanet et'* bir de *'Semiallâhu limen hamide, rabbenâ leke'l-hamdu'* dedikten sonra bunu söylerdi. O zaman şu âyet indi; "Senin bu işte yapacağın bir şey yoktur."**[236]

İkinci Hadis:

سَمِعَ**/İşitti:** Bu Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kunutu sesli yaptığına delâlet eder. Bu hüküm gizli okunan namazlarda da geçerlidir.

إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ**/Başını rükûdan kaldırdığında:** Kunutun okunacağı yer burasıdır. Kunut, başını rükûdan kaldırdıktan sonra olur. Belini düzeltir.

I. Rükûdan Önce Kunut Yapmak Câiz midir?

Evet, Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in rükûdan önce kunut yaptığı sabit olmuştur. Ancak hangisi daha faziletlidir? İkisi de câizdir. Galip olan rükûdan sonra olmasıdır ve son rek'atta olmasıdır.

Bu hadisten, bir sıkıntı durumunda kunut yapmanın müstehap olduğu anlaşılır.

II. Kunutu Kim Yapar?

1- Kunutu imam yapar. Hanbelîler böyle der.

236. Âl-i İmrân, 128. Buhârî, 4069, 7346. **(Editör)**

2- Bütün cemaat yapar. Tercih edilen de budur.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

"Allah'ın Elçisinde sizin için güzel örnekler vardır."[237]

3- Her namaz kılanın kunut yapma hakkı vardır. İbn Teymiyye bunu söylemiştir.

III. Güncel Bir Mesele:

Burada güncel bir mesele vardır. Muasır bazı âlimler imamın (emîrin) izni olmadan kunut yapılmayacağını söylemişlerdir. Bu, devlet liderlerine hizmet etmeye yarayacak mercûh (terk edilen) ve siyasî bir görüştür. Bu sahâbîlerin ameline terstir. Beş sahâbeden, onların Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in vefatından sonra kunut yaptıkları rivâyet edilmiştir. Onlar imam da değillerdi, imamın yardımcıları da değillerdi. Ebû Hureyre, Berâ ve Muâviye *(radıyallâhu anhum)* gibileri.

اللَّعْن/Lanet: Allah'ın rahmetinden kovulma ve uzaklaşmadır. Mahlukat cihetinden ise lanet bedduasıdır.

IV. Kâfirlere Beddua Etmenin Hükmü Nedir?

Kâfirlerin umumuna (genel olarak) beddua edilmesinin câizliği konusunda ihtilâf yoktur. Zira yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ

"...Dikkat edin! Allah'ın lâneti zalimlerin üzerinedir."[238]

Muayyen (belirli) bir kâfire beddua etme konusunda ise musannif ve diğer ilim ehli şöyle söylemişlerdir: Tercihe şayan olan görüşe göre, (muayyen) kâfire lânet etmek câizdir. Nitekim Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, bir ay boyunca Ri'l ve Zekvân kabilelerine beddua etmiş ve onları lânetlemiştir. Aynı şekilde Allah Rasûlü'nün Ebû Cehil'e, Ukbe'ye, Velîd'e ve Kureyş'in ileri gelenlerinden olan bazı kimselere lânet ettiği sahîh olarak nakledilmiştir.

---

237. Ahzâb, 21.

238. Hûd, 18.

V. Kâfirlere Dua Etmenin Hükmü Nedir?

İlim ehli, kâfirlere dua etmenin iki kısım olduğunu zikretmiştir:

1- Ona hidayet dileme: Bu câizdir. اللهُمَّ اهْدِ دَوْسًا *"Allah'ım! Devs'i hidayet eyle."*[239] Tabi bu savaşta olmaması şartıyladır. Bir de alâmetlerinin İslâm'a meyilli olduğunu kabul edeceğine delâlet ettiği kişi için olmalıdır.

Sîre'de şöyle geçmektedir: *"Allah'ım iki Ömer'den sana en sevimli olanı hidayete erdir."*[240]

2- Onun için rahmet, mağfiret ve cennet dileme; bu câiz değildir.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

"Cehennem ehli oldukları kendilerine apaçık belli olduktan sonra yakınları da olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygamber'e yaraşır ne de inananlara yaraşır."[241]

Sahîh'te Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in annesine dua etmek için izin istediği ve bunun kabul edilmediği rivâyet edilir.[242]

Bundan dolayı dergilerde bir Hıristiyan öldüğünde "Merhum" denilmesi hatadır.

VI. Kâfir, Allah'a Dua Edebilir mi?

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ

239. Buhârî, 6397; Müslim, 2524. **(Editör)**

240. Bu lafızla gelmiş bir rivâyeti herhangi bir kaynakta bulamadık. Ancak İmam Tirmizî'nin Sünen'inde İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* gelen şöyle bir rivâyet vardır: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اللَّهُمَّ أَعِزَّ الإِسْلاَمَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ قَالَ: وَكَانَ أَحَبَّهُمَا إِلَيْهِ عُمَرُ. "Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! İslâm'ı şu iki adamdan (iki Ömer'den) sana en sevimli olanı ile destekle; Ömer bin Hişâm (Ebû Cehil) veya Ömer bin Hattâb. O ikisinden Allah'a en sevimli olanı Ömer bin Hattâb oldu." Tirmizî, 3681. (Editör)

241. Tevbe, 113.

242. Müslim, Cenâiz, 106. **(Editör)**

"Dua ettiğinde zorda kalmışa kim icabet eder?"[243] Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* de şöyle buyuruyor:

وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ

"Mazlumun duasından sakın."[244]

[İBN ÖMER'DEN GELEN DİĞER RİVÂYETİN ŞERHİ]

قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " اللهُمَّ الْعَنْ فُلَانًا، اللهُمَّ الْعَنِ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ، اللهُمَّ الْعَنْ سُهَيْلَ بْنَ عَمْرٍو، اللهُمَّ الْعَنْ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ ". قَالَ: فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ، فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ} [آل عمران: 128]

İbn Ömer *(radıyallâhu anhumâ)* **dedi ki: Ben Rasûlullah'ı** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle derken işittim:** ***"Allah'ım! Falan kişiye lanet et, Allah'ım! Hâris bin Hişâm'a lanet et, Allah'ım! Süheyl bin Amr'a lanet et, Allah'ım! Safvân bin Ümeyye'ye lanet et."*** **Bunun üzerine şu âyet indi: "Senin bu işte yapacağın bir şey yoktur."**[245]

Hadisten, kendilerine ya da aleyhlerine dua edilecek kişilerin isimlerini zikretmenin câiz olduğu anlaşılıyor. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in; إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ *"Muhakkak bu namaz, içinde insan kelamı konuşulmaya uygun değildir."* hadisine gelince bu bir başkası ile konuşma şekli ile olursa o câiz olmaz.

I. Mesele: Belli Bir Kişiye Lanet Etmenin Hükmü Nedir?

Belli muayyen bir kişinin lanet edilmesi, fâsık ve münafık denilmesi iki şartla câizdir:

1- Sebeplerin bulunması: O kişide küfür, fısk, bid'at ya da nifak sebeplerinin bulunması.

---

243. Neml, 62.

244. Buhârî, 1496; Müslim, 19. **(Editör)**

245. Âl-i İmrân, 128. Buhârî, 4070. **(Editör)**

2- Engelin kalkması: Cehalet, ikrah ve benzerleri gibi.

II. Nefse Uyarak Fâsık Ya da Bid'atçi Demek Câiz mi?

Hayır, bu câiz değildir. Ancak şeriat açısından bunlar söylenebilir.

III. Te'vil Mâni(lerden) midir, Değil midir?

Şayet te'vil büyük şirkte ve açık meselelerde değil ve Ehl-i Sünnet tarafından kabul edilen bir te'vil ise mânilerden sayılır. Eş'arîler'in te'villeri tekfirin mânilerindendir. Ancak bid'at ve fıska engel değildir. Cehmiyye ise Ehl-i Sünnet'in ittifakı ile kâfirdir.

رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ/Rabbenâ ve leke'l-hamdu: Bunun dört şekli vardır:

1- Rabbenâ leke'l-hamdu

2- Rabbenâ ve leke'l-hamdu

3- Allâhumme rabbenâ ve leke'l-hamdu

4- Allâhumme rabbenâ leke'l-hamdu

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hadiste ismi geçenlerin isimlerinin vererek beddua ediyor. Çünkü onlar kâfirlerin liderleriydiler.

Allah *(celle celâluhû)* Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in duasını kabul etti mi?

Bu üç kişiye Allah tövbe etmeyi nasip etti ve Müslüman oldular.

IV. Ölü Kâfirlere Sövmek:

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den; لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ، فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا *"Ölülere sövmeyin onlar önceden gönderdiklerine kavuştular."*[246] hadisi gelmiştir. Bu hadiste geçen "الْأَمْوَات/*Ölüler*" kelimesinin başındaki elif-lâm takısı ispat içindir. Bundan Müslümanların ölüleri kastediliyor. Bunun delili şu âyet-i kerîmedir:

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ

246. Buhârî, 1393. **(Editör)**

"İsrâiloğulları'ndan olan kâfirler lanet edildiler"[247] ve şu âyettir:

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ

"Ebû Leheb'in elleri kurusun ve kurudu da."[248] Aynı şekilde Firavuna da lanet ediliyor.

Müslüman ölülere lanet etmek câiz değildir. Ancak kâfirlere sövmek câizdir.

İhtiyaç olduğunda Müslüman'ın bunu yapması câizdir. Yarasını, derdini beyan etme amacıyla yapabilir. Ancak kâfir olan ölüye sövüp bundan onun Müslüman olan akrabasını kastetmek câiz değildir. Çünkü bu, kâfir olan ölünün yaşayan Müslüman akrabasına eziyet vermeyi kastediyor. *"Ölülere sövmeyin"* hadisinin vürûd sebebi bazılarına göre Ebû Cehil'e sövüp, bundan oğlu İkrime'ye eziyet vermeyi kastediyorlardı. Bundan dolayı ölülere sövmek yasaklandı. Ancak güzel maksatlardan dolayı ölmüş kâfire sövmeye bir engel yoktur. Buna başka deliller de delâlet eder.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أُنْزِلَ عَلَيْهِ: {وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ} [الشعراء: 214] . قَالَ: "يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ -أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا- اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ، لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئاً، يَا عَبَّاسُ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللهِ شَيْئاً، يَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئاً، وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتِ لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئاً".

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **"Yakın akrabalarını uyar"**[249] **âyeti indiğinde kalktı ve şöyle dedi:** ***"Ey Kureyş topluluğu! –ya da buna benzer bir cümle- Nefislerinizi satın alın, Allah katında size bir faydam olmaz. Ey Abdulmut-***

247. Mâide, 78.

248. Tebbet, 1.

249. Şu'arâ, 214.

talib'in oğlu Abbâs! Allah'tan seni koruyamam. Ey Rasûlullah'ın halası Safiyye! Allah'tan seni koruyamam. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Malımdan dilediğin kadar iste seni Allah'tan koruyamam."[250]

حِينَ: Bu zarf-ı zamandır.

قَامَ/**Kalktı:** Bu kendisinden davet ve uyarının kastedildiği özel kalkmadır.

حِينَ أُنْزِلَ عَلَيْهِ/**Kendisine indirildiğinde:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in o anda kalkması âyetin tatbiki olmuştur.

يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ/**Ey Kureyşliler:** Bu genel bir ifadedir. Buhârî'de *"Ey Abdumenâf oğulları"* geçmektedir. Anlaşılan Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hem genel hem de özel ifadeler kullanmış.

لَا/**Lâ:** Nekre olan şeyleri nefyeden lâ'dır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* birinden bir şeyi nefyediyor. Böyle olunca o zaman; Ona nasıl kurban kesilir, ondan nasıl yardım dilenilir ve ondan nasıl korunma istenir? Delil olan yer burasıdır.

Bid'atçi Dâvûd bin Circîs: Hadiste mahzûf olan bir cümle vardır der. O da "ancak lâ ilâhe illallâh derse" cümlesidir der. Ancak Ebû Butayn ona reddiye vermiştir.[251]

سَلِينِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتِ/**Malımdan dilediğini iste:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in güç getirdiği budur. Ancak azabı defedip kaldırmak ise buna Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* güç getiremez.

مَالِي/**Benim malım:** Yani benim sahip olduğum mal.

250. Buhârî, 4493; Müslim, 206. **(Editör)**

251. Bu bid'atçiye verilen reddiyelerden bir hadiste Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kızı Fâtıma'ya *(radıyallâhu anhâ)* şöyle diyor; *"Ben seni Allah'tan koruyamam"* halbuki o "Lâ ilâhe illallâh" diyordu.

{بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى ﴿حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ. . .﴾}

[16.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "KALPLERİNDEN KORKU GİDERİLİNCE; 'RABBİNİZ NE BUYURDU?' DERLER. ONLAR DA 'HAK OLANI BUYURDU' DERLER." [SEBE', 23] KAVLİ HAKKINDA

قَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ} [سبأ: 23] .

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا قَضَى اللهُ الأَمْرَ فِي السَّمَاءِ، ضَرَبَتِ الْمَلاَئِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ، كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ يَنْفُذُهُمْ ذَلِكَ، فَإِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا لِلَّذِي قَالَ: الحَقَّ، وَهُوَ العَلِيُّ الكَبِيرُ، فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُ السَّمْعِ، وَمُسْتَرِقُ السَّمْعِ هَكَذَا بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ - وَوَصَفَ سُفْيَانُ بِكَفِّهِ فَحَرَفَهَا، وَبَدَّدَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ - فَيَسْمَعُ الكَلِمَةَ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ، ثُمَّ يُلْقِيهَا الآخَرُ إِلَى مَنْ تَحْتَهُ، حَتَّى يُلْقِيَهَا عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ أَوِ الكَاهِنِ، فَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشِّهَابُ قَبْلَ أَنْ يُلْقِيَهَا، وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُ، فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ، فَيُقَالُ: أَلَيْسَ قَدْ قَالَ لَنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا: كَذَا وَكَذَا، فَيُصَدَّقُ بِتِلْكَ الكَلِمَةِ الَّتِي سَمِعَ مِنَ السَّمَاءِ "

وَعَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا أَرَادَ اللهُ تَعَالَى أَنْ يُوحِيَ بِالأَمْرِ تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ أَخَذَتِ السَّمَاوَاتُ مِنْهُ رَجْفَةٌ -أَوْ قَالَ رِعْدَةٌ- شَدِيدَةٌ خَوْفاً مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. فَإِذَا سَمِعَ ذَلِكَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ صَعِقُوا وَخَرُّوا سُجَّداً. فَيَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ جِبْرِيلُ، فَيُكَلِّمُهُ

اللهُ مِنْ وَحْيِهِ بِمَا أَرَادَ، ثُمَّ يَمُرُّ جِبْرِيلُ عَلَى الْمَلَائِكَةِ، كُلَّمَا مَرَّ بِسَمَاءٍ سَأَلَهُ مَلَائِكَتُهَا: مَاذَا قَالَ رَبُّنَا يَا جِبْرِيلُ؟ فَيَقُولُ جِبْرِيلُ: قَالَ الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، فَيَقُولُونَ كُلُّهُمْ مِثْلَ مَا قَالَ جِبْرِيلُ. فَيَنْتَهِي جِبْرِيلُ بِالْوَحْيِ إِلَى حَيْثُ أَمَرَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Kalplerinden korku giderilince; 'Rabbiniz ne buyurdu' derler. Onlar da 'hak olanı buyurdu' derler."[252]

Sahîh*'te Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'**in şöyle söylediği rivâyet olunur:** ***"Allah gökte emirlerini verince melekler O'nun emirlerine itaatten dolayı kanatlarını çırparlar. Sanki o düz taşın üzerindeki zincirdir. 'Onların kalplerinden korku giderilince; 'Rabbiniz ne buyurdu' derler. 'Hak buyurdu' derler. O yüce ve büyüktür.' Bunu kulak hızsızları duyar –kulak hırsızları şöyle üst üstedirler. Sûfyân onları eliyle vasfetti. Parmaklarını birbirinden ayırdı.- Bir cümle duyar onu kendinden alttakine ulaştırır. Sonraki altındakine ulaştırır. Ta ki sihirbaz ya da kâhinin diline ulaştırıncaya kadar. Bazen kendisine sözü ulaştırmadan ateş topu ulaşır. Bazen de ulaştırdıklarından sonra ulaşır. Duyduğu ile beraber yüz yalan söyler. 'Filan gün bize şöyle, şöyle demedi mi?' der. Gökten duyduğu ile tasdik edilir."[253]

Nevvâs bin Sem'ân'dan şöyle dediği rivâyet edilir: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Allah bir emri vahyetmeyi irade ettiğinde vahiyle konuşmaya başlar. O anda gökleri Allah korkusundan şiddetli bir titreme ya da sarsıntı tutar. Gök ehli bunu duyduklarında bayılır ve Allah'a secdeye kapanırlar. Başını ilk kaldıran Cibrîl*** *(aleyhisselâm)* ***olur. Allah vahiyden dilediği ile onu konuşturur. Sonra Cibrîl meleklere uğrar. Her bir semaya uğradığında oranın melekleri 'Ey Cibrîl! Rabbimiz ne buyurdu' diye sorarlar. Cibrîl de 'Hakkı buyurdu. O yüce ve büyüktür' der. Onların hepsi Cibrîl'in dediğini derler. Sonra Cibrîl vahyi Allah'ın emir buyurduğu yere ulaştırır."***[254]

Şârih dedi ki:

252. Sebe', 23.

253. Buhârî, 4800, 4701, 7481. **(Editör)**

254. İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, 1/226, (No: 515). İbn Huzeyme, *et-Tevhîd*, 1/348. **(Editör)**

Bu bâb da diğer bir önceki bâb gibi şirkin ve Allah'tan başkasına yapılan ibadetin bâtıl olduğunun beyanı içindir. Bu, özellikle meleklerin ibadetini konu edinmiştir. Bu melekler endişelenir, korkarlar. Korkup endişelenen nasıl ma'bûd olmaya elverişli olur.

Yine sâlihlere yapılan ibadetin de bâtıl olduğuna delâlet eder. Meleklerin durumu buysa, başkalarının böyle olması daha evlâdır.

Bir sonraki bâb da buna yakındır.

[BÂBIN ÂYETİ HAKKINDA]

حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

"Kalplerinden korku giderilince; 'Rabbiniz ne buyurdu' derler. Onlar da 'hak olanı buyurdu' derler."[255]

فُزِّعَ: Kalplerinden korkunun giderilmesi.

عَنْ/**An:** Mucâvezeye delâlet eden harf-i cerdir. Yani korku onların kalplerini geçirip gittiğinde, demektir.

I. Kalplerinden Korkunun Giderildiği Kişiler Kimlerdir?

Tefsir âlimleri arasında ihtilâflı bir meseledir.

İbn Cerîr ve İbn Kesîr zamirin (قُلُوبِهِمْ) meleklere dönmesini tercih etmişler. Bazıları ise bu zamirin müşriklere döndüğünü tercih etmişler. Bu es-Sa'dî'nin tefsirinde tercih ettiği ve bazı tefsircilerin meylettiği görüştür. Aynı zamanda bu bazı seleften de rivâyet edilmiştir. Tercih edilen birinci görüştür.

Allah *(celle celâluhû)* **âyetin başında (bir önceki âyette) şöyle buyuruyor:**

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ

"De ki: Allah'ı bırakıp da ilah olduklarını iddia ettiklerinizi çağırın..."[256] Ey Müşrikler!

---

255. Sebe', 23.

256. Sebe', 22.

İbn Cerîr ve İbn Kesîr'in görüşü doğruya daha yakındır. Çünkü o hadisi muttasıl senedle rivâyet ediyor. Musannifin tercihi de budur.

Meleklerin korkusunun sebebi nedir? Hadiste gelecek.

قُلُوبِهِمْ/**Kalpleri:** Bu, meleklerin kalpleri olduğuna delâlet ediyor. Allah *(celle celâluhû)* melekelerin kanatlarının olduğunu ve onların korktuklarını da zikrediyor.

قَالُوا/**Dediler:** Melekler birbirine dediler.

مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ/**Rabbiniz ne dedi?:** Soru cümlesidir.

الْحَقَّ/**Hakkı (söyledi):** Bu mahzûf bir fiilin mef'ûlüdür. Yani hakkı söyledi. Onlar Allah *(celle celâluhû)*'yu işittiler mi, yoksa bu genel bir cümle midir?

Zâhir olan görüş ikincisidir. Onlar Allah'ın kelâmını işitmiş olsalar da korkudan bilinçlerini kaybedecek hâle gelmişlerdir.

هُوَ الْعَلِيُّ/**O yücedir (el-Aliyy):** Zâtında, kadr-i kıymetinde ve hükümranlığında yücedir, Aliyy'dir.

الْكَبِيرُ/**el-Kebîr'dir:** Bu isimdir, Allah kendisinden daha büyük olmayan el-Kebîr'dir.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

وَفِي "الصَّحِيح" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا قَضَى اللهُ الأَمْرَ فِي السَّمَاءِ، ضَرَبَتِ المَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِه، كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ يَنْفُذُهُمْ ذَلِكَ، فَإِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا لِلَّذِي قَالَ: الحَقَّ، وَهُوَ العَلِيُّ الكَبِيرُ، فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُ السَّمْعِ، وَمُسْتَرِقُ السَّمْعِ هَكَذَا بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ - وَوَصَفَ سُفْيَانُ بِكَفِّهِ فَحَرَفَهَا، وَبَدَّدَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ - فَيَسْمَعُ الكَلِمَةَ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ، ثُمَّ يُلْقِيهَا الآخَرُ إِلَى مَنْ تَحْتَهُ، حَتَّى يُلْقِيَهَا عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ أَوِ الكَاهِنِ، فَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشِّهَابُ قَبْلَ أَنْ يُلْقِيَهَا، وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُ، فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ،

فَيُقَالُ: أَلَيْسَ قَدْ قَالَ لَنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا: كَذَا وَكَذَا، فَيُصَدَّقُ بِتِلْكَ الكَلِمَةِ الَّتِي سَمِعَ مِنَ السَّمَاءِ "

Ebû Hureyre'den *(radiyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle söylediği rivâyet olunur:** ***"Allah gökte emirlerini verince melekler O'nun emirlerine itaatten dolayı kanatlarını çırparlar. Sanki o düz taşın üzerindeki zincirdir. Onların kalplerinden korku giderilince; 'Rabbiniz ne buyurdu' derler. 'Hak buyurdu' derler. O yüce ve büyüktür. Bunu kulak hırsızları duyar -kulak hırsızları şöyle üst üstedirler. Süfyân onları eliyle vasfetti. Parmaklarını birbirinden ayırdı.- Bir cümle duyar onu kendinden alttakine ulaştırır. Sonraki altındakine ulaştırır. Ta ki sihirbaz ya da kâhinin diline ulaştırıncaya kadar. Bazen kendisine sözü ulaştırmadan ateş topu ulaşır. Bazen de ulaştırdıklarından sonra ulaşır. Duyduğu ile beraber yüz yalan söyler. 'Filan gün bize şöyle, şöyle demedi mi?' der. Gökten duyduğu ile tasdik edilir."***[257]

في "الصَّحِيحِ"/Sahîh'te: Hadis Buhârî'de geçmektedir.

قَضَى/**Kadâ:** Buradaki **"kadâ"**dan maksat kevnî olan "kadâ"dır. Çünkü hadis, bunun Peygamber gönderilmeden önce olduğuna işaret ediyor. O zaman bu kevnî olan kadâ (kazâ) ve kaderdir.

الأَمْرَ/**Emr:** Kaderî olan emir.

Hükmedilen emir hakkında Kurtubî şöyle demiştir: "Allah *(celle celâluhû)* bu sene içinde gökte ve yerde şöyle olacak" diye hükmetmesi gibi.

ضَرَبَتِ المَلاَئِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا/***Melekler kanatlarını çırparlar:*** Meleklere kanat ispat edilmiş. "المَلاَئِكَة" ***melek*** kelimesinin başındaki el (ال) takısı umum içindir.

خَضْعَانًا/***Boyun eğerek:*** Hadiste geçen bu kelimesi "خُضْعَانًا" olarak da okunabilir. Bu mef'ûl-ü li-eclih'tir. Kimileri hâl olduğunu söylemiştir. Yani "Onlar itaat ettikleri bir halde" demektir.

كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ/***Sanki o bir zincirdir:***

257. Buhârî, 4800, 4701, 7481. **(Editör)**

Buradaki zamirde birkaç ihtimal vardır.

1- Rabbin sesi: Kêf (كَ) harfi bu durumda teşbih için olur. Allah bundan münezzehtir.

2- Meleklerin kanat çırpması: O zaman meleklerin kanatlarını çırpmasının sesi zincir sesi gibi olur.

3- Meleklerin kalplerindeki korku tıpkı zincirin düz taşlara sürtüldüğünde meydana gelen korku gibidir.

4- Sanki işitme zincir sesi gibi olur. O zaman işitme bir başka işitmeye benzetilmiştir.

Birinci ihtimale gelince problemli olduğundan bu câiz değildir. Çünkü Allah *(azze ve celle)* şöyle buyuruyor: لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ **"O'nun bir benzeri yoktur..."**[258] Allah'ın sesine benzeyen bir şey yoktur.

İkinci ve üçüncü ihtimallere gelince ikisi de muhtemeldir. Zamirler ise en yakın olana döner. Dördüncü ihtimale gelince ilim ehli bunu tercih etmiştir, yani işitmeyi işitmeye benzetmek. Bunun dayanağı da Ebû Dâvûd'un hadisidir.

إِذَا تَكَلَّمَ اللهُ بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَوَاتِ صَلْصَلَةً كَجَرِّ السِّلْسِلَةِ

"Allah vahiy ile konuştuğunda semâvât ehli zincir sürtülmesi gibi bir ses duyarlar."[259] Bu tercih tıpkı; إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ *"Muhakkak ki siz Ay'ı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz"*[260] hadisindeki görmeyi görmeye benzetmek gibidir. Tercih edilen de budur.

صَفْوَان/**Safvân:** Düz taşlara denir.

يَنْفُذُهُمْ ذَلِكَ: Yani bu ses meleklerde devam eder. Ta ki son haddine ulaşıncaya kadar. Hadis bize korkunun sebebini beyan ediyor. Bu, meleklerin Allah *(celle celâluhû)*'nun sesini duymalarıdır.

Cümlenin zâhirinden anlaşılan; korku tüm gök ehlini kuşatıyor.

---

258. Şûrâ, 11.

259. Ebû Dâvûd, 32. **(Editör)**

260. Buhârî, 554; Müslim, 663. **(Editör)**

فَيَسْمَعُهَا/***Onu işitir***: Zamir verilen emre dönüyor.

İşitmesinin kaynağı: Meleklerdir. Hangi melekler? İman melekleridir. Buhârî'de geldiği üzere bu buluttur.

Cinlerin işitme vakti: Allah daha iyi bilir ancak Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* peygamber olarak gönderilmeden öncedir.

Çünkü kulak hırsızları nübüvvetten önce çok idiler. Peygamber *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* gönderildikten sonra artık duyamaz oldular. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bi'setten önce olanı haber veriyor.

Duymanın üç hali vardır:

1- Bi'setten önce çoktur.

2- Bi'set zamanında yoktur.

3- Bi'setten sonra azdır.

وَمُسْتَرِقُ السَّمْعِ هَكَذَا بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ/***Kulak hırsızları şöyle üst üstedirler.***

Bu cümle râviler tarafından hadise sokuşturulmuş mu?

Asıl olan; sabit olmadıkça bunun müdrec (sokuşturulmuş) olmamasıdır.

بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ/***Bazısı bazısının üstündedir:*** Yani dizilidirler.

بَدَّدَ: Ayırdı mânasındadır.

فَيَسْمَعُ الْكَلِمَةَ/***Cümleyi işitir***: Buradaki cümlede zikri geçen kelimeyi işitir.

فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ/***Onu kendisinden alttakine ulaştırır***: Zâhir olan; fazlalaştırmadan, eksiltmeden.

عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ/***Sihirbazın diline ulaştırana kadar***: Bu cümle sihirbazın ne kadar çabuk cevap verdiğine delâlet ediyor. Çünkü ona ulaşır ulaşmaz dilinden dökülüyor.

أَوْ/**Veya:** Atıf harfi çeşitlilik içindir.

فَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشِّهَابُ/***Bazen onu ateş topu yakalar:*** Hadiste geçen "شِهَاب/***Şihâb***" kelimesi bir parça yıldızdır. Çünkü yıldız yere inecek olsa onu yakar.

الْكِذْبُ/**Yalan:** Gerçeğin hilâfına haber vermeye denir.

مِائَةَ كِذْبَةٍ/**Yüz yalan:** Bu mübalağa içindir.

Nefisler bâtılı kabul etmeye meyillidir. Bir yalana bağlanıyorlar. Yüz yalana nasıl itibar etmesinler?

Sihirbazın tasdik edilmesi: Daha sonra geleceği gibi küfürdür.

Hadisten delil olan kısım: Melekler itaat edip korkarlar. Böyleyken onlara nasıl kulluk edilir, onlardan yardım istenir? Melekler böyle ise, sâlihlerin böyle olması daha da evlâdır.

NEVVÂS BİN SEM'ÂN HADİSİ[261]

İbn Cerîr bunu Velîd bin Müslim yoluyla rivâyet etmiştir. Velîd bin Müslim de Nuaym bin Hammâd'dan rivâyetler yapar. Bu râvi hakkında ihtilâf edilmiştir. Tahkik ehli onun zayıf olduğu görüşündedirler. *Tahrîcu's-Sünne* kitabında Elbânî hadisi zayıf saymıştır.

261. Bu bâbın ikinci hadisi. **(Editör)**

{بَابُ: الشَّفَاعَةِ}

[17.] ŞEFAAT BÂBI

وَقَوْلُ الله تَعَالَى: {وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلا شَفِيعٌ} [الأنعام: 51] . وَقَوْلُهُ: {قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً} [الزمر: 44] . وَقَوْلُهُ: {مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ} [البقرة: 255] . وَقَوْلُهُ: {وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى} [النجم: 26] . وَقَوْلُهُ: {قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلا فِي الأَرْضِ} [سبأ: 22]

.

قَالَ أَبُو الْعَبَّاس: نَفَى الله عَمَّا سِوَاهُ كُلَّ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ الْمُشْرِكُونَ، فَنَفَى أَنْ يَكُونَ لِغَيْرِهِ مُلْكٌ أَوْ قِسْطٌ مِنْهُ، أَوْ يَكُونَ عَوْناً لله، وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا الشَّفَاعَةُ، فَبَيَّنَ أَنَّهَا لا تَنْفَعُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّبُّ، كَمَا قَالَ تَعَالَى: {وَلا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى} [الأنبياء: 28]. فَهَذِهِ الشَّفَاعَةُ الَّتِي يَظُنُّهَا الْمُشْرِكُونَ، هِيَ مُنْتَفِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَمَا نَفَاهَا الْقُرْآنُ، وَأَخْبَرَ النَّبِيُّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ يَأْتِي فَيَسْجُدُ لِرَبِّهِ وَيَحْمَدُهُ، لا يَبْدَأُ بِالشَّفَاعَةِ أَوَّلاً، ثُمَّ يُقَالُ لَهُ: ارْفَعْ رَأْسَكَ، وَقُلْ يُسْمَعْ، وَسَلْ تُعْطَ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ.

وَقَالَ لَهُ أَبُو هُرَيْرَةَ: مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَا رَسُولَ الله؟ قَالَ: "مَنْ قَالَ لا إِلَهَ إِلَّا الله خَالِصاً مِنْ قَلْبِهِ". فَتِلْكَ الشَّفَاعَةُ لأَهْلِ الإِخْلاصِ بِإِذْنِ الله، وَلا تَكُونُ لِمَنْ أَشْرَكَ بِالله.

وَحَقِيقَتُهُ: أَنَّ الله سُبْحَانَهُ هُوَ الَّذِي يَتَفَضَّلُ عَلَى أَهْلِ الإِخْلاصِ فَيَغْفِرُ لَهُمْ بِوَاسِطَةِ دُعَاءِ مَنْ أَذِنَ لَهُ أَنْ يَشْفَعَ، لِيُكْرِمَهُ وَيَنَالَ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ. فَالشَّفَاعَةُ

الَّتِي نَفَاهَا الْقُرْآنُ مَا كَانَ فِيهَا شِرْكٌ، وَلِهَذَا أَثْبَتَ الشَّفَاعَةَ بِإِذْنِهِ فِي مَوَاضِعَ، وَقَدْ بَيَّنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّها لَا تَكُونُ إِلَّا لِأَهْلِ التَّوْحِيدِ وَالْإِخْلَاصِ. انْتَهَى كَلَامُهُ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir şefaatçi bulunmaksızın Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları, Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar diye (Kur'ân'la) uyar."[262] "De ki: Şefaatin tümü Allah'a aittir."[263] "İzni olmaksızın O'nun katında şefaatte bulunacak kimdir?"[264] "Göklerde nice melekler vardır ki onların şefaatleri; ancak Allah'ın izniyle, dilediği ve hoşnut olduğu kimselere yarar sağlar."[265] "De ki: Allah'ı bırakıp da ilah olduklarını iddia ettiklerinizi çağırın. Göklerde ve yerde zerre kadar bir şeye sahip değillerdir.[266]

Ebu'l-Abbâs[267] dedi ki: Allah kendisinin dışında müşriklerin bağlandıkları her şeyi nefyetti. Kendisinin dışındakilerin mülkünü, pay sahibi olmasını ya da Allah'a yardımcı olmasını nefyetmiştir. Şefaatten başka bir şey kalmamıştır. Allah kendisinin izin verdiğinden başkasının şefaatinin fayda vermeyeceğini beyan etti. Allah *(celle celâluhû)*'nun buyurduğu gibi:

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى

"Onlar Allah'ın razı olduklarından başkasına şefaat edemezler."[268] Müşriklerin iddia ettikleri şefaat, Kur'ân'da beyan edildiği gibi kıyamet günü menfîdir (nefyedilmiştir). Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*; Kıyamet günü, geleceğini ve Rabbine secde edip O'na hamd edeceğini (ondan sonra şefaat için izin isteyeceğini) haber veriyor. Hemen şefaate başlamı-

---

262. En'âm, 51.

263. Zümer, 44.

264. Bakara, 255.

265. Necm, 26.

266. Sebe', 22.

267. Ebu'l-Abbâs, İbn Teymiyye'dir *(rahimehullâh)*. **(Editör)**

268. Enbiyâ, 28.

yor. Sonra ona denilecek ki: *"Başını kaldır. Söyle! İşitileceksin. İste! Verileceksin. Şefaat et! Şefaatin kabul edilecek."*[269]

Ebû Hureyre *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: Senin şefaatin ile en çok kim mutlu olacak? Buyurdu ki: *"Kalbinden ihlaslı bir şekilde 'Lâ ilâhe illallâh' diyendir."*[270] Bu şefaat Allah'ın izni ile ihlâs ehline olacak. Allah'a ortak koşana şefaat yoktur.**

Şefaatin hakikati şudur: İhlâs ehline Allah'ın kendilerine izin verdiği kişilerin dua etmelerinin vasıtasıyla asıl fazilette bulunup bağışlayan Allah'tır. Ta ki Makâm-ı Mahmûd'a ulaşabilsin. Kur'ân'ın yok saydığı şefaat kendisinde şirkin bulunduğu şefaattir. Bundan dolayı Allah Teâlâ birçok yerde kendi izni ile şefaatin olacağını ispat etmiştir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **de şefaatinin ancak tevhid ve ihlâs ehline olacağını beyan etmiştir.[271] Ebu'l-Abbâs'ın kelâmı sona erdi.**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: ŞEFAATİN TARİFİ HAKKINDA

Şefaat: الشَّفَاعَة "شَفَعَ - يَشْفَعُ - شَفَاعَة" kelimesinin mastarıdır. "الشَّفْعُ" kelimesinden alınmadır. Bu, birini diğerine birleştirmek mânasındadır. Bu, tekin aksidir.

Istılah Tarifi: Başkası için hayır dilemektir. Biri için hayır dilediğinde ya da ondan şerri defettiğinde "onun şefaatçisidir" denir.

İKİNCİ MESELE: MÜHİM BİR HUSUS

Bu *Kitâbu't-Tevhîd*'in önemli meselelerinden sayılır. Çünkü şefaat için tutunulan şeyler şirkin sebeplerinden olmuştur. Özellikle "Lâ ilâhe illallâh" diyenler arasında. Bunun sebebi şefaati yanlış anlamaktan kaynaklanıyor.

Musannif bu meseleden çok sıkıntı çekmiş ve bundan dolayı *"Keşfu'ş-Şubuhât"* isminde bir kitap yazmıştır. Bu şüphelerin çoğu tevessül ve şefaatte meydana geliyor.

---

269. Buhârî, 3340; Müslim, 194. **(Editör)**

270. Buhârî, 99, 6570. **(Editör)**

271. Bkz. İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/77-78. **(Editör)**

Şirkten olduğundan dolayı musannif bu konuya önem göstermiştir. Allah'tan başkasından şefaat dileyenlere karşı delil ikame etmek istemiş çünkü bu büyük şirktendir.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ŞEFAATİN KISIMLARI:

1- Menfi olan şefaat.

2- Müsbet olan şefaat.

Menfi Şefaat: Allah'tan başkasının güç getiremeyeceği meselelerde Allah'tan başkasından istenen şefaattir. Bu *menfi* olarak isimlendirilmiş. Çünkü bu Kur'ân'da nefyedilmiştir. Musannif de bu bâbda bazı âyetleri sunmuştur.

Müsbet olan şefaat: Bu Allah'tan istenilen şefaattir. Bu ise sadece tevhid ehli için olur.

Bunun şartları nedir? Bunu iki şartı vardır:

1- Şefaat edecek olana şefaat izni verilmiş olması.

2- Şefaat edilecek olandan razı olunmuş olması.

DÖRDÜNCÜ MESELE: YAŞAYAN, GÜÇ GETİRENDEN ŞEFAAT İSTEMENİN HÜKMÜ NEDİR?

1- Şayet ondan güç getirebileceği mubah bir şey istenmiş ise buna müsaade vardır. Buna şu âyet-i kerîme delâlet eder:

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا

"Kim güzel bir şefaatte bulunursa, ona o işin sevabından bir pay vardır. Kim de kötü bir aracılık ederse, ona da kötülükten bir pay vardır."[272]

2- Acizlik ya da zayıflıktan dolayı gücünün yetmediği bir şeyi ondan istersen bu akılsızlık olarak kabul edilir.

272. Nisâ, 85.

3- Ondan, Allah'tan başkasının güç getiremeyeceği bir şey isterse bu büyük şirk olur.

BEŞİNCİ MESELE: KABİR KULLARININ KENDİSİNE TUTUNDUKLARI BAZI ŞÜPHELER VE BU ŞÜPHELERİN, KENDİLERİNE SÂLİHLERİN KABİRLERİNDEN YARDIM İSTEMEYİ MUBAH KILDIĞINA İNANMALARI

I. Birinci Delilleri: A'mâ Hadisi

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i şefaatçi kılmayla ilgili Osmân bin Huneyf'in hadisini delil getiriyorlar. Bu, bilinen kör/a'mâ hadisidir.

Adamın biri Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e geldi ve "Allah'a dua et bana şifa versin" dedi. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu: *"Dilersen Allah'a dua edeyim sana şifa versin, dilersen sabret bu senin için daha hayırlıdır.'* Adam Ondan dua etmesini istedi. Ona dedi ki: *Abdest al sonra şöyle de;* اللهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ، وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ *"Rabbim! Senden istiyorum ve Nebîn Muhammed ile sana yöneliyorum."*[273]

Bu hadise reddiye iki yönledir:

Sened cihetinden: Senedinde Îsâ bin Ebû Îsâ olmasından dolayı zayıftır. Hâfız İbn Hacer gibi çoğu âlim bunun zayıf olduğu görüşündedir.

"Nebîn Muhammed ile sana yöneliyorum" cümlesinden maksat "Onun duasıyla"dır. Çünkü hadisin başında; إِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ لَكَ *"İstersen sana dua ederim"* cümlesi geçmektedir. Adam da Allah duasına icabet etsin diye Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den dua etmesini istiyor (ادْعُ اللهَ أَنْ يُعَافِيَنِي "Allah'a dua et, bana âfiyet versin").

Kendisi ile şefaat istenen Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in duasıdır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in zâtı değildir.

---

273. Tirmizî, 3578. **(Editör)**

II. İkinci Delilleri: "Ey Allah'ın Kulları Yardım Edin" Hadisi

Taberânî'nin rivâyet ettiği hadis: *"Ey Allah'ın kulları bana yardım edin (يَا عِبَادَ اللهِ أَغِيثُونِي). Ey Allah'ın kulları bana getirin (يَا عِبَادَ اللهِ، احْبِسُوا عَلَيَّ)."*[274] Hadis münker ve munkatı bir hadistir. İbn Adî "Bunun senedinde Ma'rûf bin Hassân vardır. Bu münkeru'l-hadîs'tir" demiştir.[275]

III. Üçüncü Delilleri: "Eğer onlar nefislerine zulmettiklerinde sana gelseler de Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileseler ve Peygamber de onlara bağışlanma dileseydi..." *(Nisâ, 64)* Âyeti

Şu âyeti kerimedir:

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

"Eğer onlar nefislerine zulmettiklerinde sana gelseler de Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileseler ve Peygamber de onlara bağışlanma dileseydi elbette Allah'ı tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli bulacaklardı."[276] Bu âyette Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in istiğfar dilemeye mâlik olduğu geçmektedir. Âyet Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in hayatta olduğu hâlet (durum) hakkındadır. Vefatından sonra artık bu yoktur. Ne sahâbîler ne de tâbiîn bunu yapmadılar.

IV. Dördüncü Delilleri: "Allah, insanların ihtiyaçları için korku anında kendilerine sığınacakları bir kısım varlıklar yarattı." Hadisi

Taberânî'nin rivâyet etmiş olduğu bir hadisle delil getiriyorlar;

إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَلْقًا خَلَقَهُمْ لِحَوَائِجِ النَّاسِ يَفْزَعُ النَّاسُ

274. Taberânî, *el-Kebîr*, 17/17 (290)-10/217 (10518). **(Editör)**

275. Ma'rûf bin Hassân'ın münker olduğuna dair bilgi için bk. *el-Kâmil fi'd-Du'afâ*, VIII. 30. **(Editör)**

276. Nisâ, 64.

"Allah, insanların ihtiyaçları için korku anında kendilerine sığınacakları bir kısım varlıklar yarattı."[277] İbn Adî *"el-Kâmil"* adlı eserinde; "Bu hadis gerçekten zayıftır. Rivâyet zincirinde hadis uydurmakla meşhur olan kişiler vardır" der.[278]

V. Beşinci Delilleri: Şöyle Demişlerdir: "Peygamberlerle şefaat istemek câizdir çünkü sizler diriler ile şefaat istemenin câiz olduğunu söylüyorsunuz. Şehidler diri ve Rableri katında rızıklandırıldıklarına göre peygamberler için bu daha evlâdır."

Bu şüpheye reddiyeler:

1- Allah *(celle celâluhû)* Kur'ân'da onların öldüğünü ve amellerinin kesildiğini haber veriyor:

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ

"Şüphesiz sen de öleceksin, şüphesiz onlar da ölecekler."[279] Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurmuş ki:

إِذَا مَاتَ ابْنُ آدَمَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلاَّ مِنْ ثَلاَثٍ

"Âdemoğlu ölünce üç şey hariç ameli kesilir..."[280] Ölümden sonra onun bir ameli yoktur.

2- Allah seni kendisinden başkasından istemekten menetmiştir.

Onların diri olmasına gelince bu doğru ancak berzah hayatı dünya hayatı gibi değildir.

---

277. Taberânî, *el-Kebîr*, 13334. **(Editör)**

278. Bkz. *el-Kâmil fi'd-Du'afâ*, 5/315-316. **(Editör)**

279. Zümer, 30.

280. Müslim, 1631; Tirmizî, 1376. **(Editör)**

VI. Altıncı Delilleri: Şefaat Talep Etmek Şirk Değildir. Çünkü Cibrîl, İbrâhim *(aleyhisselâm)*'a Şefaat Arz Etmiştir. Eğer Şefaat İstemek Şirk Olsaydı Bunu Arz Etmezdi.

Biz deriz ki; Cibrîl diridir, bundan dolayı güç getirdiği şeyi İbrâhim'e *(aleyhisselâm)* arz edebilir. Bizim konumuz ölülerden şefaat istemekle ilgilidir.

VII. Yedinci Delilleri: "Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e Şefaat Hakkı Verilmiş. Biz de Ondan Onun Gücünün Yettiği Şeyi İstiyoruz." Demeleri

Sonra da büyük şefaatle ilgili hadisleri aktarırlar.

Buna cevaplar:

1- Bu şefaat hakkı Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e kıyamette verilmiş.

2- Şefaati, şefaat hakkını Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e verenden iste. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den değil.

قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا

"De ki; Şefaatin hepsi Allah'a aittir..."[281] Mülk olarak da hak olarak da hepsi O'na aittir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

مَّن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٌ مِّنْهَا

"Kim güzel bir şefaat ederse onun ondan payı olur..."[282] Bu âyette gücü yeteni dünya da başkasına aracılık yapmaya teşvik vardır.

Bu konuda "*Keşfu'ş-Şubuhât* ve *ed-Dureru's-Seniyye fi'l-cevabi 'alâ ibâdi'l-kubûr*" kitaplarına müracaat et.

---

281. Zümer, 44.

282. Nisâ, 85.

ALTINCI MESELE: ŞEFAATTE İNSANLARIN KISIMLARI:

1- Kimisi şefaati mutlak olarak ispat ediyor. Veliler şefaat edecek düşüncesiyle onlardan şefaat istemeyi câiz görüyorlar. Bunlar ehl-i kubûr (kabir ehli) ve sûfîlerdir.

2- Bazıları bir kısım şefaati inkâr ederler. Hâricîler ve Mu'tezile gibileri. Bunlar kebâir (büyük günah) ehline şefaati inkâr ederler.

3- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaattir. Bunlar sabit olanı kabul ederler. Menfî olanı yok sayarlar.

Âyetler:

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir şefaatçi bulunmaksızın Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları, Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar diye (Kur'ân'la) uyar." *(En'âm, 51)* **KAVLİNİN BEYÂNI]**

وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلا شَفِيعٌ

أَنْذِرْ/**Uyar:** Bu, korkutmakla birlikte olan uyarıdır.

بِهِ/**Onunla:** Yani Kur'ân'la.

الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ/**Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları:** Bu uyarı, bu özel kısım insanlara özeldir. Çünkü onlar Kur'ân'la faydalanıyorlar.

الْحَشْر/**Haşr:** Bir araya gelmek demektir. **Şer'an:** Kıyamet günü insanların hepsinin bir yerde toplanmasıdır.

إِلَى رَبِّهِمْ/**Rablerinin huzurunda:** Yaratıcıları ve ma'bûdlarının huzurunda. Âyette nefyedilen şefaat câiz olmayan şefaattir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "De ki: Şefaatin tümü Allah'a aittir." (Zümer, 44) KAVLİNİN BEYÂNI]

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً

لِلَّهِ/Lillâh: Lafzının başındaki lâm harfi temlik ve istihkak içindir. O Allah'ın mülkü ve O'nun hediyesidir. O zaman onu nasıl Allah'tan başkasından istersin ya da buna mâlik olmayan veli ve sâlihlerden istersin?

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

"...O'nun izni olmadan kim şefaat edebilir? ..."[283]

Bu şefaat için izni şartını zikrediyor. Bu şefaatin şartlarından biridir. Buradaki istifham istifhâm-ı inkârî'dir. Yani O'nun izni olmadan kimse şefaat edemez.

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى

"Göklerde nice melekler vardır ki onların şefaatleri ancak Allah'ın izniyle, dilediği ve hoşnut olduğu kimselere yarar sağlar."[284] Bu âyet-i kerîmede de şer'î şefaatin ikinci şartı olan rıza zikredilmiştir. Bu âyet meleklerin ve sâlihlerin şefaatlerini nefyetmiştir. O zaman onlardan nasıl şefaat istenir.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ لا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلا فِي الأَرْضِ

"De ki; Allah'ı bırakıp da ilah olduklarını iddia ettiklerinizi çağırın. Göklerde ve yerde zerre kadar bir şeye sahip değillerdir..."[285]

İbn Teymiyye'nin dediği gibi bu âyet dört şeyi nefyetmiştir:

1- Zerre kadar bir şeye sahip değiller. Onlardan mülkü nefyetmiş.

283. Bakara, 255.

284. Necm, 26.

285. Sebe', 22.

2- Gökte ve yerde ortaklıkları yoktur. Onların ortaklıklarını nefyetmiş.

3- Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktur. Onlar yardımcı da olamazlar.

4- Şefaat fayda da vermez. Onların şefaatçi olmalarını nefyetmiş.

Allah bu dört şeyi neden nefyetmiş?

Çünkü kendisinden şefaat istenen, bu dört özelliğe sahip olmalıdır.

قَالَ أَبُو الْعَبَّاس/**Ebu'l-Abbas dedi ki.** O İbn Teymiyye'dir. Onun meşhur olan künyesi budur. Onun oğlu yoktur. Bu câiz bir durumdur. Çocuğu olmadan da insan künye kullanabilir.

Daha sonraki konularda geleceği üzere "Şeyhulislâm" demekten "Ebu'l-Abbas" ya da "İbn Teymiyye" demek daha efdaldir.

مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا الله خَالِصاً مِنْ قَلْبِه***"Her kim kalbinden ihlasla Lâ ilâhe illallâh derse"***

مَنْ/**Men:** Şart edatıdır.

قَالَ/**Derse:** Bundan kalbin ve lisanın sözü kastediyor.

خَالِصاً/**İhlasla:** Kelimesi haldir.

Rasûl'ü tasdik etmeden ve (bu söz dışında) başka amel işlemeden sadece ihlaslı şekilde bunu söylemek yeterli mi?

Hayır, yeterli değil. Bunun gereğini de yapmak lâzım. Bunun gerektirdiği şeyleri daha önce zikretmiştik.

{بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿ إِنَّكَ لا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ... ﴾}

[18.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "SEN SEVDİĞİNİ HİDAYETE ERDİREMEZSİN..." [KASAS, 56] KAVLİ HAKKINDA

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: "لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ وَأَبُو جَهْلٍ، فَقَالَ لَهُ: " يَا عَمِّ، قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، كَلِمَةً أُحَاجُّ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللهِ" فَقَالَا لَهُ: أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ؟ فَأَعَادَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَعَادَا، فَكَانَ آخِرَ مَا قَالَ: هُوَ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَأَبَى أَنْ يَقُولَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أُنْهَ عَنْكَ". فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: {مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ} [التوبة: 113]. وَأَنْزَلَ اللهُ فِي أَبِي طَالِبٍ: {إِنَّكَ لا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ} [القصص: 56] .

Sahîh*'te İbnu'l-Müseyyeb'den o da babasından şöyle rivayet edilmiştir: Ebû Tâlib'in ölüm vakti geldiğinde Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi. Yanında Abdullah bin Ebî Ümeyye ve Ebû Cehil vardı. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ona dedi ki: "*Ey amcam! Lâ ilâhe illallâh cümlesini söyle ki onun ile seni Allah katında savunayım.*" O ikisi de dediler ki: "Abdulmuttalib'in dininden dönüyor musun?" Ebû Tâlib lâ ilâhe illallâh demeyi kabul etmedi. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **"Nehyedilmediğim müddetçe senin için muhakkak istiğfar edeceğim." dedi. Bunun üzerine; "Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra akraba bile olsalar müşrikler için mağfiret dilemek Peygamber'e ve mü'min-**

lere yaraşmaz."[286] âyeti indi. Ebû Tâlib hakkında da "Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğini hidayete erdirir..." âyeti indi.[287]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂB HAKKINDA]

Musannif bu bâbda Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* için onun kimseyi hidayete erdirmeye mâlik olmadığını beyan etmek istiyor. Buradaki hidayetten maksat kabul ve tevfik hidayetidir. Muvahhidlerin dışında başkalarına istiğfarda bulunmaya da mâlik değildir.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* dışında kendilerine duada bulunulan sâlih ve veliler de buna sahip değillerdir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hiç kimsenin hidayetine ve ona istiğfarda bulunmaya sahip değilse sâlih ve velilerin olmaması daha evladır. Bu bâbda kabre kulluk edenlere reddiye vardır. Bu bâbın konusu buysa bunu musannif daha önce; **"Hiçbir şeyi yaratamayan, kendileri yaratılan şeyleri Allah'a ortak mı koşuyorlar?"[288]** âyeti bâbında geçmişti. Bu aynı konunun arzıdır.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ HAKKINDA

Bu âyette geçen "lâ" nâfiyedir. Burada menfî olan hidayettir. Böyle olunca bu babın âyeti ile şu âyeti nasıl bir araya getirebiliriz;

وَإِنَّكَ لَتَهْدِيٓ إِلَىٰ صِرٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ

"...Muhakkak ki; sen doğru yola hidayet edersin."[289]

Nasıl cemedeceğimizi zikretmeden önce bir kaideyi zikredelim: "İlim talebesine göre iki delil çatışırsa bu ona göre böyledir. Aslı itibariyle böyle değildir."

Böyle bir durumda ne yapılmalı?

---

286. Tevbe, 113.

287. Buhârî, 5/52, (No: 3884); Müslim, 1/54, (No: 24). **(Editör)**

288. A'râf, 191.

289. Şûrâ, 52.

İki delili cemetmeli. Çünkü cemedildiğinde mümkün oldukça iki delili amel ettirmiş oluruz. Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ

"...Peygamber size ne verirse onu alın..."[290]

Cemetmenin birkaç yolu vardır:

1- Delillerden birini birine diğer delili de bir başkasına hamletmek. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in şu hadisinde olduğu gibi: لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ *"Seferde oruç iyilikten değildir."*[291] Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kendi fiilinde oruç tuttuğu sabittir. Orucun tutulmaması âciz olana hamledilir. Orucu tutacak olan ise buna güç getirendir.

2- Biri bir hâlete (duruma) diğeri bir hâlete hamledilmeli.

3- Birinin umum diğerinin husus ifade etmesi. Umum olan ile amel edilir. Diğer delille ise biri ondan çıkarılır. Mutlak ve kayıtlı (mukayyed) deliller de böyledir. Mutlak delille amel edilir ancak ikinci delilin kayıtladığı kısım hariç.

Bu yollarla cem' mümkün olmaz ise o zaman neshe sığınırız. Delillerden birini alır diğerini ise iki şartla bırakırız:

1- Yukarıdaki yollardan biriyle cem' mümkün olmayacak.

2- Delillerden hangisinin önce hangisinin sonra indiği bilinerek.

Şayet hangisinin önce hangisinin sonra indiği bilinmiyor ise o zaman tercihe yöneliriz. Tercih nesihten sonra başvurulacak yoldur. Tercihin neticesi de nesh gibi olaya bakılarak yapılır. Bir delili bırakıp diğerini alacaksın. Nesh de böyledir. Daha kuvvetli bir delil olduğundan delillerden birini alıp diğerini bırakıyorsun.

Tercih yolları çoktur:

1- Hadislerden birinin diğerinden daha sahîh olması. Sened itibari ile daha kuvvetli olan alınır.

290. Haşr, 7.

291. Buhârî, 1946; Müslim, 1115. **(Editör)**

2- Râvilerden biri olayı yaşayan diğerinin ise ondan rivayet eden olması. Meymûne *(radıyallâhu anhâ)*'nın evlilik kıssası gibi. O "Ben ihramdan çıktıktan sonra Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* benimle evlendi" diyor. Bu İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* sözüne tercih edilir. İbn Abbas "O, ihramda iken onunla evlendi" demiştir.

Bundan sonra vakfedilir.

Allah *(celle celâluhû)*'nun; إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ "Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin..." âyeti ile şu âyeti kerîmeyi; وَإِنَّكَ لَتَهْدِيٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ "Muhakkak ki; sen doğru yola hidayet edersin." cemederiz. İkinci âyetteki hidayeti beyan ve irşâd hidayetine hamlederiz. Menfî olan hidayeti ise başarı, kabul, kalbî iman hidayetine hamlederiz.

Sabit olan hidayet irşâd ve beyan hidayetidir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* irşâd etmeye ve doğru yolu göstermeye sahip/mâliktir. Ancak onların kalbine imanı sokmaya mâlik/sahip değildir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ "...Her kavmin bir yol göstereni vardır."[292]

مَنْ/**Men:** Ellezî (الَّذِي) mânasında ism-i mevsûldür.

أَحْبَبْتَ/**Sevdiğini:** Yani sen sevdiğini Ey Muhammed! *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in hidayetini mi sevdiği, yoksa şahsını mı sevdiği?**

Âlimlerin iki görüşü vardır:

Birincisi: Şahsını sevdiği; bu bir soru sormayı gerektiriyor. Kâfirlerin şahsını sevebilir miyiz?

Biz deriz ki: Bu, kişinin annesi ve babasını sevmesi olan tabiî sevgidir.

İkincisi: Hidayetini sevdiğin. Bu doğruya daha yakın. Şinkîtî (Şankîtî) bunu tefsirinde zikretmiştir. Âyetin akışı buna delâlet ediyor. Maksat da budur. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onun hidayetini umarak onu ziyaret etmiştir.

---

292. Ra'd, 7.

في "الصَّحِيح"/Sahîh'te: Ebû Tâlib'in ölümü hazır olduğunda. Ölümün hazır olmasından maksat nedir? Ölümün mukaddimeleri midir, yoksa ruhun çıkması olan gargara mıdır?

Doğruya yakın olan; ölümün işaretleri olan mukaddimeleridir. Çünkü gargara olması şu âyet-i kerîmeye aykırıdır:

وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ ٱلْـَٰٔنَ

"Kötülükleri işleyip dururken, ölüm kendisine geldiğinde 'şimdi tevbe ettim' diyenler ile kâfir olarak ölenlerin tevbesi makbul değildir..."[293]

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sözlerinin faydası varsa, ölüm anında da tövbe makbul değilse bunları nasıl cemedebiliriz.

Cem' için şöyle deriz: Âyette geçen ölümün hazır olmasından maksat ruhun çıkması olan gargaradır. Hadisteki ölümün hazır olmasından maksat ise ölümün mukaddimeleri olan işaretlerdir.

Neden bu bâbdaki hadiste geçen ölümün hazır olmasından maksat işaretlerinin ortaya çıkmasıdır ve azabın hafiflemesinin Ebû Tâlib'e özel olduğudur ve bu da Ebû Tâlib'e özeldir? Bunun cevabı; asıl olan hususiyetin olmamasıdır.

جَاءَهُ/**Ona geldi:** Yani onu ziyaret etti. Bu da kâfiri ziyaret etmenin câiz olduğuna delâlet ediyor. Ancak onu kalbiyle sevmeyecek ve ziyaret; sevgi ve dostluktan dolayı olmayacak.

Müslüman olması ümit edilenin daveti için ziyaret edilebilir. İman etmesinden ümit kesince yanından çıkar. Ya da Müslüman olmayacağına kanaat getirdiği kişiyi ziyaret etmez.

عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ/**Abdullah bin Ebî Ümeyye:** Bu iman etti.

أَبُو جَهْل/**Ebû Cehil:** Bu ise ümmetin firavunudur.

---

293. Nisâ, 18.

يَا عَمِّ!/Ey Amca!: Kâfire amca demek câizdir. Ancak sevgi, muhabbet ve mirasçı olmak kopar.

Küfürle nesep kopmaz. Kopacak olan sevgi ve mirasçı olmadır.

قُلْ/**Söyle:** Bu emir fiilidir. Bu irşâd için mi, yoksa mükellef tutma için midir?

Emirlerde asıl olan zorunlu ve sorumlu tutma içindir. Burada şu âyet-i kerîme karşımıza çıkıyor:

لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّ

"Dinde zorlama yoktur. Artık doğruluk sapıklıktan ayrılmıştır..."[294] Bundan dolayı yukarıdaki emir irşâd içindir.

"Lâ ilâhe illallâh" demek insana fayda verir mi? Yoksa gereğini yapmak mı gerekir?

Lâ ilâhe illallah dedikten sonra yaşamaz, hemen ölür ise bu İslâm'a girmiştir. Ancak yaşar ise gereği gibi amel etmelidir.

Bu cümleyi kâfire ölüm anında söylemek müstehaptır. Müslüman'a söylemek ise daha evladır.

أُحَاجُّ: Hadiste geçen bu kelime *delil* mânasına gelir. Yani kıyamet günü delil olacak ve senin Müslüman olduğuna şahitlik yapacağın kelimeyi söyle. Bu da Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Ebû Tâlib'in iman etmesine ne derece hırslı olduğunu gösteriyor. Yine aynı zamanda şayet Müslümanlara destek çıkıp yardım eden kâfir var ise bunu önemsemenin daha evla olduğuna delâlet ediyor.

عِنْدَ اللهِ/**Allah katında:** Yani kıyamet günü delil olarak alayım.

فَقَالَا/**O ikisi dediler ki:** Buradaki zamir Abdullah bin Ebî Ümeyye ve Ebû Cehil'e döner.

أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ/**Abdulmuttalib'in dininden dönüyor musun?:** Buradaki istifham istifhâm-ı inkârîdir. Yani, onun dininden dönme.

---

294. Bakara, 256.

Abdulmuttalib'in dini neydi? Ulûhiyet şirkiydi. O lâ ilahe illallâh'a aykırıydı.

فَأَعَادَ عَلَيْهِ/**Ona tekrar etti:** Bu bir şeyin tekrarlanmasının câiz olduğuna delâlet eder. Yani Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* davetini tekrarladı.

فَأَعَادَا/O ikisi de tekrarladılar: Ebû Cehil ve Abdullah bin Ebî Ümeyye.

هُوَ عَلَى مِلَّةِ/O (Abdulmuttalib'in) dini üzeredir: Bu cümle râvinin cümlesidir. Ebû Tâlib'in açıktan söylediklerinden çıkıyor. Bu râvinin onları söylediklerini kötü görmesinden yaptığı bir tasarruftur. Bir de küfür hikayesi küfür değildir. Ancak râvi bunu edepten yapıyor (Yani râvi, Ebû Tâlib'in söylemiş olduğu küfür cümlelerini söylemeyi hoş görmediğinden dolayı 'o dini üzeredir' diyor).

لَأَسْتَغْفِرَنَّ: Lâm kasem lâm'ı, nûn ise tekit nûn'udur. İstiğfar (الاستغفار) el-miğfer (المغفر) kelimesinden türetilmiştir. O da başı örtmek mânasına geliyor.

مَا لَمْ أُنْهَ عَنْكَ/Nehyedilmediğim müddetçe: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* istiğfar etmeyi nehyolunmamakla kayıtlıyor.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ **"Peygamber için yoktur...":** Haber cümlesi ancak nehiy mânasındadır. Bu cümle müşriklere dua etme ve onlarla dostluk kurmanın haram olduğuna delâlet ediyor.

Kâfirin aleyhine dua etmek: Bu daha önce geçti.

Müşrikler iki kısımdır:

1- Aslî olan şirk ile müşrik olanlar. Buna ne Rasûlullah'ın ne de Müslümanlardan birinin istiğfarda bulunması câiz değildir.

2- Geçici şirk ile müşrik olan. Buna da istiğfarda bulunmak câiz değildir. Büyük şirk sebeplerinden biriyle mürted olmuş Müslümandır.

Ebû Tâlib'in azabının hafifletileceği delille sabittir. Ancak rahmet ve mağfiret ondan menfîdir.

{بَابُ: مَا جَاءَ أَنَّ سَبَبَ كُفْرِ بَنِي آدَمَ وَتَرْكِهِمْ دِينَهُمْ هُوَ الْغُلُوُّ فِي الصَّالِحِينَ}

[19.] BÂB: ÂDEMOĞLUNUN KÜFRÜNÜN VE DİNLERİNİ TERK ETMELERİNİN SEBEBİNİN SÂLİHLER KONUSUNDA AŞIRIYA GİTMELERİ OLDUĞU İLE İLGİLİ GELEN NAKİLLER

وَقَوْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: {يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ} [النساء: 171] .

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَقَالُوا لا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلا تَذَرُنَّ وَدّاً وَلا سُوَاعاً وَلا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْراً} [نوح: 23] . قَالَ: "هَذِهِ أَسْمَاءُ رِجَالٍ صَالِحِينَ مِنْ قَوْمِ نُوحٍ، فَلَمَّا هَلَكُوا أَوْحَى الشَّيْطَانُ إِلَى قَوْمِهِمْ أَنِ انْصِبُوا إِلَى مَجَالِسِهِمُ الَّتِي كَانُوا يَجْلِسُونَ فِيهَا أَنْصَاباً وَسَمُّوهَا بِأَسْمَائِهِمْ، فَفَعَلُوا، وَلَمْ تُعْبَدْ، حَتَّى إِذَا هَلَكَ أُولَئِكَ وَنُسِيَ الْعِلْمُ، عُبِدَتْ".

وَقَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ: قَالَ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ السَّلَفِ: لَمَّا مَاتُوا عَكَفُوا عَلَى قُبُورِهِمْ ثُمَّ صَوَّرُوا تَمَاثِيلَهُمْ؛ ثُمَّ طَالَ عَلَيْهِمُ الأَمَدُ فَعَبَدُوهُمْ.

وَعَنْ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا: عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ " أَخْرَجَاهُ.

وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوُّ".

وَلِمُسْلِمٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ" قَالَهَا ثَلَاثًا.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ey kitap ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin..."[295]

***Sahîh*'te İbn Abbas'tan** *(radıyallâhu anhumâ)* **şu âyet-i kerîme hakkında şöyle dediği rivayet ediliyor: "İnsanlara 'sakın ilahlarınızı bırakmayın; Ved, Suvâ, Yeğûs, Ye'ûk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin' dediler."**[296] **İbn Abbas dedi ki: "Bunlar Nûh** *(aleyhisselâm)*'**ın kavminden sâlih kimselerin isimleridir. Öldüklerinde şeytan onların kavmine onların oturduğu meclislerine onların putlarını dikmeyi itham etti. Onlar da yaptılar. İlk başta o putlara ibadet edilmedi. İlk nesil ölüp onlar hakkındaki ilim unutulunca ibadet edildiler."**[297]

İbnu'l-Kayyim dedi ki: "Seleften birçok kişinin dediğine göre; bunlar ölünce kavimleri onların kabirlerini ziyaret ettiler. Daha sonra suretlerini yaptılar. Zaman uzayınca ibadet ettiler."[298]

Hz. Ömer'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'**in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Hristiyanların Meryem'in oğlunu yüceltikleri gibi beni yüceltmeyin. Ben sadece bir kulum. Siz 'Allah'ın kulu ve elçisi' deyin.*"**[299] **Buhârî ve Müslim nakletmiştir.**

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: "Aşırılıktan sakının. Sizden öncekileri ancak (dinde) aşırıya kaçmaları helak etmiştir."**[300]

Müslim'in İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'**in şöyle buyurduğu rivayeti vardır: "*Aşırıya gidenler helak oldu.*' Bunu üç kere söyledi."**[301]

Şârih dedi ki:

---

295. Nisâ, 171.

296. Nûh, 23.

297. Buhârî, 4920. **(Editör)**

298. Bkz. İbnu'l-Kayyim, *İğâsetu'l-Lehfân min Mesâyidi'ş-Şeytân*, 1/184. **(Editör)**

299. Buhârî, 4/167, (No: 3445); Müslim, 1691. **(Editör)**

300. Ahmed, *Müsned*, 5/298, (No: 3248); Nesâî, *el-Kübrâ*, 4/178, (No: 4049). **(Editör)**

301. Müslim, 4/2055, (No: 2670). **(Editör)**

BİRİNCİ MESELE: AŞIRIYA GİTMENİN TARİFİ

Buna Arapça'da "غُلُوّ" denir. Bu lügatte *sınırı aşmak* demektir. Tencerenin kaynayıp fazlalaşmasından gelir.

Şer'an: Övme ve yermede sınırı aşmaya denir.

İKİNCİ MESELE: AŞIRIYA GİTMENİN KISIMLARI

1- Hüküm İtibari ile İki Kısma Ayrılır:

a) İbadette aşırıya gitmek: Bu büyük şirk olarak görülür. Bunun kaidesi şudur: Allah'ın haklarından bir kısmını mahluka vermek. Dua, kurban kesmek, kâinatta tasarrufta bulunma ya da isim ve sıfatlarında Allah'a benzetme.

b) Vesile açısından aşırıya gitme: Bu hüküm olarak büyük şirk ile küçük şirk arasında dönüp durur. Bunun kaidesi de şudur: Allah'ın kula vermiş olduğu konumdan daha yüksek konuma çıkarmak ama ibadet olmadan.

Kabirlerin yanında Allah'a namaz kılmak, bu aşırılıktır. Bu küçük şirkten görülür. Yine kabirlerin yanında Allah'a kurban kesmek, sâlihlere taassupta bulunmak, onları haddinden fazla övmek.

2- Konum Ya da Mekân İtibari ile Üç Kısma Ayrılır:

a) Akîdede aşırıya gitmek.

b) İbadette aşırıya gitmek.

c) Âdetlerde aşırıya gitmek.

I. Akîdede Aşırıya Gitmek:

Muattıla grubunun tenzihte aşırıya gitmesi, hatta onlar o kadar aşırıya gittiler ki Allah *(celle celâluhû)*'nun sıfatlarını inkâr ettiler. Hâricîler'in aşırıya gitmesi, onlar da büyük günahlardan dolayı tekfir ettiler. Hristiyanların aşırıya gitmeleri Meryem'in oğlu Îsâ *(aleyhisselâm)*'ı ilah kabul etmeleridir. Râfizîler'in Ehl-i beyt hakkında aşırıya gitmeleri, Müşebbihe'nin ispat konusunda aşırıya gitmeleri öyle ki Allah *(celle celâluhû)*'yu kullara benzettiler. Yahudilerin aşırıya gitmeleri, onlar da Îsâ *(aleyhisselâm)*'ı zinakâr kadının çocuğu yaptılar. Bu, kötüleme bâbındaki aşırılıktır.

II. İbadette Aşırıya Gitmek:

Bu, ibadetlerden bir tanesinde eksiklik olduğunda bunun kişiyi küfre sokacağına inanmaktır; günahları sebebiyle insanları tekfir eden Hâricîler'in yaptığı gibi. Sünnetleri vâcipler gibi görüp onları terk etmeyi haram addetmek ve bundan dolayı sünneti terk eden insanın azap göreceğine inanmak. Sünneti terk edene şiddetli karşı çıkmak.

III. Âdetlerde Aşırıya Gitmek:

Kimileri de âdetlerde aşırıya gider. Öyle ki şeriata muhalif olan âdetlere tutunur, onlarda aşırıya gider. Evlilik ve taziye de aşırıya gidenler gibi.

Âdetler şeriata aykırı değilse onlara devam etmek câizdir. Hatta kavminin, topluluğunun âdetlerini şeriata aykırı değilse devam ettirmesi müstehaptır.

ÜÇÜNCÜ MESELE: KONU BAŞLIĞININ TAHLİLİ

Sebebin (سَبَب) lügat mânası: Kendisiyle bir başka şeye ulaşılan.

Sebebin ıstılah mânası: Kendi varlığı ile başkasının varlığı, kendi yokluğu ile bir başkasının yokluğu gereken. Namaza nispeten vaktin girmesi.

Başkasına bağlı olmayan müstakil sebep: Kendi yokluğu ile başkasının yokluğu gereken sebeptir. Şayet böyle olmaz ise orada bir başka sebep meydana gelir. Evliliğin mirasçısı olmaya sebep olması gibi. Ancak evlilik olmasa başka sebeplerle de mirasçı olması mümkün.

Küfrün lügat mânası: Örtmek, gizlemek. Çiftçilere küffâr (كُفّار) denilmiştir çünkü onlar tohumları örtüyorlar. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi:

يُعۡجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلۡكُفَّارَ

"...Çiftçilerin hoşuna giden bir ekin gibidir. Allah kendileri sebebiyle inkarcıları öfkelendirmek için onları böyle sağlam, dirençli kılar..."[302]

Küfrün şer'î mânası: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in getirdiği şeyleri ya da bir kısmını inkâr etmek ya da özel bazı şeyleri terk etmek. O dinden çıkaracak söz, fiil ve itikattır.

---

302. Fetih, 29.

الصَّالِحِينَ/**Sâlihler:** Sâlih kelimesinin çoğuludur. Bu vâcipleri yapmak, haram olanları terk etmektir. Bir de dine ve kişiliğe zarar verecek şeyleri terk etmektir.

Musannif aşırıya gitmenin iki sonucu olduğunu söylemiştir:

1- Küfür.

2- Dini terk etmek. Bu küfürden daha umumdur çünkü dinin bir kısmını terk etmekle de olur.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Ey kitap ehli! Dinde aşırıya gitmeyin..." *(Nisâ, 171)* KAVLİNİN BEYÂNI]

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ

أَهْلَ الْكِتَابِ **"Kitap ehli":** Yahudi ve Hıristiyanlardır. Bir de onlara tâbi olup onların yolunda gidenlerdir.

لَا تَغْلُوا/**Aşırıya gitmeyin:** Dininizde sınırı aşmayın.

الدِّينِ/**Din(de):** Bundan amel kastediliyor. Yani amellerinizde ve ibadetlerinizde haddi aşmayın. Denildiği gibi; "Amel ettiğin gibi mükafatlandırılırsın (كَمَا تَدِينُ تُدَانُ)". Hristiyanlar ise Îsâ *(aleyhisselâm)* hakkında aşırıya gittiler. Ta ki onu ilah saydılar. Yahudiler de Uzeyr *(aleyhisselâm)* hakkında aşırıya gidip onu Allah'ın oğlu yaptılar.

I. Âyetin Konuyla Münasebeti:

Bu, ümmeti diğer ümmetin peygamberleri konusunda aşırıya gittikleri gibi siz de peygamberiniz ve sahâbîler konusunda aşırıya gitmeyin diye uyarmaktır. Çünkü onlar bu konuda aşırıya gitmişlerdi.

فِي "الصَّحِيحِ"/***Sahîh*'te geçmektedir:** Hadis Buhârî'de geçmektedir.

Buna "sahâbenin tefsiri" denilir. Sahâbenin tefsiri merfu hükmündedir. O zaman bu merfudur. İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)* yeryüzünde gerçekleşen şirkin kıssasını anlatmış. Yine yeryüzünde vâki olan ilk küfür ve ilk dinin değiştirilmesi kıssasını anlatmış.

İbn Abbas şirkin vukû bulmasının iki merhalesini zikretmiş.

Aslında şirk üç merhale ya da üç asırda vukû bulmuştur.

[İBNU'L-KAYYİM'İN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَقَالَ ابْنُ الْقَيِّم: قَالَ غَيْرُ وَاحِد مِنَ السَّلَف: لَمَّا مَاتُوا عَكَفُوا عَلَى قُبُورِهِمْ ثُمَّ صَوَّرُوا تَمَاثِيلَهُمْ؛ ثُمَّ طَالَ عَلَيْهِمُ الأَمَدُ فَعَبَدُوهُمْ.

İbnu'l-Kayyim dedi ki: "Seleften birçok kişinin dediğine göre; bunlar ölünce kavimleri onların kabirlerini ziyaret ettiler. Daha sonra suretlerini yaptılar. Zaman uzayınca ibadet ettiler."[303]

وَقَالَ ابْنُ الْقَيِّم/**İbnu'l-Kayyim dedi ki:** Onlar ölünce onların kabrinden ayrılmadılar. Bu birinci merhaledir. Kısa ilk bid'at olan kabirlere yapışmak ve ayrılmak (kabirlerin başında beklemek) bid'atleriyle başlıyor. İlk neslin yaptığı buydu. Bu zamana kadar şirk henüz vukû bulmamıştı. Çünkü onlara ibadet etmiyorlardı. Onları ibadete sevk eden kabirlere olan bu bağlılıklarıydı.

الْعُكُوف/**Ukûf:** İbnu'l-Kayyim'in sözünde geçen bu kelime uzun zaman beklemek mânasındadır.

ثُمَّ/**Sümme:** Tertip, tehir içindir. Birinci nesil tükenip ikinci nesil geldi. İkinci neslin sapması resim ve putlar yapmakta oldu. Dedi ki: Sonra resimler yapıp onların isimleri ile isimlendirdiler ki zihne daha yakın olsun. Burada bir bid'at daha fazlalaştı, bir haram daha işlendi. Onların asıl amacı onları hatırlayıp tâbi olmaktı. Ancak onların güzel niyetleri onlara fayda vermedi.

ثُمَّ طَالَ عَلَيْهِمُ الأَمَدُ/Sonra zaman uzadı: Bu üçüncü nesildir.

[İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ]

İbn Abbas'ın Kelamına Dönüş:

وَفِي "الصَّحِيح" عَنِ ابْنِ عَبَّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {وَقَالُوا لا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلا تَذَرُنَّ وَدّاً وَلا سُوَاعاً وَلا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْراً} [نوح:

303. Bkz. İbnu'l-Kayyim, *İğâsetu'l-Lehfân min Mesâyidi'ş-Şeytân*, 1/184. **(Editör)**

23] . قَالَ: "هَذه أَسْمَاءُ رِجَالٍ صَالِحِينَ مِنْ قَوْمِ نُوحٍ، فَلَمَّا هَلَكُوا أَوْحَى الشَّيْطَانُ إِلَى قَوْمِهِمْ أَنِ انْصِبُوا إِلَى مَجَالِسِهِمُ الَّتِي كَانُوا يَجْلِسُونَ فِيهَا أَنْصَاباً وَسَمُّوهَا بِأَسْمَائِهِمْ، فَفَعَلُوا، وَلَمْ تُعْبَدْ، حَتَّى إِذَا هَلَكَ أُولَئِكَ وَنُسِيَ الْعِلْمُ، عُبِدَتْ".

Sahîh*'te İbn Abbas'tan** *(radıyallâhu anhumâ)* **şu âyet-i kerîme hakkında şöyle dediği rivayet ediliyor: "İnsanlara 'sakın ilahlarınızı bırakmayın; Ved, Suvâ, Yeğûs, Ye'ûk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin' dediler."[304] İbn Abbas dedi ki: "Bunlar Nûh** *(aleyhisselâm)'ın kavminden sâlih kimselerin isimleridir. Öldüklerinde şeytan onların kavmine onların oturduğu meclislerine onların putlarını dikmeyi itham etti. Onlar da yaptılar. İlk başta o putlara ibadet edilmedi. İlk nesil ölüp onlar hakkındaki ilim unutulunca ibadet edildiler."[305]**

أَسْمَاءُ رِجَالٍ/**Adamların isimleri:** Kadınları çıkarmak için bunu söylemiş.

مِنْ قَوْمِ نُوحٍ/**Nûh** *(aleyhisselâm)***'ın kavminden:** Nûh *(aleyhisselâm)*'dan iki nesil önce yaşamışlardı. Nûh *(aleyhisselâm)* üçüncü nesilde gönderilmişti.

فَلَمَّا هَلَكُوا/**Onlar yok olunca:** Buradaki zamir ilk bid'ati çıkaran birinci nesle dönüyor.

أَوْحَى إِلَيهِم/**Onlara (şeytan) vahyetti:** Şeytanın, vahyi vesvese ve fiilleridir.

الشَّيْطَانُ/**Şeytan:** Uzaklaşmak manasında olan "şetena" (شطن) kelimesinden türetilmiştir. Ya da denizin ortasından uzak olan mânasında olan şâti (شَاطِئ) kelimesinden türetilmiştir. Şeytan Allah'ın rahmetinden uzak olduğu için bu isimle isimlendirilmiştir ya da uzaklaştırılmıştır.

الشَّيْطَانُ/**Şeytan:** İnsanlar ve cinlerden azgın olanlarının lakabıdır. Burada ise azgın cinler kastediliyor.

أَنْصَاباً/**Ensâb:** Hadiste geçen bu kelime *putlar, heykeller* mânasındadır.

---

304. Nûh, 23.

305. Buhârî, 4920. **(Editör)**

حَتَّى إِذَا هَلَكَ أُولَئِكَ/**Ta ki bunlar da yok olunca:** Bu ikinci nesildir.

وَنُسِيَ الْعِلْمُ/**ve ilim de unutulunca:** *İlim* kelimesinin başındaki elif-lam ahd içindir. Onlar bütün ilimleri unutmamışlardı. O heykellerin ne amaç için yapıldığı unutulmuştu.

Unutulan ilim miydi? O ikinci neslin maksadı mıydı, yoksa tevhid ilmi miydi?

Bundan maksat tevhid ilmidir. Heykel yapmanın haram olduğu, bid'atlerin haram olduğu, kabirlere yapışmanın haram olduğuydu.

İlmin felaketlerinden biri: Unutmak, onunla amel etmemek, davet edip hatırlatmamaktır.

Buhârî'nin rivayetlerinden biri şudur: وَتَنَسَّخَ الْعِلْمُ "İlim neshedildiğinde"[306]; bu bize tevhid ilminin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. O da şudur: Tevhid ilmi unutulunca Allah'tan başkasına ibadet edilir.

عُبِدَتْ/**İbadet edildiler:** İtaatin birçok çeşidi ile kendilerine sevgi duyuldu. Kendilerine kurban kesilir, adaklarda bulunulur durumuna geldi.

Bu kıssa bize şu faydayı veriyor: Sâlihler hakkında aşırıya gitmek küfür sebebidir. Bazen yakın zamanlarda küfür meydana gelmez. Bilakis tedricî olarak birkaç nesil uzayabilir.

Âdem *(aleyhisselâm)* **ile Nûh** *(aleyhisselâm)* **arasında on asır vardı:**

Asır adetle mi, yoksa keyfiyetle mi bilinir? Keyfiyetle bilinir. Asır demek asır sıfatları taşıyan cemaat demektir. İşte bunlara karn (الْقَرْن) denir.

Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ümmetinin asrı yüzyıl olarak tahmin edildi. Çünkü onların ömrü altmış ile yetmiş yıl arasıydı.

306. Buhârî, 6/160, (No: 4920). **(Editör)**

[HZ. ÖMER'İN HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا: عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ " أَخْرَجَاهُ.

Hz. Ömer'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Hristiyanların Meryem'in oğlunu yüceltikleri gibi beni yüceltmeyin. Ben sadece bir kulum. Siz 'Allah'ın kulu ve elçisi' deyin."*[307] Buhârî ve Müslim nakletmiştir.**

لَا تُطْرُونِي**/Beni yüceltmeyin:** Hadiste geçen itrâ (الإطْرَاء) kelimesi aşırıya gitmek, övmekte mübalağa etmektir.

كَمَا**/Kemâ:** Bundan maksat teşbih mi, yoksa illet mi?

Bûsîrî'nin mezhebine göre buradaki kêf harfi teşbih içindir. Yani onların yücelttiği gibi yüceltmeyin. Bundan dolayı şöyle demiş: Hıristiyanların peygamberleri hakkında iddia ettiklerini bırak. Dilediğin medh ile hükmet.

Sahih olan kêf'in illet için olmasıdır. Yani beni yüceltmeyin yoksa bu sizi Hıristiyanlar gibi olmaya götürür. Bundan dolayı Peygamber'i *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* haddinden fazla övmeyin. Bundan dolayı şöyle buyurdu: "*Ben sadece bir kulum.*"

النَّصَارَى**/Nasârâ-Hıristiyanlar:** Bu kelime ile kendini Mesîhî diye isimlendirenlere reddiye vardır.

إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ**/Ben sadece bir kulum:** Yani ilah değilim.

Bu hadiste: Peygamberleri yüceltmenin haram olduğu ve onu gerektiğinden fazla övmenin haram olduğu anlaşılıyor. Bu aşırılık sonunda onu konumundan yukarıya çıkarmaya sebep olur.

307. Buhârî, 4/167, (No: 3445); Müslim, 1691. **(Editör)**

[İBN ABBAS'TAN GELEN DİĞER HADİSİN ŞERHİ]

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوُّ".

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: "Aşırılıktan sakının. Sizden öncekileri ancak (dinde) aşırıya kaçmaları helak etmiştir."**[308]

إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ ***"Kendinizi aşırılıktan koruyun"*** hadisi İbn Abbas'ın hadisidir. Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir. İbn Teymiyye *İktidâu's-Sırâti'l-Mustakîm* kitabında buna sahîh demiştir.[309]

إِيَّاكُمْ**/İyyâkum:** Sakındırma kipidir.

الْغُلُوَّ**/Ğuluv:** İtikatta, amelde ve âdette haddi aşmaktır.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* aşırı gitmenin helak sebebi olduğunu beyan etmiştir. Bu bedensel bir helak mı, dinsel helak mı?

Aşırı gitmekten dolayı beden azap görür. Dinî helak ise bilinen bir şeydir.

Hadiste helaki aşırıya gitmekle hasretti. Ancak başka hadislerde başka sebeplerden de helakin olacağı beyan edilmiştir. Dinî helakin sebebi aşırıya gitmektir. Hadisin yorumlanacağı şey budur.

فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ...

"...Sizden öncekileri, onlardan değerli biri hırsızlık yaptığında onu bırakmaları helak etti..."[310] Bu hadiste değerli biri ile zayıfı birbirinden ayırmanın hak ve hukukun yok olması ve helak olmasına sebep olacağını beyan ediyor.

Her bir hadis kendisinin konu edindiği şeye hamledilir.

---

308. Ahmed, *Müsned*, 5/298, (No: 3248); Nesâî, *el-Kübrâ*, 4/178, (No: 4049). **(Editör)**

309. Bkz. *İktidâu's-Sırâti'l-Mustakîm*, 1/328. **(Editör)**

310. Buhârî, 4/175, (No: 3475); Müslim, 3/1315, (No: 1688). **(Editör)**

[İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلِمُسْلِمٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ" قَالَهَا ثَلَاثًا.

Müslim'in İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğu rivayeti vardır: *"Aşırıya gidenler helak oldu.'* Bunu üç kere söyledi."**[311]

الْمُتَنَطِّعُونَ**/Mütenetti'ûn:** Derinleşenler, aşırıya gidenler. Bazen söylemlerle aşırı gidilir. Bu da aşırı övme yüceltmeyle olur.

Âdetlerde aşırıya gitmek: Kimilerinin şeriata aykırı âdetlerde aşırıya gitmeleri gibi.

Bu hadis aşırı gitmenin helak sebeplerinden olduğunu beyan ediyor.

Mubah olan şeyler: Dinden dolayı terk edilirse bu aşırıya gitmektir. Ancak zühd ve nefsi terbiye etmek amacıyla terk edilirse bu câizdir.

311. Müslim, 4/2055, (No: 2670). **(Editör)**

{بَابُ: مَا جَاءَ مِنَ التَّغْلِيظِ فِيمَنْ عَبَدَ اللهَ عِنْدَ قَبْرِ رَجُلٍ صَالِحٍ؛ فَكَيْفَ إِذَا عَبَدَهُ}

[20.] BÂB: SÂLİH BİRİNİN KABRİNİN YANINDA ALLAH'A İBADET ETMEKTEN ŞİDDETLE SAKINDIRMA İLE İLGİLİ GELEN DELİLLER; ONA İBADET ETSE NASIL OLUR?!

فِي "الصَّحِيحِ" عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَنِيسَةً رَأَتْهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ وَمَا فِيهَا مِنَ الصُّوَرِ. فَقَالَ: "أُولَئِكَ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ أَوِ الْعَبْدُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِداً، وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرَ أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللهِ" فَهَؤُلَاءِ جَمَعُوا بَيْنَ الْفِتْنَتَيْنِ، فِتْنَةِ الْقُبُورِ، وَفِتْنَةِ التَّمَاثِيلِ.

وَلَهُمَا عَنْهَا قَالَتْ: "لَمَّا نُزِلَ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لَهُ عَلَى وَجْهِهِ، فَإِذَا اغْتَمَّ بِهَا كَشَفَهَا، فَقَالَ -وَهُوَ كَذَلِكَ-: "لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ". يُحَذِّرُ مَا صَنَعُوا، وَلَوْلَا ذَلِكَ لَأُبْرِزَ قَبْرُهُ، غَيْرَ أَنَّهُ خَشِيَ أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِداً،" أَخْرَجَاهُ.

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِخَمْسٍ وَهُوَ يَقُولُ: "إِنِّي أَبْرَأُ إِلَى اللهِ أَنْ يَكُونَ لِي مِنْكُمْ خَلِيلٌ، فَإِنَّ اللهَ قَدِ اتَّخَذَنِي خَلِيلًا، كَمَا اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا، أَلَا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ، أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ، فَإِنِّي أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ".

فَقَدْ نَهَى عَنْهُ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ، ثُمَّ إِنَّهُ لَعَنَ -وَهُوَ فِي السِّيَاقِ- مَنْ فَعَلَهُ. وَالصَّلَاةُ عِنْدَهَا مِنْ ذَلِكَ، وَإِنْ لَمْ يُبْنَ مَسْجِدٌ، وَهُوَ مَعْنَى قَوْلِهَا: خَشِيَ أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِداً، فَإِنَّ الصَّحَابَةَ لَمْ يَكُونُوا لِيَبْنُوا حَوْلَ قَبْرِهِ مَسْجِداً، وَكُلُّ مَوْضِعٍ قُصِدَتِ الصَّلَاةُ فِيهِ فَقَدْ اتُّخِذَ مَسْجِداً، بَلْ كُلُّ مَوْضِعٍ يُصَلَّى فِيهِ يُسَمَّى مَسْجِداً، كَمَا قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "جُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِداً وَطَهُوراً".

وَلِأَحْمَدَ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَرْفُوعاً: "إِنَّ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءٌ وَالَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْقُبُورَ مَسَاجِدَ". وَرَوَاهُ أَبُو حَاتِمٍ فِي "صَحِيحِهِ".

Sahîh*'te Hz. Âişe** *(radıyallâhu anhâ)'dan rivayetle: Ümmü Seleme** *(radıyallâhu anhâ)* **Habeş topraklarında gördüğü bir kiliseyi Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'e anlattı. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurdu: *"Onlardan Sâlih bir adam ya da Sâlih bir kul öldüğünde onun kabrinin üstüne bir mescid inşa ederlerdi ve onun içinde o kişilerin heykellerini yaparlardı. İşte Allah katında en şerli insanlar bunlardır."***[312] **Bunlar iki şerri bir araya getirip toplamışlar; kabir fitnesi ve heykel yapma fitnesi.**

Yine Buhârî ve Müslim Hz. Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* **şöyle dediğini rivayet ederler: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ölüm meleği geldiğinde yüzüne örtüsünü kapatırdı. Gamı, kederi çoğaldığında onu açtı. -Bu haliyle- buyurdu ki: *'Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler.'* Onların yaptıklarını da sakındırıyordu. Böyle olmasaydı onun kabrini bariz yapardım. Ancak o mescid edinilmesinden korkuyordu."**[313]

Müslim, Cündeb bin Abdullah'tan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediğini rivayet ediyor: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'i ölmeden beş gün önce şöyle buyurduğunu işittim: *"Sizden benim bir dostum olmasından Allah'a sığınıyorum. Çünkü Allah İbrâhim'i dost (Halîl) edindiği gibi beni de dost***

312. Buhârî, 1/94, (No: 434); Müslim, 1/375, (No: 528). **(Editör)**

313. Buhârî, 1330, 5815; Müslim, 529, 531. **(Editör)**

edindi. Şayet ümmetimden birini dost edinecek olsaydım Ebû Bekir'i dost edinirdim. Dikkat edin sizden öncekiler nebîlerinin kabirlerini mescidler ediniyorlardı. Dikkat edin sizler kabirleri mescidler edinmeyin. Ben sizi bundan nehyediyorum."[314]

Hayatının sonunda bundan nehiy etti. Hadiste geçtiği üzere bunu yapana lanet ediyor. Kabir üzerine mescid inşa edilmemiş olsa da orada namaz kılmak da bundandır. Sahâbîler onun kabrinin yanına mescid bina etmeyi irade etmediler. Kendisinde namaz kılmak kastedilen her yer mescid hükmündedir. Hatta namazın kılındığı her yer mesciddir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in buyurduğu gibi: "...*Yeryüzü bana temiz ve mescid kılındı...*"**[315]"[316]**

İmam Ahmed'in de ceyyid (iyi) bir senedle İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle bir rivayeti var: "*İnsanların en şerlisi kıyametin kendilerini diri iken yakaladıkları, bir de kabirleri mescid edinenlerdir.*"** Ebû Hâtim[317] *Sahîh*'inde rivayet etmiştir.[318]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: "SÂLİH BİRİNİN KABRİNİN YANINDA İBADET ETME" MESELESİNİ TASVİR ETMEK:

Bu meselenin birkaç tasviri vardır. Burada ibadetlerin tümü Allah'a yapılıyor.

1- Bir ya da daha fazla kabrin yanında namaz kılmak.

2- Kendisinde kabir ya da kabirlerin olduğu mescidde namaz kılmak.

3- Bir ya da daha fazla kabrin üzerine bina edilmiş mescidde namaz kılmak. Bu üç sureti kabir veya kabirler itibari ile altı surete çıkarabiliriz.

---

314. Müslim, 1/377, (No: 532). **(Editör)**

315. Buhârî, 1/74, (No: 335); Müslim, 1/370, (No: 521). **(Editör)**

316. Bkz. İbn Teymiyye, *İktidâu's-Sırâti'l-Mustakîm*, 2/189. **(Editör)**

317. "İbn Hibbân" künyesi ile meşhur olan muhaddis. **(Editör)**

318. Bkz. Ebû Hâtim İbn Hibbân, *Sahîh*, 15/261, (No: 6847). **(Editör)**

4- Etrafında kabirlerin olduğu mescidde namaz kılmak.

İKİNCİ MESELE: KONU BAŞLIĞININ TAHLİLİ

التَّغْلِيظ/**Tağlîz:** Bundan maksat haramdır. Musannif de bunu murad etmiştir. Bu birinci hadisteki Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in; أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ ***"...Onlar mahlukatın en şerlileridir."*** sözünden çok açıktır.

İkinci hadiste Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor:لَعْنَةُ اللهِ عَلَى اليهُودِ وَالنَّصَارَى، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ ***"...Allah Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler..."***. Üçüncü hadiste de şöyle buyuruyor: إِنِّي أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ ***"...Ben sizi bundan nehyediyorum."***

Musannif sakındırma suretlerinden beş suret zikretmiş.

فِيمَنْ/**Fîmen:** Ellezî mânasında ism-i mevsûldür.

عَبَدَ اللهَ/**Allah'a kulluk etti:** İtaat çeşitlerinden biri ile Allah'a boyun eğip saygı gösterdi. "Allah'a kulluk etti" ifadesi "namaz kıldı" ifadesinden daha umumdur. Çünkü namaz ibadetin bir kısmıdır. Her ne kadar hadislerin hepsi namaz ile ilgili olsa da ancak bunun altına kurban kesmek ve kabirlerin yanında Kur'ân okumak da girer.

عِنْدَ قَبْرٍ/**Kabrin yanında:** Tekil olarak zikredilmiş. Birden fazla kabir olsaydı o zaman sakındırmanın şiddeti nasıl olurdu?

صَالِحٍ/**Sâlih:** Vâcipleri yapıp haramlardan sakınan ve kötü fiillerden kaçan kişiye denir.

Biz bu bâbı *kabirlerin yanında namaz bâbı* olarak ele alacağız. Diğer ibadetler daha önce geçmişti.

ÜÇÜNCÜ MESELE: KABİRLERİN YANINDA İBADET YAPMANIN TEVHİD İLE ALAKASI NEDİR?

Bu tevhidi eksilten bir durumdur. Bunu yapanın tevhidi noksandır. Bunun şirkle alakası ise küçük şirkten olmasıdır.

DÖRDÜNCÜ MESELE: YUKARIDA GEÇEN SURETLERDE KILINAN NAMAZIN HÜKMÜ NEDİR?

I. Birinci Suret: Kabirlerin Ya da Kabrin Yanında Namaz Kılmak

Kabir hangi yönde olursa olsun. İster sağda ister solda ister arkada isterse önde olsun bu câiz değildir. Şart şudur: Namaz kılınan yer, o kabre nispet edilecek mesafede olacak. Yani, dışardan bakan birisinin o kişinin kabrin yanında namaz kıldığını söyleyeceği mesafede olacak (böyle bir durumda câiz olmaz).

Bunun delilleri:

Ebû Mersed'in Müslim'deki hadisi: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den şöyle rivayet ediyor:

لَا تُصَلُّوا إِلَى الْقُبُورِ

"Kabirlere doğru namaz kılmayın..."[319] Başka bir hadiste de şöyle gelmektedir:

الْأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدٌ، إِلَّا الْمَقْبَرَةَ، وَالْحَمَّامَ

"Kabristanlar ve hahamlar hariç yerin hepsi mesciddir."[320]

"İbadet bâbında sahih değildir" ibaresinin mânası: Sorumluluk düşmez, zimmet beri olmaz demektir.

"Muamelat bâbında sahih değildir" ibaresinin mânası: Kendisine herhangi bir eser meydana gelmez, demektir.

---

319. Müslim, 2/668, (No: 972). **(Editör)**

320. Tirmizî, 2/131, (No: 317); Ahmed, *Müsned*, 18/312, (No: 11788). **(Editör)**

Kabir yanında namaz sahih değildir. Tabiî olarak câiz olmaz.

Bu her namazı kapsar mı?

Ebû Mersed'in hadisinin zâhiri, bütün namazları kapsadığıdır. Ancak bu ***"Cenaze namazı hariç"*** cümlesi ile tahsis edilmiştir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in siyahî kadının cenaze namazını kılması ile bu sabittir. Fakihlerin mezhebine göre, ölmüş birinin namazı bir aya kadar kılınabilir. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* seferden dönüp Ümmü Sa'd'ın kabrine cenaze namazı kıldığında bir ay geçmişti. Bunu Tirmizî rivayet etmiştir.[321]

II. İkinci Suret: Kabir Ya da Kabirler Üzerine Bina Edilmiş Mescidde Namaz Kılmak

Burada önce olan kabirdir. Sonra mesciddir.

Bu mescidde namaz kılmak sahih değildir. Çünkü o kabristandır. Daha önce geçen hadisin umumu buna delâlet ediyor. Bu surette o mescidi yıkmak gerekiyor. Bu Mescid-i Dırâr'a benziyor. Mevtalar oraya önce gelmiştir. Bir yere önce gelen orada hak sahibidir. Sonradan gelenler onların hakkına geçmiştir.

III. Üçüncü Suret: Kendinde Kabrin Bulunduğu Mescidde Namaz Kılmak; Ancak Bu Surette Mescit Kabirden Önce Yapılmıştır.

Bu suretteki mescidde kılınan namazda ihtilâf var:

Birinci görüş: Namaz sahih değil. Daha önce geçen Ebû Mersed ve başkalarının hadislerinde dolayı.

İkinci görüş: Günah ve noksanlıkla beraber sahihtir. Doğru mezhep budur. Mesele kendisinde sert olunması gereken mesele olduğunda birinci görüş daha kuvvetlidir. Bu surette kabrin sağda, solda, önde ve arkada olması arasında fark yoktur. Bu kabrin açılması vâciptir. Şayet mescidin sahibi kabrinin oraya konulmasını vasiyet etmiş ise bu câiz olmayan bir vasiyettir.

---

321. Bkz. Tirmizî, 3/346, (No: 1037). Buradaki mesele şudur: Normalde cenaze namazı da dahil kabir üzerine namaz kılınmaz. Cenaze namazı da definden önce musallada kılınır. Ancak eğer cenaze namazı kılınmadan defnedilmişse bu hadisin istidlâliyle bir aya kadar cenaze namazı kılınabilir. Bu istisnai bir durumdur ve cenaze namazı kılınmadan defnedilmiş kişiyle ilgilidir. **(Editör)**

Mevta oradan çıkarılır Müslümanların kabrine defnedilir. Bunun câiz olmaması hadisin umumundan dolayıdır; ***"...Peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler."***

IV. Mesele: Kabir Müstakil Bir Odada İse Hüküm Ne Olur?

Herhangi bir fark yok:

1- Kabrin olduğu odaya sadece mescidin yolundan giriliyorsa bu mescidin bir parçasıdır.

2- Odanın iki kapısı var. Biri mescid tarafından diğeri mescidin dışındaki tarafından ancak mescid ile odanın duvarları bir. Bu da değildir. Bunda da ihtilâf devam eder. Mescid ve odanın duvarları bir ise bu da haramdır. Fakat bu geçen iki suretten hüküm olarak daha hafiftir. Duvarları mescidin duvarlarından ayrı ise namaza nispeten namaz sahih olur. Ancak vâcip olan kabrin kıble tarafında olmaması ve mescidden bir yol genişliği kadar uzak olmasıdır. Bundan dolayı kendinde kabrin bulunduğu mescide namaz kılmak için gidenlerin dikkat etmesi gerekir.

V. Mesele: Kabir Kıble Tarafında İse Hüküm Ne Olur?

Şayet kabrin duvarları mescidin duvarlarına bitişik ise bundan sakınılır. Ancak duvarlar bitişik değil ve bir yol kadar aralık var ise bu câiz olur.

VI. Mesele: Sonradan Yapılan Yıkılır; İster Mescid Kabir Üzerine İnşa Edilmiş Olsun İsterse Kabir Sonradan Mescide Bina Edilsin; Bunu Kim Yıkacak?

İşlerle sorumlu olan bunu yapar.

Şayet burada gücü kuvveti olan bir topluluk var ise bunlar yıkar mı?

Şayet İslâm devletinde değiller ve bunların fiillerinde bir fitne yok ise o zaman bunlar yıkabilirler. Ancak İslâm devletinde iseler o zaman emir sahiplerine nasihat etmeleri gerekir.

Bazı âlimler şayet imam zayıf birisi ise ve orada gücü ve kuvveti olan bir topluluk var ise bunlar imamdan izin almadan burayı yıkabilirler, demişler. İbn Teymiyye'nin yaptığı bazı değişiklikler gibi. Emir sahibi görevini yap-

maktan kaçınır ise güç sahibi topluluğun fesattan emin olması şartı ile orayı yıkmaları gerekir.

[ÜMMÜ SELEME HADİSİNİN ŞERHİ]

فِي الصَّحِيحِ/***Sahîh'te geçiyor:*** Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde geçmektedir. Bu hadis *muttefekun aleyh* hadistir.

كَنِيسَةً/**Kilise:** Bu Hıristiyanların mabedidir.

رَأَتْهَا/**(Ümmü Seleme) Onu gördü**: Ancak içini mi gördü, yoksa gerçekten dışarıdan mı gördü bu hadiste beyan edilmemiştir.

I. Kiliseye Girmenin Hükmü Nedir?

Kiliseye girmek üç hâletten birinden ayrı kalmaz:

1- Namaz kılmak, ibadet etmek için girmek.

2- Dünyalık amaç ve turistlik amacıyla girmek.

3- Davet amacıyla girmek.

I.I. Birinci Suret: [Namaz Kılmak ve İbadet İçin Girmek]

Bu surette girmek sahih değildir ve haram olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا

"Ebediyen orada namaza durma..."[322] Hz. Ömer de şöyle diyor; "Mabedlerinde müşriklerin yanına girmeyin. Allah'ın azabı onlara iner." Bir de oralar şeytanın sığanıdır. Hz. Ömer'in sözünü Beyhakî sahîh bir senedle rivayet etmiştir.[323]

[I.II. İkinci Suret: Turistlik ve Dünyalık Amacı ile Girmek]

Turistlik ve dünyalık amacı ile de girmek haramdır. Hz. Ömer'in mevkuf hadisi onu da kapsar.

---

322. Tevbe, 108.

323. Bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 9/392, (No: 18861). **(Editör)**

"Mabedlerinde müşriklerin yanına girmeyin." Sedd-u zerâiden dolayı girilmez. Onlara benzememek ve onlara sevgi beslememek için.

[I.III. Üçüncü Suret: Davet İçin Girmek]

Davet için girmeye gelince, kendinden emin ise girmesi câizdir.

أُولَئِكَ/**Ulâike:** Kêf harfini kesre okuruz (أُولَئِكِ). Çünkü bununla Ümmü Seleme'ye hitap ediliyor.

أَوِ الْعَبْدُ الصَّالِحُ/**Ya da sâlih kul:** Bu râvinin şüphesidir.

بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِداً/**Onun kabrinin üstüne mescid bina ettiler:** Bu en kötü surettir.

أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ/**Mahlukatın en şerlisi bunlardır:** Bu tevhid ve azap vadidir. Hadiste geçen şirâr (شِرَار) kelimesi şerîr (شَرِير) kelimesinin çoğuludur. Bu şiddetli sakındırmadır.

مَسْجِد/**Mescid:** Secde edilen mekana denir.

[ÂİŞE HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا/**İkisi için vardır:** Buradaki zamir meşhur olan Buhârî ve Müslim'e döner. Yüce Allah'ın şu âyeti kerimesi gibi:

سُبْحَٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِى بَٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ

"Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu bir gece Mescid-i Harâm'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ı şanı yücedir..."[324] **"Kulunu** (عَبْدِهِ)" kelimesindeki zamir açık olan Allah *(celle celâluhû)*'ya döner.

نُزِلَ/**İndirildi(ğinde):** Meçhul kipi ile gelmiştir. Yani ölüm meleği Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ruhunu almak için geldiğinde.

طَفِقَ/**Tafika:** Bir işe başlamak.

324. İsrâ, 1.

خَمِيصَةٌ/**Hamîsa:** Üzerinde işaretlerin olduğu kumaş.

عَلَى وَجْهِهِ، فَإِذَا اغْتَمَّ/Yüzünü örterdi: Ölümün şiddetini hissetmesinden dolayı.

فَقَالَ: -وَهُوَ كَذَلِكَ-/Bu vaziyetteyken dedi ki: Yani o hâlet üzeredir. Bu, Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in bu cümleyi hayatının sonunda söylediğine delâlet ediyor.

لَعْنَةٌ/**Lanet:** Daha önce lanetin iki kısım olduğu geçmişti. Büyük lanet, küçük lanet. Lanet Allah'tan uzaklaştırılma, kovulmadır. Kuldan ise uzaklaştırılma ve kovulma için yapılan duadır.

Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etmek câiz mi? Evet, Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onlara lanet etmiştir.

اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ/**Peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler:** Bu illet cümlesidir. Yani onlara lanet edilmesinin sebebi peygamberlerinin kabirlerini mescid edinmeleridir.

قُبُور/**Kabirler:** Hüküm olarak bir kabirle, kabirler arasında bir fark yoktur. Adedin burada bir mânası yoktur.

مَسَاجِدَ/**Mescidler:** Peygamberlerin kabirlerini mescid edinmenin iki şekli vardır:

1- Kabirlerin üzerine mescidler, bina edilmesiyle.

2- Kabrin yanında namaz kılmakla olur. Çünkü kabirlerin yanında namaz kılmak onları mescid edinmeye girer. Orada bir bina olmasa da hüküm böyledir.

يُحَذِّرُ مَا صَنَعُوا/**Onların yaptıklarından sakındırıyor:** Bazı ilim ehli bu cümlenin Hz. Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* cümlesi olduğunu söylüyor. Yani sahâbe sakındırıyor.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in onlara lanet etmesi onların bu fiilinin haram olduğunu gösteriyor.

وَلَوْلَا ذَلِكَ/**Şayet bu olmasaydı:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sakındırması olmasaydı.

لَأَبْرَزَ قَبْرَهُ/**Onun kabrini yükseltirdim:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in evinde defnedilmesinin sebeplerinden biri budur. Onun kabrinin üstüne mescid bina edilmesi korkusudur. İkinci sebep ise hadiste gelen şu sebeptir:

مَا قُبِضَ نَبِيٌّ إِلَّا دُفِنَ حَيْثُ قُبِضَ

"*Bütün peygamberler vefat ettiğinde yere defnedildiler.*"[325]

لأُبْرِزَ/**Bariz yapardım**: Hz. Âişe'nin; "Onun kabrini bariz yapardım" cümlesinden maksat kabrini yükseltirdim midir, yoksa kabrini yüksek bir yere yapardım mıdır?

Buradaki maksat; kabrini yüksek yere yapardım. Yani Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sakındırması olmasaydı. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* el-Bakî' denen yere defnedilirdi. Bu hadisten dolayı evine defnedilmesi kuvvetlendi.

I. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Kabrindeki Müşkil ve Kabrinin Mescidde Olması:

Buna dört şekilde cevap verilir:

1- Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in mescidi onun kabri üzerine bina edilmedi. Mescidi inşa eden Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kendisidir. Takvâ üzere bina edilen ilk mescid olduğunu da haber verdi.

2- Bunları yaptığı gibi Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* mescide de defnedilmedi.

3- Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in evlerinin mescide dahil edilmesi âlimlerin ittifakı ile değildir. Bilakis âlimlerden sayılmayacak adamın birisinin hatasıdır. Bu Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini mescide dahil eden Velîd Bin Abdulmelik'tir. Aralarında Saîd İbnu'l-Müseyyeb'in de olduğu bazı âlimler ona karşı çıkmışlardır. Bu Hicrî 94 senesinde olmuştur. Velîd

325. Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 1/31, (No: 22). **(Editör)**

bin Abdulmelik özellikle âlimlerin kendisine karşı çıkmasıyla kendisine tâbi olunacak biri değildir. Çünkü onlar Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrine ihtiyat olsun diye üç duvar koymuşlardır. Namaz kılınan yer onun kabrine doğru değildir. Çünkü tüm bunlarla birlikte yine de yapılan hatadır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in mescidi, kabirleri mescidlere sokan kimselere delil olamaz.

II. Mescid-i Nebevî'de Namaz Kılmak Neden Engellenmiyor?

Engellenemez, çünkü ümmetin icmâıyla da o zamandan beri orada namaz kıldıkları sabittir. Orada namaz kılmanın faziletinin ve bu tevâtürün sabit olmasıyla nasıl orada namaz kılmak câiz değildir, deriz.

Biz de Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den sabit olduğu gibi orada namaz kılmak onun dışındaki diğer mescidlerde kılınan namazlardan daha faziletlidir, deriz. Mescid-i Harâm hariçtir.

Ancak biz şöyle deriz: Kabrin bereketini kastederek Mescid-i Nebevî'de namaz kılanın namazı sahih değildir. Bundan da anlaşılıyor ki namazın fazileti mekâna değil, niyet ve itikada dayanır.

III. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Hücresinin Arkasında Namaz Kılmayı Kasteden Kişinin Hükmü Nedir?

Bunun hükmü daha önce geçtiği gibi herhangi bir kabrin yanında namaz kılmak isteyen kişiyle aynıdır.

خَشِيَ/**Korktu**: Hadiste geçen bu kelime fetha ile okunsa fâil Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* olur. Huşiye (خُشِيَ) damme ile okunursa fâil sahâbîler olur.

Musannif bu hadiste, (وَلَهُمَا) **"o ikisinin (rivayeti) var"** dedikten sonra o ikisi (Buhârî ve Müslim) bu hadisi tahrîc ettiler (أَخْرَجَاهُ) diyor. Bunu tekit bâbından yapmış olabilir.

IV. Ölüleri Evine Defnetmenin Hükmü Nedir?

Bu câiz değildir. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor:

لَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا

"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin..."[326]. Bu hadisin mânalarından biri de ölülerinizi evlerine defnetmeyin. Bilakis Müslümanların kabristanına defnedilir.

[CÜNDEB BİN ABDULLAH EL-BECELÎ HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ جُنْدُب بْنِ عَبْد الله قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِخَمْسٍ وَهُوَ يَقُولُ: إِنِّي أَبْرَأُ إِلَى الله أَنْ يَكُونَ لِي مِنْكُمْ خَلِيلٌ، فَإِنَّ الله تَعَالَى قَدِ اتَّخَذَنِي خَلِيلًا، كَمَا اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا، أَلَا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيهِمْ مَسَاجِدَ، أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ، إِنِّي أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ»

Cündeb bin Abdullah'tan *(radıyallâhu anhu)* **o şöyle demiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'i ölmeden beş gün önce şöyle buyurduğunu işittim:** ***"Sizden benim bir dostum olmasından Allah'a sığınıyorum. Çünkü Allah İbrâhim'i dost (Halîl) edindiği gibi beni de dost edindi. Şayet ümmetimden birini dost edinecek olsaydım Ebû Bekir'i dost edinirdim. Dikkat edin sizden öncekiler nebîlerinin ve sâlihlerinin kabirlerini mescidler ediniyorlardı. Dikkat edin sizler kabirleri mescidler edinmeyin. Ben sizi bundan nehyediyorum."***[327]

قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِخَمْسٍ**/Vefat etmeden beş gün önce:** Beş gece önce. Bu Hz. Âişe'nin hadisinin dışında Cündeb'in *(radıyallâhu anhu)* hadisidir. Bu da Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in bu meseleyi tekrar ettiğine delâlet ediyor.

خَلِيلٌ**/Halîl:** Son derece sevilen dost demektir.

اتَّخَذَنِي خَلِيلًا**/Beni dost edindi:** Burada Allah *(celle celâluhû)* için muhabbet ispat edilmiştir.

أُمَّتِي**/Ümmetim:** Davete icabet eden ümmet.

---

326. Ahmed, *Müsned*, 14/403, (No: 8804); Ebû Dâvûd, 2042. **(Editör)**

327. Müslim, 1/377, (No: 532). **(Editör)**

أَلا/**Elâ:** İstifham ve tembih harfidir. Yani cümleye başlama ve uyarı harfidir.

لَا تَتَّخِذُوا/**Edinmeyin:** Bu cümlenin başındaki *lâ* nehiy edatıdır. Bu da haramlığı gerektirir.

فَإِنِّي أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ/**Ben sizi bundan nehyettim:** Bu ikinci bir nehiydir.

[İBN TEYMİYYE'NİN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

فَقَدْ نَهَى عَنْهُ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ، ثُمَّ إِنَّهُ لَعَنَ -وَهُوَ فِي السِّيَاقِ- مَنْ فَعَلَهُ. وَالصَّلَاةُ عِنْدَهَا مِنْ ذَلِكَ، وَإِنْ لَمْ يُبْنَ مَسْجِدٌ، وَهُوَ مَعْنَى قَوْلِهَا: خَشِيَ أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِداً، فَإِنَّ الصَّحَابَةَ لَمْ يَكُونُوا لِيَبْنُوا حَوْلَ قَبْرِهِ مَسْجِداً، وَكُلُّ مَوْضِعٍ قُصِدَتِ الصَّلَاةُ فِيهِ فَقَدْ اتُّخِذَ مَسْجِداً، بَلْ كُلُّ مَوْضِعٍ يُصَلَّى فِيهِ يُسَمَّى مَسْجِداً، كَمَا قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "جُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِداً وَطَهُوراً".

Hayatının sonunda bundan nehiy etti. Hadiste geçtiği üzere bunu yapana lanet ediyor. Kabir üzerine mescid inşa edilmemiş olsa da orada namaz kılmak da bundandır. Sahâbîler onun kabrinin yanına mescid bina etmeyi irade etmediler. Kendisinde namaz kılmak kastedilen her yer mescid hükmündedir. Hatta namazın kılındığı her yer mesciddir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in buyurduğu gibi: "...*Yeryüzü bana temiz ve mescid kılındı...*"[328][329] İmam Ahmed'in de ceyyid (iyi) bir senedle İbn Mes'ûd'dan** *(radıyallâhu anhu)* **şöyle bir rivayeti var: "*İnsanların en şerlisi kıyametin kendilerini diri iken yakaladıkları, bir de kabirleri mescid edinenlerdir.*"** Ebû Hâtim[330] *Sahîh*'inde rivayet etmiştir.[331]

فَقَدْ نَهَى عَنْهُ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ/**Hayatının sonunda bundan nehyetti:** Bu cümle Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye'nin cümlesidir.

---

328. Buhârî, 1/74, (No: 335); Müslim, 1/370, (No: 521). **(Editör)**

329. Bkz. İbn Teymiyye, *İktidâu's-Sırâti'l-Mustakîm*, 2/189. **(Editör)**

330. "İbn Hibbân" künyesi ile meşhur olan muhaddis. **(Editör)**

331. Bkz. Ebû Hâtim İbn Hibbân, *Sahîh*, 15/261, (No: 6847). **(Editör)**

وَالصَّلاةُ عِنْدَهَا مِنْ ذَلِكَ/**Onun yanında namaz kılmak da bundandır:** Bu, kabirleri mescid edinmenin suretlerindendir.

وَإِنْ لَمْ يُبْنَ مَسْجِدٌ/**Mescid bina edilmemiş olsa dahi:** İkinci şekil mescid bina etmektir. Mescidin lügat mânası kendisinde secde etmek kastedilmiş bütün mekanlardır.

Mescidin ıstılâhî mânası: Beş vakit namaz kılması için hazırlanmış genel mesciddir. Orada görevli bir imamın olması şart değildir. Bu tarife göre yollar üzerindeki ve köylerde bulunan bütün mescidler mescid hükmündedir. Okulların içinde olanlar ise namazgahtır. Çünkü oralarda beş vakit namaz kılınmıyor. Bu bir, ikincisi ise bunlar umum olarak hazırlanmamıştır. Onlarda temizlik hükmü yoktur. Hayızlı, cünüp kişiler de oralara girebilir. Oralarda alış-veriş câizdir.

Bayram namazgahları ise mescid sayılır. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hayızlı kadınlara bayram namazgahından uzak durmalarını emretmiş. Bu da oraların mescid olduğuna delâlet ediyor.

I. Mescidlerin Vakfedilmiş Olması Şart mı?

Zâhir olan bunun şart olmadığıdır. Şayet bir mescidin ahalisi mescidlerini yenileyip genişletmek istese ve bu zaman diliminde bir yer kiralayıp orada namaz kılsalar bu sahih olur ve mescid hükmü alır.

جُعِلَتْ/**Kılındı:** Bu şer'î kılmadır. Şu âyet-i kerîmede bundandır:

جَعَلَ ٱللَّهُ ٱلْكَعْبَةَ ٱلْبَيْتَ ٱلْحَرَامَ

"Allah Beytü'l-Harâm olan Kâbe'yi ... kıldı..."[332] Şu âyet-i kerîme de bundandır:

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

"(İbrâhim) Bunu, belki dönerler diye ardından gelecekler arasında kalıcı bir söz kıldı."[333]

---

332. Mâide, 97.

333. Zuhruf, 28.

الأَرْضُ/**Yeryüzü:** Bu kelimedeki el (ال) takısı umum için mi yoksa ahd için mi?

Hanbelî fakihleri onu ahd için saymışlar. Yani topraktır.

İkinci Görüş: Umum içindir. Bütün yerde temizlenebilir. Dağlar, taşlar ve dışındakiler.

مَسْجِداً/**Mescid:** Bu tahsis isteyen bir cümledir. Çünkü yeryüzünde otlar, haşarat ve necis yerler vardır.

[İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلأَحْمَدَ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَرْفُوعاً: "إِنَّ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءٌ وَالَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْقُبُورَ مَسَاجِدَ". وَرَوَاهُ أَبُو حَاتِمٍ فِي "صَحِيحِهِ".

İmam Ahmed'in de ceyyid (iyi) bir senedle İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle bir rivayeti var:** ***"İnsanların en şerlisi kıyametin kendilerini diri iken yakaladıkları, bir de kabirleri mescid edinenlerdir."*** Ebû Hâtim[334] *Sahîh*'inde rivayet etmiştir.[335]

İbn Mes'ûd'un Hadisi: Merfû hadis iki kısımdır; Hakiki ve hükmî olan.

مِنْ شِرَارِ النَّاسِ/**İnsanların şerlilerinden:** Bu da şiddetli sakındırmadır.

334. "İbn Hibbân" künyesi ile meşhur olan muhaddis. **(Editör)**

335. Bkz. Ebû Hâtim İbn Hibbân, *Sahîh*, 15/261, (No: 6847). **(Editör)**

{بَابُ مَا جَاءَ أَنَّ الْغُلُوَّ فِي قُبُورِ الصَّالِحِينَ يُصَيِّرُهَا أَوْثَاناً تُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللهِ}

[21.] BÂB: SÂLİHLERİN KABİRLERİNDE AŞIRIYA GİTMENİN ONLARI ALLAH'TAN BAŞKA TAPINILAN PUTLARA DÖNÜŞTÜRDÜĞÜ HAKKINDA GELEN DELİLLER

رَوَى مَالِكٌ فِي "الْمُوَطَّأ": أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي وَثَناً يُعْبَدُ. اشْتَدَّ غَضَبُ اللهِ عَلَى قَوْمٍ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ " وَلِابْنِ جَرِيرٍ بِسَنَدِهِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ: {أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى} [النجم: 19]. قَالَ: كَانَ يَلُتُّ لَهُمُ السَّوِيقَ فَمَاتَ فَعَكَفُوا عَلَى قَبْرِهِ. وَكَذَلِكَ قَالَ أَبُو الْجَوْزَاءِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: كَانَ يَلُتُّ السَّوِيقَ لِلْحَاجِّ.

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: "لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ، وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ". رَوَاهُ أَهْلُ السُّنَنِ.

İmam Mâlik *Muvatta*'da Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: *"Allah'ım! Kabrimi tapınılan bir put yapma. Allah'ın azabı peygamberlerin kabirlerini mescid edinenlere şiddetli olur."*[336] İbn Cerîr kendi senedi ile Süfyân'dan, o Mansûr'dan, o da Mücâhid'den; "Lât, Uzzâ'ya ne dersiniz?"[337] âyeti hakkında: "Onlara çorba yapardı öldüğünde onun kabrinden ayrılmadılar." dediğini rivayet etmiştir.[338] Ebu'l-Cevzâ da İbn Abbas'tan, "hacılarına çorba yaptığını" rivayet etmiştir.[339]**

336. *Muvatta'*, (Ebû Mus'ab ez-Zührî rivâyeti) 1/223, (No: 570). **(Editör)**

337. Necm, 19.

338. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 22/523. **(Editör)**

339. *Câmi'u'l-Beyân*, 22/523. **(Editör)**

İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)***'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **kabirleri ziyaret eden kadınlara bir de oraları mescid edinip üzerinde kubbe bina edenlere lanet etti."**[340] ***Sünen*** **ehli bunu rivayet etti.**

Şârih dedi ki:

Bu bâb bir önceki bâba benziyor. İki bâbın başlıklarına bakıldığında bu bâb kabirler hakkında aşırıya gitmeyi konu ediniyor. Bir önceki bâb ise sâlihler hakkında aşırıya gitmeyi konu ediniyor. Sâlihlerin kabirlerinde aşırıya gitmek onları putlara dönüştürür. Önceki bâbda ise sâlihler hakkında onları putlara dönüştürürdü.

BİRİNCİ MESELE: KONU BAŞLIĞININ TAHLİLİ

الْغُلُوّ/**Ğuluv:** Daha önce ğuluv kelimesinin mânasını vermiştik.

فِي قُبُورِ/**Kabirlerinde:** Kabir ve kabirler arasında fark yoktur.

الصَّالِحِينَ/**Sâlihler:** Sâlih (الصَّالِح) kelimesinin çoğuludur. Sâlih kişi ise Allah ve kulların hakkını eda eden kişidir.

Her sâlih kelimesi mü'min kelimesi ile eş anlamlı mıdır?

Hayır, sâlih kelimesinden burada mü'min kelimesinden daha özel mâna kastediliyor.

Musannif -Allah ona rahmet etsin- bu ümmete olan sevgisinden dolayı üç bâbda peş peşe sâlihler hakkında aşırıya gitmelerinden dolayı sakındırıp nasihat ediyor. Bir de musannifin kendisinde yaşadığı asır sâlihler konusunda aşırıya gidilen bir asırdı.

يُصَيِّرُهَا: Bu kelime *dönüştürür* mânasındadır.

أَوْثَانًا/**Evsân:** Vesen'in iki tarifi vardır:

1- Sadece tek başına kullanıldığında yapılan tarif.

2- *Sanem* kelimesi ile beraber kullanıldığında yapılan tarif.

340. Ahmed, *Müsned*, 3/471, (No: 2030); Tirmizî, 2/136, (No: 320); Ebû Dâvûd, 3/218, (No: 3236); Nesâî, *el-Kübrâ*, 2/469, (No: 2181). **(Editör)**

Genel tarif tek başına kullanıldığında yapılan tariftir.

Vesen (الْوَثَن): Nasıl olursa olsun Allah'tan başka kendisine kulluk edilen şeye denir.

Özel mânasındaki vesen'e gelince ki bu sanem (الصَّنَم) kelimesi ile birlikte kendisine yapılan tariftir. Vesen bu mânada insan şeklinin dışındaki Allah'tan başka kendisine kulluk edilen şeye denir.

تُعْبَدُ/**Kulluk edilen:** Saygı duyup boyun eğilen.

تُعْبَدُ/**Kulluk edilen:** Bu cümle gerçeğin beyanıdır. Çünkü kulluk edilmeyen bir put yoktur. Bu şu âyet-i kerîmedeki gibidir:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمْ

"Ey insanlar! Sizi yaratan Rabbinize kulluk edin..."[341]

Başlığın tercümesi: Bizler kabirler hakkında şer'î sınırı aştığımızda onlar Allah'tan başka kulluk edinilen putlara dönüşür.

Bu bir soruyu zorunlu kılıyor; kabir için şer'î sınır nedir?

Normal, sıradan bir karış kadar yükseltilmiş, üzerine bina yapılmış olmamalı. Bu bina ister kubbe olsun isterse mescid olsun kabir üzerine bina edilmiş olmamalı. Üzerinden onu yükseltecek bir alamet ve yazı da olmamalı. Bu konuda nehiy gelmiştir. Kireçlenmez de.

Hadislerin mânası:

İMAM MÂLİK'İN RİVÂYET ETTİĞİ HADİSİN ŞERHİ:

Bunu mürsel olarak rivayet etmiştir. Mürsel; senedinden sahâbenin düştüğü hadistir. Ya da tâbiînin direkt Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivayet ettiği hadistir. İmam Ahmed *Müsned*'inde bunu sahîh sened ile mevsûl olarak rivayet etmiştir.

اللَّهُمَّ/**Allâhumme:** Bu "Yâ Allah!" mânasındadır. Nidâ harfi olan "Yâ (يا)" hazfedilip onun yerine mîm (م) getirilmiştir ve "Allâhumme" olmuştur.

341. Bakara, 21.

لَا تَجْعَلْ/**Kılma-eyleme:** Buradaki lâ nehiy lâ'sıdır. Ancak burada hakiki bir nehiy kastedilmemiştir. Bunun sîgası nehiy sîgası olsa da bu dua mânasındadır. Çünkü bu alt mertebe olanın üst mertebede olandan talebidir.

وَثَنًا/**Vesen:** Bir şeyin vesen olması için rızası gerekmiyor. Tâğût böyle değildir. Tâğût kendi rızası ile Allah'tan başka kendisine tapınılandır. Ağaç da vesen olur, halbuki ondan rıza beklenilmez.

Bu hadiste Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Allah'tan kabrinin tapınılan bir put olmamasını istiyor.

İbnu'l-Kayyim, "Allah onun duasına icabet etti" diyor. Bazı âlimler de ona muvâfık olmuşlardır. Bundan dolayı Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabri tapınılan bir put değildir. Orada putperestlikten bir şey yoktur. Onun kabrinin etrafında tavaf yapılmıyor. Onun yanında kurban da kesilmiyor. Onun kabrine meshedilip bereket de beklenmiyor. Allah onu korumuştur.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini put edinmek ile Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in zatının ilah edinilmesi arasında fark vardır. Sonuncusu olmuştur. Çünkü Rasûlullah'a kulluk edip ondan yardım isteyenler vardır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabri ise korunmuştur. Hiç kimse onu tavaf edemez. Hücrelerin arkasından tavaf edilse bu tavaf sayılmaz.

اشْتَدَّ غَضَبُ اللهِ/**Allah'ın gazabı şiddetlendi:** Bu cümle sakındırma için söylenmiş bir cümledir. Aynı zamanda illet için de zikredilmiştir.

غَضَبُ اللهِ/**Allah'ın gazabı:** Gazap lafzı mudâf, Allah lafzı ise mudâf-ı ileyh'tir. İzafe iki çeşittir:

1- Sıfatın mevsufa izafesi.

2- Mahlukun Hâlık'a izafesi.

Mahlukun Hâlık'a izafesinin kaidesi: Mudâfın kendi nefsiyle ayakta duran bir şey olması gerekli; Beytullah, Halîlullâh, Ka'betulah ve kelimetullâh gibi. Bu izafe bazen teşriften dolayı olur; Beytullah'ta (بَيْتُ اللهِ) olduğu gibi. Bazen de başka sebeplerden olur; "Bu Allah'ın yarattığıdır (هَـذَا خَلْقُ اللهِ)" cümlesinde olduğu gibi.

Şayet mudâf kendi nesiyle ayakta duramayan mâna olur ise o zaman izafe sıfatın mevsufa izafesi olur. Bu hadiste gazap (غَضَب) lafzının Allah (الله) lafzına izafesinde olduğu gibi.

Gazap Allah *(celle celâluhû)*'nun meşîetine bağlı olan fiilî sıfatlardandır.

Cehmiyye, Mu'tezile ve Eş'arîler gazabı "intikam almak" olarak tefsir ederler. Bu tahriftir. İntikam gazap sıfatının lâzımı ve eserlerindendir. İntikam gazap değildir.

أَنْبِيَائِهِمْ/**Enbiyalarının**: Enbiyâ, Nebî (نَبِيّ) lafzının çoğuludur.

مَسَاجِد/**Mescidler**: Mescid ya binaya denir ya da secde edilen yere denir.

Hadisin konuyla münasebeti: Peygamberlerin kabirlerinde aşırıya gitmek onları putlaştırır. Bundan dolayı Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kendi kabrinin, sonunda böyle olmasından Allah'a sığınıyor.

وَلِابْنِ جَرِيرٍ/**İbn Cerîr'in:** Tefsir imamlarından birisidir.

سُفْيَانَ/**Sūfyân:** Sevrî olan Süfyân'dır.

مَنْصُورٍ/**Mansûr:** İbnu'l-Mu'temir'dir.

مُجَاهِد/**Mücâhid:** Tâbiînin büyüklerindendir. Mücâhid'den bir tefsir sana ulaşırsa bu sana yeterlidir. İbn Abbas'ın faziletli talebelerinden kabul edilir.

Bu tefsir tâbiînin tefsiridir. Istılahta buna "maktu" rivayet denir.

أَفَرَءَيْتُمْ/**Ne dersiniz?:** Bana haber verin demektir. Bu, lâzımı ile tefsirdir. Çünkü soru aslında görmek hakkındadır, haberden değil. Ancak buradan maksat gördükten sonraki şeydir.

يَلُتْ: Hadiste geçen bu lafız karıştırmak mânasındadır.

لَهُمْ/**Onlara:** Burada mübhem olarak zikredilmiş ancak İbn Abbas'ın hadisinde ise onların "hacılar" olduğu beyan edilmiştir.

السَّوِيقَ/**Sevîk:** Bu öğütülüp un yapıldıktan sonra hurma ile karıştırılarak yapılmış arpa çorbasıdır.

لَهُمْ/**Onlara:** Buradaki lam ya ibâha ya da temlik içindir.

فَمَاتَ/**Öldü:** Buradaki fe (ف) sebebiyet için değildir. Bu atıf içindir.

فَعَكَفُوا: Bu kelime kabrini önemsediler mânasındadır. O sâlih olduğu için onun kabri hususunda saptılar, aşırıya gittiler sonunda put haline geldi. Kendisine Lât putu denildi.

الْعُكُوف/**Ukûf:** Yapışıp uzun beklemek demektir.

Acaba onlar sadece kabrin yanında bekliyorlar mıydı, yoksa itikatları da var mıydı?

Onların beklemesi bereket ya da şifa ümidi ile beraberdi. Bundan dolayı Allah'tan gayrı tapınılan bir ilah durumuna geldi. **Ancak hüküm fiile bağlıdır. İtikada değildir.**

Eserin (rivayetin) konuyla münasebeti: Onlar sâlih adamın kabrinde aşırıya gittiler. Ta ki bir put haline geldi.

وَكَذَا/Keza: Buradaki kêf (كَ) harfi teşbih içindir.

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ/**İbn Abbas'tan:** Buna mevkuf denir. Bunu Buhârî "Tefsir Bâbı"nda rivayet etmiştir.

الْحَاجَ/**Hacı:** Allah'ın evini hac edenlerin sıfatıdır. Bazı beldelerde bu kelimeyi her yaşlıya kullanıyorlar. Artık şahıs kelimesi mânasını almıştır.

Hacı kelimesini herkese kullanmak doğru mu?

Hacı kelimesi Acemler'den Araplar'a gelmiş bir kelimedir. Bu yalana girer. Çünkü her şahıs hac yapmamıştır. Bazen gerçek dışı olur. Bir de bunda tezkiye vardır. "Binekler çoktur, hacılar azdır." Ancak hacı derken sadece alem kastedilirse bu câiz olur.

İbn Abbas'ın sözü: Sahâbenin tefsiri kabul edilir. Sahâbenin tefsiri ise iki şartla merfû hükmündedir:

1- İsrâiliyat'tan alınmadığı bilinecek.

2- Yapılan tefsir ictihad kabul eden konulardan olmayacak. Böylece merfû hükmünde olur.

İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ:

رَوَاهُ أَهْلُ السُّنَنِ/**Sünen sahipleri rivayet etti:** Bazı âlimler hadisin zayıf olduğunu söylemişler. Bazıları ise sahîh deyip kabul etmişlerdir; Tirmizî ve İbn Teymiyye gibi. Râcih olan budur.

لَعَنَ/**Lanet etti:** Bu kovmak, uzaklaştırmaktır. Ancak burada Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den duadır. Daha önce geçtiği üzere lanet iki kısımdır.

زَائِرَات/**Zâirât-Ziyaret eden kadınlar:** Zâiretün (زَائِرَةٌ) kelimesinin çoğuludur. Bu, kabristanı kastederek evden çıkan kadına denir.

[I. Kadınların Kabir Ziyareti Yapmasının Hükmü]

Bu hadis kadınların kabirleri ziyaret etmesinin haram olduğuna delâlet eder. Bu mesele iki görüş üzere ihtilâflıdır.

1- Câiz olması: Birkaç delil getirmişler. Bunlardan bir tanesi de Hz. Âişe'nin hadisidir; "O kardeşi Abdurrahmân'ın kabrini ziyaret etmiştir." Bunu Hâkim rivayet etmiş, Zehebî de ona muvafık olmuştur. Hz. Âişe'ye bundan sorulunca o; "İlk başta kabirleri ziyaret etmekten nehyedildiğini daha sonra ise ziyaret etmekle emrolunduğunu" söylemiştir.[342] Bir de Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in hadisinin umumu ile delil getirmişler;

كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا

"Ben sizi kabirleri ziyaret etmekten nehiy etmiştim. Şimdi ziyaret edin..."[343]

Bir de kabrin başına oturup ağlayıp da Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kendisine uğradığı kadının hadisiyle delil getirmişler;

فَقَالَ: «اتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي» قَالَتْ: إِلَيْكَ عَنِّي، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبْ بِمُصِيبَتِي

342. Hâkim, *Müstedrek*, 1/532, (No: 1392). **(Editör)**

343. Tirmizî, 3/361, (No: 1054); Ahmed, *Müsned*, 2/397, (No: 1234). **(Editör)**

"...Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* dedi ki: *'Allah'tan kork ve sabret'* kadın da Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e dedi ki: 'Benden sana gelsin. Bana gelen sana henüz gelmemiş.'"[344]

2- Ziyaretin haram olması: Bu Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye'nin ve bir cemaatin görüşüdür. Bu bâbın hadisiyle delil getirmişler. İmam Ahmed'in bir rivayetinde "Zevvâratu'l-Kubûr" yani kabirleri çokça ziyaret eden kadınlar geçmektedir.[345] Bir de Ümmü Atıyye'nin hadisini zikretmişler.

عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: نُهِينَا عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا

Ümmü Atıyye'den rivayetle o dedi ki: "Bizler cenazeye tâbi olmaktan nehyedildik ancak bize ısrar edilmedi."[346] Bu cenazeye tâbi olmanın ziyaretten daha hafif olmasına yapılan kıyastır.

Doğruya daha yakın olan ikinci görüştür.

II. Birinci Görüşün Delillerine Reddiye:

Hadiste "زُورُوهَا/*Ziyaret edin*" lafzı geçmektedir. Bu sîga erkekler içindir, kadınları kapsamaz. Hz. Âişe'nin fiiline gelince bu sahâbenin fiilidir. Mazur görülür, bununla delil getirilmez. Hz. Âişe'nin "وَأُمِرَ بِزِيَارَتِهَا/Ziyaretle emrolundu" sözüne gelince bu da erkekler içindir. Bir itibar mânayadır. Kadın zayıf ve duygusaldır dayanamaz.

III. Bu Hüküm Her Kabirde mi Böyle?

Hanbelîler kadınların Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini ziyaret edebileceklerini söylemişlerdir. Erkeklere müstehap olduğu gibi kadınlara da müstehaptır.

Doğruya daha yakın olan Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile diğer kabirler arasında fark olmamasıdır.

---

344. Buhârî, 2/79, (No: 1283). **(Editör)**

345. Ahmed, Müsned, 14/164, (No: 8449); Tirmizî, 3/362, (No: 1056). Hadis şu şekildedir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَعَنَ زَوَّارَاتِ الْقُبُورِ"

Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)*'den rivayet edildiğine göre *"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kabirleri çokça ziyaret eden kadınları lanetlemiştir."* **(Editör)**

346. Buhârî, 2/78, (No: 1278); Müslim, 2/646, (No: 938). **(Editör)**

İKİNCİ MESELE: İMAM AHMED'İN RİVAYETİNDE "ÇOKÇA ZİYARET EDEN" MÂNASINA GELEN "زَوَّارَات/ ZEVVÂRÂT" LAFZI GELMİŞTİR Kİ BU MÜBALAĞA VEZİNLERİNDENİR.

Acaba nehiy çokça ziyaret etmeye yönelik midir, yoksa bir kere olana da mı yöneliktir?

Biz deriz ki: İmam Ahmed'in rivayeti "زَائِرَات/***ziyaret eden kadınlar***" rivayetini tahsis etmez. Bilakis lanet bir kere ziyaret etmede gerçekleşir. Ziyaret tekrarlandıkça lanet de tekrarlanır.

ÜÇÜNCÜ MESELE: "Kabirleri ziyaret eden kadınlar/زَائِرَات" RİVAYETİ HAKKINDA

Bu lafız oradan geçenleri çıkarıyor. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in Hz. Âişe'ye olan öğretisi de buna hamledilir. Kabristana uğradığında; السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ *"es-selâmu aleykum mü'min kabrin diyarı..."*[347] demeyi tavsiye etmiştir. Orada durması câiz değildir.

Bu hadiste Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet ediyor. Bunu yapan herkes lanetlenir mi?

Şayet ziyaretçi kadınların bu hükmü bildiği ve bilerek bunu yaptıkları bilinirse bunu yapan Rasûlullah'ın laneti ile lanetlenir. Ancak bunu te'vil ederek yapan hariç o lanetlenmez.

وَالْمُتَّخِذِينَ/**Edinenler:** Yani Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* edinenleri de lanetledi.

عَلَيْهَا/**Üzerine**: Yani kabirler üzerine kubbeler yapanları da lanetledi.

السُّرُج/**Sûruc:** Hadiste kullanılan bu kelime kubbe mânasındadır.

Acaba buradaki kubbe kabir olduğu bilinsin diye yapılan kubbe midir, yoksa tâzim için yapılan mıdır? Buradaki tâzim içindir. Lanete müstahak olan bundan dolayı yapandır.

---

347. Müslim, 2/669, (974). **(Editör)**

Süs ya da alamet amaçlı konulabilir mi?

Hayır, câiz değildir.

Kabirlere konulan ışıklar da buna dahil olur mu?

Şayet yolun aydınlatılması için konulmuş ve aydınlatıyor ise bunda bir beis yoktur. Ancak bizzat kabre konmuş ise bu câiz değildir. İhtiyaç duyulduğunda kabri aydınlatacak ışık getirilir. Sonra götürülür ve ihtiyaç duyulandan fazla bekletilmez.

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي حِمَايَةِ الْمُصْطَفَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَنَابَ التَّوْحِيدِ وَسَدِّهِ كُلَّ طَرِيقٍ يُوصِلُ إِلَى الشِّرْكِ}

[22.] BÂB: MUSTAFÂ *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'İN TEVHİDİ KORUMASI VE ŞİRKE ULAŞTIRAN BÜTÜN YOLLARI KAPATMASI İLE İLGİLİ GELENLER

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ} [التوبة: 128].

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُوراً، وَلَا تَجْعَلُوا قَبْرِي عِيداً، وَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ، وَرُوَاتُهُ ثِقَاتٌ.

وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ: أَنَّهُ رَأَى رَجُلاً يَجِيءُ إِلَى فُرْجَةٍ كَانَتْ عِنْدَ قَبْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَدْخُلُ فِيهَا فَيَدْعُو، فَنَهَاهُ، وَقَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً سَمِعْتُهُ مِنْ أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِي عِيداً، وَلَا بُيُوتَكُمْ قُبُوراً، وَصَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ تَسْلِيمَكُمْ يَبْلُغُنِي أَيْنَ كُنْتُمْ". رَوَاهُ فِي الْمُخْتَارَةِ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Andolsun; size öyle bir Peygamber gelmiş ki sizin sıkıntıya düşmeniz Ona çok ağır gelir. O size çok düşkündür, mü'minlere karşı şefkat ve merhamet doludur."[348]

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *'Evlerinizi kabirler yapmayın, benim kabrimi de bayram yeri yapmayın, bana salât getirin, nerede olursanız***

348. Tevbe, 128.

olun salâtınız bana ulaşır.'"[349] **Hadisi Ebû Dâvûd hasen bir senedle rivayet etmiştir. Râvileri sika/güvenilirdirler.**

Ali bin Hüseyin'den şu rivayet edilmiştir: "O, adamın birini Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in kabrinde olan bir açıklıktan içeriye girip dua ettiğini gördü ve onu nehyetti. Daha sonra dedi ki: 'Babamın dedemden onun da Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'den duyduğu bir hadisi size anlatayım mı? Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: '*Benim kabrimi bayram yeri edinmeyin, evlerinizi de kabirler yapmayın, bana salât edin. Nerede olursanız olun selamınız bana ulaşır.*'"**[350]

Şârih dedi ki:

Bu bâb da önceki geçen bâblarla aynı konuyu ele alıyor. Musannif, bu ümmete olan nasihat sevgisinden konuyu iade edip tekrarlıyor.

الْمُصْطَفَى**/Mustafâ:** Bu Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sıfatlarındandır. Mânası *seçilmiş* demektir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor:

وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ انَا خيار من خيار

"Beni, Hâşimoğulları'ndan seçti. Ben hayırlıların en hayırlısıyım."[351]

جَنَابَ**/Cenâb:** Taraf demektir.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* üç çeşit tevhidi de korumuştur.

ALLAH TEÂLÂ'NIN "Andolsun ki size içinizden öyle bir peygamber geldi ki..." *(Tevbe, 128)* KAVLİNİN BEYÂNI

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ

"Andolsun ki size içinizden öyle bir peygamber geldi ki..."[352]

349. Ebû Dâvûd, 2/218, (No: 2042). **(Editör)**

350. *el-Ehâdîsu'l-Muhtêra*, 2/49, (No: 428); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 2/150, (No: 7542). **(Editör)**

351. Süyûtî, *Câmi'u'l-Ehâdîs*, 7/430, (No: 6619); Tirmizî, 5/583, (No: 3606). Benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. **(Editör)**

352. Tevbe, 128.

لَقَدْ/Lekad: Kelimenin başındaki lâm kasem lâm'ıdır.

قَدْ/Kad: Tahkik içindir.

جَآءَكُم/Size geldi: Bu cümlede geçen kum (كُمْ) zamirinden umum kastedilmiştir. Yani ey mahlukat! Size geldi. Bundan mü'minler kastedilmiştir de denilmiştir.

مِّنْ أَنفُسِكُمْ/İçinizden: Sizin insan cinsinizden ya da ey Kureyş topluluğu! Ya da ey Araplar!

Âyetin konu ile münasebeti: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ümmetine ne kadar düşkün olduğuna delâlet ediyor. Düşkün olmasından dolayı bütün şirk yollarını kapatıyor, tıkıyor.

مَا عَنِتُّمْ: Size zor gelen demektir.

EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ:

لَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَلَا تَجْعَلُوا قَبْرِي عِيدًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُمَا كُنْتُمْ

'Evlerinizi kabirler yapmayın, benim kabrimi de bayram yeri yapmayın, bana salât getirin, nerede olursanız olun salâtınız bana ulaşır.'"[353]

لَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورً/**Evlerinizi kabirler yapmayın:** Bunun iki mânası vardır:

1- Sünnet ve nâfileleri orada kılmayı terk ederek onu namazsız bırakmayın.

2- Ölülerinizi oraya defnetmeyin.

İki mâna da haktır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in evine defnedilmesi bize reddiye olarak gelebilir. Ancak delil ile bunun Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e özel bir durum olduğu malumdur.

353. Ebû Dâvûd, 2/218, (No: 2042). **(Editör)**

مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا دُفِنَ حَيْثُ قُبِضَ

"Her peygamber vefat ettiği yere defnedilmiştir."[354]

Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in yanına defnedilmiştir. Bunlarınki de özel bir durum olduğu için söylenmiştir. Bunun delili ise şudur: Rasûlullah sürekli şöyle derdi:

جِئْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَدَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَخَرَجْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ

"Ben, Ebû Bekir ve Ömer geldik. Ben, Ebû Bekir ve Ömer girdik. Ben, Ebû Bekir ve Ömer çıktık..."[355] İbnu'l-Kayyim'in zikrettiğine göre Rasûlullah'tan şu sahîh olmuştur: *"Ebû Bekir ve Ömer'in arasında olarak çıktı ve 'biz bu şekilde dirileceğiz' dedi."*

وَلَا تَجْعَلُوا قَبْرِي عِيداً/**Benim kabrimi bayram yeri yapmayın:**

لَا/**Lâ:** Nahiyedir. Nehiy ise haramlığı gerektirir. Bunun haram olması ya büyük ya da küçük şirk olmasındandır ya da büyük günahlardan olmasındandır. Bu zikredeceğimiz suretlere göre değişir.

عِيداً/**Bayram yeri:** Yani herhangi bir sebep olmadan gelmeyi âdet edinmeyin. "Sebepsiz" kaydı önemlidir. Bu cumhura göre böyledir.

[I. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Kabrini Ziyaret Etmek]

Bundan dolayı Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrine gelmek kısımlara ayrılır:

1- Mubah olan.

2- Bid'at olan.

354. Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 1/31, (No: 22). **(Editör)**

355. Müslim, 4/1858, (No: 2389). **(Editör)**

[I.I. Bid'at Olan Ziyaret]

Bid'at olan suretin birkaç çeşidi vardır:

a) Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini ziyaret etmek maksadıyla sefere çıkmak. Bu Onun kabrini bayram yeri edinmeye girer. Bu câiz değildir. Buna şu hadîs-i şerîf delâlet eder:

لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ

"Sadece üç mescid için sefere çıkılır..."[356]

Buna binaen "kardeşini ziyaret için sefere çıkma" denilir mi?

Bu nehiy ibadet kastedilen ziyaretlere özeldir. Bunun dışındaki niyetlerden dolayı yapılması câizdir. Yakın akrabalarını ziyaret etmek için sefer yapmak misal olarak câizdir. Burada menedilen; ibadet niyeti ile bir mekânı ziyaret için yola çıkmaktır.

b) Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini belli bir zaman diliminde ziyaret etmek. Misal, her cuma günü ziyaret etmek ya da her sabah ya da her bayram ziyaret etmek; bu câiz değildir. Bunlar nehye dahildir.

c) Her mescide girdiğinde Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini ziyaret etmek. Bu da kabri bayram yeri edinmeye girer. Bu câiz değildir.

Burada dışarıdan gelen ile yerli arasında fark var mı?

Dışarıdan gelenden maksat şehrin yerli ehli olmayanıdır.

Bu genel bir hükümdür. Yerli ile yabancı arasında bir fark yok. Yabancı dışarıdan gelip ilk gelişinde selâm verir. Bundan sonraki süreçte bunu tekrarlar ve bu orayı bayram yeri edinmeye girer.

d) Medine ehlinin Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini ziyaretini tekrar tekrar yapmaları.

e) Yanında dua etmek amacı ile Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini ziyaret etmek. Bu da orayı bayram yeri edinmeye girer. Buna Ali bin Hü-

356. Buhârî, 2/60, (No: 1188); Müslim, 2/1014, (No: 1397). **(Editör)**

seyin'in *(radıyallâhu anhumâ)* hadisi delâlet ediyor. Bu bid'atlerdendir. Bu küçük şirktendir.

f) Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e salât getirmek amacıyla orayı ziyaret etmek. Yani *Allâhumme salli ala Muhammed* demek için.

g) Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in zatına dua edip ondan bir şeyler istemek amacıyla.

I.II. Mubah Ziyaret:

Bu Medine'ye gelindiğinde Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e selam vermek için yapılan ziyarettir. Ziyaret eden ister yerli olsun isterse yabancı fark yoktur. Bu cumhurun görüşüdür. Bazıları bunu câiz, müstehap olan ziyaretlerden sayıyorlar. Ancak bunun şartı sırf kabri ziyaret etmek amacıyla sefere çıkılmış olmaması gerekir ve gelinen mesafenin kısa olmaması gerekir. Bir de birinci selamdan sonra artık tekrar edilmemelidir.

Bana göre bu sahâbîlerin sünneti değil. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrine gelip selam vermeyi İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* başkası yapmıyordu. O da kendisinden öncekilere muhalif olarak bunu yapıyordu. Şimdi ise kabre gelmek mümkün değil. Sadece Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in hücresine gelinebiliyor. İbn Ömer'in yaptığı bu değildi. Hücrelerin dışından selam vermek hiçbir sahâbenin yaptığı bir şey değildi. Bundan dolayı, hücrelerin kapanıp kabre ulaşmanın artık mümkün olmadığı bu zamanlarda artık gelip selam verilmemelidir. Mubahlık hükmü artık kalmamıştır. Hücrelerin dışından salât ve selam okumak sahâbîlerin âdetlerinden değildi. Hatta İbn Ömer'in yolu bile değildir. İnsanların hepsi bunu yapıyor olsalar da itibar insanların fiillerine değildir. Hatta şu hadis buna reddiye olur.

مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ

"Her kim bizim sünnetimize aykırı bir iş yaparsa o merduddur (reddedilmiştir)."[357]

Çıkışta selam vermek sünnet midir?

357. Müslim, 3/1343, (No: 1718). **(Editör)**

Hayır, bilakis bu bid'attir. İbn Ömer dahil olmak üzere selef bunu yapmıyordu.

"Ben Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in kabrini ziyaret ettim" sözünün hükmü nedir?**

İmam Mâlik bu sözü mekruh görmüş. Bu mubah ziyarette bulunan kişiye nispetendir.

İmam Mâlik'in bunu mekruh görmesinin sebebi: Kötülüğün önünü kesmektir. Bir de bundan fâsid bir mâna anlaşılmasın diyedir.

Cumhura göre mubah olan selam verme şekli nedir?

1- Seferden gelmiş olmalı.

2- Kabre gelip yüzü kabre dönük olarak selam vermeli. Çünkü mü'minler kıbleye yönelik olarak defnedilirler.

3- Dirilere verdiği selamın aynısıyla Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i selamlar.

Bazı ilim ehli onun faziletleri ile de över, demişler. "Risâletini ulaştırdın, emanetini eda ettin, ümmete nasihat ettin" gibi. Selam anında elini kaldırmaz yalnızca telaffuz eder. Orada durmaz bilakis Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e de *(radıyallâhu anhumâ)* selam verir.

Selam kabrin yanında olmalı evin ardından değil. Şu an olduğu gibi. Biz bunu "mubah ziyaret" diye isimlendirdik. Şer'î ya da müstehap demedik. Çünkü bunu diğerlerine hilâfen sadece İbn Ömer yapmıştır. Sahâbînin diğerlerine hilâfen yapmış olduğu fiili şer'î ya da müstehap diye isimlendirilemez. Buna en fazla mubah denir.

وَصَلُّوا عَلَيَّ**/Bana salat edin:** "صَلُّوا" emir sîgasıdır. Emir ise vücûbiyet gerektirir.

Emir: Üstten aşağıya yapılan taleptir.

Burada da vücûb mu kastediliyor? Cumhura göre Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e salat getirmek sünnettir. Hanbelîler'e göre salât sadece namazda olur mezhebin tercihi de budur ve namazda salât etmek vâciptir. Namazın

dışında ise sünnettir. Burada hükmü değiştiren *Kitâbu't-Tevhîd*'de daha önce geçen İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* sözüdür; "Her kim Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in son vasiyetine bakmak istiyorsa..." diye başlayan sözü. Orada salâtı zikretmemiştir. Bir de Rasûlullah'ın Ebû Hureyre'nin hadisindeki sözüdür. *"Ey Muhammed'in kızı Fâtıma..."*. Orada salâtı zikretmemiştir.

Namazın dışında vâcip olduğu görüşüne Hanbelîler'den İbn Batta gitmiştir. Sahih olan ise namazda salât getirmek vâcip, namazın dışında ise sünnettir.

Rasûlullah'a salât getirmenin en faziletli sîgası: İbrâhim salâtında gelen sîgadır. Ancak sünnette gelen herhangi bir sîga da olabilir.

Namaz dışında salât ve selam cemedilebilir mi?

Evlâ olan cemetmektir. Çünkü cem' daha kamildir.

الصَّلَاة/**Salât:** Lügatte salât *dua* demektir.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrine salât getirmek için gelmek orayı bayram yeri edinmeye girer.

فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي/**Sizin salâtınız bana ulaşır:** Burada bazı meseleler var;

RASÛLULLAH'A SALÂT VE SELÂMIN ULAŞMASININ VESİLELERİ NELERDİR?

Vesile melektir. Salâtı ulaştıran odur. Şu hadisten dolayı:

إِنَّ لِلَّهِ وَكَّلَ بِقَبْرِي مَلَائِكَةً، يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامَ

"Allah ümmetimden bana selam ulaştırması için benim kabrimle melekler görevlendirdi."[358] Salât da selam gibidir. Bir de şu hadisten dolayı:

إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامَ

---

358. Hâkim, *Müstedrek*, 2/456, (No: 3576); İbn Hibbân, 3/195, (No: 913); Taberânî, el-Kebîr, 10/220, (No: 10529). Hadis mezkûr kaynaklarda; إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامَ *"Allah'ın, yeryüzünde gezen (seyyâh) melekleri vardır. Ümmetimden selamı (alıp) bana ulaştırırlar."* Lafzı ile geçmektedir. **(Editör)**

"Allah'ın bana ümmetimden selam ulaştıran gezgin melekleri vardır." Ahmed rivayet etti. Hâkim sahîhtir dedi. Zehebî de ona muvafık oldu.

I. Mesele: Salât ve Selamlar Ne Zaman Arz Edilir?

Salât ve selamlar cuma günü arz edilir. Sahîh bir senedle Ebû Dâvud'da şu hadis gelmiştir:

فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ

"Cuma günü bana çokça salât getirin. Çünkü sizin salâtlarınız bana arz edilir."[359] Beyhakî'de de Ebû Ümâme'nin şu hadisi gelmiştir:

فَإِنَّ صَلَاةَ أُمَّتِي تُعْرَضُ عَلَيَّ فِي كُلِّ يَوْمِ جُمُعَةٍ

"Ümmetimin salâtı her cuma günü bana arz edilir."[360] el-Münzirî isnadının hasen olduğunu söylemiştir. Elbânî *el-Câmi'*de bunu zayıf görmüştür.

Bu rivayetler Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabri yanında olmasa dahi kişinin salâtının Ona ulaştırılacağına delâlet etmektedir.

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ، رُوَاتُهُ ثِقَاتٌ/**Ebû Dâvûd hadisi hasen senedle rivayet etmiştir. Râvileri güvenilirdir:** Hadis sahîhtir. Hadisi Ahmed de rivayet etmiştir. İbn Teymiyye ve Hâfız İbn Hacer hasen demişlerdir.

Hadisin hasen olması Ebû Dâvûd'un hükmü mü, musannifin mi?

Musannifin hükmü ya da nakildir.

ثِقَاتٌ/**Sikât-Güvenilirler:** Sika; adaletli, hafızası tam olan râvilere denir.

ALİ BİN HÜSEYİN RİVAYETİNİN ŞERHİ

عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَجِيءُ إِلَى فُرْجَةٍ كَانَتْ عِنْدَ قَبْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَدْخُلُ فِيهَا فَيَدْعُو فَنَهَاهُ فَقَالَ أَلَا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ

359. Ebû Dâvûd, 1/275, (No: 1047); Ahmed, 26/84, (No: 16162). **(Editör)**

360. Beyhakî, *el-Kübrâ*, 3/353, (No: 5995). **(Editör)**

أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِي عِيدًا وَلَا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا فَإِنَّ تَسْلِيمَكُمْ يَبْلُغُنِي أَيْنَمَا كُنْتُمْ

Ali bin Hüseyin'den *(radıyallâhu anhumâ)* **şu rivayet edilmiştir: "O, adamın birini Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in kabrinde olan bir açıklıktan içeriye girip dua ettiğini gördü ve onu nehyetti. Daha sonra dedi ki: 'Babamın dedemden onun da Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'den duyduğu bir hadisi size anlatayım mı?' Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Benim kabrimi bayram yeri edinmeyin, evlerinizi de kabirler yapmayın, bana salât edin. Nerede olursanız olun selamınız bana ulaşır."***[361]

عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ/**Ali bin Hüseyin'den rivayetle:** Bunun adı Zeynu'l-Âbidîn'dir (Zeynelâbidîn). Bu tâbiînin en faziletli âlimlerindendir.

رَأَى/**Gördü.**

فُرْجَة/**Yarık:** Duvardaki yarığa denir. Daha doğru olan pencerenin boşluğudur.

فَيَدْخُلُ فِيهَا/**Ve oradan girdi:** Yarık pencerenin yarığı ise böyle olur. Çünkü bazı cisimler ancak yarık geniş olursa olur.

فَيَدْعُو/**Dua etti:** Allah'a dua etti. Bu Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrini bayram yeri edinme suretlerindendir.

Biz dedik ki: Allah'a dua etti. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* zamanına yakın bir zamandı.

Orada Allah'a dua etti: Çünkü o orada bir çeşit bereket olduğuna inanıyordu.

فَنَهَاهُ/**Onu nehyetti:** Selefin nehyetmesi harama hamledilir. Bu İbnu'l-Kayyim'e göredir.

أُحَدِّثُكُمْ/**Size haber vereyim:** Bu cümle "sana haber vereceğim (أُحَدِّثُكَ)" mânasındadır. Ya da nehyettiğinde bir cemaate hitap ediyordu. Ya da bu davet üsluplarından biridir.

361. *el-Ehâdîsu'l-Muhtêra*, 2/49, (No: 428); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 2/150, (No: 7542). **(Editör)**

الْحَدِيث/**Hadis:** Allah Rasûlü *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e isnad edilen sōz, fiil, ikrar, yaratılış ya da ahlâk sıfatlarıdır.

قَبْرِي/**Kabrimi:** Ölmediği halde kabri kendine nispet ediyor.

I. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Kabrinde Diri midir?

Evet, bütün nebîler kabirlerinde diridirler. Ancak oradaki hayat berzah hayatıdır. Beyhakî'de sahîh sened ile gelen Enes ve Ebû Ya'lâ'nın hadisinde olduğu gibi:

الْأَنْبِيَاءُ أَحْيَاءٌ يُصَلُّونَ فِي قُبُورِهِمْ

"Nebîler kabirlerinde diridirler, namaz kılarlar."[362]

تَسْلِيمَكُمْ/**Selamlarınız:** Burada selamların kendisine ulaştırılacağını haber veriyor. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den şöyle bir hadis sahîh olmuştur:

مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ

"Her kim bana selam verirse muhakkak ona selamının karşılığını vereyim diye Allah ruhumu bedenime geri döndürür."[363] Hadisi Beyhakî ve Ahmed sahîh sened ile rivayet etmiştir. Hadisin zahirinden kabrinin yanında selam verildiğinde selamı işittiği anlaşılıyor.

Hadisleri cemetmek için şöyle deriz: Selam vermek iki çeşittir:

1- Duyulan selam: Kabrin yanında selamlaşma amacıyla verilen selamdır. Buna İbn Abdulhâdî *el-Münkî* kitabında işaret etmiştir. Bu selamı Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* işitir ve mükafat olarak kabrin yanında olana cevap verir, hücrenin arkasında olana değil.

2- Arz edilen selam: Bu kabrin yanında yapılmayan bütün selamlardır.

Salâtın kısımları yoktur. Ancak kabrin başında salât ve selam getirir ise salât da selama ilhak edilir.

---

362. Bezzâr, *Müsned*, 13/62, (No: 6391). **(Editör)**

363. Ahmed, *Müsned*, 16/477, (No: 10815); Ebû Dâvûd, 2/218, (No: 2041); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 5/402, (No: 10270). **(Editör)**

Selamın mükafatı: Bu yapılan selamın durumuna göredir. Şayet selam kabrin başında yapılan selam ise bizzat Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* karşılık verir. Yok, selam arz edilen selam ise Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bunun hakkında şöyle buyuruyor:

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا

"Bana bir salat edene Allah on salat eder."[364]

رَوَاهُ فِي الْمُخْتَارَةِ/**Muhtâra'da rivayet etti:** *Muhtâra*'nın sahibi Dıyâ el-Makdisî'dir.

İbn Teymiyye dedi ki: Bu (kitap) mertebe olarak Hâkim'in *Müstedrek*'inden daha üstündür. Hâkim'in Buhârî ve Müslim'in hadislerine ziyade ettiklerinden Dıyâ el-Makdisî seçmiştir.

II. Mesele: [Rivayette Geçen Bir Kapalılık Hakkında]

Ali bin Hüseyin'in hadisinde şu geçiyor: ***"Bana salât getirin. Nerede olursanız olun selamınız bana ulaştırılır."*** Baktığımızda burada bir kapalılık var. Bu da **"Bana salât edin"** cümlesidir. Çünkü sonrasında şöyle diyor: ***"Sizin selamınız bana ulaştırılır"*** asıl olan şöyle olmasıdır; **"Bana salât edin. Sizin salâtınız bana ulaştırılır"** selamınız değil. Ya da **"Bana selam edin. Sizin selamınız bana ulaştırılır."** Bunda bir problem var. Cevabı şudur:

1- Bu hadiste bir hazf var. Hadisin aslı şöyleydi; "Bana salât ve selam edin. Sizin salât ve selamınız bana ulaştırılır."

2- Hadisin aslı şöyleydi; *"Bana salât edin. Sizin salâtınız bana ulaştırılır."* Bir hata geldi ve *"selamınız bana ulaştırılır"* dedi. Bunun cevabına bundan önceki hadis delâlet ediyor. Çünkü o hadis sadece salâtı zikretti selamı zikretmedi.

3- Şöyle denebilir; ***"Sizin selamınız"*** cümlesi lafın itibari ile söylenmiş ancak maksat salâttır. Salât ve selam hep birlikte zikredildiğinden dolayı tek kelime gibi olmuştur.

Bu ihtimallerden en yakın olanı ikinci ihtimaldir. Bunu Saîd bin Mansûr'un *Sünen*'inde Hasen bin Hasen bin Ali senedi ile rivayet ettiği hadis destekli-

364. Müslim, 1/306, (No: 408). **(Editör)**

yor: صَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِ *"Bana salât edin. Sizin salâtınız bana ulaştırılır."* Bir de bu bâbdaki Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)* hadisi de bunu destekliyor: ***"Bana salât edin. Sizin salatınız bana ulaştırılır."***

Hadislerin lafızlarına bakarak yapılan bu tercihe rağmen bir problem vardır. Kabrin yanında nasıl salât getirmeye irşâd edilir? Çünkü salât her yerde oluyor. Kabir zikredildiğinde daha uygun olan selamdır, salât değil. Maruf olan Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrine selam için gelmektir. Salât için değil. Salât selama tâbi olarak girer. Bizler bu açıdan baktığımızda asıl olan şöyle olmasıydı: **"Bana selam edin, sizin selamınız bana ulaştırılır."** Çünkü geçtiği üzere hadis Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kabrine gelen adama söylenmiştir. Salât ise tek başına söylendiğinde ya da selamdan önce söylendiğinde maksat kabre gelmeden yapılmasıdır. Selam tek başına söylendiğinde ya da önceden söylendiğinde maksat kabrin başına gelip yapılmasıdır. Sonuncusunu İbn Ömer'den başka sahâbî yapmıyordu. O, bunu selam hadislerini te'vil ederek yapmış olabilir. Bundan dolayı selam için kabre gelmiş olabilir.

Sahâbenin sünnetinde asıl olan ne selam ne de salât için kabre ya da hücreye gelmemektir.

{بَابُ: مَا جَاءَ أَنَّ بَعْضَ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَعْبُدُ الْأَوْثَانَ}

[23.] BÂB: BU ÜMMETİN BİR KISMININ PUTLARA TAPACAĞI HAKKINDA GELENLER

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيباً مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ} [النساء: 51]. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: {قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ} [المائدة: 60]. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: {قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِداً} [الكهف: 21].

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَتَتْبَعُنَّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَذْوَ الْقُذَّةِ بِالْقُذَّةِ، حَتَّى لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ ضَبٍّ لَدَخَلْتُمُوهُ" قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى؟ قَالَ: "فَمَنْ"؟ أَخْرَجَاهُ.

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ اللهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ، فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا، وَأُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ: الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي أَنْ لَا يُهْلِكَهَا بِسَنَةٍ بِعَامَّةٍ، وَأَنْ لَا يُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ. وَإِنَّ رَبِّي قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِذَا قَضَيْتُ قَضَاءً فَإِنَّهُ لَا يُرَدُّ، وَإِنِّي أَعْطَيْتُكَ لِأُمَّتِكَ أَنْ لَا أُهْلِكَهُمْ بِسَنَةٍ عَامَّةٍ، وَأَنْ لَا أُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، فَيَسْتَبِيحُ بَيْضَتَهُمْ، وَلَوِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مَنْ بِأَقْطَارِهَا حَتَّى يَكُونَ بَعْضُهُمْ يُهْلِكُ بَعْضًا، وَيَسْبِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا"، وَرَوَاهُ الْبَرْقَانِيُّ فِي "صَحِيحِهِ"، وَزَادَ: "وَإِنَّمَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الْأَئِمَّةَ الْمُضِلِّينَ، وَإِذَا وَقَعَ عَلَيْهِمُ السَّيْفُ لَمْ يُرْفَعْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَلْحَقَ حَيٌّ مِنْ أُمَّتِي بِالْمُشْرِكِينَ،

وَحَتَّى تَعْبُدَ فِئَامٌ مِنْ أُمَّتِي الْأَوْثَانَ، وَإِنَّهُ سَيَكُونُ فِي أُمَّتِي كَذَّابُونَ ثَلَاثُونَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ، وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ، لَا نَبِيَّ بَعْدِي. وَلَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ مَنْصُورَةً لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Kendilerine kitaptan bir pay (ilim) verilenleri görmüyor musun? Onlar cibte ve tâğûta iman ediyorlar..."[365] **Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "De ki: Allah katında cezası bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Onlar, Allah'ın lanetlediği ve gazaba uğrattığı, içlerinden maymun ve domuzlar çıkardığı kimseler ile tâğûta tapan kimselerdir..."**[366] **Allah** *(celle celâluhû)* **yine şöyle buyuruyor: "...Onların içlerinde üstünlük sağlayanlar dediler ki: 'Mutlaka onların üzerine bir mescid yapmalıyız.'"**[367]

Ebû Saîd'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Sizler sizlerden öncekilerin yollarına adım adım tâbi olacaksınız. Hatta onlar keler deliğine girse siz girersiniz.'*** **'Onlar Yahudi ve Hristiyanlar mı Ya Rasûlullah?' dediler.** ***'Başka kim olacak'*** **buyurdu."**[368] **Buhârî ve Müslim tahrîc etmişlerdir.**

Müslim, Sevbân *(radıyallâhu anhu)***'dan Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:** ***"Allah bana yeryüzünü dürdü. Ben onun doğusunu da batısını da gördüm. Benim ümmetimin mülkü bana dürülen yere ulaşacak. Bana iki hazine; kırmızılar ve beyazlar verildi. Ben Rabbimden ümmetimi kıtlıkların helak etmemesini ve kendilerinden başka düşmanı onlara musallat edip onların birliğini bozmamasını istedim. Rabbim buyurdu ki: 'Ey Muhammed! Ben bir hüküm verdiğimde o artık geri döndürülmez. Ben sana ümmetini umumi bir kıtlıkla helak etmemeyi ve -onların aleyhinde her taraftan toplanmış olsalar dahi- onların birliğini bozacak kendilerinden başka düşmanı onlara musallat etmemeyi söz verdim. Ta ki onlar birbirini helak etmedikçe ve birbirlerini esir almadıkça.'"***[369] **Burkânî** ***Sahîh'*****inde rivayet etti ve şu kısmı da ziyade etti:** ***"Ben ümmetim***

365. Nisâ, 51.

366. Mâide, 60.

367. Kehf, 21.

368. Buhârî, 9/103, (7320, 3456); Müslim, 4/2054, (No: 2669). **(Editör)**

369. Müslim, 4/2215, (No: 2889); İbn Hibbân, 16/221, (7238). **(Editör)**

hakkında saptırıcı imamlardan korkuyorum. Onların üzerine kılıç indiğinde kıyamete kadar kaldırılmaz. Ümmetimin bir kısmı müşriklere ilhak olup putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Muhakkak ki ümmetimden otuz yalancı olacak. Hepsi kendinin nebî olduğunu iddia edecek. Ben nebîlerin sonuncusuyum. Benden sonra nebî yoktur. Ümmetimden bir topluluk hak üzere yardım olunmaya devam edecek. Allah'ın yardımı gelinceye kadar onları terk edenler onlara zarar veremeyecekler."[370]

Şârih dedi ki:

بَعْضَ/**Bir kısmı:** Bu ihtirâzdır. Yani hepsi değil.

هَـذِهِ الْأُمَّةِ/**Bu ümmetin:** Bundan icabet ümmetini kastetmiştir. Davet ümmetinden zaten puta tapanlar vardır. Çünkü davet ümmetine Yahudi, Hıristiyan ve müşriklerden olan kâfirler de girer.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdular ki:

وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّد بِيَدِه، لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِه الْأُمَّة يَهُودِيٌّ، وَلَا نَصْرَانِيٌّ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ، إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

"Nefsim elinde olana yemin olsun ki; bu ümmetten[371] *bir Yahudi ve Hıristiyan beni işitip de sonra kendisi ile gönderildiğim şeye iman etmedikçe muhakkak ateşe girecektir."*[372]

يَعْبُدُ/**Kulluk edecek:** Saygı gösterip boyun eğecek.

الْأَوْثَانَ/**Evsân:** Vesen (وَثَنْ) kelimesinin çoğuludur. Burada genel olan tarif ile tarif edilir. O da hangi şekilde olursa olsun Allah'tan başka kulluk edilendir.

---

370. Müslim, 2889. **(Editör)**

371. Buradaki *ümmet* kelimesinden maksat cemaat/topluluktur. **(Editör)**

372. Müslim, 1/134, (No: 153). **(Editör)**

MUSANNİFİN BU BÂBDAKİ HEDEFİ

Musannif ümmetin bir kısmının şirke düşeceğini beyan etmeyi irade etmiştir. Çünkü Müslümanın şirk koşması mümkün değildir. Sadece *Lâ ilâhe illallâh* demek yeterli değildir. Musannif bu hedefi için tek bir bâb açmıştır. Bu bazı sebeplerden dolayıdır:

1- "Bu ümmette şirkin olması mümkün değildir. Çünkü bu masum ümmettir" diyen bazı cahillere reddiye vermek.

2- "Arap Yarımadası'nda şirke düşmek olmaz." diyenlere reddiye vermek.

3- "Lâ ilâhe illallâh diyenlerden şirk kaldırılmıştır. Lâ ilâhe illallâh ile şirk bir araya gelmez" diyenlere reddiye vermek içindir. Bunlar şu hadisi delil getiriyorlar:

إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يَئِسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ

"Şeytan Arap Yarımadası'nda namaz kılanların kendisine kulluk etmesinden ümit kesmiştir."[373] Bunun cahillik olduğunda şüphe yoktur.

Musannif de bu âyet ve hadislerle onlara reddiye vermiştir.

I. "Şeytan Arap Yarımadası'nda namaz kılanların kendisine kulluk yapmalarından ümidi kesti" Hadisinin Açıklaması:

1- Bu şeytanın ümit kestiğinden haber veriyor. Şeytanın ümit kesmesi ise İslâm'ın yayıldığı o belli zamanla kayıtlıdır. Yani bu sadece şeytanın belli zaman diliminde ümidini kesmesini haber veriyor. İnsanlar şirke düştüklerinde şeytanın tekrardan ümit beslemesi uzak değildir. Bir de şeytan gaybı bilmez.

2- "الْمُصَلُّونَ/*Namaz kılanlar*" kelimesinin başındaki elif-lam ahd içindir. Bundan sahâbîler kastedilmiştir. Şeytan sahâbîlerden ümit kesmiştir. Yoksa şeytan başkalarından ümit kesmiş değildir.

3- Elif-lâm umum için olabilir. O zaman insanların bir bütün olarak ona ibadet etmelerinden ümit kesmiştir.

---

373. Tirmizî, 3/394, (No: 1937); Ahmed, 23/119, (No: 14817). *"Arap Yarımadası'nda"* kısmı olmaksızın rivayet etmişlerdir. **(Editör)**

BİRİNCİ ÂYET: "Kendilerine kitaptan bir pay (ilim) verilenleri görmüyor musun? Onlar cibte ve tâğûta iman ediyorlar..." *(Nisâ, 51).*

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيباً مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ

أَلَمْ: İstifham (soru sorma) içindir. Burada istifham taaccub içindir.

تَرَ: Bakmıyor musun, görmüyor musun? Buradaki görme gözle görmedir. Çünkü fiil "إِلَى" harf-i cerri ile müteaddî olmuştur. Görmenin diğer bir çeşidi de ilmî görmedir.

أُوتُوا/**Verilmiş**.

نَصِيباً/**Pay**.

مِنَ الْكِتَابِ/**Kitaptan:** Min (مِنْ) harf-i cerri ba'ziyet içindir. **"Kitaptan"** ise Tevrât ve İncîl kastediliyor.

يُؤْمِنُونَ/**İman ediyorlar:** Tasdik ediyorlar, kalpleri onunla mutmain oluyor.

بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ/**Cibt ve Tâğût:** "و" atıf harfidir. Atıf ise muğâyeret/farklılık gerektirir.

الْجِبْتِ/**Cibt:** Bu kelime puta, kâhine, sihirbaza, sihre ve şeytana kullanılır. Böylece bu kelime birkaç mâna arasında müşterek bir kelime olur.

الطَّاغُوتِ/**Tâğût:** Bu da yukarıda geçen şeylere kullanılır. Bazı ilim ehli bunun *cibt* kelimesiyle eş anlamlı kelime olduğunu söylemişler. Bu, görüşlerden biridir.

Cibt kelimesi kayıtsız kullanıldığında tâğûtu da içine alır. Aynı şekilde tâğût kelimesi de kayıtsız kullanıldığında cibt kelimesini içine alır. Fakat bir arada zikredildiklerinde farklı mânalara gelirler.

Cibt'in lügat mânası: Kendisinde hayrın olmadığı şeye denir.

Cibtin şer'î mânası: Tâğûtla beraber kullanıldığındaki mânası Allah'tan başka ibadet edilen, demektir. Şirk gibi ya da Allah *(celle celâluhû)*'ya ait olan özellikleri kendinde olduğunu iddia etmek. İtikada da kullanılır; yani kişinin kalbinde kâim olan kendisi ile kişinin kâfir olacağı inançlar.

Tâğût ise şahsa hamledilir. O zaman o sihirbaz, kâhin, itaat edilen ve tâbi olunan olur.

Böylece cibt mânalar, tâğût ise şahıslar olmuş olur.

Allah'tan başkasına ibadet etmek: Cibt.

Mâbud: Tâğût.

Kanunlar: Cibt.

Onunla hükmeden: Tâğût.

Bu yaptığımız tarif takriben Hz. Ömer'in *(radıyallâhu anhu)* yaptığı tariftir. Dedi ki: "Cibt sihirdir. Tâğût ise şeytandır."[374] Bir arada olduklarındaki farklı mânalarıdır.

I. Âyetin Konuyla Münasebeti:

Ehl-i kitap arasında nasıl ki putlara ve cibte ibadet etmek meydana geldiyse bu ümmet arasında da kendinden önceki ümmette gerçekleşen şey meydana gelecektir. Çünkü bu ümmet kendinden önceki ümmetlerin yoluna tâbi olacaktır.

İKİNCİ ÂYET: "...Onlar, Allah'ın lanet ettiği ve gazabına uğrattığı, içlerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı kimseler ile tâğûta tapan kimselerdir." *(Mâide, 60)*.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكَ مَثُوبَةً عِندَ اللَّهِ مَن لَّعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ

374. Bk. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 8/462, (9766). **(Editör)**

"De ki: Allah katından cezası bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Onlar, Allah'ın lanet ettiği ve gazabına uğrattığı, içlerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı kimseler ile tâğûta tapan kimselerdir."[375]

Bu Ehl-i kitabın Müslümanlara akîde ve dinlerini ayıpladıklarında Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in onlara olan hitabıdır. Onlar da "Ey Müslümanlar! Sizler bizden daha şerlisiniz" dediler. Peygamber de onlara bu âyet ile hitap etti.

Allah *(celle celâluhû)* **onların sıfatlarından dört sıfat zikrediyor:**

1- Allah'ın lanet ettikleri.

2- Allah'ın gazap ettikleri.

3- Onlardan maymun ve domuzlar çıkarması.

4- Tâğûta tapmaları.

ذٰلِكَ**:** Bu Ehl-i kitaba işarettir.

مَثُوبَةً**: Ceza olarak.**

لَعَنَهُ اللّٰهُ**/Allah'ın lanet ettiği:** Buradan Yahudiler kastediliyor. Çünkü Dâvûd ve Îsâ bin Meryem'in *(aleyhisselâm)* diliyle Allah Yahudilere lanet etmiştir. Aynı şekilde Cumartesi ehline de lanet etmiştir.

Allah'ın lanet etmesi: Rahmetinden kovmasıdır.

وَغَضِبَ عَلَيْهِ/Allah'ın gazap ettiği: Bu cümle de Allah *(celle celâluhû)* için gazap sıfatının ispatı vardır. Bu Allah'ın yüceliğine yaraşan fiilî sıfattır. Gazap Allah *(celle celâluhû)*'nun sıfatlarındandır.

وَجَعَلَ مِنْهُمُ/Onlardan kıldı: Buradaki kılma kaderî kılmadır. Âyette geçen "مِنْهُمُ" kelimesindeki "مِنْ" teb'îd içindir.

Lanet ve gazap: Umumidir, ancak suretin değişmesi mânasına gelen mesh (الْمَسْخ) özeldir. Bu bir kısmı için gerçekleşmişti. Bu sadece Cumartesi ehline özeldi. Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

375. Mâide, 60.

وَاسْأَلْهُمْ عَنِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ ٱلْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي ٱلسَّبْتِ

"Onlara, deniz kıyısında bulunan kent halkının durumunu sor. Hani onlar Cumartesi konusunda haddi aşıyorlardı..."[376]

Onların meshi/hayvana dönüştürülmeleri hakiki mi, yoksa mânevî miydi? Sahih olan hakiki bir mesh olmasıdır. Bu cumhurun görüşüdür. Mücâhid muhalefet edip mânevî olduğunu söylemiştir. Sahih olan cumhurun görüşüdür. Onlar gerçekten hayvana dönüştürülmüşlerdir. Sonra da ölmüşler, nesilleri devam etmemiştir; Müslim'de geçen hadisten dolayı.[377]

وَعَبَدَ ٱلطَّٰغُوتَ/**Tâğûta tapanlar:** Bu, Allah'ın lanet ettiklerine, gazap ettiklerine ve kendilerinden maymun ve domuz çıkardıklarına matuftur.

Bu âyetteki şâhid: Tâğûta tapanlar kısmıdır. Geçmiş ümmetlerde tâğûta tapanlar vardı. Bu ümmetten de çıkacak.

Tâğût: Mübalağa sîgasıdır. Bu bütün ibadet edilen, tâbi olunan, itaat edinenleri kapsar. İbadetin, sihrin ve kâhinliğin kendisi de tâğûttur. Çünkü mâna umumidir.

ÜÇÜNCÜ ÂYET: "...Onların içlerinde üstünlük sağlayanlar dediler ki: 'Mutlaka onların üzerine bir mescid yapmalıyız.'" *(Kehf, 21)*.

Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

قَالَ ٱلَّذِينَ غَلَبُوا۟ عَلَىٰٓ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا

"...Onların içlerinde üstünlük sağlayanlar dediler ki: 'Mutlaka onların üzerine bir mescid yapmalıyız.'"[378]

غَلَبُوا/**Galip olanlar:** Bunu galebe ehli söylemişti. Bundan maksat bu âyetteki emîrler ve kötü âlimlerdir.

---

376. A'râf, 163.

377. Bk. Müslim, 4/2052, (No: 2663). **(Editör)**

378. Kehf, 21.

مَسْجِدًا/Mescid: İbadet yeridir. Bu âyetin zâhirinden anlaşılan onların üzerine bina etmeyi istemişlerdi. Âyette geçen "عَلَيْهِم مَسْجِدًا/Onların üzerine bir mescid..." kısmından anlaşılıyor. Çünkü alâ (عَلَى) harfi cerri isti'lâ yani üstünde mânasındadır.

Âyetin konuyla münasebeti: Daha önceki ümmetlerde sâlihlerin kabrine mescid bina edildiği gibi bu ümmette de bina etmeler var olacak.

EBÛ SAÎD EL-HUDRÎ'NİN HADİSİ:

لَتَتْبَعُنَّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَذْوَ الْقُذَّةِ بِالْقُذَّةِ، حَتَّى لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ ضَبٍّ لَدَخَلْتُمُوهُ

"Sizler sizlerden öncekilerin yollarına adım adım tâbi olacaksınız. Hatta onlar keler deliğine girse siz de girersiniz."[379]

Hadisteki lâm (لَ) kasem lâmıdır. Allah'a yemin olsun ki siz tâbi olacaksınız. Bu lâm kasemi tekit etmek için getirilir. Nûn (نَّ) da bunun için getirilmiştir.

سَنَنَ/**Senene:** Dinde, âdetlerde, siyasetteki birçok işteki yollara denir.

مَنْ/**Men:** Mevsûle'dir.

قَبْلَكُمْ/**Sizden öncekiler:** Zaman açısından.

حَذْوَ الْقُذَّةِ/**Hazve'l-Kuzzati:** "حَذْوَ" hizasında olma, yolundan gitme demektir. "الْقُذَّةِ" Okun tüyüne denir. Çünkü sürekli okun sonunda tüyler olur.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sizler tamamen onlar gibi olacaksınız, diyor.

حَتَّى لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ ضَبٍّ لَدَخَلْتُمُوهُ/**Ta ki onlar keler deliğine girse sizler de girersiniz:** Bu şiddetli tâbi olmaya misaldir.

379. Buhârî, 9/103, (7320, 3456); Müslim, 4/2054, (No: 2669). **(Editör)**

Bu hadis bu ümmet içinde şirkin vâki olacağı konusunda çok açıktır. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bizden bir kısmının Yahudilere tamamen tâbi olacağını haber veriyor. Onlarda ise putlara tapma şirki vukû bulmuştur.

I. Kâfirlere Tâbi Olma İki Çeşittir:

1- Küfrî benzeme: Bu onların küfür amellerini işlemektir. Allah'ın indirdiklerinden başkası ile hükmetme ve kanun koyma konularında benzemek gibi.

2- Küfür dışında benzeme: Bu büyük günahlardandır. Bu onlara ait olup küfrî olmayan şeylerde benzemedir.

Benzeme mahalli nedir?

1- Din ve itikatta benzeme.

2- Süs ve elbiselerde.

3- Konuşma şeklinde.

4- Yürümede.

5- Siyasî nizam ve hükümlerde.

Mesele: Kâfirlerin yaptığı ancak sadece onlara has olmayan amelleri yapmanın hükmü nedir?

Kâfirlerin yapıp yalnız olmadıkları, başkalarının da yaptığı şeyi yapma onlara benzemeye girmez.

Mesele: Onlara ait bir şeyin sonradan her tarafa yayılması ile benzemekten çıkılır mı?

1- Bazı âlimler, onlara ait bir amel insanlar arasında yayılmasıyla benzemekten çıkar demiştir.

2- Bazıları çıkılmaz demiştir. Bu doğruya daha yakındır.

فَمَنْ؟/Ya kim olacak: Yani onlardan başka kim olabilir ki.

أَخْرَجَاهُ/O ikisi tahrîc etmiştir: Yani hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.

SEVBÂN'IN HADİSİ:

وَلِمُسْلِم عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ اللهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ، فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا، وَأُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ: الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي أَنْ لَا يُهْلِكَهَا بِسَنَةٍ بِعَامَّةٍ، وَأَنْ لَا يُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ. وَإِنَّ رَبِّي قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِذَا قَضَيْتُ قَضَاءً فَإِنَّهُ لَا يُرَدُّ، وَإِنِّي أَعْطَيْتُكَ لِأُمَّتِكَ أَنْ لَا أُهْلِكَهُمْ بِسَنَةٍ عَامَّةٍ، وَأَنْ لَا أُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ، وَلَوِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مَنْ بِأَقْطَارِهَا حَتَّى يَكُونَ بَعْضُهُمْ يُهْلِكُ بَعْضًا، وَيَسْبِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا "، وَرَوَاهُ الْبُرْقَانِيُّ فِي "صَحِيحِهِ"، وَزَادَ: "وَإِنَّمَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الْأَئِمَّةَ الْمُضِلِّينَ، وَإِذَا وَقَعَ عَلَيْهِمُ السَّيْفُ لَمْ يُرْفَعْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَلْحَقَ حَيٌّ مِنْ أُمَّتِي بِالْمُشْرِكِينَ، وَحَتَّى تَعْبُدَ فِئَامٌ مِنْ أُمَّتِي الْأَوْثَانَ، وَإِنَّهُ سَيَكُونُ فِي أُمَّتِي كَذَّابُونَ ثَلَاثُونَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ، وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ، لَا نَبِيَّ بَعْدِي. وَلَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ مَنْصُورَةً لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى".

Müslim, Sevbân *(radıyallâhu anhu)***'dan Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:** ***"Allah bana yeryüzünü dürdü. Ben onun doğusunu da batısını da gördüm. Benim ümmetimin mülkü bana dürülen yere ulaşacak. Bana iki hazine; kırmızılar ve beyazlar verildi. Ben Rabbimden ümmetimi kıtlıkların helak etmemesini ve kendilerinden başka düşmanı onlara musallat edip onların birliğini bozmamasını istedim. Rabbim buyurdu ki: 'Ey Muhammed! Ben bir hüküm verdiğimde o artık geri döndürülmez. Ben sana ümmetini umumi bir kıtlıkla helak etmemeyi ve -onların aleyhinde her taraftan toplanmış olsalar dahi- onların birliğini bozacak kendilerinden başka düşmanı onlara musallat etmemeyi söz verdim. Ta ki onlar birbirini helak etmedikçe ve birbirlerini esir almadıkça.'"***[380] **Burkânî** ***Sahîh'*****inde rivayet etti ve şu kısmı da ziyade etti:** ***"Ben ümmetim hakkında saptırıcı imamlardan korkuyorum. Onların üzerine kılıç indiğinde kıyamete kadar kaldırılmaz. Ümmetimin bir kısmı müşriklere ilhak olup***

380. Müslim, 4/2215, (No: 2889); İbn Hibbân, 16/221, (7238). **(Editör)**

putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Muhakkak ki ümmetimden otuz yalancı olacak. Hepsi kendinin nebî olduğunu iddia edecek. Ben nebîlerin sonuncusuyum. Benden sonra nebî yoktur. Ümmetimden bir topluluk hak üzere yardım olunmaya devam edecek. Allah'ın yardımı gelinceye kadar onları terk edenler onlara zarar veremeyecekler."[381]

زُوِيَ/**Zuviye:** Bir araya getirildi demektir. Bu sûreten cemetmek mi, yoksa hakiki bir cemetmek midir? Bu hakiki bir cem'dir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kelâmını asıl olan hakikate hamletmektir.

Ne zaman ve nasıl cemedildi? Bunu Allah daha iyi bilir.

الْأَرْضَ/**Yeryüzü:** Bu yerin tümü mü ya da bir kısmı mı? Zahir olan ikincisidir. Ümmetinin sonradan hâkim olup hükmedeceği yerler onun için *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* dürüldü.

فَرَأَيْتُ/**Gördüm:** Bu hakiki bir görmedir.

مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا/**Doğusunu ve batısını:** Burada güney ve kuzeyini zikretmemiştir.

وَإِنَّ أُمَّتِي/**Benim ümmetim:** İcabet ümmeti.

مِنْهَا/**Ondan:** Buradaki min ba'ziyet içindir. Bu yerin bir kısmının dürüldüğüne işaret ediyor. O da ümmetinin hâkim olacağı yerlerdir.

الْأَحْمَرَ/**Kırmızı:** Rumlar'da meşhur olan altındır.

وَالْأَبْيَضَ/**Beyaz:** Farslar'da meşhur olan gümüştür.

Bu, ümmetin ilerde Fars ve Rum topraklarına hâkim olacağına delâlet eder. Bu Hz. Ömer *(radıyallâhu anhu)* döneminde gerçekleşti.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* doğuyu ve batıyı tercih etti. Çünkü ümmeti doğu ve batıda genişlediği gibi güney ve kuzeyde genişlemeyecek.

سَأَلْتُ رَبِّي/**Rabbimden istedim:** Rabbinden iki şey istiyor.

لِأُمَّتِي/**Ümmetim için:** İcabet ümmeti için.

---

381. Müslim, 2889. **(Editör)**

أَنْ لَا يُهْلِكَهَا/**Onları helak etmemesini:** Bu birinci istektir. Allah *(celle celâluhû)*'dan onları topluca helak etmemesini istiyor.

مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ/**Kendi nefisleri dışında:** Kendileri dışındaki kâfirleri.

بَيْضَتَهُمْ/**Onların beydası:** Bir kavmin beydası demek onların temeli demektir. Bundan onların birliğini bozmamasını istiyor.

يَا مُحَمَّدُ/**Ey Muhammed:** Bu Allah *(celle celâluhû)* içindir. O'nun dışındakiler için Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e "Yâ Muhammed" diye hitap etmeleri câiz değildir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

لَّا تَجْعَلُوا۟ دُعَآءَ ٱلرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُم بَعْضًا

"Peygamber'in çağrısını, kendi aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın..."[382]

إِذَا قَضَيْتُ قَضَاءً/**Ben bir hüküm verdiğimde:** Buradaki hükümden maksat kevnî/kaderî hükümdür.

Kazâ/hüküm iki kısımdır:

1- Kevnî-kaderî olan. Burada olduğu gibi.

2- Şer'î kazâ. Şu âyette olduğu gibi:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ

"Rabbin yalnızca kendisine ibadet etmenizi hükmetti..."[383]

لَا يُرَدُّ/**Geri çevrilmez:** Bu kaderî kazânın özelliğidir. Şer'î kazâya gelince bazen vukû bulur bazen de bulmaz.

Kaderî kazâ: Allah'ın bir şeyi bilmesi, yazması, meşîeti ve yaratmasıdır.

Allah *(celle celâluhû)* Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in isteklerinden birine icabet etti. O da ümmetini toplu şekilde helak etmemesidir.

382. Nûr, 63.

383. İsrâ, 23.

İkinci isteğe ise Allah *(celle celâluhû)* şartlı icabet etmiştir:

Allah *(celle celâluhû)* onlar birlik olduklarında onlara düşmanlarını musallat etmeyecek. Ancak dağılıp, birbirleri ile savaştıklarında ise kâfirleri onlara musallat edecek.

Daha önce ayrılığa düştüklerinde Tatarlar'ı onlara musallat etti. Ayrıldıklarında sömürgecileri onlara musallat etti. Bugün de yeni dünya düzenini onlara musallat etti.

الْإِمَام/**İmam:** Kendisine tâbi olunanı kastediyor.

الْمُضِلِّينَ/**Saptırıcılar:** Mudil (مُضِلّ) kelimesinin çoğuludur. Bu kelime ed-dâll (الضَّالّ) kelimesinden daha mübalağalıdır. Çünkü bu hem kendisi sapmış hem de başkasını saptırmış olana denir. Bununla üç kısım insan kastediliyor:

1- Sapık, saptıran lider.

2- Sapık, saptıran âlim.

3- Sapık, saptıran âbid

وَإِذَا وَقَعَ عَلَيْهِمُ السَّيْفُ/**Kılıç onlara indiğinde:** Hz. Osman *(radıyallâhu anhu)* zamanında indi. Hz. Ali *(radıyallâhu anhu)* zamanında ilerledi. Hz. Muâviye *(radıyallâhu anhu)* zamanında ise daha da ileri gitti. Daha sonra fitne kapısı açıldı.

السَّاعَةُ/**Saat:** El takısı (ال) ahd içindir. Bundan genel saat yani *fitne* kastediliyor. Bu da kıyametin kopmasıdır. Özel olan ise insanın ölümüdür.

يَلْحَقَ حَيٌّ مِنْ أُمَّتِي/**Ümmetimden bir topluluk ilhak edecek:** Bu icabet ümmetidir. Bu ümmetin bir kısmına şirk bulaşacak.

تَعْبُدَ فِئَامٌ/**Bazı topluluklar kulluk edecek:** Bu ümmetin bir kısmı putlara saygı gösterip boyun eğecek. Bu hadis konu başlığına diğerlerinden daha uygundur.

كَذَّابُون/**Yalancılar:** "كَذَّاب" Mübalağa sîgasıdır. Kizb/Yalan: Gerçekten farklı bir şeyle haber vermeye denir.

ثَلَاثُونَ/**Otuz:** Bu, gücü ve tâbileri olan herkestir. Yoksa yalancılar çoktur. Hepsi de peygamberlik iddiasında bulunmuş ancak güçleri yoktur.

طَائِفَةٌ/**Tâife:** Cemaat.

أُمَّتِي/**Ümmetim:** İcabet ümmeti.

عَلَى/**Alâ:** Üstte olmak (İsti'lâ) içindir.

مَنْصُورَة/**Mansûra (yardım olunmuş):** Taifenin sıfatıdır.

لَا يَضُرُّهُمْ/**Onlara zarar veremez:** Ne akîde ne beden ne de yok etme açısından zarar verebilirler.

مَنْ خَذَلَهُمْ/**Onları yalnız bırakan:** Bu o topluluğun yardımsız bırakılacağına işarettir.

مَنْ خَالَفَهُمْ/**Onlara karşı olan:** Bu da onlara muhalif karşıtlarının olacağına işarettir.

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي السِّحْرِ}

[24.] BÂB: SİHİR HAKKINDA GELEN RİVÂYETLER

وَقَوْلُ الله تَعَالَى: {وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلاقٍ} [البقرة: 102]. وَقَوْلُهُ: {يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ} [النساء: 50].

قَالَ عُمَرُ: الْجِبْتُ: السِّحْرُ. وَالطَّاغُوتُ: الشَّيْطَانُ. وَقَالَ جَابِرُ: "الطَّوَاغِيتُ كُهَّانٌ كَانَ يَنْزِلُ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ، فِي كُلِّ حَيٍّ وَاحِدٍ".

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ" قِيلَ: يَا رَسُولَ الله، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: "الشِّرْكُ بِالله، والسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ الله إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، والتولِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ"

وَعَنْ جُنْدُبٍ مَرْفُوعاً: "حَدُّ السَّاحِرِ ضَرْبَةٌ بِالسَّيْفِ" رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: الصَّحِيحُ أَنَّهُ مَوْقُوفٌ.

وَفِي "صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ" عَنْ بَجَالَةَ بْنِ عَبْدَةَ قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: أَنِ اقْتُلُوا كُلَّ سَاحِرٍ وَسَاحِرَةٍ، قَالَ: فَقَتَلْنا ثَلَاثَ سَوَاحِرَ.

وصح عن حفصة رضي الله عنها: أنها أمرت بقتل جارية لها سحرتها، فقتلت، وكذلك صح عن جندب. قال أحمد: عن ثلاثة من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Andolsun, onu satın alanın âhirette bir payı olmadığını biliyorlardı."[384] "Onlar cibt ve tâğûta inanıyorlar."[385]

384. Bakara, 2.

385. Nisâ, 51.

Ömer *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: "Cibt" sihirdir. "Tâğût" şeytandır.**[386] **Câbir** *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: Tâğûtlar her kabileden kendisine şeytanların indiği kâhinlerdir.**[387]

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Yedi büyük günahtan sakının."* Dediler ki; Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar nelerdir? Buyurdu ki: *"Allah'a ortak koşmak, haksız yere haram kıldığı nefsi öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmanla karşılaşıldığı günde geri gerisine kaçmak ve mü'min iffetli kadınlara iftira atmaktır."***[388]

Cündüb el-Ezdî'den *(radıyallâhu ahu)* **merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir: *"Sihirbazın had cezası kılıçla boynunun vurulmasıdır."***[389] Tirmizî rivayet etmiştir ve "Sahih olan bunun mevkuf olmasıdır." demiştir.

Buhârî'nin *Sahîh*'inde Becâle bin Abde'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer bin Hattâb *(radıyallâhu anhu)***, 'Her sihirbaz erkek ve kadını öldürün' diye yazdı. Becâle de dedi ki: 'Biz üç sihirbazı öldürdük.'"**[390]

Hafsa'dan *(radıyallâhu anhâ)* **şu sahîh olmuştur: "O, kendisine sihir yapan bir câriyesinin öldürülmesini emretti. Bunun üzerine câriye öldürüldü."**[391] **Yine Cündeb'den de aynısı sahîh olmuştur (sahîh bir şekilde gelmiştir).**[392] **Ahmed der ki: "Bu, Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **sahâbesinden üç kişiden sahîh olmuştur."**

Şârih dedi ki:

---

386. *Sahîh-i Buhârî*, 6/45. **(Editör)**

387. Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 12/179. **(Editör)**

388. Buhârî, 4/10, (No: 2766); Müslim, 1/92, (No: 89). **(Editör)**

389. Tirmizî, 4/60, (No: 1460). **(Editör)**.

390. İbn Hacer dedi ki: "Buhârî bu rivayeti 'sihirbazların öldürülmesi' kısmı olmaksızın nakletmiştir (bkz. *Fethu'l-Bârî*, 10/236; 6/260-261)". Buhârî'de geçen ilgili rivayette Hz. Ömer'in mektubunda Mecûsîler'in cizyesinden bahsedilen kısım vardır (bkz. 4/96, hd. no: 3156, 3157). Ancak hadis tam metin olarak şu kaynaklarda geçmektedir: Ahmed, *Müsned*, 3/196, (No: 1657); Ebû Dâvûd, 3/431, (No: 3043); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 8/233, (No: 16498). **(Editör)**

391. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 8/136 "Kitâbu'l-Kasâme"; Mâlik, *Muvatta'* (T: Abdulbâkî), 2/871, (No: 14). **(Editör)**

392. Bk. Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, 2/221; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 8/136. **(Editör)**

BİRİNCİ MESELE: SİHRİN TARİFİ

Sihrin (السِّحْر) sözlük mânası: Sebebi latif ve gizli olan şeye denir. Bundan dolayı gecenin son vaktine seher (سَحَر) denmiştir. Çünkü o gizlidir. Gizli olduğundan dolayı gırtlağa suhr (سُحْر) denmiştir.

Şer'î Tarif: Sihir Allah'ın izniyle beden ve kalbe tesir eden ilaç, rukye, muska, tıbbî âletlere denir.

Şerh: Kalbe tesir edendir. Yani sevme ve nefret konusunda, nefret ettiğini sevmeye başlar, sevdiğine de nefret etmeye başlar.

Bedene tesiri: Bedenin zayıflaması açısından tesir eder. Misal göze, kulağa, beden kuvvetine.

"Allah'ın izniyle" sözünden kastımız: Buradaki izinden maksat kaderî izindir. Şer'î izin değildir.

İzin iki kısma ayrılır:

Kaderî-tabiî izin: Sihirdeki izin budur. Yüce Allah şöyle buyurur:

وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِۦ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ

"...Halbuki onlar; Allah'ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi..."[393]

Şer'î İzin: Bu, Allah'ın *(celle celâluhû)* muhabbeti ile alakalı olandır. Allah bunu (şer'î izni) sever. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا۟

"Haksızlığa uğratılarak kendisine kimselerin savaşmasına izin verilmiştir..."[394]

"رُقَى/Rukyeler ve عَزَائِم/muskalar" sözümüzden kasıt: Bunun delili Nesâî'nin Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivayet etmiş olduğu hadistir:

---

393. Bakara, 102.

394. Hac, 39.

مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً، ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ

"Her kim bir düğüm yapar sonra da ona üfürürse, muhakkak sihir yapmıştır..."[395]

"يُؤَثِّرُ/Tesir eder" sözümüz: Şu âyeti kerimeden dolayı:

فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِۦ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَزَوْجِهِۦ

"...Onlardan, kadınla kocayı birbirinden ayıracak şeyler öğreniyorlardı..."[396]**;**

فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ

"...Bir de ne görsün! Onların ipekleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla sürünüyor gibi görünüyordu."[397]

Sihirbaza bu ismin (السَّاحِر) verilmesinin sebebi, tesir edecek gizli şeyler ve sebepler kullanmasından dolayıdır.

İKİNCİ MESELE: SİHRİN ÇEŞİTLERİ

Sihir farklı itibarlarla birçok çeşide ayrılıyor.

1.) Birinci Kısım: Vesileleri ve sihirbazın yaptığı şeyler açısından iki kısma ayrılır:

a) Tılsım sihri: Bu ip bağlama, rukye ve muskalarla olur.

الطَّلَاسِم/Tılsımlar: Mânası bilinmeyen yazılara denir.

الرُّقَى/Rukyeler: Üfürerek bir şeyler söylemeye denir.

التَّعَاوِيذ/Te'âvîz-Muskalar: Cinlerin isimlerinin söylenmesi.

b) İlaç ve edevatla yapılan sihir: Kişinin sihirlenmesine sebep olacak belli ilaçların kullanılmasıyla olur.

---

395. Nesâî, *Sünen*, 7/112, (No: 4079). **(Editör)**

396. Bakara, 102.

397. Tâ-Hâ, 66.

2.) İkinci Kısım: Mahal ve mekân itibarıyla beş kısma ayrılır:

a.) Kalbe etki eden sihir: Bu sevgi ve nefret etmekle olur. Buna sırt dönme, yönelme sihri de denir.

b.) Bedene etki eden sihir: Helak olana kadar bedenin yavaş yavaş zayıflaması için yapılan sihirdir.

c.) Beyne etki eden sihir: Bu eşyayı hakikatin dışında tasavvur etmeye sebep olan sihirdir. Delilik ve aptallık da bundandır.

d.) Şehvete etki eden sihir: Bu, şehveti harekete geçirmek için ya da onu güzel göstermek için yapılan sihirdir.

Nazar (göz) sihri: Bu, eşyayı hakikatinden farklı görmesi için yapılan sihirdir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ

"... Yaptıkları sihirden dolayı hızlıca sürünüyor gözüküyordu."[398]

3.) Üçüncü Kısım: Kendisine sihir yapılan kişi açısından iki kısma ayrılır:

a.) Hakiki sihir: Bu, akla ve bedene tesir eden sihirdir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"...Halbuki onlar Allah'ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi..."[399].

"...Böylece onlardan, kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı..."[400].

b.) Hayalî sihir: Kişiye bir şeylerin hayal ettirilmesi için yapılan sihirdir. Bu hakiki sihir değildir. Bu, Firavun'un sihirbazlarının yaptığı sihirdir; **"Yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızlıca sürünüyor gibi görünüyordu."**[401]

---

398. Tâ-Hâ, 66.

399. Bakara, 102.

400. Bakara, 102.

401. Tâ-Hâ, 66.

ÜÇÜNCÜ MESELE: SİHRİN HÜKMÜ

Sihrin hükmüne gelince bu büyük küfürdür. Buna ilk âyet delâlet ediyor.

وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ ٱشْتَرَىٰهُ مَا لَهُۥ فِي ٱلْآخِرَةِ مِنْ خَلَٰقٍ

"...Andolsun, onu satın alanın âhirette bir nasibi olmadığını biliyorlardı..."[402]**;**

يُعَلِّمُونَ ٱلنَّاسَ ٱلسِّحْرَ "...İnsanlara sihri öğretiyorlardı..."403. Madem sihri öğreten kâfir, o zaman onun öğrettikleri de küfürdür. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ

"...Halbuki o iki melek 'Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. Sakın küfre girme' demedikçe kimseye öğretmiyorlardı..."[404]

İkinci âyet de buna (sihrin büyük küfür olduğuna) delâlet ediyor:

يُؤْمِنُونَ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ

"...Cibte ve tâğûta iman ederler..."[405] Bizim "küfürdür" dediğimiz sihir; rukye, ta'vîzlerle (muska) ve tılsımlarla yapılan sihirdir. Yani şeytanî olan sihirdir. Ancak ilaç ve edevatla yapılan sihrin hükmü hakkında ihtilâflar olmuştur.

Birinci Görüş: Bunun küfür olmasıdır. Daha önce zikrettiğimiz âyetlerin genel mânasından dolayı. Biz, burada Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* hadisini de ilave edeceğiz. Dedi ki: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ ***"Yedi büyük günahtan sakının..."*** Sihri de zikretti.

İkinci Görüş: Hanbelîler ve Şâfiîler bunun dinden çıkaran küfür olmadığı görüşüne gitmişlerdir. Çünkü bu sihirde şeytanlar kullanılmıyor. Birinci görüş doğruya daha yakındır. Çünkü Firavun'un sihirbazları sihirlerinde âletler

---

402. Bakara, 102.

403. Bakara, 102.

404. Bakara, 102.

405. Nisâ, 51.

kullanıyorlardı. Çünkü onlar cıva kullanarak odunları hareket ettirmişlerdi. Bundan dolayı hareket ediyorlardı. Bunu İbn Kesîr, Kurtubî, Şevkânî ve Sıddîk Hân tefsirlerinde zikretmişlerdir. İbn Hazm da *el-Fasl* kitabında (5/6) zikretmiştir. Bütün bu müfessirler Firavun'un sihirbazlarının illüzyonist olduklarını (aletlerle göz boyadıklarını) ve şeytanları kullanmadıklarını söylemişlerdir. Bu sihirbazlar cıvanın özelliğinden yararlanmışlardı. İbnu'l-Kayyim buna muhalefet ederek Firavun'un sihirbazlarının sihrinin şeytanlarla (şeytanî sihir) olduğunu söylemiştir.

DÖRDÜNCÜ MESELE: SİHİRBAZIN HÜKMÜ

Sihirbazın hükmü hakkında bir önceki meselede geçen ihtilâf devam etmektedir.

Birinci Görüş: Birinci ve ikinci âyetten dolayı kâfirdir. Şeytan sihri küfür olduğu gibi onu yapan da kâfirdir. Ancak alet ve edevatla yapılan sihir biraz-dan gelecek.

İkinci Görüş: Şâfiî ve Hanbelîler'in şeytan sihri ile alet ve edevatla yapılan sihrin arasında fark olduğu görüşüdür. Şayet sihir ilaçlarla yapılıyorsa bu küfür değildir.

Doğruya daha yakın olan görüş şeytanî sihri yapan sihirbazın kâfir olmasıdır. İlaç, alet ve diğer şeylerin kullanıldığı sihir de ise tafsilat vardır. Çünkü ince meselelerdendir. Bu gibi meselelerde delili ikame etmek şüpheleri gidermek gerekir.

I. Şeytanî Sihri Öğrenmenin Hükmü:

Bunu öğrenmek şu âyet-i kerîmeden dolayı küfürdür:

وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ

"...Halbuki o iki melek 'Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. Sakın küfre girme' demedikçe kimseye öğretmiyorlardı..."[406]

406. Bakara, 102.

وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَٰنُ وَلَٰكِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ كَفَرُوا۟ يُعَلِّمُونَ ٱلنَّاسَ ٱلسِّحْرَ

"Oysa Süleyman kâfir olmamıştı. Fakat şeytanlar kâfir olmuşlardı; insanlara sihir öğretiyorlardı..."[407]. Sihrin öğrenilmesi de öğretilmesi de küfürdür. Kullanılması da böyledir.

II. Şeytanlardan Olmayan İllüzyonistlik ve Değişik Şeylerle Yapılan Sihrin Hükmü Nedir?

Cevap: Bunun öğrenilmesi, öğretilmesi, kullanılması küfürdür. Ancak bu gizli meselelerden olduğundan dolayı hüccet ikame edilip, şüphe giderilinceye kadar öğrenen ve kullanan tekfir edilmez.

BEŞİNCİ MESELE: EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT'İN SİHİR HAKKINDAKİ MEZHEBİ

İki kısmıyla sihri ispat ederler:

1- Hakiki sihir.

2- Hayalî sihir.

Yüce Allah'ın Kitâb'ında beyan ettiği gibi sihir tesir eder. Onun karı-kocayı birbirinden ayırdığını ve zarar verdiğini ispat ederler. Hayalî sihri de ispat ederler. Ancak onun hakikatleri değiştirmediğini söylerler. Asâ göze yılan olarak gözükür ancak hakikatte ve gerçekte o asâdır.

Mu'tezile ise: Sihri inkâr ederler. Onun hakikatini ispat etmezler. Onun hayalî olduğunu söylerler. Bunun delili olarak şu âyeti gösterirler:

فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ

"...Bir de ne görsün! Onların ipekleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla sürünüyor gibi görünüyordu."[408] Onlara şöyle reddiye verilir: Sizin ispat ettiğiniz, sihrin iki çeşidinden biridir.

---

407. Bakara, 102.

408. Tâ-Hâ, 66.

ALTINCI MESELE: SİHİRBAZ KENDİSİ BEŞER OLDUĞU HALDE BEŞERİN GÜCÜ TAKATİNDE OLMAYAN BU İŞLERİ NASIL YAPABİLİYOR VE SİHİR KİMİN AMELİDİR; SİHİRBAZIN MI, YOKSA ŞEYTANIN MI?

Biz deriz ki: Sihir başlangıçta sihirbazdandır. Amel ve uygulama şeytandandır. Tesir eden amel ve hakikatleri hayal olarak göstermek şeytandandır. İnsanın içine girip şehvetini soğutan şeytandır. Ya da eşini ona çirkin gösteren odur.

Aynı şekilde cin de insanın içine girer. "Nasıl girebilir?" deme. Bunun misalleri vardır. Su nasıl ki ağacın içine girip aktığı halde görülmüyorsa bu da öyledir.

YEDİNCİ MESELE: SİHİRBAZA GİTMENİN HÜKMÜ

Bunda farklı durumlardan dolayı tafsilat vardır. Her durumun kendisine ait hükmü vardır.

1- Onun gaybı bildiğine inanarak ona gaybî şeylerden sormak için gelir. Bu büyük küfürdür. Delili şu âyeti kerîmedir:

قُل لَّا يَعۡلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ٱلۡغَيۡبَ إِلَّا ٱللَّهُ

"De ki: Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilmezler. Sadece Allah bilir..."[409] Bir de şu hadistir delili:

مَنْ أَتَى كَاهِنًا، أَوْ عَرَّافًا، فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ

"Her kim kâhine ya da falcıya gelip onu tasdik ederse, Muhammed'e inmiş olanı inkâr etmiştir."[410] Hadisi dört muhaddis rivayet etmiştir. Sihirbazın hükmü kâhin ve falcının hükmüdür.

2- Sihirbaza gidip kendisine emredilen, Allah'tan başkasına kurban kesme ya da cinden yardım isteme gibi şeyleri yerine getirirse bu da büyük küfürdür. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

---

409. Neml, 65

410. Ahmed, *Müsned*, 15/331, (No: 9536). **(Editör)**

وَأَنَّ ٱلْمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا

"Şüphesiz ki mescidler Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın."[411]

وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ

"Kim, hakkında hiçbir delil olmadığı halde Allah ile beraber başka bir ilaha taparsa onun hesabı ancak Rabbi katındadır. Şüphesiz kâfirler asla kurtuluşa eremezler."[412]

3- Sihirbaza onun gaybı bildiğini itikat etmeden ve ona itaat etmeden gelip sadece kendisinde bulunan sihri çözdürmek isteyen kişi. Bu, birkaç şartla olur:

a) Gaybtan verdiği haberlerde onu tasdik etmeyecek.

b) Allah'tan başkasına kurban kesmeyecek, ondan başkasından yardım isteyip şirk koşmayacak.

c) Sihirbazların bâtıl olduğuna itikat edip onları inkâr edecek.

d) Onlara ancak kendisinde bulunan sihri çözdürmek için gelmiş olmalıdır.

Bu sonuncusunda ihtilâf vardır: Bir mezhep zaruretten dolayı bunun câiz olduğunu söylemiştir. Ancak bu son derece zayıf bir görüştür. Bilakis bu câiz değildir. Bunu hangi zaruret çözebilir? Sahih olan, bunun câiz olmamasıdır. Bu, haram ve helak edicilerdendir. Ancak bunun dinden çıkaran bir küfür olduğunu söylemeyiz. Çünkü kendisinde ihtilâf var.

4- Onların gaybı bildiklerine inanmadan, onlara itaat etmeden, Allah'tan başkasına kurban kesmeden ve şirk koşmadan onlara gider. Bunun gitmesinin sebebi, rahatlamak ve bir çıkış kapısı bulmak. Bu büyük günahlardan sayılır. Buna Müslim'in Hafsa'dan *(radıyallâhu anhâ)* rivayet etmiş olduğu hadis delâlet ediyor: Dedi ki: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu:

---

411. Cin, 18.

412. Mü'minûn, 117.

مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً

"Her kim bir falcıya gelip ona bir şey sorarsa, onun kırk gün namazı kabul olmaz."[413]

Bir de konumuzun hadisi olan Ebû Hureyre'nin hadisidir: ***"Yedi büyük günahtan sakının..."*** bunların arasında sihri de zikretmiştir. İllüzyon oyunları denilen oyunlar ve rahatlamak için sihirbazlara gitmenin hükmü de aynıdır.

SEKİZİNCİ MESELE: CİN İLE SİHİRBAZIN ARASINDAKİ ALAKA NEDİR?

Bunların arasındaki alaka karşılıklı alışveriş ve kulluk alakasıdır. Sihirbazın cinden yardım istemesi, boyun eğmesi, saygı göstermesidir. Bunların karşılığında da cin sihirbaza bazı hizmetlerde bulunur. O zaman bu iki taraf arasında olan bir akid ve ittifaktır. Birincisinden kulluk, ikincisinden ise insana tasallut olup sihirbazın bazı isteklerini yapmaktır.

DOKUZUNCU MESELE: NEBÎ *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'E SİHİR YAPILDI MI?

Cevap: Buhârî'de Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* gelen hadise göre evet yapıldı. Ona sihir yapan kendisine Lebîd denilen Yahudi bir adamdı.[414]

I. Rasûl Olduğu Halde Ona Nasıl Sihir Yapılabildi?

Rasûlullah da *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* diğerleri gibi bir beşerdir. Ona da hastalıklar gelir. Bu da onlardan biridir. Bir de sihrin onunRasûllüğüne ve tebliğine bir etki etmediği biliniyor. Sadece onun evlilik hayatına kısmî olarak etki etmiştir. Ona, yapmadığı bir şey yapmış gibi görünüyordu. Bunu da ona en yakın olan, en özel durumlarını bilen eşinden başkası bilmiyordu.

---

413. Müslim, 4/1751, (No: 2230). **(Editör)**

414. Bu kişi Lebîd İbnu'l-A'sam'dır. Hadis için bk. *Sahîh-i Buhârî*, 4/122, (No: 3268). **(Editör)**

II. Lebîd'in Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e Yaptığı Sihrin Yöntemi Neydi?

Lebîd onun saç tellerinden ve tarağın dişlerinden, bir de ip alıp on iki düğüm attıktan sonra bir kuyunun dibine atmıştı.

III. Sihir Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den Nasıl Çözüldü?

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* cisminde ârızî (tuhaf) bir durum olduğunu fark edince çokça dua etmeye başladı. Buhârî'de Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* zikrettiği gibi kendisine sihir yapılanın atacağı ilk adım budur. Yani Allah'a *(celle celâluhû)* sığınmak. Sonra Allah *(celle celâluhû)* onu sihre ve sihirbaza muttali kıldı. Bunu Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* konuşmalarını duyduğu iki melek vasıtasıyla yaptı.

Allah Rasûlü, sihri kuyudan çıkarmaları için birilerini gönderdi ve sihir çözüldü.

ONUNCU MESELE: KORUNMAK AMACIYLA SİHİR ÖĞRENMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Bu haramdır, câiz değildir. Öğrendiği esnada şirk veya küfür olursa kâfir olur.

ON BİRİNCİ MESELE: KİMYA DENİLEN İLMİ ÖĞRENMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Kimya (الْكِيمْيَا) kelimesinin eski kullanımıyla, güncel kullanımı birbirinden farklıdır. Daha önceleri sihre benzeyen gizleme ve kandırmalara kullanılırdı. Bundan dolayı âlimler onun hakkında konuşmuş ve haram demişlerdir.

Güncel olarak ise bazı oluşumları meydana getiren temel etkenler mânasında kullanılıyor. Bugünkü kullanımı geçmiş mânasından farklıdır. Ancak muasır kimya ve jeoloji gibi dünya ilimleri öğrenmenin hükmünde bazı durumlar söz konusudur:

1- Şeriata aykırı bir şey varsa bunu öğrenmek küfürdür. Misal; "Güneş sabittir, dönmez" ya da "Güneş ve yeryüzü milyon sene içinde meydana gelmiştir" ve bunların benzeri şeyler. Bunları öğrenmek haramdır. Buna

razı olup tasdik eden uyarılır ve öğretilir. Kabul etmezse kâfir olur. Çünkü o Kur'ân'ı yalanlamış olur.

2- Kendisinde küfür değil de haram olan şeyler varsa bunu öğrenmek de haramdır. Müslümanların lügatinin dışındaki lügatleri avamdan olan Müslümanların öğrenmesi haramdır. Çünkü bunun zararları ve mefsedetleri vardır. Bu özel bir grubun tahassus (uzmanlık) edeceği derslerdendir.

3- Kendisinde şeriata aykırı bir şey yok. Bunu Müslümanlardan bir topluluğun öğrenmesi câizdir. Ancak bütün öğrencilere ve bütün merhalelerde öğrenilmesi şeriata aykırı laiklerin sistemidir. Bu bütün dünyevî ilimlerde genel bir hükümdür. Meselâ lise merhalesine geçmiş bütün Müslümanların çocuklarına öğretilmesi bu laik düzenin sistemidir.

Dünyevî ilimlerde İslâm'ın sistemi bütün öğrencilere bunu zorunlu tutmamaktır. Ne ortaokulda ne de lisede bunun olmaması gerekir. İhtiyaca göre imam ya da âlimler bu iş için özel kişileri seçer. İhtiyaç kadar ve Müslümanlara vereceği fayda kadar bu ilmi öğrenirler. Tabi bunu şer'î ilimleri iyice öğrendikten sonra öğrenirler. Bu erkeklere nispeten böyledir. Kadınlara gelince, onların bu dünyevî ilimleri öğrenmelerine gerek yoktur. Bunu kadınlara öğretmek laiklerin yoludur. Bir de onların yolunda giden kadınları ifsat etmeye çalışanların yoludur.

İslâm'ın eğitimdeki sistemi ilk ve ortaokulların yedi yaşından bulûğ çağına kadar olmalı. Bu dönemde olacak eğitim şeriat ilimleri olan tevhid, fıkıh, tefsir, hadis, Kur'ân, Kur'ân ilimleri, lügat, matematik ve bir de bunlara benzeyen şeriat ilimlerine yardımcı ek ilimler olmalıdır. Bu derslerin yüzde yetmişi şer'î, yüzde otuzu da âlet ilimleri olmalı. Bu hem erkeklere hem de kızlara karma eğitimin olmadığı okullarda olmalı. Bundan sonra kızlar bulûğa erdiklerinde onların eğitimi tamamlanır. Ancak kendi cinsini eğitmek için şer'î yolla işlerinde ehil olacak kadar bazıları eğitimine devam ederler. Erkeklere gelince, onların arasında okumaya elverişli, ehil olanlar seçilir ve onlar Müslümanların ihtiyaç duydukları güncel ilimlerden tıp, matematik, silah sanayisi ve yeni keşiflerin yapabileceği ilimler okurlar. Tabi bunlardan şeriata aykırı olanlarını aralarından çıkarmak kaydıyla. Geri kalan talebeler ise istedikleri işte hürdürler. Kimisi ticaret, kimisi Müslümanlara hizmet için devlet işlerinde çalışırlar. Diğer bir kısmı Müslümanların çocuklarını eğit-

mek için eğitimde ehil olurlar. Diğer bir kısmı da Allah yolunda cihâd etmek için hazırlık yapar, bunun eğitimiyle meşgul olur.

Şu bilinen bir şeydir ki; laik eğitimin aksine İslâm'da kızların da erkeklerin de eğitimiyle âlimler ilgilenir.

Bu konudaki kaide, kural şudur: Şer'î olmayan bütün dünyevî ilimler ya da dünyevî ilimlere yardımcı olarak yan ilimler bütün herkese bu konuda tahassus yapması zorunlu kılınamaz. Ancak şer'î ilimler tamamlandıktan sonra bunlar için belirli kişiler seçilir.

Bugünkü eğitim sistemi işgalci Batı eğitim sistemine göredir. Bu eğitimde fayda yoktur. Bu eğitimden çıkan öğrenci ya dini az ya da tamamen kaybetmiş şekilde çıkar. Batı'ya ve laikliğe tâzim eder olarak bitirir. Onu şeriata üstün görür. Sadece dünyalıklar için hazırlık yapar.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN; "...Andolsun, onu satın alanın âhirette bir payı olmadığını biliyorlardı..." *(Bakara, 102)* KAVLİNİN BEYÂNI]

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb *Kitâbu't-Tevhîd*'inde şöyle der:

وقول الله تعالى: {وَلَقَدْ عَلِمُواْ لَمَنِ ٱشْتَرَىٰهُ مَا لَهُۥ فِي ٱلْآخِرَةِ مِنْ خَلَٰقٍ}/Yüce Allah şöyle buyurur: "Andolsun, onu satın alanın âhirette bir payı olmadığını biliyorlardı."[415]

عَلِمُواْ/**Bildiler:** Bunlardan maksat Yahudilerdir. Bu, onların sihri öğrenmenin haram olduğunu bildiklerine delâlet ediyor. Bundan ise kibirlenme ve inat olduğuna delâlet eder.

ٱشْتَرَىٰهُ/**Satın aldıkları:** Bundan maksat da sihirdir. "Satın aldıkları" sözü onların bunu sevdiklerine ve razı olduklarına delâlet ediyor. Bu onların inancını, itikadını ifade ediyor. Onlar sihir ve sihirbazlardan razılar. Fakat hüküm itikatlarına değil, fiillerine müteallıktır.

415. Bakara, 102.

مَا لَهُ فِي ٱلْآخِرَةِ مِنْ خَلَٰقٍ/**Âhirette bir nasibi yoktur:** Buradaki nefiy nasibe isnat edilmiştir. Bu da sihre inananın ya da ona yönlendirenin veya ona razı olanın veyahut da yapanın küfrüne delâlet eder. Mü'min âsi olsa da onun âhirette bir payı vardır. Bu sihre razı olmanın ya da onu yapmanın küfür olduğuna delâlet eder.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "...Cibt ve tâğûta iman ederler..." *(NİSÂ, 51)* KAVLİNİN BEYÂNI]

يُؤْمِنُونَ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ **"...Cibt ve tâğûta iman ederler..."** âyet-i kerîmesine gelince:

يُؤْمِنُونَ/**İman ederler:** İman, tasdik mânasına gelir. Ancak iman mutlak tasdik değildir. İman, kalbin yakîni ile beraber olan tasdike denir. Tasdik edip kalpleri tatmin oluyor.

Burada **"iman ederler"**den maksat Yahudilerdir.

بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ/**Cibt ve Tâğût:** Sihir ve sihirbazdır.

قَالَ عُمَرُ: "الْجِبْتُ: السِّحْرُ، وَالطَّاغُوتُ: الشَّيْطَانُ"/**Ömer** *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: "Cibt sihir, tâğût ise şeytandır."**[416]

Bu mevkuf rivayetlerdendir. Çünkü bu sahâbî sözüdür. Ömer *(radıyallâhu anhu)* cibti sihir olarak tefsir etmiştir. Bu, bir şeyi misal ile ya da bazı efradıyla tefsir etmektir. Bu, cibtin tefsirlerinden biridir.

وَٱلطَّٰغُوتِ/**Tâğût:** Şeytandır; bu tâğûtun tefsirlerinden biridir.

الشَّيْطَانُ/**Şeytan:** Başındaki elif-lâm umuma delâlet ediyor. İster insî olsun ister cinnî olsun tekfir edilecek bir şeyle şeytanlaşmış olan kişiler tâğûttur.

وَقَالَ جَابِر: الطَّوَاغِيتُ كُهَّانٌ يَنْزِلُ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ، كَانَ فِي كُلِّ حَيٍّ وَاحِدٌ/**Câbir der ki: "Tâğût kendisine şeytanların indiği kâhinlerdir. Her bir kabilede bir tane vardır."**[417]

---

416. Tahrîci daha önce geçti. **(Editör)**

417. Tahrîci daha önce geçti. **(Editör)**

الْكَاهِنُ/**Kâhin:** Bunla ilgili tafsilat müstakil bir bâbda gelecektir. Bu (kâhin), gaybtan ya da kalpte olanlardan haber verendir.

الشَّيْطَانُ/**eş-Şeytân:** buradaki elif-lâm ahd içindir. Yani kâhin olan şeytandır.

يَنْزِلُ عَلَيْهِ/**Kendisine iner:** Buradaki nüzulden (inmek) maksat haber verme ya da öğretme nüzulüdür.

فِي كُلِّ حَيٍّ/**Her kabilede**: Hayy (حَيّ) kelimesinden maksat kabiledir.

Câbir, tâğûtu kâhin olarak tefsir etmiştir. Bu tâğûtun tefsiri hakkındaki görüşlerden biridir.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ" قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: "الشِّرْكُ بِاللهِ، والسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، والتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ"

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Yedi büyük günahtan sakının."* Dediler ki; Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar nelerdir? Buyurdu ki: *"Allah'a ortak koşmak, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmanla karşılaşıldığı günde gerisin geriye kaçmak ve mü'min iffetli kadınlara iftira atmaktır."***[418]

اجْتَنِبُوا/**Sakının:** Yani uzaklaşın, bundan maksat siz bir tarafta olun, bu işler başka bir tarafta olsunlar.

السَّبْعَ/**Yedi:** Bu hasr için değildir. Büyük günahlar yediden daha fazladır. Bu tâlim bâbından (öğretme niyetiyle) zikredilmiştir. Bundan dolayıdır ki öğretmeyi taksim (kısımlara ayırma) ve beyanla (açıklamakla) kolaylaştırmak sünnettendir.

---

418. Buhârî, 4/10, (No: 2766); Müslim, 1/92, (No: 89). **(Editör)**

اجْتَنِبُوا/**Sakının:** Bu emirdir, emir vücûbiyete delâlet eder.

الْمُوبِقَاتِ/**Mûbikât:** Bu *helak edici* (الْمُهْلِكَات) demektir.

Bu hadisteki helak edici iki kısımdır:

Genel Helak: Bu kişiyi kâfir yapacak bir şeyi yapmasıyla olur. O, bu hadisteki ilk iki şey olan şirk ve sihirdir.

İkincisi ise: Geri kalan beş büyük helak edici bir şeyi yapmaktır. Bu hadisteki helak ya kulun imanının geride hiçbir şey kalmayacak şekilde yok olmasıdır ya da kendisinde imanın sadece temeli kalacak şekilde olacak olan helaktir. Ancak vâcip olan kâmil imanı helaktir. Bu da geri kalan beş şey ile olur.

الشِّرْكُ بِاللهِ/**Allah'a şirk koşmak:** O'na denk edinmek demektir.

Bu büyük şirk midir yoksa küçük şirk midir?

Tümünü kapsar. Ancak küçük şirkle beraber imanın tümü gitmez. Kâmil vâcip iman gider helak olur.

اللهِ/**Allah:** Mâbud olan yaratıcıdır.

السِّحْر/**Sihir:** Başındaki elif-lâm edatı umum içindir. Bu görüşlerden biridir. Yani sihrin bütün çeşitleri.

وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ/**Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmek:** Masum olan nefisler dört çeşittir:

1- Mü'min nefisler.

2- Eman verilmiş nefisler.

3- Zimmî olan nefisler.

4- Sözleşme yapılmış olanlar.

Bu sınıflardan; harbî[419] olan, savaş içinde olan, mürted olan ve emanı ya da ahdini bozanlar çıkmıştır.

419. Harbî: Gayri müslim devletin vatandaşı. **(Editör)**

إِلَّا بِالْحَقِّ/**Hak edenler hariç:** Yani öldürülmesini gerektirecek şer'î sebepler olan hariç. Öldürmeyi gerekli kılacak sebepler şunlardır: Evli olduğu halde zina etmek, masum nefsi öldürmek, irtidat (dinden dönmek), antlaşmayı bozmak ve benzeri şeyler.

الرِّبَا/**Faiz:** Belli mallardaki fazlalık ya da geciktirmeye denir. Faiz büyük günahlardandır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu konuda beş kişiye lanet etmiştir:

1- Yiyen

2- Yediren

3- Yazan

4 ve 5- İki şahit.

Faiz yemek genel olan görüşe göredir. Yoksa kimisine göre sıvı şeylerde dahi faiz olur. Çünkü sıvılar da ölçülen şeylerdendir. Delili şudur:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ، وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir müd ile abdest alır, bir sâ' ile de guslederdi..."[420] Müd ve sâ' birer ölçü birimidir.

أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ/**Yetimin malını yemek:** Bu, helak edici beşinci günahtır.

الْيَتِيمِ/**Yetim:** Bulûğa ermemiş, babası ölen kişiye denir. Anne buna girmez. Annesini kaybedene yetim denmez. Yetimin malını yemek büyük günahlardandır.

التَّوَلِّي/**Tevellî:** Kaçmak mânasına gelir.

يَوْمَ الزَّحْفِ/**Yevme'z-Zehf:** Savaş günü demektir.

Şu istisna edilenler hariç bu da büyük günahlardandır:

1- Savaş tekniği olarak geri giden.

2- Başka bir birliğe kavuşmak için geri giden.

420. Buhârî, 1/51, (No: 201); Müslim, 1/258, (No: 325). **(Editör)**

وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ/**İffetli kadınlara iftira atmak:**

Hadiste geçen iftira mânasına gelen *kazf* kelimesi özel kelimelerle birine zina ya da livâta iftirası atmak demektir.

الْمُحْصَنَات/**Muhsanât:** Hür kadınlar demektir. Câriyelere atılan iftiranın cezası ta'zîrdir.

الْمُؤْمِنَاتِ/**Mü'min kadınlar:** Bununla kâfir olanları çıkarmıştır. Onlara iftira atıldığında bu şer'î bir iftira kabul edilmez. Kâfir ve zimmî kadınlara atılan iftiralarda ta'zîr vardır.

الْغَافِلَاتِ/**Habersiz-iffetli:** Yani zinadan habersiz.

Hadis muttefekun aleyh bir hadistir.

وَعَنْ جُنْدُبٍ مَرْفُوعاً: "حَدُّ السَّاحِرِ ضَرْبَةٌ بِالسَّيْفِ" رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: الصَّحِيحُ أَنَّهُ مَوْقُوفٌ.

Cündüb'den merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir; *"Sihirbazın cezası kılıçla boynunun vurulmasıdır."* Hadisi Tirmizî rivayet etmiş, sahîh ve mevkuf olduğunu söylemiştir.[421]

Cündüb: Bu Kâ'b'ın oğludur. Bu Becelî olan Cündeb değildir. Bunu İbn Hacer söylemiştir.

Burada gerçek bir merfûluk vardır. Yani direk Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* söyledi, demektir.

حَدُّ السَّاحِرِ/**Sihirbazın Cezası:** Bir şeyin haddi demek onun son sınırı demektir. Burada ise ceza kastedilmiştir. İmam Şâfiî bununla delil getirmiştir. Onlar şöyle demişlerdir: Hadiste sihirbazın cezası geçmektedir. Cezadan kâfir olması gerekmez.

421. Tahrîci daha önce geçti. **(Editör)**

ON İKİNCİ MESELE: SİHİRBAZIN CEZASI DİNDEN ÇIKTIĞINDAN DOLAYI MIDIR, YOKSA HAD CEZASI BÂBINDAN MIDIR?

Meselede iki görüş üzerine ihtilâf edilmiştir:

1- Had cezası olarak öldürülür.

2- Mürted olup, dinden çıkmasından dolayı öldürülür.

Biz de deriz ki: Sihri, şeytanî sihir ise mürted olarak öldürülür. Ancak sihri şeytanî yollardan olmaz ise onda daha önce geçen ihtilâf geçerlidir. Râcih olan onun mürted olarak öldürülmesidir.

Bu iki mezhep arasındaki fark; mürted olarak öldürüldüğünde kefenlenmez, namazı kılınmaz ve Müslümanların kabrine gömülmez. Ancak had cezası olarak öldürülürse cenaze namazı kılınıp Müslümanların kabrine defnedilir.

ON ÜÇÜNCÜ MESELE: SİHİRBAZIN ÖLDÜRÜLMESİ VÂCİP MİDİR?

Bazı ilim ehli; onun öldürülmesi imama bırakılır, öldürülmesi vâcip değil demişlerdir. İmam öldürülmesini gerekli görürse öldürülür. İsterse de terk edebilir. Onlar bu görüşlerine şunları delil getirmişlerdir:

1- Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Lebîd'i öldürmemiştir.

2- Firavun'un sihirbazlarının öldürüldüğüne dair bir şey yoktur.

Doğruya daha yakın olan öldürülmeleridir.

Firavun'un sihirbazlarına gelince, bizden öncekilerin şeriatı bizim de şeriatımızdır; ancak bizim şeriatımızda ona aykırı bir şey gelmez ise. Bir de onlar tövbe etmişlerdi.

Lebîd'e gelince Buhârî'de geçtiği üzere Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor:

كَرِهْتُ أَنْ أُثِيرَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا

"...İnsanlar arasında şer yaymaktan korktum..."[422] Ya da bu ceza hüküm inmeden önce idi ya da bu kişiye özel bir haktır, -iftirada olduğu gibi- isterse hakkından vazgeçilebilir.

ON DÖRDÜNCÜ MESELE: SİHİRBAZ TEVBE ETTİRİLİR Mİ?

Cündüb'ün *(radıyallâhu anhu)* hadisinin zâhiri ve Ömer'in *(radıyallâhu anhu)* fiili sihirbazın tevbe ettirilmeyeceğine delâlet ediyor. Sihirbaz sihrinden dolayı öldürülür. Buna Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisi de delâlet ediyor:

مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ

"Her kim dinini değiştirirse onu öldürün."[423] Bir de sihirbazın şerri fazladır. Bazen de korkudan tevbe edip sihrini gizleyebilir. Tevbe sihrini yok etmez. Tabi bu hüküm onun durumu sultana ulaştıktan sonraki hali için geçerlidir.

Sahih (doğru) olan, hadisin mevkuf olmasıdır. Rivayetinde İsmâil bin Mûsâ vardır.

[BECÂLE BİN ABDE'NİN RİVAYETİ]

وَفِي "صَحِيحِ الْبُخَارِي" عَنْ بَجَالَةَ بْنِ عَبْدَةَ قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: أَنِ اقْتُلُوا كُلَّ سَاحِرٍ وَسَاحِرَةٍ، قَالَ: فَقَتَلْنَا ثَلَاثَ سَوَاحِرَ.

Buhârî'nin *Sahîh*'inde Becâle bin Abde'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ömer bin Hattâb *(radıyallâhu anhu)*, her sihirbaz erkek ve kadını öldürün, diye yazdı. Dedi ki: Biz üç sihirbazı öldürdük.[424]

---

422. Buhârî, 8/83, (No: 6391); Müslim, 4/1719, (No: 2189). **(Editör)**

423. Buhârî, 4/61, (No: 3017). **(Editör)**

424. İbn Hacer dedi ki: "Buhârî bu rivayeti 'sihirbazların öldürülmesi' kısmı olmaksızın nakletmiştir (bkz. *Fethu'l-Bârî*, 10/236; 6/260-261)". Buhârî'de geçen ilgili rivayette Hz. Ömer'in mektubunda Mecûsîler'in cizyesinden bahsedilen kısım vardır (bkz. 4/96, hd. no: 3156, 3157). Ancak hadis tam metin olarak şu kaynaklarda geçmektedir: Ahmed, *Müsned*, 3/196, (No: 1657); Ebû Dâvûd, 3/431, (No: 3043); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 8/233, (No: 16498). **(Editör)**

أَنِ اقْتُلُوا/**Öldürün** cümlesinin zâhirine göre sihirbaz tevbe ettirilmez. Yine burada zâhirinden anlaşılan küfürden dolayı öldürülmesidir. Had cezası olarak değil.

[HAFSA'NIN RİVAYETİ]

وَصَحَّ عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّهَا أَمَرَتْ بِقَتْلِ جَارِيَةٍ لَهَا سَحَرَتْهَا، فَقُتِلَتْ.

"Hafsa'dan *(radıyallâhu anhâ)* **şu sahîh olmuştur: 'Ona sihir yapan bir câriyesinin öldürülmesini emretti ve öldürüldü.'"**[425] Musannif de böyle demiştir. Hadisi Mâlik rivayet etmiştir. Hadis munkatı'dır.

وَكَذَلِكَ صَحَّ عَنْ جُنْدُبٍ/**Cündüb'den de sahîh oldu:** Bu daha önce geçen hadistir.

قَالَ أَحْمَدُ: عَنْ ثَلَاثَةٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/**Ahmed, bu hadisi Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **sahâbîlerinden üç kişi rivayet etmiştir, der.**

Sihirbaz yakalanmadan önce tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Şu âyet-i kerîmeden dolayı:

إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِن قَبۡلِ أَن تَقۡدِرُواْ عَلَيۡهِمۡۖ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ

"Ancak onları ele geçirmenizden önce tövbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah çok bağışlayandır, çok esirgeyendir."[426] Buradaki delil kıyastır.

425. Mâlik, *Muvatta'* (T: Abdulbâkî), 2/871, (No: 14). **(Editör)**

426. Mâide, 34.

ON BEŞİNCİ MESELE: BİRİNİN KENDİNİ BIÇAKLA YARALAMASI YA DA ATEŞE GİRİYORMUŞ GİBİ GÖSTERMESİ HAYALÎ SİHİRLERDENDİR

Akrobatik oyunlar hayalî sihirlerdendir. Firavun'un sihirbazlarının sihirlerinin cinsindendir. Birinin kendini bıçakla yaralaması ya da ataşe giriyormuş gibi göstermesi ya da küçük bir sopa üzerinde duruyormuş gibi göstermesi gibi. Bunların hepsi sihirbazlıktandır.

ON ALTINCI MESELE: HÂRÛT VE MÂRÛT İLE ALAKALI MESELELER

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلَٰكِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ كَفَرُواْ يُعَلِّمُونَ ٱلنَّاسَ ٱلسِّحۡرَ وَمَآ أُنزِلَ عَلَى ٱلۡمَلَكَيۡنِ بِبَابِلَ هَٰرُوتَ وَمَٰرُوتَۚ

"...Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve Bâbil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen sihri öğretmek suretiyle küfre düştüler..."[427] Hârût ve Mârût'un melek oldukları sahih görüştür. Allah, onları kullarını imtihan etmek için indirmiştir. Kendilerine emredilen şeyi yaptılar. Bununla kulları imtihan etmek için sorumlu tutuldular. Allah kullarını dilediği şeyle ve istediği şekliyle imtihan edebilir. Onların melek olup, sonradan suretlerinin değiştiği gibi şeyler yalandır. Semerkandî'nin *"Bedâ'i'u'z-Zuhûr fi Veâ'i'i'd-Duhûr"* kitabında geçtiği gibi.

ON YEDİNCİ MESELE: SİHİRBAZIN KENDİSİYLE TANINDIĞI ALÂMETLER

Sihirbaz bazen şu alâmetle bilinir: Onlar hastalıkları yaygın olan sebeplerinin dışındaki şeylerle teşhis ettiklerini iddia ederler. Bazen hastalardan elbise ve saçlarının bir kısmını isterler. Bazen hastanın annesinin ismini sorarlar. Hastanın annesinin ismini sormalarının sebebi sihirbazların ve şeytanların fıtratları bozuktur. Şahısları annelerinden tanırlar.

427. Bakara, 102.

ON SEKİZİNCİ MESELE: SİHİRBAZI CEZALANDIRMA YETKİSİ KİME AİTTİR?

Bununla sorumlu olan hâkim, âlimler ve elinde yürütme yetkisi olanlardır. Hâkim bundan yüz çevirir ya da buna gücü yetmezse âlimler ve güç sahipleri hadleri uygulamaya çalışmalıdırlar. Bu mesele daha önce geçmişti. Topluma sihirbaz ve falcılar hakkında tebliğ etmeleri gerekir.

ON DOKUZUNCU MESELE: SİHİRBAZIN, SİHRİ İLE BİRİNİ ÖLDÜRDÜĞÜ SABİT OLURSA ONUN DA HÜKMÜ ÖLDÜRÜLMEKTİR

Sihirbazın sihri ile birini öldürdüğü sabit olursa onun da hükmü öldürülmektir. Bu mesele *Zâdu'l-Müstekni'* kitabında "Cinayetler" bâbında zikredilmiştir. Sihirbazda iki şey toplanmıştır:

1- Kısası gerektiren sebep.

2- Riddeti gerektiren sebepler.

I. Bazılarının Bir Adam Etrafına Toplanıp Onu Parmakları ile Kaldırmalarının Hükmü:

Bunu yapanlar şeytandan yardım alıyorlarsa bu sihirdir. Şeytandan yardım almadan bunu yapıyorlarsa bu haramdır. Çünkü hem sihre benziyor hem de kötülüğün önüne geçmek için.

{بَابُ بَيَانِ شَيْءٍ مِنْ أَنْوَاعِ السِّحْرِ}

[25.] BÂB: SİHİRDEN OLAN BAZI ŞEYLERİN BEYÂNI

قَالَ أَحْمَدُ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ حَيَّانَ بْنِ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنِي قَطَنُ بْنُ قَبِيصَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ الْعِيَافَةَ، وَالطَّرْقَ، وَالطِّيَرَةَ مِنَ الْجِبْتِ ".

قَالَ عَوْفٌ: "الْعِيَافَةُ: زَجْرُ الطَّيْرِ، وَالطَّرْقُ: الْخَطُّ يُخَطُّ فِي الْأَرْضِ "، وَالْجِبْتُ، قَالَ الْحَسَنُ: إِنَّهُ الشَّيْطَانُ ". إِسْنَادُهُ جَيِّدٌ. وَلِأَبِي دَاوُدَ وَالنَّسَائِيِّ وَابْنِ حِبَّانَ فِي صَحِيحِهِ الْمُسْنَدُ مِنْهُ.

وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ النُّجُومِ فَقَدِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ، زَادَ مَا زَادَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَإِسْنَادُهُ صَحِيحٌ.

وَلِلنَّسَائِيِّ مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ: « مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ، وَمَنْ سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ» .

وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلَا هَلْ أُنَبِّئُكُمْ مَا الْعَضْهُ؟ هِيَ النَّمِيمَةُ الْقَالَةُ بَيْنَ النَّاسِ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ. وَلَهُمَا عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا»

Ahmed der ki: Bize Muhammed bin Ca'fer haber verdi. Avf, Hayyân bin Alâ'dan bize haber verdi. Katan bin Kabîsa babasından bize haber verdi ki: O Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işitmiştir: *"Kuş uçurmak, çizgiler çizmek, haber uçurmak cibt'endir."*** **Avf**

dedi ki: "el-İyâfe/الْعِيَافَة" Kuşların vurulmasıdır. "et-Tark/الطَّرْق" Yere çizilen çizgilere denir. Cibt/الْجِبْتُ ise; Hasan dedi ki: O Şeytanın seslenmesidir.[428] Bu hadisin isnadı ceyyiddir. Ebû Dâvûd ve Nesâî'de ve İbn Hibbân'ın *Sahîh*'inde bu hadisin başka bir rivayeti vardır.

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Her kim yıldızlardan bir kısım öğrenirse, sihirden bir kısım öğrenmiştir. Fazlalaştıran fazlalaşır."***[429] **Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. İsnadı sahîhtir.**

Nesâî'nin Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **şu hadisi rivayet edilmiştir:** ***"Her kim bir düğüm atar sonra ona üflerse sihir yapmıştır. Sihir yapan şirk koşmuştur. Her kim de bir şeye bağlanırsa ona terk edilir."***[430]

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Size iftiranın ne olduğunu haber vereyim mi? Laf taşıma ve insanlar arasında çok konuşmadır."***[431] **Müslim rivayet etmiştir.**

Buhârî ve Müslim İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:** ***"Beyanın bir kısmı sihirdir."***[432]

Şârih dedi ki:

Musannif bu bâbda sihrin bazı kısımlarını zikretmek istemiştir. Burada sihrin altı kısmını zikretmiştir. Musannif bütün kısımlarını zikretmemiştir. Bundan dolayı "sihrin bazı kısımlarının beyanı" demiştir.

428. Müellif burada cümleyi "رَنَّةُ الشَّيْطَان/Şeytanın seslenmesi/çığlığı" şeklinde nakletmiş, şârih de aynı minvalde şerh etmiştir. Ancak burada muhtemelen bir yazım hatası söz konusudur. Zira sözün *Müsned*'de ve diğer hadis kaynaklarında geçen şekli "رَنَّةُ الشَّيْطَان/ Şeytanın seslenmesi/çığlığı" değil; "إِنَّهُ الشَّيْطَانُ/O şeytandır" şeklindedir. Biz Arapça metne *Müsned*'de mahfuz olan cümleyi aldık. Hadisin kaynağı için bk. Ahmed, *Müsned*, 34/208, (No: 20603) - 25, 256, (No: 15915); Beyhakî, *el-Âdâb*, s. 142, (No: 344); Ebû Dâvûd, 4/16, (No: 3907, 3908); Nesâî, *el-Kübrâ*, 10/66, (11043). İbn Hibbân, hd no: 6131. **(Editör)**

429. Ebû Dâvûd, 4/15, (No: 3905). Benzer lafızla rivayet etmiştir. **(Editör)**

430. Nesâî, *el-Kübrâ*, 3/449, (No: 3528). **(Editör)**

431. Müslim, 4/2012, (No: 2606). **(Editör)**

432. Buhârî, 7/138, (No: 5767). İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* rivayet etmiştir. **(Editör)**

Bunlar sihrin ya büyük, amelî, dinden çıkaran çeşitleridir. Ya da amelî ancak bazen çıkaran, bazen çıkarmayan kısmındandır.

Musannif demiştir ki:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ حَيَّانَ بْنِ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنِي قَطَنُ بْنُ قَبِيصَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ الْعِيَافَةَ، وَالطَّرْقَ، وَالطِّيَرَةَ مِنَ الْجِبْتِ "

Bize Muhammed bin Ca'fer haber verdi. Bize Avf, Hayyân bin Alâ'dan haber verdi. Bize Katan bin Kabîsa babasından, onun Rasûlullah'ı *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle işittiğini haber vermiştir: *"Kuş uçurmak, yere çizgiler çizmek ve haber uçurmak cibt'endir."***

Âdeti olmayan bir şekilde burada hadisin senedini zikretmiştir. Şöyle demek mümkündür: Musannif senedin ricallerini tanıtarak okuyana sened hakkında hüküm vermek istemiştir. Bir de sorumluluktan kurtulmak için yapmıştır, denilebilir.

Musannif sonunda da: إِسْنَادٌ جَيِّدٌ/İsnadı ceyyiddir (güzeldir) demiştir.

Hadisin Tahrîci: Musannif hadisin senedinin güzel olduğunu söylemiştir. Aslında o hadis hakkında hüküm vermiştir. Nevevî hadisi hasen saymıştır. İlim ehli, bunun zayıf olduğu görüşüne gitmişlerdir. Bunun sebebi de Avf'ın hocası hakkındaki belirsizliktir.

الْعِيَافَةَ/**İyâfe:** Hadiste geçen bu kelime Avf'ın da dediği gibi kuş uçurmaktır. Bu da böyle oluyordu. Onlardan biri sefer, evlilik ya da ticaret yapmak istediğinde kuşu salıyordu. Şayet sağa doğru uçarsa uğurlu sayıyorlardı. Seferine, ticaretine ya da evlilik yolunda devam ediyorlardı. Ancak sol tarafa uçarsa bunları yapmayı bırakıyorlardı.

İyâfe'nin sözlük mânası: " يَعِيفُ-عَافَ " fiilinden türemiştir. **Şer'an** ise (uğursuzluk düşüncesiyle) kuş uçurmaya denir (التَّطَيُّرَ بِالطُّيُور). Çünkü daha sonra uçurmak mânasına gelen et-tıyera da (الطِّيَرَة) gelecektir.

الطَّرْقُ/**et-Tark:** Avf'ın dediği gibi bu kelime yere çizilen çizgiler, hadler mânasına gelir. Sihirbaza gidip ticaret ya da sefere çıkmayı sorarlardı. O da yere adedi belli olmayan hızlı şekilde çizgiler çizerdi. Sonra çizdiği bu çizgi-

leri ikişer, ikişer silmeye başlar. En son sadece bir çizgi kalırsa bunu uğur sayar, işine devam etmesini söylerdi.

Bazen çizgiler yerine çakıl ya da yaprak kullanırlardı. Buna geleceği öğrenmek için kullanılan her türlü vesile girer.

وَالطِّيَرَةُ/**Tıyera:** Cümlenin başındaki vâv atıf vâvıdır. Atıf ise ma'tûf ile ma'tûf-u aleyh'in birbirinden farklı olmasını gerektirir. Bundan dolayı iyâfe ile tıyera'nın arasına fark koymak gerekir.

İyâfenin kuş uçurmak olduğunu söylersek o zaman tıyera de işitilecek şeyleri malumat ya da gözle görülecek kuşların dışındaki diğer şeyleri uçurmaya denir.

İşitilecek Şeyler: Adam sefere niyet ediyor, dışarıdan birinin "Ey zarar eden!" diye bağırdığını duyuyor ve bu niyetinden vazgeçiyor.

Görünen: Buna da misal biri sefere niyet ediyor, dışarı çıktığında karşısında topal ya da felçli birini görüyor. Bunu uğursuzluk sayıp niyetinden vazgeçiyor.

Malumat: Ayları uğursuz saymak gibi.

مِنَ الْجِبْتِ/**Cibt'endir:** Kelimenin başındaki min (مِنْ) harf-i cerri teb'îdiyyet mânasındadır. Cibt kelimesi kendisine itaat edilen, tâbi olunan, ibadet edilen her şeyi içine alan umum bir isimdir. Kayıtsız kullanıldığında tâğût mânasındadır. Burada ise kendisinden sihir kastedilmiştir.

Bu hadiste musannif sihrin üç çeşidini zikretmiştir:

1- Kuş uçurma.

2- Çizgiler çizme.

3- Uğursuzluk.

Bunların sihirden olma yönleri:

Bunların sihirden sayılmasının yönü şudur: Bunlar hakikati olmayan hile ve illüzyonistliktir. Sihir de hile ve illüzyonizmdir. Böylelikle bunlar ve sihir, hile ve göz boyamacılığı (illüzyon) konusunda bir araya gelmişlerdir. Bir de bunlar sihirde olduğu gibi gizli hallerle alakalıdır.

Avf'ın "الْخَطُّ يُخَطُّ فِي الْأَرْضِ/**Yere çizilen çizgilerdir**" sözüne gelince: Bu çizgiler kehanet niyeti ile çizildiğinde sihre girer. Yere çizilen bütün çizgiler sihir değildir. Çünkü tâlim veya başka amaçlardan dolayı çizilen çizgiler sihre girmez.

قَالَ الْحَسَنُ/**Hasan dedi ki:** Bu tâbiînin imamlarından ve âlimlerinden olan Hasan el-Basrî'dir. Bu söz, maktu bir sözdür: Bu (maktu) tâbiînin sözü demektir.

رَنَّةُ الشَّيْطَانِ/**Şeytan'ın çığlığı:** Hadisin bazı şârihleri bu kelimede tashîf yani yanlış yazılma olduğunu söylemişlerdir. Sahîh olan "إِنَّهُ الشَّيْطَانُ/O şeytandır" şeklindedir. O zaman Hasan el-Basrî *(rahimehullâh)* cibt'i şeytan olarak tefsir etmiş olur. Ancak *Teysîru'l-Azîzi'l-Hamîd*'in sahibi ve *Fethu'l-Mecîd*'in sahibi bunun aslının "رَنَّة" olduğunu söylemişlerdir.

وَلِأَبِي دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيِّ، وَابْنِ حِبَّانَ فِي "صَحِيحِهِ": الْمُسْنَدِ مِنْهُ/**Ebû Dâvûd ve Nesâî'de ve İbn Hibbân'ın *Sahîh*'inde bu hadisin başka bir rivayeti vardır:** Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Hibbân *Sahîh*'inde Avf'ın tefsirini zikretmemişlerdir. Sadece hadisi zikretmişler.

[İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ النُّجُومِ فَقَدِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ، زَادَ مَا زَادَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَإِسْنَادُهُ صَحِيحٌ.

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Her kim yıldızlardan bir kısım öğrenirse, sihirden bir kısım öğrenmiştir. Fazlalaştıran fazlalaşır."***[433] Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. İsnadı sahîhtir.

مَنْ/**Men (Her kim):** Buradaki "men" şartiyye'dir. Mâna itibari ile umum ifade eder. Onun için Müslüman olsun, kâfir olsun öğrenen herkesi kapsar.

433. Ebû Dâvûd, 4/15, (No: 3905). Benzer lafızla rivayet etmiştir. **(Editör)**

اقْتَبَسَ/**İktibas ederse:** Hadiste geçen bu kelime *öğrenmek* mânasındadır.

شُعْبَةً/**Bir şube:** Bir parça.

مِنَ النُّجُومِ/**Yıldızlardan:** Bundan maksat da yıldız ilimlerindendir (İlmu'n-nücûm). Yine bundan tesir ilmi (İlmu't-te'sîr) denilen ilim de kastediliyor. Bu, yıldızların akışıyla yeryüzünde meydana gelecek kuraklık, kıtlık, deprem, yardım ve hezimete delil getirmedir.

Kıble, zaman, ziraat benzerleri şeyler için yıldız ilmini öğrenmeye gelince buna tesyîr ilmi (İlmu't-tesyîr) denir. Ahmed ve İshak bunu câiz görmüşlerdir. Buna şu âyet-i kerîmeyi delil almışlardır:

وَأَلْقَىٰ فِي ٱلْأَرْضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَٰرًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ * وَعَلَٰمَٰتٍ وَبِٱلنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ

"Yolunuzu bulmanız için de nehirler, yollar ve nice işaretler meydana getirdi. İnsanlar yıldızla da yollarını bulurlar."[434]

فَقَدِ اقْتَبَسَ**:** Bu cümle, şartın cevabıdır.

زَادَ مَا زَادَ/**Fazlalaştıran fazlalaşır:** Yani yıldız ilmini öğrenmede fazlalaşan sihir öğrenmekte fazlalaşmıştır.

Bunun sihirden olmasının yönü: Çünkü sihrin olduğu gibi bu da yalan ve gizliliktendir.

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَإِسْنَادُهُ صَحِيحٌ/**Ebû Dâvûd bunu sahîh bir senedle rivayet etmiştir:** Bunu Nevevî ve Zehebî de *(rahimehumâllah)* sahîh görmüşlerdir.

Bir de müneccimlik gizli şeylerle bazı durumlara delil getirmektir. Sihir de böyledir.

434. Nahl, 15-16.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلِلنَّسَائِيِّ مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ: «مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ، وَمَنْ سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ» .

Nesâî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadis de vardır: ***"Her kim bir düğüm atar sonra ona üflerse sihir yapmıştır. Sihir yapan şirk koşmuştur. Her kim de bir şeye bağlanırsa ona terk edilir."***[435]

Bu hadisin sahih olup olmadığı konusunda ihtilâf olmuştur. Bazı ilim ehli onun zayıf olduğunu zikretmişlerdir. Münzirî'den bunun munkatı' hadis olduğu gelmiştir. İbn Müflih *el-Âdâb*'ında hadisi hasen saymıştır.

عَقَدَ/**Akade:** Bu kelimenin mânası "düğüm atmak"tır.

ثُمَّ/**Sonra:** Bu atıf harfi tertip içindir.

Hadis sihrin suretlerinden birini tasvir ediyor.

Bunun yolu: İlk olarak düğüm atıp sonra ona üflenmesi sonra bir düğüm daha atıp yine üflenmesi, böyle devam eder. Üflemek düğümden sonra olacak. Üfürükle birlikte cin çağırıp ondan yardım istenir. Sonra sihirlenmiş olan kişide bulunan zararı ister.

فَقَدْ سَحَرَ/**Sihir yapmıştır:** Bu cümle şartın cevabıdır.

فَقَدْ أَشْرَكَ/**Şirk koşmuştur:** Yani büyük şirk koşmuştur. Çünkü üfürmeyle olan sihir ve rukyeler büyük şirktendir.

Musannif burada sihrin beşinci çeşidini zikretmiştir. Bu düğüm ve efsunlama sihirdir.

وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا/**Kim bir şeye bağlanırsa:** Bağlanma ya kalbî ya da amelî olur. Hadiste geçen şey (شَيْئ) kelimesi nekredir. Şart edatından sonra geldiğinden dolayı umum ifade ediyor.

وُكِلَ/**Ona terk edilir:** Allah'a kalbi bağlanan kurtulmuştur. Kalbi Allah'tan başkasına bağlananın ise sonu hüsrandır.

435. Nesâî, *el-Kübrâ*, 3/449, (No: 3528). **(Editör)**

[İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلَا هَلْ أُنَبِّئُكُمْ مَا الْعَضْهُ؟ هِيَ النَّمِيمَةُ الْقَالَةُ بَيْنَ النَّاسِ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Size iftiranın ne olduğunu haber vereyim mi? Laf taşıma ve insanlar arasında çok konuşmadır."***[436] **Müslim rivayet etmiştir.**

أَلَا**/Elâ:** Tembih harfidir.

أُنَبِّئُكُمْ**/Bildireyim mi?:** Haber vereyim mi mânasındadır.

الْعَضْهُ**/el-Adh:** Dâd (ض) harfinin sükunuyla okunur.

Bu kelime sihre, yalana ve iftiraya kullanılır. Sonra onu tefsir ederek *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor: هِيَ النَّمِيمَةُ ***"O nemîmedir."*** Nemîme ise fesat çıkarmak amacıyla insanlar arasında laf taşımaya denir.

الْقَالَةُ**/Söylenti:** İnsanlar arasında yayılan dedikodu mânasındadır. "النَّاس" kelimesinin başındaki elif-lâm umum içindir. Müslümanları ve kâfirlerin hepsini kapsıyor.

Musannif burada sihrin altıncı çeşidi olan laf taşımayı (nemîme) zikretmiştir.

Nemîme/laf taşıma insanı dinden çıkarmayan amelî sihirdir. O büyük günahlardandır. Çünkü laf taşımanın sonuçları sihrin sonuçları gibidir. Bu da insanların arasını ayırmaktır. Bir de kalpleri değiştirip insanların bir kısmını diğerlerinden çevirmektir.

Laf taşıyana sihirbaz denilir mi? Hayır, denmez. Bundan dolayı laf taşımaya dinden çıkarmayan amelî sihir denir.

---

436. Müslim, 4/2012, (No: 2606). **(Editör)**

[İBN ÖMER HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا»

Buhârî ve Müslim İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:** ***"Beyanın bir kısmı sihirdir."***[437]

Buhârî hadisi İbn Ömer'den rivayet etmiştir. Müslim ise Ammâr'dan *(radıyallâhu anhu)* rivayet etmiştir.

إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ/**Beyandandır:** Bu kelimedeki **min** harf-i cerri teb'îdiyyet içindir. Yani beyanın bir kısmı sihirdir.

[I. Beyanın Çeşitleri]

Beyan birkaç kısma ayrılır:

1- Sihir olan beyan.

2- Sihir olmayan beyan.

3- İnsanın içinde bulunan duygu ve düşüncelerini beyan etmesi. Bütün insanlar bunda ortaktırlar. Bütün insanlara kendi maksatlarını beyan edeceği yetenek verilmiştir. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ * عَلَّمَهُ ٱلْبَيَانَ

"İnsanı yarattı. Ona beyanı öğretti."[438]

4- Fesahat ve belağat mânasında olan beyan. Bu iki çeşide ayrılır:

a) Dönüştürme ve gizleme beyanı; bâtılı hakka dönüştürür. Hadiste kastedilen sihir budur. Bunun sihirden olmasının yönü sihrin de hakikatleri değiştiriyor olmasıdır. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi: فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ

437. Buhârî, 7/138, (No: 5767). **(Editör)**

438. Rahmân, 3-4.

إِلَيۡهِ مِن سِحۡرِهِمۡ أَنَّهَا تَسۡعَىٰ "Bir de ne görsün? Onların ipleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla sürünür gibi görünüyor."[439]

b) Hakkı açıklamak ve beyan etmek için olan fesahat ve belağat. Şer'î mânada buna sihir denilmez. Buna ancak lügat cihetinden sihir denilebilir.

[II. Diğer Sihir Çeşitleri]

Musannif sihir çeşitlerinden altı tanesini zikretti. Biz de başkalarını zikredeceğiz:

1- İllüzyon oyunları: İzleyenlere, hareket etmediği halde bir şeyi hareket ediyormuş gibi göstermek.

2- Kurşun dökmek: Sihirbaza gidip, onun bir kaba su ya da kurşun dökme yoluyla kendisine sihir yapanın yüzünü su yüzeyinde ortaya çıkarmaktır.

3- Ruhların çağrılması: Yapılan dua ve efsunlarla cini çağırıp ondan haberler almak.

4- Çekim ve Mıknatıslama: Bunun bir kısmı sihir, bir kısmı zulümdür. Çağdaş bazı ilim ehli mıknatıslamanın sihir olduğunu söylemişlerdir. Bu cinin diliyle konuşsun diye cini insana musallat etmektir. Bu sihirdir. Mıknatıslama yoluyla gizleme, bazı sırları açığa çıkarma. Bu belli bazı vesilelerle şahsı yok etme ve sonra ona bazı sorular sorma yolunu kullanma zulümdür. Hadiste geldiği üzere uyuyandan kalem kaldırılmıştır. O zaman nasıl sorumlu olur?

[III.] Çekici Olan Bazı Şeylere Sihir Denir mi, Ya da Hoşuna Giden Bir Söze "Bu Sihirdir" Denir mi?

Lügat yönünden bu câizdir. Helâl sihir denilen budur. Tabi bundan bâtıla yardım yoksa bu böyledir. Bundan dolayıdır ki İbn Abdulber Ömer bin Abdulazîz'den şunu rivayet etmiştir: "Adamın biri gelip güzel bir konuşmayla ondan bir şeyler istedi. Ömer, 'Bu helâl sihirdir' dedi."[440] İbnu'l-Kayyim de *en-Nûniyye*'sinde bundan bir şeyler zikreder.

---

439. Tâ-Hâ, 66.

440. Bkz. İbn Abdulber, *et-Temhîd*, 5/174. **(Editör)**

{بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكُهَّانِ وَنَحْوِهِمْ}

[26.] BÂB: KÂHİN VE BENZERLERİ HAKKINDA GELENLER

رَوَى مُسْلِمٌ فِي صَحِيحِهِ؛ عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ، فَصَدَّقَهُ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا»

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

وَلِلْأَرْبَعَةِ وَالْحَاكِمِ، وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِهِمَا، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «مَنْ أَتَى عَرَّافًا أَوْ كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ فِيمَا يَقُولُ، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» . وَلِأَبِي يَعْلَى بِسَنَدٍ جَيِّدٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ مِثْلَهُ مَوْقُوفًا.

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَرْفُوعًا: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ أَوْ تُطُيِّرَ لَهُ، أَوْ تَكَهَّنَ أَوْ تُكُهِّنَ لَهُ، أَوْ سَحَرَ أَوْ سُحِرَ لَهُ، وَمَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» رَوَاهُ الْبَزَّارُ بِإِسْنَادٍ جَيِّدٍ. وَرَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ دُونَ قَوْلِهِ " وَمَنْ أَتَى " إِلَى آخِرِهِ.

قَالَ الْبَغَوِيُّ: الْعَرَّافُ: الَّذِي يَدَّعِي مَعْرِفَةَ الْأُمُورِ بِمُقَدِّمَاتٍ يَسْتَدِلُّ بِهَا عَلَى الْمَسْرُوقِ وَمَكَانِ الضَّالَّةِ وَنَحْوِ ذَلِكَ.

وَقِيلَ: هُوَ الْكَاهِنُ: هُوَ الَّذِي يُخْبِرُ عَنِ الْمُغَيَّبَاتِ فِي الْمُسْتَقْبَلِ.

وَقِيلَ: الَّذِي يُخْبِرُ عَمَّا فِي الضَّمِيرِ.

وَقَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ ابْنُ تَيْمِيَّةَ: الْعَرَّافُ اسْمٌ لِلْكَاهِنِ وَالْمُنَجِّمِ وَالرَّمَّالِ وَنَحْوِهِمْ، مِمَّنْ يَتَكَلَّمُ فِي مَعْرِفَةِ الْأُمُورِ بِهَذِهِ الطُّرُقِ.

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي قَوْمٍ يَكْتُبُونَ أَبَا جَادٍ، وَيَنْظُرُونَ فِي النُّجُومِ «وَمَا أَرَى مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ خَلَاقٍ»

Müslim *Sahîh*'inde Nebî'nin *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bazı eşlerinden Nebî'nin** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Her kim falcıya gidip ona bir şey sorup sonra da onu takdirlerse, onun kırk gün namazı kabul edilmez."***[441]

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Her kim kâhine gidip söylediklerini tasdik ederse, Muhammed'e*** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ***ineni inkâr etmiştir."***[442] **Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.**

Ebû Hureyre'den dört muhaddisin rivayet edip ve Hâkim'in de rivayet edip "Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahîhtir" dediği hadiste şöyle buyrulmaktadır: *"Her kim falcıya ya da kâhine gider, söylediklerini tasdiklerse Muhammed'e* *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ***ineni inkâr etmiştir."***[443] **Bu hadisin aynısını Ebû Ya'lâ ceyyid bir senedle mevkuf olarak rivayet etmiştir.**

İmrân bin Husayn'dan *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir: *"Kuş uçuran ya da kendisi için uçurulan, kâhinlik yapan ya da kendisi için yapılan, sihir yapan ya da kendisi için yapılan bizden değildir. Kâhine gelip söylediklerini tasdik eden Muhammed'e*** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*

441. Müslim, 4/1751, (No: 2230). Benzer lafızla rivayet etmiştir. **(Editör)**

442. Ebû Dâvûd, 4/15, (3904). **(Editör)**

443. Hâkim, *Müstedrek*, 1/49, (No: 15); Tirmizî, 1/242, (No: 135); Nesâî, *el-Kübrâ*, 8/201, (No: 8968); İbn Mâce, 1/209, (No: 639); Ebû Dâvûd, 4/15, (3904). *Sünen* sahiplerinin naklettiği lafızda ziyadeler de vardır. **(Editör)**

ineni inkâr etmiştir."[444] **Bezzâr ceyyid bir senedle rivayet etmiştir. Taberânî *el-Evsat*'ında İbn Abbas'tan hasen senedle rivayet etmiştir.**[445]

Beğavî der ki: *Arrâf:* Bazı şeyleri delil göstererek çalınan şeyin veya kaybolan bir şeyin yerini bildiğini iddia eden kişidir.[446]

Bazıları onun kâhin olduğunu söylemiştir. Kâhin ise gelecek olan gaybî şeylerden haber veren kişiye denir. Bazıları da kalplerdekini bilen kişinin kâhin olduğunu söylemiştir.

Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye der ki: *Arrâf;* bu yollarla bir şeyleri bildiğini iddia eden kâhin, müneccim ve falcı gibilerinin ismidir.[447]

İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)* **dedi ki: Ebced (Ebâ Ced) hesabı yapanlar ve yıldızlara bakanlar hakkında onların Allah katında kurtuluşlarının olmadığını zannediyorum.**[448]

Şârih der ki:

BİRİNCİ MESELE: KÂHİNİN TARİFİ

Kühhân (الْكُهَّان) kâhinin (الْكَاهِن) çoğuludur. Kâhinin iki tarifi vardır:

1- Arrâfla birlikte yapılan tarif.

2- Tek başına yapılan tarif.

Kâhinin genel tarifi: Gaybî şeyleri bildiğini iddia edip haber verendir.

Özel tarifi: Şeytanlar ve cinler yoluyla gelecekten haber veren kişidir.

"Gaybî şeyler" cümlesi "gelecekten haber veren" cümlesinden daha geneldir. Falcı, müneccim de bunlar gibidir.

---

444. Bezzâr, *Müsned*, 9/52, (No: 3578). Bezzâr'ın rivayetinde şu kısım da vardır: "وَمَنْ عَقَدَ عُقْدَةً/*Her kim bir düğüm bağlarsa...*" **(Editör)**

445. Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, 4/301, (No: 4262). "..مَنْ أَتَى." kısmı olmaksızın rivayet ermiştir. **(Editör)**

446. Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 12/182. **(Editör)**

447. Ebû Abdullah Bedruddîn el-Ba'lî, *Muhtasaru'l-Fetâva'l-Mısrıyye li İbn-i Teymiyye*, s. 152. **(Editör)**

448. Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 12/183; Beyhakî, *el-Âdâb*, s. 141, (No: 342). **(Editör)**

İKİNCİ MESELE: GAYBTAN HABER VERMEDE KÂHİNİN KAYNAĞI NEDİR?

Onun üç kaynağı vardır:

Birinci Kaynak: Kulak hırsızlığı yolu: Bu daha önce şu bâbda geçendir: حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا۟ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ "Kalplerinden korku giderilince birbirlerine "Rabbiniz ne söyledi?" diye sorarlar."[449] Bunlar henüz yeryüzünde gerçekleşmemiş olan şeylerden yeryüzünde vukû bulmasını haber veren genel vahiyden çalarak haber verirler.

İkinci Kaynak: Cinin işareti ya da sesiyle yeryüzünde vukû bulan şeylerden haber verirler. Ancak bu haberi herkes bilmez. Buna *nisbî gayb* denir. Buna Buhârî'nin rivayet ettiği şey delâlet eder; Ömer bin Hattâb *(radıyallâhu anhu)* Müslüman olmadan önce kâhin olan bir adama sorar ve şöyle der:

فَمَا أَعْجَبُ مَا جَاءَتْكَ بِهِ جِنِّيَّتُكَ

"Senin cininin getirip, senin en çok şaşırdığın şey nedir?..."[450]

Beyhakî'nin Hz. Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* şöyle dediği rivayet edilir: "Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ilk gönderildiğinde Medine'ye gelen ilk haber şuydu: Kendisine tâbi olanların olduğu bir kadın vardı. Ona tâbi olan kuş şeklinde gelip duvarın üzerine kondu. Kadın ona 'Sen bize haber ver, biz de sana haber verelim' dedi. O da 'Mekke'de biri peygamber olarak gönderildi' dedi."[451]

Üçüncü Kaynak: Sezgi ve tahmindir. Yani sezgi ve tahminleri ile haber verir.

---

449. Sebe', 23.

450. Buhârî, 5/48, (No: 3866). **(Editör)**

451. Ahmed, *Müsned*, 23/132, (No: 14835); Taberânî, *el-Evsat*, 1/234, (No: 765). Benzer lafızlarla Câbir bin Abdullah'tan *(radıyallâhu anh)* rivayet etmişlerdir. **(Editör)**

ÜÇÜNCÜ MESELE: GAYBTAN HABER VEREN HERKES "KÂHİN" DİYE İSİMLENDİRİLİR Mİ?

Hayır, bunda tafsilat vardır.

His yoluyla idrak edilen şeylerden haber veren; misal Güneş ve Ay'ın tutulacağını haber verene kâhin denilmez. Çünkü bu hesap ile bilinen bir şeydir.

Gizli olan şeylerden haber vermek: Misal yer altındaki suyu haber vermek; güncel aletlerle tespit edildiğinde kehanetten sayılmaz. Bu cinler yoluyla tespit edilirse kehanetten sayılır.

Doktorun teknolojik aletlerle hastalığın ne olduğunu söylemesi gibi ya da ferasetle bir şeyi bilmek kehanetten sayılmaz. Hadiste; اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ *"Mü'minin ferasetinden korkun..."*[452] buyrulmaktadır. Ömer *(radıyallâhu anhu)* kişiler hakkında ferasette bulunuyordu. Bir keresinde adamın birinin kâhin olduğunu haber vermiştir. Bu feraset bâbındandır, kehanet değildir.

I. Güneş ve Ay'ın Tutulmasından Haber Vermenin Durumu Nedir?

İsrâiloğulları'nın haberleri gibi sayılır. Tasdik de edilmez, yalanlanmaz da. Kesin vukû bulacak denilmez. Onun için abdest alıp hazırlık yapan, tasdik etmiş sayılır. Gerçekleşene kadar bir şey yapılmaz. Bunu yapana karşı çıkılır. Çünkü bu tasdik sayılır.

II. Kıyâfe İlmi:

Bu bilinen bazı işaretlerle hırsızlığa delil getirmeye denir. Misal, bir topluluğun eserleri ile onların işini yaptığında delil getirme gibi. Mücezziz el-Müdlicî, Zeyd bin Hârise ile Usâme bin Zeyd'in *(radıyallâhu anhumâ)* ayaklarını gördüğünde "Bu ayaklar birbirindendir" demesinden Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sevinmiştir.[453] Bu kehanet değildir. Çünkü bu hissî eserler ile hırsızlığa delil

452. Tirmizî, 5/298, (No: 3127). **(Editör)**

453. Buhârî, 6771; Müslim, 1459; Ebû Dâvûd, 2267, Ahmed, 24099. Bu ilme kıyâfe ilmi de denir. Kâif; iki kişinin organlarındaki benzerlikten aralarında bir kan bağı olup olmadığını ve karakterlerinin nasıl olduğunu tesbit etmeye çalışan kişidir; bu bilgiler tahminî bilgilerdir. Detaylı bilgi için bk. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Kıyâfe" maddesi. **(Editör)**

getiriliyor. Ancak hırsızlığa görünmeyen ve hissedilmeyen eserler ile delil getirir ise bu kehanet ve falcılık olur.

DÖRDÜNCÜ MESELE: GAYBIN KISIMLARI

1- Kulak hırsızının duymadığı gelecekteki gayb ya da gaybu'l-mutlak: Bunu Allah'tan başkası bilemez.

قُل لَّا يَعۡلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ٱلۡغَيۡبَ إِلَّا ٱللَّهُ

"De ki; Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başkası bilemez..."[454] Bunu cinler dahi bilemez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

فَلَمَّا قَضَيۡنَا عَلَيۡهِ ٱلۡمَوۡتَ مَا دَلَّهُمۡ عَلَىٰ مَوۡتِهِۦٓ إِلَّا دَآبَّةُ ٱلۡأَرۡضِ تَأۡكُلُ مِنسَأَتَهُۥۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ ٱلۡجِنُّ أَن لَّوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ٱلۡغَيۡبَ مَا لَبِثُواْ فِي ٱلۡعَذَابِ ٱلۡمُهِينِ

"Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun ölümünü onlara ancak değneği yemekte olan bir kurt gösterdi. Süleyman'ın cesedi yıkılınca cinler anladılar ki; eğer gaybı bilmiş olsalardı aşağılayıcı azap içinde kalmazlardı."[455] Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ

"...Gaybı da görünen alemi de bilendir..."[456]

2- Geçmiş olan gayb, buna *gayb-ı nisbî* de denir. Bu, geçmişte vukû bulup senden saklı kalmış olandır. Kâhinlerin en çok uğraştıkları budur. Bu gayb-ı nisbîdir.

3- Gerçekleşmemiş olan gelecekteki gayb; ancak vukû bulma yolunda olup kulak hırsızlarının duyduğu gaybtır.

---

454. Neml, 65.

455. Sebe', 14.

456. En'âm, 73.

BEŞİNCİ MESELE: KÂHİNİN TARİFİ İLE DİĞERİNİN TARİFİNİ KARŞILAŞTIRMA

Bazı şahıslar vardır ki gaybtan haber verme konusunda kâhinle ortaktırlar. Ancak kullandıkları vesileleri farklıdır.

Cinler yoluyla gaybtan haber veren kâhindir.

Çalınan veya kaybolmuş şeyleri gizli yollarla haber veren falcıdır.

Yere çizdiği çizgilerle kaybolmuş şeyden haber verene rammâl (رَمَّال) (yani çakılcı) denir.[457]

Yıldızlar yoluyla gaybtan haber verene ise müneccim denir.

[BİRİNCİ HADİS: "Her kim falcıya gidip ona bir şey sorup sonra da onu takdirlerse, onun kırk gün namazı kabul edilmez."]

Musannif dedi ki:

رَوَى مُسْلِمٌ فِي صَحِيحِهِ؛ عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ فَصَدَّقَهُ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا/**Müslim *Sahîh*'inde Nebî'nin** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bazı eşlerinden Nebî'nin** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Her kim falcıya gidip ona bir şey sorup sonra da onu takdirlerse, onun kırk gün namazı kabul edilmez.*"**[458]

عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/**Nebî'nin** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bazı zevcelerinden:** Bu, Nebî'nin *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* zevcelerinin bizzat hangisi olduğu konusundaki cehalettir. Sahâbe hakkındaki cehalet[459] hadise zarar vermez.

مَنْ أَتَى/**Her kim gelirse:** Men (مَنْ) umum lafızlarındandır. Kadını, erkeği, Müslümanı, kâfiri kapsar.

457. Kum falı bakan kişilere verilen isimdir. **(Editör)**

458. Müslim, 4/1751, (No: 2230). Benzer lafızla rivayet etmiştir. **(Editör)**

459. Yani hangi sahâbî olduğunun bilinmemesi. **(Editör)**

Küçük olanlar bu hükme dahil değildir. Çünkü onlar hükümden Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisiyle çıkmışlardır: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ "*Üç kişiden hüküm kalkmıştır...*" Bunların arasında; عَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَبْلُغَ "*...ihtilam oluncaya (bulûğa erinceye) kadar çocuk*"u da zikretmiştir.[460]

مَنْ أَتَى/**Her kim gelirse:** Bu genel itibarla böyledir. Mektup yazması, telefon açması da bu hükme dahildir.

فَسَأَلَهُ/**Ve ona sorarsa:** Buradaki kalbî tasdik olmadan dille sormadır. Hatta falcıya kalbî bir nefret olmasıyla birlikte sorarsa.

Ona ne soruyor?

Ona mubah olan ilaç benzerlerini soruyor.

عَنْ شَيْءٍ/**Bir şey hakkında:** Hadiste geçen bu "şey" lafız nekredir. Ancak bundan, sorulduğunda dinden çıkarmayacak şeyler kastediliyor.

فَصَدَّقَهُ/**Ve onu tasdiklerse:** Bu kısım Müslim'in rivayetinde yok. İmam Ahmed'in *Müsned*'inde var.[461]

Buradaki tehdit sadece soru sormaya karşı verilmiştir.

I. Falcıya Soru Sormak İki Kısımdır:

1- Gaybı bildiğini iddia etmesini tasdik etmeden sorulan mücerred soru. Sorduğu soru mubah bir şeyden ya da mubah olan bir ilaçtan sorması. Bunun hükmü büyük günahlardan olmasıdır. Birinci hadisteki tehdit buna delâlet ediyor.

2- Tasdik ile beraber soru sorması; bu birkaç kısımdır:

Birinci Kısım: Mutlak gaybı bildiğini tasdik ederek soru sorması, bu dinden çıkaran küfürdür.

İkinci Kısım: Gelecekteki gaybı bildiğini tasdik ederek soru sorması, bu da dinden çıkaran küfürdendir.

---

460. Ebû Dâvûd, 4/140, (No: 4401); Tirmizî, 4/32, (No: 1423). **(Editör)**

461. Bk. Ahmed, *Müsned*, 27/197, (No: 16638). **(Editör)**

Üçüncü Kısım: Gayb-ı nisbîyi bildiğini tasdik ederek soru sorması ve kaybolmuş ya da bilinmeyen şeyleri bildiğini tasdik etmesi; bunun hakkında üç görüş üzere ihtilâf edilmiştir:

a) Bu tasdiki ile dinden çıkmaz. Bu küçük küfürdür. Bu İmam Ahmed'den gelen rivayettir.

b) Bu dinden çıkaran küfürdür. Buna bâbımızdaki üçüncü hadis delâlet ediyor. Hadiste *"kâfir olmuştur"* lafzı geçmektedir.

c) Tevakkuf; bu da İmam Ahmed'den gelen en meşhur görüştür. Dinden çıkardığı da dinden çıkarmadığı da söylenmez. Doğruya daha yakın olan ikinci görüştür. Buna hadiste geçen *"kâfir olmuştur"* cümlesi delâlet ediyor.

لَمْ تُقْبَلْ/**Kabul edilmez:** Lem (لَمْ) nefiy harfidir. Nefyedilen kabuldür. Sıhhat değildir. Sıhhat sahihtir ve kendisiyle talep düşer, ancak kendisine karşı sevap verilmez. İcmâ ile iade gerekmez. O zaman nefiy, sevabın nefyi olur. Böylelikle bu kötü amel namazın kırk günlük hasenatına karşı olmuş ve onu yok etmiştir.

لَهُ صَلَاةٌ/**Namazı:** Hadiste geçen bu ***salât*** lafzı nefiyden sonra gelmiştir. Böylece kırk gün içinde kıldığı bütün namazları kapsar.

Hadiste namazın dışındaki diğer amellerden bahsedilmemiştir. O zaman onlar aslı üzere devam eder. Yani insan o amelleri karşılığında sevap alır.

فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ

"Her kim zerre miktarı hayır işlemişse onu görür."[462]

[İKİNCİ HADİS/EBÛ HUREYRE HADİSİ: "Her kim kâhine gidip söylediklerini tasdik ederse, Muhammed'e *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ineni inkâr etmiştir."]

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

462. Zilzâl, 7.

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Her kim kâhine gidip söylediklerini tasdik ederse, Muhammed'e*** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ***ineni inkâr etmiştir."***[463] **Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.**

مَنْ**/Men:** İsm-i şarttır. Erkek, kadın bütün mükellefleri kapsar. Küçükleri kapsamaz. Çünkü onlardan kalem kaldırılmıştır. Cahile gelince o, kâhinin gaybı bildiğine inanıyorsa bu konuda cehalet özür olmaz. Ancak buradaki inanç gaybî nisbîde ise âlimler arasında ihtilâf olduğundan dolayı cehalet özür olur. Bir de bu zarûrât-ı dîniyye'den olmayan gizli (hafî) meselelerdendir.

Cehalet, zarûrât-ı dîniyye'den olan üzerinde icmâ edilmiş zâhirî meselelerde özür olmaz. Gizli meselelerde ise cehalet özür kabul edilir.

كَاهِنًا**/Kâhin:** Buradaki kâhin *gaybı bildiğini iddia eden* mânasındadır.

فَصَدَّقَهُ**/Ve onu tasdiklerse:** Yani onun doğru söylediğine inanırsa.

I. Kâhini Tasdiklemenin Kaidesi Üç Şeydir:

1- Söylediğini doğrulayıp ona muvafık olmak. Bu dil ile olan tasdiktir.

2- Söylediklerinden dolayı rahatlayıp kalbin sükûnet bulması. Bu kalp ile olan tasdiktir.

3- Söyledikleri ile amel etmek. Çünkü amel tasdikin bir parçasıdır. Bundan dolayı Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ameli iman çerçevesine dahil etmiştir. Amel, âzalar ile tasdiktir. Bu üç şeyin hepsine tasdik denir. Bu üç şeyden hangisini yaparsa tasdik etmiş olur.

بِمَا يَقُولُ**/Söylediklerini:** Yani söylediklerini tasdik ederse.

Buradan maksat her söylediği mi?

Hayır, buradan maksat kehanet olarak söyledikleridir. Kâhinin her söylediği değildir. Bu hadisten maksat kehanetle alakalı olan geçmiş ya da gelecekteki gaybî şeyleri bilmeyle alakalı söyledikleridir.

---

463. Ebû Dâvûd, 4/15, (3904). **(Editör)**

فَقَدْ/**Kad:** Bu harf tahkik içindir. Burada kâhini tasdikleyenin kâfir olacağı haber verilmiştir.

Biz, kâhini tasdiklemenin iki kısım olduğunu söylemiştik:

1- Gelecekteki gaybı bilmesinde ya da mutlak gaybı bilmesinde kâhini tasdiklemek. Bu mutlak küfürdür. Bu Kur'ân'ı yalanlamaktır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ

"De ki: Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilmezler. Sadece Allah bilir..."[464]

2- Onu nisbî olan gaybı bilmesinde tasdiklemek. Bu sana göre gaybî olan şeydir. Ancak kendisi için yeryüzünde vukû bulduğu kişinin bilgisi ve şahitliği vardır.

Bunun hükmünde ihtilâf edilmiştir:

Birinci görüş: Hadisten dolayı bunun dinden çıkaran büyük küfür olmasıdır. Bu Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* hadisidir. فَقَدْ كَفَرَ ***"...Muhakkak kâfir olmuştur..."*** **"kad (قَدْ)"** harfi ***"kâfir oldu"*** fiilinin önüne geçtiğinde İbn Teymiyye'nin de zikrettiği gibi büyük küfür olur. İlim ehlinden bir cemaat de ona bu konuda muvafık olmuştur. Bu hüküm bilen ve kasıtlı yapan kişi için geçerlidir. Cahil ise mazur görülür.

İkinci görüş: Bu dinden çıkarmayan küçük küfürdür. Bu İmam Ahmed'den gelen rivayettir.

Üçüncü görüş: Tevakkuftur. Bu da İmam Ahmed'den yapılan meşhur rivayettir.

Tevakkuf isimlendirmede midir, yoksa hükümde midir?

Tevakkuf hüküm vermededir. İsimlendirmeye gelince "kâfir oldu" denir. Ancak dinden çıktı veya çıkmadı denilmez. Dinden çıkmaz.

464. Neml, 65.

Doğruya daha yakın olan: İlim ve kasıt şartıyla birinci görüştür.

بِمَا/**Bimâ:** Mâ (مَا) ellezî (الَّذِي) mânasında ism-i mevsûldür.

أُنْزِلَ/**İndirilen:** Meçhul üzere bina edilmiştir. Yani Allah'ın indirdiği ki bu Kur'ân'dır.

Kur'ân'ın tümünü mü yoksa bir kısmı mı inkâr etmiştir?

O gerçekte Kur'ân'ın bir kısmını inkâr etmiştir. Yani gaybı Allah'tan başkasının bilemeyeceğini söyleyen âyetleri inkâr etmiş olur. Ancak Kur'ân'ın bir kısmını inkâr eden tümünü inkâr etmiş olur. Hakikatte o Kur'ân'ın bir kısmını inkâr etse de neticede Kur'ân'ın tümünü inkâr etmiştir.

أُنْزِلَ/**İndirilen:** Bu kelime ile Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin mezhebi takrir edilmiştir. Ehl-i Sünnet Kur'ân'ın mahluk olmayıp gökten indirildiğini söylerler. Muattıla ise Kur'ân'ın mahluk olup Allah'ın onun ile konuşmadığını söylerler.

Yine buradan Allah'ın *(celle celâluhû)* mahlukatından yukarda olduğu anlaşılır. Muattıla Allah *(celle celâluhû)* için uluv sıfatını ispat etmez.

II. Mesele: Kâhinin Hükmü:

Kâhinin hükmüne gelince, o gaybı bildiğini iddia etmesinden dolayı kâfirdir. Buna birinci hadis kıyas yoluyla delâlet eder. Şöyle ki; madem kâhini tasdikleyen kâfir oluyorsa o zaman kâhinin durumu nedir? Onun kâfir olması daha evlâdır.

[ÜÇÜNCÜ HADİS: "Her kim falcıya ya da kâhine gider, söylediklerini tasdiklerse Muhammed'e *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ineni inkâr etmiştir."]

وَلِلْأَرْبَعَةِ وَالْحَاكِمِ، وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِهِمَا، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «مَنْ أَتَى عَرَّافًا أَوْ كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ فِيمَا يَقُولُ، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **dört muhaddisin rivayet edip ve Hâkim'in de rivayet edip "Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahîhtir" dediği hadiste şöyle buyurulmaktadır: *"Her kim falcıya ya da kâhine gider, söylediklerini tasdiklerse Muhammed'e*** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ***ineni inkâr etmiştir."***[465]

لِلْأَرْبَعَةِ/**Dört imamın:** Dört imamdan *Sünen* sahipleri olan Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce kastedilir. Hadisi Hâkim de rivayet edip, "İki imamın şartına göre sahîhtir" demiş. Hadisi Beyhakî ve İmam Ahmed de tahrîc etmişlerdir. Hadis sahîhtir.

مَنْ/**Men:** İstisna edilmişler hariç umum ifade eder. Bunlar da kalemin kendilerinden kaldırıldığı kişilerdir. Cahil de bir itibarla mazurdur.

أَتَى/**Gider**: Bu genel itibarla böyledir. Yoksa ona giden mektup yazan, telefon açan da aynı hükümdedir.

عَرَّافًا/**Arrâf:** Gizli bir yolla çalınmış veya kaybolmuş şeylerin yerini haber verene denir.

كَاهِنًا/**Kâhin:** Şeytanlar vesilesiyle gaybtan haber verene denir.

فَصَدَّقَهُ/**Onu tasdiklerse:** Musaddik (الْمُصَدِّق) tasdik şekillerinden biri ile tasdik edendir. Bunlar dil, kalp ve âzalardır.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/**Sallallâhu aleyhi ve sellem:** Buradaki selam etme, mubelleğ ya da kendisine Kur'ân'ın arz edilmesi cihetindendir.

وَلِأَبِي يَعْلَى بِسَنَدٍ جَيِّدٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ مِثْلَهُ مَوْقُوفًا/**Ebû Ya'lâ İbn Mes'ûd'dan** *(radıyallâhu anhu)* **aynısını mevkuf olarak rivayet etmiştir.**

مَوْقُوف/**Mevkuf:** Sahâbenin sözlerine denir.

465. Hâkim, *Müstedrek*, 1/49, (No: 15); Tirmizî, 1/242, (No: 135); Nesâî, *el-Kübrâ*, 8/201, (No: 8968); İbn Mâce, 1/209, (No: 639); Ebû Dâvûd, 4/15, (3904). *Sünen* sahiplerinin naklettiği lafızda bazı ziyadeler de vardır. **(Editör)**

[DÖRDÜNCÜ HADİS/İMRÂN BİN HUSAYN HADİSİ: "Kuş uçuran ya da kendisi için uçurulan, kâhinlik yapan ya da kendisi için yapılan, sihir yapan ya da kendisi için yapılan bizden değildir... "]

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَرْفُوعًا: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ أَوْ تُطُيِّرَ لَهُ، أَوْ تَكَهَّنَ أَوْ تُكُهِّنَ لَهُ، أَوْ سَحَرَ أَوْ سُحِرَ لَهُ، وَمَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» رواه البزار بإسناد جيد.

İmrân bin Husayn'dan *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir:** ***"Kuş uçuran ya da kendisi için uçurulan, kâhinlik yapan ya da kendisi için yapılan, sihir yapan ya da kendisi için yapılan bizden değildir. Kâhine gelip söylediklerini tasdik eden Muhammed'e*** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ***ineni inkâr etmiştir."***[466] **Bezzâr ceyyid bir senedle rivayet etmiştir.**

مَرْفُوع/**Merfû:** Buradaki merfû hakiki olandır.

لَيْسَ مِنَّا/**Bizden değildir:** Bu geldiği gibi söylenecek olan tehdit hadislerindendir. Sadece ihtiyaç duyulduğunda tefsir edilir.

Bu tabirdeki asıl mâna: Hakikatin nefyedilmesidir. Yani Müslüman değildir. Bazen nefiy vâcibin kemali için gelir. Bu delilin olduğu yerdedir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisinde olduğu gibi: مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا *"Bizi kandıran bizden değildir."*[467]

تَكَهَّنَ/**Kahinlik yaparsa:** Yani gaybî şeylerden haber vererek kâhinlik fiilini yaparsa, "gelecek ay şunlar olacak", "senin evliliğin mutlu bir evlilik olacak" gibi derse.

تُكُهِّنَ لَهُ/**Kendisi için yapılırsa:** Kâhinden kendisine gaybtan haber vermesini isterse.

---

466. Bezzâr, *Müsned*, 9/52, (No: 3578). Bezzâr'ın rivayetinde şu kısım da vardır: "وَمَنْ عَقَدَ عُقْدَةً/*Her kim bir düğüm bağlarsa..."* **(Editör)**

467. Müslim, 1/99, (No: 101). **(Editör)**

Bu iki meselede ***"Bizden değildir"*** cümlesi asıl mânasındadır. Yani Müslüman değildir.

أَوْ سَحَرَ أَوْ سُحِرَ لَهُ/**Sihir yapar ya da kendisi için yapılırsa:** Sihir bâbında bunun hükmü geçti.

تَطَيَّرَ/**Kuş uçurursa sözüne gelince:** Bu da kuş uçurma bâbında gelecek.

وَرَوَاهُ الطَّبَرَانِي بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ دُونَ قَوْلِهِ " وَمَنْ أَتَى " إِلَى آخِرِهِ./**Taberânî bunu hasen bir senedle İbn Abbas'ın hadisi olarak rivayet etmiştir. Onun rivayetinde *"Her kim giderse..."* cümlesi yoktur.**

قَالَ الْبَغَوِيُّ/**Beğavî der ki...:** Musannif burada ilim ehlinin arrâf ve kâhinin kim olduğu hakkındaki ihtilâfını zikretmiştir.

الْعَرَّاف/**Arrâf:** Bazı işaretlerle çalınan şeyleri gösteren ya da kaybolmuş şeyin mekanını gösterendir.

Bu özel mânayla yapılmış tariftir. Yani kâhinle bir oldukları mânayla yapılan tariftir.

بِمُقَدِّمَاتٍ/**İşaretlerle:** Bu işaretler hissî olan işaretler midir, yoksa gizli midir? Hayır, bunlar gizlidir.

Bunlar hakiki işaretler midir, yoksa vehmî midir?

Genel kaide, bunların gaybtan haber vermeleridir.

وَنَحْوِ ذَلِكَ/**Benzerleri:** Define ve hazineler gibi.

Sihirbaz ile kâfî[468] (kıyâfe yapan) arasında fark vardır:

Bunların arasındaki fark kullandıkları vesilelerdir. Kâif hissî vesileler kullanır. Falcı ise vehmî vesileler kullanır.

وَقِيلَ: هُوَ الْكَاهِنُ/**Bazıları arrâfın kâhin olduğunu söylemiştir:** Yani gaybtan haber verendir.

---

468. Şârih burada "قَافِي" demiştir ancak muhtemelen bir yazım hatası olmuştur. Bu kelimenin aslı "قَائِف/kâif"tir. Kâif, kıyâfe yapan kişiye verilen isimdir. Bunun açıklaması yukarıda bâbın girişinde geçmişti. **(Editör)**

Beğavî arrâfı şöyle tarif etmiştir: Kaybolmuş olanın yerini haber veren ya da o gaybî şeylerden haber verendir. Hangisi daha evlâdır? Bu kâhinin, arrâf ile birleşip, birleşmemesine göredir.

قَالَ ابْنُ تَيْمِيَّةَ/**İbn Teymiyye der ki:** Arrâf gaybı bildiğini iddia eden herkesi kapsayan genel bir isimdir. Bu genel mâna ile yapılmış bir tariftir. Bu mânaya arrâf kelimesinin türediği kök de delâlet eder. Arrâf kelimesi mübalağa sîgasıdır. Herhangi bir vesile ile gaybtan haber verene arrâf denir.

[İBN ABBAS'N SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي قَوْمٍ يَكْتُبُونَ أَبَا جَادٍ، وَيَنْظُرُونَ فِي النُّجُومِ «وَمَا أَرَى مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ خَلَاقٍ»/**İbn Abbas** *(radıyallâhu anhumâ)*: **Ebced (Ebâ Ced) hesabı yapanlar ve yıldızlara bakanlar hakkında onların Allah katında kurtuluşlarının olmadığını zannediyorum, der.**[469]

Bu hadisin senedinde Hâlid bin Yezîd vardır. *Fethu'l-Bârî*'de bunun isnadını zayıf olduğunu söylemiştir.

Bazı vesileler var, kâhinler bunları kullanıp gaybı bildiğini iddia ediyor. Bunlar muasır vesilelerdir ve toplumun içerisinde bulunmaktadır.

1- Avuç okuma dedikleri: Bu gayba şahit, muttali olma vesilelerindendir. Bunun hükmü de kehanetin hükmü ile aynıdır.

Bunun şekli, avuç içinde bulunan çizgileri tefsir etme şeklindedir. Kâhin, avucun içindeki kıvrım ve ayrımlara bakar. Sonra sana gaybtan haber verir.

2- Fincan Okumaları: Kâhin sana fincandan içirir, sonra onu birkaç kere döndürür. İçmeyi bitirdiğinde kahvenin artıklarından fincanın kenarlarında ortaya çıkan şekillere bakar. Yılana benzeyen bir şekil meydana gelmiş ise kötü haber verir. Güle ya da benzeri şeylere benzeyen bir şekil meydana gelmiş ise bu seferde mutluluktan haber verir.

3- Ateş Okumaları: Bu da ateşin alevlerinin aldığı şekle bakarak gaybtan haber verme yoluyla olur. Şayet alev çekiç ya da tokmak şeklini alırsa bunun bela, musibet olduğunu söyler. Ağaç ve benzeri bir şekil alırsa bunun mutluluk olduğunu söyler.

---

469. Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 12/183; Beyhakî, *el-Âdâb*, s. 141, (No: 342). **(Editör)**

4- Kitap Açma: Bu bir kitap ya da Kur'ân'ı açıp ilk satırları okuyup, bununla gayba deliller getirmek yoluyla olur.

5- "Sen ve Payın" Denilen Vesile: Bu bazı dergi ve gazetelerde olan bir şeydir. Bu da yine gaybtan haber vermedir.

6- Cümlelerin Bulutları: Bu İbn Abbas'ın "ebced yazarlar" dediği şeydir. Bu iki kısımdır:

a) Cümleleri okuyabilmek veya hesap yapabilmek için öğrenmek. Bu câizdir.

b) Cümleleri kullanarak gaybtan haber vermek. Bu kâhinlerin senin geleceğinden, mutluluğundan ya da mutsuzluğundan haber etmek için kullandıkları yoldur.

Yapılış Şekli: Senin ve annenin isimlerinin harflerini senin aylarına bölerek çıkan sonucu gelecek sayarlar. Çıkan sonuç önemli değil. Onların ellerinde rakamların cetvelleri vardır. On çıkar ise on cetveline dönülür, altı çıkarsa altının cetveline dönülür.

"Senin gelecekteki kehanetin nedir?" cümlesini kullanmanın hükmü:

Bazı insanlar bunu dillerinde gezdirir. Bu gerekli değildir. Çünkü bu kâhinlerin lafızlarına benziyor. Bu "gelecekten ne bekliyorsun?" cümlesiyle değiştirilmelidir.

{بَابُ مَا جَاءَ فِي النُّشْرَةِ}

[27.] BÂB: NÜŞRE/SİHİR ÇÖZME HAKKINDA GELENLER

عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ النُّشْرَةِ فَقَالَ: «هِيَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ» . رَوَاهُ أَحْمَدُ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ، وَأَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: سُئِلَ أَحْمَدُ عَنْهَا فَقَالَ: ابْنُ مَسْعُودٍ يَكْرَهُ هَذَا كُلَّهُ.

وَفِي الْبُخَارِيِّ عَنْ قَتَادَةَ: قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ: رَجُلٌ بِهِ طِبٌّ، أَوْ: يُؤَخَّذُ عَنِ امْرَأَتِهِ، أَيَحِلُّ عَنْهُ أَوْ يُنَشَّرُ؟ قَالَ: «لَا بَأْسَ بِهِ، إِنَّمَا يُرِيدُونَ بِهِ الإِصْلَاحَ، فَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَلَمْ يُنْهَ عَنْهُ». اهـ.

وَرُوِيَ عَنِ الْحَسَنِ أَنَّهُ قَالَ: لَا يَحُلُّ السِّحْرَ إِلَّا سَاحِرٌ.

قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ: النُّشْرَةُ حَلُّ السِّحْرِ عَنِ الْمَسْحُورِ، وَهِيَ نَوْعَانِ:

إِحْدَاهُمَا: حَلٌّ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ، وَهُوَ الَّذِي مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ، وَعَلَيْهِ يُحْمَلُ قَوْلُ الْحَسَنِ، فَيَتَقَرَّبُ النَّاشِرُ وَالْمُنْتَشِرُ إِلَى الشَّيْطَانِ بِمَا يُحِبُّ، فَيُبْطِلُ عَمَلَهُ عَنِ الْمَسْحُورِ.

وَالثَّانِي: النُّشْرَةُ بِالرُّقْيَةِ وَالتَّعَوُّذَاتِ وَالأَدْوِيَةِ وَالدَّعَوَاتِ الْمُبَاحَةِ فَهَذَا جَائِزٌ.

Câbir bin Abdullah'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **rivayetle; Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **sihir çözme hakkında sorulduğu, Onun da şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*O şeytanın işlerindendir.*"[470] Ahmed ceyyid bir senedle rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da bunu rivayet etti ve dedi ki:**

470. Ahmed, *Müsned*, 22/40, (No: 14135); Ebû Dâvûd, 4/6, (No: 3868); Beyhakî, *es-Sağîr*, 4/75, (No: 3101). **(Editör)**

"İmam Ahmed'e bu meseleden sorulduğunda; 'İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)* **bunların hepsini mekruh görüyor' dedi."**

***Buhârî*'de Katâde'den şöyle rivayet edilmiştir: "İbnu'l-Müseyyeb'e dedim ki: 'Bir adamda rahatsızlık (sihir) var ya da hanımından alıkoyuluyor (onunla cimâ yapmaya yanaşmıyor). Bu ondan çözülür mü, ya da nüşre yapılır mı?' dedi ki: 'Bunda bir sıkıntı yok. Çünkü bunlardan ıslah kastediliyor. Faydalı şeylerden nehyolunmaz' dedi."**[471]

Hasan'dan onun şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sihri ancak sihirbaz çözer."[472]

İbnu'l-Kayyim dedi ki: "Nüşre (sihir bozma); sihirlenen kişiden sihri çözmedir. Bu da iki kısımdır:

Birincisi: Sihrin misliyle çözülmesi; bu şeytanın işlerinden olandır. Hasan'ın sözü de buna hamledilir. Nâşir ya da münteşir (sihri çözen kişi) şeytana sevdiği şeylerle yaklaşır ve sihirbazın amelini meshûrdan (sihirlenmiş kişiden) çözer.

İkincisi: Mubah olan rukye, tılsım, ilaç ve dualarla çözülmesi; bu câizdir."[473]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: NÜŞRENİN (SİHİR BOZMA) TARİFİ

Lügatte Nüşre (النُّشْرَة**):** Açmak, çözmek.

Şer'an Nüşre: Kendisine dokunulmuş olanı tedavi etmektir.

"Kendisine dokunulmuş olan" sözümüz: Sihirlenmiş sözünden daha geneldir. Bu sadece sihirlenmiş olandan sihri çözmek değildir. Sara hastası ve benzerlerini tedavi etmek de bunun içine girer.

---

471. *Sahîh-i Buhârî*, 7/137. Burada câiz olan yöntemlerle sihri çözmenin câiz olduğu kastediliyor. **(Editör)**

472. Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/299. **(Editör)**

473. İbnu'l-Kayyim, *İ'lâmu'l-Muvakkı'în*, 4/301. **(Editör)**

Lügat mânasıyla, şer'î tarifi arasındaki alaka:

Kendisine dokunulmuş olanı tedavi etmeye nüşre denilmiş. Çünkü o kendisine bulaşmış olan hastalığı açıp çözüyor.

İKİNCİ MESELE: SİHRİN SİHİRLENMİŞ KİŞİYE NASIL GİRDİĞİ HAKKINDA

Biz sihirlenenden sihrin nasıl çözüleceğini tarif etmeden önce sihrin sihirlenene nasıl girdiğini anlatmak istiyoruz:

Daha önce sihir bâbında şöyle demiştik: Sihirbazın vasıtasıyla cin insana musallat olur ya da direk cin insana musallat olur ve bu sebeple sara ve dokunma meydana gelir. Allah *(celle celâluhû)* Kur'ân'da cinin insana gireceğine delâlet eden şeyler zikretmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِي يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيۡطَٰنُ مِنَ ٱلۡمَسِّ

"Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkar..."[474] Allah *(celle celâluhû)* şeytanın insanı çarpmasından bahsediyor. Çarpma ise kişini idrakini ve dengesini kaybetmesidir. Bu hareketlerde de akılda ve fikirlerde de olabilir. Bazıları cinin insana girebileceğini inkâr etmiştir. Onlara Şeyh İbn Bâz hicrî 1407 senesinde reddiye vermiştir.

ÜÇÜNCÜ MESELE: DOKUNMANIN ÇEŞİTLERİ

Dokunma yeri itibarıyla iki kısma ayrılır:

1- Kişinin cesedinin tümüne dokunur. Sara ve kasların dışındaki tutulmalar.

2- Kısmî dokunma: Bu sadece insanın bedeninin belli bir âzasına dokunması gibidir. Baş, el ve dilinde ağırlık olması gibi.

474. Bakara, 275.

DÖRDÜNCÜ MESELE: ZAMAN İTİBARI İLE DOKUNMANIN ÇEŞİTLERİ

Bu yönden de iki kısma ayrılır:

1- Sürekli olan dokunma. Bu cinin insanın bedeninde uzun bir zaman kalmasıyla olur.

2- Tâifî yani belli bir vakit dokunma: Bu cinin insana belli bir vakit dokunup sonra uzaklaşması ile olur. Bu bazen birkaç dakikalık olabilir.

BEŞİNCİ MESELE: BİR İNSANA CİNLERİN DOKUNDUĞUNU NASIL ANLARIZ?

Cevap: Üzerinde cinin dokunduğuna dair alâmetler görüldüğünde ona dokunulmuştur. Bunun alâmetleri çoktur. Bunun bazıları uyku başında ya da uyku esnasında olur. Bazıları ise uyanıkken olur.

Birinci Kısım: Uykudayken Olanlar:

1- Uykusuzluk, uyumak istediğinde bir türlü uyuyamaması. Normal uykusuzluğun konumuzla alakası yoktur. Bir hastalıktan dolayı ya da çok uyuduğundan dolayı uykusu gelmiyor ise bu cin dokunmasının alâmeti değildir. Ancak hiçbir sebep yokken uyuyamaması bunun alâmetidir.

2- Uykuda uyumsuz/dengesiz korkunç rüyalar görmesi.

3- Uyku esnasında gülmesi.

4- Uyku esnasında ağlayıp, bağırması.

5- Uyku esnasında göğüste bir ayrılığın olması; buna *karabasan* denir.

6- Uyku esnasında boğulduğunu hissetmesi; bu insanın boynunda olur.

İkinci Kısım: Uyanıkken Olanlar:

1- Doktorların teşhis koymadığı uzuv ağrılarının dışındaki sürekli olan ağrılar.

2- Uzuvların dışında olan bütün bedende olan ağrı ve kasılmalar. Bilinen uzuv ağrıları vardır, bunların sebebi tıbbî şeylerdir.

3- Şehvet soğuması; insan eşiyle birlikte olmak ister ancak cimâ yapmak istediğinde şehveti soğur.

4- Hayal görmeler; gerçek olmayan birçok şeyi hayal eder. Bundan dolayı da birçok vehimleri olur.

5- Gözünde ya da âzalarında normal olmayan hareketlerin olması; tıp bunlara teşhis koymaktan da âciz kalmıştır.

6- Kur'ân duymaktan hoşlanmamak.

7- Banyoda, terk edilmiş yerlerde, pis mekanlarda uzunca durmak ve buralarda rahatlamak.

8- Sebepsiz yere uzleti ve yalnızlığı sevmek.

9- Kur'ân okunduğunda çokça esnemek.

10- Hastalığın belli bir zamanı olması, meselâ sadece gece olması.[475]

11- Hastalığın gezici olması, misal bazen sırtta bazen ayakta bazen sağ elde bazen de sol elde olması gibi.

12- Sebepsiz yere sevdiği şeyden nefret etmesi ya da aksinin olması.

13- Sebepsiz yere çok ağlaması ya da sevmesi.

Bunlar kişiye cinin dokunduğunun alâmetleridir. Bu devamlı da olabilir, kısıtlı belli bir zaman dokunma da olabilir.

ALTINCI MESELE: CİN DOKUNMASININ GENEL SEBEPLERİ

Altıncı Mesele: Bizler cin dokunmasının zâhiri alametlerini öğrendik fakat bunun genel sebepleri nelerdir?

1- İstek, aşk ve şehvettir. Bazen cin bazı insana âşık olur ve onu ister. Ağrıların bir kısmı bundan dolayıdır. İnsanlar ile cin arasında aşk olabileceğini öğrendik; peki cin ile insan arasında evlilik olabilir mi?

475. Bir hastalık veya rahatsızlık döneminde geceleri gündüze oranla ağrıların artması ve şiddetlenmesi normal ve tıbbî bir durumdur. Burada kastedilen bu değildir. **(Editör)**

Bu konuda dersler yapıp, kitap yazan bazı ilim adamları insan ile cinler arasında evliliğin olabileceğini söylemiştir. İnsan cinle cimâda bulunmak istediğinde kadın şeklini alır. Ancak bu ilim adamları cinsleri farklı olduğundan bunlar arasında çocuğun olmayacağını söylemişlerdir.

2- Zulmetmek: Bu, insanın cine zulmetmesidir. Cinin üzerine sıcak su dökmesi ya da pis şeyler atması gibi. İnsan böyle yapınca cin de ondan intikam alır. Bu da cinlere çokça zulmün yapıldığına delâlet eder. Bazen de zulüm cinler tarafından olur. Bazen de yapılana karşılık intikam olabilir.

3- Oyun eğlence: Bunu cinlerin akılsızları yapar. Nasıl ki eğlence olsun diye insanların akılsızlarının yaptığı gibi. Onların insanlara vurduğunu ya da bir şeyler attığını görürsün.

4- Sihirbazın cini, insana musallat etmesi.

5- Derecesini yükseltmek ya da günahlarını silmek için Allah tarafından imtihan olabilir.

6- İtaatin ve zikirlerin az olması.

YEDİNCİ MESELE: DOKUNMA VAKİTLERİ

Dokunma sebepleri olduğunda ve engeller kalktığında o zaman mesele dokunma meselesi olur. Böylece cin insana girmek için münasip bir vakit bekler. Bunun kaidesi şudur: Dokunma vakitleri insanın zayıf olduğu vakitlerdir. O vakitte insana girmeyi tercih eder. Zayıf vakitler şunlardır:

1- Çok fazla kızdığı vakitler: Çünkü çok kızgınlık anında şeytan insana musallat olur. Normal kızgınlık böyle değildir.

2- Aşırı korku, insan çok fazla korktuğunda cin ona musallat olur.

3- Fazla heyecanlanmak.

4- Aşırı sevinç, dans ve halay çekmek.

5- Uyku anı. Çünkü insana nispeten uyku, rahatlama vaktidir. Bundan dolayı zayıf düşer.

Bunlar geçici sebeplerdir. Ancak vasıf bulunduğunda sürekli açık olan sebepler vardır:

1- Cehalet, bundan maksat okuyup yazamamak değildir. Ya da ümmîlik (okuma, yazma bilmemek) değildir. Bundan maksat akîde ve tevhid cahili olmaktır.

2- Küfür, isyan ve namazları terk etmek.

Şahıslara nispeten kimde sebepler çok ise ona dokunma çok olur. Bundan dolayıdır ki kadınlarda, cahillerde ve bedevîlerde bu durum çok olur.

SEKİZİNCİ MESELE: CİN İNSANA NASIL GİRER YA DA BİR CİSİM DİĞER BİR CİSMİN İÇİNE NASIL GEÇER?

Biz deriz ki: Akıl açısından bu vâkidir olmuş bir şeydir ve bunun benzerleri vardır. Su; ağaç ve bitkilerin için giriyor. Su ve gıdalar insanın içine girebiliyor. Elektrik, kablolardan akıyor. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurduğu gibi:

فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ أَحَدِكُمْ مَجْرَى الدَّمِ

"...Şeytan insanda kanın aktığı yerde akar..."[476]

DOKUZUNCU MESELE: DOKUNMA İŞİNİ KİM YAPIYOR?

Cevap: Cinlerin bazı çeşitleri:

1- Sihirbazın cinlerden olan hizmetçisi.

2- Cinlerden âşık olan.

3- Cinlerin akılsızlarından insana eziyet veren.

4- Arkadaş olan.

Arkadaş olanın girmesinde çarpma oluyor mu?

476. Buhârî, 3/50, (No: 2039); Müslim, 4/1712, (No: 2174). **(Editör)**

Bu mesele araştırmaya ihtiyaç duyuyor. Çünkü her insanın cinlerden bir yakını vardır.

ONUNCU MESELE: MEMSÛS (CİN MUSALLAT OLMUŞ) OLANI TEDAVİ ETMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Buna güç getirenlere farz-ı kifâyedir. Bunun hükmü tıbbın hükmü gibidir. Güç getirene tıp ile tedavi etmesi farz-ı kifâyedir.

Güç getirenden bunu yapmasını istemesiyle tedavi etmesi vâcip olur mu?

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmaktadır:

مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ

"...Her kim kardeşine fayda vermeye güç getirebiliyorsa yapsın."[477] Yine şöyle buyuruyor:

انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا

"Zâlim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardım et..."[478]

Kendisine zulmedildiğinden dolayı dokunulmuş, çarpılmış mazlumdur. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor:

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ

"...Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz..."[479]

Güç getirebilen kimdir? Bu tedavi etme yolunu bilendir.

---

477. Müslim, 4/1726, (No: 2199). **(Editör)**

478. Buhârî, 9/22, (No: 6952). Zâlim olan kardeşe yardım etmek demek; onu zalimlikten ve zulmetmekten engellemektir. Hadisin devamında bu beyan edilmiştir. **(Editör)**

479. Buhârî, 3/128, (No: 2242); Müslim, 4/1996, (No: 2580). **(Editör)**

ON BİRİNCİ MESELE: (MEMSÛS) CİN MUSALLAT OLMUŞ KİŞİNİN TEDAVİ OLMASININ HÜKMÜ

Hüküm: Bu konu, genel olarak tedavi olmanın hükmüne dair söylenenlerin bir parçasıdır. Bazı ilim ehli, tedavi olmanın sünnet olduğu görüşüne varmıştır. Bu, cumhurun görüşüdür.

İkinci görüşe göre, eğer hastalık kişiyi genel anlamda helâke (ölüme) götürecek türdense tedavi olmak vâciptir (farzdır). Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ

"...**Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın...**"[480]

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur:

وَإِنَّ لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا

"...*Şüphesiz nefsinin senin üzerinde hakkı vardır...*"[481]

Üçüncü görüşe göre ise, tedavi olmak mübahtır.

ON İKİNCİ MESELE: ŞER'Î SİHİR ÇÖZÜMÜ KARŞILIĞINDA ÜCRET ALMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Bu mesele rukye ve muskalar bahsinde geçti.

ON ÜÇÜNCÜ MESELE: KİŞİDE NAZAR OLMASIYLA, CİN ÇARPMASI ARASINDAKİ FARK NEDİR?

Şayet Kur'ân okunduğunda rahatlama hissediyorsa bu nazardır. Ancak Kur'ân okunduğunda yorulup durumu daha da ağırlaşıyorsa bu cin çarpmasıdır. Çünkü cinler Kur'ân'dan hoşlanmazlar.

---

480. Bakara, 195.

481. Buhârî, 3/38, (No: 1968). **(Editör)**

[CÂBİR HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ النُّشْرَةِ فَقَالَ: «هِيَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ» . رَوَاهُ أَحْمَد بِسَنَدٍ جَيِّدٍ، وَأَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: سُئِلَ أَحْمَدُ عَنْهَا فَقَالَ: ابْنُ مَسْعُودٍ يَكْرَهُ هَذَا كُلَّهُ.

Câbir bin Abdullah'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **rivayetle; Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **sihir çözme hakkında sorulduğu, Onun da şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"O şeytanın işlerindendir."*[482] Ahmed ceyyid bir senedle rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da bunu rivayet etti ve dedi ki: "İmam Ahmed'e bu meseleden sorulduğunda; 'İbn Mes'ûd** *(radıyallâhu anhu)* **bunların hepsini mekruh görüyor' dedi."**

النُّشْرَةِ/**en-Nüşre:** Kelimenin başındaki elif-lâm ahd içindir. Bundan câhilî çözme kastedilmiştir. Câhilî sihir çözmenin şekli nedir? Bu, sihri farklı sihirlerle ve şeytan kullanarak çözmeye denir.

Buna göre sihir çözme iki kısımdır:

1- Câhilî çözme: Bu şeytanın işlerinden olandır. Buna ilk hadis delâlet ediyor.

2- Şer'î çözme: Bu Müseyyeb'in zikrettiğidir. İbnu'l-Kayyim onu bu konuda desteklemiştir.

مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ/**Şeytanın işlerindendir:** Bu cümlenin başındaki min (مِن) edatı teb'îdiyyet içindir.

الشَّيْطَانِ/**eş-Şeytan:** Buradaki elif-lâm ahd için mi yoksa cins için midir? Bu ahd içindir. Burada sihirbazlardan musallat olan kastedilmiştir. Başka hadislerde ise cinlerden eziyet verenleri de kapsar.

Şeytan kelimesi şe-ta-ne (شَطَنَ) kökünden türeyip, uzaklaşma mânasındadır.

482. Ahmed, *Müsned*, 22/40, (No: 14135); Ebû Dâvûd, 4/6, (No: 3868). **(Editör)**

Şeytan: Cinlerden azgınlaşıp, kötülük yapanlara denir. İnsan da böyledir. Azgınlıkta aşırıya gittiğinde azgın denir. Cinler de azgınlıkta aşırıya gittiklerinde ifrît denir.

رَوَاهُ أَحْمَد بِسَنَدٍ جَيِّدٍ/**Ahmed bu hadisi güzel bir senedle rivayet etmiştir.** Bu musannifin hükmüdür. Hafız İbn Hacer *Fethu'l-Bârî*'de hasen görmüştür. İbn Müflih de *el-Âdâbu'ş-Şer'iyye*'de hasen görmüştür. Yine hadisi Ebû Dâvûd, Taberânî ve Bezzâr Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* rivayet etmişlerdir.

وَقَالَ/**Dedi ki:** Yani Ebû Dâvûd.

أَحْمَدُ/**Ahmed:** İbn Hanbel, Ehl-i Sünnet'in imamı.

عَنْهَا/**Onun hakkında:** Câhilî sihir çözümü hakkında.

İmam Ahmed bu cümleyi söylüyor. Çünkü o İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anh)* bu şeylerin yapılmasını menettiği görüşünü görüyor.

فَقَالَ: ابْنُ مَسْعُودٍ يَكْرَهُ هَذَا كُلَّهُ/**Dedi ki: İbn Mes'ûd bunların hepsini mekruh görüyor.**

Burada iki mesele vardır:

1- Musannif burada sahâbe hakkında "radıyallâhu anhu" demiyor, bu câizdir. Ancak efdal olan yazı ya da sözle de bunu yapmaktır.

2- Sahâbe hakkında İbn Mes'ûd, İbn Ömer demek câizdir. Bu onlara karşı yapılmış edepsizlik değildir.

يَكْرَهُ/**Mekruh görüyor:** *Kerâhet* selefin ilkelerine göre *haram* mânasındadır. Bu İbn Kayyim'e göre böyledir.

Kimileri de işaretlere göre değişir, demişlerdir.

[KATÂDEN'İN ESERİNİN ŞERHİ]

وَفِي الْبُخَارِيِّ عَنْ قَتَادَةَ: قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ: رَجُلٌ بِهِ طِبٌّ، أَوْ: يُؤَخَّذُ عَنِ امْرَأَتِهِ، أَيَحِلُّ عَنْهُ أَوْ يُنَشَّرُ؟ قَالَ: «لَا بَأْسَ بِهِ، إِنَّمَا يُرِيدُونَ بِهِ الإِصْلَاحَ، فَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَلَمْ يُنْهَ عَنْهُ».

***Buhârî*'de Katâde'den şöyle rivayet edilmiştir: "İbnu'l-Müseyyeb'e dedim ki: 'Bir adamda rahatsızlık (sihir) var ya da hanımından alıkoyuluyor (onunla cimâ yapmaya yanaşmıyor). Bu ondan çözülür mü, ya da nüşre yapılır mı?' Dedi ki: 'Bunda bir sıkıntı yok. Çünkü bunlardan ıslah kastediliyor. Faydalı şeylerden nehyolunmaz' dedi."**[483]

Buhârî bu eseri muallak[484] ve kesinlik ifadesiyle (meczûm)[485] rivayet etmiştir.

Istılahta meşhur olan: Buhârî'nin kesinlik ifadeleri ile muallak olarak rivayet ettikleri sahîhtir. Ancak onun şartına göre değildir.

---

483. *Sahîh-i Buhârî*, 7/137. **(Editör)**

484. Muallak: Sözlükte bir nesneyi bir nesneye geçirip asmak, ne kabul ne reddedip bir işi askıda bırakmak, kapıyı kapamak manalarına gelen ta'lîk kelimesinden ism-i mefuldür. Hadis ıstılahı olarak isnadının baş tarafından bir veya peş peşe birkaç râvinin ismi söylenmeden, söylenmeyen sonucu kişinin üst tarafındaki kişiden (ta'lîk yoluyla) rivayet edilen hadise denir. Muallakın en meşhur tarifi budur. Bununla birlikte bazı hadis âlimlerine göre isnadın tamamını hazfederek "Kâle Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*", "kâle ibnu Abbâs", "kâle Atâ" gibi lafızlarla sevkedilen hadisler de mu'allaktır. Buhârî'deki muallak hadisler 1340 kadar olup daha çok *unvan* da denilen bab başlıkları ile birliktedir. Bunlar iki kısımdır. Bir kısmı başka yerde mevsûl olarak verdikleridir. Buhârî böyle muallakları kaide olarak hadisin mahreci (çıkış yeri) dar; metni de birkaç hükmü birden ihtiva ettiği takdirde tekrardan kaçınmak üzere isnadında tasarruf ederek vermiştir. Diğer kısım ise başka yerde mevsûl olarak vermeyip muallak olarak kalanlardır. Detay için bkz. Mücetba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, "Muallak" maddesi. **(Editör)**

485. Cezm Sîğası: Kesinlik bildiren sîga manasına gelen bu tabir, hadisi Hz. Peygamber *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'den rivayet edildiğini ifade edecek tarzda sevketmekte kullanılan lafızlara denir. "Kâle Rasûlullâh (s.a.s), emera, fe'ale, nehâ Rasûlullâh (s.a.s)" gibi eda lafızları konuya örnektir. Râvinin, şeyhi ile arada vasıta bulunmadan veya ondan rivayetinde tedlîs ihtimali olmadan karşı karşıya gelerek hadis aldığını ifade eden "kâle, ravâ, zekera" malum fiilleri de cezm sîgasıdırlar. Detay için bkz. Mücetba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, "Cezm Sîğası" maddesi. **(Editör)**

عَنْ قَتَادَةَ/**Katâde'den:** O Katâde bin Di'âme es-Sedûsî'dir. O tâbiînin küçüklerindendir. Yani onların üçüncü tabakasındandır.

لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ/**İbnu'l-Müseyyeb'e:** O Saîd İbnu'l-Müseyyeb'dir. O tâbiînin ilk tabakasından olup onların büyüklerindendir.

رَجُلٌ بِهِ طِبٌّ/**Adamın birinde hastalık var:** Bu tâbiînin sözünden olduğundan maktudur.

طِبٌّ/**Tıb:** Hadiste geçen bu kelime müşterek lafızdır. Bu; ilaç ve hastalık mânaları arasında ortak bir lafızdır. "el-Kur' (القُرْء)" lafzının hayız ve temizlik mânalarına geldiği gibi.

Kaide: Müşterek lafızlar bir engel olmadığı sürece mânalarına delâlet ederler. "Tâhir (الطَّاهِر)" kelimesi de böyledir. Bu küçük abdestsizlikten temizlenmek ile büyük abdestsizlikten temizlenmek arasında müşterek lafızdır.

Bundan dolayı Amr bin Hazm'ın hadisindeki Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sözü;

لَا يَمَسُّ الْقُرْآنَ إِلَّا طَاهِرٌ

"Kur'ân'a ancak temiz olanlar dokunsun."[486] Küçük, büyük abdestsizlikten ve şirkten temizlenen dokunsun, demektir.

Ancak "tıb/طِبّ" kelimesini bütün mânalarına hamletmek mazurdur. Tıb kelimesinden burada sihirden dolayı hasta olan kastedilir. Sihirden hastalanan kişiye burada ümit olsun diye tıb denilmiş. Zehirli hayvanın soktuğu kişiye "selîm" denildiği gibi.

أَوْ: يُؤَخَّذُ عَنِ امْرَأَتِهِ/**Ya da eşinden alıkonulmuş:** Buradaki "ev/أَوْ" atıf edatıdır. Bu eş anlamlı kelimeleri birbirine atfetmesidir.

Eserde geçen "يُؤَخَّذُ" kelimesi *alıkonulma* mânasındadır. Buna *bağlama ameliyesi* denir. "Filan kişi eşinden bağlandı (فُلَانٌ مَرْبُوطٌ عَنْ أَهْلِهِ)" denir.

---

486. Mâlik, *Muvatta'* (Tahkîk: Abdulbâkî), 1/199, (1). Hâkim, *Müstedrek*, 1/552, (1447). **(Editör)**

I. Sihirde Bağlama İşi Nasıl Gerçekleşir?

1- Kadınla erkek arasındaki cinsî münasebet erkeğin penisi dikilmeden (sertleşmeden) gerçekleşmez.

2- Penisin dikilmemesinin (sertleşmemesinin) bazen uzvî sebepleri olabilir. Bunun konumuzla alakası yoktur. Bunu doktor tedavi eder. Buna cinsî acziyet (veya iktidarsızlık) denir. Bunun sihirle alakası yoktur.

3- Penisin dikilmesi beyinde bununla alakalı olan sinirin harekete geçirilmesi ile gerçekleşir. Beyindeki bu sinire herhangi bir şey engel olduğunda penis dikilmez. Bu engel bazen kızgınlık, bazen açlık ya da sinirin üzerine cinin oturmasıyla olur. Sihirle bağlama ameliyesi işte budur.

Bu, cinin beyindeki cinsî münasebetle alakalı olan sinire tasallut olup, onun cinsiyet kudretini yok etmesidir. Ya da cinselliğe isteğini kırmasıdır. Eşiyle olmak istediğinde şehveti soğur.

أَيُحَلُّ عَنْهُ أَوْ يُنَشَّرُ؟**/Bu tedavi edilir ya da çözülür mü?:** Şer'î tedavi yoluyla tedavi edilebilir mi?

قَالَ: «لاَ بَأْسَ بِهِ**/Saîd dedi ki: Bunda bir beis yok.** Bu, sihri câiz olan çözmelere bir fetvadır.

Fetvanın delili: Maslahattır. "إِنَّمَا يُرِيدُونَ بِهِ الإِصْلاَحَ**/Onlar sadece ıslah etmeyi istiyorlar"** dedi.

Bazen birileri şöyle diyebilir: Soru genel olduğu halde siz neden Müseyyeb'in sözünü câiz olan çözmeye yordunuz?

Bu soruya cevap şudur: Çünkü o şöyle diyor: "Onlar sadece ıslah etmeyi istiyorlar." Sihirbazlar ise ıslah etmek istemezler. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُم بِهِ ٱلسِّحْرُ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ سَيُبْطِلُهُۥٓ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ ٱلْمُفْسِدِينَ

"...Mûsâ dedi ki: Sizin bu yaptığınız sihirdir. Allah onu mutlaka boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."[487]

487. Yûnus, 81.

فَلَمْ يُنْهَ/**Nehyolunmaz:** Meçhul fiil kalıbıdır. Bundan Şâri' *(celle celâluhû)* kastediliyor.

Bu sihri çözmenin ikinci kısmıdır: Bu câiz olan ilaçlar çözmedir.

II. Mesele: Cinin Çarptığı Kişiyi Tedavi Etmenin Yolları Nelerdir?

1- Kur'ân ile rukye yapma yolu: Rukye bâbında geçen beş şekilde hastaya Kur'ân okumakla olur. Bazen tedavi için Kur'ân okuma altı ay sürebilir. Sihir yapılmış olan kişinin acele etmemesi gerekir.

2- Yapılan sihrin çıkarılıp yok edilmesi: Sihir yok edilip ya da yakıldığında büyü bozulur. Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* yapıldığı gibi.

Sihrin, büyünün yeri nasıl tespit edilir: Kâhinler ve sihirbazlar yoluyla câiz değildir. Ancak sihirbazlıkta ilham edilen kişinin harap yerler ya da terk edilmiş yerler etrafında dolaştığını görürsün ya da onun sandıkları ve eşyalarının arasındadır. İşte böylece tespit edersin. Büyü yakılıp ya da yırtıldığında bozulur.

3- Ya da bazı otlarla tedavi edilir. Sedir ağacı gibi, sedir ağacından yedi yaprak getirip öğütüldükten sonra bir kaba konulur. Sonra üzerine sihir âyeti okunur. Onun suyu ile gusül edilip, abdest alınır. Çünkü cinler, sedir ağacını sevmezler. Bundan dolayı daralır ve çıkar. Bunu seleften bazıları zikretmiştir. İbn Bâz da desteklemiştir. Bu tecrübe edilmiş bir tedavi metodudur.

4- 'Ûd el-Hind (Ûd-i Hind) denilen bitkiyle de olur. İmam Buhârî bunu "Tıb" kitabında zikretmiştir. Yine bunu *"et-Turuku'l-Hisân fî Mu'âlecet-i Emrâdi'l-Cânn (Cin Hastalıklarını Güzel Yollarla Tedavi)"* kitabının yazarı da zikretmiştir.

Bu ilacın tabiatı acı olmasıdır. Bu öğütüldükten sonra hastanın istinşâk yani burnundan çekmesi istenir. Acı olmasından dolayı dimağa çıkar yani cinin oturduğu yere. Cinin böylece daralır ve çıkar.

5- Bazı hayvanlarla korkutma. Kurtla korkutma gibi. Bazı rukyeciler sara hastalarına bunu kullanırlar. Kurdu ya da kurdun bir parçasını getirerek hastayı korkutur. Fakat cini kovmak ya da nazarı tedavi etmek için kurdun pos-

tunu getirip hastaya asmak; bu muskaya gireceğinden câiz değildir. Bu ikisi arasında fark vardır.

Bu, kurda özel bir durumdur. Şeytanı gördüğünde anırmak eşeğe özel olduğu gibi.

6- Hurma gibi bazı yiyecekler: Çünkü Müslim'in *Sahîh*'inde şöyle geçmektedir:

مَنْ تَصَبَّحَ بِسَبْعِ تَمْرَاتٍ مِنْ عَجْوَةِ الْمَدِينَةِ لَمْ يَضُرَّهُ سِحْرٌ

"Her kim Medine'nin acve hurmalarından yedi tane hurma ile sabahlarsa sihir ona zarar vermez."[488]

7- Boynundan ya da cinin dokunduğu hissedilen yerden hacamat olmakla: İbnu'l-Kayyim bunu *"Tıbbu'n-Nebevî"* kitabında zikretmiştir. Çünkü şeytan âdemoğlunun kanının aktığı yerlerden akar. Bu da kan damarlarıdır.

8- Vurma: Bunu da bazı rukyeciler kullanırlar. Büyülenmiş kişinin atar damarlarının toplandığı boyun ve dizlerine vururlar. Ancak bu tedavi şeklinde hastaya zarar verme durumu vardır. Çünkü hastanın cisminde izler bırakır. Bundan dolayı bunu terk etmek gerekir.

9- Bazı rukyeciler sihri kendisiyle muhatap olan cine sorarak öğrenirler. Bu Kur'ân'ı okuyarak sıkıştırdığında cini onunla konuşmaya başlar. O zaman sihrin yerini sorar. Bu câizdir ancak cinin yalan söylediğini ve hile yaptığını bilmek gerekir. Bazen yalan söyler ya da hile yapıp birine zulmedebilirler. Onun sihir yaptığını söylerler. Ancak gerçek böyle değildir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ **"...Eğer fâsık biri size bir haber getirirse onu araştırın..."**[489] Zâlim olan cinin durumunu siz düşünün.

[II.I. Kur'ân İle Tedavi Yollarında Müstehap Olan Şeyler:]

Kur'ân ile tedavi yollarına gelince şu yolları kullanmak müstehaptır:

---

488. Buhârî, 7/138, (No: 5768, 5769); Müslim, 3/1618, (No: 2047); Ahmed, *Müsned*, 3/140, (No: 1571); Taberânî, *el-Kebîr*, 6/50, (No: 5479); Nesâî, *el-Kübrâ*, 6/248, (No: 6680). Benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. **(Editör)**

489. Hucurât, 6.

1) Kur'ân'ı okuyanın da kendisine Kur'ân okunanın da abdestli olmaları güzel olur.

2) Hastanın üzerinde muska ve benzeri şeyler varsa onları çıkarmak gerekir. Açık bir bayan ise giyinmelidir. Şayet günahkâr birisi ise nasihat edilip tövbe etmesi gerekir.

3) Kur'ân'ı göğsüne, yüzüne ya da kulağına okumaya başlamalıdır. Bu hastalığı genel bir hastalık ise böyle yapılır. Ancak belli bir uzvu ağrıyorsa o zaman direkt o uzva okunur.

4) Kur'ân'dan dilediği yeri okuyabilir. Bunun delili şu âyet-i kerîmedir:

وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

"Biz Kur'ân'dan mü'minler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz..."[490]

Şunları okuması ise müstehaptır:

a) Fâtiha Sûresi

b) Bakara Sûresi'nin başı.

c) Âyetü'l-Kürsî.

d) Bakara Sûresi'nin sonu.

e) Âl-i İmrân Sûresi'nin başı.

f) Haşr Sûresi'nin sonu.

g) Cin Sûresi.

h) Sâffât Sûresi'nin başı.

i) Felak, Nâs, İhlâs.

j) Mûsâ *(aleyhisselâm)*'ın sihirbazlarla kıssası.

k) Sihir âyetleri (sihirle ilgili âyetler).

---

490. İsrâ, 82.

5) Şayet cin zayıf ya da gayesi olmayan ise çoğunlukla çıkar. Bazen konuşur. Bazen de konuşmadan çıkar.

6) Okumayla beraber hastanın büyülendiğine delâlet edecek şeyler olur. Böyle şeyler olduğunda okumaya devam eder. Cin bazen konuşur, bazen konuşmaz.

7) Hastaya Kur'ân okuduktan sonra su dolu kaba da okur ve ona içirir. Kur'ân dinlemesini ona tavsiye eder. Çünkü çoğu zaman bu Kur'ân okumalarından cin yorgun düşer sonra tekrar geri döner. Bu hasta iyileşinceye kadar devam eder.

[HASAN'IN "Sihri sadece sihirbaz çözer" SÖZÜNÜN ŞERHİ]

Musannif dedi ki: وَرُوِيَ عَنِ الْحَسَنِ أَنَّهُ قَالَ: لَا يَحِلُّ السِّحْرَ إِلَّا سَاحِرٌ/**Hasan'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Sihri sadece sihirbaz çözer."**[491]

وَرُوِيَ/**Rivayet edildi:** Bu ifade rivayetin zayıf olduğunu bildiren bir sîgadır.

لَا يَحُلُّ السِّحْرَ إِلَّا سَاحِرٌ/**Sihri ancak sihirbaz çözer:** Bu umum ifade eden bir cümledir. Bunu kayıtlamak gerekir. Çünkü şer'î yollarla sihirbazdan başkası da çözer.

[İBNU'L-KAYYİM'İN NÜŞRE TARİFİNİN ŞERHİ]

Musannif dedi ki: قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ: النُّشْرَةُ حَلُّ السِّحْرِ عَنِ الْمَسْحُورِ، وَهِيَ نَوْعَانِ: إِحْدَاهُمَا: حَلٌّ بِسِحْرٍ.../**"İbnu'l-Kayyim der ki: Nüşre; büyülenmiş olandan sihri, büyüyü çözmeye denir. Bu da iki çeşittir. Birincisi; sihirle çözme..."**[492]

النُّشْرَةُ حَلُّ السِّحْرِ عَنِ الْمَسْحُورِ/**Nüşre; büyülenmiş olandan sihri çözmektir:** Bu câhilî nüşrenin tarifidir; genel nüşrenin değil.

---

491. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 16/299. **(Editör)**

492. İbnu'l-Kayyim, *İ'lâmu'l-Muvakkı'în*, 4/301. **(Editör)**

وَهِيَ نَوْعَان: إحْدَاهُمَا: حَلٌّ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ /**Nüşre iki çeşittir: Birincisi: Sihri sihirle çözme...:**

Bunun da iki çeşidi olduğu beyan edildi:

1- Sihri çözecek olanın şeytana yaklaşması ile sihri çözmesidir. Bunun büyük şirk olduğunda şüphe yoktur.

2- Sihirbaza verilecek bir para karşılığı sihirbaz tarafından çözülmesidir. Ancak büyülenmiş olan şeytana yaklaşmak için bir şey yapmaz. Yaklaşmak sadece sihirbaz tarafından olur. Büyülenmiş herhangi şirk amellerinden bir şey yapmaz. Zaruret bâbından dolayı Hanbelîler'den bunun câiz olduğu söylenmiştir. Büyülenmiş olanın şirk amellerinden bir şey yapmaması şartıyladır. Bu gerçekten zayıf bir görüştür. Sahih olan bunun haram olmasıdır. İhtilâf olduğundan dolayı buna küfür diyemeyiz. Sihir bâbında bu daha önce geçmişti.

I. Sihri Çözmek İçin İbnu'l-Kayyim'in Zikrettiği Tedavi Şekilleri:

1- Rukye.

2- Felak- Nâs.

3- İlaçlar.

4- Mubah olan dualar.

{بَابُ مَا جَاءَ فِي التَّطَيُّرِ}

[28.] BÂB: UĞURSUZLUK HAKKINDA GELENLER

وَقَوْلُ الله تَعَالَى: {أَلا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لا يَعْلَمُونَ} [الأعراف: 131] . وَقَوْلُهُ: {قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ} [يس: 19] .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا عَدْوَى، وَلَا طِيَرَةَ، وَلَا هَامَةَ، وَلَا صَفَرَ" أَخْرَجَاهُ. زَادَ مُسْلِمٌ: "وَلَا نَوْءَ، وَلَا غُولَ".

وَلَهُمَا عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ الله عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ، وَيُعْجِبُنِي الفَأْلُ» قَالُوا: وَمَا الفَأْلُ؟ قَالَ: «كَلِمَةٌ طَيِّبَةٌ».

وَلِأَبِي دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ الله عَنْهُ قَالَ: ذُكِرَتِ الطِّيَرَةُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «أَحْسَنُهَا الْفَأْلُ وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا، فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ»

وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ الله عَنْهُ مَرْفُوعاً: "الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ، وَجَعَلَ آخِرَهُ مِنْ قَوْلِ ابْنِ مَسْعُودٍ.

وَلِأَحْمَدَ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَمْرٍو: "مَنْ رَدَّتْهُ الطِّيَرَةُ مِنْ حَاجَةٍ، فَقَدْ أَشْرَكَ "، قَالُوا: مَا كَفَّارَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ: " أَنْ تَقُولَ: اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ "

وَلَهُ مِنْ حَدِيثِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: إِنَّمَا الطِّيَرَةُ مَا أَمْضَاكَ، أَوْ رَدَّكَ.

Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyuruyor: "...İyi bilin ki kendilerinin uğradığı uğursuzluk Allah katındandır."**[493] **Yine Yüce Allah** *(celle celâluhû)* **şöyle buyuruyor: "Elçiler dediler ki: Uğursuzluğunuz kendinizdendir..."**[494]

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Advâ (hastalığın bir kişiden başka bir kişiye geçmesi) yoktur, tıyera (uğursuzluk) yoktur, hâme***[495] ***yoktur. Safer (Safer ayının uğursuz sayılması) yoktur."*** **Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.**[496] **Müslim şunu ziyade etmiştir:** ***"Nev***[497] ***yoktur. Ğûl***[498] ***yoktur."***[499]

Yine Buhârî ve Müslim, Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Hastalıkta bulaşıcılık yoktur, uğursuzluk yoktur. Fe'l benim hoşuma gider."*** **Fe'l nedir? dediler. Buyurdu ki:** ***"Güzel sözdür."***[500]

Ebû Dâvûd sahîh bir senedle Ukbe bin Âmir'den[501] *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **yanında uğursuzluk zikredildi. Buyurdu ki:** ***"En güzeli güzel sözdür. Uğursuzluk Müslümanı işinden alıkoyamaz. Sizden biriniz hoşlanmadığı bir şey gördü-***

493. A'râf, 131.

494. Yâ-Sîn, 19.

495. Hâme: Bir baykuş türü; Araplar bu kuşun birinin evine konmasını uğursuzluk sayarlardı. **(Mütercim)**

496. Buhârî, 7/135, (No: 5757); Müslim, 4/1743, (No: 2220). **(Editör)**

497. Nev: Bir yıldızdır. Müşrikler yağmurun yağmasını ve rüzgârın esmesi gibi olayları yıldızların doğmasına bağlıyorlardı. **(Mütercim)**

498. Ğûl: Çöllerde dev şeklinde gözükerek insanların yollarını şaşırtan demektir. Şeytanın işlerindendir. **(Mütercim)**

499. Bk. *Sahîh-i Müslim*, 4/1742.

500. Buhârî, 7/139, (No: 5776); Müslim, 4/1746, (No: 2224). **(Editör)**

501. Burada muhtemelen bir yazım hatası olmuştur. Kaynaklarda "Urve bin Âmir" şeklinde geçmektedir. **(Editör)**

günde şöyle desin: 'Ey Allah'ım! Güzellikleri ancak Sen getirisin, kötülükleri de ancak Sen defedersin. Güç ve kuvvet ancak sendendir.'"[502]

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir:** ***"Uğursuzluk şirktir, uğursuzluk şirktir. Bizden herkesin nefsine bir şey tesir eder.***[503] ***Ancak Allah onu tevekkülle yok eder."***[504] **Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadisi sahîh görüp hadisin sonunu da İbn Mes'ûd'un sözünden saymıştır.**

İmam Ahmed'in İbn Amr'dan şu hadisi vardır: ***"Kimi uğursuzluk ihtiyacından alıkoyarsa o şirk koşmuştur."*** **Bunun kefâreti nedir? dediler. Buyurdu ki:** ***"Şöyle demenizdir: 'Ey Allah'ım! Hayır ancak Senin hayrındır. Uğursuzluk ancak senin uğursuzluğundur.***[505] ***Senden başka ilah yoktur.'"***[506]

Yine İmam Ahmed, Fadl bin Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle bir hadis de rivayet etmiştir:** ***"Uğursuzluk ancak senin devam ettirdiğin ya da senin geri çevirdiğindir."***[507]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: UĞURSUZLUĞUN (طِيَرَة) TARİFİ

Lügat Mânası: Tetayyur/تَطَيُّرًا - يَتَطَيَّرُ - تَطَيَّرَ; التَّطَيُّر kökünden türemiştir. Mastar fiil çekiminde üçüncü sırada gelen kelimedir.

Tayr/الطَّيْر kelimesinden alınmadır. Bunun asıl mânası kuş vasıtası ile hayrı ya da şerri bilmektir. Bu, kuşlarla yapılan uğursuzluktur.

---

502. Ebû Dâvûd, 4/18, (No: 3919). **(Editör)**

503. Hadiste, karine yoluyla bilinen bir hazf vardır. Yani, doğal olarak veya gen yoluyla tesir etmeyen hiçbir şey olmasın ki Allah, uğursuzluğun kaderin akışında hiçbir etkisi olmadığına iman etmesi sebebiyle müminin kalbinden bu tesiri giderir. (Mecmûatu't Tevhid en-Necdiyye s. 35)

504. Ebû Dâvûd, 4/17, (No: 3910). Ebû Dâvûd'da *"Uğursuzluk şirktir"* ifadesinden sonra "ثَلَاثًا/üç defa" ifadesi de geçmektedir; bu durumda hadis "üç defa *'uğursuzluk şirktir'* buyurdu" şeklindedir. **(Editör)**

505. Yani senin yaratman ve izninledir. **(Editör)**

506. Ahmed, 11/623, (No: 7045). Hadis merfudur. **(Editör)**

507. Ahmed, 3/327, (No: 1823). **(Editör)**

Şer'an Mânası: Görülen, işitilen veya bilinen şeylerle yapılan uğursuzluktur. Bu İbnu'l-Kayyim'in tarifidir.

Bundan maksat bütün görülen, işitilen ya da bilinenler değildir. Bunların arasından hoşlanılmayanlardır.

İKİNCİ MESELE: [ŞER'Î TARİFİN LÜGAT MÂNASINDAN DAHA GENİŞ OLDUĞU]

Burada şer'i tarifin lügat mânasından daha geniş olduğu anlaşılıyor. Bu alışılagelene muhalif bir durumdur. Bu tetayyur ve süt hısımlığı/ridâ' (الرِّضَاع) meselesinde böyledir. Ridâ' kelime mânası olarak *meme emmek* mânasındadır. Şer'an ise memeyi emmek ya da memeden içmek mânasındadır. İman (الإيمَان) kelimesindeki durum da böyledir.

ÜÇÜNCÜ MESELE: UĞURSUZLUĞUN KISIMLARI

Uğursuzluk birkaç kısma ayrılır:

Birinci Kısım: Kuş ve benzeri görülen, işitilen ya da bilinen şeylerin faydayı elde etme ya da zararı defetmede etkisi olduğuna inanmaktır. Bunların bizzat kendilerinin fayda ya da zararı defettiğine inanmaktır. Bu rubûbiyet bâbında büyük şirklerdendir. Çünkü böyle bir durumda Allah'tan başka bir yaratıcı olduğuna inanılmamıştır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

هَلۡ مِنۡ خَٰلِقٍ غَيۡرُ ٱللَّهِ يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ

"...Allah'tan başka size göklerden ve yerden rızık veren bir yaratıcı var mı?..."[508]

Buradaki soru/istifham nefiy mânasındadır. Böyle bir inanç aynı zamanda ulûhiyet meselesinde de şirktir. Çünkü o kalbini, Allah'tan başkasının güç getiremeyeceği bir meselede Allah'tan başkasına bağlamıştır.

İkinci Kısım: Bunların hayra ya da şerre sebep olduğuna inanmaktır. Fâil ise Allah'tır *(celle celâluhû)*. Bu küçük şirktir. Çünkü o kişi ne şer'an ne de kader ciheti ile sebep olmayan bir şeyi sebep kılmıştır.

---

508. Fâtır, 3.

Bu, âlimlerin çoğunun yapmış olduğu taksimdir. Burada üçüncü bir kısım daha vardır: Saydığımız bu şeyleri hayrın ya da şerrin alâmeti saymak. Bu da büyük şirktir. Çünkü böyle bir durumda gayb ilmini bilme iddiası vardır. Hangi vesile olursa olsun gayb ilmini bilmeyi iddia etmek büyük şirktendir. Bu kuşları uçurarak kehanette bulunup gayb ilmini bildiğini iddia eden gibileridir.

DÖRDÜNCÜ MESELE: ŞER'Î TARİFİN ŞERHİ

İşitilen şeylerle uğursuzluğa misal; "Ey selâmete eren!" ya da "Ey kurtuluşa eren!" cümlesini duyan kişinin ticaretinde ya da seferinde kurtuluşa erdiğine inanması, bu hayra misaldir.

Şerre misal ise sefere çıkacak ya da evlenecek kişinin "Ey zarara uğrayan!" ya da "Ey kırılan!" cümlesini duyup bunu seferin ya da evliliğin uğursuz olacağına delil getirmesidir.

Görülen şeylerle uğursuzluğa misal: Sefere çıkmak isteyen ya da herhangi bir fiil yapmak isteyen kişinin kör ya da sakat bir adam görüp ya da karga görüp seferinden ya da yapacağı işten vazgeçmesi, ceylan gördüğünde ise bunu uğurlu görüp işine devam etmesi gibi.

Bilinen şeylerle uğursuzluğa misal: Bu görülen ya da duyulan bir şey değildir. Bu bazı ay, gün ya da zamanları uğursuz saymaktır. Ya da bazı rakamları böyle görmektir. Ya da saçma olup korkutucu rüyaları böyle görmektir. Sâlih rüyalar ise uğursuzluk konusuna girmez. Bu tarifin tahliline göre değildir.

I. Uğursuzluk Bâbından Olan Gerçek Hayattaki Bazı Şeyler Vardır:

1- "Hayır ey kuş (خير يا طير)!" Bu cümleyi yeni bir şey aldıklarında söylerler. Bu cümle selefin duyduğunda karşı çıkıp uzak durduğu câhilî cümlelerdendir.

2- Yolcuya söyledikleri; "Kuşun kanadında git gel (عَلَى الطَّائِرِ الْمَأْمُون)" cümlesi, bu uğursuzluk bâbının en kötüsüdür.

3- "Onun kuşu uçmadı (مَا طَارَ طَيْرُهُ)" cümlesi, bu daha fazla araştırılması gereken bir cümledir.

4- "Ey güzellik yeşil kuş görür, ey kötülük siyah kuş görür." Bu renklerle olan uğursuzluktur.

5- Sağ elinde bir kaşıntı olduğunda bunu hayrın alâmeti kabul ederdi.

6- Sol elinde kaşıntı hissettiğinde ise şerrin alâmeti olarak kanaat ederdi.

7- Kulağı çınladığında bunu şer alâmeti görmesi.

8- Aynı şekilde bir şehri ya da evi uğursuz görmek, sanki o şehirde ya da evde yaşarsa öleceğini zannetmesi, işte bu tetayyurdur. Çünkü bir yerde konaklamak ile ölüm arasında bir alaka yoktur.

9- Babaların çocuklarını kendi isimleriyle isimlendirmesini ölümün yaklaştığına alâmet sayarak bunu uğursuzluk olarak görmek.

10- Gözün hareket etmesi ya da atması, bu sağ gözde olursa hayır, sol gözde olursa şer sayılması.

11- Uğursuzluğun misallerinden biri de ticaret ile uğraşanların para üstü çevirmemeleri, para üstü çevirmeyi uğursuzluk saymaları.

12- Aynı şekilde kendi ayakkabısının üzerinde bir ayakkabı gördüğünde bunu sefere çıkacağının alâmeti sayması, elbisesinde kuş dışkısının bulunmasının sefere alâmet olduğuna inanması.

13- Âyetlerin açılması dedikleri şey: Kur'ân'ı açıp ilk karşılarına çıkan âyet rahmet veya cennetle ilgili âyet ise mutlu olup sefere çıkar. Azap ya da cehennem ile alakalı âyet çıkarsa bunu uğursuzluk sayar.

II. Mesele: Tehlikeli Yerlerden Uzaklaşmak Uğursuzluktan mıdır, Aynı Şekilde Tehlikeli Yerlere Yolculuk Yapmak Uğursuzluktan mıdır?

Cevap: Hayır, bilakis bu tehlikeden sakınmak ve sebeplere tutunmaktır. Ancak belde kendisinde taun hastalığının olduğu bir belde olursa, bu belde hakkında sahâbîlerden şöyle bir rivayet gelmiştir: "Ondan çıkılmaz, ona giril-

mez." Bunun dışındaki tehlikeli beldelerden uzaklaşmak tetayyurdan/uğursuzluktan değildir. Buna şu hadis işaret eder:

فِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ فِرَارَكَ مِنَ الْأَسَدِ

"Cüzzamlıdan, aslandan kaçtığın gibi kaç."[509] Yine *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmaktadır:

لَا يُورَدُ مُمْرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ

"Hasta olan sağlıklı olana uğramasın"[510]

[BİRİNCİ ÂYET: "...İyi biliniz ki onların uğursuzluğu Allah katındandır. Ancak çoğu bunu bilmez." *(A'râf, 131)*]

أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمْ عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"İyi biliniz ki, onların uğursuzluğu Allah katındandır. Ancak çoğu bunu bilmez."**[511]

Âyette geçen "أَلَا" uyarı edatıdır. Âyetin öncesi şöyledir:

وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا۟ بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ

"...Eğer başlarına bir kötülük gelirse, Mûsâ ve beraberindekilerin uğursuzluğuna yorarlardı..."

Âyette geçen "طَٰٓئِرُهُمْ/onların uğursuzluğu" kelimesi onlara takdir edilen mânasındadır. Bu İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* tefsiridir. Yani sahâbe tefsiridir.

Onlara takdir ve kazâ edilene tâir (طَائِر) demişler. Çünkü o kötü bir durumdu. O zaman takdir ve kazâ edilen onların üzerinde oldukları kötü bir durumdu.

509. Buhârî, 7/126, (No: 5707). **(Editör)**

510. Buhârî, 5771; Müslim, 4/1743, (No: 2221). **(Editör)**

511. A'râf, 131.

Âyette geçen takdir ve kazâ edilen onların üzerinde oldukları kötü bir durumdu.

Âyette geçen **"عِندَ ٱللَّهِ/Allah katındandır"** cümlesinin mânası; Allah'tandır.

O kader, yaratılma ve meşîet cihetinden Allah'tandır. Sebep ve irade cihetinden ise onlardandır.

O zaman onların kötü hâlet ve durumlarının sebebi, onların günahları ve küfürleridir. Bu Allah'tan kaderî bir ceza olarak sayılır.

I. Âyetin Konuya Delil Olduğu Taraf:

Bu kâfirler Mûsâ *(aleyhisselâm)* ve onla beraber olan mü'minleri uğursuz saydılar. Çünkü şahısları ve zatları uğursuz saymak Câhiliye'nin âdetiydi.

Bu günümüzde laiklerin rahat bir yaşam olduğunda "bu bizim almış olduğumuz adımlardan dolayıdır." Ancak bir kırılma gerileme olduğunda "bu bizden öncekilerin hatalarından dolayıdır" demeleri gibidir.

II. Mesele: Şahısları Uğurlu veya Uğursuz Saymanın Hükmü?

Hükmüne gelince bu tafsilatlıdır:

1- Hayır ehlini uğursuz saymaya gelince bu laik ve Câhiliye âdetindendir. Haramdır.

2- Şerre aklî bir sebep olmamasına rağmen zatları/kişileri uğursuz saymak haramdır.

3- Şerre aklî bir sebep olmasıyla beraber uğursuz saymak bu câizdir. Bu şu hadiste gelen mânadır: "...الشُّؤْمُ فِي ثَلَاثٍ: فِي المَرْأَةِ، وَالدَّارِ، وَالدَّابَّةِ *Uğursuzluk üç şeydedir; kadın, ev ve binek*"[512] başka bir rivayette "*At/*الْفَرَس" geçmektedir.[513]

---

512. Buhârî, 7/135, (No: 5753). **(Editör)**

513. Müslim, 4/1747, (No: 2225); Buhârî, 7/138, (No: 5772). Ulemâ bu rivayetlerde bildirilen üç şeyde uğursuzluk olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. İmam Mâlik ile bir cemaate göre rivayetlerden murad: Zahirî mânalardır. Allah Teâlâ (bazen) evi zarar veya ölüme sebep halkeder. Muayyen bir kadın ve at yahut hizmetçi de Allah'ın kaza ve kaderiyle bazen helake sebep olabilir. Hadisin mânası: Bazan bu üç şeyde uğursuzluk hâsıl olur, demektir. Hattâbî ile diğer birçok ulemâ bu rivayetlerdeki üç şeyin memnu

Bu üç şey uğursuz sayılırdı. Çünkü bunlar şerrin sebebi ve anahtarıydılar.

Bunun misali şudur: Adamın karısı geveze ve kötü dilli ise o zaman normalin dışında zarar ve şer gelir. Bu uğursuzdur ve onu terk etmek gerekir.

Evin uğursuz olması: Komşularının kötü ahlâklı olmalarıdır. Onlar tarafından şer ve problem geliyorsa bunu uğursuz saymak câizdir. Bunun çözümü orayı terk edip başka yere taşınmaktır.

---

olan teşe'ümden (uğursuzluktan) istisna edildiğine kail olmuşlardır. Yâni teşe'üm yasaktır. Yalnız içinde oturmaktan hoşlanmadığı ev, beraberce yaşamaktan hoşlanmadığı kadın veya hoşlanmadığı at, hizmetçi gibi şeyler olursa, bunlardan ayrılsın, demektir. Bazıları: «Evin uğursuzluğu; darlığı ve komşularının kötülüğünden ibarettir. Kadının uğursuzluğu doğurmaması, gevezeliği ve şüpheli işler yapmasıdır. Atın uğursuzluğu üzerinde harp edilememesi yahut fiyatının pahalılığı; hizmetçinin uğursuzluğu ise kötü ahlâklı olması, kendisine ısmarlanan şeylere kulak asmaması gibi şeylerdir.» demişlerdir.

Aynî diyor ki: "Bu babda sahîh olan mâna : Teşe'ümün bütün nevileriyle nefiy ve iptal edilmesidir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in: «*Teşe'üm (uğursuzluk) yoktur.*» buyurduktan sonra. «*Uğursuzluk üç şeydedir.*» buyurması Câhiliye devrinin itikadını hikâyedir (anlatmadır). Çünkü o devirde Araplar bu üç şeyde uğursuzluk olduğuna inanırlardı. Yoksa bu hadis Müslümanların itikadınca da bu üç şeyde uğursuzluk vardır mânasını ifade etmez. Bu rivayetlerin bazısında Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in : *«Eğer uğursuzluk namına bir şey varsa (bu) atta, kadında ve evdedir.»* buyurmuş olması bizce bu babdaki ihtilâfa meydan vermeyecek kadar açıktır. Çünkü hadisin mânası şudur: Eğer uğursuzluk namına bir şey sabit olsaydı şu üç şeyde sabit olurdu. Lâkin uğursuzluk namına bir şey sabit olmamıştır. Binâenaleyh bunlarda da uğursuzluk yoktur. Hz. Âişe'nin bu hadisi işittiği vakit kızdığı ve üzerinden bir elbise parçasının havaya uçtuğu, diğer bir parçasının da yere düştüğü rivayet olunur. Âişe *(radıyallâhu anhâ)* yemin ederek şunları söylemiştir: «Kur'ân'ı Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e indiren Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu sözleri asla söylememiştir. O ancak Câhiliye devri insanlarının bunlardan teşe'üm ediyor olduklarını söylemiştir.»"

Kâdî Iyâz'ın beyanına göre bu babda ulemâdan bazıları şunları söylemiştir : "Hadislerde geçen bu kısımlar bir araya getirilirse üç 'nevi hâsıl olur. Birincisi: Zarar kendisiyle hâsıl olmayan ve âmmenin hâssanın âdetini de teşkil etmeyen kısım ki buna iltifat edilmez. Şeriat da buna kıymet vermeyi yasak etmiştir. Bu tıyera yâni teşe'ümdür. İkincisi: Nadiren vuku bulan ve umumî zarara sebep olan kısımdır. Taun gibi. Onun bulunduğu yere gidilmez ve o yerden çıkılmaz. Üçüncüsü hususîdir. Ev, at ve kadın gibi ki: Böylelerinden (hususi durumlarda) kaçmak mubahtır.» bkz. Ahmed Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi*, "Selâm Bahsi, 32. Bâb"; Nevevî, *el-Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim*, 14/220; Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, 14/150; Kâdî Iyâz, *İkmâlu'l-Mu'lim bi-Fevâid-i Müslim*, 7/148-150. **(Editör)**

Bineğin uğursuz olması: İşe yaramazlığı çoğalarak kişinin malını yiyip tüketebilir. İşte bu durum uğursuzluktur. Bunun çözümü o hayvanı terk etmektir.

Bu sayılan şeylerde aranan şart bunlardan gelen problem normalden daha fazla olmasıdır. Az problem her insanda olur. Bundan dolayı İbn Manzûr *Lisânu'l-Arab*'da şöyle demiştir: "Uğursuzluk hayrın zıddıdır. Uğursuz adam şerri devam edendir."

Bizlerin de dediği gibi: "Mübarek adam", "mübarek kadın" bu sürekli hayra devam eden kadın ve adama denir. Uğursuz kadın, adam da bunun aksi olana denir.

Bu durum sadece bu üçüne özel midir?

Hayır, her çok normal olmayana şerre sebep olanın durumu aynıdır. Uğursuz kardeş, dost, şehir ve başka şeyler olabilir. Tabi biraz önce sayılan şartların meydana gelmiş olmasıyla beraber.

Bu sayılan şeylere uğursuz dememiz câiz midir?

Evet, câizdir.

Bununla câhilî tetayyur ve uğursuzluk arasındaki fark nedir?

Bunun bazı farkları vardır:

1- Bu üç şey için kaderî sebeplerdir. Câhilî uğursuzluk saydıkları şeyler ise hakiki sebepler değillerdir. Kuşun soldan geçmesini uğursuzluk saymaları; bununla kuşun arasında bir alaka yoktur.

2- Kadına atfedilen uğursuzluk, elde edilen tecrübe ve olaylardan sonra olmuştur. Câhilî olan işitilenler ve görülenlerle olan uğursuzluk ise ilk anda olur.

3- Kadına[514] atfedilen uğursuzluk hakikidir. Câhilî uğursuzluk ise vehim ve hayallerdir.

Şahıslar şerre sebep olduklarında kalp ve âzalarla alakalı olan şeylerle amel etmek câizdir.

514. Bundan cahil ve şerli kadın kastedilir. **(Editör)**

Kalple alakalı olan şey ondan nefret etmektir. Âzalarla alakalı olan şey ise terk edip gitmektir.

[İKİNCİ ÂYET: "Elçiler dediler ki: Uğursuzluğunuz kendinizdendir..." *(Yâ-Sîn, 19)*]

قَالُوا۟ طَٰٓئِرُكُم مَّعَكُمْ

İkinci âyete gelince yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Dediler ki: Uğursuzluğunuz kendinizdendir..."**[515]

طَٰٓئِرُكُم/Uğursuzluğunuz: Size kazâ ve taktir edilen.

مَّعَكُمْ/Sizinledir: Sizin sebebinizledir. Sizin için meydana gelen şer ve kötü durum sizin günahlarınız sebebiyledir.

İki âyetten çıkarılan sonuç; Câhiliye âdetinin şerre sebep olmayan insanları, şahısları uğursuz görmeleridir.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا عَدْوَى، وَلَا طِيَرَةَ، وَلَا هَامَةَ، وَلَا صَفَرَ" أَخْرَجَاهُ. زَادَ مُسْلِم: "وَلَا نَوْءَ، وَلَا غُولَ".

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Advâ (hastalığın bir kişiden başka bir kişiye geçmesi) yoktur, tıyera (uğursuzluk) yoktur, hâme[516] yoktur. Safer***

515. Yâ-Sîn, 19.

516. Hâme: Bir baykuş türü; Araplar bu kuşun birinin evine konmasını uğursuzluk sayarlardı. **(Mütercim)**

(Safer ayının uğursuz sayılması) yoktur." **Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.**[517] **Müslim şunu ziyade etmiştir: "*Nev*[518] *yoktur. Ğûl*[519] *yoktur."**[520]

لَا/Lâ: Cins içindir, isim ve haber alır.

عَدْوَى/Advâ: İsmidir. Haberi ise mahzûftur. Takdiri ise nefyinin delâletini bilmeye dayalıdır. Acaba tesir için midir, yoksa vücut için midir?

Buradaki takdir şudur: Kendi zatıyla tesir edecek bir advâ yoktur. Burada nefyedilen zâtî tesir ve müstakil sebebiyettir.

Sebep olmasına gelince Allah dilerse olur ve bu sahihtir.

Buradaki nefiy hakikat için değildir. Ancak onun kendi istediği zaman sebep olmasına gelince bu sahih değildir.

Bundan dolayı Buhârî'de muallak merfû olarak şöyle gelmiştir:

فِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ فِرَارَكَ مِنَ الْأَسَدِ

"Cüzzamlıdan, aslandan kaçtığın gibi kaç."[521] Yine *Sahîh*'te şöyle gelmiştir:

لَا يُورَدُ مُمْرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ

"Hasta olan sağlıklı olana uğramasın"[522] Bu sadece tesir ermesinden dolayıdır. Ancak Allah dilediği zaman.

Câhiliye âdeti ise onlar hastalığın kendi zatıyla bulaştığına inanıyorlardı. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu itikadı nefyetti.

Burada bir problem var: Gerçekte hasta biri sağlıklı birinin yanına geldiğinde hastalık geçmiyor mu?

---

517. Buhârî, 7/135, (No: 5757); Müslim, 4/1743, (No: 2220). **(Editör)**

518. Nev: Bir yıldızdır. Müşrikler yağmurun yağmasını ve rüzgârın esmesi gibi olayları yıldızların doğmasına bağlıyorlardı. **(Mütercim)**

519. Ğûl: Çöllerde dev şeklinde gözükerek insanların yollarını şaşırtan demektir. Şeytanın işlerindendir. **(Mütercim)**

520. Bk. *Sahîh-i Müslim*, 4/1742.

521. Buhârî, 7/126, (No: 5707). **(Editör)**

522. Buhârî, 5771; Müslim, 4/1743, (No: 2221). **(Editör)**

Cevap: Devamlı böyle değildir. Bazen hastalık geçer, bazen geçmez. Şayet kendi başına tesir etmiş olsaydı devamlı geçerdi.

I. Mesele: Tehlikeli Yerlerden Gitmek Vâcip midir?

Daha önce tehlikeli yerlerden gitmenin tetayyurdan olmadığını söylemiştik. Delili şu hadistir: *"Cüzzamlıdan aslandan kaçtığın gibi kaç"*

Ancak tehlikeli yerlerden çıkmak vâcip midir?

Biz deriz ki: Çıkmak câiz ve mubahtır. Kendine güvenip tevekkülü kuvvetli olan için tehlikeli yerde kalması câizdir. Tehlikeli yerlere gitmesi câizdir. Özellikle özel ya da genel bir fayda, maslahat varsa. Bundan dolayı İmam Ahmed ve Ebû Dâvûd şunu rivayet etmişlerdir:

أَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِ مَجْذُومٍ، فَأَكَلَ مَعَهُ، وَقَالَ: "كُلْ بِاسْمِ اللهِ، ثِقَةً بِاللهِ، وَتَوَكُّلًا عَلَيْهِ"

"Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* cüzzamlının elinden tutup, onunla beraber yemiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'a güven ve tevekkülle Allah'ın ismiyle ye."*[523] Hâlid bin Velîd *(radıyallâhu anhu)* zehir içmiştir. Bunda bazı insanların İslâm'a girmesi gibi genel bir maslahatı vardır.

Sa'd bin Ebî Vakkâs *(radıyallâhu anhu)* su üzerinde yürümüştür.

Ancak taun hastalığı bundan istisna edilir. Taunun bulunduğu şehre gidilmez. Sahâbîler, Amvâs şehrinde bulunan taun hastalığında böyle yapmışlardır.[524]

Bu taun hastalığına özel bir durum mudur, yoksa şehadetin sebepleri meydana geldiğinde de böyle yapmak mı gerekir; savaşmak için ilk safta bekleyen mücâhid hakkında, âyet-i kerimede yüce Allah'ın *(celle celâluhû)* buyurduğu gibi: يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ زَحۡفٗا فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلۡأَدۡبَارَ "Ey iman edenler!

523. Ebû Dâvûd, 4/20, (No: 3925); Ahmed, *Müsned*, hd. no: 19468. Benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. **(Editör)**

524. Amvâs, Filistin'in tarihî bir şehridir. Ömer *(radıyallâhu anhu)* döneminde (h. 18) burada bir veba salgını çıkmış ve Suriye'nin farklı yerlerine yayılmıştır. Detay için bk. *TDV İslâm Ansiklopedisi* "Amvâs" maddesi. **(Editör)**

Savaş düzeninde iken kâfirlerle karşılaştığınız zaman sakın onlara sırtınızı dönmeyin."[525]

Ve bu hastalıkları ve tehlikeli genel ortamları da kapsıyor mu?

Cevap: Açık olan bu sadece taun hastalığına özel bir durum değil. Bu taun, hastalık ve genel durumları da kapsıyor. Şehidlik, boğulma, yanma, karın ağrısı sebeplerine gelince bunlar taundan farklı şeylerdir. Boğulmadan, yanmadan ve karın hastalığından kurtulmak için gerekli sebepler neyse yapılması gerekir.

وَلَا طِيَرَةَ/**Tıyera yoktur:** Lâ edatı cinsi nefyetmek içindir. Haberinin takdiri şöyledir: Hakikaten tıyera yoktur. Bu hakikatin ve vücudun nefyi içindir. Tesirin nefyi için olması daha evlâdır. Tıyeranın tesiri de yoktur, hakikati de yoktur.

وَلَا هَامَةَ/**Hâme (Baykuş) yoktur:** Hâme kelimesindeki mîm (م) harfini şeddeli ve şeddesiz de okuyabiliriz.

Hâme: Bir çeşit kuştur. Biri zulümle öldürüldüğünde onun kabri başında onun öcü alınana kadar seslenir durur. Câhiliye'nin inancı buydu. Kimileri de bunun ölümün alâmeti olduğunu söylemişlerdir. Birinin çatısına konduğunda ve seslendiğinde bunun ölüm olduğu anlaşılır ve hazırlık yapılır.

Buradaki nefiy birinci mâna için midir yoksa ikinci mâna için mi?

İmam Nevevî: İki mânanın da nefyi için olduğunu söylemiştir.

Buradaki nefiy hakikat için mi, tesir için mi?

Hakikate gelince, bu vardır. Çünkü o var olan bir kuştur. Buradaki nefyi tesir içindir. Hâme bir çeşit kuştur. Bu özelin umuma atfı bâbındandır.

وَلَا صَفَرَ/**Safer yoktur: Bunun üç mânası vardır:**

1- Karında olan bir yılan ya da hastalıktır. Hastalığın şiddetinden hastanın rengi sararır. Meşhur olan budur.

2- Bu bilinen safer ayıdır. Bunun afet ve bela ayı olduğuna inanırlar. Onu uğursuz sayarlar.

525. Enfâl, 15.

3- Bu geciktirme ve unutma mânasındadır. Onlar muharrem ayını safer ayına tehir ederlerdi. Doğruya yakın olan birincisi sonra ikincisidir.

Birinci neviye göre o hastalıktır. Böyle kabul edersek buradaki nefyi istikbaldeki tesire hamledilir. Böylece hastalığın bulaşması mânasındaki advâ mânasına gelir.

İkinci mânaya göre ise bu da safer ayını uğursuz saymalarıdır. O zaman bu itikadın sahih olmasını nefyediyor. Bir de bu ayın şerli tesir etmesini nefyediyor.

Safer ayına diğer uğursuz sayılan zamanlar ve günler de kıyas edilir. Sanki bazı aylar ya da günler var ki orada şer vukû bulur. Meselâ şevvâl ayında nikâh kıymanın uğursuz olduğuna inanırlardı.

Başka bir görüşe göre buradaki "Lâ/لَا" edatı nehiy içindir. O zaman mâna şöyle olur: Tetayyur yapmayın, advânın kendi kendine tesir ettiğine inanmayın. İbnu'l-Kayyim der ki: "Bu hadis nehyi de nefyi de ihtimal eder."

زَادَ مُسْلِم: "وَلَا نَوْءَ، وَلَا غُولَ"/**Müslim şunu da ziyadede bulundu: "Nev yıldızı da yoktur, ğûl da yoktur."**

وَلَا نَوْءَ/**Nev yoktur:** Lâ cinsin nefyi içindir. Burada nefyedilen tesirdir, hakikat değildir.

نَوْءَ/**Nev:** Bundan yıldız kastedilir. Bazı Araplar bazı yıldızların uğursuz olduğuna inanıyorlardı ve şöyle diyorlardı: Bu tembellik, yorgunluk yıldızıdır. Bu bela yıldızıdır. Bazı yıldızları da uğurlu görerek "bu hayır yıldızıdır" diyorlardı.

Hadis, yıldızın hayır ve şer açısından tesir etmesini nefyetmiştir.

وَلَا غُولَ/**Ğûl yoktur:** Ebu's-Sa'âdêt'in dediğine göre ğûl şeytanların bir cinsidir. O cinlerin şeytanlaşmış olanıdır. İnsanlara insan kılığında gözüküp yollarını kaybetmelerine sebep olur. Ya o yanlış yoldan yürüyüp insanları da peşine takıyordu ya da "yolunuz şuradandır" deyip insanları kandırıyordu. Onları sözü ya da fiili ile saptırıyordu. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onun tesirini nefyetmiştir. Ğûl'ün Araplar'ın bir zannı olduğu da söylenmiştir. Bu görüşe göre hadis hakikatin nefyi içindir.

Biz bunun tesirinin nefyi için olduğunu söylediğimizde şöyle olur: İnsan Kur'ân okuma ya da zikir yapma gibi sebepleri yerine getirdiğinde onun bir tesiri olmaz.

[ENES BİN MÂLİK HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا عَنْ أَنَس رَضِيَ الله عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ، وَيُعْجِبُنِي الفَأْلُ» قَالُوا: وَمَا الفَأْلُ؟ قَالَ: «كَلِمَةٌ طَيِّبَةٌ».

Yine Buhârî ve Müslim, Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Advâ (hastalıkta bulaşıcılık) yoktur, tıyera (uğursuzluk) yoktur. Fe'l benim hoşuma gider."*** **Fe'l nedir? dediler. Buyurdu ki:** ***"Güzel sözdür."***[526]

الفَأْلُ/**Fe'l:** Ebu's-Sa'âdêt fe'l kelimesinin mutlu ve mutsuz eden şeylerin ikisine de kullanıldığını söylemiştir. Böyle olursa zıt şeyler için olur.

Hadisin zâhirinden fe'lin de tıyeraden (uğursuzluktan) olduğu anlaşılıyor. Bu Araplar'ın itikadına göre böyleydi. Onların itikadına göre fe'l ve tıyera birdi. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ise fe'li ispat edip, güzel görmüştür. Tıyerayı ise iptal etmiştir.

Böylece fe'l lügatte şu mânaya gelir: Hem hayra hem de şerre kullanılır. Hem sevindiren hem de üzen şeylere kullanılır.

Şer'î mânası ise şudur: Güzel cümlelerdir. Güzel kelime cümlesinin mânası ise şudur; olumlu cümleler ya da güzel isimlerdir.

Güzel kelimeleri sevmek onlarla mutlu olmak, güzel isimleri sevmek onlarla mutlu olmak fe'ldendir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in; kurtuluş, başarı, selamet kelimelerini ya da bunlardan türemiş olan isimleri duymak hoşuna gidiyordu.

O, kötü kelime ve kötü isimlerden de hoşlanmaz, onlardan nefret ederdi. İnsanın kötü kokudan nefret edip kaçtığı gibi.

---

526. Buhârî, 7/139, (No: 5776); Müslim, 4/1746, (No: 2224). **(Editör)**

Mesele: Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği hadiste olduğu gibi Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bir elçi gönderdiğinde ve ismi güzel ise sevinirdi. İsmi kötü ise bunun hoşnutsuzluğu yüzünde belirirdi.

İmam Mâlik bir keresinde Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle dediğini rivayet etmiştir:

مَنْ يَحْلُبُ لَنَا؟ فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: مَا اسْمُكَ؟ قَالَ: حَرْب. فقال: إجْلِسْ

"Kim bizim için süt sağacak?" Adamın biri kalktı. *"Senin ismin nedir?"* dedi. Adam, "Savaş" dedi. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*; "Otur" dedi.[527]

Farklar:

1- Fe'l güzel nefislerin sevdiği güzel şeylerdir. Bunlar güzel isim ve güzel kelimelerden ibarettir.

2- "Yâ sâlim!" sesini duyduğunda kurtuluşa ereceğine, "Ya hâsir!" sesini duyduğunda da zarara uğrayacağına inanmaz. Ancak Sâlim ismini duyduğunda mutu olur ve güç bulur. Hâsir ismine bakıp ondan etkilenmez. Fe'l sadece mutlu olup güç bulmaktır. Yoksa bu isimlerle selâmet ya da hüsrana uğrama itikadı yoktur.

İsmi kötü olan bir insan süt sağdığında o sütte şer olduğu itikat edilmez.

Mesele: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bazı kötü isimleri değiştirmiştir. Bunu o ismin, sahibine tesir ettiğinden dolayı yapmamıştır. Ya da o isim sahibinin arkadaşlarına kötü etki ettiğinden dolayı yapmamıştır. Sadece kötü isimlerden bozulmamış fıtratlar nefret ettiğinden dolayı yapmıştır.

كَلِمَةً طَيِّبَةً/**Güzel kelime:** Bunun mefhûm-u muhâlifi Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kötü kelimeler ve kötü isimlerden hoşlanmadığıdır.

[URVE BİN ÂMİR HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلِأَبِي دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: ذُكِرَتِ الطِّيَرَةُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «أَحْسَنُهَا الْفَأْلُ وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا، فَإِذَا

527. Mâlik, *Muvatta'*, (Zührî'nin rivayeti), 2/152, (No: 2049). **(Editör)**

رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ»

Ebû Dâvûd sahîh bir senedle Ukbe bin Âmir'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **yanında uğursuzluk zikredildi. Buyurdu ki:** ***"En güzeli güzel sözdür. Uğursuzluk Müslümanı işinden alıkoyamaz. Sizden biriniz hoşlanmadığı bir şey gördüğünde şöyle desin: 'Ey Allah'ım! Güzellikleri ancak Sen getirisin, kötülükleri de ancak Sen defedersin. Güç ve kuvvet ancak sendendir.'"***[528]

Musannif bu hadisi sahîh saymıştır. Cumhur ise onun zayıf olduğu görüşündedir. Zayıflığının sebebi ise senedinde kopukluk olmasıdır.

Musannif dedi ki: Ukbe bin Âmir, doğru olan ise Urve bin Âmir'dir. Bunu *Teysîru'l-Azîzi'l-Hamîd*'in sahibi söylemiştir.

[İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَرْفُوعاً: "الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ، وَجَعَلَ آخِرَهُ مِنْ قَوْلِ ابْنِ مَسْعُودٍ.

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir:** ***"Uğursuzluk şirktir, uğursuzluk şirktir. Bizden herkesin nefsine bir şey tesir eder. Ancak Allah onu tevekkülle yok eder."***[529] **Hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadisi sahîh görüp hadisin sonunu da İbn Mes'ûd'un sözünden saymıştır.**

Bu hadis tıyeranın hükmünü belli ediyor.

Hadisteki şirk lafzı nekredir. Bu büyük şirk midir, küçük şirk midir?

---

528. Ebû Dâvûd, 4/18, (No: 3919). **(Editör)**

529. Ebû Dâvûd, 4/17, (No: 3910). Ebû Dâvûd'da *"Uğursuzluk şirktir"* ifadesinden sonra "ثَلَاثًا/üç defa" ifadesi de geçmektedir; bu durumda hadis "üç defa *'uğursuzluk şirktir'* buyurdu" şeklindedir. **(Editör)**

Bu kişinin itikadına göredir. Her kim tıyeranın kendi zatıyla etki ettiğine inanırsa ya da geleceğe alâmet olduğuna inanırsa bu büyük şirk olur. Kim de onun sebep olduğuna inanırsa bu küçük şirk olur.

وَمَا مِنَّا إِلَّا/**Bizden herkes muhakkak etkilenir:** Bu cümle müdrectir. İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* cümlesidir.

Müdrec: Başkasının cümlesine kendi cümlesini, fasıla koymadan girdirmeye denir. Bunun müdrec olduğuna Buhârî, Tirmizî ve Münzirî hükmetmiştir.

وَمَا مِنَّا إِلَّا/**Bizden herkes muhakkak etkilenir:** Ancak bu ona zarar vermez.

[İBN AMR HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلِأَحْمَدَ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَمْرٍو: "مَنْ رَدَّتْهُ الطِّيَرَةُ مِنْ حَاجَةٍ، فَقَدْ أَشْرَكَ "، قَالُوا: مَا كَفَّارَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ: " أَنْ تَقُولَ: اللهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ "

İmam Ahmed'in İbn Amr'dan şu hadisi vardır: *"Kimi uğursuzluk ihtiyacından alıkoyarsa o şirk koşmuştur."* Bunun kefâreti nedir? dediler. Buyurdu ki: "Şöyle demenizdir: *'Ey Allah'ım! Hayır ancak Senin hayrındır. Uğursuzluk ancak Senin uğursuzluğundur.*[530] *Senden başka ilah yoktur.'"*[531]

Bu hadisin sahîh olduğu konusunda ihtilâf edilmiştir. Bazıları İbn Lehî'a'dan dolayı zayıf demişlerdir. Onlara göre İbn Lehî'a mutlak olarak zayıf râvidir. Bazıları da senedinde İbn Lehî'a olsa da onu sahîh görmüşlerdir. Çünkü İbn Vehb ondan rivayet etmiştir. Bu Abdullah'lardan (Abâdile'den)[532] biridir.

530. Yani senin yaratman ve izninledir. **(Editör)**

531. Ahmed, 11/623, (No: 7045). **(Editör)**

532. Burada bir karışıklık vardır. Eğer burada kastedilen kişi meşhur İbn Vehb ise bu Abdullah bin Vehb'tir (h. 125-197). Kendisi tebeu't-tâbiînden olan mısırlı bir fakih ve sika bir muhaddistir. İmam Mâlik'in talebesidir. Ancak Abâdile'den değildir. Abâdile, "Abdullahlar" anlamına gelip sahâbeden Abdullah bin Abbas (ö. 65/687-688), Abdullah bin Ömer (ö. 74/693), Abdullah bin Amr (ö. 65/687-688) ve Abdullah bin

مَنْ/**Men:** Hadiste geçen bu edat umum ifade eden edatlardandır. Müslümanı da kâfiri de kapsar.

رَدَّتْهُ الطِّيَرَةُ/**Tıyera gönderirse:** Tıyeranın şirk olmasının kaidesi budur. Ya onu ihtiyacından döndürmesi ya da onun kendi zatıyla etki ettiğine itikat etmesidir.

فَقَدْ أَشْرَكَ/**Muhakkak şirk koşmuştur:** Bu lafızda mutat olan genel olarak büyük şirkte kullanılmasıdır.

Eğer büyük şirk mânasında kullanılırsa o zaman tıyeranın fâil olduğuna inanarak ihtiyacından vazgeçmiştir. Ya da gaybtan haber verdiğine inandığından dolayı böyle yapmıştır.

Fadl bin Abbas'ın hadisi:

إِنَّمَا الطِّيَرَةُ مَا أَمْضَاكَ، أَوْ رَدَّكَ.

"Tıyera seni işine devam ettiren ya da alıkoyandır."[533] İbn Müflih *el-Âdâbu'ş-Şer'iyye*'de bu hadisi zayıf görmüştür. Çünkü hadiste hem kopukluk hem de meçhullük vardır. Mâna cihetinden ise mânası sahihtir.

I. Kişinin "Allah'ın uğuru senin uğurun değil" Sözünü Söylemesinin Hükmü?

Bazı âlimler bunun câiz olduğunu söylemişlerdir. Yani ben Allah'tan gelecek bir hayırdan umutluyum.

Zübeyr (ö. 73/692)'dir *(radıyallâhu anhum)*. Bu dört fakih ve muhaddis sahâbî için "Abâdile" denilmektir. Burada Abâdile'den olduğu kastedilen kişi eğer bu hadisi nakleden Abdullah bin Amr el-Âs ise bu doğru olur. **(Editör)**

533. Ahmed, 3/327, (No: 1823). **(Editör)**

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي التَّنْجِيمِ}

[29.] BÂB: MÜNECCİMLİK HAKKINDA GELENLER

قَالَ الْبُخَارِيُّ فِي "صَحِيحِهِ": قَالَ قَتَادَةُ: خَلَقَ اللهُ هَذِهِ النُّجُومَ لِثَلَاثٍ: زِينَةً لِلسَّمَاءِ، وَرُجُوماً لِلشَّيَاطِينِ، وَعَلَامَاتٍ يُهْتَدَى بِهَا. فَمَنْ تَأَوَّلَ فِيهَا غَيْرَ ذَلِكَ أَخْطَأَ، وَأَضَاعَ نَصِيبَهُ، وَتَكَلَّفَ مَا لَا عِلْمَ لَهُ بِهِ. أ. هـ.

وَكَرِهَ قَتَادَةُ تَعَلُّمَ مَنَازِلِ الْقَمَرِ، وَلَمْ يُرَخِّصِ ابْنُ عُيَيْنَةَ فِيهِ، ذَكَرَهُ حَرْبٌ عَنْهُمَا، وَرَخَّصَ فِي تَعَلُّمِ الْمَنَازِلِ أَحْمَدُ وَإِسْحَاقُ.

وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: مُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَقَاطِعُ الرَّحِمِ، وَمُصَدِّقٌ بِالسِّحْرِ" رَوَاهُ أَحْمَدُ وَابْنُ حِبَّانَ فِي صَحِيحِهِ.

Buhârî *Sahîh*'inde dedi ki: Katâde dedi ki: "Allah bu yıldızları üç şey için yaratmıştır: Göğü süslemek için, şeytanları taşlamak için ve kendisiyle yol bulunması için. Kim bunların dışında başka şeyler için te'vil ederse hata etmiştir. Nasibini kaybetmiştir. Kendisi hakkında ilmi olmadığı konuda kendini zora sokmuştur."[534]

Katâde Ay'ın menzillerini (astroloji ilmini) öğrenmeyi mekruh görmüştür. İbn Uyeyne buna ruhsat vermemiştir. Bunu onlardan Harb rivayet etmiştir. İmam Ahmed ve İshak, Ay'ın menzillerini öğrenmeye cevaz vermişlerdir.

Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *"Üç kısım insan cennete gi-***

534. *Sahîh-i Buhârî*, 4/107. **(Editör)**

remez; içki içen, sihri doğrulayan, sıla-i rahmi kesen."[535] **Ahmed ve İbn Hibbân *Sahîh*'inde rivayet etmiştir.**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: MÜNECCİMLİĞİN [التَّنْجِيم] TARİFİ

التَّنْجِيم/**Tencîm:** Tef'îl bâbından Necm'den (النَّجْم) türetilmiştir.

Istılâh mânası: Cumhurun müneccimliğe tarifi şöyledir: Yörüngelerle yeryüzü olaylarına delil getirmeye denir. Bu Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye'nin tarifidir. Birçok şârih de bu tarifi tercih etmiştir. Fakat bu tarif genel olarak müneccimliği kapsamaz. Bu müneccimliğin çeşitlerinden birinin tarifidir. Tariflerde istenen ise kapsayıcı olmasıdır.

Bundan dolayı müneccimin kapsayıcı tarifi şöyledir: Yıldızlarla yeryüzü olaylarına ve hissî duygulara delil getirmektir. Ziraat gibi. Böyle bir tarif yaptık ki tesyîr ve te'sîr ilmini de kapsasın. Bu iki ilim yıldızların olaylara bizzat etkisi olduğunu kabul eden ilimdir.

İKİNCİ MESELE: MÜNECCİMLİĞİN KISIMLARI

Müneccimlik konusu ve maddesi bakımından iki kısma ayrılır:

1- Te'sîr İlmi.

2- Tesyîr İlmi.

ÜÇÜNCÜ MESELE: TE'SÎR İLMİNİN KISIMLARI

Te'sîrden Maksat: Bu yıldızların olaylara etki etmesidir. Bu birkaç çeşittir.

Birinci Çeşidi: Yıldızın fâil ve müessir olduğuna itikat etmek. Yani olayları o yaratıyor, inancında olmak. Bunun hükmü icmâ ile büyük küfürdür.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

هَلۡ مِنۡ خَٰلِقٍ غَيۡرُ ٱللَّهِ

535. Ahmed, *Müsned*, 4/399, İbn Hibbân, 12/165, (No: 5346). **(Editör)**

"...Allah'tan başka yaratıcı mı var?..."[536] buradaki "hel" (هَلْ) edatı nefiy mânasında olan istifhâm edatıdır. Yani Allah'tan başka yaratıcı yoktur. Bu rubûbiyet bâbında şirktir.

İkinci Çeşidi: Yıldızların doğması, batması, toplanması ve ayrılması gibi hareketleri gayba delil getirmektir. Yani ilerde şu olacak demektir: **Misal:** "Cevzâ yıldızında (Dev yıldızı) doğan mutlu olacak." "Sünbül burcuyla[537] evlenenin evliliği bitecek." "Şu yıldızda savaşan şöyle olacak." "Şu yıldızda sefere çıkan şöyle olacak" demek gibi. Ya da "Filan yıldız doğduğunda yağmur yağacak." demek gibi.

Bu kısmın hükmü de küfür ve büyük şirktir. Çünkü gayb ilmini bildiğini iddia ediyor.

قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ

"De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başkası bilemez..."[538] Bu gayb ilmini bildiğini iddia etmektir. Bunun hükmü kâhin ve falcının hükmüyle aynıdır. Bu bâb daha önce geçti.

Üçüncü Çeşidi: Onun sebep, Allah *(celle celâluhû)*'nun ise fâil olduğuna inanmak. Onu olaylara sebep kılmak. Bu çeşitte olaylar gerçekleştiğinde sebeplik yıldızlara nispet edilir.

Bununla daha öncekiler arasındaki fark: Öncekiler ileride olacaklardan haber vermedir. O gelecek zaman ile alakalıdır. Bu ise olaylar gerçekleşmiş, sadece sebebiyet yıldıza nispet edilmiştir.

Buna misal şudur: Ekinler helakten kurtulduğunda, kurtuluş Süreyya yıldızına nispet edilir. Ekinlerin kurtulmasının sebebi odur, denir.

Başka bir misal: Yağmurun yağması filan yıldıza nispet edilir. Rüzgâr esmesi filan yıldızın doğması ya da batmasına nispet edilir. Ancak "filan zaman yağmur yağacak" denilmesi başka bir şeydir.

---

536. Fâtır, 3.

537. Başak burcu. **(Editör)**

538. Neml, 65.

Bu bâbın hükmü haram ve küçük şirk olmasıdır. Çünkü bunda gaybtan haber verme durumu yoktur. Bu sadece olayları bizzat sebep olmayan şeylere nispet etmektir.

Bu kısımda şu şart koşulur: Kendisine sebebiyetin nispet edildiği şeyin ne şer'an ne kader ciheti ile sahih olmaması gerekir.

Ancak nispet şer'an ya da kader ciheti ile sahih olur ise haber verilmesi câiz olur.

Buna misal şudur: Güneş üzerinde doğduğundan bu ekin kuvvetlendi, güçlendi denmesi. Bu câizdir. Çünkü güneşin sıcaklığı bitkilerin büyüyüp güçlenmesinde kaderî bir sebeptir. Ancak bunun haber bâbından olmasını şart koştuk. Şayet inşa bâbından olursa yani övgü/medh olarak söylerse orada şunu demek gerekir: Bu ilk Allah'tandır sonra hakiki sebeptendir. Bunun delili İbn Ebî Hâtim'in hasen bir senedle İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* rivayet ettiği şu hadistir: "İbn Abbas şu âyet-i kerîme hakkında şöyle dedi: **"...Allah'a ortaklar koşmayın..."**[539] O kişinin şöyle söylemesi gibidir: Evde ördek olmasaydı hırsız gelirdi. Bunu küçük şirk saymıştır.[540]

DÖRDÜNCÜ MESELE: MÜNECCİMLİĞİN İKİNCİ ÇEŞİDİ:

Tesyîr İlmi: Yıldızların kaymasını mubah olan maslahatlara delili getirmektir.

Bu iki kısma ayrılır:

Birinci Kısım: Yıldızlarla dinî maslahatlara delil getirmek; misal: Yıldızları kıbleye delil getirmek. Gecenin son üçte birine delil getirmek. Namaz vakitlerinin girdiğine delil getirmek. Bunun hükmü farz-ı kifâyedir. Muhtaç olanın bunun öğrenmesi müstehaptır. Sefere çıkacak kişi gibi. Bu tartışma konusu değildir.

İkinci Kısım: Yıldızları dünyevî maslahatlara delil getirmek, yıldızlarla dört yöne delil getirmek. Ekin mevsimlerine delil getirmek. Senenin mevsimlerine delil getirmek ve benzerleri şeyler.

---

539. Bakara, 22

540. İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 1/62, (No: 229). **(Editör)**

Bunu öğrenme konusunda âlimler iki görüş üzere ihtilâf etmişlerdir:

Birinci Görüş: Bu Katâde ve ona muvafık olanların görüşüdür. Onlar bunu öğrenmeyi mekruh görürler. Katâde'nin delili kötülüklerin önünü kesme olan sedd-i zerâidir. Çünkü müneccimlik ilk onun zamanında ortaya çıkmıştır.

Yıldızlarla alakalı ilim üçüncü asırda yayıldı. Daha sonra dördüncü ve beşinci asırda çoğaldı. Tesyîr ilmini öğrenmenin mekruh olduğu fetvasını kötülüklerin önünü kesmek için verdi. Ta ki bununla te'sîr ilmine ulaşılmasın.

İkinci Görüş: İmam Ahmed ve ona muvafık olanların görüşüdür. Onlar bunu öğrenmenin câiz olduğunu söylerler. Bunun câiz olduğuna şu âyet-i kerîmeyi delil getirirler:

وَعَلَٰمَٰتٍ وَبِٱلنَّجۡمِ هُمۡ يَهۡتَدُونَ

"İnsanlar yıldızlarla da yollarını bulurlar."[541] Bu âyet yön bulma konusunda umumdur. Yani hem dinen hem de dünya olarak yön bulma yolu budur. Bir de "eşyada asıl olan mubahlıktır" kaidesi de buna delâlet eder. Maslahat-u mürsele de buna delâlet eder. Çünkü bunda insanlar için maslahat vardır. Bir de İbnu'l-Müseyyeb'in "Fayda veren şeylerden nehyolunmaz"[542] sözü geçmişti.

Bana göre doğruya daha yakın olan görüş budur: İki görüşü cemetmek mümkündür. Dünya maslahatları için tesyîr ilmini öğrenmek câizdir. Ancak te'sîr ve yıldız ilimleri ile fitne çoğaldığı vakitler hariçtir. Katâde'nin görüşü bir zamana, İmam Ahmed'in görüşünü ise başka bir zamana hamledebiliriz.

BEŞİNCİ MESELE: [BAZI BURÇ VE ASTROLOJİ DERGİLERİ HAKKINDA]

Beşinci mesele: Bazı dergi sahiplerini ele almak: Bazı dergi sahipleri te'sîr ilmini öğrenmeye teşvik ediyorlar. Son sayfada şu başlığı görebilirsin; **"Sen ve Payın"** bir senenin burçlarını oraya koyuyorlar ve oraya kehanet ve burç-

541. Nahl, 16.

542. Bkz. "[27] Sihir Çözme Hakkında Gelenler Bâbı" başlıklı bölüm. **(Editör)**

lar koyuyorlar. Şöyle diyorlar: Filan burçta doğan filan haftada yolculuk yapmasın. Bu büyük şirktendir. Bunlarla alakayı kesip karşı çıkmak gerekiyor.

ALTINCI MESELE: [MÜNECCİMLERİN TE'SÎR İLMİ HAKKINDAKİ BÂTIL İSTİDLÂLLERİ]

Bazı müneccimler bazı âyetleri te'sîr ilminin câiz olduğuna delil getiriyor ve onun bir eseri olduğunu söylüyor. Allah'ın *(celle celâluhû)* İbrâhim *(aleyhisselâm)* hakkındaki âyet-i kerîmesi:

فَنَظَرَ نَظۡرَةٗ فِي ٱلنُّجُومِ * فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٞ

"İbrâhim yıldızlara baktı ve 'ben hastayım' dedi."[543]

Müneccimler der ki: İbrâhim *(aleyhisselâm)* müneccimliği öğrenmiştir. O yıldızın doğuşuna baktı, müneccimlik yaptı ki ta ki olacak şeyleri öğrenmek istedi. Onlara göre İbrâhim *(aleyhisselâm)* ilmi (hâşâ) yıldızlardan alıyordu. Bu, muvahhidlerin imamına büyük bir iftiradır. Allâme İbnu'l-Kayyim bunu *"Miftâhu Dâri's-Sa'âde"* kitabında (s. 523) ele almıştır.

Bunlara doğru cevap kısaca iki noktada olur:

Birinci Reddiye: Aklî Reddiye: Hastalık yıldızlarla delil getirmeye ihtiyaç duymaz. Hastalık his ve fıtratla bilinir. Her insan kendi hastalık ve sıhhatini yıldızlara bakmadan bilir.

İkinci Reddiye: İbrâhim *(aleyhisselâm)* yıldızlara fiilî tevriye ta'rîz bâbından baktı. İbrâhim *(aleyhisselâm)* kendini kavmine karşı korumak için tevriye kullanmıştır. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyuruyor:

فَتَوَلَّوۡاْ عَنۡهُ مُدۡبِرِينَ

"Bunun üzerine arkalarını dönüp ondan uzaklaşırlar."[544] Onların putlarını kırdığından dolayı ona yapmak istedikleri şeyleri defetmek için öyle söylemişti. Yoksa hasta ya da sağlıklı olduğunu bilmek için bakmamıştı. O fiilî ta'rîz kullandığı gibi sözlü ta'rîz de kullanmıştı. Zalimin elinden kurtulmak için eşi Sâra'ya "O benim kız kardeşimdir" demişti.

543. Sâffât, 88-89.

544. Sâffât, 90.

Yine o şöyle demişti:

بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا

"...Bilakis onu büyükleri olan şu yaptı..."[545]

YEDİNCİ MESELE: YAĞMURUN YAĞMASI VEYA RÜZGÂRIN ESMESİ BEKLENTİSİ İLE VERİLEN HAVA RAPORLARI HABERLERİNİN HÜKMÜ NEDİR?

"Hava bulutlu olacak" ya da "yağmur yağması bekleniyor" diye verilen hava raporları haberlerinin hükmü, Güneş ya da Ay'ın tutulmasının haberini vermek gibi câizdir. Tabi bu araştırma yapılan âletler ya da tecrübeye dayanıyorsa. Ya da Allah'ın kevnî kanunlarından bildikleri şeylere dayanarak söylüyorsa bu câizdir. Ancak bu mücerred zan olduğundan dolayı isabet de edebilir, hata da edebilirler. Ona hüküm bina etmek gerekmez. Bu kerâhet bâbından mıdır? Hayır, bu bâbdan değildir.

SEKİZİNCİ MESELE: ASTROLOGLARA VE COĞRAFYACILARA KARŞI KONUMUMUZ NE OLMALI?

Bu İsrâiloğulları gibi üç kısımdır:

1- Şeriata muhalif olanlar; bunlar yalanlanır. Tasdiklenmesi câiz değildir.

2- Şeriata muvafık olanlar; bunlar tasdiklenir. Çünkü bu şeriatın söylediğidir.

3- Şeriata ve akla muhalif olmayıp şeriatta kendisi hakkında bir şeyin gelmediği şeyler; bu İsrâiloğulları'nın hadisleri gibidir. Yalanlanmaz da tasdik de edilmez. Ancak karinelerin doğruluğuna delâlet ettiği şeylere engel yoktur.

545. Enbiyâ, 63.

DOKUZUNCU MESELE: YILDIZ VE GEZEGENLERİN HAYAT ÜZERİNDE BİR ETKİSİ VAR MI, YOKSA BUNLARIN TESİRİ NEFYEDİLİP BUNUN TE'SÎR İLMİ BÂBINDAN OLDUĞU MU SÖYLENİR?

Yıldız, Güneş, Ay ve bunların dışındaki diğer yıldızlar iki kısımdır:

1- Hem şeriat hem de kader açısından tesiri olanlar. Bu tesir ispat da edilir, itiraf da edilir. Bu câiz olmayan te'sîr ilmi bâbından sayılmaz. Bilakis bu câiz olan kısımdandır.

2- Hakikati olmayan zannî tesirler ki bunlar; yıldızlar, Güneş ve Ay'dan nefyedilir.

[I. Ay'ın Tesiri:]

Ayın tesiriyle başlıyoruz. Ayın tesiri iki kısma ayrılır:

[I.I.] Birinci Kısım: Şer'an ve Kaderî Olarak Sabit Olan Eser:

Işık vermesi ve Ay ile yol bulma eseri gibi eserler; Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

تَبَارَكَ ٱلَّذِي جَعَلَ فِي ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَٰجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا

"Göğe burçlar yerleştiren, orada bir ışık kaynağı ve aydınlatan bir Ay yaratan Allah'ın şanı yücedir."[546] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَعَلَٰمَٰتٍ وَبِٱلنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ

"İnsanlar yıldızlarla da yollarını bulurlar."[547]

هُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ ٱلشَّمْسَ ضِيَآءً وَٱلْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُۥ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُواْ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ

"Güneş'i bir ışık, Ay'ı da bir aydınlık kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona menziller takdir eden odur..."[548]

---

546. Furkân, 61.

547. Nahl, 16.

548. Yûnus, 5.

Ay'ın denizdeki yükselme ve dalgalanma da etkisi var mı?

Ay'ın bu etkisini İbnu'l-Kayyim *"Miftâhu Dâri's-Sa'âde"* kitabında ispat etmiştir. Orada Ay'ın denizin yükselmesinde ve dalgalanmasında etkisi olduğunu söylemiştir. Onun kelamının mânasının özeti şudur: Ay her denize yaklaştığında doğup, battıktan sonra kabarma meydana gelir. Ay batmaya meylettiğinde ise dalgalanma olayı uzaklaşır.

İlmî yönden bu şekilde ispat edilmiştir. Bu günlük olan kabarma ve dalgalanmalar içindir. İlmî yönden bu ispat edildikten sonra şeriatta buna muarız bir delil yoksa o zaman benzeri etki ispat etmenin bir engeli yoktur. Ancak Ay'ın denize olan etkisi Allah'ın *(celle celâluhû)* istemesi ve irade etmesiyledir.

Ay'ın deniz dışındaki akıcı ve rutubetli şeylere etkisi var mı?

İbnu'l-Kayyim, bunu kitabında müneccimler bâbında ispat etmiştir.

Şöyle demiştir: Ay insanlara yaklaştıkça vücutlarındaki rutubet artar. Vücudun dışındaki ıslaklık çoğalır. Ay insandan uzaklaştıkça rutubet vücudun içine çekilir. Vücut daha kuru bir hâl alır.

Hatta şöyle demiştir: İnsan ayın ışığında uyuduğunda vücudundaki iltihap çoğalır. Bunu hayvanların sütü ispat etmiştir. Fakat bu aylık etkidir. Demiştir ki: Bu ayın başında olur. Ay yarılandıkça hayvanlardaki süt artar. Ayın sonuna doğru gidildiğinde hilâl küçüldükçe süt azalır.

Ekin ve ağaçlara olan etkisinden de bahsetmiştik. Ay'ın yakınlığına ve kuvvetine göre ekilen ağaç ve ekinler onun uzak olduğu vakitlerde ekilen ağaç ve ekinlerden daha kuvvetli ve verimli olur. Bunların hepsini İbnu'l-Kayyim ispat etmiştir. Yine Ay'ın balıklar ve kuşlar üzerindeki etkisinden de bahsetmiştir.[549]

Her hâlükârda biz deriz ki: Şayet bu ilim ve tecrübeyle sabit olursa bu eseri/etkiyi ispat etmeye bir engel yoktur. Bu misal olarak böyledir. Şayet ilmî olarak Ay'ın bir şeye etkisi ispat edilirse ve şeriata muhalif değilse bunu ispat etmeye bir engel olmaz.

549. Bkz. İbnu'l-Kayyim, *Miftâhu Dâri's-Sa'âde*, 2/165. **(Editör)**

[I.II.] İkinci Kısım: Bu, Ay'ın Ma'nevî Etkileridir:

Misal, Ay'ın hezimet ya da zaferde etkisi var demek, gibi. Ya da mutluluk veyahut da sıkıntıda, rızık ya da fakirlikte, çirkinlik ya da güzellikte veyahut da başka şeylerde. Zekâ, mutluluk, sıkıntılar ve güzel ahlakta, insanın hayatı ve ölümü, doğması, kısa, uzun olması ve bunların dışında iddia ettikleri etkiler.

Zikredilen bu etkilerin olmadığına dair delil *Sahîh*'te sabit olan şu hadistir: Nebî'nin *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* oğlu İbrâhim'in vefatı zamanında Güneş tutulunca, "İbrâhim'in ölümünden dolayı tutuldu" dediler. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki:

إِنَّ الشَّمْسَ وَالقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ

"Güneş ve Ay Allah'ın âyetlerinden birer âyettirler. Hiç kimsenin ölümü ya da hayatından dolayı tutulmazlar..."[550]

Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Güneş'in ve Ay'ın olaylarda bir etkisinin ve bağının olmasını nefyetmiştir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onların Allah'ın âyetlerinden birer âyet olduğunu beyan etmiştir.

ONUNCU MESELE: GÜNEŞ'İN HAYAT ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Güneş etki etmede Ay gibidir. Onun eserleri iki kısma ayrılır:

1- Şeriat ve kader cihetinden sabit olan eserleri.

2- Zannî olan eser ve etkileri.

I. Birinci Kısım: Hakiki Etkileri:

Sıcaklık ve ısıtması, yine yağmura olan etkisi, İbnu'l-Kayyim *"Miftâhu Dâri's-Sa'âde"* kitabında yağmurun sebepleri hakkında şöyle der: "Güneş denizler üzerine doğup, onları ısıtıp buharlaştırır. Buhar semaya yükselir sonra soğur ve yağar." Bunların hepsi Allah'ın *(celle celâluhû)* irade ve kuvveti iledir. Bu ilmî cihette de sabittir.

---

550. Buhârî, 2/39, (No: 1060); Müslim, 2/630, (No: 915). **(Editör)**

Onun bazı bitkilerin büyümesinde ve çeşitlenmesindeki etkisi:

Büyümeye gelince: Güneş'e maruz kalan bitkiler Güneş'e maruz kalmayan bitkilerden daha çabuk büyür ve kuvvetlenir.

Çeşitliliğe gelince: Hurmanın, Güneş'in daha fazla ısıttığı sıcak beldelerde büyüdüğünü görürsün.

Güneş'in hayvanlara etkisinin misali: Sıcak beldelerin hayvanları diğer beldelerin hayvanlarından farklıdır.

Yine Güneş'in insana, kemiğe, bedenine ve rengine etkisi gibi yine Güneş'in hareketler üzerinde de etkisi vardır.

Bu saydıklarımızın çoğuna İbnu'l-Kayyim *"Miftâhu Dâri's-Sa'âde"* kitabında işaret etmiştir.

Bunlar insanın hissedip baktığı gibi sabittir. Bütün etkileri bunlar değildir. Bütün kader ve şeriat cihetiyle sabit olan şeylerin ispat edilmesine engel yoktur.

II. İkinci Kısım: Zannî ve Mesnetsiz Etkileri:

Bunun hükmü Ay'ın hükmünde söylediğimle birebir aynıdır.

ON BİRİNCİ MESELE:

İkilemli bu taksim ki bu ilim ile sabit olan eserler bir de vehmî zannî eserler, etkilerdir. Bunu diğer yıldızlara da uygulayabiliriz. Biz, Güneş ve Ay'ı öneminden dolayı ayrı zikrettik. Şeriat ve kadar ciheti ile sabit olan etkilerin ispat edilmesine bir engel yoktur. Ancak yıldızların mânevî bir etkisinin olduğunu iddia etmek; mutluluk ve sıkıntı gibi şeyler. Bunun menfî olduğuna hadis delâlet ediyor: لاَ يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلاَ لِحَيَاتِهِ *"...Güneş ve ay kimsenin doğumundan ya da ölümünden dolayı tutulmazlar..."* Hadis bunların mânevî etkisini nefyetmiştir.

Şayet biri şöyle dese: Dava sizin sunduğunuz delilden daha umumdur. Delil Güneş ve Ay hakkındadır. Siz durumun yıldız ve gezegenlerde de aynı olduğunu söylediniz.

Biz deriz ki: Burada durumun hepsinde aynı olduğuna delâlet eden delil vardır. Bu Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* "Tetayyur Bâbı"nda zikrettiği hadistir:

"لَا عَدْوَى، وَلَا طِيَرَةَ...". زَادَ مُسْلِم: "وَلَا نَوْءَ، وَلَا غُولَ"

"Advâ (hastalığın bulaşması) yoktur. Tetayyur (uğursuzluk) yoktur."[551] Müslim şunu ziyade etti: *"Nev' (bir çeşit yıldız) yoktur. Ğûl da (şeytanın dev gibi görünmesi) yoktur."* Bu hadisteki delil *"Nev yoktur"* cümlesidir. Cümlenin başındaki lâ (لَا) edatı, nâfiyedir. Burada nefyettiği şey tesir etkisidir. Yani etki eden yıldız yoktur. Bundan dolayı iki kişi ihtilâf eder de biri bunların tesirinin olduğunu söyler, diğeri de olmadığını söylerse delil, olmadığını söyleyenden yanadır. Çünkü *"Nev yoktur"*. Yani *"Yıldız yoktur"* cümlesi umum içindir. Ya da şüphe edersek asıl olan olmamasıdır.

[I. Kendilerine "Güneş'in Kulları" Denen Bitkiler Hakkında Bir Tenbîh]

Uyarı: Kendilerine "Güneş'in kulları" denen bitkiler vardır. Bunların Güneş'e tâbi olduğu söylenir. Bunların Güneş'in yönelmesinden etkilendiği söylenir. Bu mesele iki yönden ele alınır:

1- Şayet bu amelî olarak ve gerçekten sabit olmuş ise bu eseri/etkiyi ispat etmeye bir engel yoktur. Misal, Güneş'in doğuşu bitkinin dönmesine sebep oluyor. Yine bazı bitkilerin Güneş'in doğup onu ısıttığında yaprakları açar ve genişler. Güneş battığında da yapraklar kapanır.

2- Bu bitkilere "Güneş'in kulları" denmesi câiz değildir. Çünkü mahlukatın Allah'tan başkasına kul edilmesi câiz değildir. İbn Hazm'ın dediği gibi; Allah'tan başkasının kulu mânasına gelen isimler koymak câiz değildir. Bunları câiz olan isimle isimlendirmek gerekir. "Güneş'e tâbi olan", "Güneş'i takip eden" gibi.

551. Buhârî, 7/135, (No: 5757); Müslim, 4/1743, (No: 2220). **(Editör)**

[KATÂDE'NİN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

قَالَ الْبُخَارِيُّ فِي "صَحِيحِهِ": قَالَ قَتَادَةُ: خَلَقَ اللهُ هَذِهِ النُّجُومَ لِثَلَاثٍ: زِينَةً لِلسَّمَاءِ، وَرُجُوماً لِلشَّيَاطِينِ، وَعَلَامَاتٍ يُهْتَدَى بِهَا. فَمَنْ تَأَوَّلَ فِيهَا غَيْرَ ذَلِكَ أَخْطَأَ، وَأَضَاعَ نَصِيبَهُ، وَتَكَلَّفَ مَا لَا عِلْمَ لَهُ بِهِ. أ. هـ.

Musannif der ki: Buhârî *Sahîh*'inde dedi ki: Katâde dedi ki: "Allah bu yıldızları üç şey için yaratmıştır: Göğü süslemek için, şeytanları taşlamak için ve kendisiyle yol bulunması için. Kim bunların dışında başka şeyler için te'vîl ederse hata etmiştir. Nasibini kaybetmiştir. Kendisi hakkında ilmi olmadığı konuda kendini zora sokmuştur."[552]

Hadis ilminde bu tür hadislere *muallak* denir. Ta'lîk sîgası ise **"**قَالَ قَتَادَةُ/**Katâde dedi"** cümlesidir. Bu kesinlik ifade eden sîgalardandır. Temrîz[553] ifade eden sîga ise "قِيلَ/denildi" sîgasıdır.

قَتَادَةُ/**Katâde:** İbn Di'âme es-Sedûsî'dir. O tâbiînin küçüklerindendir. Katâde'nin kelamına hadis ıstılahı açısından maktu olarak itibar edilir.

خَلَقَ اللهُ/**Allah yarattı:** Ma'bûd olan hâlık.

هَذِهِ النُّجُومَ/**Bu yıldızları:** "النُّجُومَ" kelimesinin başındaki elif-lâm ahd-i hudûrî içindir.

لِثَلَاثٍ/**Üç şey için:** Buradaki lâm (ل) harf-i cerri ta'lîl, illet içindir. Yıldızların yaratılmasının illeti üç şeydir. Bunlar; göğün süslenmesi, şeytanların taşlanması ve yol bulmadır.

Bu cümle hasr için midir? Yani yaratılmalarının başka sebebi yok mu?

Hayır, cümle hasr için değildir. Başka illet ve faydalar tespit edildiğinde onları da ispat etmeye bir engel yoktur.

552. *Sahîh-i Buhârî*, 4/107. **(Editör)**

553. Rivayetin zayıflığını belirtmek için kullanılan bir terim. **(Editör)**

Birinci İllet: زِينَةً لِلسَّمَاءِ**/Göklerin süslenmesi:** Süs, ona bakmaya çağıran güzelliğe denir. Buradaki gökten, semadan maksat Dünya semasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ زَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ

"Andolsun ki biz, en yakın göğü kandillerle donattık..."[554]

İkinci İllet: رُجُوماً لِلشَّيَاطِين**/Şeytanların taşlanması:** Yani yıldızların şeytanlara atılmasıdır. Buradaki şeytanlardan maksat kulak hırsızlarıdır.

Üçüncü İllet: وَعَلَامَاتٍ يُهْتَدَى بِهَا**/Kendisiyle yol bulunacak alâmetler:** Yani yol gösterici olarak yaratılmasıdır. Rivayette geçen "يُهْتَدَى" meçhul fiildir. Burada yol bulacak olan insandır.

Yıldızlarla olan ihtidâ genel bir ihtidâ (doğru yolu bulma)mıdır?

Hayır, bunlarla ancak mubah kılınan şeylerde doğru yol aranır. Bundan dolayı bazı müneccimler şöyle derler: Bu âyetler kişinin saadet ve sıkıntısında yıldızlarla doğru yol aranabileceğine delâlet ediyor. Bu konuda yalan söylüyorlar. Yıldızlar mutluluk ya da sıkıntının alâmeti değillerdir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَهُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلنُّجُومَ لِتَهْتَدُواْ بِهَا فِي ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ

"O, kara ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye yıldızları yaratandır."[555] Gayb ilmini bulmada değil.

فَمَنْ تَأَوَّلَ فِيهَا غَيْرَ ذَلِكَ**/Kim onları başka şeye te'vil ederse:** Buradaki te'vilden yalan ve zan kastediliyor. Bilinen ıstılâhî te'vil değildir.

Katâde zanda bulunana üç şeyle hükmetmiştir:

1- Hata yapmıştır. Yani büyük hata.

554. Mülk, 5.

555. En'âm, 97.

2- Payını kaybetmiştir: Bu onun zannının küfür olduğunu gösteriyor. Çünkü âhirette nasibi olmayanlar kâfirlerdir. Müslüman muvahhid olduğu müddetçe bir payı vardır.

3- İlminin olmadığı konuda kendini sıkıntıya sokmuştur.

وَكَرِهَ قَتَادَةُ تَعَلُّمَ مَنَازِلِ الْقَمَرِ، وَلَمْ يُرَخِّصِ ابْنُ عُيَيْنَةَ فِيهِ، ذَكَرَهُ حَرْبٌ عَنْهُمَا/**Katâde Ay'ın menzillerini (astroloji ilmini) öğrenmeyi mekruh görmüştür. İbn Uyeyne buna ruhsat vermemiştir. Bunu onlardan Harb rivayet etmiştir:** Buradaki kerâhetten maksat selefe göre haramdır. Bu İbnu'l-Kayyim'in tercihine göredir. Bu müteahhir âlimlerin kerâheti değildir. Bu ilzâm yoluyla olmayan yasaklama mânasındadır.

Katâde'nin sözünü sebebi: Onun zamanında daha önce geçen te'sîr ilmi zuhur etmişti. Her ne kadar yıldız ilmi eski Yunanlar tarafından ortaya çıkarılmış olsa da İslâm ümmetinin yanında ikinci asırda zuhur etmiştir. Bu Katâde'nin zamanıdır.

مَنَازِلُ الْقَمَرِ/Ay'ın menzilleri (burçları): Menâzil (مَنَازِل) menzil'in (مَنْزِل) çoğuludur. Burada menâzil lafzı kamer (الْقَمَر) lafzına izafe edilmiş. Çünkü Ay, her gece bir burçta menzilde kalır. O menzile inmesi insan gözüne nispetendir. Yoksa hakiki bir nüzûl değildir. Ay sürekli akar, durmaz.

Bu burçların sayısı yirmi sekizdir. Sonra Ay bir gece gizlenir. Sonra bir sonraki gece tekrar çıkar. Tabi ay otuzdan eksik olursa böyle olur. Eğer ay otuz gün olursa iki gece gizlenir.

Ay bu menzillerin yakınından geçtiğinden dolayı ona nispet edilmiştir. Güneş'in de menzilleri vardır.

ON İKİNCİ MESELE: KATÂDE'NİN MENHECİNE BİR BAKIŞ

Bilindiği üzere kendisi zamanında astroloji (müneccimlik) ilmi yayıldığından sedd-i zerâi kaidesini kullanmıştı. Bundan şu çıkarılır: Mubahlar çoğalıp insanlar bunu çok kullandıklarında buna açık olan kapıları kapatma genişletilebilir. Bazı ilim ehli "Sedd-i zerâi, dinin dörtte biridir" demişler. Bu ilim talebelerinin ve âlimlerin özen göstermesi gereken bir siyasettir.

وَلَمْ يُرَخِّص ابْنُ عُيَيْنَةَ فِيهِ/**İbn Uyeyne ona ruhsat vermedi:** İbn Uyeyne astroloji ilmini öğrenmenin yasak olması konusunda Katâde'ye muvafık olmuştur.

وَرَخَّصَ فِي تَعَلُّمِ الْمَنَازِلِ أَحْمَدُ وَإِسْحَاقُ/**Ahmed ve İshak Ay'ın yörüngelerini öğrenmeye ruhsat vermişlerdir:** Bu meseledeki ikinci görüştür.

[EBÛ MÛSÂ HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: مُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَقَاطِعُ الرَّحِمِ، وَمُصَدِّقٌ بِالسِّحْرِ" رَوَاهُ أَحْمَدُ وَابْنُ حِبَّانَ فِي صَحِيحِهِ.

Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Üç kısım insan cennete giremez; içki içen, sihri doğrulayan, sıla-i rahmi kesen."***[556] **Ahmed ve İbn Hibbân *Sahîh*'inde rivayet etmiştir.**

Hadisin Tahrîci: İlim ehli bu hadisin sahîhliği konusunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhur sahîh olduğu görüşündedirler. Bu hasen bir hadistir.

Hadiste geçen "ثَلَاثَةٌ/***üç kısım"*** sözü takrîb için söylenmiştir. Hasr için değildir.

لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ/**Cennete giremezler:** "Lâ" edatı nâfiyedir. Hadiste onların cennete girmelerini nefyetmiştir. Onlar ebediyen mi cennete giremez, yoksa ilk başta gireceklerle giremeyip, ancak sonradan cennette girecekler midir?

Selefe göre bu hadislere "va'îd (tehdit) hadisleri" denir. Selefin görüşü bunları geldiği gibi aktarmaktır. İhtiyaç olmadıkça tefsir etmemektir.

Burada ise tefsir ediyoruz. Çünkü şu an öğrenme halindeyiz ve diyoruz ki: Birinci ve ikinci kısım itikat ciheti ile helâl görerek içki içer ve sıla-i rahmi keser ise o zaman mutlak cennete girmeme olur ve onlar ebediyen cennete giremezler.

---

556. Ahmed, *Müsned*, 4/399, İbn Hibbân, 12/165, (No: 5346). **(Editör)**

Ancak helâl görmeden, âsi olduklarını bilerek bunu yaparlar ise ve bunu hevadan yaparsa, Allah dilerse bunu ilk cennete girenlerle cennete koymaz. Ancak sonunda varacağı yer orasıdır.

Üçüncü kısımdan; "مُصَدِّقٌ بِالسِّحْرِ/***sihirbazı tasdik eden***": Bunun için tafsilat gerekiyor. Sihir ile ilgili tam bir bâb daha önce geçti, cevabı orada bulabilirsin.

الْجَنَّةَ/**Cennet:** Başındaki elif-lâm edatı ahd-i zihnî içindir. Yani bilinen cennet. O mü'minlerin diyarıdır. O şu an mahluk ve mevcuttur.

Bu üç kısım insana gelince:

Birincisi: "مُدْمِنُ الْخَمْرِ" demek *çokça içki içen* demektir. Ya adet itibarı ile ya da zaman itibarı ile ölünceye kadar içendir. Hamr (الْخَمْر) her aklı bulandırıp örtendir.

İkincisi: Sıla-i rahmi kesendir (قَاطِعُ الرَّحِمِ): Hadiste geçen "الْقَاطِع/***Kesen***" kelimesi "الوَاصِل/Vâsıl-Birleştiren" kelimesinin zıddıdır. Akrabalarını ziyaret etmeyen *kâti'/kesen* diye isimlendirilmiş. Çünkü o kendisi ile akrabaları arasındaki ipi koparmıştır.

الرَّحِم/**Rahim:** Bu kelimeden akrabalar kastediliyor. Bunlar şu şekildedir:

1- Fürû/Kişinin kendi nesli: Bunlar oğulları, oğullarının oğulları ve kızlarının oğullarıdır. Bunlar sıla-i rahim yapılması vâcip olanlardır.

2- Usûl/Kişinin ataları: Bunlar baba, anne, dedeler ve ninelerdir. Anne ve baba tarafından ne kadar yukarı çıkarsa çıksın. Bunlarda sıla-ı rahim yapılması vâcip olanlardır.

Bu iki kısım *yakın akraba* diye isimlendirilir.

3- Yan kolları: Bunlar iki kısımdır:

a) Anne ve babanın fürûu/çocukları: Bunlar kardeşler ve onların çocuklarıdır. Ne kadar aşağıya inerse insin. Bunları ziyaret etmek vâciptir. Erkek, kız kardeşlerin ve onların çocukları gibi.

b) Dede ve ninenin fürûu/çocukları: Bunlar amcalar, halalar, dayılar ve teyzelerdir. Bir de onların çocuklarıdır. Bunları ziyaret etmek vâciptir.

Bu iki kısım *orta akrabalar* diye isimlendirilir.

4- Anne-babanın dedesinin fürûu/anne-babanın amcaları ve onların çocuklarıdır. Bunlar da ziyareti vâcip olan akrabalardır

Bu kısma *uzak akrabalar* denir. Bunlar uzaklıkta son haddirler.

Bunların dışındaki akrabaların ziyareti vâcip değildir.

Bundan dolayı insan dördüncü babasından ismini alır. Çünkü Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* akrabalarına bir şey verdiğinde en uzağı Hâşim'di. Bu Onun üçüncü babasıydı.

ON ÜÇÜNCÜ MESELE: SILA-İ RAHİM YAPMANIN VE KESMENİN SINIRI NEDİR?

Bunun şer'î bir sınırı yoktur. Örfe göredir. Bir yerden diğer yere göre örf değişir. Zamandan zamana göre değişir. Bir yerde örfen bu sıla-i rahim yapmanın sınırı denirse o öyledir. Şayet örfen bu sıla-i rahmi kesmektir denirse yine öyledir. Şeriatta kendisi hakkında delilin bulunmadığı şeylerde örfe bakılır.

I. Sıla-i Rahmin En Alt Sınırı:

Direkt ya da vasıtayla selam vermek. Telefon yoluyla ya da bir şahıs vasıtasıyla selam göndermek gibi. Bunun delili Bezzâr ve Taberânî'nin İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* merfu olarak rivayet ettikleri hadistir:

بُلُّوا أَرْحَامَكُمْ وَلَوْ بِالسَّلَامِ

"*Selamla olsa dahi akrabalarınıza ulaşın.*"[557] Ancak sıla-i rahmin çoğuna bir sınır yoktur.

557. Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 10/347, (No: 7603). Enes bin Mâlik'ten *(radıyallâhu anhu)* rivayet etmiştir. **(Editör)**

II. Sıla-i Rahmin Çeşitleri:

1- Selam vermek.

2- Ziyaret etmek.

3- Önemli günlerinde yanlarında olmak; bayram ve evlilik gibi.

4- Hastalarını ziyaret etmek.

5- Hediye vermek.

6- Onlara infakta bulunmak, bunun vâcip olanı bir de müstehap olanı vardır.

7- Muhtaç olanlarına yardımda bulunmak.

8- Sıkıntılarını gidermek.

9- Yüzlerine gülmek ve bunların dışında başka şeyler.

Hadiste, cennete giremeyeceği söylenen üçüncü kişi: مُصَدِّقٌ بِالسِّحْرِ/Sihri doğrulayan:

Buradaki sihirden maksat: Genel sihirdir. Bunun içine müneccimlik de girer. Müneccimlik de sihirdendir. Ebû Dâvûd'un sahîh bir senedle rivayet ettiği hadiste olduğu gibi:

مَنِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ النُّجُومِ فَقَدِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ

"Her kim müneccimlikten (yıldız ilminden) bir parça alırsa sihirden bir parça almış olur..."[558]

مُصَدِّقٌ بِالسِّحْرِ/Sihri doğrulayan: Şayet sihir bilinen sihir ise bunun eserinin ve hakikatinin olduğunu tasdik etmek vâciptir. Buna *hakiki sihir* denilir.

Müneccimliğe nispeten ise bu daha önce geçen te'sîr ilmidir. Bunun hakikatinin ve eserinin olduğu tasdik edilmez. Onu ve eserinin olduğunu doğrulayan cennete giremez. Müneccimi tasdik edenin hükmü küfürdür. Mutlak olarak bunu yapan cennete giremez. Ancak bunun sebebi asıl yaratanın Allah olduğuna inanan hariç. Bu Allah'ın *(celle celâluhû)* meşîetine kalmıştır.

558. Ebû Dâvûd, 4/15, (No: 3905). Benzer lafızla rivayet etmiştir. **(Editör)**

Tasdik üç kısma ayrılır:

1- Kalp ile olan tasdik: Kalbiyle müneccimin doğru söylediğine inanmasıdır. Bu itikat sahibi büyük küfre düşmüştür. Cennete giremez.

2- Dille olan tasdik: Diliyle müneccim şunu yapacak, şunu yapacak demesi. Kalbî itikat olmadan sadece diliyle bunu söylemesi; bunla kâfir olur.

3- Âzaları ile tasdik etmesi: Bu müneccimin dediklerini yapmasıdır. Tasdik etmek demek müneccimi doğruya nispet etmek demektir.

ON DÖRDÜNCÜ MESELE: MÜNECCİMİN CEZASI

Bunun cezası kâhin ve sihirbazın cezasının aynısıdır. Çünkü o gaybtan haber veriyor. Sihirbazın cezası da mürted olarak boynunun vurulmasıdır.

ON BEŞİNCİ MESELE: MÜNECCİMİN HÜKMÜ

Müneccimin hükmü sihirbazın hükmüyle aynıdır. Çünkü müneccimlik sihirbazlığın bir parçasıdır. O Kur'ân'ı yalanladığından dolayı kâfirdir.

ON ALTINCI MESELE: MÜNECCİME GİTMENİN HÜKMÜ

Bunun hükmü kâhin ve sihirbaza gidenin hükmüyle aynıdır. Sihir ve kâhinlik bâbında bu geçmişti.

{بَابُ مَا جَاءَ فِي الِاسْتِسْقَاءِ بِالْأَنْوَاءِ}

[30.] BÂB: YILDIZLARLA YAĞMUR YAĞMASINI İSTEME HAKKINDA GELENLER

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ} [الواقعة: 82] .

عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ، لَا يَتْرُكُونَهُنَّ: الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ، وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ، وَالِاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ، وَالنِّيَاحَةُ " وَقَالَ: «النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا، تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ، وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

وَلَهُمَا عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَةِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَقَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟» قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: " أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ، فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا، فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ "

وَلَهُمَا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ بِمَعْنَاهُ وَفِيهِ "...وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَقَدْ صَدَقَ نَوْءُ كَذَا وَكَذَا، فَأَنْزَلَ اللهُ هَذِهِ الْآيَاتِ: {فَلا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ} [الواقعة: 75] . إِلَى قَوْلِهِ: {وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ} [الواقعة: 82] .

Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyuruyor: "Rızkınızı, yalanlamanızdan ibaret mi kılıyorsunuz?"**[559]

559. Vâkı'a, 82.

Ebû Mâlik el-Eş'arî'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Ümmetimin içinde Câhiliye işlerinden dört şey terk edilmeyecektir; Geçmişiyle övünme, nesepleri yaralama, yıldızlarla yağmur isteme ve ölülere ağıt yakmak."*** **Ve buyurdu ki:** ***"Ağıtçı ölmeden önce tövbe etmezse kıyamet günü üzerinde katrandan bir şalvar ve deriden bir gömlek olacaktır."***[560] **Müslim rivayet etmiştir.**

Buhârî ve Müslim Zeyd bin Hâlid'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gece yağan yağmurun ardından sabah namazını Hudeybiye'de bize kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra insanlara döndü ve şöyle buyurdu:** ***'Rabbinizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?"*** **Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler. Buyurdu ki:** ***'Buyurdu ki: Kullarımdan bir kısmı bana iman etmiş olarak, bir kısmı da beni inkâr etmiş olarak sabahladı. 'Allah'ın rahmeti ve faziletiyle bize yağmur yağdırıldı' diyen bana iman etmiş, yıldızları inkâr etmiştir. Ancak 'filan, filan yıldız ile yağmur yağdırıldı' diyen ise beni inkâr etmiş, yıldızlara iman etmiştir."***[561]

Yine Buhârî ve Müslim İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **bu mânada bir hadis rivayet etmişlerdir. O hadiste de şöyle geçer:** ***"...Bazıları da şöyle demiştir: 'Filan, filan yıldız doğru söyledi.' O zaman Yüce Allah şu âyet-i kerîmeleri indirdi: "Yıldızların yerlerine yemin ederim ki."*** *(Vâkı'a 75)* ***âyetinden; "Rızkınızı, yalanlamanızdan ibaret mi kılıyorsunuz?"*** *(Vâkı'a 82)* ***âyetine kadar."***[562]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: MUSANNİFİN BU BÂBDAN MAKSADI

Musannif bu bâbla yıldızların yağmurla olan alakasını beyan etmek istemiştir ve insanların bu alakayla ilgili inancını beyan etmek istemiştir. Müneccimlik bâbını genel olarak zikrettikten sonra bu bâbı da bu konuya özel olarak zikretmiştir.

---

560. Müslim, 2/644, (No: 934). **(Editör)**

561. Buhârî, 1/169, (No: 846); Müslim, 1/83, (No: 71). **(Editör)**

562. Müslim, 1/84, (No: 73). **(Editör)**

İKİNCİ MESELE: BU BÂBIN ÖNCEKİ BÂBLA ALAKASI

Bu bapla önceki bâb arasında bir benzerlik vardır. Çünkü her iki bâb da yıldızlar ve onların tesirini konu ediniyor. Ancak bu bâb özel olarak yağmurun yıldızlara nispet edilmesini ele alıyor. Bir önceki bâb genel olarak yıldızlara nispet edilenleri haber veriyor.

ÜÇÜNCÜ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

الْاِسْتِسْقَاءُ/el-İstiskâ: Başlıkta geçen bu kelime yağmurun yağmasını istemek anlamına gelir. Kelimenin başındaki sîn (س) ve te (ت) harfleri talebe/istemeye delâlet eder. Çünkü istef'ale (اسْتَفْعَلَ) kipi talebe delâlet eder. İsterhame (اسْتَرْحَمَ) rahmeti talep etti, isteğfera (اسْتَغْفَرَ) mağfireti istedi, iste'âne (اسْتَعَانَ) yardım istedi mânasına geldiği gibi.

الْأَنْوَاء/el-Envâ: Nev'u (نَوْءُ) kelimesinin çoğuludur. Bu; نَاءَ- يَنُوءُ - نَوْءًا kelimelerinden türemiştir. Doğdu, ortaya çıktı mânasındadır. Nev'den yıldız kastedilir. Envâ ise yıldızların doğduğu yerlerdir. Yıldıza nev denilmiş, çünkü o doğar ortaya çıkar.

DÖRDÜNCÜ MESELE: YILDIZLARLA YAĞMUR YAĞMASINI İSTEMENİN HÜKMÜ

Hüküm inançlara göre değişir:

1- Yıldızın yağmuru yağdırdığına ve onu var ettiğine inanmak: Bu rubûbiyet tevhidinde büyük şirktir. Delili ise şu âyet-i kerîmedir:

هَلْ مِنْ خَٰلِقٍ غَيْرُ ٱللَّهِ

"...Allah'tan başka yaratıcı mı var...?"[563] Bu nefiy mânasındaki istifhamdır. Yani Allah'tan başka yaratıcı yoktur.

"Yıldız yağmuru var eder" dendiğinde yıldızın yaratıcı olduğuna itikat etmiştir. İkinci delil ise Allah'tan başka yaratıcı olmadığına dair icmâın olmasıdır.

563. Fâtır, 3.

2- Yağmuru yıldızın yarattığına inanmaması, ancak yıldıza dua edip ondan yarım istemesidir: Bu uluhiyet tevhidinde büyük şirktir. Çünkü o Allah'tan başkasının güç getiremeyeceği konuda Allah'tan başkasından yardım istemiştir. "Ey Yıldız! Bize yağmur yağdır." Araplar'ın bazıları yıldıza dua ederlerdi. Şu âyet-i kerîmede olduğu gibi:

وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعۡرَىٰ

"Şüphesiz O, Şi'râ'nın da Rabbidir."[564] Şi'râ bir yıldızın adıdır.

وَأَنَّ ٱلۡمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدۡعُواْ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدٗا

"Şüphesiz mescidler Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte Allah'tan başkasına dua etmeyin."[565]

وَمَن يَدۡعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرۡهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓۚ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلۡكَٰفِرُونَ

"Kim, hakkında hiçbir delili olmadığı halde Allah ile beraber başka bir ilaha dua ederse, onun hesabı ancak Rabbi katındadır. Şüphesiz kâfirler asla kurtuluşa eremezler."[566]

3- Sebebiyetin yıldızlara nispet edilmesi: Yani yıldızların yağmura sebep kılınması, fâil ise Allah'tır *(celle celâluhû)*. Yıldızların doğmasını ve batmasını yağmurun inmesine sebep kılması.

Bunun Hükmü: Bu küçük şirktir. Küfre nispeten de küçük küfürdür. Buna *küfr-ü nimet* denir.

4- Gaybtan haber vermeyi yıldızlara nispet etmek: "Filan yıldız doğduğunda yağmur yağacak" demesi; bu büyük şirktir. Çünkü bu gaybtan haber vermektir. Bu müneccimin yaptığı şeydir. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyurmaktadır:

---

564. Necm, 49.

565. Cin, 18.

566. Mü'minûn, 117.

قُل لَّا يَعۡلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ٱلۡغَيۡبَ إِلَّا ٱللَّهُ

"De ki: Yerde ve göklerde Allah'tan başka gaybı kimse bilmez..."[567]
Bu kısım bir önceki bâbla alakalıdır.

Bu kısım ile bir önceki kısım arasındaki fark nedir: Bu kısım daha sonra olacaklardan haber vermektir. Ancak bundan önceki ikinci kısım yağmur yağdığında onun yağmasını yıldıza nispet etmektir.

Hüküm olarak da ikisi arasında fark vardır. Biri büyük küfür biri küçük küfürdür.

5- Yağmurun yağdığı vakti yıldıza nispet etmek: Bu yağmurun yağdığı vakti yıldızın doğmasına nispet etmektir. Yıldız sebep de fâil de değildir. Sadece yağmurun yağdığı vakit filan yıldızın doğduğu vakittir. Meselâ yağmurun yağma vakti Süreyya yıldızının doğma vaktidir. Ya da yağmur Süheyl yıldızı doğduğunda yağar. Bu bilinen bir yıldızdır.

Bu kısmın hükmü hakkında iki görüş üzere ihtilâf edilmiştir:

a) Bunu câiz görenler.

b) Sedd-u zerâi bâbından bunu mekruh görenler. Bu görüşe göre kerâhet tenzîhen midir, yoksa tahrîmen midir? Yine iki görüş vardır.

Bunun şirk bâbıyla alakası yoktur.

BEŞİNCİ MESELE: HAVANIN ISINMASI-SOĞUMASI VE RÜZGÂRIN ESMESİ GİBİ HAVA DEĞİŞİKLİKLERİNİ YILDIZA NİSPET ETMENİN HÜKMÜ DE YAĞMURUN HÜKMÜ İLE AYNI MIDIR?

Zâhir olan, hüküm aynıdır. Burada da beş kısım geçerlidir.

567. Neml, 65.

ALTINCI MESELE: YAĞMURUN YAĞMASINI YILDIZA DEĞİL DE YAZ, KIŞ VEYA İLKBAHAR GİBİ ZAMANLARA NİSPET ETMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Yağmurun yağdıranın ya da sebebin bu zamanlar olduğuna inanmak ya da yağmur yağması için bu zamanlara dua etmek câiz değildir. Bunların hükmü geçen üç kısmın hükmü gibidir. Ancak zamanı yağmurun yağma vakti kılmak, bu câizdir. Misal "bizde yağmur kışın yağar ya da ilkbaharda yağar" demek. Bu, hadiste geçen nev'e (yıldıza) nispet etmek gibi değildir. *"Advâ (hastalığın bulaşması) yoktur, uğursuzluk yoktur, yıldız yoktur."*[568] Yani icat eden ya da sebep olan yıldız yoktur.

YEDİNCİ MESELE: "ALLAH'IN İZNİYLE YILDIZ YAĞMURUN YAĞMASININ SEBEBİDİR" DEMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Bu küçük şirkten olduğundan dolayı câiz değildir. Çünkü daha önce geçtiği üzere sebebiyeti yıldıza nispet etmek câiz değildir. "Allah'ın izniyle" cümlesi ise hükmü değiştirmez. Bilakis bu Allah'a yalan iftirayı arttırmıştır. Çünkü Allah onun sebep olmasına izin vermemiştir.

SEKİZİNCİ MESELE: [YAĞMURUN YAĞMASINI SEVDİĞİ YA DA DEĞER VERDİĞİ BİRİNİN GELMESİNE BAĞLAMAK]

Bu genelde avamın yanında meydana gelen bir şeydir. Yağmurun yağmasını sevdiği ya da değer verdiği birinin gelmesine bağlamak. Yağmurun yağması kralın, emîrin, şeyhin ya da sevdiği birinin gelmesine bağlayıp yağmurun yağmasını onun gelmesine nispet etmesi. Meselâ avam şöyle bir cümle kullanır; "Gelmen uğurlu geldi" "Ayağın uğurlu geldi" gibi cümleler kullanırlar. Bu câiz değildir. Çünkü küçük şirktendir. Bu karşı çıkılması gereken şirk lafızlarındandır.

Havanın değişimini de buna kıyas etmek gerekir. Havanın değişmesini kimsenin gelmesine bağlamamak gerekir.

---

568. Tahrîci daha önce geçti. **(Editör)**

DOKUZUNCU MESELE: GÜNEŞİN DOĞMASI, RÜZGÂRIN ESMESİ GİBİ MEVSİMSEL DEĞİŞİKLİKLER YAĞMURUN YAĞMASINA SEBEP MİDİR?

Coğrafya derslerinde yağmurun yağmasının sebepleri arasında hava değişiklikleri de zikredilir. Mevsimsel rüzgarlar da böyledir. Çünkü rüzgarlar yüksek yerlerden daha alçak yerlere inerler. Bu da bulutların ve havanın hareketliliğine sebep olur. Böylece yağmurun yağmasına sebep olur.

Bizim buna cevabımız iki yöndedir:

1- Bunun bir fiil, kaderî bir sebep olup olmadığı araştırılır.

2- Eğer kader cihetinden sebep olduğu sabit olursa o zaman sebebiyeti ona nispet etmeye bir engel yoktur. Ancak bunu Allah'ın faziletiyle olduğunu söyledikten sonra söylemeliyiz.

Güneş'in denizler üzerine doğmasına gelince İbnu'l-Kayyim *(rahimehullâh)* buna *"Miftâhu Dâri's-Sa'âde"* kitabında işaret etmiştir. "Güneş'in ışınları deniz üzerine doğduğunda onu ısıtır ve buharlaştırır. Sonra bu buhar yükselerek katılaşır." İbnu'l-Kayyim'in buraya kadar cümlesinde bir sıkıntı yoktur. Ancak yağmura sebep olmasında şüphe vardır.

Sahih olan, Güneş'in doğuşu buharların katılaşmasına sebeptir. Yağmurun bundan sonra yağması başka bir şeydir. Katılaşmasıyla Güneş'in görevi bitmiştir.

ONUNCU MESELE: ŞAYET İNSAN ÂDETEN YAĞMURUN YAĞDIĞI KAPALI BİR HAVA GÖRSE VE "BU KARİNELERE DAYANARAK YAĞMURUN YAĞMASINI BEKLİYORUM" DESE BUNUN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Câizdir. Çünkü âdeti olan karine ve işaretlere dayanarak böyle söylemiştir. Yine aynı şekilde hava değişikliği ve yağmur durumundan haber veren hava raporları da böyledir. Çünkü o icat edilmiş yeni âletleri kullanarak bunu söylüyor. Ancak "kesin böyledir" demek câiz değildir. Allah'ın meşîetine bağlamak gerekir.

ON BİRİNCİ MESELE: BAZI TAKVİMLERDE "FİLAN YILDIZ DOĞRUYU GÖSTERİR, FİLAN YILDIZ DA BİRAZ YANILTIR" GİBİ LAFIZLARI BELLİ YILDIZLARA KULLANIRLAR; BU GİBİ CÜMLELERİ KULLANMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Bu gibi cümleleri kullanmak câiz değildir. Bazen küçük şirk olur. Bazen de büyük şirk olur. Ancak şöyle derse: "Filan yıldız yağmur vaktidir." Bunun hükmü yağmurun yağmasına yıldızı sebep kılma bahsinde geçmişti.

ON İKİNCİ MESELE: "Rızkınızı yalanlamanızdan ibaret mi kılıyorsunuz?" (VÂKI'A 82) ÂYETİNİN TEFSİRİ:

وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ

"Rızkınızı yalanlamanızdan ibaret mi kılıyorsunuz?"[569]

وَتَجْعَلُونَ/Kılıyorsunuz" cümlesindeki vâv (و) zamiri müşriklere dönüyor.

"تَجْعَلُونَ" fiili iki mefulü nasb eder. Birinci meful "رِزْقَكُمْ/Rızkınızı" sözüdür. İkinci meful ise "أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ/yalanlamanız" sözüdür.

Âyetin konuya delil olan kısmı "رِزْقَكُمْ/Rızkınızı" kelimesidir. Selef buradaki "رِزْقَكُمْ/Rızkınızı" kelimesinin tefsiri hakkında ihtilâf etmişlerdir. Tirmizî'nin Ali bin Ebû Tâlib'den *(radıyallâhu anhu)* merfû olarak rivayet ettiği hadiste rızkı "şükür" olarak tefsir etmiştir.[570] Yani âyetin mânası şöyle olur: "Sizler şükrünüzü, yalanlamaktan ibaret mi kılıyorsunuz?" bu, âyetin nebevî tefsiri olmuş olur.

Bazı seleften ise şükür kelimesinin mahzûf olduğu rivayet edilmiştir. Yani "Sizler rızkınızın şükrünü, yalanlamaktan ibaret mi kılıyorsunuz" olur.

İlim ehlinden bazıları da rızıktan maksadın "pay" olduğunu belirtmişlerdir. Bu şekilde farklı tefsirlerin yapılması tenevvü (çeşitlilik) ihtilafından kaynaklanmaktadır. İfade edilen tüm yorumlar ayetin tefsiri kapsamındadır.

---

569. Vakıa, 82

570. Bkz. Tirmizî, 5/401, (No: 3295). **(Editör)**

Buradaki âyette geçen rızık yağmur olur. Âyette geçen yalanlamadan maksat ise üç nispet ile yıldıza nispet edilmesidir. Bunlar; icat nispeti, ihbar nispeti ve dua nispetidir.

Sebebiyet nispeti de buna dahil olur mu?

Evet, sebebiyet nispeti de buna girer. Böylece nispet dörde çıkmış oldu. Yalanlama dört nispete de girmiş olur.

Âyetin konuya delil olma yönü: Allah *(celle celâluhû)* yağmurun yağmasının yıldızlara nispet edilmesini yermiştir. Âyetin tamamı konunun sonunda İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* hadisinde gelecektir.

[EBÛ MÂLİK EL-EŞ'ARÎ HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ، لَا يَتْرُكُونَهُنَّ: الْفَخْرُ بِالْأَحْسَابِ، وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ، وَالْاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ، وَالنِّيَاحَةُ " وَقَالَ: «النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا، تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ، وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Ebû Mâlik el-Eş'arî'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Ümmetimin içinde Câhiliye işlerinden dört şey terk edilmeyecektir; Geçmişiyle/soyla övünme, nesepleri yaralama (nesepleri kötüleme), yıldızlarla yağmur isteme ve ölülere ağıt yakmak."*** **Ve buyurdu ki:** ***"Ağıtçı ölmeden önce tövbe etmezse kıyamet günü üzerinde katrandan bir şalvar ve deriden bir gömlek olacaktır."***[571] **Müslim rivayet etmiştir.**

Bunda dört temel mesele vardır:

571. Müslim, 2/644, (No: 934). **(Editör)**

I. Birinci Mesele: "أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي/*Ümmetimde dört şey…*" Sözü:

Burada adet (dört şey) zikredilmiştir ancak bundan hasr kastedilmemiştir. Çünkü "Adetlerin bir mefhumu yoktur" diye kaide vardır. Çünkü Câhiliye işleri dörtten fazladır. Ancak adet vermekle kolaylık irade edilmiştir. Bundan dolayı kolay anlaşılsın ve ezberlenmesi için ilmin taksim edilmesi müstehaptır.

II. İkinci Mesele: "أُمَّتِي/*Ümmetim…*" Sözü:

Buradaki ümmetten icabet eden ümmet kastedilmiştir. Davet ümmeti değil. Çünkü ***"Câhiliye işlerinden"*** diyor. Câhiliye işlerinin temeli davet ümmetinde mevcuttur. Ancak bunlar icabet ümmetine intikal ediyor. Bu hadis kendisinde bu hasletlerin bulunduğu davet ümmetinden icabet ümmetine intikal etmesinden sakındırıyor. İcabet ümmetinde aslen bu hasletler yoktur.

III. Üçüncü Mesele: "مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ/…Câhiliye işlerindendir…" Sözü:

Burada işler Câhiliye'ye nispet edilmiştir.

III.I. Bu Câhiliye'nin Hâline mi, Yoksa Zamanına mı Olan Nispettir?

Laiklere göre buradaki nispet zaman nispetidir. Onlara göre Câhiliye Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* gönderilmeden önceki zamana denir. Yani o bir dönemdi sona erdi. Bu hatadır.

Bilakis buradaki nispet; durum, hâl nispetidir. O cehalete ve sefihliğe olan nispettir. Cahillik bile bile yasak olan işi yapmaya denir.

Ancak bu yüce Allah'ın buyurduğu gibidir:

إِنَّمَا ٱلتَّوۡبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ

"Allah katında (makbul) tövbe, ancak bilmeyerek günah işleyip sonra çok geçmeden tövbe edenlerin tövbesidir…"[572]

572. Nisâ, 17.

Yine ilmin zıttı, aksi olan cehalete nispettir. Bu idrak etmemek, anlamamaktır. Özetle cehalet; şeriata aykırı her şeyi altında toplayan genel bir isimdir.

[IV. Dördüncü Mesele: "لَا يَتْرُكُونَهُنَّ/*...Onu terk etmeyecekler...*" Sözü:]

لَا يَتْرُكُونَهُنَّ **"*...Onu terk etmeyecekler...*"**Buradaki lâ (لَا) edatı nâfiyedir. Terk etmeyi nefyediyor. Ancak bu, genel anlamda terk etmezler mânasındadır.

[IV.I.] Ümmetin Her Ferdi Bu Dört Şeye Düşecek mi?

Hayır, bu genel olarak böyle olacaktır. Yoksa her bir fert değil. Çünkü ümmetin bir kısmı hak üzeredir. Nebî'nin *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurduğu gibi:

لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ

"Ümmetimden bir taife haktan ayrılmayacaktır..."[573]

[V. Câhiliye İşlerinden Olan Dört Şeyden İlki: الْفَخْرُ بِالْأَحْسَابِ/ Geçmişlerle-Soylarla Övünmek:]

الْفَخْرُ/**Övünmek:** Kibirlenmek, büyüklenmek mânasındadır:

بِالْأَحْسَابِ/**Soylarla:** Buradaki "بِ" edatı sebebiyet mânasındadır. Yani geçmişi övünme sebebi olur. Hadiste geçen "***الْأَحْسَاب/Soylar***" kelimesi heseb (حَسَبٌ) kelimesinin çoğuludur. Bu insanların babalarından elde ettiği fazilet ve eserler demektir. Ya da kabilesinden aldığı cesaret ve kişiliktir.

Geçmiş ile övünmek iki sebepten dolayı Câhiliye işlerindendir:

1- Çünkü kendisinde böbürlenmenin, büyüklenmenin câiz olmadığı şeylerle iftihar etmiş, büyüklenmiştir. Çünkü bunlar insanlara karşı böbürlenecek şeyler değillerdir. Bunlar övülecek fazilet ve eserlerdir. Böbürlenmek ise câiz değildir.

2- O başkasının ameliyle böbürlenmiştir.

573. Buhârî, 9/101, (No: 7311). Benzer lafızla rivayet etmiştir. Hadis Kütüb-ü Sitte'de geçmektedir. **(Editör)**

[VI.] İkinci Câhiliye İşi: الطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ/Nesepleri Yaralamak:

الطَّعْنُ/**Ta'n etmek:** Hadiste geçen ta'n kelimesi ayıplamak, yaralamak mânasındadır.

الْأَنْسَاب/**Ensâb-Nesepler:** Bu nesep (نَسَب) kelimesinin çoğuludur. Bundan insan aslı ve yakınları kastedilir. Yani bir şahsı nesebinin kötü olmasıyla ayıplamak ya da onu kabilesi, akrabaları ile ayıplamak demektir. Muttefekun aleyh bir hadiste geçtiği gibi Ebû Zerr'in *(radıyallâhu anhu)* Bilâl'i *(radıyallâhu anhu)* kara kadının çocuğu olması ile ayıplaması ya da kişiyi ayıplamak amacıyla "dibağcının oğlu" demek. Bunların hepsi câiz olmayan haram şeylerdir.

Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu cümlesine nasıl cevap verilir?

أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ

"Ben Nebî'yim yalan yok. Ben Abdulmuttalib'in oğluyum."[574] Bu tanıtmak bâbındandır. Tanıtma bâbında, övünme bâbında câiz olmayan şeyler câizdir. Ya da savaş durumu diğer durumlardan farklıdır. Çünkü bunu Huneyn Savaşı'nda söylemiştir.

[VII.] Câhiliye'nin Üçüncü İşi: الْاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ/Yıldızlarla Yağmur İstemek:

Bunda birkaç mesele vardır:

Birinci Mesele: Buradaki yağmur yağmasını istemekten maksat daha önce geçen nisbetu'l-îcâd, nisbetu'l-vakt, nisbetu'd-duâ, nisbetu's-sebeb veya nisbetu'l-ihbâr mıdır?

Biz deriz ki: Maksadı, hadiste geçen ***"Ümmetim..."*** kelimesi belirliyor. Buradaki ümmetten maksat icabet ümmeti olunca o zaman nispet onu ümmet olmaktan çıkarmayacak nispet olmalı. O zaman nispet, sebep nispetidir.

بِالنُّجُومِ/**Yıldızlarla:** Kelimesinin başındaki be (بِ) harf-i cerri sebebiyet içindir.

574. Buhârî, 4/30, (No: 2864); Müslim, 3/1401, (No: 1776). **(Editör)**

İkinci Mesele: Be (ب) edatı fî (فِي) mânasında olup nispet harf nispeti olur mu?

Cevap: Hayır, ancak zarfiyetin haramlık için olduğunu söyleyenlere göre olur.

[VIII.] Câhiliye'nin Dördüncü İşi: النِّيَاحَةُ/Ağıt Yakmak:

النِّيَاحَةُ/**Niyâhe:** Hadiste geçen bu kelime "نَوْحُ الحِمَامِ/**ölüm ağıtı**" cümlesinden alınmıştır. Bunun ıstılâhî tarifi şöyledir: Kendisiyle beraber ağlamanın olup olmadığına bakmadan ölüye yüksek sesle çağrıda bulunmaya denir.

النَّدْب/**Nedb:** Tarifte geçen "çağrıda bulunmak" olarak tercüme ettiğimiz bu kelime ölünün iyiliklerini sayma mânasındadır. O zaman niyâhe övünme ve üzüntü için ölüye yüksek sesle güzelliklerini saymaya denir.

Üçüncü Mesele: Dergilerde ölüm haberi vermek de niyâheden midir?

Tâzim yoluyla bir şahsın öldüğünü bildirmek câhilî bildiridir. Adamın biri öldüğünde ata birini bindirip onun öldüğünü ilan ederlerdi.

Genellikle bunu güç, kuvvet sahibi kimseler için yaparlar. Buna binaen kendisinde tâzim olan her türlü ölüm ilanı haramdır. İster bu dergi yoluyla olsun, isterse de başka bir yolla olsun fark etmez.

Ancak kendisinin namazı kılınsın ve kendisine dua edilsin diye yapılan ölüm ilanı câizdir. *Sahîh*'te geçen hadiste Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* "Namazı kılınsın diye Necâşî'nin ölümünü ilan etti."[575]

Dördüncü Mesele: Bilindiği üzere bazı dergilerde yapılan ölüm ilanları şeriata aykırı şeyler barındırıyor. Onun kesin cennet ehlinden olduğunu yazmak ya da onun cennet ehlinden olduğuna delâlet edecek âyetler yazmak gibi. Misal olarak; يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ * ٱرْجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً **"Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön."**[576] Bu selefin mezhebine aykırıdır. Çünkü selef Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* cennetlik olduğuna şahitlik yaptıklarının dışındaki hiç

575. Buhârî, 5/51, (No: 3877). **(Editör)**

576. Fecr, 27/28.

kimsenin cennetlik olduğunu söylemezler. Onlar ümit ve korku arasındadırlar.

Beşinci Mesele: Ölüm için yas tutmak. Bu adamın karısına ve diğer kadınlara belli bir zaman için geçerlidir. Erkeklerin ya da devletlerin yas tutması bid'attir.

Altıncı Mesele: Ölüye ağlamak riyadan mıdır?

Cevap: Hayır, sadece gözün ağlaması câizdir. Nebî'nin *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* oğlu İbrâhim'e yaptığı gibi.

Yedinci Mesele: "Bu cenazedir" sözü ilana girer mi?

Hayır, bu ölünün öldüğünü bildirmek ve cenazeden haber vermektir.

Sekizinci Mesele: Fâtıma'nın *(radıyallâhu anhâ)* şu sözüne nasıl cevap verilir: يَا أَبَتَاهُ إِلَى جِبْرِيلَ نَنْعَاهُ "Ey Babacım! Bizler, Cibrîl'e sesleniyoruz."[577]

Bu gibi küçük şeylerin affedilmesi umulur. Çünkü o üzüntüsünden dolayı hata yapmıştı. Fazla sevincinden dolayı hata yapan adam gibi.

النَّائِحَةُ/**Ağıtçı:** Yani ağıt yakan kişi.

إِذَا لَمْ تَتُبْ/**Eğer tövbe etmezse:** Yani günahını terk edip ondan pişman olmaz ve ona bir daha dönmemek üzere tövbe etmezse; bunlar tövbenin üç şartıdır.

قَبْلَ مَوْتِهَا/**Ölümden önce:** Sonuç olarak tövbenin kabul edileceği yer burasıdır. Çünkü son fırsat ölümden öncesidir. Tövbenin vakti günahın ilk işlendiği anda başlar, ölümden öncesine kadar devam eder. Ölümden öncesinden maksat ruh boğaza ulaşmadan önceki vakittir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ ٱلْـَٰٔنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُو۟لَٰٓئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

577. Buhârî, 6/15, (No: 4462). **(Editör)**

"Yoksa kötülükleri işleyip de kendisine ölüm gelince; 'Ben şimdi gerçekten tevbe ettim' diyenler ile kâfir olarak ölenlerin tevbesi tevbe değildir. İşte bunlar için can yakıcı bir azap hazırladık."[578]

الْمَوْت/**Ölüm:** Ruhun bedenden ayrılmasıdır. Hadisin zâhirine göre; ağıt yakmanın günahına tövbeden başka bir şeyin kefâret olmayacağı anlaşılıyor. Ancak başka hadisler bunun Allah'ın *(celle celâluhû)* meşîetinde olduğunu bize bildiriyor. Dilerse azap eder, dilerse affeder.

وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ

"...Bunun dışındakilerini dilediğini bağışlar..."[579]

Başka deliller günahların tövbesiz de bağışlanacağına delâlet ediyor. Musibet ve iyilikler gibi. *Tahâvî*'de günahlara kefâret olacak on sebep zikredilmiştir.

تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ/**Kıyamet günü kaldırılır:** Allah kendisine azap etmek istediğinde kıyamet günü kabrinden kaldırılır.

وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ/**Üzerinde katrandan şalvar olduğu halde:** Şalvar geniş bir elbisedir. Katran ise bakırdır. Yani ona azap olarak bakırdan elbise giydirilecek. Bu birinci cezadır.

İkinci Ceza: Cildinin hepsi uyuz hastalığı olacak öyle ki derisi bir zırh ya da üzerine giydirilmiş hayvan derisi gibi olacak. Hadiste geçen **"جَرَب/cerab"** uyuz hastalığıdır.

Bu ceza amel cinsinden olduğundan ona münasip görülmüştür. Çünkü o ağıt yaktığında elbiselerini yırtıp başka bir elbise giymişti.

[ZEYD BİN HÂLİD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَةِ عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَقَالَ: «هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ

578. Nisâ 18.

579. Nisâ, 48.

رَبُّكُمْ؟» قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: " أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ، فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالكَوْكَبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا، فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالكَوْكَبِ "

Buhârî ve Müslim Zeyd bin Hâlid'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gece yağan yağmurun ardından sabah namazını Hudeybiye'de bize kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra insanlara döndü ve şöyle buyurdu: *'Rabbinizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?"* Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler. Buyurdu ki: *'Buyurdu ki: Kullarımdan bir kısmı bana iman etmiş olarak, bir kısmı da beni inkâr etmiş olarak sabahladı. 'Allah'ın rahmeti ve faziletiyle bize yağmur yağdırıldı' diyen bana iman etmiş, yıldızları inkâr etmiştir. Ancak 'filan, filan yıldız ile yağmur yağdırıldı' diyen ise beni inkar etmiş, yıldızlara iman etmiştir."***[580]

Bunda bazı meseleler var:

Birinci Mesele: Hadiste geçen **"لَنَا/Bize"** kelimesindeki lâm harf-i cerri, be (بِ) harf-i cerri mânasındadır. Yani bize imam oldu.

صَلاَةَ الصُّبْحِ/**Sabah Namazı:** Mudâf mudâf-ı ileyh'tir. Fî (فِي) harf-i cerri takdirindedir.

İkinci Mesele: بِالحُدَيْبِيَةِ/**Hudeybiye** kelimesinin başındaki be (بِ) harf-i cerri fî mânasındadır.

Üçüncü Mesele: عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ/**Yağmurun ardından:** Yağmura semâ denilmiş. Bu bir şeyin mekanının ismiyle isimlendirilmesi bâbındandır. Yağmur semâdan gelir.

Dördüncü Mesele: كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ/**Gece yağan yağmurdan sonra:** Buradaki min (مِنْ) harf-i cerri de fî mânasındadır.

فَلَمَّا انْصَرَفَ/**Namazı bitirdiğinde:** Yani selam verdiğinde. İnsirâf (الإنْصِرَاف) kelimesi *dönmek* mânasındadır. Yani namazdan dönünce, bu da selam vermekle olur.

580. Buhârî, 1/169, (No: 846); Müslim, 1/83, (No: 71). **(Editör)**

أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ/**İnsanlara döndü:** "النَّاسِ" kelimesinin başındaki elif-lâm ahd-i hudûrî içindir.

هَلْ تَدْرُونَ/**Biliyor musunuz:** Buradaki soru teşvik ve heyecanı arttırma bâbındandır.

مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟/**Rabbiniz ne dedi?:** Burada Allah *(celle celâluhû)* için söz ispat etme vardır.

رَبُّكُمْ/**Rabbiniz:** Ma'bûd olan yaratıcınız. Bunda mefhum-u muhâlefe yoktur. Yani sizin Rabbiniz, başkasının Rabbi değildir, değil. Bu gerçeğin hakikatin beyanı içindir.

قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ/**Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler:** Bu ibare birinci bâbda geçti orada ele aldık.

أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ/**Kullarımdan kimi bana iman ederek sabahladı kimileri de inkar ederek: "Kullar"**dan umum kastedilmiştir.

فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ/**Allah'ın fazileti ve rahmeti ile yağmur yağdırıldı, diyen:**

Cümlenin başında geçen "أَمَّا" edatı tafsilat içindir. Diyenden maksat kalbi ve diliyle söyleyen kastedilmiştir. Yine fazilet ve rahmet kelimelerinin başındaki be (بِ) harf-i cerri sebebiyet içindir.

فَضْلُ اللَّهِ/**Allah'ın fazileti:** Sıfatın mevsufuna izafesi bâbındandır.

وَرَحْمَتِهِ/**Ve rahmeti:** Vâv (و) atıf harfi muğâyeret/farklılık içindir. O zaman rahmet ve fazilet birbirinden farklı şeylerdir. Burada iki sıfat zikretmiştir.

وَرَحْمَتِه/**Allah'ın rahmeti:** Bu, sıfatın mevsufa izafesidir. Rahmeti nimet ile tefsir etmek Muattıla mezhebidir. Bu mahlukun Hâlık'a izafesidir diyebilir miyiz? Çünkü başka hadiste "هَذِهِ رَحْمَةُ اللهِ/*Bu Allah'ın rahmetidir*" geçmektedir.

"Bu Allah'ın rahmetidir" rivayetindeki "هَذِهِ" ism-i işarettir. Yağmura işaret ediyor. Yağmur ise mahluktur. Böylece mahlukun Hâlık'a izafesi bâbından olmuş oluyor. Ancak bâbımızda geçen rivayette ise sıfatın mevsufa izafesidir.

Rahmet ile nimetler olur. Rahmet nimet değildir.

فَذَلِكَ/**İşte bu:** Yani yağmurun yağmasını Allah'a *(celle celâluhû)* nispet eden bana iman etmiştir. Allah'a iman etmesi yıldızları inkâr etmesini gerektirir.

Çünkü iman ile inkâr birbirine zıt şeylerdir. Bir araya toplanıp ayrılmazlar. Yıldızları inkâr etmesi onların tesirinin mi, sebep olmalarının mı yoksa var olmalarının mı inkarıdır?

Cevap: Birincisidir. Yani onların yağmurun yağmasına tesir etmelerini inkâr etmiştir.

وَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا/**Ancak filan filan yıldız sebebiyle yağmur yağdı, diyen:** Yine buradaki be (بِ) harf-i cerri sebep içindir.

بِنَوْءِ/**Nev' ile:** Yıldız demektir. Yani yıldız ya yağmuru icat eden ya da yağmurun yağmasının sebebidir.

فَذَلِكَ كَافِرٌ/**İşte bu kâfirdir:** Buradaki küfürden maksat küçük küfür mü, büyük küfür müdür?

Eğer onun yağmuru icat ettiğine inanır ise bu büyük küfürdür. Ancak yağmur yağdıktan sonra yıldızın sebep olduğuna inanır ise bu nimet küfrü olur.

مُؤْمِنٌ بِالكَوْكَبِ/**Yıldızlara iman etmiştir:** Yani yıldızların mucit ya da müessir olduğuna iman etmiştir.

[İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ بِمَعْنَاهُ وَفِيهِ "...وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَقَدْ صَدَقَ نَوْءُ كَذَا وَكَذَا، فَأَنْزَلَ اللهُ هَذِهِ الْآيَاتِ: {فَلا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ} [الواقعة: 75] . إِلَى قَوْلِهِ: {وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ} [الواقعة: 82] .

Yine Buhârî ve Müslim İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **bu mânada bir hadis rivayet etmişlerdir. O hadiste de şöyle geçer: *"...Bazıları da şöyle demiştir: 'Filan, filan yıldız doğru söyledi.' O zaman Yüce Allah şu âyet-i kerîmeleri indirdi: "Yıldızların yerlerine yemin ederim ki."*** *(Vâkı'a 75)* ***âyetinden; "Rızkınızı yalanlamadan ibaret mi kılıyorsunuz?"*** *(Vâkı'a 82)* ***âyetine kadar."***[581]

وَلَهُمَا**/O ikisinin vardır:** Musannif aynen böyle bunu Buhârî ve Müslim'e nispet etmiştir. Ancak şârihler bunun sadece İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* hadisi olarak Müslim'de geçtiğini söylemişlerdir.

لَقَدْ صَدَقَ**/Doğru söylemiştir:** Buradaki lâm kasem (yemin) lâmıdır.

الصِّدْق**/Sıdk:** Gerçeğe denk olmak demektir. Çünkü onlar yıldızların mucit ya da müessir olduğuna inanıyorlardı.

فَأَنْزَلَ اللهُ**/Ve Allah** *(celle celâluhû)* **indirdi:** Cümlenin başındaki fe (فَ) edatı sebebiyet içindir. Yani âyetin nüzûl sebebi budur.

581. Müslim, 1/84, (No: 73). **(Editör)**

{بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ. . .﴾}

[31.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "İNSANLARDAN ÖYLESİ DE VARDIR Kİ ALLAH'TAN BAŞKASINI O'NA DENK TUTARLAR. ALLAH'I SEVER GİBİ ONLARI SEVERLER..." (BAKARA, 165) KAVLİ HAKKINDA

وَقَوْلُهُ: {قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ}. إِلَى قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: {أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ} [التوبة: 24] .

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ، وَوَالِدِهِ، وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ" أَخْرَجَاهُ.

وَلَهُمَا عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ"، وَفِي رِوَايَةٍ: "لَا يَجِدُ أَحَدٌ حَلَاوَةَ الإِيمَانِ حَتَّى... " إِلَى آخِرِهِ.

وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ أَحَبَّ فِي اللهِ، وَأَبْغَضَ فِي اللهِ، وَوَالَى فِي اللهِ، وَعَادَى فِي اللهِ، فَإِنَّمَا تُنَالُ وَلَايَةُ اللهِ بِذَلِكَ، وَلَنْ يَجِدَ عَبْدٌ طَعْمَ الْإِيمَانِ وَإِنْ كَثُرَتْ صَلَاتُهُ وَصَوْمُهُ حَتَّى يَكُونَ كَذَلِكَ. وَقَدْ صَارَتْ عَامَّةُ مُؤَاخَاةِ النَّاسِ عَلَى أَمْرِ الدُّنْيَا، وَذَلِكَ لَا يُجْدِي عَلَى أَهْلِهِ شَيْئًا. رَوَاهُ ابْنُ

جَرِيرٍ، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ} [البقرة: 166] قَالَ: الْمَوَدَّةُ.

Ve Allah'ın şu kavli: "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, elde ettiğiniz mallar, durgunluğundan korktuğunuz ticaret ve hoşlandığınız evler sizin için Allah'tan, Peygamber'inden ve Allah yolunda cihâd etmekten daha fazla sevimli ise Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah, fâsıklar güruhunu hidayete erdirmez."[582]

Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Sizden biriniz, ben ona; çocuğundan, anne babasından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça iman etmiş olamaz."***[583] **Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.**

Buhârî ve Müslim Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***Üç şey kimde bulunursa imanın tadına varır; Allah ve Rasûl'ünün ona her şeyden daha sevimli olması, sevdiğini yalnız Allah*** *(celle celâluhû)* ***için sevmesi, Allah onu küfürden kurtardıktan sonra ateşe düşmekten sakındığı gibi küfre geri dönmekten sakınması."***[584] **Bir rivayette de şu lafızla geçer:** ***"Kişi şunları yapmayıncaya kadar imanın tadına varamaz..."***[585] **Hadisin sonuna kadar.**

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Her kim Allah için sever, Allah için nefret eder ve Allah için dost edinirse bununla Allah'ın dostluğuna nail olur. Kul, namazı ve orucu çok olsa da böyle olmadıkça imanın tadına varamaz. İnsanların kardeşliğinin çoğu dünya işleri için olmaya başladı. Bunun ehline bir faydası olmaz."**[586]

---

582. Tevbe, 24.

583. Buhârî, 1/12, (No: 15); Müslim, 1/67, (No: 44). **(Editör)**

584. Buhârî, 1/12, (No: 16); Müslim, 1/66, (No: 43). **(Editör)**

585. Buhârî, 8/14, (No: 6041). **(Editör)**

586. *Câmi'u'l-Ulûm ve'l-Hikem*, 1/127 (Tahkîk: Mâhir el-Fehl). Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 12/417, (No: 13537). Benzer lafızla İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* rivayet etmiştir. **(Editör)**

Bunu İbn Cerîr rivayet etti. İbn Abbas; "...Aralarındaki bağlar koptu" *(Bakara, 166)* **âyeti hakkında "Sevgileri koptu" demiştir.**[587]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BU BÂBIN İSMİ NEDİR?

"Sevgi/Muhabbet Hakkında Gelenler Bâbı"

İKİNCİ MESELE: [BU VE BUNDAN SONRA GELEN ALTI BÂB HAKKINDA]

Musannif bu bâbdan başlayarak bundan sonraki altı bâbda da kalple alakalı meselelerden bahsediyor. Sevgiden başlamış, sonra korku, sonra tevekkül ve böyle devam ediyor.

ÜÇÜNCÜ MESELE: [BU BÂBIN MUHTEVASI]

Musannif bu bâbda Allah sevgisi, Rasûlü'nü sevmek, şirk barındıran sevgiler, Allah için sevmek ve Allah için nefret etmeyi ele almıştır.

DÖRDÜNCÜ MESELE: MUHABBETİN (SEVGİNİN) TARİFİ

Sevginin tarifi hakkında büyük, çeşitli ve çok ihtilâflar olmuştur. Musannif, İbnu'l-Kayyim'in *"Ravdatu'l-Muhibbîn"* kitabındaki tarife işaret etmiştir.

Ancak ihtilâf her birinin görmüş olduğu sevginin etki ve eserine göre tarif yapmasına dayanıyor. Sevginin eserleri ise çoktur. Temel esas ise şudur: Bir şey kendi tarifi ve hakikati bilinir, eseriyle değil.

Sevginin tarifi ise şudur: Mutluluk ve onun gerekleri olan itaat ve lezzete götüren kalpteki vasfa denir.

587. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 3/290, (No: 2423). **(Editör)**

BEŞİNCİ MESELE: SEVGİNİN ÇEŞİTLERİ VE SEVGİNİN NE ZAMAN ŞİRK OLACAĞI

I. Birinci Çeşit: Şirk Olan Sevgi:

Bu zillete, boyun eğmeye, itaat etmeye ve küfür ve şirk fiillerini yapmaya sevk eden sevgidir.

Bunun Misali: Kişiyi büyük küfür ve büyük şirk işlemekte itaat etmeye götüren sevgi. Bunun delili birinci âyettir (Bakara, 165). Ya da şahsa olan sevgi ona kulluk etmeye sevk ediyorsa; ona kurban kesmek, secde etmek, ondan yardım istemek gibi. Sevginin bu çeşidi büyük şirktir.

II. İkinci Çeşit: Küfür Olan Sevgi:

Bu küfür bâbındandır. Bu kâfirleri dinlerinden dolayı sevmek ya da onların dinini sevmektir. Bu küfürdür. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوۡلِيَآءَۘ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَإِنَّهُۥ مِنۡهُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ

"Ey iman edenler! Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirinin dostudur. Sizden kim onları dost edinirse, şüphesiz ki o da onlardandır. Muhakkak ki Allah, zalimler güruhunu hidayete erdirmez."[588] Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* de şöyle buyuruyor:

الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

"Kişi sevdiğiyle beraberdir."[589] Bu sevgi küfür bâbından sayılır. Şirk bâbından değil.

III. Üçüncü Çeşit: Aslında Câiz Olan Sevgi:

Bu birkaç çeşittir:

1- Ev ve mal sevgisi gibi fıtrî olan sevgi; Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor:

588. Mâide, 51.

589. Buhârî, 8/39, (No: 6168); Müslim, 4/2034, (No: 2640). **(Editör)**

حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمُ النِّسَاءُ، وَالطِّيبُ

"Sizin dünyanızdan bana kadınlar ve güzel koku sevdirildi."[590]

2- Saygı ve değer verme sevgisi: Çocuğun babasına olan sevgi, öğrencinin öğretmenine olan sevgi gibi.

3- Şefkat sevgisi: Babanın çocuğuna olan sevgisi, fakir ve miskine olan sevgi gibi.

4- Dostluk, arkadaşlık sevgisi: Bir zanaatta ortak olanların birbirine olan sevgileri, gurbette olup aynı beldeden olanların birbirine olan sevgileri gibi.

Bu sevgi aslı itibariyle câizdir. Delili de şu âyet-i kerîmedir:

قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ
ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ
وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِيَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِي ٱلْقَوْمَ
ٱلْفَٰسِقِينَ

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, elde ettiğiniz mallar, durgunluğundan korktuğunuz ticaret ve hoşlandığınız evler sizin için Allah'tan, Peygamber'inden ve Allah yolunda cihâd etmekten daha fazla sevimli ise Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah, fâsıklar güruhunu hidayete erdirmez."[591] Âyetin delâlet yönü; onlar âyette yerilmişler. Çünkü onlar âyette geçenleri Allah'tan, Peygamber'inden ve Allah yolunda cihâd etmekten daha fazla sevmişlerdir. Yoksa onları sevmelerinden dolayı değil. Bu sevgide beş hüküm geçerli olur. Bunda asıl olan mubah olmasıdır.

IV. Dördüncü Çeşidi: Haram Olan Sevgi:

Bunun Kaidesi: Mubah olan sevginin seni haram olan bir şeye sevk etmesi ya da vâcip olan bir şeyi terk etmene sebep olmasıdır. Karına ya da çocuklarına olan sevgin seni televizyon almaya sevk etmesi gibi. Eşine olan

590. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 7/124, (No: 13454). **(Editör)**

591. Tevbe, 24.

sevginden dolayı sakalını kesmen gibi. Bu haram olan fiilin misalidir. Vâcip olan şeyi terk etmeye misal ise şudur: Mala olan sevginden dolayı cemaatle namaz kılmayı terk etmen ya da makama olan sevginden dolayı emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münkeri terk etmen gibi. Allah'ın kendisine rahmet ettikleri hariç Müslümanların arasında bu çoktur. Bu şirk midir, değil midir?

İlim ehli arasında bu konuda ihtilâf vardır.

Birinci Görüş: Bu haramdır.

İkinci Görüş: Bu küçük şirktir. Bunun şirk olmasının delili Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* *Sahîh*'teki hadisidir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki:

تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ، وَعَبْدُ الدِّرْهَمِ، وَعَبْدُ الخَمِيصَةِ

"Dinarın, dirhemin ve elbisenin kulu helak oldu..." Ta ki şöyle buyurdu; إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ *"Kendisine verilirse razı olur..."*[592] onu kul diye isimlendirdi.

Bana göre bunun küçük şirk olması daha yakındır.

Haram olmasının delili ise ikinci âyettir.

Bununla birinci çeşitte zikredilen şirk olan sevgi arasındaki fark nedir?

İki kısımda da Allah'ın haram kıldığı şeyi işlemeye sevk eden sevgidir.

Ayrıldıkları nokta: Birinci çeşitteki sevgi şirk olan şeyleri yapmaya sevk ediyor. Bunda ise haram olan şeyleri yapmaya ya da vâcip olan şeyleri terk etmeye sevk ediyor.

ALTINCI MESELE: ŞAYET SEVGİ MEKRUH ŞEYLERİ YAPMAYA VE MÜSTEHAP ŞEYLERİ TERK ETMEYE SEVK EDİYORSA HÜKMÜ NEDİR?

Bu birinci kısımdan da değil, son kısımdan da değil. Bu seni sebep ettiği ve ittiği şeyin hükmünü alır. Kendisine terettüp eden şeye göre mekruh olur.

592. Buhârî, 4/34, (No: 2886). **(Editör)**

YEDİNCİ MESELE: GÜNAHLARI SEVMEK HARAM BÂBINDAN MIDIR, YOKSA ŞİRK BÂBINDAN MIDIR?

Misal: Zinayı ya da içkiyi sevmek gibi.

Cevap: Bu günah bâbından sayılır. Küçük şirk bâbından değil. Öyle olsa büyük günahların küçük şirkten olması lâzım gelir. Bunu ise hiç kimse söylememiştir. Günahların kimisi büyük, kimisi de küçüklerindendir.

Bir de günahları sevmek ona âzalarla işaret etmek gibidir. Zinayı sevmek zina yapmak gibidir. Günah işlemek ise kastedip gayret ettiğinde haram olur.

Günahı sevmekle küçük şirk arasındaki fark şudur: Küçük şirk, senin birini işlediği günahtan dolayı sevmendir. Çocuğunu günah işlediğinden dolayı sevmen gibi. Küçük şirkte üç taraf vardır; seven, sevilen ve günah. Ancak günahı sevmede birinin diğerinden daha sevimli olduğu taraflar yoktur. Onda sevilen ve günah vardır.

BÂBIN ÂYETİ: "İnsanlardan öylesi de vardır ki Allah'tan başkasını O'na denk tutarlar. Onları, Allah'ı sever gibi severler..." *(Bakara, 165)*.

Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ ٱللَّهِ

"İnsanlardan öylesi de vardır ki Allah'tan başkasını O'na denk tutarlar. Onları, Allah'ı sever gibi severler..."[593]

Birinci Mesele:

مِنْ**/Min (den/dan):** Ba'ziyet içindir.

ٱلنَّاس**/İnsanlar:** Başındaki elif-lâm edatı ahd içindir. Mâna insanların bir kısmı olur.

مَن يَتَّخِذُ**/Tutarlar-edinirler:** Cümlenin başındaki men (مَنْ) edatı ellezî (الَّذِي) mânasında ism-i mevsûldür.

---

593. Bakara, 165.

İkinci Mesele: أَندَادًا/**Endâd:** Bu kelime "nidd/نِدّ" kelimesinin çoğuludur. Bu ise *benzer* ve *denk* mânasına gelir.

Üçüncü Mesele: "يُحِبُّونَهُمْ/**Onları severler**" buradaki zamir "أَندَادًا/**Endâd**"a döner.

"كَحُبِّ ٱللَّهِ/**Allah'ı sevdikleri gibi**": Cümlenin başındaki kêf (ك) harf-i cerri teşbih içindir. Yani Allah'ı sevdikleri gibi severler. Bu İbn Teymiyye'nin görüşü ve meseledeki görüşlerinden biridir.

Yani kâfirler, ortakları Allah'ın sevgisine denk bir sevgiyle severler. Kêf harfinin mânasındaki teşbih çeşit açısından kuvvet gibidir. Kemiyet açısından ise çokluk gibidir.

Burada onların Allah'a sevgilerinin olduğunu ispat etmiştir:

I. Âyetin Konu İle Münasebeti:

Âyet, her kim Allah'ı sevdiği gibi birini veya bir şeyi severse onu Allah'a *(celle celâluhû)* denk tuttuğuna delâlet eder. Böylece büyük şirke düşmüş olur. Bu, sevgisinin onu küfrî ve şirkî olan şeylere defetmesiyle/itmesiyle kayıtlıdır.

BÂBIN DİĞER ÂYETİ: "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, elde ettiğiniz mallar, durgunluğundan korktuğunuz ticaret ve hoşlandığınız evler..." *(Tevbe, 24)*.

Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِيَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِي ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, elde ettiğiniz mallar, durgunluğundan korktuğunuz ticaret ve hoşlandığınız evler sizin için Allah'tan, Peygamber'inden ve Allah yolunda

cihâd etmekten daha fazla sevimli ise Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah, fâsıklar güruhunu hidayete erdirmez."[594]

I. Âyetin Nüzûl Sebebi:

Birinci Mesele: Âyetin nüzûl sebebi:

Mekke'de olan Müslümanlar hakkında inmiştir. Hicret emredildiğinde bazıları ehline, bazıları çocuklarına diğer bazıları da mallarına bağlanarak hicret etmediler.

Burada nüzûl sebebi misal durumundadır. İtibar lafızların umumluğunadır, nüzûl sebebinin özel olmasına değil.

İkinci Mesele: قُلْ**/De ki:** Bu lafız hitap içindir. Yani "Ey Muhammed! Ve muhatap olmaya elverişli olan! De ki. Âyette sevilen sekiz sınıf şey zikredilmiştir. Babalar, çocuklar, kardeşler, eşler, aşiretler, mallar, ticaret, beldeler, meskenler.

أَحَبَّ إِلَيْكُم**/Size daha sevimliyse:** Âyette geçen "أَحَبَّ" kelimesi ef'ale (أَفْعَلَ) vezninden tafdîldir. Âyette bu sayılan sekiz sınıf ile Allah ve Rasûl'ü arasında üstünlüğün olmasından bahsediliyor.

Dikkat ederseniz âyet onları bu sekiz şeyi sevmelerinden dolayı yermiyor. Ancak onların sevgisini Allah ve Rasûl'ünün sevgisinden üstün tutmalarından dolayı yeriyor.

II. Mesele: Bu Sevgi Ne Zaman Haram Olur?

Kendisinden dolayı bir haram işlendiğinde ya da bir vâcip terk edildiğinde olur. Ancak kendisinden dolayı büyük şirk ya da büyük küfür işlenirse bu birinci kısımdan olur.

III. Mesele: Hristiyan Olan Eşin Sevgisi Ya da Kâfir Olan Kardeşin Sevgisinin Hükmü Nedir?

Şayet eş Hristiyan ise meselenin aslı tartışmalıdır. Ancak eş Ehl-i kitaptan ise onun (eşinin) sevdiği bu sevgi fıtrî olan bir sevgi midir?

---

594. Tevbe, 24.

Meselenin aslı Ehl-i kitapla evlenmek câiz midir? Asıl itibarı ile bu câizdir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِىٓ أَخْدَانٍ

"...Hür ve iffetli mü'min kadınlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden hür ve iffetli kadınlar da onlara mehirlerini vermeniz, iffetli olmanız, zina etmemeniz ve gizli dostlar edinmemeniz şartıyla size helâl kılındı..."[595] Ancak bu asırda Ehl-i kitapla evlenmenin çocukların mesuliyeti açısından birçok mefsedeti vardır. Bundan dolayı biz, evlenilmemesini tercih ediyoruz.

Sevgi tarafına gelince: Şayet bu onunla birlikte olmak eğlenmek için seviyorsa bu tabiî bir sevgidir. Tabi dininden nefret etmesi şartıyla. Bu, âlimlerin şu âyet-i kerîme hakkındaki iki görüşünden biridir. إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ **"Sen dilediklerini hidayete erdiremezsin...."**[596] Kardeş de eş gibidir. Ancak dininden dolayı severse, buna dinden çıkaran küfür olarak itibar edilir.

Mesele: Bu sekiz sınıfa özel midir? Hayır, bunlara başkaları da kıyas edilir.

Mesele: Bu sekiz sınıf sevgi ve aynı şekilde câiz olan diğer sevgiler, niyetle müstehap olan sevgiye dönüşür. Eşini eşi olduğu için severse bu tabiî bir sevgidir. Ancak onu dininden dolayı severse bu dinî bir sevgi olur. Bal ve kabağı leziz olduğundan dolayı severse bu tabiî bir sevgi olur. Ancak Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sevdiğinden dolayı severse bu dinî bir sevgi olur.

فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦٓ **"...Allah emrini getirinceye kadar bekleyin..."**: Buna tehdit âyeti denir. Tehdit âyetleri hakkında selefin mezhebini daha önce zikretmiştik.

595. Mâide, 5.

596. Kasas, 56.

[ENES BİN MÂLİK HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ، وَوَالِدِهِ، وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ" أَخْرَجَاهُ.

Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Sizden biriniz, ben ona; çocuğundan, anne babasından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça iman etmiş olamaz."***[597] **Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.**

لَا**/Lâ:** Nâfiyedir. Nefiyde asıl olan iki kısmıyla vücudun nefyidir. Birincisi hissî vücûd, örneğin; "لا رجل في الدار/Evde hiçbir adam yok". İkincisi ise şer'î vücûddur, örneğin; "لا اله الا الله/Allah'tan başka ilah yoktur."

Şayet nefyedilen hissen mevcut ise o zaman nefiy sıhhat nefyidir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisi gibi:

لَا صَلَاةَ لِمُنْفَرِدٍ خَلْفَ الصَّفِّ

"Safın arkasında tek başına namaz kılanın namazı yoktur."[598]

Şayet bir şey şer'an sahih ise o zaman nefyi, kemâlin nefyidir.

Kemâl de iki kısımdır; vâcip olan kemâl, müstehap olan kemâl. Bunun misali şudur: لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ ***"Sizden hiç kimse iman etmiş olmaz..."*** üsteki hadis.

Yûnus Sûresi'nde geçen; وَمِنْهُم مَّن يُؤْمِنُ بِهِۦ وَمِنْهُم مَّن لَّا يُؤْمِنُ بِهِۦ **"Onlardan kimisi ona iman eder, onlardan kimi iman etmez..."**[599] "iman"dan maksat kâmil vâcip imandır. Çünkü deliller insanın günahlarla beraber de imanının sahih olacağına delâlet ediyor. Ancak imanı kâmil değildir. Bir de başka deliller yukarıda zikredilen hadisteki nefyedilen imandan maksat kâmil iman olduğuna delâlet etmiştir. İmam Ahmed'in rivayet ettiği hadis gibi: لَا يَجِدُ

597. Buhârî, 1/12, (No: 15); Müslim, 1/67, (No: 44). **(Editör)**

598. Ahmed, *Müsned*, 26/224, (No: 16297); İbn Hibbân, 5/579, (No: 2202). Benzer lafızla rivayet etmişlerdir. **(Editör)**

599. Yûnus, 40.

أَحَدُكُمْ صَرِيحَ الْإِيمَانِ *"Sizden biriniz sarîh imanı bulamaz..."*[600] İbn Hibbân'da ise; لَا يَبْلُغُ الْمُؤْمِنُ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ *"Mü'min imanın hakikatine eremez..."* geçmektedir.[601]

İslâm da buna dahil olur mu? Bizler şöyle diyebilir miyiz: "Kâmil bir teslimiyetle Müslüman olamaz." Evet, çünkü şöyle bir kaide var. İslâm lafzı ile iman lafzı toplandıklarında farklı mâna ifade ederler. Ayrıldıklarında ise aynı mânayı ifade ederler.

أَحَدُكُمْ/**Sizden biriniz: "كُمْ/Siz"** zamiri muhatap olan Müslümanlaradır.

حَتَّى/**Ta ki:** Gayenin intihâsı içindir.

أَحَبَّ/**Daha çok sevmedikçe:** Ef'ale vezninden tafdîldir. Yani Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* zikredilenlerden daha sevimli oluncaya kadar Rasûlullah'ı *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sevmek Ona itaat etmektir. Bu muktezanın tefsiridir. Bu kolaylık bâbındandır. Yoksa Onun sevgisi itaat ve tâbi olmayı gerektiren bedende kaim olan vasıftır.

وَلَدِهِ/**Çocuğu(ndan):** Hadiste geçen bu kelime ism-i meful mânasındadır. Kitâb ve Sünnet'teki mânası budur. Örfteki mânası ise veled; erkek çocuğa kullanılır.

وَوَالِدِهِ، وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ/**Anne-babasından ve insanların hepsinden: "وَالنَّاسِ/İnsanlar"** kelimesinin başındaki vâv (و) atıf içindir. Burada has olan umum olana atfedilmiştir. Veled (وَلَد) ve vâlid (وَالِد) lafızlarını tekil olarak zikretti. Çünkü insanlarda galip olan bunların sevgisidir.

أَجْمَعِينَ/**Ecmaîn:** İnsan lafzının ifade ettiği umumun tekidi içindir.

---

600. Bu lafızla geçen bir hadisi İmam Ahmed'in *Müsned*'inde bulamadık ancak şu lafızla geçen bir hadis mevcuttur: لَا يَحِقُّ الْعَبْدُ حَقَّ صَرِيحِ الْإِيمَانِ حَتَّى يُحِبَّ لِلَّهِ... *"Kul sarîh imanın hakkını gerçekleştirmiş olmaz, ta ki Allah için sevmedikçe..."* hadis devam etmektedir. Bk. *Müsned*, 24/316, (No: 15549). **(Editör)**

601. İbn Hibbân, 1/471, (No: 235). Benzer lafızla rivayet etmiştir. Hadisin tam metni şu şekildedir: لَا يَبْلُغُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يُحِبَّ لِلنَّاسِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ مِنَ الْخَيْرِ *"Kul, hayırdan kendi nefsi için istediğini diğer insanlar için de istemedikçe imanın hakikatine ulaşamaz."* **(Editör)**

I. Bu Hadisin Konu İle Olan Münasebeti:

Çocuk ve diğerlerinin sevgisinin, Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sevgisinin önüne geçirmenin haram olması. Vâcip ve menhî (yasaklanmış) olan şeylerde geçirirse bu küçük şirk sayılır. Küfrî şeylerde geçirirse bu büyük küfürden olur.

[ENES BİN MÂLİK'TEN GELEN DİĞER HADİSİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ الله مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ"، وَفِي رِوَايَةٍ: "لَا يَجِدُ أَحَدٌ حَلَاوَةَ الإِيمَانِ حَتَّى... " إِلَى آخِرِهِ.

Buhârî ve Müslim Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***Üç şey kimde bulunursa imanın tadına varır; Allah ve Rasûl'ünün ona her şeyden daha sevimli olması, sevdiğini yalnız Allah*** *(celle celâluhû)* ***için sevmesi, Allah onu küfürden kurtardıktan sonra ateşe düşmekten sakındığı gibi küfre geri dönmekten sakınması.*"**[602] **Bir rivayette de şu lafızla geçer:** ***"Kişi şunları yapmayıncaya kadar imanın tadına varamaz..."***[603] **Hadisin sonuna kadar.**

Birinci Mesele: Musannif burada "هُمَا/**O ikisinin (Buhârî ve Müslim)**" diyor. Daha önce ise "أَخْرَجَاه/**İkisi tahrîc etmişlerdir**" demişti.

Bu iki tabir arasında fark var mı?

Burada musannif kendisine özel bir ıstılah zikrettiğinden uzun bir bahse ihtiyaç duyuyor. Bundan dolayı da bu konuya değinmeyeceğiz.

عَنْهُ/**Ondan:** Yani Enes *(radıyallâhu anhu)*.

602. Buhârî, 1/12, (No: 16); Müslim, 1/66, (No: 43). **(Editör)**

603. Buhârî, 8/14, (No: 6041). **(Editör)**

ثَلَاثٌ/**Üç:** Bu sayı, anlamak kolay olsun diye verilmiş. Hasr için değil.

مَنْ كُنَّ/**Kimde olursa:** Mevcut olursa. Bunların mahalli kalptir. Bunların âzalar üzerinde ortaya çıkan eserleri vardır. İmanın tatlılığının yeri de kalptir.

بِهِنَّ/**Onlarla:** Kelâmın başındaki be (بِ) harf-i cerri sebebiyet mânasındadır. Hadiste zikredilen üç şey imanın kemâle ermesinin sebepleridir.

حَلَاوَة/**Halâvet:** Hadiste geçen bu kelime bir şeyin tadı mânasındadır. İmanın halâveti de onun tadıdır. Bu imanın aslından ziyade bir şeydir. Halâvet iman üzerine bina edilir. Çünkü imanın aslının mevcut olması gerekir. Bu ise kemâlinin sebebidir.

Bir de bu üç şey olmaz ise iman kalmaya devam eder. Bu da bu üç şeyin imanın kemâline sebep olduğunu gösterir.

حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ/**İmanın Halâveti:** İzafe lâm (ل) takdiriyledir. İmanın tadına varır denildiğinde İslâm da buna dahildir.

İmanın tadından maksat kişinin kalbinde hissettiği mutluluk, ferahlık ve genişliktir. Buradaki kast mânevîdir. Bu üç sebepten ilki Allah ve Rasûl'ünün sevgisini her şeyin sevgisinin önüne geçirmektir.

Rasûl'ünün sevgisinden maksat Onun emir ve yasaklarıdır.

سِوَاهُمَا/**O ikisi dışındaki her şeyden:** Bundan maksat Allah ve Rasûl'ünün dışındaki her şey mi? Hayır, bundan maksat sevilmesi mubah olanlardır. Bu da tabiî sevgidir.

Bunun Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* " أَحَبَّ/**Daha sevimli olması"** sözünden çıkardık. Çünkü tabiî olan şeyler sevilir. Haramlar sevilmez. Allah ve Rasûl'ünün sevgisinin önüne geçirileceği yer çatıştıkları yerdir.

İkinci Sebep: وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ/**Kişinin sevdiğini yalnız Allah için sevmesidir**.

الْمَرْءَ/**Kişi:** Buradaki el (ال) takısı ahd içindir. Burada sevgisinin kendisiyle kâim olacağı kişi mü'mindir.

لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ/**Yalnız Allah için sevecek:** Yani sevdiğini dünya ve başka şeyden dolayı sevmeyecek. Sevgisi yalnız Allah *(celle celâluhû)* için olacak.

I. Kişileri Sevmenin Mertebeleri:

Birinci Mertebe: Hâlis sevgi; onu yalnız Allah için sevecek. Hadiste kast edilen de budur. Çünkü hadiste hem nefiy hem de ispat vardır. Nefiy ve ispat hasrın en büyük sebeplerindendir.

İkinci Mertebe: Hem Allah için sevecek aynı zamanda sevginin ardında bulunan maslahatı ve menfaatlerden dolayı da sevecek. Bu maslahat ve menfaatler mubah, câiz olanlardan olmalıdır. Ancak bunun mertebeleri vardır. Bazen Allah sevgisi daha fazla olur. Bazen de menfaatlerin sevgisi daha fazla olur. Bazen de sevgileri eşit olur.

Üçüncü Mertebe: Sevdiğini sadece menfaat için sevmesidir. Bâbın sonunda İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* hadisinden dolayı bu câiz değildir; "وَقَدْ صَارَتْ عَامَّةُ مُؤَاخَاةِ النَّاسِ عَلَى أَمْرِ الدُّنْيَا، وَذَلِكَ لَا يُجْدِي عَلَى أَهْلِهِ شَيْئًا/**İnsanların kardeşliklerinin hepsi dünya çıkarı üzere oldu. Bu ehline bir fayda vermez."**

Bu mertebelerin en kâmili ilk mertebedir: Bu da yalnız Allah için sevgidir.

Kâfiri sevmek câiz değildir. Kâfiri sevmek büyük küfür ile küçük küfür arasındadır.

Kadın da "الْمَرْءَ/Kişi" kelimesinin içine girer mi?

Kaide: Hadisin umumluğu, kişi kadını onda bulunan imandan dolayı sever ise o da bu bâba girer.

Üçüncü Sebep: Küfrü büyük bir şekilde kerih görecek. Nasıl ki ateşe atılmayı kerih gördüğü/nefret ettiği gibi.

II. Küfrü Kerih Görmenin Suretleri Dörttür:

1- Küfürden nefret etmesidir: Bu zaruri ve lâzımdır. Şu hadisten dolayı:

مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مَنْ دُونِ اللهِ، حَرُمَ مَالُهُ، وَدَمُهُ

"Her kim Allah'tan başka ilah yoktur deyip ve Allah'tan başka ibadet edilenleri de inkâr ederse Allah onun malını ve canını haram kılar..."[604] Konunun hadisinde murad bu değildir. Bunun gitmesi imanın aslını götürür.

2- Küfürden, ateşe atılmaktan hoşlanmadığından daha fazla hoşlanmayacak: Bu mertebeye hadis kıyas yoluyla delâlet ediyor.

Buhârî *Edebu'l-Müfred*'de şöyle rivayet etmiştir: أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ أَحَبُّ إِلَيْهِ *"..Ateşe atılmak ona küfre düşmekten daha sevimlidir."*[605]

3- Küfürden ateşe atılmaktan hoşlanmadığı kadar hoşlanmaması: Hadisin delâlet ettiği budur.

4- Küfürden hoşlanmıyor ancak ateşe atılmaktan hoşlanmadığından daha az şekilde hoşlanmıyor: Ateşe atılmaktan hoşlanmaması daha fazla. Hatta ateşe atılmaktansa küfre düşmeyi bazen istiyor.

Hadiste geçen "أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ**/küfre dönmeyi"** cümlesi sonradan Müslüman olmuş âsi kâfir içindir. Küfürden çıkmış oraya geri dönmeyi istemiyor.

Aslî olan Müslümana göre ise: Küfre düşmekten hoşlanmaz, yoksa dönmek değil.

Bu meselede imanın halâveti/tadı ne zaman olur? Küfürden kerâheti ateşe düşmeye olan kerâhetine denk olduğunda bu halâvet olur. Küfre kerâhet fazlalaştıkça iman halâveti de fazlalaşır.

III. Mesele: Dövülme ve Öldürülme de Ateşe Atılmaktan Sakınmak Gibi mi?

Evet, bunlar da öyledir. Bundan dolayı İmam Buhârî *Sahîh*'inde şu başlıkta bir bâb açmıştır: "Dövülmeyi, öldürülmeyi ve küçük düşürülmeyi küfre

604. Müslim, 1/53, (No: 23). **(Editör)**

605. Buhârî, 8/14, (No: 6041). *Sahîh*'inde de geçmektedir. **(Editör)**

tercih edenler". Ancak buradaki dövülme katlanılmayacak olan şiddetli dövülmedir.

يَعُودَ فِي الْكُفْرِ/**Küfre dönmek:** Buradaki küfürden maksat büyük küfürdür.

بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ/**Allah onu ondan kurtardıktan sonra:** Kurtarma Allah'a *(celle celâluhû)* nispet edilmiştir. Kurtaran Allah olunca bunun karşılığında olacak şey şükür bâbından olur.

Buradaki kerâhetten maksat: Kalpte olan buğz, nefrettir.

IV. Mesele: Allah ve Rasûl'ünün Sevgisi Onların Dışındakilerin Sevgisine Eşit Olursa Ne Olur?

Bu şirke girer.

Ancak Allah'ın *(celle celâluhû)* sevgisi daha çok fakat sevdiğinden dolayı bazen vâcipleri terk ediyor. Bu küçük şirke girer.

Kişinin sevdiğini yalnız Allah için sevmesi imanın tadına varmasına sebeptir. Ancak diğerleri de câizdir. Ateşten maksat ise bildiğimiz ateştir.

وَفِي رِوَايَةٍ: "لاَ يَجِدُ أَحَدٌ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ حَتَّى... " إِلَى آخِرِهِ/**Başka bir rivayette ise şöyle geçiyor: "İmanın tadına varamaz ta ki..."** Bu Buhârî'nin rivayetidir.[606]

[İBN ABBAS'IN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ أَحَبَّ فِي اللهِ، وَأَبْغَضَ فِي اللهِ، وَوَالَى فِي اللهِ، وَعَادَى فِي اللهِ، فَإِنَّمَا تَنَالُ وَلاَيَةَ اللهِ بِذَلِكَ، وَلَنْ يَجِدَ عَبْدٌ طَعْمَ الْإِيْمَانِ وَإِنْ كَثُرَتْ صَلاَتُهُ وَصَوْمُهُ حَتَّى يَكُونَ كَذَلِكَ. وَقَدْ صَارَتْ عَامَّةُ مُؤَاخَاةِ النَّاسِ عَلَى أَمْرِ الدُّنْيَا، وَذَلِكَ لاَ يُجْدِي عَلَى أَهْلِهِ شَيْئًا. رَوَاهُ بْنُ جَرِيرٍ، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ} [الْبقرة: 166] قَالَ: الْمَوَدَّةُ.

606. Tahrîci geçti. **(Editör)**

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Her kim Allah için sever, Allah için nefret eder ve Allah için dost edinirse bununla Allah'ın dostluğuna nail olur. Kul, namazı ve orucu çok olsa da böyle olmadıkça imanın tadına varamaz. İnsanların kardeşliğinin çoğu dünya işleri için olmaya başladı. Bunun ehline bir faydası olmaz."**[607] **Bunu İbn Cerîr rivayet etti.**[608] **İbn Abbas; "...Aralarındaki bağlar koptu"** *(Bakara, 166)* **âyeti hakkında "Sevgileri koptu" demiştir.**[609]

Bu mevkuftur. Mevkuf; sahâbenin sözüdür.

Bu mevkuf rivayet Leys bin Ebî Suleym'in etrafında dönmesinden dolayı zayıftır.

Hâfız İbn Hacer dedi ki: Doğru sözlü ancak değişmiştir. Hadislerinizi birbirinden ayırt edemiyordu.

Ancak Ebû Ümâme'nin merfû olarak rivayet ettiği ona muhtaç bırakmıyor:

مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ، وَأَبْغَضَ لِلَّهِ، وَأَعْطَى لِلَّهِ، وَمَنَعَ لِلَّهِ فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ

"Her kim Allah için sever, Allah için kızar, Allah için verir, Allah için engellerse muhakkak imanını tamamlamıştır."[610] Ebû Dâvûd rivayet etti.

I. Ebû Ümâme'nin Hadisinin Şerhi: *"Her kim Allah için sever, Allah için kızar, Allah için verir, Allah için engellerse muhakkak imanını tamamlamıştır."*

أَحَبَّ لِلَّهِ/**Allah için sever:** Bu daha önce daha kuvvetli bir üslupla geçti. Orada nefiy ve ispat vardı. Bu hadiste, câiz olan maslahatlarla birlikte Allah için sevmenin câiz olduğuna delil vardır.

وَأَبْغَضَ لِلَّهِ/**Allah için kızar:** Kızmak mânasına gelen *buğz etmek* insanı kızdığından uzaklaşmaya ona karşı koymaya sebep olan kalpteki bir vasıftır.

---

607. *Câmi'u'l-Ulûm ve'l-Hikem*, 1/127 (Tahkîk: Mâhir el-Fehl). Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, 12/417, (No: 13537). Benzer lafızla İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* rivayet etmiştir. **(Editör)**

608. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 3/290, (No: 2423). **(Editör)**

609. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 3/290, (No: 2423). **(Editör)**

610. Ebû Dâvûd, 4/220, (No: 4681). **(Editör)**

Allah için kızmak: Şahıslara da mekanlara da amellere de olur.

II. Mesele: Müslümana Buğz Etmenin/Kızmanın Hükmü Nedir?

Bunda tafsilat vardır: Şayet bu dünyalıklardan dolayı ise bunun hükmü sebeplerine göredir. Şayet sana zulmettiğinden ya da hakkını yediğinden dolayı kızmış isen bu tabiîdir. İnsanın kalbinde bu his oluştuğunda, uzuvlara (davranışlara) yansıyan bir etkisi olmadıkça – ki bu etki, onun sana zulmettiği gibi senin de ona zulmetmendir – kişi bundan dolayı sorumlu tutulmaz (günaha girmez). Bundan sorumlu tutulmayacağına dair delil şudur:

عُفِيَ لِأُمَّتِي مَا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا، مَا لَمْ تَعْمَلْ أَوْ تَتَكَلَّمْ

"Konuşup, amel etmediği müddetçe ümmetim için nefsinin konuştukları affedilmiştir."[611]

Ancak sultan vasıtasıyla hakkını ondan almış isen buna bir engel yoktur;

وَجَزَٰٓؤُاْ سَيِّئَةٖ سَيِّئَةٞ مِّثۡلُهَاۖ

"Bir kötülüğün cezası, onun gibi bir kötülüktür..."[612]

Eğer ona olan kızgınlık/buğz İslâm'ından ise bu haramdır câiz değildir. Çünkü onun kızgınlığı İslâm'a olmuş olur.

Ona sana mubah olan bir şeyi vermediğinden dolayı kızdıysan; misal borç vermediğinden dolayı kızdıysan bu câiz değildir. Tabi bir de Müslüman olduğundan dolayı ona olan sevginin devam etmesi gerekiyor. Burada amellere göre cihetler değişir. Müslüman iken kâfir olduysa burada yeni bir kızgınlık, buğz ortaya çıkar.

/وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ} [البقرة: ٦٦١] قَالَ: الْمَوَدَّةُ.

İbn Abbas; **"...Aralarındaki bağlar koptu"** *(Bakara, 166)* âyeti hakkında "Sevgileri koptu" demiştir.[613]

---

611. Buhârî, 7/46, (No: 5269); Müslim, 1/116, (No: 127). Benzer lafızla rivayet etmişlerdir. **(Editör)**

612. Şûrâ, 40.

613. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 3/290, (No: 2423). **(Editör)**

Bu da İbn Abbas'a *(radıyallâhu anhumâ)* mevkuftur. Aynı zamanda sahâbe tefsiridir. Sahâbenin İsrâiliyat'tan almadığı biliniyorsa tefsiri merfû hükmündedir; bir de mesele ictihâdî meselelerden değilse. Bu mevkuf eseri Hâkim sahîh saymış Zehebî de ona mutabık olmuştur.[614]

Âyette geçen "بِهِم" zamiri kâfirler içindir.

الْأَسْبَابُ/**Bağlar:** İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)* bunu *sevgi* olarak tefsir etmiştir. Bu, misal ile olan tefsirdir. Çünkü "الْأَسْبَابُ" lafzı umum lafızlarındandır. Tefsir ise hâstır. Yoksa aralarında birçok şey kopmuştur. İrtibat, şefkat gibi. Bu rivayet Allah'tan başkasına olan sevginin fayda vermeyeceğine delâlet ediyor. Yine dünyalıklardan dolayı olan sevginin yerildiğine delâlet ediyor. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

ٱلْأَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۭ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا ٱلْمُتَّقِينَ

"O gün dostlar, birbirlerine düşman kesilirler. Ancak takvâ sahipleri böyle değildir."[615]

614. Bkz. Hâkim, *Müstedrek*, 2/299, (No: 3076). **(Editör)**

615. Zuhruf, 67.

{بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾}

[32.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ŞÜPHESİZ Kİ BU YALNIZ ŞEYTANDIR. DOSTLARINI KORKUTUR. O ŞEYTANIN DOSTLARINDAN KORKMAYIN. EĞER MÜ'MİNLER İSENİZ BENDEN KORKUN." (ÂL-İ İMRÂN, 175) KAVLİ HAKKINDA

{إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ} [آل عمران: 175] .

وَقَوْلُهُ: {إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ} [التوبة: 18] .

وَقَوْلُهُ: {وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ} [العنكبوت: 10] .

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَرْفُوعاً: "إِنَّ مِنْ ضَعْفِ الْيَقِينِ: أَنْ تُرْضِيَ النَّاسَ بِسَخَطِ اللهِ، وَأَنْ تَحْمَدَهُمْ عَلَى رِزْقِ اللهِ، وَأَنْ تَذُمَّهُمْ عَلَى مَا لَمْ يُؤْتِكَ اللهُ إِنَّ رِزْقَ اللهِ لَا يَجُرُّهُ حِرْصُ حَرِيصٍ، وَلَا يَرُدُّهُ كُرْهُ كَارِهٍ...".

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنِ الْتَمَسَ رِضَى اللَّهِ بِسَخَطِ النَّاسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَأَرْضَى النَّاسَ عَنْهُ، وَمَنِ الْتَمَسَ رِضَا النَّاسِ بِسَخَطِ اللَّهِ سَخَطَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَأَسْخَطَ عَلَيْهِ النَّاسَ" رَوَاهُ ابْنُ حِبَّانَ فِي "صَحِيحِهِ".

"Şüphesiz ki bu yalnız şeytandır. Dostlarını korkutur. O şeytanın dostlarından korkmayın. Eğer mü'minler iseniz benden korkun."[616]

Ve Allah'ın şu kavli: "Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazı dost doğru kılan, zekâtı veren ve yalnız Allah'tan korkan kimseler iman ederler."[617]

Ve Allah'ın şu kavli: "İnsanlardan öyle kimseler vardır ki 'Allah'a iman ettik' der. Fakat Allah yolunda eziyet görünce insanların fitnesini (eziyetini) Allah'ın azabı gibi görür."[618]

Ebû Saîd el-Hudrî'den *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir: "*Muhakkak ki Allah'ı kızdırarak insanları razı etmek, Allah'ın nimetlerinden dolayı insanlara şükretmek, Allah'ın sana vermediklerinden dolayı onlara kızmak imanın zayıflığındandır. Eğer Allah bir rızık verecek olursa onu çok hırslının hırsı çekip alamaz. İstemeyenlerin istememesi onu geri döndüremez...*"**[619]

Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Her kim Allah'ın rızasını insanların kızmasına rağmen ararsa, Allah ondan razı olur ve insanları ondan razı kılar. Kim de insanların rızasını Allah'ın kızmasına rağmen ararsa, Allah ona kızar ve insanları ona karşı kızdırır.*"**[620] **İbn Hibbân *Sahîh*'inde rivayet etmiştir.**

Şârih dedi ki:

Bu bap *Korku Bâbı/Bâbu'l-Havf* diye isimlendirilir. Musannif bu bâbda korkunun hükmünden ve onun tevhid ile alakasından bahsetmiştir. Musannif kalp fiilleri ile alakalı konuları ele almaya devam ediyor.

Korku, kalp fiillerinin ikincisidir.

---

616. Âl-i İmrân, 175.

617. Tevbe, 18.

618. Ankebût, 10.

619. Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 1/382, (No: 203); Ebû Nuaym, *Hılyetu'l-Evliyâ*, 5/106. **(Editör)**

620. İbn Hibbân, 1/510, (No: 276); Tirmizî, 4/609, (No: 2414). Tirmizî'nin lafzında biraz farklılık vardır. **(Editör)**

BİRİNCİ MESELE: MUSANNİF KORKU BÂBINI NEDEN SEVGİ BÂBINDAN SONRA ZİKRETTİ?

Çünkü ibadetler bu ikisinin üzerine odaklanmıştır. İtaat ve emirler çoğunlukla sevgiden dolayı yapılır. Yasaklar ise genellikle korkudan dolayı terk edilir. Bazen de hepsine korku ve sevgi birlikte sevk ederler.

İKİNCİ MESELE: KORKUNUN TARİFİ

Emirleri yapmaya, yasakları terk etmeye iten kalpte kâim olan vasıftır.

ÜÇÜNCÜ MESELE: SEVGİ TARAFI MI AĞIR BASAR, YOKSA KORKU TARAFI MI?

Bu konuda üç görüş vardır. Orta yollu olan tafsilattır. Bu, kişinin içinde bulunduğu durum ve vakte göre değişir. Sıhhat ve afiyet durumlarında sevgi tarafı galip olur, günahlarla birlikte korku tarafı galip olur, itaatle birlikte recâ/ümit galip olur. Yine hastalıkta da recâ/ümit ağır basar.

İkinci Görüş: Recâ tarafı her durumda galiptir.

Üçüncü Görüş: Korku tarafı her durumda galiptir.

DÖRDÜNCÜ MESELE: FAYDALI KORKU HANGİSİDİR?

Seni günah, haram, şirk ve küfür olan şeylerden uzak tutandır. Mekruh olan şeylerden alıkoyan korku ise buradaki maksadımız değildir. Çünkü mekruh olan fiillerde korkulacak bir şey yoktur. Çünkü korku kendisinden dolayı cezalandırılacağın şeylerde olur. Mekruh olan şeylerde ise ceza yoktur.

BEŞİNCİ MESELE: KORKUNUN KISIMLARI VE ONUN TEVHİD İLE OLAN BAĞI

1- Gizli korku: Bu, mahlukattan Allah'tan korktuğu gibi korkmasıdır. Putlar ve tâğûtlardan korkanlar gibi.

Bu birkaç çeşittir:

a) Hiçbir şeye sahip olmayan ve hiçbir gücü olmayandan korkmak. Cansız varlıklardan korkmak gibi, heykel ve benzeri şeylerden korkmak gibi.

b) Ölülerden korkması.

Bu iki kısımda "Yalnız Allah'ın *(celle celâluhû)* güç getirdiği" kaydı yoktur. Buradaki mücerred korku büyük şirktir.

c) Dirilerden Korkması: Bu kısımda insanlardan, Allah'tan *(celle celâluhû)* başkasının güç getiremeyeceği konularda korkması şartı vardır.

Misal: İnsanın onun neslini kesmesinden korkması ya da insanın onu cehenneme koymasından korkması ya da rızkını kesmesi ya da ona hastalık dokundurmasından korkması gibi.

d) Cinlerden Korkması: Bu da bir önceki kısmın kaydı ile kayıtlıdır. Bu dört kısmın hükmü de aynıdır; büyük şirktir. Bu, birinci âyetin umumluğuna delâlet ediyor.

2- Mahlukun güç getireceği konularda mahluktan korkarak kendisine vâcip olan şeyi terk etmesi ya da yasak olan bir şeyi yapması: Bu kısım küçük şirkten sayılır. Tabi ikrahın olmaması şartı iledir. Ancak yükleneceği bir şey ile ikrah edilirse vâcibi terk eder veya haram olan şeyi yaparsa bu câizdir.

Bu Kısmın Misalleri:

İnsanların eleştirilerinden dolayı sakalını kesmesi, kendisinin aleyhine konuşulmasın diye emr-i bi'l-ma'rûfu terk etmesi.

İnsanların arasında bu kısım yaygındır. Özellikle emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münkerin terk edilmesi. Bu câiz değildir. Yani makamının ya da şahsının zedelenmesinden dolayı emr-i bi'l ma'rûfu terk etmesi câiz değildir. İlim ehlinin bir kısmı bunun haram olduğunu söylemişlerdir.

İkinci görüş ise; bu küçük şirk bâbındandır. Bu doğruya daha yakındır. Delili ise İmam Ahmed'in şu rivayetidir:

"Kıyamet günü Allah, kula 'Gördüğünde münkeri değiştirmene ne engel oldu?' der. 'Ya Rab! İnsanlardan korktum' der. Allah, 'Asıl benden korkmalıy-

dın'der."[621] Bu onun küçük şirkten olma yönüdür. Bu bizim "Sevgi bâbı"nda söylediğimize delil olur. *"Dinarın kulu helak oldu..."*[622] hadisinde onu kul diye isimlendirmiştir. Bu hadis ise hem korku hem de sevgi içindir.

3- Tabiî olan korku: Yırtıcı hayvanlardan korkmak gibi ya da hırsızdan korkmak; bu aslen câizdir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ

"Mûsâ korku içinde etrafı gözetleyerek oradan ayrıldı..."[623]

ALTINCI MESELE: BÂB BAŞLIĞININ ŞERHİ:

إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُۥ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ

"Şüphesiz ki bu yalnız şeytandır. Dostlarını korkutur. O şeytanın dostlarından korkmayın. Eğer mü'minler iseniz benden korkun."[624]

إِنَّمَا**/İnnemâ:** Âyetin başındaki bu edat hasr içindir.

ٱلشَّيْطَٰنُ**/Şeytan:** İblîs'in alemi/ismi olduğu söylenmiştir. Kimisi de genel bir isim olduğunu söylemiştir. Şeytanlıkla vasıflanmış olanların hepsinin ismi olur. Buna birkaç kısım girer:

1- İblîs.

2- Cinlerden eziyet edenlerin hükmü.

3- İnsanlardan eziyet edenlerin hükmü.

Delili şu âyet-i kerîmedir:

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَٰطِينَ ٱلْإِنسِ وَٱلْجِنِّ

621. Ahmed, 17/357, (No: 11255). Mâna aynı ancak lafız farklıdır. **(Editör)**

622. Tahrîci daha önce geçti. **(Editör)**

623. Kasas, 21.

624. Âl-i İmrân, 175.

"İşte böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarından bir düşman var ettik..."[625]

يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُۥ**/Dostlarını korkutur:** Yani dostlarıyla korkutur.

لَا**/Lâ:** Nâhiyedir.

فَلَا تَخَافُوهُمْ**/Onlardan korkmayın:** Onlardan korkmaktan nehyediyor. Nehiy ise haramlığı gerektirir. Âyetin lafızlarının umumluğu korkunun iki kısmını da kapsar. Âyetin nüzûlü cihetinden ise sadece korkunun ikinci kısmını kapsar.

وَخَافُونِ**/Benden korkun:** Bu ihlâsı ve korkunun yalnızca Allah için olmasını altında barındıran emirdir.

إِنْ**/Eğer:** Âyette geçen bu kelime şart edatıdır.

كُنتُم**:** Fiil-i şart'tır. Cevâb-ı şart'ı ise mahzûftur. Takdiri şöyledir: Şayet mü'minler iseniz benden korkun.

Âyette geçen ve şeytandan hasıl olan korkutma şu âyet-i kerîmedeki korkutmadır:

إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ

"...İnsanlar size karşı bir ordu topladılar. Onlardan korkun..."[626]

Buradaki korkutmanın çeşidi: Söylemle olan korkutmadır. İnsanları kendilerine vâcip olan cihetten alıkoymak için yapmışlardı. Bu "Hamrâu'l-Esed" ismindeki gazve sırasında inmişti. Mü'minlerin kalbine bu korkuyu koymak istemişlerdi. Bu korkutma ağızla olduğundan dolayı vâcip olan bir şeyi terk etmek için yeterli değildir. Bu da gösterir ki zorlayıcı (mülcî) olmayan korku, eğer vâcip olanın terk edilmesini veya haram olanın işlenmesini içeriyorsa şirktendir.

625. En'âm, 112.

626. Âl-i İmrân, 173.

İKİNCİ ÂYET: "Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman edip, namaz kılıp, zekât verip ve Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayan imar eder." *(Tevbe, 18)*.

إِنَّمَا يَعۡمُرُ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَلَمۡ يَخۡشَ إِلَّا ٱللَّهَ

إِنَّمَا/İnnemâ: Hasr edatıdır.

يَعۡمُرُ/İmar ederler: Bu ister inşa ederek hissî/fiilî imar olsun, isterse de itaatle olan mânevî imar olsun.

مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ/Allah'ın mescidlerini: İzafe lâm (ل) mânasındadır.

مَنۡ/Men: İsm-i mevsûl olup ref' konumunda fâildir.

ءَامَنَ بِٱللَّهِ/Allah'a iman eden: O'nun rabliğine, ulûhiyetine ve isim sıfatına.

وَلَمۡ يَخۡشَ إِلَّا ٱللَّهَ/Ve Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayan: Konuya delil burasıdır.

لَمۡ/Lem: Nefiy edatıdır.

إِلَّا/İllâ: İspat içindir.

Bu üslup hasr üsluplarındandır. Haşyet de korku çeşitlerinden biridir. Ancak bu daha özeldir.

ÜÇÜNCÜ ÂYET: "İnsanlardan öyle kimseler vardır ki 'Allah'a iman ettik' derler. Allah yolunda eziyet edildiklerinde insanların fitnesini Allah'ın azabı gibi sayarlar." *(Ankebût, 10)*.

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ فَإِذَآ أُوذِيَ فِي ٱللَّهِ جَعَلَ فِتۡنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِ

مِنَ/Min: Teb'îdiyyet içindir.

مَنْ يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ/**Allah'a iman ettik, derler:** Dili ve kalbiyle bunu söylerler. Âyetin zâhirinden bu anlaşılıyor. Ancak kendilerinde bulunan imanın temelidir, kemâli değil. Çünkü âyette bunlar yeriliyor. Bu da onların imanının zayıf olduğuna delâlet ediyor.

فَإِذَآ أُوذِيَ/**Eziyet edildiğinde:** Yani eziyete maruz kaldığında.

فِي ٱللَّهِ/**Allah yolunda:** Allah'tan dolayı ya da mü'min olduğundan.

فِتْنَةَ ٱلنَّاسِ/**İnsanların fitnesi:** Bundan maksat insanların eziyeti, imtihanıdır.

كَعَذَابِ ٱللَّهِ/**Allah'ın azabı gibi:** Cümlenin başında bulunan kêf (ك) harf-i cerri teşbih içindir. İnsanların fitnesini Allah'ın *(celle celâluhû)* azabına benzetmiştir. Allah'ın azabı ona engel olduğu gibi insanların fitnesi de ona engel olur. Günahı insanların eziyetinden korktuğu için yapmıştır. Yine vâcibi insanların eziyetinden korktuğu için terk etmiştir.

YEDİNCİ MESELE: HER EZİYET MUTEBER MİDİR?

[I. Eziyetin Mertebeleri]

Eziyet (İşkence) mertebe mertebedir:

1- Katlanılmayacak olan eziyet: Bu ikrahtır. Bu olduğunda vâciplerin terk edilmesi, haramların yapılması câizdir. Ancak yaptığı haramla başkasının hakkına geçmemesi şartıyladır. Bunun delili Ammâr'ın *(radıyallâhu anhu)* kıssasıdır.[627] Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنۡ أُكۡرِهَ وَقَلۡبُهُۥ مُطۡمَئِنُّۢ بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلۡكُفۡرِ صَدۡرٗا فَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ

"Kalbi iman ile mutmain olduğu halde inkara zorlanan insan hariç, kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr eder, göğsünü inkara açarsa, Allah'ın gazabı onların üzerinedir. Bunlara büyük bir azap vardır."[628]

627. Bk. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 14/122; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 4/605; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 8/362, (No: 16896). **(Editör)**

628. Nahl, 106.

Buna *ikrâh-ı mülcî* denir. Bu asıl itibari ile câizdir. Ancak şahıslar itibari ile değişir. Misal, ikrah altında olan kendisine tâbi olunan âlim ya da ilim talebesi ise ya da kendisine tâbi olunmayan birisi ise bu ikisi arasında durum değişir. Bu mesele birinci bâbda geçti.

2- Dayanılabilir ancak meşakkat barındıran eziyet.

3- Dayanılabilir az bir eziyet; sövme ya da hakaret ile olan eziyet.

4- Vehim ve korkuyla eziyet; bunda kişide hakikati olmayan duygu ve düşünceler olur.

5- Zaruret hali; bu bazı özel şeyleri mubah kılar. (Açlık sebebiyle) Ölümden korkana leş eti yemesi ya da hastalık zaruretinden dolayı avretin açılması.

İkinci, üçüncü ve dördüncü kısımlardan dolayı vâcibin terk edilmesi ya da haramın işlenmesi câiz değildir.

[II.] İkrah Hakkında Bazı Meseleler:

[II.I.] Birinci Mesele: Görevden Alınma, Kendisine Vâcip Olan Şeyi Terk Etmesi İçin Bir Özür müdür?

Şayet bir şey ona vâcip ise görevden alınma, vâcibi terk etmesi için özür değildir. Aynı şekilde rızkını kesmekle korkutmak da böyledir.

[II.II.] İkinci Mesele: Şeytanlardan Korkmak da İnsanlardan Korkmak Gibidir:

Şeytanlardan korkmak da insanlardan korkmak gibidir. İnsan onlardan güçlerinin yeteceği bir meselede korkarsa ve sebepler yerine geldiyse bu, insandan gücü yettiği meselelerde korkmak gibidir. Ancak onlardan onların güç getiremeyecekleri bir meselede korkarsa bu büyük şirk olur. Delili şu âyet-i kerîmedir:

وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ ٱلْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ ٱلْجِنِّ

"Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlardı..."[629] Daha önce geçmişti.

629. Cin, 6.

[II.III.] Üçüncü Mesele: Âcizden Korkmak:

Bu ahmaklık ve aptallıktan sayılır.

[II.IV.] Dördüncü Mesele: Tehdit Edilmek Özürden (İkrahtan) Sayılır mı?

Şayet tehdidi yapan kendisiyle tehdit ettiği şeyi yapmaya kâdir ise ve kendisine güç getirilemeyecek bir şey ile tehdit ederse bu özür olur. Bu şartlar yerinde olmazsa özür olmaz.

[II.V.] Beşinci Mesele: Ölüden Korkmak:

Bu daha önce geçti. Bu büyük şirk sayılır. Bu cansız şeylerden korkmak gibidir.

Üçüncü âyetin (Ankebût, 10) konuyla münasebeti: Âyette Allah'tan korkana medh ve övgü var.

İkinci âyette (Tevbe, 18) ise: İnsanlardan korkarak vâcip olan bir şeyi terk etmenin haram olduğu beyan ediliyor.

[III.] Mesele: İnsanların Önünde Konuşmaktan Korkmanın Hükmü?

Böyle bir konumda konuşmaktan korkmak fıtrî bir durumdur. Ancak bu korkudan dolayı kendisine vâcip olan bir şeyi terk edecek olursa bu ikinci kısma girer. Bu da küçük şirkten olmasıdır.

[IV.] Mesele: İnsanın Kendisine Vâcip Olan Bir Şeyi Terk Etmesi Şirk Olan Korku Kısmından mıdır?

Bu korkuya, bu bâbdan olarak itibar edilmez. Çünkü vâcipleri terk etmenin birçok sebebi vardır. Bazıları câizdir, bazıları değildir.

1- Kendisine vâcip olan şeyi insanlardan korktuğundan dolayı özürsüz terk ederse bu câiz olmaz. Burada kastedilen de budur.

2- Terk etmeye onu sevk eden maslahatın olması; bir maslahattan dolayı vâcibi terk ediyor. Çünkü o kendisine vâcip olan şeyi yapacak olursa maslahattan daha büyük bir fesat meydana gelecek. Bu câizdir. Ancak bazen maslahat olarak görülen şeyin maslahat olup-olmaması konusunda ihtilâf meydana geliyor.

Bunun Misali: Emr-i bi'l ma'rûf nehy-i ani'l münker vâciptir. Şayet insan bunu maslahattan daha büyük bir fesada götürdüğünden dolayı bunu belli bir meselede terk ederse işte burada vâcip terk edilir. Buna "vâcibi terk etti" denilir. Bu tenezzül bâbındandır. Yoksa fesatla birlikte vâcip olmaz.

3- Bazen de müdârât (nezaket/müsamaha) şeklinde olur. Müdârât: Münkere karşı çıkmayı, uygun vakit gelinceye kadar bırakmaya denir. Münasip vakit geldiğinde münkere karşı çıkar. Buna şu hadis delâlet ediyor: Ebû Dâvûd ve Abdurrezzâk şöyle rivayet etmişlerdir: "Adamın biri zina etti ve recmedildi. Sahâbîlerden biri şöyle dedi: 'Şuna bak. Allah onun ayıbını örtmüştü, geldi kendini açık etti ve köpekler gibi recmedildi.' Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bunu duyuyordu. Râvi dedi ki: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bir müddet yürüdü, önüne bir eşek leşi çıktı şöyle buyurdu: *'Filan oğlu filan nerede?'* sonra buyurdu ki: *'Eğil bu leşten ye!'* bundan sonra da şöyle dedi: *'Sen kardeşinden bundan daha büyüğünü yedin.'"*[630] Buradaki şâhid, Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bir zaman sonra münkere karşı çıkmasıdır.

---

630. Bu hadis Mâiz bin Mâlik'in meşhur recm hadisidir. Tam metin şu şekildedir:

أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: جَاءَ الْأَسْلَمِيُّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَشَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَنَّهُ أَصَابَ امْرَأَةً حَرَامًا أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، كُلُّ ذَلِكَ يُعْرِضُ عَنْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَقْبَلَ فِي الْخَامِسَةِ، فَقَالَ: «أَنِكْتَهَا؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «حَتَّى غَابَ ذَلِكَ مِنْكَ فِي ذَلِكَ مِنْهَا؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «كَمَا يَغِيبُ الْمِرْوَدُ فِي الْمُكْحُلَةِ، وَالرِّشَاءُ فِي الْبِئْرِ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَهَلْ تَدْرِي مَا الزِّنَا؟» قَالَ: نَعَمْ، أَتَيْتُ مِنْهَا حَرَامًا مَا يَأْتِي الرَّجُلُ مِنَ امْرَأَتِهِ حَلَالًا، قَالَ: «فَمَا تُرِيدُ بِهَذَا الْقَوْلِ؟» قَالَ: أُرِيدُ أَنْ تُطَهِّرَنِي، فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ، فَسَمِعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِهِ يَقُولُ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: انْظُرْ إِلَى هَذَا الَّذِي سَتَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ، فَلَمْ تَدَعْهُ نَفْسُهُ حَتَّى رُجِمَ رَجْمَ الْكَلْبِ، فَسَكَتَ عَنْهُمَا، ثُمَّ سَارَ سَاعَةً حَتَّى مَرَّ بِجِيفَةِ حِمَارٍ شَائِلٍ بِرِجْلِهِ، فَقَالَ: «أَيْنَ فُلَانٌ وَفُلَانٌ؟» فَقَالَا: نَحْنُ ذَانِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «انْزِلَا فَكُلَا مِنْ جِيفَةِ هَذَا الْحِمَارِ»، فَقَالَا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، مَنْ يَأْكُلُ مِنْ هَذَا؟ قَالَ: «فَمَا نِلْتُمَا مِنْ عِرْضِ أَخِيكُمَا آنِفًا أَشَدُّ مِنْ أَكْلٍ مِنْهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهُ الْآنَ لَفِي أَنْهَارِ الْجَنَّةِ يَنْغَمِسُ فِيهَا»

Ebû Hureyre *(radıyallâhu anh)* şöyle demiştir: el-Eslemî (Mâiz b. Mâlik) Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e gelip, bir kadınla haram ilişkide bulunduğuna dört kez şehadette bulundu. Her seferinde Rasûlullah ondan yüz çeviriyordu. Beşinci seferde ona döndü ve:

"Onunla birleştin mi?" dedi. Mâiz:

Evet. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*;

Sendeki şu (âlet) ondakinde kayboluncaya kadar mı?

Evet.

Mil, sürme kabında ve kova ipi kuyuda kaybolduğu gibi mi?

4- Üzerine vâcip olan şeyleri korkudan değil de tembellikten dolayı terk etmesidir. Bu haramdır.

[EBÛ SAÎD EL-HUDRÎ HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَرْفُوعاً: "إِنَّ مِنْ ضَعْفِ الْيَقِينِ: أَنْ تُرْضِيَ النَّاسَ بِسَخَطِ اللهِ، وَأَنْ تَحْمَدَهُمْ عَلَى رِزْقِ اللهِ، وَأَنْ تَذُمَّهُمْ عَلَى مَا لَمْ يُؤْتِكَ اللهُ إِنَّ رِزْقَ اللهِ لَا يَجُرُّهُ حِرْصُ حَرِيصٍ، وَلَا يَرُدُّهُ كُرْهُ كَارِهٍ...".

Ebû Saîd el-Hudrî'den *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivayet edilmiştir:** ***"Muhakkak ki Allah'ı kızdırarak insanları razı etmek, Allah'ın nimetlerinden dolayı insanlara şükretmek, Allah'ın sana vermediklerinden dolayı onlara kızmak imanın zayıflığındandır. Eğer Allah bir rızık verecek olursa onu çok hırslının hırsı çekip alamaz. İstemeyenlerin istememesi onu geri döndüremez..."***[631]

Evet.

Zinanın ne olduğunu biliyor musun?

Evet, insanın hanımı ile helâl olarak yaptığını ben onunla haram olarak yaptım.

Bu sözle ne demek istiyorsun?

Beni temizlemeni istiyorum.

Bunun üzerine Rasûlullah emretti ve (Mâiz) recmedildi.

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, ashâbından iki kişiden birisinin öbürüne; "şu adama bak! Allah onu gizlemişken nefsi onu bırakmadı da köpek taşlanır gibi taşlandı (recmedildi)" dediğini duydu. Hiç ses çıkarmadı, sonra bir müddet yürüdü ve ayağını dikmiş bir eşek leşine rastladı.

"Falan ve falan neredeler?" dedi.

Onlar Biziz Yâ Rasûlullah! dediler.

"İniniz ve şu eşeğin leşinden yiyiniz" buyurdu.

Adamlar:

"Ey Allah'ın nebîsi! Bundan kim yiyebilir ki?" dediler. Rasûlullah:

"Sizin az önce kardeşinizin ırzına sataşmanız, bunu yemekten daha şiddetlidir. Nefsim elinde olan (Allah')a yemin ederim ki o şimdi Cennet nehirlerine dalmaktadır." buyurdu. Bkz. Ebû Dâvûd, 4/148, (4428). **(Editör)**

631. Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 1/382, (No: 203); Ebû Nuaym, *Hılyetu'l-Evliyâ*, 5/106. **(Editör)**

Ebû Saîd'in merfû hadisi gerçekten zayıf bir hadistir. Bunun senedinde yalancılıkla itham edilen Muhammed bin Mervân vardır.

Bunu Ebû Nuaym *Hilye*'sinde ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.

[ÂİŞE HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنِ الْتَمَسَ رِضَى اللَّهِ بِسَخَطِ النَّاسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَأَرْضَى النَّاسَ عَنْهُ، وَمَنِ الْتَمَسَ رِضَا النَّاسِ بِسَخَطِ اللَّهِ سَخَطَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَأَسْخَطَ عَلَيْهِ النَّاسَ" رواه ابن حبان في "صحيحه".

Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:** ***"Her kim Allah'ın rızasını insanların kızmasına rağmen ararsa, Allah ondan razı olur ve insanları ondan razı kılar. Kim de insanların rızasını Allah'ın kızmasına rağmen ararsa, Allah ona kızar ve insanları ona karşı kızdırır."***[632] **İbn Hibbân *Sahîh*'inde rivayet etmiştir.**

الْتَمَسَ: Talep etmek, aramak demektir.

رِضَى اللَّهِ/Allah'ın rızasını: Yani Allah'ın rızasının sebeplerini. Bunu hadisin ibaresinden anlıyoruz. Yoksa bizler rıza sıfatını Allah'ın bir sıfatı olarak ispat ediyoruz.

بِسَخَطِ النَّاسِ/İnsanların kızmalarına rağmen: Buradaki "bâ" harf-i cerri, "bedel/tercih etme" anlamındadır. Buna göre mâna şöyle olur: O, insanların öfkesine karşın Allah'ı razı edecek olan şeyi yapar.

بِسَخَطِ النَّاسِ/İnsanların kızmalarına rağmen: Yani insanlar kızsalar dahi.

النَّاسَ/İnsanlar: Kelimenin başındaki elif-lâm anlaşıldığı kadarıyla ahd içindir.

Bundan, Allah'a yapılan itaatte kızanlar kastediliyor. Bütün insanlar değil. Çünkü insanların bir kısmı Allah'ın rızasının sebeplerine kızmazlar.

---

632. İbn Hibbân, 1/510, (No: 276); Tirmizî, 4/609, (No: 2414). Tirmizî'nin lafzında biraz farklılık vardır. **(Editör)**

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ/**Allah ondan razı olur:** Bu cümlede Allah *(celle celâluhû)* için rıza sıfatının ispatı vardır ve Allah ondan razı olmuştur. Mükafatlar Allah rızasının gerekleri ve eserleridir.

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ/**Allah ondan razı olur:** Burada sıfatın mevsufa izafesi vardır. Böylece Allah onu iki şeyle mükafatlandırmış olur:

1- Allah ondan razı olmuştur.

2- İnsanları ona razı etmiştir.

Biz, "Allah onu mükâfatlandırdı" ifadesini, rıza sıfatının sonuçları olması bağlamında kullandık. Yoksa mükâfatlandırmak, sıfatın bizzat kendisi değildir; aksine Allah için rıza sıfatını ispat etmekle birlikte, mükâfat bu sıfatın sonuçlarından biridir.

وَأَرْضَى النَّاسَ عَنْهُ/**İnsanları da ondan razı eder:** İnsanlardan maksat orada bulunan insanlardır.

İnsanların rızasının mânası nedir?

Bu sevgi mânasında mıdır, yoksa bundan kalbî rıza mı kastediliyor?

Hayır, bundan o kastedilmiyor. Tirmizî'de şöyle gelmektedir: كَفَاهُ اللَّهُ مُؤْنَةَ النَّاسِ *"Onu insanların şerrinden korur."*[633] Başka bir rivayette şöyle gelir: عَادَ حَامِدُهُ ذَامًّا *"Onu öven, yerici olarak döner."*[634] Bu kızma hakkında böyledir. Rıza hakkında ise; *"Onu yeren övücü olarak döner."*

İki rivayet cemedildiğinde insanların rızasının mânası; "ona istediği şeyi verir ve yaparlar" olur.

قَالَ: وَمَنِ الْتَمَسَ/**Yine dedi ki: Her kim iltimas ederse:** Yani talep ederse.

رِضَا النَّاسِ/**İnsanların rızasını:** Burada insanlar yine aynı bâbdandır.

633. Tirmizî, 4/609, (No: 2414). **(Editör)**

634. el-Kudâî, *Müsnedu'ş-Şihâb*, 1/299, (No: 498). **(Editör)**

بِسَخَطِ اللهِ/**Allah'ın kızmasına mukabil:** Buradaki be (ب) harf-i cerri ivaz mânasındadır. Allah onu iki cezayla cezalandırır ve istediğinin zıttı ile cezalandırmış olur.

Birinci Ceza: Allah ona kızar.

İkinci Ceza: İnsanların ona kızması.

İnsanların ona kızmasından maksat, onu zemmetmeleri ve eziyet etmeleridir.

Hadisin konuyla münasebeti: Allah'ın rızasının insanların rızasının önüne geçirilmesinin vâcip olması. Tehdit, insanlardan korkup onları Allah'ın rızasına tercih edenler içindir.

Hadisi İbn Hibbân rivayet edip sahîhliğine hükmetmiştir. Bu onun dediği gibidir.

{بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾}

[33.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "EĞER MÜ'MİNLER İSENİZ YALNIZ ALLAH'A TEVEKKÜL EDİN." (MÂİDE, 26) KAVLİ HAKKINDA

{وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ} [المائدة: 26] . وَقَوْلُهُ: {إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ} [الأنفال: 2] . وَقَوْلُهُ {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ} [الأنفال: 64] . وَقَوْلُهُ: {وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ} [الطلاق: 3] .

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: {حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ} [آل عمران: 173] . قَالَهَا إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَالُوا لَهُ: {إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَاناً وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ} [آل عمران: 173] رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

"...Eğer mü'minler iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin."[635]

"Mü'minler ancak o kimselerdir ki Allah zikredildiğinde kalpleri ürperir..."[636]

"Ey Nebî! Allah, sana ve sana tâbi olanlara yeter."[637]

"...Her kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter..."[638]

---

635. Mâide, 26.

636. Enfâl, 2.

637. Enfâl, 64.

638. Talâk, 3.

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir."** *(Âl-i İmrân, 173)*; **İbrâhim** *(aleyhisselâm)* **ateşe atıldığında bunu söylemişti. Muhammed** *(aleyhisselâm)* **da Ona şöyle dendiğinde; "İnsanlar size karşı ordu topladılar. Onlardan korkun' dediklerinde bu onların imanını artırdı ve 'Allah bize yeter. O ne güzel vekildir' dediler."** *(Âl-i İmrân, 173)*. **Bunu söylemişti.**[639] **Hadisi Nesâî ve Buhârî rivayet etmiştir.**

Şârih dedi ki:

Bu tevekkül bâbıdır. Bu musannifin zikrettiği kalbî fiillerin üçüncüsü olarak görülür.

BİRİNCİ MESELE: TEVEKKÜLÜN TARİFİ

Tevekkülün (التَّوَكُّل) sözlük mânası: İşi başkasına bırakmak, itimat etmek.

Şer'î mânası: Bu Allah'a *(celle celâluhû)* itimat etmektir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَعَلَى ٱللَّهِ فَتَوَكَّلُوٓاْ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ

"...Eğer mü'minler iseniz, yalnız Allah'a tevekkül edin."[640]

I. Tevekkül Birkaç Kısma Ayrılır:

I.I. Birinci Kısım: Allah'tan Başkasının Güç Getiremeyeceği Konularda Mahluka Tevekkül Etmek:

Şifa, kurtuluş, muhafaza, rızık ve nesil meselelerinde mahluka tevekkül etmek gibi. Bunun hükmü büyük şirktir. Delili ise ilk âyettir:

وَعَلَى ٱللَّهِ فَتَوَكَّلُوٓاْ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ

"...Eğer mü'minler iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin."[641] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor:

---

639. Buhârî, 6/39, (No: 4563); Nesâî, *el-Kübrâ*, 10/54, (No: 11015). **(Editör)**

640. Mâide, 23.

641. Mâide, 23.

فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ

"...O halde sizler bildiğiniz halde Allah'a eşler koşmayın."[642] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ

"Kim Allah ile beraber başka bir ilaha taparsa -ki onun buna dair hiçbir delili yoktur.- Onun hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Kâfirler elbette kurtuluşa ermez."[643]

I.II. İkinci Kısım: Mahlukun Güç Getirdiği Konularda Mahluka Tevekkül Etmek:

Bu, sebeplere itimat etme meselesidir. İnsanın mahluka ya da sebeplere itimat etmesi küçük şirkten sayılır.

Misaller:

1- Şifa bulma konusunda doktora itimat eden gibi. Güvenilir bir doktorun yanında tedavi olduğunda şifa bulacağına inanıyor.

2- Zafer elde etmede ordunun çokluğuna ya da gücüne itimat etmek.

3- Öğrencinin başarıya ulaşmada zekasına itimat etmesi.

4- Rızkı elde etme konusunda sultana ya da vazifesine itimat etmek.

5- Kazadan kurtulmada şoförün ya da pilotun maharetine itimat etmek.

Mesele: Sebeplere İtimat Etmenin Kaidesi:

Sebeplere itimat etmek; ortaya çıkan eserler, alamet, kalbin mutmain olması ve güvenle bilinir.

İtimadın alâmetleri bunlardır. Sebeplere güvenmek de böyledir.

---

642. Bakara, 22.

643. Mü'minûn, 117.

Neticenin meydana geleceğine emin olmak, bunların hepsi itimadın alâmetleridir.

Bunun küçük şirk olduğuna dair delil, birinci âyettir; **"...Yalnız Allah'a tevekkül edin."**

Âyetin konuya delâlet yönü: Âyette hasr üslubu vardır. Bu da hakkı cümlede sonradan gelmekte olan şeyin önceden gelmesidir. Sünnet'teki delili ise şudur:

مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ

"Kim muskaya bağlanırsa muhakkak şirk koşmuştur."[644] İmam Ahmed rivayet etmiştir.

Hadis her ne kadar muska hakkında olsa da kalbinin sebebe bağlanması genel anlamıyla bizim meselemize delâlet ediyor. Bu, "Benzerlerin Kıyası"[645] diye isimlendirilir.

I.III. Üçüncü Kısım: "Câiz Vekalet" Ya da "Yardımcı Edinme" Diye İsimlendirilir:

Vekalet tarifi: Kendisi gibi tasarrufu câiz olan meselelerde nâib edinmesidir.

I.IV. Dördüncü Kısım: Ölülere ve Gâiblere İtimat Etmek:

Bu büyük şirktir.

Bazen şöyle diyebilirler: Bunu neden ilk kısma dahil etmiyorsun? Biz deriz ki: Birinci kısma biz bir kayıt koyduk. O da "Allah'tan başkasının güç getiremeyeceği meseleler"dir. Bu kısımda ise bazen ölü, diri olsaydı güç getireceği meselelerde itimat etmiş olabilir.

II. "Sana Tevekkül Ettim" Veya "Dayanağım Sensin" Gibi Zikredilen Lafızların Hükmü Nedir?

Daha önce geçtiği üzere bu lafızlarda ihtilâf vardır.

---

644. Ahmed, *Müsned*, 28/636, (No: 17422). **(Editör)**

645. Kıyâs-ı Şebeh. **(Editör)**

1- Kimileri bu sözlerin söylenmesini câiz görmüşlerdir. Muasır âlimlerin çoğu bu görüştedir.

2- İkinci görüş bu lafızların söylenmesinin câiz olmamasıdır. Doğruya yakın olan da budur. Bundan dolayı da bu lafızlar terk edilir ve uzak görülür. Buna şu âyet-i kerîme delâlet eder: **"...Yalnız Allah'a tevekkül edin."** Hasr yoluyla delâlet eder. Bu lafızların kullanılmasının câiz olmadığını söyleyenlerden biri de Şeyh Muhammed bin İbrâhim'dir. Bazıları da şöyle demeyi câiz görmemişlerdir: "Allah'a ve sana tevekkül ettim." Burada câiz olmamasının sebebi Allah'a mahluku vâv atıf harfi ile cemetmesidir. Bu "Allah olmasıydı ve sen olmasıydın." cümlesi gibidir. "Allah'a tevekkül ettim ve sana tevekkül ettim." cümlesinin küçük şirk olduğunda şüphe yoktur. Bu **"Allah'a ortaklar edinmeyin"** bâbında gelecektir.

Ancak bizim konumuz "sana tevekkül ettim" ya da "dayanağım sensin" cümleleri hakkındadır. Bu cümleler atıfsız, yalnız geldiklerinden zikrettiğimiz ihtilâf geçerlidir.

Bu cümleler yalnız değil de atıflı kullanıldığında problem bitiyor mu?

Misal; "Allah'a tevekkül ettim, sonra sana tevekkül ettim."

Cevap: Engel kalkmıyor. Çünkü sorun lafızdadır. Yalnız da kullanılsa, atıflı da kullanılsa problem devam ediyor.

III. Mesele: Kişinin Kendi Nefsine İtimat Edip, Güvenmesi:

Nefse itimat etmek sebeplere itimat etmek olduğundan câiz değildir. Bu, bâbın ikinci kısmına girer. Buna şu âyet-i kerîme delâlet ediyor: **"...Yalnız Allah'a tevekkül edin."** Yani Allah'a tevekkül edin, başkasına tevekkül etmeyin.

Mesele: Nefse tevekkül edildiğine delâlet eden cümleleri kullanmanın hükmü nedir? Misal; "Kendine dayan, kendine güvenmen gerekir." gibi.

Bu câiz değildir. Daha önce nefse itimat etmenin câiz olmadığı geçmişti. Bu gibi lafızları kullanmak câiz değildir. İmam Ahmed merfû olarak Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ

"...Göz açıp kapatıncaya kadar beni nefsime terk etme..."[646]

Nefse güvenme meselesi: Şayet güven, itimat etmek mânasındaysa câiz değildir. Ancak *güven* (الثِّقَة) kelimesinin kendisinde tafsilat vardır. Güven, itimat mânasında olursa bu câiz değildir. Ancak güven kişinin kuvvetli olduğu ve tecrübeli olduğundan korkmuyor mânasında ise bu câizdir. Aynı şekilde şu cümlenin hükmü de aynıdır: "Bu adam güvenilirdir." Bunda da tafsilat vardır.

Şayet "güvenilirdir" kelimesi itimat mânasında ise bu câiz değildir. Ancak "güvenilirdir ihanet etmez, emin ya da önemli şeyleri yapmak için gayret eder" mânasında ise bu câizdir.

تَعَالَى: **Yüce olmak** mânasına gelen "Teâlâ" Allah'a *(celle celâluhû)* övgüdür. Allah *(celle celâluhû)* bir yerde zikredildiğinde O'nu "Teâlâ", "Azze ve celle" veya "Subhânehû" şeklinde övmek müstehaptır. Bunu İmam Nevevî *Müslim*'in mukaddimesinde zikretmiştir.

Yüce Allah'ın; وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا **"...Yalnız Allah'a tevekkül edin..."** *(Mâide, 26)* âyetinin mânası Allah'ı tevekkülde, itimatta birleyendir.

BİRİNCİ ÂYET: "...Eğer mü'minler iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin." *(Mâide, 26)*.

إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ **"...Eğer mü'minler iseniz."** *(Mâide, 26)* âyeti imanın tevekküle bağlı olduğuna delâlet ediyor. Mefhûm-u muhâlefe yoluyla da Allah'a tevekkül etmeyenin mü'min olmadığına delâlet ediyor. Ancak burada imanın aslı mı, yoksa kemâli mi nefyediliyor?

İtikada göredir: Şayet şirk büyük şirkse menfî olan imanın aslıdır. Şayet şirk küçük şirkse menfî olan imanın kemâlidir.

Mesele: Bazı hadislerde Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hakkında; *"Dizlerine itimat ediyordu (dayanıyordu)"*; *"Yayına, asâsına itimat ediyordu (dayanıyordu)."* lafızları geçmektedir. Bunlar da nefse itimat etme/güvenmeyle aynı mıdır?

646. Ahmed, *Müsned*, 34/74, (No: 20430); Ebû Dâvûd, 4/324, (No: 5090). **(Editör)**

Hayır, aynı değildir. Çünkü bu hadislerdeki itimat (fiziksel) dayanmak mânasındadır. İtimat kelimesinden maksat da budur. Yani âzalarla itimat etmek. Ancak bâbımızdaki itimat ise kalbî itimattır.

İKİNCİ ÂYET: "Müminler o kimselerdir ki Allah anıldığında kalpleri ürperir. O'nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman bu onların imanlarını artırır. Onlar yalnızca Rablerine güvenirler."[647]

إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

إِنَّمَا/**İnnemâ:** Hasr edatıdır. Bu hasr üsluplarından ikinci üsluptur.

ٱلْمُؤْمِنُونَ/**Mü'minler:** Ve Müslümanlar; bu övgü ve senadır.

وَجِلَتْ/**Ürperir:** Korkar.

وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ/**Rablerine tevekkül ederler:** Konuya delil olan kısmı burasıdır.

Burada yine onların tevekkülünü Allah'a *(celle celâluhû)* hasretti. Çünkü sonradan gelmekte olan şeyi önce zikretti.

Âyetin konuyla münasebeti: Ayette Allah'ı *(celle celâluhû)* tevekkülde birleyenlere medh ve senâ/övgü vardır ve bunun mü'minlerin sıfatlarından olduğunu söylüyor.

ÜÇÜNCÜ ÂYET: "Ey Nebî! Allah sana yeter. Mü'minlerden sana tâbi olanlara da yeter."[648]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَسْبُكَ ٱللَّهُ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ/**Ey Nebî:** Bu Peygamber'e *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* nidâdır.

647. Enfâl, 2.

648. Enfâl, 64.

ٱلنَّبِيُّ/**Nebî:** Kendisine vahyedilip, tebliğle emrolunandır. Kendisinden önceki şeriat üzere olandır. NebîRasûlden daha umumdur.

حَسۡبُكَ/**Sana yeter:** Allah sana yeterlidir.

وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ/**Ve sana tâbi olanlara da:** Vâv atıf harfidir. Mâna şöyledir: Allah sana yeterlidir ve sana tâbi olanlara da yeterlidir.

Âyetin; "Allah sana yeterlidir ve sana tâbi olan mü'minler de sana yeterlidir." şeklinde tefsiri zayıf bir tefsirdir. Çünkü mü'minler Rasûl'e yeterli değildir.

Âyetin konuyla münasebeti: Yeterli olan ve kendisine itimat edilen Allah'tır. Bundan dolayı O'na tevekkül etmek gerekir.

DÖRDÜNCÜ ÂYET: "...Kim Allah'a tevekkül ederse, O ona yeterlidir..."[649]

وَمَن يَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسۡبُهُۥٓ

يَتَوَكَّلۡ/**Tevekkül ederse:** İtimat ederse.

حَسۡبُهُۥٓ/**Hasbuhû:** Ona yeterlidir.

Âyetin konuyla münasebeti: Allah'a itimat etmek yeterlidir. Allah'ın *(celle celâluhû)* yeterli olmasının mânası: Yani zararlara karşı sana yeterlidir. Eziyetlere gelince bazen insana ulaşır ama zarar vermez. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

لَن يَضُرُّوكُمۡ إِلَّآ أَذًى

"Onlar size eziyetten başka zarar veremezler..."[650]

649. Talâk, 3.

650. Âl-i İmrân, 111.

İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: {حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ} [آل عمران: 173] . قَالَهَا إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَالُوا لَهُ: {إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَاناً وَقَالُوا حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ} [آل عمران: 173] رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir."** *(Âl-i İmrân, 173)***; İbrâhim** *(aleyhisselâm)* **ateşe atıldığında bunu söylemişti. Muhammed** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **de ona; "İnsanlar size karşı ordu topladılar. Onlardan korkun' dediklerinde bu onların imanını artırdı ve 'Allah bize yeter. O ne güzel vekildir' dediler."** *(Âl-i İmrân, 173)* **dendiğinde bunu söylemişti.**[651] **Hadisi Nesâî ve Buhârî rivayet etmiştir.**

Bu hadis merfû hükmündedir. Çünkü İbrâhim'in *(aleyhisselâm)* sözlerinden haber vermek görüş bildirmekle olmaz.

حَسْبُنَا اللهُ**/Hasbunallâh:** Allah bize yeterlidir.

وَنِعْمَ الْوَكِيلُ**/Ve ni'me'l-vekîl:** Ne güzel vekildir, dayanaktır.

إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام**/İbrâhim aleyhisselâm:** Peygamberlere selam okumak yazarların âdetidir. Güzel olan salât ile selâmı cemetmektir.

النَّار**/Ateş:** Bundan maksat İbrâhim *(aleyhisselâm)* için yakılan ateştir. Bu âhiretteki ateşten farklı ateştir.

ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدۡ جَمَعُواْ لَكُمۡ فَٱخۡشَوۡهُمۡ فَزَادَهُمۡ إِيمَٰنٗا وَقَالُواْ حَسۡبُنَا ٱللَّهُ وَنِعۡمَ ٱلۡوَكِيلُ **"Onlar öyle kimselerdir ki, insanlar onlara: 'Şüphesiz ki insanlar size karşı ordu topladılar. Onlardan korkun' dediklerinde bu onların imanını arttırdı ve 'Allah bize yeter. O ne güzel vekildir' dediler."**[652] Yani insanlardan korkmadılar aksine Allah'a *(celle celâluhû)* olan itimatları arttı.

651. Buhârî, 6/39, (No: 4563); Nesâî, *el-Kübrâ*, 10/54, (No: 11015). **(Editör)**

652. Âl-i İmrân, 173.

قَالُوا/**Dediler:** Burada *hasbunallâh ve ni'me'l-vekîl* cümlesini musibet ve zorluk zamanlarında söylemenin müstehap olduğu anlaşılıyor.

Ebû Süfyân'ın geri dönüp aralarında savaşın olmaması, Allah'ın onlara yeterli olmasındandır. Bu Hamrâu'l-Esed Gazvesi'nde gerçekleşmiştir.

Hadisin konuyla münasebeti: Hadiste Allah'a *(celle celâluhû)* itimat edilmesi gerektiği ve peygamberlerin böyle yaptığı söyleniyor.

{بَابُ: قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ﴾}

[34.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "YOKSA ALLAH'IN TUZAĞINDAN EMİN Mİ OLDULAR? ZİYANA UĞRAMIŞ KAVİMDEN BAŞKASI ALLAH'IN TUZAĞINDAN EMİN OLAMAZ." (A'RÂF 99) KAVLİ HAKKINDA

قَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ} [الأعراف: 99] .

وَقَوْلُهُ: {وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ} [الحجر: 56] .

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الْكَبَائِرِ، فَقَالَ: "الشِّرْكُ بِاللهِ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ، وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللهِ".

وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: "أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ: الْإِشْرَاكُ بِاللهِ، وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللهِ، وَالْقُنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ" رَوَاهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Yoksa Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Ziyana uğramış kavimden başkası Allah'ın tuzağından emin olamaz."[653]

Yine Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "...Rabbinin rahmetinden sapıklardan başka kim ümit keser?"[654]

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **büyük günahlardan soruldu. Buyurdu ki: "*Allah'a***

653. Araf, 99

654. Hicr, 56

ortak koşmak, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek, Allah'ın tuzağından emin olmak."[655]

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle rivayet edilmiştir:** ***"Büyük günahların en büyükleri şunlardır: Allah'a şirk koşmak, Allah'ın tuzağından emin olmak, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek ve Allah'ın yardımından ümit kesmektir."***[656] **Bunu Abdurrezzâk rivayet etmiştir.**

Şârih dedi ki:

Bu bâbın konusu: Allah'ın tuzağından emin olmanın hükmü. Musannif bu bâbı tevekkül bâbından sonrasına koymuş. Ancak korku bâbından sonra olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü bu bâb korku bâbına iki sebepten ilintilidir;

Birinci Sebep: Korkunun şiddeti kişiyi ümit kesmeye götürür. Ümitsizliği musannif arz ediyor.

İkinci Sebep: Korkunun olmaması Allah'ın azabından, tuzağından emin olmaya sevk ediyor. Bundan dolayı korkunun olmaması problemdir, ziyadesi de problemdir.

BİRİNCİ MESELE: [TUZAĞIN/MEKR'İN TARİFİ]

الْمَكْر/**Mekr-Tuzak:** Düşmanı beklemediği yerden yakalamaktır.

I. "Allah'ın Mekr'i (Tuzağı)" İfadesinin İki Tefsiri Vardır:

Birinci Tefsir: Sıfatın mevsufa izafesi açısındandır. Bu itibarla Allah'ın mekri/tuzağı düşmanı beklemediği yerden yakalamak için Allah'ın zâtında kâim olan bir sıfattır. Bu cihetle bu Allah'ın meşîetine bağlı olan fiilî sıfatlardandır. Fiilî sıfatlar ise Allah'a *(celle celâluhû)* takyîd ile kullanılan sıfatlardır. "Allah tuzak kuruculara tuzak kurar" denir. Bu Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in tefsiridir.

Eş'arîler, Mâturîdîler, Mu'tezile ve Cehmiyye gibi Muattıla olanlar ise mekr sıfatını ispat etmezler.[657]

---

655. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 2/278. **(Editör)**

656. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 8/243, (No: 9192); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 2/340, (No: 1019); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 9/156, (No: 8783). **(Editör)**

657. Burada sözü edilen Muattıla; Allah'ın zâtını sıfatlarından tecrit edenlerdir. Şârih

İkinci Tefsir: Mahlukun Hâlık'a izafesi açısındandır. Bundan âsilerin nimetlerle imtihan edilmesi kastedilir.

Doğruya yakın olan birinci tefsirdir. O da bunun sıfatların alâmeti olmasıdır. Çünkü temel, asıl olan budur.

İKİNCİ MESELE: TUZAK KURMAK MEZMUM BİR ŞEY OLDUĞU HALDE ALLAH TEÂLÂ NASIL "TUZAK KURAN" OLARAK VASIFLANDIRILIR?

Mekr/tuzak yerinde olursa bu medh/övgü olur. Şayet tuzak kurmak yerinde olmaz ise o zaman yergi/zem olur. Allah'ın vasfedildiği yerinde olandır. Buna müstahak olanlar tuzak kuranlardır.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ALLAH'IN TUZAĞINDAN EMİN OLMANIN HÜKMÜ VE BUNUN TEVHİD İLE OLAN ALAKASI

Hükmü: Vâcip olan tevhidin kemâline münâfî olduğundan dolayı haramdır. Buna delil birinci âyet-i kerîmedir.

BİRİNCİ ÂYET: "Yoksa Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Ziyana uğrayan kavimden başkası Allah'ın tuzağından emin olamaz." *(A'râf, 99).*

أَفَأَمِنُوا۟ مَكْرَ ٱللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْخَٰسِرُونَ

أَفَأَمِنُوا/**Emin mi oldular?:** Buradaki istifhâm istifhâm-ı inkâriyye'dir. Fiildeki vâv harfi şehir ehline döner. Bu, üzerlerinde Allah'ın nimetleri olmasına rağmen Allah'a isyanda bulunan kavimdir.

مَكْرَ ٱللَّهِ/**Allah'ın tuzağı:** Burada mekr/tuzak birinci mânada olan; sıfatın mevsufa izafesi mânasındadır. Az önce de geçtiği gibi mekr; düşmanları beklemedikleri yerden yakalamak olan Allah'ın zâtında kâim olan bir sıfattır.

---

muhtemelen Eş'arîler ve Mâturîdîler'in -tamamıyla değil- bu vb. bazı sıfat konusunda Muattıla mezhebiyle aynı görüşte olduğuna değinmiştir. Nitekim Muattıla hiçbir sıfatı kabul etmez, ancak Eş'arîler ve Mâturîdîler -her ne kadar bazı noktalarda Selefe muhalefet etmiş olsalar da- genel olarak sıfatları kabul ederler. **(Editör)**

فَلَا يَأۡمَنُ/**Emin olmaz:** Bu, Allah'ın tuzağından emin olmanın câiz olmadığına delâlet ediyor.

ٱلۡقَوۡمُ/**Kavim:** "يَأۡمَنُ" fiilinin fâilidir.

ٱلۡخَٰسِرُونَ/**Ziyana uğramış olanlar:** Bu Allah'ın tuzağından emin olanların sıfatıdır. Onlar zarara, ziyana uğrarlar. Burada sıfat elif-lâm ile gelmiştir. Yani mutlak ziyandır.

Bu tabirde asıl olan mâna istiğrak yani kapsayıcı olmasıdır. Böylece ziyan mutlak, genel olur. Bundan dolayı Şârih İbn Kâsım şöyle demiştir: Bu tevhide münâfîdir. Ancak bu onların büyük bir küfür ya da büyük şirk yaptıklarına hamledilir. Eğer Allah'ın tuzağından korkmamak Allah'ı hafife almayı içeriyor ve Allah'ın güç getiremeyeceğine delâlet ediyorsa bu mutlak hüsran/ziyandır. Yok eğer korkmamak, nimetler içinde mü'minlerden günah işleme yoluyla hasıl olursa bu vâcip olan imanın kemâline münâfîdir. Böylece genel bir hüsran olmuş olur. Bundan dolayı mü'minin özellikle Allah ona nimet verdiğinde Allah'tan korkması gerekir.

DÖRDÜNCÜ MESELE: KORKU YERLERİ

Korkunun kendisine hamledileceği yerleri vardır:

1- Günahlarına ve onların çokluğuna baktığında korkar.

2- Allah'ın azabının şiddetine baktığında korkar.

3- Allah'ın adaletine baktığında korkar.

4- İtaat ettiğinde eksikliğinden dolayı kabul edilmemesinden korkar.

5- Asi olanın musibet ve belalar geldiğinde kurtuluşun gelmemesinden korkar.

Bunlar korkunun belirli yerleridir.

İKİNCİ ÂYET: "Dedi ki: Rabbinin rahmetinden ancak sapmış olanlar ümit keser." *(Hicr, 56)*.

وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ

مَنْ/Men: İstifhâm içindir ancak burada nefiy kastedilmiştir.

يَقْنَطُ/Ümit keser: Kunut: Kurtuluşun gelmesini uzak görmek, ondan ümit kesmektir. Kunut genel olarak kullanıldığında ümit kesmek de ona dahil olur.

مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ/Rabbinin rahmetinden: Rahmet sıfatına gelince, Allah *(celle celâluhû)* rahmet sıfatıyla mevsuftur. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ **"Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla".**[658] Bu Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in mezhebidir. Ancak "رَحْمَةِ رَبِّهِ/**Rabbinin rahmeti**" cümlesinde mahlukun Hâlık'a ya da fiilin failine izafesi midir, yoksa sıfatın mevsufuna izafesi midir? Burada sıfatın mevsufa izafesi bâbındandır.

O zaman mâna şöyle olur: Kendisiyle mevsuf olduğu Rabbinin rahmetinden kim ümit keser?

I. Bir Fâide: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in Mezhebine Göre Rahmet İki Mânaya Gelir:

Allah'a izafe edildiğinde Allah'ın zâtında kaim olan sıfat mânasına gelir. Şayet muzâf kendi başına kâim olan bir şey ise; cennet gibi, o zaman mahlukun Hâlık'a izafesi bâbından olur.

Yok, eğer muzâf başkasıyla ayakta kalan bir şeyse bu, sıfatın mevsufa izafesi bâbından olur.

Bunun Misali: Rahmet Allah'ın *(celle celâluhû)* zâtında kâim olan sıfat mânasına gelir. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ **"Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla"** Neml, 30 âyetinde olduğu gibi. Mahluk olan rahmet mânasına da gelir. Hadîs-i kudsîde olduğu gibi: أَنْتَ الْجَنَّة رَحْمَتِي *"Sen cennet, benim rahmetimsin."*[659]

658. Neml, 30.

659. Buhârî, 6/138, (No: 4850); Müslim, 4/2186, (No: 2846). Benzer lafızla rivayet etmişlerdir. **(Editör)**

إِلَّا الضَّالُّونَ/**Sapmış olanlar hariç:** Elif-lâmda asıl olan istiğrak için olmasıdır. O zaman burada söylenecekler "الخَاسِرُون/**Hüsrana uğrayanlar"** kelimesinde söylenenlerle aynıdır. Âyeti melekler İbrâhim'i *(aleyhisselâm)* müjdelediklerinde bunu taaccub bâbından söylemişlerdi.

Şârih İbn Kâsım, İbrâhim'i *(aleyhisselâm)* müjdelediklerinde kurtuluşu uzak görmediğini, ancak İbrâhim *(aleyhisselâm)* bunu taaccub bâbından söylemişti, der.

II. Âyetin Konu ile Münasebeti:

Allah'ın rahmetinden ümit kesenin sapmış olanlardan olduğuna delâlet ediyor. Bu da tevhide ya da onun vâcip olan kemaline münâfîdir.

[İBN ABBÂS HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ الْكَبَائِرِ، فَقَالَ: "الشِّرْكُ بِاللهِ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ، وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللهِ ".

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **büyük günahlardan soruldu. Buyurdu ki:** ***"Allah'a ortak koşmak, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek, Allah'ın tuzağından emin olmak."***[660]

I. Hadisin Derecesi:

Bu hadis hakkında ihtilâf edilmiştir. İbn Kesîr bunu zayıf görmüştür. Bunun isnadında tartışma ve ihtilâflar vardır, demiştir. Daha doğru olanı mevkuf olmasıdır.

İsnadında Şebîb bin Bişr olduğundan dolayı eleştirmiştir. Bazı ilim ehli bunun hasen hadis olduğunu söylemişlerdir. Bunlardan biri Irâkî'dir, *İhyâ*'nın tahrîcinde bunu söylemiştir. Elbânî de *el-Câmi'*de bunu söylemiştir. Doğruya daha yakın olan bunun makbul olmasıdır. Bir sonraki hadis bunu destekliyor.

سُئِلَ/**Soruldu:** Meçhul fiildir. Kim olduğu bizi ilgilendirmiyor.

660. Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 2/278. **(Editör)**

عَنْ الْكَبَائِرِ/**Büyük günahlardan:** Bunda birkaç mesele vardır.

Birinci Mesele: Büyük Günahların Tarifi:

Kebâir: Kebîre (الْكَبِيرَة) kelimesini çoğuludur. Kendisinden dolayı azapla tehdit edilen haram olan günahlardır.

İkinci Mesele: Büyük Günahlar Hadlerle mi Bilinir Yoksa Adetlerle mi?

Hayır, had ile bilinir. Bu kendisine azap vaat edilen bütün günahlardır. Adetlere gelince adetleri/sayıları çoktur.

Üçüncü Mesele:

El-kebâir kelimesinin başındaki elif-lâm istiğrak için değildir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu hadiste zikrettikleri kebâirin tümü değildir.

Bunda yalnızca korku ve recâya taalluk eden büyük günahları saymıştır.

وَالْيَأْسُ/**Ye's/ümitsizlik:** Korku bâbında bu büyük günahlardandır. Bu şiddetli korkudan dolayı ümidi kesmeye denir.

وَالْأَمْنُ/**Güvende olmak:** Bu da büyük günahtır. Çünkü bu da korkunun olmamasıdır.

[II. Hadiste Zikredilen Büyük Günahlar Hakkında:]

Hadiste zikredilen büyük günahlara gelince:

1- Allah'a ortak koşmaktır.

2- Allah'ın rahmetinden ümit kesmektir.

Ye'sin/ümit kesmenin tarifi: Kurtuluşu uzak görmek, bu Allah *(celle celâluhû)* hakkında sû-i zanda bulunmaktır.

Hadiste geçen "رَوْحِ اللهِ" ifadesi Rabbinin rahmeti gibidir. Bununla ilgili bahis daha önce geçti.

3- Allah'ın tuzağından, azabından emin olmaktır. Allah'ın tuzağından emin olmanın tarifi daha önce geçti. Bâbın başına bakabilirsin.

III. Hadisin Konuyla Münasebeti:

Hadis Allah'ın azabından emin olmanın aynı şekilde rahmetinden ümit kesmenin tevhide münâfî olduğuna delâlet ediyor.

[İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: "أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ: الْإِشْرَاكُ بِاللهِ، وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللهِ، وَالْقُنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ" رَوَاهُ عَبْدُ الرَّزَّاق.

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle rivayet edilmiştir:** ***"Büyük günahların en büyükleri şunlardır: Allah'a şirk koşmak, Allah'ın tuzağından emin olmak, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek ve Allah'ın yardımından ümit kesmektir."***[661] **Bunu Abdurrezzâk rivayet etmiştir.**

Musannif bazı nüshalarda[662] "İbn Abbas'tan" demiştir. Sahih olan İbn Mes'ûd'dandır.

Hadisin zahiri onun mevkuf olduğudur. Çünkü o Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* refettiğini zikretmemiştir. *Mevkuf* sahâbenin sözüne denir.

أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ**/Büyüklerin en büyüğü: Bu cümle büyük günahların iki kısma ayrıldığına delâlet ediyor:**

1- Büyük günahlar.

2- En büyük günahlar.

Üçüncü bir kısım kaldı: O da küçük günahlardır. Bu kendisi hakkında belli bir azabın zikredilmediği haram olan mâsiyetlere denir. Buradaki cezadan ya dünyadaki had ya da lanet, azap ya da Allah'ın kendisinden berî olduğu haber verilen ya da "bizden değildir" denilendir. Bu saydıklarımızdan kendisinde bulunan günah büyük günahlardandır.

---

661. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 8/243, (No: 9192); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 2/340, (No: 1019); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 9/156, (No: 8783). **(Editör)**

662. Nitekim Şeyh'in nüshasında da böyledir. Bu nüsha, *"İbnu'l Kasım'ın Şerhiyle Kitâbu't Tevhîd Haşiyesi"*dir.

Kendisinde bu saydıklarımızdan birinin bulunmadığı, kendisinde sadece haramlık olan küçük günahlardandır. Bu şu anlama gelmez: Onun bir etkisi yoktur, o basit bir şeydir. Buna sadece büyük günahlara mukabil *küçük günah* denilmiştir.

Bu hadiste geçen büyük günahlar bir önceki hadiste sayılanlarla aynıdır. Burada sadece fazladan Allah'ın rahmetinden ümit kesme vardır. Kunût yani ümit kesmenin tarifi ve hükmü daha önce geçti. Geriye ümit kesilecek yerler kaldı;

Kunûtun Mahalli: Bir sıkıntıya düştüğü ya da Allah tarafından büyük korkuya kapıldığı yerdir.

Ümit kesmenin alametleri: Gayreti terk etmek, tembellik, duayı terk etmek, bunların hepsi bunun ümit kesme olduğuna delâlet eder.

I. Mahalli İtibariyle Kunût (Ümit Kesmek) İki Kısımdır:

1- Uhrevî şeylere taalluk eden; Allah'ın onu bağışlamasından ümit kesmesi ya da Allah'ın onun tövbesini kabul etmesinden ümit kesmesi veya günahı bırakmaktan ümit kesmesi gibi.

2- Dünyevî işlere taalluk eden; zengin olmaktan ümit kesmesi, iyileşmekten ümit kesmesi gibi. Her iki kısım da haramdır. Birinci kısmın haramlığı daha şiddetlidir.

II. Bir Mesele: Normal Olmayan (Olması Zahiren Mümkün Görünmeyen) Şeyleri İnkâr Eden Ya da Şaşıran Kişinin Hükmü:

Misal; yaşı büyük olduğundan dolayı çocuğunun olabileceğini inkâr etmesi gibi.

Bunda tafsilat vardır:

Bu kendi nefsine ya da âdeten devam eden duruma bakarak olsa câiz olur. İbrâhim'in *(aleyhisselâm)* yaptığı buydu.

Ancak Allah'ın *(celle celâluhû)* fiiline nazaran olursa bu câiz olmaz, haramdır.

Buhârî'de mağara arkadaşlarının başına gelenler zikredilmiştir. Onlar kurtuluşu uzak görmemişlerdir. Bilakis dua ile Allah'a *(celle celâluhû)* yalvarmışlardır ve Allah *(celle celâluhû)* da onlara bir çıkış kapısı açmıştır.[663]

وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ/**Allah'ın yardımından ümit kesme:** Bu hadiste ye's kunûta atfedilmiştir. Bu hadiste kunût recâyı kesmek mânasında tefsir edilmiştir. Ye's ise ümidin uzak olması mânasında tefsir edilmiştir, kesilmesi değil.

III. Hadisin Konu ile Münasebeti:

Hadiste Allah'ın azabından emniyet içinde olmanın, ümit kesmenin haram olduğu beyan ediliyor. Bunun vâcip olan kâmil imana münâfî olduğu beyan edilmiştir. Hadisin faydalarından biri de insanın recâsı Allah'a *(celle celâluhû)* olmalı ve sürekli Allah'a ümit beslemelidir.

Ümit edilmesi gereken övülen yerler:

1- Günahtan uzak durmakla beraber Allah'ın *(celle celâluhû)* affına ve faziletine bakmak. Günahlar terk edilmeden yapılırsa garûr (aldanma) olur.

2- Bir musibetle imtihan edildikten sonra kabul edilmesini umduğu bir nasûh tövbe ile tövbe ettiğinde.

3- İtaat olan bir amel işlediğinde Allah'ın faziletine bakıp onun sevabını umar.

4- Musibet ve zorluklar zamanında onların kalkmasını ümit eder.

Bir de hatalı olan yerler vardır:

1- Günaha devam ettiği halde affedilmeyi ümit etmesi.

2- Allah'ın ona verdiği nimetlerle beraber isyanda bulunup korkmaması.

3- Ümitsizliğe götürecek şekilde korkması.

4- İtaatte gevşeklik yapmasıyla birlikte ümit etmesi.

663. Bkz. Buhârî, 3/79, (No: 2215); Müslim, 4/2099, (No: 2743). **(Editör)**

IV. Hadisin Derecesi:

Musannif dedi ki: رَوَاهُ عَبْدُ الرَّزَّاق/**Bunu Abdurrezzâk rivayet etmiştir**. Heysemî isnadının sahîh olduğunu söylemiştir. İbn Kesîr hadisin sahîh olduğunu söylemiştir.

V. Bir Mesele: Musannif ye's ve kunûta müteallık olan meseleleri Allah'ın tuzağından, azabından emniyette olmanın karşılığında zikretmiştir. Ta ki kişi ikisi arasında yaşasın ne emniyette olsun ne de ümidini kessin.

{بَابُ: مِنَ الْإِيمَانِ بِاللهِ: الصَّبْرُ عَلَى أَقْدَارِ اللهِ}

[35.] BÂB: ALLAH'IN KADERLERİNE [TAKDİRLERİNE] SABIR İMANDANDIR

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ} [التغابن: 11] .

قَالَ عَلْقَمَةُ: "هُوَ الرَّجُلُ تُصِيبُهُ الْمُصِيبَةُ فَيَعْلَمُ أَنَّهَا مِنْ عِنْدِ اللهِ، فَيَرْضَى وَيُسَلِّمُ".

وَفِي صَحِيحِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "اثْنَتَانِ فِي النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرٌ: الطَّعْنُ فِي النَّسَبِ، وَالنِّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ".

وَلَهُمَا عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ مَرْفُوعاً: "لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ".

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا، وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى يُوَافَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ" وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ، وَإِنَّ اللهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْماً ابْتَلَاهُمْ، فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَى، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ" حَسَّنَهُ التِّرْمِذِيُّ.

Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyuruyor: "...Kim Allah'a iman ederse Allah onun kalbini hidayete/doğruya yöneltir..."**[664]

664. Teğâbun, 11.

Alkame dedi ki: "Bu, Allah'ın kendisine musibet verip bunun Allah katından olduğunu bilerek razı olup teslim olandır."[665]

Müslim'in *Sahîh*'inde Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *"İnsanlar arasında iki şey vardır ki bunlar küfürdür: Nesebe (soy) hakaret ve ölüye (yüksek sesle) ağıt yakma."***[666]

Yine Buhârî ve Müslim İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivâyet etmişlerdir: *"Yüzlerine vuran, yakalarını yırtan, Câhiliye davasında bulunan bizden değildir."***[667]

Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Allah bir kulu hakkında hayır dilerse cezasını dünyada verir. Kulu için bir şer dilerse kıyamet günü karşılığını vermek için onu günahları ile bırakır."* Yine Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurmuştur: *"Mükafatların en büyüğü imtihanların en büyüğü iledir. Allah bir toplumu sevdiğinde onları imtihan eder. Kim razı olursa Allah da ondan razı olur. Kim de kızarsa Allah da ona kızar."***[668] **Tirmizî hasen demiştir.**

Şârih dedi ki:

مِنْ**/den-dan:** Teb'îd içindir.

Mesele: İman burada genel anlamıyladır. Yani iman ve İslâm. Çünkü Allah'ın *(celle celâluhû)* kaderlerine (takdirlerine) sabretmek iman ve İslâm'dır.

BİRİNCİ MESELE: SABRIN TARİFİ

Lügat Mânası: Engellemek, hapsetmek.

Istılah Mânası: Özel bir hapsetmedir. Bu, nefsi karşı çıkmaktan hapsetmektir. Nefsi, dili ve âzaları hapsetmektir.

---

665. Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 8/138; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 28/79; Beyhakî, *el-Kübrâ*, (No: 7133). **(Editör)**

666. Müslim, 1/82, (No: 67). **(Editör)**

667. Buhârî, 2/82, (No: 1297); Müslim, 1/99, (No: 103). **(Editör).**

668. Tirmizî, 4/601, (No: 2396). Her iki hadisin de isnadı aynıdır. **(Editör)**

Bu bâb da daha önce geçen "kalp fiilleri" bahsindendir.

أَقْدَارِ الله/Allah'ın kaderleri: "أَقْدَار" kelimesi "قَدْر/**kader**" kelimesinin çoğuludur. Buradaki izafe mahlukun Hâlık'a izafesi bâbındandır. Burada kaderden acı veren hastalık, acılar ve bütün musibetler kastedilmiştir.

İKİNCİ MESELE: [BURADA ZİKREDİLEN SABRIN MÂNASI]

Musannif burada özel bir sabrı zikretmiştir. O da Allah'ın kaderlerine sabretmektir.

Bunun Sebebi: Musibetlerle alakalı olan sabır tevhid ile alakalı olandır. Çünkü Allah'ın kazâ ve kaderine sabretmek Allah'ın rubûbiyetinin itirafı ve Allah'ı rubûbiyette birlemenin tamamındandır.

ÜÇÜNCÜ MESELE: SABRIN KISIMLARI

Sabır Üç Kısma Ayrılır:

1- Nefis Sabrı: Bu, nefsi kadere karşı gelmekten ve kalpte kaim olan hoş olmayan sıfatlardan engellemektir.

2- Dili şikâyet etmeden ve bağırıp çağırmaktan engellemek.

3- Âzaları, üstünü başını parçalama ve yüzüne vurmaktan engellemektir.

DÖRDÜNCÜ MESELE: BU KISIMLARIN; MAHAL VE İNSANIN KENDİ NEFSİ İTİBARİYLE OLDUĞU

Sabır bunun dışında üç kısma daha ayrılır:

1- İtaate sabretmek.

2- Günahlardan geri durmaya sabretmek.

3- Acı veren kadere karşı sabretmek.

Musannifin kastettiği son kısımdır. Çünkü tevhidle alakası olan budur.

BEŞİNCİ MESELE: [KADERE SABRETMEK İLE RAZI OLMAK ARASINDAKİ FARK]

Musannif dedi ki: الصَّبْرُ: مِنَ الْإِيمَانِ بِاللهِ/**...Sabretmek Allah'a imandandır.** Razı olmak demedi. Çünkü sabır ile rıza arasında fark vardır.

Allah'ın kaderlerine sabretmek mutlak olarak vâciptir. Ancak razı olmakta tafsilat vardır.

Buradaki kaderden şunlar kastediliyor:

1- Allah'ın *(celle celâluhû)* takdir ettiği (buna düşenler için yazdığı) şirk ve küfür. Buna razı olunmaz. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor: وَلَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ **"Kulları için küfre razı olmaz."**[669]

2- Tâatler gibi kaderler razı olunacak kaderlerdir. Buna razı olmak vâciptir.

İnsanın başına gelen musibetlere razı olması ise müstehaptır. Ancak sabretmek vâciptir. Üçüncü bir mertebe kaldı ki bu da şükürdür. Gelecek mesele de budur.

ALTINCI MESELE: İNSANIN MUSİBETLERE KARŞI DURUŞU

Bunun dört duruşu vardır:

Karşı gelmek, bu haramdır. Sabır vâciptir, razı olmak müstehaptır. Bunun mânası kalbin mutmain olmasıdır. Bu kalbî ameldir.

Dördüncüsü ise şükürdür: Bu musibet anında dille şükürde bulunmaktır. Daha büyük şeyler başına gelmediğinden dolayı Allah'a hamd etmesi gibi ya da Allah ona nimet verdiği için hamd etmesi ya da musibetin, dininden olmadığından dolayı hamd etmesi veyahut mutlak olarak hamd etmesidir. Bu rıza ile birlikte olduğunda dille olan bir ameldir.

669. Zümer, 7.

YEDİNCİ MESELE: ALLAH'IN KADERİNDEN; HÜKÜM/KAZÂ MI, YOKSA TAKDİR EDİLEN Mİ KASTEDİLİR?

Bu iki mâna arasında fark vardır: Allah'ın kaderi/takdiri denildiğinde bundan Allah'ın kazâsı ya da Allah'ın *(celle celâluhû)* fiilî olan kaderleri kastedilir. Bunları hepsi hayırdır ve razı olunur. Çünkü bunlar Allah'ın fiilleridir. Kazâ edilen ya da Allah'ın *(celle celâluhû)* meful mânasında olan kaderleri; bunlar kısımlara ayrılır. Bütün kısımlarına razı olmak vâcip değildir.

Misal: Adam öldürmeye iki cihetten bakılır:

1- Allah'ın yazmış ve dilemiş olması açısından razı oluruz.

2- Kâtilden sâdır olması açısından ona razı olmayız.

SEKİZİNCİ MESELE: ALLAH'IN KADERLERİNE SABRETMEK İKİ KISIMDIR

1- Kulların bir etkisinin olmadığı Allah'ın kaderleri: Hastalık, soğuk ve benzerleri.

2- Kulların kesbi/kazancı olan kaderler: Bunlar iki kısımdır:

Birinci Kısım: Bilerek yapmış oldukları eziyet ve vurmalarıdır. Bunlara sabretmek vâcip midir, değil midir? Buna sabretmek vâcip değildir.

İkinci Kısım: Onlardan kasıtsız sâdır olup sana isabet eden şeyler: Bunda da sabretmek vâcip midir, değil midir? Buna sabretmek vâcip değildir. Ancak bir öncekinden daha hafiftir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "...Kim Allah'a iman ederse kalbini hidayete erdirir..." *(Teğâbun, 11)* KAVLİNİN TEFSİRİ]

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ

Âyete gelince, yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor: **"Kim Allah'a iman ederse kalbini hidayete erdirir."**

مَنْ يُؤْمِنْ/**Kim iman ederse:** Alkame bunu "kim razı olur, teslim olursa" olarak tefsir etmiştir. Bu, içerdiği mânalar cihetinden tefsirdir. Çünkü rıza imanın bir kısmıdır.

Neden sabrederse demedi? Çünkü rıza; sabır ve fazlasıdır.

Bâb sabır bâbı olmasına rağmen musannif âyetin tefsirinde Alkame'nin tefsirini getirdi. Âyet ise iman hakkındadır. Bu da musannifin fıkhına delâlet ediyor. Çünkü delil genel bir delildir. Dava, konu ise özel bir konudur. Delil getirmede ise bu makbul bir durumdur.

يَهْدِ قَلْبَهُ/**Kalbini hidayete erdirir:** Buradaki hidayetten tevfik mânasındaki hidayet kastedilmiştir. Yani onun imanını ve tevfikini/başarısını arttırır. Rıza ve teslimiyet de Allah'ın hidayetindendir.

[ALKAME'NİN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

قَالَ عَلْقَمَةُ: "هُوَ الرَّجُلُ تُصِيبُهُ الْمُصِيبَةُ فَيَعْلَمُ أَنَّهَا مِنْ عِنْدِ اللهِ، فَيَرْضَى وَيُسَلِّمُ".

Alkame dedi ki: "Bu, Allah'ın kendisine musibet verip bunun Allah katından olduğunu bilerek razı olup teslim olandır."[670]

عَلْقَمَةُ/**Alkame:** Tâbiînin büyüklerindendir. Bu tâbiî sözü olduğundan dolayı buna maktû' denir.

الرَّجُلُ/**Adam:** Âyet ve hadislerde erkeklerin zikredilmesi çoğulluktan dolayıdır. Yoksa kadınlar da bu hükümlere dahildir.

الْمُصِيبَةُ/**Musibet:** İnsanın başına gelen, hoşlanmadığı şeylere denir. Hastalık gibi.

فَيَعْلَمُ/**Bilirse:** Buradaki ilimden maksat idraktir.

أَنَّهَا مِنْ عِنْدِ اللهِ/**Onun Allah katından olduğunu:** Yani icat, takdir ve meşîet cihetindendir. Kul tarafından ise kesb/kazanma cihetindendir.

---

670. Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 8/138; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 28/79; Beyhakî, *el-Kübrâ*, (No: 7133). **(Editör)**

فَيَرْضَى/**Razı olursa:** Rıza makamı sabır makamından daha üstündür. Zımnen sabra da delâlet eder.

Bu sözün mânası: Sabreder, kalbi mutmain olur ve dili hamd ederse.

وَيُسَلِّمُ/**Ve teslim olursa:** Vâv (و) muğâyeret içindir. Peki teslim olmak, razı olmak mânasında mıdır, değil midir?

Bu mesele bahse ihtiyaç duyan bir meseledir. Ancak razı olmakla âzâlara taalluk eden şeyler teslim ile de kalbe taalluk eden şeyler kastedilirse, işte o zaman teslim olmakla, razı olmak aynı şey olur.

Âyetin konu ile münasebeti ve Alkame'nin tefsiri: Âyet sabrın, kalbin hidayetinin sebebi olduğuna delâlet ediyor. Aynı zamanda sabrın imandan olduğuna delâlet ediyor.

I. Bir Mesele: Hastanın Şikâyeti Sabra Münâfî midir?

Bunda tafsilat vardır:

Şayet şikâyeti haber verme açısından olursa hadiste geldiği üzere Hz. Âişe *(radıyallâhu anhâ)* "vay başım!" dediğinde Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: بَلْ أَنَا وَارَأْسَاهْ *"Bilakis benim başım".*[671] Haber vermenin alameti ise yasa karşı olması ya da haber verdiğine delâlet edecek alametlerden olmasıdır. Musibetten şikâyet etme yoluyla olursa bu sabra münâfîdir. Özellikle şikâyet ettiğine, daraldığına delâlet eden sözler varsa bu daha da kötüdür.

II. Bir Mesele: İnlemenin Hükmü:

İmam Ahmed inlemeyi mekruh görmüştür. Ben bunun da geçen taksime dahil olduğunu düşünüyorum. Şayet inleme nefsi rahatlatma ciheti ile olursa bu câiz olur. Ancak şikâyet etme cihetinden olursa câiz olmaz.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

وَفِي صَحِيحِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "اثْنَتَانِ فِي النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرٌ: الطَّعْنُ فِي النَّسَبِ، وَالنِّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ".

671. Buhârî, 9/80, (No: 7217). **(Editör)**

Müslim'in *Sahîh*'inde Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *"İnsanlar arasında iki şey vardır ki bunlar küfürdür: Nesebe (soya) hakaret ve ölüye (yüksek sesle) ağıt yakma."***[672]

اثْنَتَانِ/**İki şey:** Bu anlamaya yakın olması içindir. Hasr için değildir.

النَّاسِ/**İnsanlar:** Elif-lâm umum içindir. Kâfiri de Müslümanı da kapsar.

Cinler bundan çıkar mı? Bilakis cinler de mükellef ve muhataptırlar.

بِهِمْ: Be (بِ) sebebiyet içindir. Yani onların küfrünün sebebidir.

I. Bu Hadiste Geçen "Küfür" İfadesinden Maksat Nedir?

Küfür lafzı elif-lâmlı geldiğinde genelliğe delâlet eder ve büyük küfre hamledilir. Bazı ilim ehli "قَدْ/kad" edatını da dahil etmişse o da aynı şekilde istiğrak içindir. Şu hadisten dolayı:

الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ

"Bizimle onlar arasındaki ahid namazdır. Kim onu terk ederse kâfir olur."[673]

Ancak küfür lafzı elif-lâmsız nekre olarak gelirse küçük küfre delâlet eder.

Bu iki şey kendisinde kâim olana kâfir denir mi?

Hayır, "onda küfür sebeplerinden biri kâim olmuş" ya da "küçük küfür hasletlerinden biri kâim olmuş" denir.

Birincisi: Nesebe yaralamada bulunmak. Bu daha önce "yıldızlarla yağmur isteme"[674] bâbında geçmişti.

İkincisi: Ölüye ağıt yakmak, bu meselenin de bahsi geçmişti.

Bu hadisin delil olan tarafı: ***"Ölüye ağıt yakmak"*** cümlesidir. Çünkü bu sabra münâfîdir. Ölüm musibeti anında vâcip olan sabırdır.

672. Müslim, 1/82, (No: 67). **(Editör)**

673. Ahmed, *Müsned*, 38/20, (No: 22937); Tirmizî, 5/13, (No: 2621); İbn Hibbân, 4/305, (No: 1454); Nesâî, *el-Kübrâ*, 1/208, (No: 326); İbn Mâce, 1/342, (No: 1079); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 4/290, (No: 2538). **(Editör)**

674. 30. Bâba bakınız. **(Editör)**

II. Hadisin Konu ile Münasebeti:

Allah'ın kaderlerine sabretmenin vâcip olması, sabrın imandan olması, sabrın eksik olması vâcip olan kâmil imana münâfîdir.

[İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ مَرْفُوعاً: "لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيوبَ، وَدَعَا بِدَعْوى الْجَاهِلِيَّةِ".

Yine Buhârî ve Müslim İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivâyet etmişlerdir:** ***"Yüzlerine vuran, yakalarını yırtan, Câhiliye davasında bulunan bizden değildir."***[675]

مَرْفُوعاً**/Merfû olarak:** Burada merfûluk hakikidir.

لَيْسَ مِنَّا**/Bizden değildir:** Bu, tehdit hadisleri zımnındandır. Selefin tehdit delilleri ile nasıl muamele ettikleri daha önce geçti. Geldiği gibi devam ettirirler. İhtiyaç olmadıkça onları tefsir etmezler.

Bu cümlenin buradaki tefsiri ise "kâmil mü'minlerden değildir" mânasına gelir. Nefiy imanın kemâli içindir. Aslı için değildir. Çünkü büyük günah işleyen ya da isyanda bulunanın imandan çıkmayacağı konusunda icmâ edilmiştir. Ancak vâcip olan kâmil iman çıkar.

ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيوبَ**/Yüze vuran ve yakaları parçalayan:** Bu âzâların sabırsızlığına misaldir. Luzûmî olarak kalbinde sabretmediğine delâlet eder. Şu hadisten dolayı:

أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ

"Dikkat edin! Cesette bir et parçası var. O sağlıklı olduğunda cesedin tümü sağlıklı olur. O bozulduğunda cesedin tümü bozulur. Dikkat edin! O kalptir."[676] Ancak az olan konuşmalar affedilir. Hz. Fâtıma'nın Rasûlullah

675. Buhârî, 2/82, (No: 1297); Müslim, 1/99, (No: 103). **(Editör).**

676. Buhârî, 1/20, (No: 52); Müslim, 1219, (No: 1599). **(Editör)**

(sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde söylediği cümleyle örtüşen budur. Bu, söylediği cümle doğru ise böyle olur.

وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ/**Câhiliye davasında bulunursa:** Milliyetçiliğe, kavmiyetçiliğe çağırması ya da çıkar esasları/menfaatçilik etrafında toplanmaya çağırması gibi.

[ENES HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا، وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى يُوَافَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Allah bir kulu hakkında hayır dilerse cezasını dünyada verir. Kulu için bir şer dilerse kıyamet günü karşılığını vermek için onu günahları ile bırakır."***[677]

I. Bunda Birkaç Mesele Vardır:

إِذَا أَرَادَ اللهُ/**Allah dilediğinde:** Bu cümlede Allah *(celle celâluhû)* için irade sıfatının ispatı vardır.

بِعَبْدِهِ/**Bir kuluna:** Buradaki izafe ile umum mu kastedilmiştir, yoksa teşrif mi?

Burada maksat -Allah daha iyi bilir-, Allah'a itaatle boyun eğmiş kul kastedilmiştir. O zaman izafe teşrif için olmuştur. Çünkü mü'min hayrın mahallidir. Allah'ın kendisine hayır dilediği odur. Kâfire gelince Allah kâfirleri sevmez.

الْخَيْرَ/**Hayır:** Bundan maksat günahların bağışlanması mıdır, yoksa derecelerin ve sevabın yükseltmesi midir?

Bana açık olan: Birincisidir yani hayırdan maksat günahların bağışlanmasıdır.

677. Tirmizî, 4/601, (No: 2396). **(Editör)**

II. İkinci Mesele: Musibetler Günahların Kefâreti midir Yoksa Dereceleri mi Yükseltir?

Bunda tafsilat vardır: Bazen sadece kefâret olur. Bazen dereceleri yükseltir. İçinde vâcip olan fiilin terkini, haram olanın da işlenmesini barındırmayan günahlar ise sabretmesi kefâret olur.

Şayet musibet ona rıza, istiğfar ve şükür kazandırmış ise bu onun derecesini yükseltir. Sonuç şöyle olur: Sabır ile olan musibetler şartıyla beraber günahlara kefâret olur. Rıza ve şükürle beraber olan musibet ise dereceleri yükseltir. Kefâret olacağına Enes'in *(radıyallâhu anhu)* hadisi delâlet ediyor. Dereceleri yükselteceğine ise hadisin sonu delâlet ediyor. Günahlara kefâret olacağı İbn Teymiyye ve İbnu'l-Kayyim'in sözlerinin mânasıdır. Onun için buradaki hayırdan maksat günahlara kefâret olmasıdır.

Hadisteki: "عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا/***Onun cezasını dünyada acil verir.***" Sözüne gelince:

لَهُ/**Lehû:** Buradaki lâm istihkak mânasına gelir. Aynı zamanda ihtisasa da delâlet eder. Çünkü günahkâr günahı ile sorumlu tutulur. Günahkârdan başkasına böyle bir ceza var mı?

Hadiste "لَهُ/***Onun***" diyerek başkalarını çıkarmıştır. Şu âyet-i kerîmeden dolayı:

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى

"...Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez..."[678]

وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى

"İnsana ancak çalışıp kazandığı vardır."[679] Ancak başkası sebep olmuş ya da yardım etmiş ise o zaman bu onun da kesbi/kazancı sayılır.

الْعُقُوبَةَ/**Ceza:** Hadiste geçen bu kelime bela/musibet mânasına gelir. Hastalık, fakirlik gibi; bunlara sabrettiğinde onun için hayır meydana gelir.

678. En'âm, 164.

679. Necm, 39.

Manevî cezalar da buna dahil midir? Nifak, hayırdan yüze çevirme, göğsün daralması gibi; Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor: فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ **"Kalplerine nifak soktu..."**[680] Cevap: Evet.

Yine bu ***ukûbe/ceza*** kelimesi bizim "musibetler günahlara kefâret olur" dememizin delilidir. Çünkü o âhirette cezalandırılma yerine dünyada cezalandırılıyor. Bu ceza da günahlarına kefâret, örtü, bedel olur.

Hadiste cezanın çıkış yerini beyan etmemiştir. Acaba bu belalar Allah'ın *(celle celâluhû)* yaratmasıyla mıdır ya da kasıtlı ya da kasıtsız insanların fiilleri midir?

Bazen hepsi olur. Bu taksim daha önce geçmişti.

فِي الدُّنْيَا/**Dünyada:** Cezalandırma yeri burasıdır. Cezayı acele ettirmenin gereği günahlarından hemen sonra olması değildir. Günahtan sonra ölüme kadar olan zaman içerisinde olmasıdır. Bazen ölümün şiddetli olması da kefâret olur.

وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ/**Kuluna bir şer dilediğinde:** Buradaki kul daha önce de söylediğimiz gibidir. Ancak bu isyan ederek kendi nefsine israfta bulunandır.

الشَّرَّ/**Şer:** Burada bir soru var. Allah şer diler mi? Bu hadisle, Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*; وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ *"Şer sana izafe edilmez"*[681] hadisinin arasını nasıl buluruz?

Burada kul açısından, günahı ile dünyada cezalandırılmaması şer olarak isimlendirilmiş. Yoksa Allah'ın *(celle celâluhû)* fiilleri açısından adalettir.

أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ/**Onu günahıyla tutar:** Burada tutulan/verilmeyen; musibet ve cezadır.

بِذَنْبِهِ/**Günahıyla:** Kelimenin başındaki be (بِ) harf-i cerri sebebiyet içindir. Yani onu dünyada günahından dolayı cezalandırmaz. Cezayı ondan kaldırır. Bazen de be harf-i cerri istihkak mânasında da olur. Yani o günahı ile buna müstahak olduğu halde.

---

680. Tevbe, 77.

681. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, 1/29, (147); Ahmed, *Müsned*, 2/84, (No: 803); İbn Hibbân, 5/72, (No: 1773); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 4/493, (No: 2864). **(Editör)**

Günahlar kula isnad edilmiş: Çünkü günahı kesbeden odur.

Bu günahlar kefâretsiz günahlardır.

حَتَّى/Hatta: Harf-i cerri intihâ/gaye içindir. Yani onu kıyamet günü cezalandırıncaya kadar.

Hadisi Tirmizî rivâyet edip hasen demiştir. Hâkim ve Taberânî de rivâyet etmişlerdir.

Hadisin konuyla münasebeti: Musibetlere sabretmenin vâcip olması ve bunların kul için hayır olduğudur.

Bütün musibetler hayır alâmetleri midir?

Hayır, sadece sabra muvafık olunan musibetler hayırdır. Sabır olmazsa şer alâmetidir.

[ENES RADIYALLÂHU ANHU'DAN GELEN DİĞER HADİSİN ŞERHİ]

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ، وَإِنَّ اللهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْماً ابْتَلَاهُمْ، فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَى، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ" حَسَّنَهُ التِرْمِذِيُّ.

Yine Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurmuştur:** ***"Mükafatların en büyüğü imtihanların en büyüğü iledir. Allah bir toplumu sevdiğinde onları imtihan eder. Kim razı olursa Allah da ondan razı olur. Kim de kızarsa Allah da ona kızar."***[682] **Tirmizî hasen demiştir.**

Musannifin yaptığının zâhiri sanki bu başka bir hadistir. Halbuki önceki hadisin aynısıdır. Tirmizî Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* bir/aynı senedle rivâyet etmiştir.

Bilindiği üzere ilim ehline göre hadis, konusuna göre parçalara ayrılabilir.

682. Tirmizî, 4/601, (No: 2396). **(Editör)**

إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ/**Mükafatların büyüğü:** Bu hadiste geçen "الْجَزَاء/*ceza*" kelimesine ve hadisin sonuna baktığında bela ve musibetlerin dereceleri yükseltiğine delâlet ettiğini görürsün.

مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ/**Musibetlerin büyüğüyle beraberdir:** Buradaki maiyyet/beraberlik bitişik olma beraberliği değildir. Çünkü mükafat belalardan sonra gelir. Çünkü mükafatlar musibetlere tertip ettirilmiştir. Mükafat her bela ile beraber var mıdır?

Hayır, her musibetle beraber mükafat yoktur. Ancak şartı ile beraber olur. Onun şartı da ya iki ya da üçtür. Musibetle beraber sabır ve rıza ya da sabır, rıza ve şükür olması gerekir.

Buradaki belanın, musibetin büyüklüğü kemiyet açısından mıdır, yoksa keyfiyet açısından mıdır? Bazen bu bazen de bu olur.

وَإِنَّ اللهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْماً/**Allah bir topluluğu sevdiğinde:** Burada Allah'ın sevgisinin ispatı vardır. Muattıla Allah *(celle celâluhû)* için sevgiyi, muhabbeti ispat etmezler.

قَوْماً/**Bir topluluğu:** Hadisteki topluluk mânasına gelen *kavim* kelimesi nekre zikredilmiştir. Bundan maksat mü'minlerdir.

Bunun Delili: Allah *(celle celâluhû)* kâfirleri sevmez. Sevilen topluluk mü'minlerdir.

ابْتَلَاهُمْ/**Onları imtihan eder:** Yani onlara musibet ve bela dokundurur. Sonra onlara bundan dolayı sevap kazanacakları ve sebat edecekleri şeyler verir.

فَمَنْ رَضِيَ/**Kim razı olursa:** Burada rıza zikredilmiş. Bu sabır ve daha fazlasına delâlet eder.

Mahmûd bin Lebîd'in hadisinde şöyle gelmiştir: Münzirî, râvilerinin sika olduklarını söylemiştir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Buyurdu ki: "فَمَنْ صَبَرَ.../*Kim sabrederse...*"[683] bu diğer hadisin umumluğunu kayıtlayamaz çünkü rızada bulunan fazlalık var.

683. Mezkûr hadis şu şekildedir: عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا أَحَبَّ اللهُ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ، فَمَنْ صَبَرَ فَلَهُ الصَّبْرُ، وَمَنْ جَزِعَ فَلَهُ الْجَزَعُ "Mahmûd bin Lebîd *(radıyallâhu*

فَلَهُ الرِّضَى/**Onun için rıza vardır:** Bu, onun razı olmasının mükafatı olarak Allah'ın *(celle celâluhû)* ondan razı olmasıdır. Allah'ın razı olmasından ise çokça sevap alır.

وَمَنْ سَخِطَ/**Kim de kızarsa:** Yani hoşlanmazsa ve hoşlanmamanın sonucunda âzâlarından fiiller meydana gelirse.

فَلَهُ السُّخْطُ/**Onun için kızgınlık vardır:** Bu, kişinin yaptığına uygun olan bir karşılıktır. Kişi imtihana karşı öfkelendiğinde Allah da ona öfkelenir ve bunun üzerine ceza vuku bulur.

Hadisin konuyla münasebeti: Razı olmanın fazileti ve onun dereceleri yükselttiği ve tevhidi arttırdığı anlaşılıyor.

anhu)'dan rivâyetle Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: *"Allah bir topluluğu sevdiğinde onları imtihan eder. Kim sabrederse ona sabır (sabrın mükafatı) vardır; her kim de sabırsızlık yaparsa ona da sabırsızlık (sabırsızlığın karşılığı) vardır."* Ahmed, *Müsned*, 39/41, (No: 23632). **(Editör)**

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي الرِّيَاءِ}

[36.] BÂB: RİYÂ HAKKINDA GELENLER

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ} [الكهف: 110].

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مَرْفُوعاً: "قَالَ اللهُ تَعَالَى: أَنَا أَغْنَى الشُرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلاً أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ مَرْفُوعاً: "أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَخْوَفُ عَلَيْكُمْ عِنْدِي مِنَ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ؟ " قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ: "الشِّرْكُ الْخَفِيُّ، يَقُومُ الرَّجُلُ فَيُصَلِّي، فَيُزَيِّنُ صَلاَتَهُ، لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ". رَوَاهُ أَحْمَدُ.

Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyuruyor: "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana 'sizin ilahınız ancak tek bir ilahtır' diye vahyolunuyor."**[684]

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivâyet ediliyor:** ***"Yüce Allah buyurdu ki: Benim ortakların ortaklığına ihtiyacım yok. Kim bir amel işler de onda başkasını bana ortak koşarsa, onu ortağıyla baş başa bırakırım."***[685] **Müslim rivâyet etti.**

Ebû Saîd'den *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivâyet edilmiştir:** ***"Size, sizin için Mesîh-i Deccâl'den daha çok korktuğum şeyi haber vereyim mi?"*** **'Evet, ver Ey Allah'ın Rasûlü' dediler. Buyurdu ki:** ***'Gizli şirk; Adam kalkar namaz kılar ve başkasının ona bakmasından dolayı namazını süsler."***[686] **Ahmed rivâyet etti.**

---

684. Kehf, 110.

685. Müslim, 4/2289 (No: 2985). **(Editör)**

686. Ahmed, 17/355 (No: 11252); İbn Mâce, 2/1406, (No: 4204). Bu lafız İbn Mâce'ye aittir. **(Editör)**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: RİYANIN TARİFİ

Riya; "رَآى - يُرَائِي - رِيَاءً" fiilinin mastarıdır. Bu da *"ru'yet"*ten (الرُّؤْيَةُ) türemiştir. Istılah mânası şudur: Kendisiyle insanların senası ve övgüsü irade edilerek sâlih ameller yapılmasıdır.

Riyanın bir kısmına süm'a (السُّمْعَةُ) denir.[687] Süm'a da riyadır, ancak o sadece sözlü olan amellere özeldir. İnsanlar övsün diye okunan Kur'ân, yapılan vaaz ve dersler buna misaldir.

Riya ve süm'a bir araya geldiğinde riya ameller için, süm'a ise sözler için kullanılmıştır.

İKİNCİ MESELE: RİYANIN HÜKMÜ VE KISIMLARI

I. Birinci Kısım: Bu büyük şirk olandır. Bu da birkaç kısımdır:

a) Birinci Kısım: Dine girmek. Yani dine girmenin asıl olması, riya olursa bu büyük şirk olarak itibar edilir.

b) İkinci Kısım: Terki küfür olan amelleri riyadan dolayı yapmak. Bu da büyük şirktir. Çünkü bu ameller riyasız terk edildiğinde küfür olur. Aynı şekilde riyadan dolayı yapıldığında da o batıldır. Sanki o ameli terk etmiştir. Onun ameli riya ile beraber yok hükmündedir. Farz namazlar gibi. İnsan tembellikten dolayı namazı terk ettiğinde kâfir olur. Kâfir olmasının illeti terktir, terkin nevisi ise riyadır.

c) Üçüncü Kısım: Kemiyet/sayısal açıdan amellerinin çoğu riya olandır. İbnu'l-Kayyim'in sözlerinden mefhûm-u muhâlefe ile anlaşılan budur. Çünkü o az bir riyayı küçük şirk sayıyor. O zaman çoğu büyük şirk olur. Tabi amellerinin çoğu riya yolu ile olduğundandır. Bu da ya münafık ya da laik birinden görülecek bir durumdur.

---

687. *Süm'a* kelime mânası olarak; *itibar, nam ve şöhret* gibi anlamlara gelir. **(Editör)**

II. İkinci Kısım: Şirk olan riyanın ikinci kısmı küçük şirktir: Bu da birkaç kısımdır:

a) Birinci Kısım: Belli bir ameli Allah'tan bakası için yapması, ancak bu amel terki küfür olan amellerden değildir. Bu küçük şirk sayılır.

b) İkinci Kısım: Kendisine *geçici riya* denilendir. Bu küçük şirk denilendir. Bu Allah için amele başlayıp sonradan kendisine riyanın bulaştığı ameldir. Bu da birkaç kısımdır:

1- Gelen bu riyayı devam ettirmeyip kendisine karşı koyması ve kurtuluncaya kadar devam etmesi. Bu kişiye zarar vermez. Şu hadîs-i şerîften dolayıdır: إِنَّ اللَّهَ عَفَى عَنْ أُمَّتِي مَا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا، مَا لَمْ تَعْمَلْ أَوْ تَتَكَلَّمْ "*Allah, ümmetime nefsinin ona konuştuklarını amel edip konuşmadığı müddetçe onlar için bağışlamıştır.*"[688]

2- Riyayı devam ettirmesi. Bu onun amelini yok eder ve küçük şirk olarak itibar edilir. Buna Ebû Hureyre'nin naklettiği birinci hadis delâlet eder. O hadisteki şâhid cümle; ***"...Onu terk ederim..."*** cümlesidir.

İkinci Görüş: Fazlalığın batıl olup amelin aslının kalması ve bundan sevap almasıdır. Bunu İbn Receb *Câmi'u'l-Ulûm*'da zikretmiştir.

Bu bâbda birkaç mesele daha vardır:

ÜÇÜNCÜ MESELE: AMELE RİYADAN BAŞKA BİR ŞEY KARIŞIRSA NE OLUR?

Misal; sâlih bir ameli dünyalık, konum ya da makam elde etmek için yaparsa. Bu bizim bâbımızın konusundan değildir. Bu bir sonraki bâbın konusudur.

DÖRDÜNCÜ MESELE: AMELİ BİTİRDİKTEN SONRA KENDİSİNE RİYA BULAŞIRSA NE OLUR?

Bu ona zarar vermez. Çünkü amel bittikten sonra ona bir şey taalluk etmez. Buna Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* hadisinin mefhumu delâlet eder; أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي ***"...Kendisinde (o amelde) bana ortak koşarsa..."*** amel bittik-

688. Buhârî, 7/46, (No: 5269). Benzer lafızla rivâyet etmiştir. **(Editör)**

ten sonra onda riya yapması tasavvur edilemez. Sadece amel bittikten sonra onu anlatması bâbından riya girer ki buna *süm'a* denir.

BEŞİNCİ MESELE: AMEL İŞLEYENİN BİR KASTI/ İRADESİ OLMADAN AMELİNDEN DOLAYI İNSANLARIN ONU ÖVMESİ AMELİ RİYAYA SOKAR MI?

Hayır, bu riyadan olmaz. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisinden dolayı: Ne zaman ki amel işleyip de insanların kendisini övdüğü adamdan sorulunca buyurdu ki:

تِلْكَ عَاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ

"Bu, mü'minin erken müjdesidir."[689] Müslim rivâyet etmiştir.

ALTINCI MESELE: İNSANLARDAN DOLAYI AMELİ TERK ETMEK RİYA MIDIR?

Ameli terk etmekten maksat şudur: Adam güzel Kur'ân okumayı âdet edinmiş, riya olmasın diye güzel okumayı terk ediyor ya da pazartesi orucunu tutmayı âdet edinmiş insanlar haberdar oldu diye terk ediyor. Bu terk riya sayılır mı, sayılmaz mı?

Bu meselede iki görüş vardır:

1- Terk edilen amelde tafsilat. Şayet terk edilen amel vâciplerden değilse ve kendisine zarar vereceğini zannettiği şeyden dolayı terk ettiyse ya da nâfile bir ibadeti kendisini öveceklerini zannettiği bazı insanların yanında terk ederse bu riya değildir.

Vâcip ameli ancak şer'î bir özürden dolayı terk edebilir. Daimî Komisyon'un (Lecnetü't-Dâime) cevabı budur.

2- Bu riyadır. Bundan dolayı Fudayl bin İyâz şöyle demiştir: "İnsanlardan dolayı yapılan amel şirktir. İnsanlardan dolayı ameli terk etmek de riyadır."[690]

---

689. Müslim, 4/2034, (No: 2642). **(Editör)**

690. Bkz. Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 9/184, (No: 6469). Fudayl bin İyâz *(rahimehullâh)*

Yine yüce Allah'ın şu âyetiyle delil getirdi:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ

"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir beşerim. Bana ilahınızın ancak bir ilah olduğu vahyolunuyor."[691] Bir de Ebû Hureyre'nin hadisiyle delil getirdi: ***"...Kim bir amel işler de..."***. Terk etmek de bir ameldir. İkinci görüş Allah daha iyi bilir doğruya daha yakındır.

YEDİNCİ MESELE: ÂLİM YA DA BİR İLİM TALEBESİNİN KENDİ ÂDETİNDEN OLMAYAN BİR AMELİ İNSANLAR ÖRNEK ALSIN DİYE YAPMASI RİYA MIDIR?

Hayır, bu riyadan değildir. Buna Sehl'in *(radıyallâhu anhu)*, muttefekun aleyh olan hadisi delâlet eder. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* minberin üzerinde namaz kıldı ve şöyle buyurdu:

إِنَّمَا فَعَلْتُ هَذَا لِتَأْتَمُّوا بِي، وَلِتَعْلَمُوا صَلَاتِي

"...Bunu, bana tâbi olmanız ve benim namazımı öğrenesiniz diye yaptım."[692]

SEKİZİNCİ MESELE: KİŞİNİN, BİR AMELİ AYIPLANMAMAK İÇİN TERK ETMESİ VEYA YAPMASININ HÜKMÜ

Bu iki kısımdır:

Şayet bu amel bir ibadetse câiz değildir. Çünkü insanların ayıplamasından, yermesinden kurtulmak için yapmış ya da terk etmiştir.

---

devamında da şöyle der: "İhlâs ise Allah'ın seni bu ikisinden de korumasıdır." **(Editör)**

691. Kehf, 110.

692. Buhârî, No: 448; Müslim, No: 544 (44). Burada hassas bir nokta vardır. Kişi, insanların örnek alması ve öğrenmesi için her zaman yapmadığı bir ameli yaparken riya tehlikesinden sakınmalıdır. Bu tür teşvik, örneklik ve öğretme gibi gerekçelerden zamanla birçok riya ve mürailik halleri de meydana gelmektedir. Bu noktada sürekli kalp kontrolü yapılmalıdır. **(Editör)**

Yok eğer dünyevî âdetlerden bir âdet ise buna bir engel yoktur.

DOKUZUNCU MESELE: RİYANIN SADECE SÂLİH AMELLERE ÖZEL OLDUĞU

Bundan dolayı insanlar onu övsün diye dünyalık bir amel işlerse bu riya olmaz. Buna misal şudur: İnsanlar övsün diye evini ve arabasını süslemesi. Buna İmam Ahmed'in rivâyet ettiği Şeddâd bin Evs'in *(radıyallâhu anhu)* hadisi delâlet eder. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur:

مَنْ صَلَّى يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ صَامَ يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ تَصَدَّقَ يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ

"...Kim riyadan dolayı namaz kılarsa şirk koşmuştur. Kim riyadan dolayı oruç tutarsa şirk koşmuştur. Kim riyadan dolayı sadaka verirse şirk koşmuştur...".[693] Hadiste sadece sâlih amelleri saymıştır.

ONUNCU MESELE: SÂLİH AMEL İŞLEME ÂDETİ OLMAYAN BİRİNİN, YANINDA SÂLİH AMEL İŞLEYEN KİŞİLERİ GÖRÜP ONLARLA BERABER SÂLİH İŞLEMESİ RİYADAN MIDIR?

Hayır, riyadan değildir. Çünkü o onların övgüsünü almak için o ameli yapmamıştır. Ancak onlarla beraber olunca o ameli işlemeye istekli olmuştur. Hanzala'nın *(radıyallâhu anhu)* hadisi buna delâlet ediyor:

كُنَّا نَكُونُ عِنْدَكَ، كَأَنَّا نَرَى الْجَنَّةَ، فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ، عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ، نَسِينَا كَثِيرًا

"Bizler senin yanında olduğumuzda cenneti görüyormuş gibi oluyoruz. Senin yanından çıkıp çoluk çocuğumuza ve mallarımıza karıştığımızda çok unutuyoruz."[694]

693. Ahmed, *Müsned*, 28/364, (No: 17140). **(Editör)**

694. Müslim, 4/2106, (No: 2750). Benzer lafızla rivâyet etmiştir. **(Editör)**

ON BİRİNCİ MESELE: TEK BAŞINA NAMAZ KILINCA KISA KILIP, İMAMLIK YAPTIĞINDA NAMAZI UZATANIN HÜKMÜ NEDİR?

Bu riyadan değildir. Çünkü insanların övgüsü için değil onların maslahatı için uzatmıştır. Bir de şu hadis var: *"Hudeybiye Gazvesi'nde bizim için namaz kıldı."* Dikkat edilirse "bizim için" diyor.[695]

ON İKİNCİ MESELE: KİŞİNİN SÂLİH AMELLERİNDEN SORULDUĞUNDA CEVAP VERMESİ RİYADAN MIDIR?

Hayır, bu riyadan değildir. Çünkü bu amelden sonradır. Bir de haber vermedir. Fakat bu uzatır devam ettirirse ve mutlu olursa bu düşünmeyi gerektirir.

ON ÜÇÜNCÜ MESELE: İNSANLARI HAREKETE GEÇİRMEK VE ONLARA FAYDA VERMEK İÇİN SÂLİH AMELİNİ ANLATMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Rasûlullah'ın da *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* haber verdiği gibi bu câizdir:

مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Her kim güzel bir çığır açarsa ona bunun sevabı ve kıyamete kadar onunla amel edenlerin sevabı vardır."[696]

695. Hadisin tahrîci daha önce geçti. Burada da yine aynı durum söz konusudur. İmamlık yaparken yaptığı uzatma kişiyi insanların beğenisi ve övgüsünü alma niyetine sürüklememelidir. Eğer ayıplanmamak veya beğeni kazanmak için bunu yapıyorsa bu açık bir riya olur. Bu durumda kısa kıldırması daha efdaldir. Riyanın olmadığı kısa namaz, riyanın girdiği uzun ve süslü namazdan daha hayırlıdır. Şeytan sürekli mü'minin namazından çalmak ister. Bu hususta uyanık ve dikkatli olmak kalbi sürekli kontrol altında tutmak gerekir. **(Editör)**

696. Müslim, 4/2059, (No: 1017); Ahmed, *Müsned*, 31/538, (No: 19202). Benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. **(Editör)**

ON DÖRDÜNCÜ MESELE: EBÛ MÛSÂ EL-EŞ'ARÎ'NİN (RA.) "Senin dinlediğini bilseydim daha güzel okurdum." SÖZÜNÜN AÇIKLAMASI

Ebû Mûsâ el-Eş'arî *(radıyallâhu anhu)* Kur'ân okuduğunda Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onu işittiğini görünce şöyle dedi:

لَوْ عَلِمْتُ لَحَبَّرْتُهُ لَكَ تَحْبِيرًا

"Eğer senin dinlediğini bilseydim, onu sana daha güzel okurdum."[697] Hadise cevap nasıl olur? Bu riyadan mıdır?

Hayır, bu riyadan değildir. Bu hadisten anlaşılır ki; faydası başkasına geçecek olan amelin sahibi takva sahibi ise daha güzel yapabilir. Misal, bir ders yapıyorsun, seni dinleyen birileri olduğunu gördüğünde "bilseydim bunu daha güzel ederdim" demen. Namaz böyle değildir. Çünkü onun faydası yapanda kalır, başkasına geçmez.

ON BEŞİNCİ MESELE: KİŞİNİN, NAZAR DEĞMESİNDEN KORKTUĞU İÇİN KUR'ÂN'I GÜZEL OKUMAYI VE BAŞKA SÂLİH AMELLERİ TERK ETMESİ RİYAYA GİRER Mİ?

Bu, bahse ihtiyaç duyar. Bana göre amelin terkinin nazardan korktuğundan dolayı olduğuna alâmetler varsa bu riyadan olmaz. Şayet sadece zan ise bu câiz olmaz. Çünkü bu aptallıktır.

ON ALTINCI MESELE: KİŞİNİN, NAZARDAN KORKTUĞU İÇİN KUR'ÂN'DAN YA DA SÜNNET'TEN NE KADAR EZBERİ OLDUĞUNU SÖYLEMEMESİ RİYAYA GİRER Mİ?

Bu câizdir.

697. Beyhakî, *el-Kübrâ*, 3/18, (No: 4708); *Sahîh-i Müslim*, hd. no: 793. **(Editör)**

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

"Sadakaları açıkça verirseniz o ne güzeldir. Eğer onları gizler ve fakirlere verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır..."[698] Ancak gerçekten farklı haber vermemelidir.

ON YEDİNCİ MESELE: GÜNAHIN İNSANLARDAN DOLAYI TERK EDİLMESİ RİYADAN MIDIR?

Günahın terki vâciptir. Ancak insanlardan dolayı terk edilen günahlardan dolayı sevap kazanamaz. Çünkü onunla Allah'ın rızasını kast etmemişti. Günahı gücü yetmediğinden dolayı terk etmesi gibi. Ömer'in *(radıyallâhu anhu)* hadisi şöyle gelmiştir:

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

"Ameller niyetlere göredir..."[699]

ON SEKİZİNCİ MESELE: RİYANIN BİR TEDAVİSİ VAR MI?

1- Bir ameli yapmada ya da terk etmede insanlara bakmayı, önem göstermeyi terk etmelidir. Amellerini yalnız ve insanlarla birlikte yapmayı âdet edinmelidir.[700]

2- Zikirlere nispeten ise Ebû Bekir'in *(radıyallâhu anhu)* hadisi gelmiştir:

---

698. Bakara, 271.

699. Buhârî, 1/6, (No: 1); *Sahîh-i Müslim*, hd. no: 1907. **(Editör)**

700. Burada kastedilen şudur: Kişi sâlih amelleri topluluk içinde yaptığı kadar yalnızken de yapmalı ve bunu alışkanlık haline getirmelidir. İhlası kazanmanın ve riyadan korunmanın en temel yollarından biri kişinin bilhassa yalnızken takva sahibi olması ve sâlih amellerini arttırmasıdır. Nitekim selef *(rahimehumullâh)* gece namaz kılar, kendi ailesi bile bazen bundan haberdar olmazdı. Gündüz nafile oruç tutar ve tuttuğu orucun belli olmaması için çaba sarfederdi. Zira kişi için en değerli olan en çok muhafaza edilmeye layık olandır. Amelde mürâîlik (gösterişçilik) münafıklık alametidir. İman ve amel kişinin ebedi hayatı için olmazsa olmaz olan hazinelerdir. Bunları aciz insanların gelip geçici bakışları, sözleri ve beğenileri için heba etmek akl-ı selîm bir mü'minin işi değildir. Zira cennet de cehennem de Allah'ın elindedir. Bu hususta çokça zikir ve dua etmek, münferid amelleri arttırmak ve bu alanda (ihlas ve riya üzerine) yazılmış eserleri okumak kişinin bu tuzağa düşmesine engel olur Allah'ın izniyle. **(Editör)**

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أُشْرِكَ بِكَ وَأَنَا أَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ

"Allah'ım! Bilerek Sana ortak koşmaktan Sana sığınırım. Bilmediğimden de Sana istiğfarda bulunuyorum."[701]

ALLAH TEÂLÂ'NIN "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana 'sizin ilahınız ancak tek bir ilahtır' diye vahyolunuyor." *(Kehf, 110)* KAVLİNİN TEFSİRİ

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ

Âyetin Şerhi:

قُلْ**/De ki:** Hitap Rasûlullah'adır *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*.

أَنَا بَشَرٌ**/Ben de beşerim:** Burada ondan ilahlığı nefyetmiştir.

مِثْلُكُمْ**/Sizin gibi**: Beşeriyette sizin gibi.

يُوحَى إِلَيَّ**/Bana vahyolunuyor:** Vahyin lügat mânası gizli bir sesle bildirmektir. Şer'î mânası: Nebî veya peygamberin kendisi ile Allah'ın haberini bildiği şeydir.

أَنَّمَا إِلَهُكُمْ**/Muhakkak ki sizin ilahınız:** Yaratıcınız ve mabudunuz.

Buradaki şâhid: وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا **"...Ve Rabbine kullukta hiçbir şeyi ortak koşmasın."** *(Kehf, 110)* **kısmıdır.**

لَا**/Lâ:** Nehiy lâ'sıdır.

I. Âyetin Konuyla Münasebeti:

Riyanın karıştığı amel sâlih amel değildir. Bu insanlardan dolayı bir ameli terk etmenin riya olduğunu destekler. Çünkü terk etmek de sâlih bir ameldir.

701. Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, hd. no: 716. **(Editör)**

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مَرْفُوعاً: "قَالَ اللهُ تَعَالَى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلاً أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivâyet ediliyor:** ***"Yüce Allah buyurdu ki: Benim, ortakların ortaklığına ihtiyacım yok. Kim bir amel işler de onda başkasını bana ortak koşarsa, onu ortağıyla baş başa bırakırım."***[702] **Müslim rivâyet etti.**

مَرْفُوعاً/**Merfû olarak:** Buradaki merfûluk hakikidir.

قَالَ اللهُ تَعَالَى/**Yüce Allah buyurdu:** Buna *kudsî hadis* denir.

أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ/**Ben ortakların ortaklığından berîyim:** Amellerin ancak halis olanları kabul edilir. Bu da Allah'ın *(celle celâluhû)* ğanîlik sıfatının kemâline delâlet eder.

الشِّرْكِ/**Şirk:** Kelimenin başındaki elif-lâm umum içindir. Büyük ve küçük şirkin hepsini kapsar.

مَنْ/**Kim:** Şartın ardından gelmiş nekredir. Umum ifade eder mi?

Hayır, bundan maksat kim sâlih amellerden bir amel işlerse demektir. Buna Şeddâd bin Evs'in *(radıyallâhu anhu)* hadisi delildir: مَنْ صَلَّى يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ *"...Kim riyadan dolayı namaz kılarsa şirk koşmuştur..."*.[703] Böylece, itaat sayılan amellere özel olmuştur. Fakat bütün itaatleri kapsar. Bu fertlerinde genel, cinslerinde özeldir.

عَمِلَ عَمَلاً/**Bir amel işlerse:** Amele başladığında insanların övgüsünü irade ederek mi başladı, yoksa sonradan mı bu ona geldi? Her ikisi de girer.

فِيهِ/**Onda:** Yani amel esnasında. Böylece amelden sonra olan bundan çıkmıştır. Çünkü amelden sonra olan riya olmaz. O süm'a olur; tabi bunu anlatır ve övgü beklerse böyle olur.

---

702. Müslim, 4/2289 (No: 2985). **(Editör)**

703. Ahmed, *Müsned*, 28/364, (No: 17140). **(Editör)**

تَرَكْتُهُ/**Onu terk ederim:** Burada terk edilen amel midir, ameli işleyen midir?

Eğer küçük şirk ise terk edilen ameldir. Ancak büyük şirk olursa ameli yapan da amele dahil olur.

Yani yapmış olduğu amelden dolayı onu mükafatlandırmam. Mükafatı vermeyi ortak koştuğuna bırakırım, demektir.

I. Bir Mesele: ***"Onu terk ederim"*** cümlesinin delâlet ettiği mânalardan biri de şudur:

Yaptığı amel bâtıl olur. Buna göre farzlarda ve vâciplerde iade etmesi gerekir.

II. Bir Mesele: Amelin hepsi mi heba olur, yoksa bir kısmı mı?

Şayet amel birbirine bina edilen amel ise amelinin tümü heba olur. Misal, dört rek'atlık namazın iki rek'atında riya yaptı, ikisinde ihlaslı oldu. Şayet bu namaz parçalara bölünebilen namaz ise bir kısmı heba olur. Yine yüz dirhemle tasaddukta bulunan kişi yarısıyla ihlaslı oldu, diğer yarısıyla ile riya yaptı. Riya yaptığı kısım heba olur.

[EBÛ SAÎD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ مَرْفُوعاً: "أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَخْوَفُ عَلَيْكُمْ عِنْدِي مِنَ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ؟ " قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ: "الشِّرْكُ الْخَفِيُّ، يَقُومُ الرَّجُلُ فَيُصَلِّي، فَيُزَيِّنُ صَلَاتَهُ، لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ". رَوَاهُ أَحْمَدُ.

Ebû Saîd'den *(radıyallâhu anhu)* **merfû olarak şöyle rivâyet edilmiştir:** ***"Size, sizin için Mesîh-i Deccâl'den daha çok korktuğum şeyi haber vereyim mi?'*** **'Evet, ver Ey Allah'ın Rasûlü' dediler. Buyurdu ki:** ***'Gizli şirk; Adam kalkar namaz kılar ve başkasının ona bakmasından dolayı namazını süsler."***[704] **Ahmed rivâyet etti.**

مَرْفُوعاً/**Merfû:** Hakiki merfû.

---

704. Ahmed, 17/355 (No: 11252); İbn Mâce, 2/1406, (No: 4204). Bu lafız İbn Mâce'ye aittir. **(Editör)**

أَلَا/**Dikkat edin!:** Tenbih edatıdır.

بِمَا/**Bimâ:** Buradaki mâ (مَا) edatı ism-i mevsûldür.

عَلَيْكُمْ/**Aleykum:** Buradaki *kum* zamiri (كُمْ) sahâbîlere dönüyor. Buna bütün mü'minler girer.

Burada muhatap kipinin getirilmesinin faydası: Hadiste zikredilen riya genelde sâlihlere isabet eder, demek istiyor. Bu da gizli şirktir.

الْمَسِيح/**el-Mesîh:** Elif-lâm ahd içindir. Yani tanınan, bilinen Mesîh.

Burada Mesîh kelimesi ism-i fâil manasında mı, ism-i meful mânasında mıdır? Her iki mânaya da gelir. Onun sağ gözü kapalıdır. İsm-i fâil mânasında olması da şudur: O yeryüzünü gezecek hepsini dümdüz edecek, Mekke ve Medine hariçtir.

الدَّجَّالِ/**Deccâl:** Decele (دَجَلَ) kelimesinden gelir. Mübalağa sîgasıdır. *Yalancı, saptırıcı, aldatan* demektir.

Onun Tarifi: Kıyamet alâmetleri ile donanmış insanları fitneye düşürecek olan adamdır.

Çıkacağı zaman: Îsâ'nın *(aleyhisselâm)* nüzulünden önce çıkacak.

[I. Deccâl Şu an Mevcut mudur?]

O şu an mevcut mu, değil mi?

Bu konuda iki görüş vardır:

1- Şu an mevcut değildir. Allah *(celle celâluhû)* onu sonra yaratacaktır. Buna şu hadisi delil getirmişler:

فَإِنَّ عَلَى رَأْسِ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ

"...Her yüzyılın başında o asırda yaşayanlardan yeryüzünde kimse kalmaz..."[705]

705. Müslim, 4/1965, (No: 2537). **(Editör)**

2- O şu an mevcuttur. Müslim'in *Sahîh*'inde Temîm ed-Dârî'nin *(radıyallâhu anhu)* hadisinde geldiği gibi. Bilinen Cessâse hadisinde onunla konuşmuştur.[706]

O insanlardan mıdır? Bu konuda üç görüş vardır:

1- O Âdemoğullarından bir insandır.

2- O cinlerden bir şeytandır.

3- Onun babası insan, annesi cinlerdendir.

Nefsin kendisiyle mutmain olduğu görüş birincisidir.

قَالُوا: بَلَى/**Evet haber ver, dediler:** قَالَ: "الشِّرْكُ الْخَفِيُّ"/**Gizli şirktir, buyurdu.** Gizli şirkten maksadın ne olduğu daha sonra gelecek. Ancak mekân itibari ile gizli denmiştir. Çünkü gizli olan kalbî ameldir. Sonra Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* mü'minler için korktuğu gizli şirki beyan edecek misali verdi. Buyurdu ki: يَقُومُ الرَّجُلُ/**Adam kalkar...**

يَقُومُ الرَّجُلُ/**Adam kalkar:** *Adam* demesi genel itibari iledir. Yoksa kadınlar da buna dahildir.

فَيُصَلِّي/**Ve namaz kılar:** Bu, başta Allah'ın *(celle celâluhû)* rızasını irade ettiğine, şirkin sonradan geldiğine delâlet ediyor. Çünkü namazı süslemek bazı sıfatlarını güzelleştirmedir. Acele etmeme, uzun kıyam gibi. Sâlihlere en zor olan budur. Bundan dolayı korkulmaz. Onlar için sonradan riyanın gelmesinden korkulur.

صَلَاتَهُ/**Namazını:** Bu misal bâbındandır. Yoksa bütün ibadetler buna girer.

لِمَا/**Limâ:** Lâm ta'lîl içindir. Yani namazı süslemesinin illeti ona bakıldığını görmesidir. Onu riyaya sürükleyen budur.

Hadisi İmam Ahmed ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir. Hadis hasendir.

Burada amelin bâtıl olmasını zikretmemiş. Ancak bu geçen Ebû Hureyre'nin hadisinden biliniyor.

Bu hadis riyanın gizli şirk olduğuna delâlet ediyor ve sonradan gelen riya, sâlihler için korkulandır.

---

706. Müslim, 4/2261, (No: 2942). **(Editör)**

Hadisin konuyla münasebeti: Riyanın şirkten görülmesidir.

Bir Mesele: Burada gizli şirk zikredilmiş. Daha önce büyük ve küçük zikredilmişti. Bunlar şirkin kısımları mıdır?

Bu konuda iki görüş vardır:

1- Şirk üç kısma ayrılır:

a) Büyük şirk.

b) Küçük şirk.

c) Gizli şirk.

Bu Allâme Muhammed bin Abduvehhâb'ın görüşüdür. Buna göre gizli şirk, büyük ve küçük şirkin üçüncüsü oluyor.

2- Gizli şirk onlardan biri değildir. Bu başlı başına başka bir kısımdır. Buna göre şirk, büyük şirk ve küçük şirk olmak üzere iki kısma ayrılır.

Büyük şirk de *büyük açık şirk* ve *büyük gizli şirk* olmak üzere iki kısma ayrılır. Küçük şirk de böyledir. Tercih edilen görüş budur.

Mesele: Büyük şirkin bir kısmı nasıl gizli şirk olur?

Bu, bulunduğu yer cihetiyle *gizli/hafî* diye isimlendirilmiştir. Mekânı kalp olunca gizli olmuştur. Kendisinden dolayı kâfir olunan riya şirki gibi. Dünya çıkarı için yapılan amel gibi. Bir sonraki bâbda kişiyi dinden çıkarıp kâfir yapan kısmı gelecek.

Mesele: Bu hadisteki gizli şirkin tarifi şudur: Bu kulun kalbinde sâlih amelle olan övgü isteğidir.

{بَابٌ: مِنَ الشِّرْكِ إِرَادَةُ الْإِنْسَانِ بِعَمَلِهِ الدُّنْيَا}

[37.] BÂB: İNSANIN AMELİYLE DÜNYAYI İRADE ETMESİNİN ŞİRKTEN OLDUĞU

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ * أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} [هود: 16-15] الآيتين.

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ، تَعِسَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ، تَعِسَ عَبْدُ الْخَمِيصَةِ، تَعِسَ عَبْدُ الْخَمِيلَةِ، إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ سَخِطَ، تَعِسَ وَانْتَكَسَ وَإِذَا شِيكَ فَلَا انْتَقَشَ، طُوبَى لِعَبْدٍ آخِذٍ بِعِنَانِ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ، أَشْعَثَ رَأْسُهُ، مُغْبَرَّةٌ قَدَمَاهُ، إِنْ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ، وَإِنْ كَانَ فِي السَّاقَةِ كَانَ فِي السَّاقَةِ، إِنْ اسْتَأْذَنَ لَمْ يُؤْذَنْ لَهُ، وَإِنْ شَفَعَ لَمْ يُشَفَّعْ".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Kim dünya hayatını ve onun süsünü isterse, biz orada onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak veririz. Onların orada bir şeyleri de eksilmez. İşte bunlara âhirette ise cehennem ateşinden başka bir şey yoktur. Dünyada yaptıkları boşa çıkmıştır. Zaten yapmakta olduğu şeyler bâtıldır."[707]

Sahîh*'te Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Dinarın kulu helak oldu, dirhemin kulu helak oldu, kumaşın kulu helak oldu, çadırın kulu helak oldu. Verildiğinde razı olur, verilmediğinde kızar. Helak oldu, zarar etti. Dara düştüğünde o çıkarılmaz. Müjdeler olsun o kula ki; Allah yolunda atının yularını tutan, saçı dağınık, ayakları tozludur. Şayet nöbetteyse

707. Hûd, 15-16.

nöbettedir. Ordunun arkasındaysa arkasındadır. İzin istediğinde izin verilmez, aracı olması gerekse aracılığı (referansı) kabul edilmez."[708]

Şârih dedi ki:

مِنْ/**(Başlıktaki) Min:** Teb'îd içindir.

الشِّـرْكِ/**Şirk:** Büyük şirk de olabilir, küçük şirk de olabilir. O zaman başındaki elif-lâm umum içindir.

إِرَادَةُ الْإِنْسَـانِ/**İnsanın irade etmesi:** İnsan kelimesinin başındaki elif-lâm cins içindir.

بِعَمَلِهِ/**Ameliyle:** Burada sâlih ameller kastediliyor.

Musannif *(rahimehullâh)* konu başlığında, kendisiyle dünya irade edilen sâlih amellerin hükmünü ele almış ve onları şirkten saymış.

BİRİNCİ MESELE: İNSANIN SÂLİH AMELİYLE DÜNYAYI İRADE ETMESİNİN HÜKMÜ NEDİR?

İki kısma ayrılır:

Birinci Kısım: Üç çeşide ayrılır:

1- Dünyayı elde etmek amacıyla İslâm'a girmek. Bu büyük şirktir.

2- Sâlih amellerinde galip olan dünya iradesidir. Bu da büyük şirktir.

3- Terki küfür olan ameli dünyayı elde etmek için yapmak. Bu da büyük şirktir.

İkinci Kısım: Belli bir sâlih ameli dünyayı elde etmek için yapmak ve bu amelin terki de küfür değil. Bu küçük şirktir. Aynı şekilde dünya iradesi bazı amellerinde var ve bunlar az. Bu da yine küçük şirktir.

Üçüncü Kısım: Dünya amelini dünyayı elde etmek için işini güzel yapması. Bunda bir beis yoktur.

---

708. Buhârî, 4/34, (No: 2886) – 8/92, (No: 6435). Buhârî'de hadisin bir kısmı (*"verildiğinde razı olur verilmediğinde kızar"* kısmına kadar) mevcuttur. Tam metni şu kaynaklarda geçer: Taberânî, *el-Evsat*, 3/94, (No: 2595); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 6/142, (No: 3984) – *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 9/268, (No: 18498). **(Editör)**

İKİNCİ MESELE: DÜNYA İÇİN YAPILAN SÂLİH AMELLERE MİSALLER:

Sadece dünya elde etmek için cihâd etmek, sadece dünya için hicret etmek. Sadece maaş için ezan okumak ve müezzinlik, imamlık yapmak. Sadece para için Kur'ân okumak. Sadece kâr elde etmek için Kur'ân basmak. Sadece emniyeti sağlamak amacıyla hadleri uygulamak. Daha fazla kazanç elde etmek amacıyla sıla-i rahim yapmak. Sadece mal için namaz kılmak. Mal elde etmek için şer'î ilimler okumak. Bunların sadece dünyalık irade ettiklerinin alameti şu hadiste geçtiği gibidir: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ سَخِطَ **"...*Verildiğinde razı olur, verilmediğinde ise kızar...*"** *(Buhârî)*

ÜÇÜNCÜ MESELE: RİYA MI YOKSA DÜNYA İÇİN AMEL ETMEK Mİ DAHA TEHLİKELİDİR?

Şârih İbn Kâsım birkaç sebepten dolayı dünya için amel etmenin daha tehlikeli olduğunu tercih etmiştir. Sebeplerin birkaçı şunlardır: Dünya için olan amel uzar ve devam eder. Riya ise bazı amellerde olur, bazılarında olmaz. Bundan dolayı *dünyayı iraden kul* diye isimlendirilmiş. Ancak riyakâr hakkında böyle bir isimlendirme gelmemiştir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Kim dünya hayatını ve onun süsünü isterse, biz orada onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak veririz..." *(Hûd, 15-16)* KAVLİNİN TEFSİRİ]

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ * أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Kim dünya hayatını ve onun süsünü isterse, biz orada onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak veririz. Onların orada bir şeyleri de eksilmez." "İşte bunlara âhirette ise cehennem ateşinden başka bir şey yoktur. Dünyada yaptıkları boşa çıkmıştır. Zaten yapmakta olduğu şeyler bâtıldır."[709]

709. Hûd, 15-16.

Âyetin Şerhi:

مَنْ/**Her kim:** Şart edatıdır. Bu içine kâfiri, Müslümanı, kadını ve erkeği alan umum lafızlarındandır.

يُرِيدُ/**İrade eder:** Buradaki irade *kast etmek, talep etmek* mânasındadır.

Ancak bunu kimden talep ediyor? Hüküm değişir. Sâlih amel işler ve bunu sevabını dünyada Allah'tan *(celle celâluhû)* isterse; misal, sıla-i rahim yapıp bundan sadece Allah'tan, dünya da ömrünü uzatmasını isterse ya da Allah'ın kendisinden hastalıkları ve afetleri defetmesi için namaz kılarsa, malının çoğalması için zekât verirse; bu ameller sâlih ameller değildir. Allah bazen dünyada karşılığını verir, bazen vermeyebilir. Sebep ise onun âhiretten yüz çevirmesidir. Ancak sebep Allah için olduğundan dolayı şirk sınırlarına girmez. Fakat amelinin karşılığını dünyada erken almak istemiştir. Bu da hâlis bir amel olmasına engel olur. Ancak şirk sınırlarına ulaşmaz.

İkincisi ise amelinin karşılığını insanlardan talep etmesidir. Sadece insanlardan ücret almak için Kur'ân okuyan gibi ya da sadece ganimet elde etmek için cihâd etmek gibi. Bu küçük şirktendir.

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا/**Dünya hayatını:** Onun sevabını.

وَزِينَتَهَا/**Ve süsünü:** Vâv atıf içindir. Atıf ise farklılık gerektirir. O zaman süs dünya hayatından farklı bir şeydir. Süs; mal, kadın ve çocukları kapsar. Şu âyet-i kerîme bunun delilidir:

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ

"Nefsin çokça arzuladığı şeyler insanlara süslü gösterildi..."[710]

نُوَفِّ/**Tam olarak veririz:** Şartın cevabıdır.

Karşılığını tam olarak vermek mânasına gelen "التَّوْفِيَة"; mal ya da afiyet vermeyi kapsar. Onların amellerinin karşılığının verileceği yer dünyadır. Ancak bu âyetin umumluğu İsrâ Sûresi'ndeki âyetle tahsis edilmiştir:

710. Âl-i İmrân, 14.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ

"Kim acele olanı (dünyayı) isterse, Biz ona orada istediğimiz kimseye dilediğimiz şeyi acele olarak veririz..."[711]

O zaman şöyle olur: Allah'ın dünyada her insana amelinin karşılığını vermesi gerekmez. Dilerse mükafatını dünyada verir, dilerse vermez.

وَهُمْ فِيهَا/**Onlar orada:** Yani dünyada.

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ/**İşte bunlar âhirette kendileri için ateşten başka payı olmayan kimselerdir:** Bu hasr üslubudur. Buradaki hasr nefiy ve ispatla yapılmıştır. Bu onun âhiretteki hükmüdür.

Ateş onlar için ebedî olarak mı olacak yoksa azap gördükten sonra oradan çıkacaklar mı?

Bu daha önce yapılan taksime göredir. Eğer küfür büyük küfürse o zaman ona ebedî kalacağı ateşten başkası yoktur. Yok eğer küçük günahlardan ise orada işlediği günahtan dolayı sorumlu tutulma olur ve sonrasında cennet vardır.

وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا/**Dünyada yaptıkları boşa çıkmıştır:** Dünyada yaptıkları âhirette boşa çıkmıştır.

وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ/**Zaten yaptıkları bâtıldır:** Amelin kendisi bâtıldır. Bundan dolayı mükafat alamaz.

711. İsrâ, 18.

DÖRDÜNCÜ MESELE: DÜNYAYI İSTEMENİN AMELE ETKİSİ NEDİR?

İki kısımdır:

1- Boşa çıkması. Bu, amelinden sadece dünyayı irade ettiğinde olur.

2- Eksilme. Bu da amelinden hem dünya hem de âhireti istediğinde olur.

BEŞİNCİ MESELE: BİRİSİ "BU ÂYET KÂFİRLER HAKKINDADIR, MÜSLÜMANLARA NASIL İNDİRGENDİ" DERSE?

Ona denilir ki: Vasıflarında onlarla bir olunca hükümde de oldular. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki:

مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ

"...Kim bir kavme benzerse o da onlardandır."[712]

ALTINCI MESELE: İBADETLERİN DÜNYEVÎ YÖNLERİNE ODAKLANANLAR HAKKINDA

Kimilerinin sadece ibadetlerin dünyevî yönlerine odakladıklarını görüyoruz. Namazdan bahsettiğinde, onun bedenî spor olmasından bahsediyor.

Tek başına ibadetlerin dünyevî faydalarına önem göstermemek gerekir. Çünkü o, insanlara bu faydalara önem gösterme kapısını açar. Ancak âhiret faydalarından sonra destek olarak zikredilirse bunun başka hükmü vardır.

YEDİNCİ MESELE: DÜNYEVÎ AMELLERLE DÜNYALIKLARI TALEP ETMENİN HÜKMÜ

Dünyevî sebeplerle dünyayı talep ederse, misal ziraat yaparak kâr etmeyi istemesi gibi. Bunun hükmü nedir?

Bunda bir beis yoktur. Bilakis insan ihlaslı olursa bunda ecir vardır. Şu hadisten dolayı:

712. Ebû Dâvûd, 4/44, (No: 4031); Ahmed, 9/123, (No: 5114). **(Editör)**

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

"Ameller niyetlere göredir..."[713]

BÂBIN HADİSİ: "Dinarın kulu helak oldu, dirhemin kulu helak oldu..."

وَفِي "الصَّحِيح" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ، تَعِسَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ، تَعِسَ عَبْدُ الْخَمِيصَةِ، تَعِسَ عَبْدُ الْخَمِيلَةِ، إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ سَخِطَ، تَعِسَ وَانْتَكَسَ وَإِذَا شِيكَ فَلَا انْتَقَشَ، طُوبَى لِعَبْدٍ آخِذٍ بِعِنَانِ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ، أَشْعَثَ رَأْسُهُ، مُغْبَرَّةٌ قَدَمَاهُ، إِنْ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ، وَإِنْ كَانَ فِي السَّاقَةِ كَانَ فِي السَّاقَةِ، إِنْ اسْتَأْذَنَ لَمْ يُؤْذَنْ لَهُ، وَإِنْ شَفَعَ لَمْ يُشَفَّعْ".

Sahîh'te Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Dinarın kulu helak oldu, dirhemin kulu helak oldu, kumaşın kulu helak oldu, çadırın kulu helak oldu. Verildiğinde razı olur, verilmediğinde kızar. Helak oldu, zarar etti. Dara düştüğünde o çıkarılmaz. Müjdeler olsun o kula ki; Allah yolunda atının yularını tutan, saçı dağınık, ayakları tozludur. Şayet nöbetteyse nöbettedir. Ordunun arkasındaysa arkasındadır. İzin istediğinde izin verilmez, şefaatçi/aracı olması gerekse aracılığı (referansı) kabul edilmez."***[714]

Bu hadis insanları sâlih amellerindeki iradelerine göre iki kısma ayırmıştır. Birinci kısımla başlamış. Bu da sâlih amelleriyle sadece dünyayı irade edenlerdir.

تَعِسَ: Bu kelime dünyaya eğilip, boyun eğenlere bedduadır.

---

713. Buhârî, 1/6, (No: 1); *Sahîh-i Müslim*, hd. no: 1907. **(Editör)**

714. Buhârî, 4/34, (No: 2886) – 8/92, (No: 6435). Buhârî'de hadisin bir kısmı (*"verildiğinde razı olur verilmediğinde kızar"* kısmına kadar) mevcuttur. Tam metni şu kaynaklarda geçer: Taberânî, *el-Evsat*, 3/94, (No: 2595); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 6/142, (No: 3984) – *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 9/268, (No: 18498). **(Editör)**

عَبْدُ/**Kul:** *Abd* kelimesi *eğilen, boyun eğen* mânasına gelir. Kulluk; ubudiyet, eğilmek, boyun eğmektir.

عَبْدُ الدِّينَارِ/**Dinarın Kulu:** *Abd* kelimesi muzâf, *dinar* muzâf-ı ileyh'tir. Buradaki izafe lâm takdiriyledir. Lâm tahsis içindir. İzafenin mânası; dinara eğilip, boyun eğendir. Boyun eğdiğinin göstergesi verildiğinde razı olan, verilmediğinde ise kızmasıdır. Sevgisi, nefreti, rızası, kızması dinara tâbidir. Dinar eski bir para birimidir.

عَبْدُ الدِّرْهَمِ/**Dirhemin Kulu:** Bunun bahsi dinarın bahsinin aynısıdır. Ancak dirhem gümüşten olan para birimine denir. Dinar ise altından olan para birimidir. Bu iki misal para ve mala olan boyun eğmeye misaldir.

الْخَمِيصَةِ: Bir çeşit elbisedir.

الْخَمِيلَةِ: Elbiseden başka bir çeşidin ismidir.

Bu iki misal de dünyanın eşyalarını irade edene misaldir.

Boyun eğme sadece bu dört şeye özel değildir. Bilakis dünya işlerinden maddî veya manevî herhangi bir şeye boyun eğmek de bunlara kıyas edilir. İş için geceleyip sabah namazını kaçıran gibi. Sonra Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* dünyaya boyun eğip ezilmenin kaidesini zikretti: إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ سَخِطَ ***"...Verildiğinde razı olur, verilmediğinde kızar..."***

أُعْطِيَ/**Verilir:** Bu fiil meçhul olarak gelmiştir. İster verme, kulun bir dahli olmayan Allah vergisi olsun ya da insan vermiş olsun.

رَضِيَ/**Razı olur:** Bu cümle "سَكَتَ/susar" cümlesinden beliğdir. Çünkü razı olmak kalbî bir ameldir. Bu onun kalbinin rıza ile dolu olduğuna delâlet eder.

تَعِسَ وَانْتَكَسَ/**Helak oldu zarar etti:** Bu cümlenin beddua olması da mümkün, onların durumundan haber vermesi de mümkündür.

وَإِذَا شِيكَ فَلَا انْتَقَشَ/**Dara düştüğünde o çıkarılmaz:** Yani herhangi bir belaya, musibete düştüğünde az da olsa onun âciz hayretler içinde şaşkın olduğunu görürsün. Hadisin bu kısmı tek gayesi dünya olan kişinin onun kulu olduğuna delâlet ediyor.

Hadisin ikinci kısmı: Sadece Allah'ın *(celle celâluhû)* rızasını ve âhireti isteyenler ise bu hadisin sonunda zikredilmiştir.

طُوبَى/**Müjdeler olsun:** Kimisi ism-i fâil olduğunu söylemiştir. Yani *en güzeli* demektir. Kimisi de cennettir demiş. Kimisi de cennetteki bir ağaçtır demiş.

Şârih İbn Kasım İmam Ahmed'in rivayet ettiği bir hadiste *"O cennetteki bir ağaçtır"*[715] demiştir.

Nebevî tefsir doğruya en yakın olanıdır. Kişinin cennette bir ağacı olduğunda onun cenneti de olur. Bu ağaç en güzel, en efdal olur.

آخِذٌ بِعِنَانِ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ/**Allah yolunda atının gemini tutmuş:** Bu ikinci kısmın ilk vasfıdır. Bu mücâhid ya da cihâda hazırlanandır. Çünkü atın geminden tutmak cihâda hazırlandığını gösterir.

فِي سَبِيلِ اللهِ/**Allah yolunda:** Milliyetçilik, kavmiyetçilik gibi başka yollarda değil.

أَشْعَثَ رَأْسُهُ، مُغْبَرَّةٌ قَدَمَاهُ/**Saçı dağınık ayakları tozlu:** Bu ikinci vasfıdır. Bunun mânası onun zamanının tümünün cihâdla meşgul olmasıdır. Bunun mânası, o temizliğe saçını temizlemeye önem vermiyor, demek değildir. Bilakis bunu yapmaya vakti varsa temizlik şer'an istenen bir şeydir:

إِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

"Allah güzeldir, güzel olanı sever."[716]

Bu hadisten dolayı bazı mücâhidlerin yürümeyi sevdiğini görürsün, ta ki ayakları tozlansın.

Bu vasıf onun devamlı olan vasfı mıdır? Yani sürekli onun saçı dağınık, ayakları tozlu mudur?

Hayır, bilakis bu onun cihâddaki halidir, geçici zamanlarda olan durumudur.

---

715. Ahmed, *Müsned*, 18/211, (No: 11673). Hadis Ebû Saîd el-Hudrî'den *(radıyallâhu anh)* rivayet edilmiştir, merfûdur. **(Editör)**

716. Müslim, 1/93, (No: 147). **(Editör)**

Üçüncü Sıfat: إِنْ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ، وَإِنْ كَانَ فِي السَّاقَةِ كَانَ فِي السَّاقَةِ/**Şayet nöbetteyse nöbettedir. Ordunun arkasındaysa arkasındadır:** O kendisine hangi iş verilirse verilsin en güzelini yapar. Nöbete konulsa orduya saldırılmasın diye nöbetini güzel tutar. Ordunun arkasına konulsa işini güzel yapar. Aynı şekilde cihâd amelini de güzel yapar.

Dördüncü Sıfat: إِنْ اِسْتَأْذَنَ لَمْ يُؤْذَنْ لَهُ، وَإِنْ شَفَعَ لَمْ يُشَفَّعْ/**İzin istediğinde izin verilmez, şefaatçi/aracı olması gerekse aracılığı (referansı) kabul edilmez:** Onun insanlar katındaki değeri, onun dünya ehlinin yanında bir konumu yoktur. Çünkü o dünya ehlinden değildir.

Geçen iki kısım arasında üçüncü kısım kaldı:

Bu da hem dünyayı hem de âhireti isteyen kimsedir. Bu geçen iki kısım arasına karışmış kişidir. **Bu da üç çeşittir:**

1- Kendisinde galip olan Allah rızası olandır. Aynı amelde dünyayı da istiyor. Bu asıl itibarıyla câizdir. Ancak sevabı azalır. *Müslim*'de ganimet alanlar hakkında gelen hadiste olduğu gibi. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki:

تَعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أَجْرِهِمْ

"...Mükafatlarının üçte ikisinde acele ettiler..."[717]

Aynı şekilde müezzin ezan okumayı istediği gibi maaş da beklerse aynı durumdadır. Bundan dolayı ecri azalır ancak şirkten sayılmaz.

Hac yapan kimse Arefe'de vakfedip, dua yapmayı istediği gibi dünya ücreti isterse durum aynı olur.

Şer'î dersler veren, ilim istediği gibi dünyalık da isterse durum aynısı olur.

Misaller çoktur. Ancak bu kısmın şartı; galip olan niyetin Allah rızası olmasıdır.

717. Müslim, 3/1514, (No: 1906). **(Editör)**

Bu kısmın delili şu âyet-i kerîmedir:

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ

"Rabbinizin lütuf ve kereminden istemenizde size bir günah yoktur..."[718]

2- Kendisinde galip olan dünya olandır. Bu haramdır. Eğer dünyayı insanlardan beklerse bu şirke de girer.

3- İki isteğinde de birbirine yakın olandır. Ya da eşit olandır. İhtilâfın olduğu budur. Bana göre bu haram ve şirke ilhak olur.

I. Bir Mesele: [Sadece Dünyalık İçin Şer'î İlim Okumanın ve Dünyalık Beklentiyle Mescid Yapmanın Hükmü]

Şayet biri şeriat ilimlerini talep etmek istese ve şeriat fakültesine ve usûlu'd-dîn bölümüne girse, bundan tek gayesi de dünya olsa bu şirk olur. Ancak daha sonra tövbe etse yaptığı görev ona haram olur mu?

Bunun hükmü imtihanda kopya çekerek kazanan birinin hükmü gibi midir? Başka bir misal: Şayet birisi kendisiyle dünyayı istediği bir mescid bina etse ve daha sonra tövbe etse hükmü nedir?

Birincisine gelince bunun vazife yapması haram değildir. Tabi görevini hakkıyla yapıyorsa. İkinci misale gelince, orada kılınan namaz sahihtir. Onu inşa eden ise tövbesinden sonra mükafatını alıyordur. Tövbeden önce ise ona ecir mükafat yoktur. Şu hadisten dolayı:

أَسْلَمْتَ عَلَى مَا أَسْلَفْتَ مِنْ خَيْرٍ

"Daha önce yapmış olduğun hayırlardan dolayı Müslüman oldun."[719] Daha önce dünya için amel ediyordu. Tövbe edip Müslüman olduğunda bu hayırlardan ecir, sevap almaya başladı. Bu, tövbenin İslâm'a kıyas edilmesi bâbındandır.

---

718. Bakara, 198.

719. Müslim, 1/113, (No: 123). **(Editör)**

II. Bir Mesele: Bazı Hadislerde ("Kim Ömrünün Uzamasını İstiyorsa Sıla-i Rahim Yapsın" Hadisi Gibi) Sâlih Amellere, Dünyalık Kazanımlarla Beraber Teşvik Edilmesi Hakkında

Bazı hadislerde sâlih amellere dünyalık işlerle teşvik edilmiştir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisi gibi:

مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا فَلَهُ سَلَبُهُ

"Kim (savaşta) bir kâtili öldürürse ona üstündekiler vardır."[720] Bu, düşmanı üzerindeki eşyalardan dolayı öldürmenin câiz olduğuna delâlet ediyor. Yine şu hadiste olduğu gibi:

مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُوَسِّعَ اللهُ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ، وَيَنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

"Kim rızkının genişlemesini ve ömrünün uzatılmasını istiyorsa sıla-i rahim yapsın."[721] Bu hadis de akrabayı ömrünün uzaması için ziyaret etmenin câiz olduğuna delâlet ediyor. Bunun dışında başka hadisler de vardır.

Biz deriz ki: Bu hadislerden maksat, sâlih amelleri işlemeye sevk eden şeyin dünyalık olması değildir. Bu câiz değildir. Ancak dünyalıklar canlandıran, harekete geçiren sebepler olursa bu câizdir. Bu iki hadisten murad budur.

III. Bir Mesele: Geçen Derse Dipnot [Ücret Karşılığında Kur'ân Öğretmenin Hükmü]

Dünyayı elde etmek için Kur'ân okumanın şirk olduğu daha önce geçti. Kur'ân öğretmenin hükmü nedir?

Karşılığında dünyalık bir şey olarak Kur'ân öğretmek câizdir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisinden dolayı:

إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ

"Kendisi karşılığında ücret almayı en çok hak ettiğiniz şey Allah'ın kitabıdır."[722] Kur'ân ile tedavi etmek de böyledir.

720. Tirmizî, 3/183, (No: 1562); Buhârî, 4/91, (No: 3141). **(Editör)**

721. Buhârî, 8/5, (No: 5986); Müslim, 4/1982, (No: 2557). **(Editör)**

722. Buhârî, 7/131, (No: 5737). **(Editör)**

IV. Bir Mesele: Kişinin, Allah'ın Rızasını Ümit Ederek Yaptığı Bir Amele Sonradan Dünyalık İsteği Gelirse Hükmü Ne Olur?

Bunun hükmü, Allah rızası galip olan şeye dünyalık isteği giren şeyin hükmü gibidir. Bu, dünyalık istek amel ile birlikte devam ettiğinde böyledir. Ancak nefsiyle mücadele edip, niyetini hâlis kılarsa bu sadece Allah rızası için amel eden gibi olur.

V. Bir Mesele: Kişinin Sâlih Ameli Karşılığında Dünyalık Hediye Verilmesinin Hükmü Nedir?

Bunun hükmü riya meselesinde geçtiği gibidir. Yine sâlih amelinden dolayı birinin övülmesinin hükmünde geçtiği gibidir.

{بَابٌ: مَنْ أَطَاعَ الْعُلَمَاءَ وَالأُمَرَاءَ فِي تَحْرِيمِ مَا أَحَلَّ اللهُ أَوْ تَحْلِيلِ مَا حَرَّمَ اللهُ فَقَدْ اتَّخَذَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللهِ}

[38.] BÂB: ALLAH'IN HELÂL KILDIKLARINI HARAM, HARAM KILDIKLARINI DA HELÂL KILMA HUSUSUNDA ÂLİMLERE VE YÖNETİCİLERE İTAAT EDENLER ONLARI RABLER EDİNMİŞTİR.

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاس: يُوشِكُ أَنْ تَنْزِلَ عَلَيْكُمْ حِجَارَةٌ مِنَ السَّمَاءِ، أَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَقُولُونَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ؟!

وَقَالَ الإِمَامُ أَحْمَدُ: عَجِبْتُ لِقَوْمٍ عَرَفُوا الإِسْنَادَ وَصِحَّتَهُ، يَذْهَبُونَ إِلَى رَأْيِ سُفْيَانَ، وَاللهُ تَعَالَى يَقُولُ: {فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} [النور: 63]. أَتَدْرِي مَا الْفِتْنَةُ؟ الْفِتْنَةُ: الشِّرْكُ، لَعَلَّهُ إِذَا رَدَّ بَعْضَ قَوْلِهِ أَنْ يَقَعَ فِي قَلْبِهِ شَيْءٌ مِنَ الزَّيْغِ فَيَهْلِكَ.

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ: أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ هَذِهِ الآيَةَ: {اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ} [التوبة: 31]. فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ قَالَ: "أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللهُ فَتُحَرِّمُونَهُ وَيُحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللهُ، فَتُحِلُّونَهُ؟ " فَقُلْتُ: بَلَى. قَالَ: "فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ" رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَّنَهُ.

İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)* **dedi ki: "Gökten üzerinize taş inmesi yakındır. Ben 'Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **dedi.' diyorum; siz 'Ebû Bekir, Ömer dedi' diyorsunuz."**[723]

723. Ahmed, *Müsned*, 5/228, (No: 3121); Taberânî, *el-Evsat*, 1/11, (No: 21); Tahâvî, *Şerh-u Me'âni'l-Âsâr*, 2/189. Benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. **(Editör)**

İmam Ahmed der ki: "Senedi ve sıhhatini bilip onu bırakıp Süfyân'ın görüşünü alan topluluğa şaşırıyorum. Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyurmaktadır: "Onun (Peygamber'in) emrine karşı gelenler, başlarına bir belanın isabet etmesinden yahut can yakıcı bir azabın kendilerine gelmesinden sakınsınlar** *(Nûr, 63)*. **Fitnenin ne olduğunu biliyor musun? Fitne şirktir. Onun (Allah ve Rasûl'ünün) buyruklarının bir kısmına karşı çıktığında kalbine bir hastalık girer de helak olur."**[724]

Adî bin Hâtim'den; onun Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şu âyet-i kerîmeyi okuduğunu işittiği rivâyet edilmiştir: "Onlar hahamlarını, ruhbanlarını ve Meryem oğlu Mesîh'i Allah'tan başka rabler edindiler."** *(Tevbe, 31)*. **Ona dedim ki: 'Biz onlara ibadet etmiyorduk.' Buyurdu ki:** ***"Onlar, Allah'ın helâl kıldıklarını haram kıldıklarında siz de onu haram görmüyor muydunuz? Ve haram kıldıklarını da helâl kıldıklarında helâl görmüyor muydunuz?"*** **'Evet' dedim. Buyurdu ki:** ***"İşte bu onlara ibadet etmektir."***[725] **Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivâyet etmişlerdir. Tirmizî hasen demiştir.**

Şârih dedi ki:

Bu bâb ve bir sonraki bâb, bâbların en zorları kabul edilir. Çünkü bu iki bâbın gerçek hayatla ilişkisi vardır.

BİRİNCİ MESELE: [ÂLİM VE EMİR SAHİPLERİNE İTAAT ETMENİN ONLARI RABLER EDİNMEK OLDUĞU]

Musannif; âlim ve emir sahiplerine itaat etmeyi onları rabler edinmek olarak hükmetmiştir.

İKİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu bâbın konusu itaat ve itaatin hükümleridir.

---

724. Bkz. İbn Teymiyye, *es-Sârimu'l-Meslûl alâ Şâtimi'r-Rasûl*, s. 56-57; el-Merdâvî el-Hanbelî, *et-Tahbîr Şerhu't-Tahrîr fî Usûli'l-Fıkh*, 8/4111; İbn Müflih, *Usûlu'l-Fıkh*, 4/1572; İbn Batta, *el-İbânetu'l-Kübrâ*, 1/260, (No: 97). **(Editör)**

725. Tirmizî, 5/278, (No: 3095); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 10/198, (No: 20350); Taberânî, *el-Kebîr*, 17/92, (218). **(Editör)**

ÜÇÜNCÜ MESELE: BÂB BAŞLIĞININ ŞERHİ

بَابٌ: مَنْ أَطَاعَ الْعُلَمَاءَ وَالأُمَرَاءَ فِي تَحْرِيمِ مَا أَحَلَّ اللهُ أَوْ تَحْلِيلِ مَا حَرَّمَ اللهُ فَقَدْ اتَّخَذَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللهِ

BÂB: ALLAH'IN HELÂL KILDIKLARINI HARAM, HARAM KILDIKLARINI DA HELÂL KILMA HUSUSUNDA ÂLİMLERE VE YÖNETİCİLERE İTAAT EDENLER ONLARI RABLER EDİNMİŞTİR.

مَنْ/**Men:** Şart edatıdır, umumluk ifade eder. İtaatte bulunan herkesi kapsar.

الطَّاعَةُ/**İtaat:** İsteyerek başkasına muvafakat etmektir. Bununla ikrah ve zorlama çıkmıştır. Onlar bu bâba girmez. Bu bâb zorlama/sıkıştırma olmadan kendi tercihiyle muvafakat edene özeldir. Eğer zorlayarak bir emri yerine getirmeyi isterse bu ikrah bâbına girer.

الْعُلَمَاءَ/**Âlimler:** Başındaki elif-lâm umum içindir. Bu kötü âlimleri de kapsar. Çünkü şeriata muhalif olup haram ve helâl belirleyen âlimler kötü âlimlerdir.

وَالْأُمَرَاءَ/**Emîrler-Yöneticiler:** Emîr (الْأَمِيرُ) kelimesinin çoğuludur. Bu emreden ve kendisine itaat edilen kişidir.

Musannif burada iki kısım insan zikretmiştir: Âlimler ve emîrlerdir. Bunlara başka sınıf insanlar da kıyas edilir. Âbidler, kabile liderleri ve kendilerine itaat edilen bütün insanlar girer.

فِي تَحْرِيمِ مَا أَحَلَّ اللهُ أَوْ تَحْلِيلِ مَا حَرَّمَ اللهُ/**Allah'ın helâl kıldığını haram, haram kıldığını helâl kılma konusunda:** Musannif burada helâlin haram, haramın da helâl kılınmasını ele almıştır.

[I. Helâlin Haram Kılınması ve Haramın Helâl Kılınmasının Suretleri:]

Bunun birkaç sureti vardır:

a.) Helâle Nispeten

- Birinci Sureti: Helâli helâl görmek.

- **İkinci Sureti:** Helâli haram görmek.

- **Üçüncü Suret:** Helâlin vâcip olması.

- **Dördüncü Suret:** Helâlin müstehap olması.

- **Beşinci Suret:** Helâlin mekruh olması.

Bu beş surette beş hüküm geçerli olur. Ancak hükümleri farklı olur.

Helalin helâl görülmesine gelince, bu vâciptir. Helâlin haram kılınması ise bâbımızın konusudur. Helâlin vâcip kılınması da böyledir. Ta ki buradaki vâciplikten maksat şer'î hüküm olan vâcip olursa böyle olur. Yoksa emir mânasındaki vâcip değildir. Kerâhet ve istihbâba gelince, bu araştırılması gereken yerdir. Burada şer'î hüküm olan vâcip ve haramlık ile sultanın hükmü olan yasak ve zorunluluk arasında fark vardır.

Musannifin "تَحْلِيلِ مَا حَرَّمَ اللهُ/**Allah'ın haram kıldığını helâl haram kılmak**" sözü: Bunda da biraz önce zikrettiğimiz beş hükmün hepsi geçerlidir.

Helâl ve haram ile zorunlu tutmaya gelince o ikrah kısmına girdiğinden dolayı bizim konumuza girmez. Haram işlemeye zorlamak gibi.

Kemiyet/adet açısından ikinci kısım; âlimler ve emîrlerin yanında daha fazladır. Bu da haramın helâl kılınmasıdır.

فَقَدْ اِتَّخَذَهُمْ/**Onları edinmiş olur:** Bu cümle şartın cevabıdır. Aralarındaki bağlaç ise fe (ف) edatıdır.

أَرْبَاباً/**Rabler:** Erbâb kelimesi rab (رَب) kelimesinin çoğuludur. Rab ise mutasarrıf yani mülkünde dilediği gibi tasarruf eden mânasına gelir. O zaman mâna şöyle olmuş olur: Onları mutasarrıf edinmiş olur. Ancak buradaki tasarruf şer'î tasarruftur, kaderî değildir.

Tasarruf iki kısımdır:

1- Şer'î Tasarruf: Yüce Allah'ın *(celle celâluhû)* buyurduğu gibi:

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى

"Nûh'a emrettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya emrettiğimizi sizin için de dinde bir şeriat kıldı..."[726]

2- Kaderî Tasarruf: Öldürme, dirilme gibi kâinatta tasarrufta bulunmaktır.

DÖRDÜNCÜ MESELE: EMÎR VE ÂLİMLERE İTAAT ETMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Bu birkaç kısma ayrılır:

1.) Birinci Kısım: Onların bilerek şeriata muhalefet ettiklerini bildikleri halde onlara itaat etmesi. Ancak onların helâl kıldıklarını haram, haram kıldıklarını ise helâl olduğuna inanıyor.

Bu iki kısımdır:

a.) İcmâ ile zarureten dinden olduğu bilinen meseleler. Bunlar zâhirî meselelerdir. Bu küfür ve büyük şirk olarak itibar edilir.

Bunun misali: Onlara Allah'ın dışındakilere kurban kesilmesinde ya da büyük şirklerde itaat etmesi. Büyük küfür ve büyük şirk ile müşrik olmuştur. Bu, itaat bâbında şirke düşmüştür. Yine bunun misali onların hata ettiklerini bilerek onlara İslâm'ın dört rüknünden birinde itaat etmesidir.

b.) İhtilâflı meselelerde onlara itaat etmesi.[727] Fotoğraf çekilmesine ya da sakalın kısaltılmasının câiz olduğuna fetva vermesi gibi. Onların bu fetvasının hata olduğunu bilerek hevâsına tâbi olarak onlara itaat etmesi. Bu haram ve büyük günahlardan görülür.[728]

2.) İkinci Kısım: Onların şeriata muhalif olduklarını bilmeden onlara itaat etmesi. Bu da iki kısımdır:

---

726. Şûrâ, 13.

727. Yani görüş belirtilmesi mümkün olan meseleler.

728. Bu kısım altında bir mesele vardır. İhtilâflı olanın haram olduğunu bildiği bir şeyde onlara itaat etmesi. Ancak bunu davet ve başka maslahat zannettiği şeylerden dolayı yapıyor. Bu da câiz değildir. Hatta hevâsından dolayı tâbi olursa hükmü daha ağır olur. Çünkü Allah ümmetin şifasını haram kıldığı şeylere koymamıştır. Bir konuma gelmek için sakalını kısaltmak gibi.

a.) Üzerinde icmâ edilmiş, dinden olduğu zaruri olarak bilinen zâhirî meseleler: Yani İslâm'a girdiği durumlar hariç, bu konularda itaat eden kâfir olur. Ancak küfür diyarlarında yetişmiş olanlar ve çok uzak çöllerde yerlerde yaşayan bedevîler bu hükme girmezler.

Allah'tan başkasının güç getiremeyeceği meselelerde istiğâsede bulunmasına cevaz vermesinde ya da büyük şirk olan şeylerde itaat etmesi gibi. Onların hata ettiğini bilmeden onlara itaat ederse onları rab edinmiş olur. Büyük şirkten sayılır. Onların hata ettiklerini bilmeden dört esasta onlara itaat ederse onları rab edinmiş olur. Büyük şirkten sayılır. Onların hata ettiklerini bilmeden dört esasta onlara itaat etmesi. Bu yeni Müslüman olan değil de Müslümanların arasında yaşayan birisi ise itaati şirkten sayılır.

b.) Görüş belirtmesi mümkün olan ihtilâflı meselelerde itaat etmek. Bu meselede hata ettiklerini bilmiyorsa mazur görülür.

3.) Üçüncü Kısım: Onların haram ve helâl kılma yetkisinin olduğuna inanarak onlara itaat etmesi; bu kişi kâfir olur. Burada fazlalık olarak inanç meselesi vardır.

I. Emîr ve Âlimlere İtaatte Ele Alınması Gereken Kâideler:

a.) Dinden olduğu zaruret ile bilinen zâhirî meseleler: Bu meselelerde şeriata muhalefet eden âlim ve emîrlere itaat eden kâfir olur. Onların muhalefet ettiklerini bilsin, bilmesin fark etmez. Büyük şirk hariç istisna edilen cehalet meselelerinin hükmü böyle değildir. İstisna edilen üç kısımdır: Yeni Müslüman olmuş, küfür diyarlarında yetişmiş ya da şehir dışında uzak yerlerde yetişmiş olanlardır.

b.) İhtilâflı meselelerin kendisinde görüş beyan edilmesinin mümkün olması gerekiyor. Bu görüşün; âyet ve hadise, icmâa ya da sahâbenin sözüne dayandırılmış olması gerekiyor.

c.) Görüş belirtmenin mümkün olduğu ihtilâflı meselelerin hükmü şahsa göre değişir. Eğer bilerek ya hevâsına tâbi olur ya da maslahattan dolayı itaat ederse haram işlemiş olur. Ancak bilmeden cehaletten dolayı tâbi olursa mazur sayılır. Müctehid de böyledir. Hatta yaptığında ona bir günah yoktur.

d.) Emîr ve âlimlerin hata ettiklerini bilmenin ihtilâflı meselelerde etkisi vardır.

İhtilâflı meselelerden bir mesele kaldı. O da kendisinde görüş belirtmenin mümkün olmadığı meselelerdir. Bu bir bahse ihtiyaç duyuyor. Haram ve yasak olmasına gelince bu sabit olan bir durumdur. Tekfir meselesi ise araştırmaya ihtiyaç duyar.

[İBN ABBÂS'IN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يُوشِكُ أَنْ تَنْزِلَ عَلَيْكُمْ حِجَارَةٌ مِنَ السَّمَاءِ، أَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَقُولُونَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ؟!

İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)* **dedi ki: "Gökten üzerinize taş inmesi yakındır. Ben 'Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **dedi.' diyorum; siz 'Ebû Bekir, Ömer dedi.' diyorsunuz."**[729]

Bu kendisiyle etrafındakiler arasında geçen bir konuşmadır.

İbn Abbas hacda temettu' haccının farz olduğu görüşündedir. Buna hadisle delil getiriyor. Meclisteki bazıları ise ifrâd haccının daha faziletli olduğunu söylüyor. Buna da Ebû Bekir ve Ömer'in *(radıyallâhu anhumâ)* yaptıklarını delil gösteriyor. İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)* ona bu sözüyle cevap veriyor.

يُوشِكُ: Yakındır.

عَلَيْكُمْ/**Aleykum:** Buradaki *kum* (كُمْ) zamiri Ebû Bekir ve Ömer'in fiili ile itirazda bulunan muhatapları içindir.

Hadisin konuyla münasebeti: Herhangi birinin sözünü Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sözünün önüne geçirmenin haram olması. Böyle yapan, zikredilen tehdidi kazanır.

Bu eserin faydaları:

1- Kendisine delilin ulaştığı kişi, bu delili imamını taklit ederek (onun görüşüne uyarak) reddederse sert bir şekilde karşılık verilir.

2- Kur'ân ve Sünnet'e muhalif olan görüşlere ittifak edilmez.

3- Delil açık ise taklit haram olur.

729. Ahmed, *Müsned*, 5/228, (No: 3121); Taberânî, *el-Evsat*, 1/11, (No: 21); Tahâvî, *Şerh-u Me'âni'l-Âsâr*, 2/189. Benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. **(Editör)**

BEŞİNCİ MESELE: TAKLİDİN HÜKMÜ

Bazı yerlerde haram, bazı yerlerde câizdir.

I. Taklidin Haram Olduğu Yerler:

1.) Delilin açık olduğu yerde taklit haram olur. Buna kör ve asabiyet taklidi denir. Delilin açık olmadığı yerlerde ise araştırmaya ihtiyaç vardır.

2.) Her şeyde belli bir imamı taklit etmek.

II. Taklidin Câiz Olduğu Yerler:

1.) Avam; buna farz olan taklittir:

فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"...Eğer bilmiyorsanız ilim ehline sorun."[730]

2.) İlim talebesi ve âlim amel ve fetvaya ihtiyaç duyduğunda delil açık değilse o taklit edilir. Bunun yeri ise ihtilâflı meselelerdir.

[AHMED BİN HANBEL'İN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَقَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: عَجِبْتُ لِقَوْمٍ عَرَفُوا الْإِسْنَادَ وَصِحَّتَهُ، يَذْهَبُونَ إِلَى رَأْيِ سُفْيَانَ، وَاللهُ تَعَالَى يَقُولُ: {فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} [النور: 63]. أَتَدْرِي مَا الْفِتْنَةُ؟ الْفِتْنَةُ: الشِّرْكُ، لَعَلَّهُ إِذَا رَدَّ بَعْضَ قَوْلِهِ أَنْ يَقَعَ فِي قَلْبِهِ شَيْءٌ مِنَ الزَّيْغِ فَيَهْلِكَ

İmam Ahmed der ki: "Senedi ve sıhhatini bilip onu bırakıp Süfyân'ın görüşünü alan topluluğa şaşırıyorum. Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyurmaktadır: "Onun emrine karşı gelenler, başlarına bir belanın isabet etmesinden yahut can yakıcı bir azabın kendilerine gelmesinden sakınsınlar** *(Nûr, 63)*. **Fitnenin ne olduğunu biliyor musun? Fitne şirktir. Onun (Allah ve Rasûl'ünün) buyruklarının bir kısmına karşı çıktığında kalbine bir hastalık girer de helak olur."**[731]

---

730. Nahl, 43.

731. Bkz. İbn Teymiyye, *es-Sârimu'l-Meslûl alâ Şâtimi'r-Rasûl*, s. 56-57; el-Merdâvî el-Hanbelî, *et-Tahbîr Şerhu't-Tahrîr fî Usûli'l-Fıkh*, 8/4111; İbn Müflih, *Usûlu'l-Fıkh*,

الْإِمَامُ/**İmam:** İmam birçok mânaya gelir. Burada ise hayırda kendisine uyulan, tâbi olunan mânasına gelir.

عَجِبْتُ لِقَوْمٍ/**Bir topluluğa şaşarım:** Buradaki hayret/şaşırma; inkâr hayreti ve şaşırmasıdır.

قَوْم/**Kavim (topluluk):** Burada onları iki şeyle vasfetmiştir. Çünkü vasıf farklılığı gerektirir:

1- Onlar senedi bilirler: Yani senedin râvilerini bilirler.

2- Onlar senedin sahîhliğini de bilirler. Yani hangisinin sahîh, hangisinin sahîh olmadığını bilirler. Bunun mânası, onların âlim ve ilim talebesi olduklarıdır.

يَذْهَبُونَ إِلَى رَأْيِ سُفْيَانَ/**Süfyân'ın görüşüne giderler:** Böylece görüşü demiştir; delili dememiştir. Süfyân'dan da maksat es-Sevrî'dir *(rahimehullâh)*.

I. Bu Eserin (Sözün) Konuyla Münasebeti:

Senedi ve onun sahîhliğini bildikleri halde Süfyân ve başkalarının görüşüne giden âlim ve ilim talebelerinin haline olan şaşkınlığın beyanıdır.

İmam Ahmed'in **"Senedi ve onun sahîhliğini bilirler"** sözüyle birkaç suret çıkmıştır.

Birinci Suret: Sened ve sıhhati bilmeyenler, bunlar Süfyân ve başkasının görüşüne gidebilirler.

İkinci Suret: Sıhhatte şüphe edenler, o da Süfyân'ın görüşüne gidebilir.

Üçüncü Suret: Senedi bilip, tashîhi bilmeyendir. Yani râvilerin hafızalarını bilmeyen sıhhat ve kaideleri hakkında bir melekesi olmayan.

Dördüncü Suret: Sıhhati bilip, senedi bilmeyendir. Bu ancak sıhhat konusunda mukallit olan kişi için olur. Ancak sıhhati sahîh yoluyla bilirse bu yeterlidir. Çünkü asıl olan sıhhati bilmektir.

4/1572; İbn Batta, *el-İbânetu'l-Kübrâ*, 1/260, (No: 97). **(Editör)**

وَاللهُ تَعَالَى يَقُولُ/**Allah** *(celle celâluhû)* **buyuruyor:** Bu, söylediğine âyetle delil getirme bâbındandır. Bu, delili olan bir âlimin başkasını taklit etmesinin câiz olmamasıdır. Şer'î bir hükmün deliliyle beraber olması en güzel durumlardandır.

Burada bir mesele vardır: Hükümler zikredildiğinde delillerin zikredilmesi:

Bu müstehap bâbındandır. Ancak hükümleri delillere bina etmek ise vâciptir.

I. İmam Ahmed'in Zikrettiği Âyetin *(Nûr, 63)* Şerhi:

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Onun emrine karşı gelenler başlarına bir musibetin isabet etmesinden yahut can yakıcı bir azabın kendilerine gelmesinden sakınsınlar."[732]

فَلْيَحْذَرِ/**Sakınsınlar:** Bu sakındırma ve tehdittir.

أَمْرِهِ/**Emrine:** Şer'î emirlerine.

أَنْ تُصِيبَهُمْ/**İsabet etmesinden:** Âyette geçen **"en** (أَنْ)**"** edatı ve dahil olduğu fiil, mastar te'vilindendir. Yani fitnenin isabet etmesinden sakınsınlar. İmam Ahmed fitneyi *şirk* olarak tefsir etmiştir.

أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ/**Yahut acıklı bir azabın gelmesinden:** Allah'ın emirlerine karşı gelen iki şeyle karşı karşıya kalmıştır.

1- Durumunun onu şirke düşürecek dereceye evirilmesi.

2- Ona acıklı bir azabın gelmesi.

بَعْضَ قَوْلِهِ/**Sözünün bir kısmını:** Yani Allah ve Rasûl'ünün sözünün bir kısmı, bu cümle Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sözünü reddetmenin kalplerin sapmasına delâlet ettiğini gösteriyor. Kalplerin sapması ise helakin sebebidir.

---

732. Nûr, 63.

ADÎ BİN HÂTİM HADİSİNİN ŞERHİ

عَنْ عَدِيّ بْنِ حَاتِم: أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَةَ: {اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ} [التوبة: 31]. فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ قَالَ: "أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللهُ فَتُحَرِّمُونَهُ وَيُحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللهُ، فَتُحِلُّونَهُ؟ " فَقُلْتُ: بَلَى. قَالَ: "فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ" رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَّنَهُ.

Adî bin Hâtim'den; onun Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şu âyet-i kerîmeyi okuduğunu işittiği rivâyet edilmiştir: "Onlar hahamlarını, ruhbanlarını ve Meryem oğlu Mesîh'i Allah'tan başka rabler edindiler."** *(Tevbe, 31)*. **Ona dedim ki: 'Biz onlara ibadet etmiyorduk.' Buyurdu ki: *"Onlar, Allah'ın helâl kıldıklarını haram kıldıklarında siz de onu haram görmüyor muydunuz? Ve haram kıldıklarını da helâl kıldıklarında helâl görmüyor muydunuz?"* 'Evet' dedim. Buyurdu ki: *"İşte bu onlara ibadet etmektir."*[733] Hadisi Ahmed ve Tirmizî rivâyet etmişlerdir. Tirmizî hasen demiştir.**

Bunun sahîhliği konusunda ihtilâf vâki olmuştur. Musannifin de zikrettiği gibi Tirmizî hasen görmüştür. Bazı ilim ehli zayıf olduğunu söylemiştir. Tirmizî'nin de söylediği gibi hadis hasendir.

عَدِيّ بْن حَاتِمٍ/**Adî bin Hâtim:** Hıristiyandı sonradan Müslüman oldu.

يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَةَ/**Şu âyeti okuyordu:** Burada dikkat edilirse istiâzeyi ve besmeleyi zikretmemiştir. Bu ve benzeri hadisler istiâze ve besmelenin vâcip olmadığına delâlet eder. Bu hadislerden bir tanesi de Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu sözüdür:

سُورَةٌ ثَلَاثُونَ آيَة شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتَّى دَخَلَ الْجَنَّةَ

"Otuz âyetlik sûre cennete girene kadar adama şefaat etmiştir."[734] Hadiste besmele ve istiâzeyi zikretmemiştir.

733. Tirmizî, 5/278, (No: 3095); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 10/198, (No: 20350); Taberânî, *el-Kebîr*, 17/92, (218). **(Editör)**

734 Ebû Dâvûd, 2/57, (No: 1400); Tirmizî, 5/164, (No: 2891); Bezzâr, *Müsned*, 16/296, (No:

أَحْبَارَهُمْ/**Ahbârlarını:** Bunlar (Yahudi) âlimlerdir.

وَرُهْبَانَهُمْ/**Ruhbanlarını:** (Hıristiyan) Âbidlerdir.

أَرْبَاباً/**Rabler:** Onları teşrî'/kanun koymada Allah'a ortak koşarak rabler edinmişlerdi.

وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ/**Meryem'in oğlu Mesîh'i de:** Rab edindikleri üçüncü sınıf budur. Ancak Meryem oğlu Mesîh'i rab edinmeleri ibadet ve Allah'a yaklaşma açısındandır. Rahip ve ruhbanları ise itaat etme hususunda Allah'a ortak edinmişlerdir.

فَقُلْتُ/**Ben dedim ki:** Bunu Hıristiyanlıktaki durumuna nispeten söylemiştir.

إِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ/**Biz onlara ibadet etmiyorduk:** İlk iki sınıf olan ahbâr ve ruhbanları kastediyor.

لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ/**İbadet etmiyorduk:** Yani onlara rükû ve secdede bulunmuyorduk. O, ibadetin sadece namaz, kurban kesme, secde etme gibi ibadetlerde olduğunu zannediyordu. Bundan dolayı ibadeti bazı suretleriyle tefsir etti.

أَلَيْسَ/**Değil mi?:** Kelimenin başındaki istifham, inkârîdir.

يُحَرِّمُونَ/**Haram kılmıyorlar mıydı?:** Haramlar belirlemiyorlar mıydı? Haram, *yasak* demektir.

مَا أَحَلَّ اللهُ/**Allah'ın helâl kıldığını:** Cümlenin başındaki mâ (مَا) edatı ellezî (الَّذِي) mânasında ism-i mevsûldür.

"Allah'ın helâl kıldığını" cümlesinden şunlar istifade edilir: Onların da Allah'ın helâl kıldıkları hakkında bilgileri vardı. Yani onlar sizin Allah'ın helâl kıldığını bildiğiniz şeyleri haram kılmıyorlar mıydı? Burada onların kasıtlı olduklarına işaret vardır.

9504); İbnu's-Sünnî, *Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*, 683; Beyhakî, *İsbâtu Azâbi'l-Kabr*, 151. Mezkûr kaynaklarda; إِنَّ سُورَةً مِنَ القُرْآنِ ثَلَاثُونَ آيَةً شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتَّى غُفِرَ لَهُ، وَهِيَ سُورَةُ تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ المُلْكُ *"Kur'ân'da otuz âyetlik bir sûre vardır ki o bir adama şefaat etti ta ki o adam affedildi. O 'Tebârekellezî bi yedihi'l-mülk (Mülk)' sûresidir."* lafzıyla nakledilmiştir. **(Editör)**

فَتُحَرِّمُونَهُ/**Siz de onları haram görüyordunuz:** Cümlenin başındaki fe (ف) atıf harfi takip içindir. Bu da onların ahbâr ve ruhbanlara tâbi olmada acele ettiklerine delâlet ediyor.

Siz de onları haram görüyordunuz: Siz de haram olduğu konusunda isteyerek onlara muvafık oluyordunuz.

Onları amelî olarak mı, i'tikâdî olarak mı helâl kılıyorlardı? Her iki açıdan da. İ'tikâdî olarak helâl kılmaları açıktır. Bu dil ve kalple olur. Amelî açıdan haram kılmaları ise; onların söylediklerini kendi isteğinizle yapıyordunuz. İkinci kısımda amelin hükmünün delili vardır. Yani siz onun haram olduğuna inanıyor ya da onunla amel ediyordunuz veyahut da onun haram olduğunu söylüyordunuz. Hadis bu üç kısmı da kapsıyor. Buradaki **"أَوْ/veya"** atıf harfi çeşitlendirme içindir.

وَيُحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللهُ/**Onlar Allah'ın haram kıldığını da helâl kılıyorlardı:** Allah'ın onu haram kıldığını bildiğiniz halde siz de onu haram görüyordunuz. Bunu onlara tâbi olarak yapıyordunuz.

Onların helâl kıldığı şeylere misal şunlardır:

1- Domuz Eti: Bu haramdı, ahbârları bunu helâl kıldılar, onlar da ahbârlara tâbi olarak bunu helâl gördüler. Onun helâl olduğuna inanmaya başladılar ya da söylemeye başladılar. Amel ve itaat konusunda tâbi olmak da böyledir.

2- Sünnet olmayı kaldırmak.

3- Doğuya doğru namaz kılmak.

4- Kiliselerde resimler yapmak.

5- Haça tâzimde bulunmak.

Ahbârların helâl kılıp, insanların da onlara tâbi olduğu beş şeyin misali yukarıda zikrettiklerimizdir.

Yahudilerin de zinanın cezası olan recmi, yüzü siyaha boyamayla değiştirmeleri böyledir.

فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ/**İşte bu onlara ibadet etmektir:** Yani itaat ibadeti; çünkü söylediklerinde onlara muvafık olmak, boyun eğmek emrine girmektir.

Bu şekildeki *itaati* Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* *ibadet* olarak isimlendirmiştir.

Bu da itaatin, ibadetten daha kapsamlı olduğunu gösterir.

I. İbadet mi Daha Kapsamlıdır, İtaat mı?

Şeyh İbn Bâz *el-Fetâvâ* kitabının beşinci cildi sayfa 17'de buna işaret etmiştir.

Demiştir ki: "Ben itaatin, ibadetten daha geniş kapsamlı olduğunu düşünüyorum. Şeriata muvafık olarak Allah'a yapılan bütün ibadetler *itaat* olarak isimlendirilmiştir. Ancak Allah'tan başkasına yapılan bütün itaatlere ibadet denilmez..." Yine sonrasında şöyle der: "Bunun beyanı şöyledir: Allah'a isyan hususunda emîr ve başkalarına itaat eden, şeriata muhalif olan şeylerde başkalarına itaatin câiz olduğuna itikat etmiyorsa bu onlara ibadet ediyor, denmez. Buna ya onlardan korktuğundan dolayı itaat etmiş ya da hevâsına tâbi olduğundan dolayı tâbi olmuş, denir. O, bu itaatiyle âsi kabul edilir. Müşrik olmaz. Tabi itaati şirk olan şeylerde değilse bu geçerlidir. Misal, onlara itaat ederek haksız yere birine vurur, öldürür ya da malını alırsa bu âsi olur." Şeyh bunu Ebu'l-a'lâ el-Mevdûdî *(rahimehullâh)*'a reddiye olarak zikretmiştir.

II. Adî Bin Hâtim'in Hadisinde Ele Alınacak Bazı Meseleler:

II.I. Birinci Mesele: Hadisin Şerhinden İtaatin İki Kısım Olduğu Ortaya Çıkmıştır:

1- İ'tikâdî İtaat: Bu onların şeriata muhalif olarak helâl kıldığının helâl, haram kıldıklarını da haram olduğuna inanmaktır. Bu kişi amel etmese de sırf itikadından dolayı tekfir edilir. Bu bâbda kastedilen bu değildir. Çünkü o fetva olmadan kendi nefsinde haramın helâl olduğuna ya da helâlin haram olduğuna inanırsa kâfir olur. Çünkü küfrün bir çeşidi de itikat küfrüdür. Ama onlara itaat ederse bu itaat küfrü ya da itaat şirki olur.

2- Dil ameliyle itaat: Bu sözlü şeylere özeldir. Onlar bir şeye haram diyecek, sen de onların fetvasına binaen onun haram olduğunu söyleyeceksin. Böyle yaparak sen *sözlü itaat şirki* koşmuş olursun.

3- Âzalarla olan ameli itaat: Söylediklerinde onlara fiili ile tâbi olup, itaat etmekle olur. Şeriata muhalif olduğu icmâ ile sabit olan bir kanun çıkarsalar, sen de onlara bu konuda tâbi olursan bu şirk olur.

Bazı Misaller:

Birinci Misal: Haram olduğunu bilerek içki içen âsi olur. Helâl olduğuna inanarak içki içen ise helâl kılma küfrü ile kâfir olur. Haram olduğuna inanarak ancak bir fetva ya da devlet kanununa binaen helâl olarak içki içen onları rabler edinerek şirk koşmuş olur. Helâl kılma konusunda onlara tâbi olmuş itaat etmiş olur.

İkinci Misal: Haccın vâcip olması; hac İslâm'ın rükünlerinden biridir. Vâcip olduğuna inanarak onu tembellikten dolayı terk eden meşhur görüşe göre âsi kabul edilir. Eğer bir âlim fetva verse ya da devlet kanun çıkarsa ve artık hac vâcip değil dese ve bu konuda onlara tâbi olsa ya da o da buna binaen "vâcip değil" dese şirk koşmuş, onları rabler edinmiş olur. İtikadı ister hevâsından dolayı olsun, isterse de hatadan dolayı olsun fark etmez. Eğer bu konuda onlara tâbi olur, itaat ederse bu da helâl kılmak olur.

Şayet haccın farz olmadığına itikat ederse kâfir olur ve itaatte onları rabler edinmiş olur. Bu itaat ise söz, amel ve itikattır.

II.II. İkinci Mesele: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin Âlim ve İlim Talebelerinin Delile Muhalif Olan İctihadlarının Durumu:

Birinci Durum: Onları sevmek ve dost edinmek vâciptir.

İkinci Durum: Meclislerde onlar hakkında konuşup, kötülemek câiz değildir.

Üçüncü Durum: Onlara danışmak, münakaşada bulunmak ve onlara yazı yazmak.

Dördüncü Durum: Hata ettiklerini gördüğünde onlara muvafık olman vâcip değildir. Bu onların hatasını delillerle bilmeye dayalı ya da onlardan daha güvenilir birini taklîden olursa ve taklit edilenin de Ehl-i Sünnet olması şartıyladır. Onların ictihadlarından dolayı kendi yanındaki ilmi ya da sahih taklidi terk etmez. Onlar kendi ictihadına göre amel edip fetva verebilirler. Onlara olan sevgi ve dostlukla beraber muhalefet edilebilir.

II.III. Üçüncü Mesele: İdarecilerin Hatalarına Karşı Duruş:

İdareciler iki kısımdır: Kâfir olanlar, Ehl-i Sünnet olanlar:

İdarecilerin kâfir olanlarına karşı çıkıp, nefret duymak vâciptir. Onlara dostluk ise haramdır. Her güç getirene onlara karşı çıkması vâciptir.

Eğer Ehl-i İslâm'dan olup, özel olarak günahı emrederlerse ya da bir kanun çıkarırlarsa onlara karşı duruş nasıl olmalıdır?

1- İşledikleri günahlardan dolayı onlara karşı isyan etmek câiz değildir.

2- Onlara nasihatte bulunulmalıdır.

3- Emrettikleri günahlarda onlara itaat edilmemelidir.

4- Onların günahlarına karşı durup, bunu açığa çıkarma meselesi kaldı; bu ihtilâf edilen yerdir. Bazıları, idarecilere açıktan inkarda bulunmanın doğru olmadığı görüşündedir.

İkinci Görüş: Eğer mesele insanlarla alakalıysa ve onların ihtiyacı var ise, hutbeler ve oturumlarla (yöneticilere) alenî olarak karşı çıkılması gerekir, diyenler vardır. İkinci görüş doğruya daha yakındır. Tercih edilen ve delile dayalı olan da budur.

Birinci delil: Muâviye'nin *(radıyallâhu anhu)* merfû hadisi:

يَكُونُ أُمَرَاءُ فَلَا يُرَدُّ عَلَيْهِمْ، يَتَهَافَتُونَ فِي النَّارِ

"Kendilerine karşı çıkılmayacak emîrler/yöneticiler olacak. Sonra peş peşe ateşe girecekler."[735] Bu hadisi Ebû Ya'lâ hasen bir senedle rivâyet etmiştir. Bunu konuşmanın sebebi; Muâviye *(radıyallâhu anhu)* üç toplulukta hutbe verir. Adamın biri kalkıp açıktan söylediklerine karşı inkarda bulunur. Muâviye *(radıyallâhu anhu)* buna çok sevinir ve geçen hadisi rivâyet eder.

İkinci delil: Ebû Saîd'in *(radıyallâhu anhu)* hadisinin umumudur:

فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ

735. Taberânî, *el-Kebîr*, 19/341, (No: 790). **(Editör)**

"...Buna güç getiremezse o zaman diliyle karşı çıkar..."[736] ve Mervân'a açıktan karşı çıkan adama destek olmuştur.

Üçüncü delil: Müslim'in, Ebû Seleme'nin zalim emîrleri zikrettiği hadisidir:

فَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ سَلِمَ ومَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ بَرِئَ

"Kim onlardan hoşlanmazsa kurtulmuştur. Kim de karşı çıkarsa onlardan berî olmuştur."[737]

Ebû Saîd ve Ümmü Seleme'nin "أَنْكَرَ/*İnkarda bulunursa*" cümlesini İyâd bin Ğanem'in hadisinin "وَلْيَأْخُذْ بِيَدِهِ/*...Elinden tutsun...*"[738] cümlesi tahsis etmez. Çünkü umum lafızlarının bazı fertleri için gelen tahsis, lafzın umumluğunu tahsis etmez. Belki de tekit eder. Geçen hadisler mekân konusunda umumdurlar. İyâd bin Ğanem'in hadisi ise nasihat konusundadır. O nasihatini *"Elinden tutsun"* cümlesinden dolayı gizli yaptı. Buna göre bu hadis İyâd bin Ğanem gibilerinin nasihatini kabul eden emîrler hakkındadır. Bu hadisler emîrlerin durumuna göre cemedilir. Ancak Haccâc ve Mervân gibilerine açıktan inkarda bulunulur.[739]

Açıktan inkarda bulunmanın delillerinden bazıları da şunlardır:

1- Sahâbî olan Âiz bin Amr *(radıyallâhu anhu)* insanların önünde Emîr Ubeydullah bin Ziyâd'a nasihat etmiştir. Hadisin aslı *Müslim*'dedir: إِنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ *"Çobanların en şerlisi sert olanıdır."*[740]

2- Kadının mehir âyeti konusunda Hz. Ömer'e *(radıyallâhu anhu)* müracaat etmesi; وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا **"...Onlardan birine yüklerle**

736. Müslim, 1/69, (No: 49). **(Editör)**

737. Müslim, 3/1481, (No: 1854). **(Editör)**

738. Taberânî, *el-Kebîr*, 17/367, (No: 1007). **(Editör)**

739. Sahâbî Ca'fer bin Müzenî'nin *(radıyallâhu anhu)* Abdullah bin Ziyâd'a insanların önünde açıktan karşı çıktığı rivâyet edilmiştir. Ona "Niye böyle yaptın?" denildi. O da dedi ki: "Zannediyorum ki onun evi, bir şehir insanı alacak kadar geniştir. Onların benim de onun da sözlerini işittiklerini umuyorum." Hadisi Taberânî rivâyet etmiştir. Ancak Heysemî rivâyetinde "Sâbit bin Nuaym var, onu tanımıyorum" demiştir. Bkz. *Mecma'u'z-Zevâid*, 5/312.

740. Müslim, 3/1461, (No: 1830). **(Editör)**

mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın...” *(Nisâ, 20).* İbn Kesîr “Hadisi Ebû Ya’lâ kavî bir senedle Mesrûk’tan rivâyet etmiştir” der.[741]

3- Ali bin Ebû Tâlib *(radıyallâhu anhu)* hacda temettu’ konusunda açıktan Hz. Osman’a *(radıyallâhu anhu)* karşı çıkmıştır.

4- Selef ve sahâbîler Mervâniyye ve Emeviyye’den bazılarının yapmış oldukları bid’atlere açıktan karşı çıkmışlardı. Sahâbîler kendi zamanlarında açıktan onlara karşı çıkmışlardı. Buna misal, bayram namazı için ezan okutmaları ve bayram namazından önce hutbe okutmalarına karşı çıkmalarıdır.

5- Abdullah bin Ca’fer el-Müzenî’nin açıktan İbn Ziyâd’a karşı çıkmasının kıssası da buna delildir.

Gizli inkarda bulunmanın delilleri:

1- Usâme bin Zeyd’in Velîd hakkında açıktan Hz. Osman ile konuşmaktan kaçınması. Onunla gizli konuşmuştur. Fitne kapısını açmadan onunla konuşmuştur. Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.

2- İyâd bin Ğanem’in; *“Kim emîrinden bir şey görürse onun elinden tutsun.”* hadisi.

3- Sahih olan görüş hadislerin cemedilmesidir. Şayet emîr nasihati kabul eden birisi ise orada nasihat gizli yapılır. Yok eğer kabul etmiyor ya da mesele herkesin duyması gereken umumi bir şeyse ya da herhangi bir hükmün zâyi olmasından korkuluyorsa veyahut da insanlarla alakalı bir durumsa ya da daha önce kendileri ile tecrübe edinilen emîrler ise gizliden nasihat edildiğinde sözlerini tutmuyorlar, ancak açıktan yapıldığında hemen cevap veriyorlar; o zaman nasihat açıktan yapılır. Komşusuna eziyet veren komşu hakkında Ebû Dâvud’da şu hadis rivayet edilmiştir; Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: أَخْرِجْ مَتَاعَكَ *“Eşyalarını çıkar”*[742] böyle yaptı ki bir daha insanlar kendisine inkarda bulunduğunda ona bir baskı olsun ve insanlara eziyet vermesin.

741. Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, 2/244. **(Editör)**

742. Hâkim, *Müstedrek*, 4/183, (No: 7302). **(Editör)**

Gizli nasihatin selefin mezhebi olduğu ve açıktan nasihatin bid'at olduğu iddiasına gelince bu sahih değildir. Bilakis bu sahâbeye ve açıktan inkarda bulunan selefe bir iftiradır.

Mesele: Açıktan karşı çıkmanın faydaları:

1- Münkerlerin azalmasına sebep olur.

2- Bunda âlimler için izzet ve kuvvet vardır.

3- Bunda hayır ehlini harekete geçirme vardır.

4- Bundan âsi ve bâtıl ehli için alçaklık ve rezillik vardır.

Gizli nasihatin zararları:

1- Gizli inkarda, âlimlerin münkerlere karşı çıkmadığı ithamı ve onlar hakkında ileri geri konuşma meydana gelir.

2- Liderlerin münker işlemelerine cesaret verir.

Mesele: Müslümanların liderlerinin müstehap olan bir şeyle emretmelerinin hükmü nedir?

Cevap: Onlara bu konuda itaat etmek müstehaptır, vâcip değildir. Ta ki müstehap, insanlara emretmesiyle vâcibe dönüşünceye kadar. Âşûrâ ya da Pazartesi-Perşembe orucunu emretmesi gibi.[743]

Mesele: Liderlerin haram şeyleri emretmelerinin hükmü nedir?

Cevap: Onlara bu konuda itaat etmeleri haramdır. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisi delildir:

لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الخَالِقِ

"Yaratıcıya isyanda yaratılana itaat yoktur."[744]

Mesele: Şayet mubah bir şey emreder ya da onu yapmayı yasaklarsa bunun hükmü nedir?

743. *Zâdu'l-Müstekni'* ve şerhlerinde "Yağmur namazı" bahsine bakılabilir.

744. Buhârî, hd. no: 7257; Müslim, hd. no: 1840. Benzer lafızla rivâyet etmişlerdir. **(Editör)**

Şayet yapılması ya da terk edilmesi Müslümanlara zarar verdiğinden dolayı mubah olan bir şeyin yapılmasını emreder ya da yasaklarsa Müslümanlara maslahatı olduğu müddetçe onlara itaat etmek farzdır ve bunda şeriata aykırı bir durum olmaması şartıyladır.

Bundan da şu meseleler ortaya çıkar: Şayet maslahat Müslümanların geneli için değilse yine hüküm aynı mıdır? Maslahat sadece kendileri ya da sevdikleri için ise durum ne olur? Ya da maslahat kâfirlerin lehine ise işte burada itaat edilmesi vâcip değildir. Bunu İbn Cerîr'in; يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan idarecilere itaat edin"**[745] âyetinin tefsirinden istifade ettim.

Mesele: İctihâdî olan ihtilâflı bir şeyi emretmelerinin hükmü nedir?

Şayet bunu bir ilme ya da fetvaya bine etmişseler ilim ehlinin iki görüşünden birine göre itaat etmek farzdır. İkinci görüş olan ki bu İbn Teymiyye ve bir cemaatin görüşüdür, tercih edilen de budur. İtaat farz değildir. Buna Kur'ân, Sünnet ve icmâ delâlet eder. İbn Teymiyye bunu *el-Fetâvâ* kitabının "Kadâ" konusunda zikretmiştir. Ancak tercihi hevâsından ise itaat etmek vâcip olmaz. Bunun hükmü, Kur'ân'ı ilimsiz tefsir edenin hükmü gibidir. İsabet etse de hata etmiştir. Ancak kâdı ihtilâflı bir meselede hükmederse, fakihlerin alışveriş bahsinde zikrettikleri gibi onun hükmü ihtilâfı kaldırır. Âlimin ve emîrin hükmü ihtilâfı kaldırmaz. Bilakis bu icmâın hilâfınadır. İbn Teymiyye "Genel bir müftünün fetvası ancak özel durumlarda ihtilâfı kaldırır." demiştir.

II. IV. Dördüncü Mesele: Onların İlimle mi, Hevâlarıyla mı Hükmettikleri Nasıl Bilinir?

Bu hâkimin meçhul birinin öldürülmesini emretmesindeki şüphe gibidir. Hanbelîler "Cinayetler kitabı"nda (Kitâbu'l-Cinâyât) şöyle demişlerdir: "Şayet emîr meçhul birinin öldürülmesini emrederse delillerin umumluğundan dolayı itaat etmek gerekir."

745. Nisa, 59.

İkinci Görüş: Hâkimin haline bakılır. Adalet kendisinde galip ise itaat edilir, yok kendisinde zulüm galip ise meçhul kişi hakkında ona itaat edilmez ta ki meçhulün, hükmü hak ettiği ortaya çıkana kadar. Tercih edilen budur.

II.V. Beşinci Mesele: [Bir Dipnot]

Musannif burada âlim ve liderlere itaat etmenin hükmünden bahsetmiştir. Ancak helâl ve haram belirleyen âlim ve lideri zikrettiği delillere dayanarak ele almamıştır. Çünkü deliller başka bir hükme delâlet ediyor. Tâbi olunması hususunda hükmün âlim ve liderde olması daha evladır.

Mesele:

Lider, âlim, kabile lideri ya da kendisine genel bir itaatin olduğu kişinin, muayyen bir âlimin veya muayyen bir mezhebin görüşüne tutunması zorunlu mudur?

Cevap:

Bu onun için gerekli değildir. Bu konuya İbn Teymiyye *el-Fetâvâ* kitabının "Kadâ" kitabının ilk faslında ele almıştır. Bunun câiz olmadığını zikretmiştir. İbnu'l-Kayyim de bunu *"İ'lâmu'l-Muvakkı'în"* kitabında tercih etmiştir. Bu İmam Mâlik, Şâfiî, Ebû Hanîfe ve Ahmed bin Hanbel'in de mezhebidir. Onlar insanları kendilerini taklit etmekten nehyediyorlardı, nasıl kendilerinden başkasını taklit etmekle zorunlu tutarlar? Bu İbn Abbas'ın da *(radıyallâhu anhumâ)* mezhebidir. O şöyle demiştir: "Üzerinize gökten taş yağması yakındır..." Bununla, halifenin görüşünün amel edilmesi gereken mezhep olduğunu söyleyenlere karşı çıkıyordu. Bu hacda temettu' konusunda Hz. Osman'a *(radıyallâhu anhu)* karşı çıktığında Ali bin Ebû Tâlib'in de *(radıyallâhu anhu)* mezhebidir. Bu hacda temettu' konusunda Ömer'e *(radıyallâhu anhu)* itiraz ettiklerinde İmrân bin Husayn ve Ebû Mûsâ'nın da *(radıyallâhu anhumâ)* mezhebidir. Ehl-i kitapla evlenilmesi konusunda Hz. Ömer'e itiraz eden Huzeyfe'nin de *(radıyallâhu anhu)* mezhebidir. Benî Ümeyye'ye muasır olan (onlarla aynı zamanda yaşayan) selefin mezhebi de buydu; onlar hutbeyi bayram namazının önüne geçirdiklerinde buna karşı çıkmışlardı. Reşîd, İmam Mâlik'ten insanları *Muvatta'* kitabıyla sorumlu tutmasını istediğinde bundan kaçındı. Taklidi nehyeden herkesin mezhebi bir mezhebe bağlı kalmamaktır. Çünkü hem taklidi nehyedip hem de nasıl bununla zorunlu kılar.

Mesele: Âlimler ya da müftülerin insanları kendi fetvaları ile zorunlu tutma hakkı var mı? "Bu benim görüşümdür" demeleri veya genel müftü "bu benim görüşümdür" deyip bunun dışındaki görüşleri engelleyebilir mi?

Cevap: Bu câiz değildir. İbn Teymiyye bu meselenin münakaşasını *el-Fetâvâ* kitabında yapmıştır. Bunun icmâa muhalif olduğunu söylemiştir. O halde kendisine muhalif olduğunda onu cezalandırıp, hapsedip fetvadan alıkoymasının hükmü ne olur?!

Mesele:

Şayet biri "Ömer ve Osman'ın *(radıyallâhu anhumâ)* Müslümanların maslahatından dolayı bir görüşle amel etmeleriyle onları zorunlu tutmalarına ne dersin?" der ise.

Biz deriz ki: Onların bunu yapmasının Müslümanların maslahatından dolayı olduğunu bilmesi gerekir. Bunu koltuk, liderlik maslahatı ya da hevâlarından dolayı yapmadıkları bilinmelidir.

İkinci olarak: Bu mubah olduğuna delâlet eder, vâcip olduğuna değil. Başka bir görüşle amel ettiğinden dolayı cezalandırmak, hapsetmek, fetva vermekten alıkoymak... onlar bundan uzaktırlar. Sahâbîler hiçbir âlimi fetva vermekten genel (küllî) bir yasakla men etmemişlerdir. Zira bu tür bir toptan yasaklama, Allah'ın indirdiği dışında bir şeyle hükmetmek kapsamına girer.

Bir yasaklama olduğu varsayılsa bile, onlar sadece belirli (muayyen) bir meselede kısıtlama getirirlerdi. Şunu da bilmek gerekir ki, Ömer *(radıyallâhu anhu)* ve Osman'ın *(radıyallâhu anhu)* bu yaptıklarına, diğer sahâbîler o dönemde muhalefet etmişlerdir.

Mesele:

Genel bir emîrlik ve âlimlik sıfatı olmayan özel bir kişiye yapılan özel itaat etmek; misal çocuğuna Abdurrasul ya da Abdulhâris ismini koyma konusunda eşine itaat etmek gibi. Bu itaatin hükmü nedir?

Bu küçük şirktendir. **"Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği konusunda O'na birtakım ortaklar koştular"** *(A'râf, 190)* bâbında gelecek.

{بَابُ قَوْلِ الله تَعَالَى ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ...﴾}

[39.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "SANA VE SENDEN ÖNCE İNDİRİLENLERE İMAN ETTİKLERİNİ İDDİA EDENLERİ GÖRMEDİN Mİ? ONLAR TÂĞÛTUN ÖNÜNDE MUHAKEME OLMAK İSTİYORLAR..." (NİSÂ, 60) KAVLİ HAKKINDA

قَوْلُ الله تَعَالَى: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا } [النساء: 60]. وَقَوْلُهُ: {وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ} [البقرة: 11]. وَقَوْلُهُ: {وَلا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِهَا} [الأعراف: 56]. وَقَوْلُهُ: {أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ} [المائدة: 50].

عَنْ عَبْدِ الله بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ الله عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعاً لِمَا جِئْتُ بِهِ" قَالَ النَّوَوِيُّ: حَدِيثٌ صَحِيحٌ، رُوِينَاهُ فِي كِتَابِ "الْحُجَّة" بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

وَقَالَ الشَّعْبِيُّ: كَانَ بَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْمُنَافِقِينَ وَرَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ خُصُومَةٌ؛ فَقَالَ الْيَهُودِيُّ: نَتَحَاكَمُ إِلَى مُحَمَّدٍ-لِأَنَّهُ عَرَفَ أَنَّهُ لَا يَأْخُذُ الرِّشْوَةَ- وَقَالَ الْمُنَافِقُ: نَتَحَاكَمُ إِلَى الْيَهُودِ -لِعِلْمِهِ أَنَّهُمْ يَأْخُذُونَ الرِّشْوَةَ- فَاتَّفَقَا أَنْ يَأْتِيَا كَاهِناً فِي جُهَيْنَةَ فَيَتَحَاكَمَا إِلَيْهِ، فَنَزَلَتْ: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ} [النساء: 60].

وَقِيلَ: نَزَلَتْ فِي رَجُلَيْنِ اخْتَصَمَا، فَقَالَ أَحَدُهُمَا: نَتَرَافَعُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ الْآخَرُ: إِلَى كَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ، ثُمَّ تَرَافَعَا إِلَى عُمَرَ، فَذَكَرَ لَهُ أَحَدُهُمَا الْقِصَّةَ. فَقَالَ لِلَّذِي لَمْ يَرْضَ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَكَذَلِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ فَقَتَلَهُ.

Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyuruyor: "Sana indirilene ve senden daha önce indirilene iman ettiklerini iddia edenleri görmedin mi? Onlar tâğûtun önünde muhakeme olmak istiyorlar. Halbuki o tâğûtu inkâr etmekle emrolunmuşlardı. Şeytan onları uzak bir sapıklığa saptırmak istiyor."**[746]

"Onlara 'yeryüzünde bozgunculuk yapmayın' denildiği zaman, onlar 'biz ancak ıslah edenleriz' derler."[747]

"Yeryüzü düzene konulduktan sonra orada bozgunculuk yapmayın..."[748]

"Onlar hala Câhiliye hükmünü mü istiyorlar..."[749]

Abdullah bin Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: "*Sizden birinizin hevâsı/arzusu benim getirdiğime tâbi olmadıkça iman etmiş olamaz.*"**[750] **Nevevî dedi ki: "Sahîh bir hadistir. *El-Hücce* kitabında sahîh senedle rivâyet olunmuştur."**[751]

Şa'bî der ki: Münafıklardan bir adamla Yahudilerden bir adam arasında husumet vardı. Yahudi; 'Muhammed'e muhakeme olalım' dedi -çünkü Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **rüşvet almadığını biliyordu–. Münafık ise; 'Yahudiye muhakeme olalım dedi -çünkü Yahudilerin rüşvet aldıklarını biliyordu-. Sonra onlar Cüheyne kabilesinden bir kâhine gidip muhakeme olmak üzere ittifak ettiler. O zaman şu âyet nâzil oldu:**

746. Nisâ, 60.

747. Bakara, 11.

748. A'râf, 56.

749. Mâide, 50.

750. İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, 1/12, (No: 15); Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 1/213. **(Editör)**

751. Teymî el-İsfahânî, *el-Hücce fî Beyâni'l-Mehacce*, 1/269, (No: 103). **(Editör)**

"Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini iddia edenleri görmedin mi? ..." *(Nisâ, 60).*[752]

Bu âyetin tartışan iki adam hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir: "Biri diğerine 'davayı Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **götürelim' dedi. Diğeri ise 'Kâ'b bin Eşref'e götürelim' dedi. Sonra davayı Ömer'e** *(radıyallâhu anhu)* **götürdüler. Biri ona kıssayı anlattı. Ömer** *(radıyallâhu anhu)*, **Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **götürmeye razı olmayana; 'Öyle mi?' dedi. O da "evet" dedi. Bunun üzerine kılıçla vurup onu öldürdü."**[753]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BU BÂBIN KONUSU

Allah'ın indirdiklerinin dışındakilerle hükmetmek ve muhakeme olmak.

İKİNCİ MESELE: BU BÂBIN "KİTÂBU'T-TEVHÎD" İLE ALAKASI

Çünkü Allah'ın indirdiklerinin dışındakilerle hükmetmek ve muhakeme olmak tevhide aykırıdır.

ÜÇÜNCÜ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

بَابُ قَوْل الله تَعَالَى: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا } [النساء: 60].

أَلَمْ:/İstifhâm-i inkârîdir.

تَرَ/**Görüyor musun?**: "Biliyor musun?" mânasındadır.

إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا/**İman ettiklerini iddia edenleri:** Onların imanlarının iddia olduğunu haber veriyor.

752. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân -Tahkîk Şâkir-*, 8/508, (No: 9893). **(Editör)**

753. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân -Tahkîk-i Şâkir-*, 8/507-513. **(Editör)**

بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ/**Sana indirilene:** Yani Kitap'tan indirilene. Aynı şekilde Sünnet de böyledir. Kendisine tâbi olmanın vâcip olması konusunda hükmü Kitap (Kur'ân) gibidir.

يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا/**Muhakeme olmak istiyorlar:** Rağbet ediyorlar, meyletdiyorlar. Bu cümlenin, âyeti anlamada büyük bir delâleti var. Tâğûta muhakeme olmak isteyen, buna rağbet eden iman ettiğini iddia edendir.

الطَّاغُوت/**Tâğût:** Tuğyân kökünden olup, mübalağa sîgasıdır. İbnu'l-Kayyim şöyle tarif etmiştir: "Kulun kendisiyle haddi aştığı ma'bûd/kulluk edilen, metbû/tâbi olunan ve itaat edilendir."[754]

DÖRDÜNCÜ MESELE: ALLAH'IN İNDİRDİĞİNİN DIŞINDAKİ İLE HÜKMETME VE MUHAKEME OLMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Bu iki kısma ayrılır:

1- Büyük Şirk; bu altı çeşittir:

a) Allah'ın hükmünü inkâr etme.

b) Allah'ın hükmünün dışındaki kanunlarla Allah'ın hükmünden daha güzel olması inancıyla hükmetme veya muhakeme olma.

c) Onun Allah'ın hükmü gibi olduğuna inanması.

d) Allah'ın indirdiklerinin dışındaki ile hükmetmek veya muhakeme olmanın câiz olduğuna inanmak.

e) Allah'ın şeriatına aykırı kanunlar koymak, mahkemeler kurmak; bu hâkime özel durumdur.

f) Tartışma ve ihtilâf edildiğinde sihirbaz ve kâhinlere muhakeme olan. Bazı kabile fertlerinin aşiret liderlerine muhakeme oldukları gibi. Bu da muhakeme olmaya özel bir durumdur.

2- Küçük küfür: Buna "كُفْرٌ دُونَ كُفْرٍ/**Küfrün altında bir küfür**" denir. Bu belli bir olayda şeriata muhalif şeylerle hükmetmek ya da muhakeme olmak-

754. Bkz. İbnu'l-Kayyim, *İ'lâmu'l-Muvakkı'în*, 1/50. **(Editör)**

tır. Bunu yapan, kendisiyle hükmettiği şey kanun, örf olmayacak bir de hata yaptığını ve günahkâr olduğunu bilecek.

Belli bir olay: Bu kayıtla, şeriata muhalif şeylerle hükmetme ya da muhakeme olmak artık onun alışkanlığı olmuş ise buna girmez. Aynı zamanda insanları kapsayan genel bir olay da buna dahil değildir.

Buna misal şudur: Şayet kâdıya bir hırsız arz edilse, o da hırsızlığın haram olduğuna ve hırsızın elinin kesilmesine hükmetse ve fiillerine galip olanda bu olsa ancak bazı zamanlarda kendisine hırsız arz edildiğinde aralarındaki arkadaşlıktan ya da menfaatten dolayı elinin kesilme hükmünü terk ederse ve onun için mazeretler ararsa bu onun itikadının selamette olduğuna delâlet eder. Ama onun muayyen bir hırsıza elinin kesilmesiyle hükmetmemesi küçük küfür olarak görülür. Tabi kendisinin hatalı olduğunu itiraf etmesi ve bunu devletin konumuna binaen yapmamış olmaması şartıyladır.

وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ/**Halbuki onları inkâr etmekle emrolunmuşlardı:** "أُمِرُوا" fiili meçhuldür. Emreden Allah *(celle celâluhû)* ve Rasûl'üdür *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*. "بِهِ" zamiri ise tâğûta râcidir.

Tevhidin tefsirinde tâğûtu inkâr etmenin ne olduğu geçmişti. Yani hem kalben hem dil ile hem de âzalarla olmalıdır.

الشَّيْطَانُ/**Şeytan:** Başındaki elif-lâm umum içindir. Yani hem insanların hem de cinlerin şeytanlarıdır.

BEŞİNCİ MESELE: ALLAH'IN İNDİRDİKLERİNİN DIŞINDAKİLER İLE HÜKMEDEN YA DA MUHAKEME OLAN NE ZAMAN KÂFİR OLMAZ?

Kendisinde şu şartlar yerine geldiğinde:

1- İtikadı sağlam olacak. Allah ve Rasûl'üne muhakeme olmanın vâcip olduğuna inanacak ve kendisinin hata yaptığını bilecek.

2- Bu, az meselelerde olacak. Ancak kendisi Allah'ın indirdiklerinin dışındakilere muhakeme olmayı âdet haline getirmiş ise bu küfür olur.

3- Bunu devlet kanunu, örf ve genel olarak yapmayacak.

4- Bu muayyen bir meselede olmalıdır. Umumi olarak böyle yapmayacak.

İnsanda iki şey toplanırsa Allah'ın izniyle fiili gerçekleşir; kesin irade ve kâmil kudret. Şayet fiili yapamaz ise bu ya iradenin zayıflığındandır ya da acizliğin varlığındandır.

ALTINCI MESELE: BEŞERÎ KANUNLARLA MUHAKEME OLMAYA İKRAH EDİLEN/ZORLANAN KÂFİR OLUR MU?

Cevap: İki şartla kâfir olmaz;

1- Kendisine muhakeme olduğu şeyin bâtıl olduğuna itikat edecek, kalbi iman ile mutmain olacak.

2- Yapılan ikrah, ikrâh-ı mülcî olacak.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Onlara 'yeryüzünde bozgunculuk yapmayın' denildiği zaman, onlar 'biz ancak ıslah edenleriz' derler..." *(Bakara, 11)* KAVLİNİN BEYÂNI]

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ

Yüce Allah'ın; **"Onlara, 'yeryüzünde bozgunculuk yapmayın' denildiği zaman, onlar; 'Biz ancak ıslah edicileriz' derler..."**[755] âyetine gelince:

Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak iki kısma ayrılır:

1- Hissî Bozgunculuk: Evleri yıkmak, tahrif etmek gibi.

2- Manevî Bozgunculuk: Bu günahlarla ve küfürle olur. Allah'ın indirdiklerinin dışındaki ile hükmetmek ya da muhakeme olmakla olur.

I. Âyetin Konuyla Münasebeti:

Allah'ın indirdiklerinin dışındakine muhakeme olmak bozgunculuğun en büyüğüdür.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

---

755. Bakara, 11.

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا

"Yeryüzünü düzene koyduktan sonra bozgunculuk yapmayın..."[756]

Bu âyet bir önceki âyetle bizzat aynı mânadadır.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Onlar hâlâ Câhiliye hükmünü mü arıyorlar..." *(Mâide, 50)* KAVLİNİN BEYÂNI]

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Onlar hala Câhiliye hükmünü mü arıyorlar?"**[757]

Âyetin başındaki hemze (أ) tevbîh/azarlama mânasındadır.

الْجَاهِلِيَّة/**Câhiliye:** İçinde bulundukları duruma nispet edilmişlerdir. Cehl (الْجَهْل) ve cehalet (الْجَهَالَة) kökünden alınmışlardır. Cehalet ise hükümler cihet ile şeriata aykırı olan şeylere denir. Câhiliye cehaletten gelir. Bu bilerek ya da bilmeyerek cehaletle yapılan muhalefettir.

[ABDULLAH BİN AMR HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعاً لِمَا جِئْتُ بِهِ" قَالَ النَّوَوِيُّ: حَدِيثٌ صَحِيحٌ، رُوِينَاهُ فِي كِتَابِ "الْحُجَّة" بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

Abdullah bin Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Sizden birinizin hevâsı/arzusu benim getirdiğime tâbi olmadıkça iman etmiş olmaz."***[758] **Nevevî dedi ki: "Sahîh bir hadistir. *El-Hücce* kitabında sahîh senedle rivâyet olunmuştur."**[759]

---

756. A'râf, 56.

757. Mâide, 50.

758. İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, 1/12, (No: 15); Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 1/213. **(Editör)**

759. Teymî (el-İsfahânî), *el-Hücce fî Beyâni'l-Mehacce*, 1/269, (No: 103). **(Editör)**

Hadisin Hükmü: Musannif, Nevevî'nin tashîhini zikretmiştir.

İkinci Görüş: Hadisin zayıf olduğudur. Hadisi zayıf görenlerden biri de *Câmi'u'l-'Ulûm* kitabında İbn Receb'dir. Ancak zayıflığı şiddetli değildir. Allah'ın *(celle celâluhû)* şu âyet-i kerîmesi de hadisi destekliyor:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

"Hayır! Rabbine andolsun ki onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olamazlar."[760]

لَا يُؤْمِنُ**/İman etmiş olmaz:** Buradaki "lâ" edatı, nefy anlamındaki "lâ" edatıdır.

يُؤْمِنُ**:** Nefiyde asıl olan, mânayı "mevcudiyetin nefyi (olmamak)" şeklinde yorumlamaktır. Lâkin bu mümkün olmazsa, şer'î mevcudiyetin yani sıhhatin (geçerliliğin) olmamasına yorumlanır. Bu da mümkün olmazsa, vâcip olan kemâlin (olgunluğun) yokluğuna hamledilir. Burada da vâcip olan kemâlin yokluğu olarak yorumlanır.

لَا يُؤْمِنُ**/İman etmiş olamaz:** Kâmil imanla iman etmiş olamaz, demektir. Şârih İbn Kâsım da böyle söylemiştir. Buna şu hadis de delâlet eder:

لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ

"Zina ettiğinde zâni, mü'min olarak zina etmez..."[761]

Zâninin bu meselede hevâsı Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* getirdiklerine tâbi değildir. Şu âyet-i kerîmede olduğu gibi:

---

760. Nisâ, 65.

761. Buhârî, 3/136, (No: 2475); Müslim, 1/76, (No: 57). **(Editör)**

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

"Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındakileri ise dilediği kimseler için bağışlar..."[762]

Ancak Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* getirdiklerini sevmiyorsa bu kâfir olur. Bundan dolayı Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* getirdiklerinden nefret etmek imanın nevâkıdlarındandır (imanı bozan esaslardandır).

[ŞA'BÎ'NİN, NİSÂ SÛRESİ 60. ÂYETİN SEBEB-İ NÜZÛLÜ HAKKINDAKİ SÖZÜ]

وَقَالَ الشَّعْبِيُّ: كَانَ بَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْمُنَافِقِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ خُصُومَةٌ؛ فَقَالَ الْيَهُودِيُّ: نَتَحَاكَمُ إِلَى مُحَمَّدٍ -لِأَنَّهُ عَرَفَ أَنَّهُ لَا يَأْخُذُ الرِّشْوَةَ- وَقَالَ الْمُنَافِقُ: نَتَحَاكَمُ إِلَى الْيَهُودِ -لِعِلْمِهِ أَنَّهُمْ يَأْخُذُونَ الرِّشْوَةَ- فَاتَّفَقَا أَنْ يَأْتِيَا كَاهِناً فِي جُهَيْنَةَ فَيَتَحَاكَمَا إِلَيْهِ، فَنَزَلَتْ: {أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ} [النساء: 60].

Şa'bî der ki: Münafıklardan bir adamla Yahudilerden bir adam arasında husumet vardı. Yahudi; 'Muhammed'e muhakeme olalım' dedi -çünkü Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **rüşvet almadığını biliyordu-. Münafık ise; 'Yahudiye muhakeme olalım dedi -çünkü Yahudilerin rüşvet aldıklarını biliyordu-. Sonra onlar Cüheyne kabilesinden bir kâhine gidip muhakeme olmak üzere ittifak ettiler. O zaman şu âyet nâzil oldu:** ***"Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini iddia edenleri görmedin mi? ..."*** *(Nisâ, 60).*[763]

Şa'bî'nin sözü: Musannif birinci âyetin nüzûl sebebi olarak bunu zikretmiştir.

Bunu İbn Cerîr ve İbnu'l-Münzir de zikretmişlerdir. Ancak bu nüzûl sebebinin isnadı zayıftır. Çünkü onda kopukluk vardır.

762. Nisâ, 48.

763. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân -Tahkîk-i Şâkir-*, 8/508, (No: 9893). **(Editör)**

I. Âyetin İkinci (Diğer) Nüzûl Sebebi:

Musannif iki adam hakkında indiğini söylüyor.

وَقِيلَ: نَزَلَتْ فِي رَجُلَيْنِ اخْتَصَمَا، فَقَالَ أَحَدُهُمَا: نَتَرَافَعُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ الْآخَرُ: إِلَى كَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ، ثُمَّ تَرَافَعَا إِلَى عُمَرَ، فَذَكَرَ لَهُ أَحَدُهُمَا الْقِصَّةَ. فَقَالَ لِلَّذِي لَمْ يَرْضَ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَكَذَلِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ فَقَتَلَهُ

Bu âyetin tartışan iki adam hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir: "Biri diğerine 'davayı Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **götürelim' dedi. Diğeri ise 'Kâ'b bin Eşref'e götürelim' dedi. Sonra davayı Ömer'e** *(radıyallâhu anhu)* **götürdüler. Biri ona kıssayı anlattı. Ömer** *(radıyallâhu anhu)*, **Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **götürmeye razı olmayana; 'Öyle mi?' dedi. O da "evet" dedi. Bunun üzerine kılıçla vurup onu öldürdü."**[764]

قِيلَ**/Söylendi:** Temrîz/zayıflık sîgasıdır.

İkinci görüş, birinci görüşten daha zayıftır. Hatta bazı ilim ehli onun uydurma olduğunu söylemişlerdir. Çünkü o, yalancı olan el-Kelbî yoluyla gelmiştir. Şârih İbn Kâsım bu rivâyeti nüzûl sebebi olarak kabul etmiştir. "Bu, isnada ihtiyaç duymayacak kadar meşhurdur." demiştir.

Ancak bu âyetin nüzûl sebebinde sahîh olan Taberânî'nin ve Vâhidî'nin İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* rivâyet ettikleri sözdür: "Kâhin Ebû Berde[765] el-Eslemî Yahudilerin kendi aralarında çekiştikleri meselelerde hükmediyordu. Müslümanlardan da biri ona gittiğinde bu âyet indi."[766] Heysemî bu rivâyetin râvilerinin Buhârî'nin râvileri olduğunu söylemiştir.[767]

Şayet biri Müslümanlardan birilerinin kâhine bir kere muhakeme olmasıyla kâfir olacağını söylerse, cevap olarak şöyle deriz: Bir kere olmasından dolayı küfür değildir. Bilakis kendi istek ve tercihleri ile yapmalarından dolayı

764. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân -Tahkîk-i Şâkir-*, 8/507-513. **(Editör)**

765. Taberânî'nin rivâyetinde "*Ebû Berze el-Eslemî*" olarak geçer. **(Editör)**

766. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 11/373, (No: 12045). **(Editör)**

767. Bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, 7/6, (No: 10932). **(Editör)**

küfürdür. Yüce Allah'ın *(celle celâluhû)* buyurduğu gibi: يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا "... **Muhakeme olmak istiyorlar...".** İrade, tercihin delilidir.

Her kim tâğûtu ve ona muhakeme olmayı ister ve severse, o muhakkak kâfir olur.

BAZI MESELELER:

I. "Uluslararası Adalet Mahkemesi" Veya Başka Uluslararası Heyetler Gibi Uluslararası Heyetlere Muhakeme Olmanın Hükmü

Bunlara muhakeme olmak daha önce de geçtiği üzere Allah'ın *(celle celâluhû)* indirdiklerinin gayrısına muhakeme olmanın hükmünün aynısıdır. İsteyerek bunlara muhakeme olmanın hükmü dinden çıkaran büyük küfürdür.

II. Ticaret Odası, İşçi ve İş Ofisi Gibi Yerlere Muhakeme Olmanın Hükmü

İş ve işçi nizamını bazı şeyhler eleştirmişlerdir. Muhammed bin İbrâhim fetvalarında eleştirmiştir. Şeyh İbn Humeyd'in bu konuda bir risâlesi vardır. Bu nizama yapılan eleştirilerden bazıları şunlardır: Mühendisin diyeti işçinin diyetinden daha fazladır. Bu ise açıktan şeriata aykırıdır. Özellikle diyet meseleleri. Bundan dolayı bunlara isteyerek muhakeme olmak büyük küfürdür.

Ticaret odası hakkında da Şeyh İbn İbrâhim *Fetvalar (el-Fetâvâ)* kitabının "Kadâ" bölümünde eleştirmiştir. Bu odaya inkarda bulunmuştur. Onu kendi kanunları ile muhakeme eden bir mahkeme olarak görmüştür. Bunun hükümleri, kanunları koyan itibari ile sadece kanun yapmasıyla kâfir olmuştur. Bilakis isteyerek onlara muhakeme olan ise mürted olarak kâfir olur.

Medenî Haklar: Çekişen, tartışan iki kişinin arasında sulh yapmayı önemsediğini bildiğim bu kuruluşlar iki kişi davalık olduklarında onların arasını bulmaya çalışırlar. Şayet burada bazı şartlar varsa bu kuruluşlar uygulayıcı taraf olduklarından dolayı bu şartları uygulamaya çalışırlar. Şeriata aykırı olmamak şartıyla bu câizdir. Tirmizî'nin hadisinde geldiği gibi:

الْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ، إِلَّا شَرْطًا حَرَّمَ حَلَالًا، أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا

"...Müslümanlar bir helâli haram, haramı da helâl kılmadıkça şartları üzeredirler."[768] Şeriata gitmek isteyeni engellememek kaydıyladır. Bir de orada çalışanların şer'î sulhu ve şartlarını bilmeleri kaydıyladır.

III. Davayı Şer'î Olmayan Mahkemelere Götürmek:

Eğer dâru'l-küfürde Müslümanın bir davası meydana gelirse beşerî mahkemelere bu davayı götürmesi câiz midir?

Cevap: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ **"Onlar hala câhiliye hükmünü mü istiyorlar...?"** *(Mâide, 50)* âyetinden dolayı câiz değildir. Bir de وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ **"...Kim Allah'ın indirdikleri ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir."**[769] âyetinden dolayı câiz olmaz.

Şayet hakkı azsa ve onu Allah için bırakırsa Allah ona daha hayırlısını verir. Şayet hakkı çoksa ve o, davalısıyla davayı mahkemeye götürmeden aralarında sulh yaptılarsa vâcip olan budur. Yine sulh yapmak mazur ise ve hakkı da çok olup terk etmesinden dolayı kendisine zarar dokunacaksa bu durumda da mahkemeye gitmek câiz olmaz. Çünkü zaruret küfrü mubah kılmaz. Küfre muhakeme olmayı da câiz kılmaz. Sadece kendisine ikrahta bulunana izin verilir, zarurette kalana değil. İkisi arasında fark vardır. Kur'ân'da, küfür fiilini yapmanın sadece ikrahta olan için olacağı zikrediliyor:

إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ

"...Kalbi iman ile mutmain olduğu halde inkara zorlanan hariç..."[770]

Zaruret ise leş yemek vb. bazı haram şeyleri mubah kılar. Küfrü mubah kılmaz.

Bu davanın küfür diyarında gerçeklemesine binaen hüküm böyledir. Ancak beldenin ehli Müslüman, mahkemeleri beşerî ise geçen şeylerin üzerine dördüncü bir şey daha ziyade edilir: Kendi aralarında hüküm verecek bir mahkeme kurmaları gerekir. Beşerî/küfrî mahkemelere gidemezler.

768. Tirmizî, 3/626, (No: 1352). **(Editör)**

769. Maide, 44.

770. Nahl, 106.

IV. Şayet Kişinin Davalısı Davayı İslâmî Olmayan Mahkemeye Götürürse ve Mahkeme de Onu Mahkemeye Gelmekle Zorunlu Tutarsa Hüküm Ne Olur?

Bunun için ikrahta olan kişi için geçerli olan hüküm geçerlidir. Durum ikrah seviyesine geldiğinde kalbi iman ile mutmain olması şartıyla câiz olur.

V. Şeriata Muhalif Olan İdarî Nizamların Hükmü Nedir?

Bunlarla hükmetmek ya da muhakeme olmak câiz değildir. İsteyerek bunlarla hükmeden ya da muhakeme olan bilmesi kaydıyla kâfir olur.

VI. Sadece Kanun Koyup Kendisi Bu Kanunla Muhakeme Olmayan ve Kendisine Bu Kanunla Hükmedilmeyen Kişinin Hükmü Nedir?

Bunun hükmü tereddütsüz büyük küfür ile kâfir olur. Çünkü o kanunu koyduğunda ya Allah'ın kanunundan daha güzel olduğuna ya da kanun koymanın câiz olduğuna veyahut da Allah'ın kanunu ile denk olduğuna inanarak koymuştur. Bu da onun tekfir edilmesi için yeterlidir. Bir de o kendisinde kanun yapma hakkını görmüştür:

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

"Yoksa onların, Allah'ın dinde izin vermediği şeyi kendilerine meşru/yasa kılacak ortakları mı vardır?"[771]**.** Bir de Ebû Dâvûd'un hadisi:

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَكَمُ، وَإِلَيْهِ الْحُكْمُ

"Allah hakemdir, hüküm O'na aittir...".[772] Hükmün bağlandığı yer ameldir. Sadece kanun koymasıyla riddet küfrü ile kâfir olmuştur. Artık onun itikadına ve sözüne bakılmaz.

VII. Mesele: Şeriata Muhalif, Geçici ve Askerî Mahkemelere Muhakeme Olmanın Hükmü Nedir?

Bilerek, isteyerek buralara muhakeme olan mürted olarak kâfir olur.

---

771. Şûrâ, 21.

772. Ebû Dâvûd, 4/289, (No: 4955); Nesâî, 8/226, (No: 5387). **(Editör)**

VIII. Mesele: Kâdı, Davalılar Arasında Beşerî Kanunlarla Hükmetmesi İçin İkrah Edilirse Hüküm Ne Olur, Mazur Görülür mü?

Cevap: Hayır, çünkü bu başkasına etki eden bir ikrahtır. Ammâr *(radıyallâhu anhu)* hâdisesinden küfür sözünün söylenmesine cevaz verilen ikrah ise başkasına etkisi olan ikrah değildir. Bilakis icmâ, başkasını öldürmek üzere ikrah edilen kişinin karşı tarafı öldürmesinin câiz olmaması üzerinedir. Çünkü buradaki ikrah başkasına etki eden ikrahtır.

IX. Mesele: Şayet Biri Şöyle Derse: "Bugün Uluslararası Mahkemelere Muhakeme Olan Ancak İkrah ve Zarurette Olduğu İçin Muhakeme Olmuştur." Bunun Hükmü Nedir?

İkrah iddiası sahih değildir. İkrah iddiası sahih olmayanın zarurette olma iddiası daha da zayıf bir durumdur. Çünkü sakınan bir topluluğun ikrahta olması tasavvur edilemez. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Ey Muhammed! Sana haram aydan ve o ayda savaşmaktan soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak, büyük bir günahtır. Bununla beraber Allah yolundan alıkoymak, O'nu inkâr etmek, insanları, Mescid-i Harâm'dan menetmek ve halkını oradan çıkarmak, Allah yanında daha büyük bir günahtır ve fitne, öldürmekten daha büyük bir vebaldir. Onlar, güçleri yeterse sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşmaktan hiçbir zaman geri durmazlar. Sizden de her kim dininden döner ve kâfir olarak can verirse artık onların bütün amelleri, dünyada ve âhirette boşa gitmiştir. İşte onlar, cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır."[773] İkrah fert hakkında ve mustazaf için olur. Bundan dolayı bu iddia bâtıldır. Bundan dolayı muhakeme olmanın hükmü küfür ve riddettir.

---

773. Bakara, 217.

{بَابٌ: مَنْ جَحَدَ شَيْئًا مِنَ الْأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ}

[40.] BÂB: İSİM VE SIFATLARDAN BİR ŞEYİ İNKÂR EDEN KİŞİ HAKKINDA

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ} [الرعد: 03].

وَفِي "صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ" قَالَ عَلِيٌّ: "حَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ، أَتُرِيدُونَ أَنْ يُكَذَّبَ اللهُ وَرَسُولُهُ ؟ ".

وَرَوَى عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ ابْنِ طَاوُوسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا انْتَفَضَ - لِمَا سَمِعَ حَدِيثًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصِّفَاتِ، اسْتِنْكَارًا لِذَلِكَ- فَقَالَ: "مَا فَرْقُ هَؤُلَاءِ؟ يَجِدُونَ رِقَّةً عِنْدَ مُحْكَمِهِ، وَيَهْلِكُونَ عِنْدَ مُتَشَابِهِهِ" انْتَهَى.

وَلَمَّا سَمِعَتْ قُرَيْشٌ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ: {الرَّحْمَنَ} أَنْكَرُوا ذَلِكَ. فَأَنْزَلَ اللهُ فِيهِمْ: {وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ}.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "...Onlar ise, Rahmân olan Allah'ı inkâr ediyorlar..."[774]

Buhârî'nin *Sahîh*'inde geçen rivâyette Ali *(radıyallâhu anhu)* **şöyle demiştir: "İnsanlara bildikleri şeylerden konuşun. Allah ve Rasûl'ünün inkâr edilmesini mi istiyorsunuz?"**[775]

Abdurrezzâk Ma'mer'den o da Tâvus'tan o da babasından o da İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle rivâyet etmiştir: "O Nebî'den** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **Allah'ın sıfatlarından bir şey duyup inkâr etmek için fırla-**

774. Ra'd, 30.

775. Buhârî, 1/37, (No: 127). **(Editör)**

yan bir adamı gördü ve 'Muhkemlerinde bir yumuşaklık bulanlarla müteşâbihlerinde helak olanlar arasında ne fark var?' dedi."[776]

Kureyşliler, Allah Rasûl'ünün *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **"Rahmân" ismini zikrettiğini işittiklerinde bunu inkâr ettiler. Allah da onlar hakkında şu âyeti indirdi: "Onlar ise Rahman olan Allah'ı inkâr ediyorlar."** *(Ra'd, 30).*[777]

Şârih dedi ki:

Bu bâbın isim, sıfat ve onları inkâr edenin hükmü ile alakası vardır.

مَنْ**/Men:** İsm-i mevsûldür, ellezî (الَّذِي) mânasındadır.

جَحَدَ**:** İnkar etti, mânasındadır.

شَيْئًا**/Bir şey:** Nekredir, umum ifade eder.

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Musannif bu bâbda Allah'ın *(celle celâluhû)* isim ve sıfatlarından bir şeyi inkâr edenin hükmünü beyan etmek istemiştir. Bunları bilmeyenin hükmünü değil.

İKİNCİ MESELE: İSİM VE SIFATLARDAN BİR ŞEYİ İNKÂR EDENİN HÜKMÜ NEDİR?

İsim ve sıfatlardan bir şey inkâr edenin hükmü nedir? "Onu bilmeyeni değil."

Bu birkaç kısma ayrılır:

I. Birinci Kısım: Yalanlama İnkârı:

Bu, bir ismi ya da sıfatı yalanlamasıdır. Şöyle demesi gibi: "Allah'ın böyle bir ismi yok" ya da "Allah'ın isimlerinden er-Rahîm" yok. Bu icmâ ile küfürdür. Çünkü o Kur'ân'ı yalanlamıştır.

---

776. Ma'mer bin Râşid, *el-Câmi'*, 11/422, (No: 20893); İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, 1/212, (No: 485); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/556, (No: 37902). **(Editör)**

777. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 16/446. **(Editör)**

II. İkinci Kısım: Te'vil İnkârı:

Bu Kur'ân ve Sünnet'te geldiği gibi isim ve sıfatı ispat ediyor. Ancak onları zâhir olan mânalarından çevirerek te'vil ediyor.

Bu da birkaç çeşittir:

1- Arap lügatinde bunu câiz/mümkün kılacak bir şeyin olması; yed (el) sıfatının nimete te'vil edilmesi gibi. Buna dalâlet ya da bid'at olarak itibar edilir. Bu te'ville Allah *(celle celâluhû)* hakkında bir noksanlığın olmaması şart koşulur. İnat ederse kâfir olur. Bu "gizli (hafî) meseleler" kaidesi altındadır. Sıfat meseleleri gibi, hüccet ikamesi ve şüphesinin izalesi gerekir. Bundan sonrada inat ederse tekfir edilir.

2- Arap lügatinde bunu câiz kılacak bir şeyin olmaması durumu: Allah'ın yed (el) sıfatının *gök* ya da *yer* diye te'vil etmesi. Bu gerçek bir yalanlamadır. Bundan dolayı da bunun hükmü birinci kısım gibi büyük küfürdür.

ÜÇÜNCÜ MESELE: İSİM VE SIFATLARI İNKÂR EDEN TAİFELER

I. Birinci Taife: Eş'arîler:

Onların inkârı cüz'idir. Çünkü onlar isimlerin tümünü, sıfatların da bir kısmını ispat ederler. Diğer bazılarını da inkâr ederler. Onlar yedi sıfatı ispat ederler. Bunlar: Hayat, ilim, kudret, irade, kelam, sem' ve basar sıfatlarıdır.

Bu taifenin hükmü: Bu, kendilerine dalâletle hükmedilen bid'atçı taifedir. Ancak onlar İslâm'dan çıkmazlar. Onların inkârı, lügatte cevazı olan te'vil inkarıdır. Onlara dalâlet ehli ve İslâm'dan çıkmadıklarıyla hükmetmek cumhurun görüşüdür. Bazıları onları tekfir etmişlerdir: İbn Hazm – *el-Fasl* kitabında-, ed-Dustî, İbnu'l-Cevzî, İbn Abdulhâdî gibileri.

II. İkinci Taife: Mu'tezile:

Bunlar isimleri ispat edip, sıfatları inkâr ederler. Bunların hükmü hakkında iki görüş vardır:

1- Tekfir edilmeleri.

2- Tekfir edilmemeleri.

Onların aşırılarından olup *ilim* sıfatını inkâr edenler ise kâfirlerdir. Bu halis Mu'tezile'nin hükmüdür. İsim ve sıfatlar konusunda Mu'tezile taifesine dahil olan guruplar da vardır. Müteahhir Hâricîler, Râfızîler ve Zeydîler gibi. Râfızîler kâfirlerdir. Çünkü onlar, kendilerinde birçok küfür sebebi toplamışlardır; Allah'tan başkasından yardım isteme gibi.

Zeydîler'e ve Hâricîler'e gelince: Onlar bid'at ehlidirler. İsim ve sıfat bâbında Mu'tezile olmaktan başka bir şeyleri yoksa dalâlet ehli olmakla onlara hükmedilir. Ancak onlarda imanı bozacak bir şey kaim olursa o zaman onlara küfrü ile hükmedilir.

III. Üçüncü Taife: Cehmiyye:

Bunlar isim ve sıfatları inkâr ederler.

Bunlar selefin icmâ etmesiyle kâfirlerdir. İcmâı Lâlekâî *Şerhu's-Sünne*'de, İbnu'l-Kayyim *en-Nûniyye*'sinde nakletmiştir. "Onların tekfirinde ihtilâf vardır" sözü sonradan ortaya çıkmıştır. Bunu bazı muasırlar, İbn Teymiyye'nin genel kullanımlarından anlamıştır. Bu doğru bir anlama değildir.

İbnu'l-Mübârek der ki: Bizler Yahudilerin sözlerinden alıntı yaparız, Cehmiyye'den yapmayız.[778]

Şu da bilinmeli: *Cehmiyye* ıstılahı mütekaddimlerin kullanışıyla müteahhirlerin kullanışına göre değişir. Mutekaddimlere göre Cehmiyye; Mu'tezile ve Cehmiyye'yi altında toplayan bir isimdir. Bundan dolayı İmam Ahmed *"er-Reddu 'ale'l-Cehmiyye"* kitabında hem Cehmiyye'yi hem de Mu'tezile'yi kastediyor.

DÖRDÜNCÜ MESELE: RA'D SÛRESİ 30. ÂYETİN ŞERHİ

وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ

"...Onlar ise, Rahmân olan Allah'ı inkâr ediyorlar..."[779]

وَهُمْ/**Onlar:** Bundan Kureyşliler kastediliyor.

778. Bkz. Abdullah bin Ahmed, *es-Sünne*, , 1/111, (No: 23). **(Editör)**

779. Ra'd, 30.

الرَّحْمَن/**er-Rahmân:** Yani Rahmân ismi. Yoksa onunla müsemma olanı değil ki o Allah *(celle celâluhû)*'dur. Şu âyet-i kerîmeden dolayı:

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللهُ

"Şayet onlara 'onları kim yarattı?' diye sorsan muhakkak ki 'Allah' derler..."[780]"[781]

I. Âyetin Konuyla Münasebeti:

Allah'ın isimlerinden birini yalanlama inkârıyla biri inkâr ederse o kâfir olur. Bu âyet, tekfirine hükmedilen birinci kısım için delil olmaya elverişlidir. Bir de doğru te'vil yapmayanlara da delil olmaya uygundur.[782]

[ALİ *(radıyallâhu anh)*'IN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَفِي "صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ" قَالَ عَلِيٌّ: "حَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ، أَتُرِيدُونَ أَنْ يُكَذَّبَ اللهُ وَرَسُولُهُ؟ ".

Buhârî'nin *Sahîh*'inde geçen rivâyette Ali *(radıyallâhu anhu)* **şöyle demiştir: "İnsanlara bildikleri şeylerden konuşun. Allah ve Rasûl'ünün inkâr edilmesini mi istiyorsunuz?"**[783] Buhârî bunu "İlim Kitabı"nda zikretmiştir.

قَالَ عَلِيُّ بْنُ اَبِي طَالِبٍ/**Ali bin Ebû Tâlib dedi:** Bu mevkuftur.

حَدِّثُوا/**Konuşun:** Hadîs (الْحَدِيث) kelimesi kullanılır ve kendisinden konuşma kastedilir. Bu konuşma ister akâidî konularda olsun, isterse de başka hükümler olsun.

النَّاسَ/**İnsanlar:** Başındaki elif-lâm'dan dolayı umum içindir.

---

780. Zuhruf, 37.

781. Yani onlar Allah Teâlâ'yı değil, Allah Teâlâ'nın Rahmân ismini inkâr ediyorlardı. Zira müşrikler Allah Teâlâ'yı inkâr etmezlerdi bilakis O'nun varlığını kabul ederlerdi ancak bu kabul ile birlikte isim ve sıfatlarında O'na ortak koşarlardı. Şârihin burada temas ettiği budur. **(Editör)**

782. Zira te'vilin bir kısmı tahrif, iptal ve inkâra girmektedir. Bid'at ehlinin te'villeri bu kabildendir. **(Editör)**

783. Buhârî, 1/37, (No: 127). **(Editör)**

بِمَا يَعْرِفُونَ/**Bildikleri ile:** Yani bilmeleri mümkün olan ve akıllarına alabileceği meseleleri. Bundan maksat onların bildiği şeyler değildir. Çünkü onların bildiği şeyleri konuşmaya ihtiyaç yoktur. Bu aynı şeyin tekrarı olur.

İbn Hacer bir kaide zikretmiştir: Zâhiri murad olamayan ancak zâhiri bid'atı kuvvetlendiren konuşma olmalı. Burada şöyle bir uyarı yapılmalı: Bu hadisin mânası; isim, sıfat ve itikat edilmesi gereken meselelerden konuşmayacak demek, değildir. Çünkü İbn Abbas insanların avamına bir sonraki hadiste geleceği üzere isim ve sıfatlardan bahsediyor. Bundan murad isim ve sıfat meselelerini geniş bir şekilde konuşmayacak. Misal, Allah'ın *(celle celâluhû)* inmesinden bahsedecek sonra da arşın hallerinden bahsedecek. Avama bu şekilde bir konuşma yapmayacak. Bu sadece bir misaldir.

Hükümlerle ilgili de âsilere recâ (ümit) hadislerini, çok korkanlara korku hadislerini ya da ümit kesmesinden korkulanlara korku hadislerini anlatmayacak.

أَتُرِيدُونَ/**Siz istiyor musunuz?:** Cümlenin başındaki hemze istifhâm-ı inkârîdir. Çünkü o sonradan Allah ve Rasûl'ünü yalanlamaya meyleder.

İnsanların bilmeyip, karşı çıkacakları sünnetlerle amel etme buna girer mi? Misal, insanlar arasında terk edilip unutulmuş bazı sünnetler var. Bu sünnetlerle amel etmek avamın nefret etmesine ve çok konuşmalarına sebep olacak. O da bunun altına girer mi?

Meselede Tafsilat Vardır:

Eğer şahıs insanlar tarafından kabul gören ilim adamı ya da talebelerinden ise bunların, sünnetin diriltilmesine önem göstermeleri gerekir ve sözleriyle, amelleri ile onları tatbik etmelidirler. Konumlarından dolayı onlar için fitne çıkmaz.

Ancak bu sınıftan olmayan gençlerden iseler, fitneye sebep olacaksa tatbik etmeyi biraz erteleyecekler. Ancak fiilini âlimlerin fetva verdiği budur diye destekler ve âlimler bu sünneti tatbik edip amel ediyor, derse o zaman kendisinin de amel etmesine engel yoktur. Çünkü böyle yaptığında fitne az olur.

Bu terk edilmiş sünnetlere nispeten böyledir. Namazda sütre edinme gibi, tekbirlerde elleri kaldırma, zilhiccenin onunda tekbirlerde sesi yükseltme gibi ve benzeri sünnetler. Farklı sîğalarla gelmiş ibadetler böyle değildir. Onlarda insanların âdet edindikleri hâl üzere bırakılır.

İmam Ahmed'in insanların kalplerini ısındırmak için bazı meseleleri terk ettiği rivâyet edilir. Buna Buhârî'nin şu hadisiyle delil getirilebilir: لَوْلاَ أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُ عَهْدٍ "...*Şayet kavmin yeni Müslüman olmamış olsalardı...*"[784] Bu terk edilmiş sünnetlere nispeten böyledir.

[İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ]

وَرَوَى عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ ابْنِ طَاوُوسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ رَأَى رَجُلاً انْتَفَضَ -لِمَا سَمِعَ حَدِيثاً عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصِفَّاتِ، اسْتِنْكَاراً لِذَلِكَ- فَقَالَ: "مَا فَرْقُ هَؤُلاَءِ؟ يَجِدُونَ رِقَّةً عِنْدَ مُحْكَمِهِ، وَيَهْلِكُونَ عِنْدَ مُتَشَابِهِهِ" انْتَهَى.

Abdurrezzâk Ma'mer'den o da Tâvus'tan o da babasından o da İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle rivâyet etmiştir: "O Nebî'den** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **Allah'ın sıfatlarından bir şey duyup inkâr etmek için fırlayan bir adamı gördü ve 'Muhkemlerinde bir yumuşaklık bulanlarla müteşâbihlerinde helak olanlar arasında ne fark var?' dedi."**[785]

İbn Abbas'ın hadisinin tahrîci: İbn Ebî Hâtim *es-Sünne*'de bunu zikredip sahîh demiştir. Abdurrezzâk da *Musannef*'te zikretmiştir.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ**/İbn Abbas'tan:** Bu mevkuftur.

اِنْتَفَضَ**/Titredi:** İnkardan dolayı cismi titredi, tâzimden dolayı değil.

Bu titremenin sebebi: Sıfatla ilgili hadisleri duymasıdır.

لِمَا**/Limâ:** Bundan illet kastediliyor.

784. Buhârî, 2/147, (No: 1586); Müslim, 2/969, (No: 1333). **(Editör)**

785. Ma'mer bin Râşid, *el-Câmi'*, 11/422, (No: 20893); İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, 1/212, (No: 485); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 7/556, (No: 37902). **(Editör)**

فِي الصِّفَاتِ/**Sıfatlar hakkında:** Bundan avama sıfatlardan bahsetmenin câiz olduğu anlaşılıyor.

اِسْتِنْكَارًا/**İnkâr ederek:** Bu sıfatların mânalarını inkâr ettiğinden dolayı.

مَا فَرْقُ هَؤُلَاءِ؟/**Bunların birbirinden farkı nedir?:** Yani neden korkuyor, endişeleniyorlar?

يَجِدُونَ رِقَّةً عِنْدَ مُحْكَمِهِ/**Muhkemlerinde bir yumuşaklık buluyorlar:** Yani Kur'ân'ın muhkemleri.

مُحْكَم/**Muhkem:** Mânası açık olanlar.

وَيَهْلِكُونَ عِنْدَ مُتَشَابِهِهِ/**Müteşâbihleri konusunda da helak oluyorlar:**

مُتَشَابِه/**Müteşâbih:** Mânası gizli olan.

İsim ve sıfatlardaki müteşâbihlik ise keyfiyetindeki meçhullüktür. Mânası ise bilinir.

Bu hadisin konuyla münasebeti: Sıfatlardan bir şeyi inkâr edenler helak olanlardandır.

RA'D SÛRESİ 30. ÂYETİN NÜZÛL SEBEBİ:

وَلَمَّا سَمِعَتْ قُرَيْشٌ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ: {الرَّحْمَنَ} أَنْكَرُوا ذَلِكَ. فَأَنْزَلَ اللهُ فِيهِمْ: {وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ}.

Kureyşliler, Allah Rasûlü'nün *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **"Rahmân" ismini zikrettiğini işittiklerinde bunu inkâr ettiler. Allah da onlar hakkında şu âyeti indirdi: "Onlar ise Rahman olan Allah'ı inkâr ediyorlar."** *(Ra'd, 30).*[786]

İbn Cerîr zayıf bir sened ile bunu zikretmiştir. Aynı zamanda bunda mürsellik de vardır.

Mesele: Sıfatlardan ve isimlerden bir şey inkâr eden ve yalanlayanın hükmünü öğrendik. Bunlardan bir şeyleri bilmeyenin hükmü nedir?

786. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 16/446. **(Editör)**

Cevap: Şayet isim ve sıfatlar gizli olmayan sıfatlardan ise hayat, vücûd, kudret, ulûhiyet, rızık gibi; büyük küfürdür. Cehalet bunda mazeret olmaz.

Şayet isim ve sıfatlar herkes tarafından bilinmeyen gizli meselelerden ise burada cehaletle mazur görülür. Nüzûl, ru'yet, yed sıfatları gibi.

{بَابُ: قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ﴾ [النحل: 83] .}

[41.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ONLAR ALLAH'IN NİMETİNİ BİLİRLER, ONU İNKÂR EDERLER ..." (NAHL, 83) KAVLİ HAKKINDA

قَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ} [النحل: 83] .

قَالَ مُجَاهِدٌ مَا مَعْنَاهُ: هُوَ قَوْلُ الرَّجُلِ: هَذَا مَالِي، وَرِثْتُهُ عَنْ آبَائِي.

وَقَالَ عَوْنُ بْنُ عَبْدِ اللهِ: يَقُولُونَ: لَوْلَا فُلَانٌ لَمْ يَكُنْ كَذَا.

وَقَالَ ابْنُ قُتَيْبَةَ: يَقُولُونَ: هَذَا بِشَفَاعَةِ آلِهَتِنَا.

وَقَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ -بَعْدَ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الَّذِي فِيهِ: "إِنَّ اللهَ تَعَالَى قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ.." الْحَدِيثُ، وَقَدْ تَقَدَّمَ -وَهَذَا كَثِيرٌ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، يَذُمُّ سُبْحَانَهُ مَنْ يُضِيفُ إِنْعَامَهُ إِلَى غَيْرِهِ، وَيُشْرِكُ بِهِ.

قَالَ بَعْضُ السَّلَفِ: هُوَ كَقَوْلِهِمْ: "كَانَتِ الرِّيحُ طَيِّبَةً، وَالْمَلَّاحُ حَاذِقًا"، وَنَحْوُ ذَلِكَ مِمَّا هُوَ جَارٍ عَلَى أَلْسِنَةِ كَثِيرٍ.

Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyurmaktadır: "Onlar Allah'ın nimetini bilirler sonra onu inkâr ederler..."**[787]

Mücâhid dedi ki: Bunun mânası şudur: "Adamın 'Bu benim malımdır. Ben, onu babalarımdan miras aldım.' sözüdür."[788]

---

787. Nahl, 83.

788. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 17/273. **(Editör)**

Avn bin Abdullah da şöyle demiştir: "'Filan olmasaydı şöyle olmayacaktı' derler."[789]

İbn Kuteybe şöyle der: "'Bu bizim ilahlarımızın şefaatleriyledir' derler."[790]

Ebu'l-Abbas, Zeyd bin Hâlid'in; *"Allah Teâlâ, 'Kullarımdan kimi bana iman ederek sabahladı, kimileri de beni inkâr ederek' buyurdu.'*[791] Hadisinden sonra şöyle demiştir: 'Kur'ân ve Sünnet'te bunun benzeri çoktur. Allah *(celle celâluhû)* **nimetlerini başkalarına izafe edenleri zemmediyor."**[792]

Seleften bazıları şöyle demiştir: "Bu, onların şu sözü gibidir: 'Rüzgâr güzeldi ve gemi kaptanı ustaydı."[793] **Ve bunun benzeri olup insanların dillerinde dolaşan sözler.**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu ve sonraki bâb nimetleri Allah'tan başkasına izafe edenlerin hükmü hakkındadır.

İKİNCİ MESELE: BÂBIN TERCEMESİ

"Nimetleri Allah'tan Başkasına İzafe Edenin Hükmü"

ÜÇÜNCÜ MESELE: NİMETLERİ ALLAH'TAN BAŞKASINA İZAFE ETMENİN KISIMLARI

Birinci Kısım: İnkâr izafesi: Bu, Allah'tan başkasına icat ve yaratma açısından nispet edilendir. Bu büyük küfürdür. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ

789. Bkz. a.g.e, 17/273. **(Editör)**

790. Bkz. a.g.e, 17/273. **(Editör)**

791. Buhârî, 1/169, (No: 846); Müslim, 1/83, (No: 71). **(Editör)**

792. İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 8/33. **(Editör)**

793. Bkz. a.g.e. 8/33. **(Editör)**

"...Allah'tan başka yaratıcı mı var...?"[794]

İkinci Kısım: İtaati ve şükrü terk etme nankörlüğü: Kendisine *küfrân-ı nimet* denilen budur. Bu kısım haramdır. Naslardan kendisine küfür denilip, büyük küfür derecesine ulaşmayan küfürler, nimet küfrüdür. Günah ve kebâir/büyük günahlar bâbından olanlar ise haramlardır.

Üçüncü Kısım: Allah'ı *(celle celâluhû)* unutma nankörlüğü: Bu, Allah'ı *(celle celâluhû)* unutarak nimetleri şer'î ve kaderî sebeplere izafe etmektir. Bunun hükmü sözlü olan küçük şirktir.

Bunun misali şudur: Şifayı doktorun maharetine izafe etmek. Allah'ın ona şifa verdiğini hatırlamaması.

"Rüzgâr güzel olunca kurtuluş hasıl oldu" cümlesi de buna misaldir. Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye'nin sözlerinde bunu tamamlayıcı şey gelecek.

DÖRDÜNCÜ MESELE: NİMETLERİ SEBEPLERİNE İZAFE ETMEK BİRKAÇ KISIMDIR:

1- Nimetleri kendi şer'î ve kaderî sebeplerinin dışındaki sebeplere nispet etmek: Şifayı muskalara nispet etmek gibi. "Halka ve İp Bağlama Bâbı"nda büyük bir kısmı geçmişti. Yüzüğün karı-koca arasında sevgiye sebep olduğuna inanmak gibi. Arabaya onu nazardan korusun diye Kur'ân koymak. Bunlar küçük şirktendir. Bazen büyük şirk de olur. Çocuğun meydana gelmesini kabirde yatanlara nispet etmek büyük şirktendir. İbn Kuteybe'nin naklettiği "Bu bizim ilahlarımızın şefaatiyledir" sözü de buna hamledilir.

2- Nimetleri şer'î ve kaderî sebeplerine nispet etmek: İlacın şifaya sebep olması, alışverişin rızka sebep olması, ordunun gücünün zafere sebep olması, köpeğin nöbetinin hırsızların kaçmasına sebep olması ve benzeri şeyler. Bunları sebeplerine şartları ile nispet etmek câizdir.

Birinci Şart: Sebebin rütbesini Allah'ın faziletinin rütbesinden sonra yapacak. "Şayet Allah'ın yardımı olmasaydı, sonra ilaç olmasaydı şifa hasıl olmayacaktı" diyecek. "Allah, sonra ordunun gücü olmasaydı zafer olmazdı" diyecek. Bu şart; övgü ve medihte geçerli olan şarttır.

---

794. Fâtır, 3.

Ancak haber bâbında zikreder ise bu şart geçerli değildir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* amcası hakkında söylediği gibi:

لَوْلا أَنَا لَكَانَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ

"Eğer ben olmasaydım cehennemin en dibinde olacaktı."[795] Bunu haber verme cihetinden söylemiştir. Yine bunun gibi şu hadistir:

وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ

"Eğer kavmin küfürden yeni çıkmamış olsalardı..."[796]. Buhârî nakletmiştir.

BEŞİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

بَابُ: قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ﴾ [النحل: 83] .

Allah Teâlâ'nın **"Onlar Allah'ın nimetini bilirler, onu inkâr ederler..."** *(Nahl, 83)* Kavli Bâbı.

Allah'ın *(celle celâluhû)*; **"يَعْرِفُونَ/Bilirler..."** sözündeki bilmekten burada *amel ederler* kastediliyor. Fiildeki zamir kâfirlere döner.

نِعْمَتَ اللَّهِ/Allah'ın nimetlerini: Nimet (النِّعْمَة) kelimesi muzâftır ve müfret tekildir. Ancak muzâf olan müfret umum ifade eder. Yani Allah'tan olan bütün nimetleri bilirler.

"Nimet" kelimesinin "Allah" lafzına izafesi sıfatın mevsufuna izafesi bâbındandır.

ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا/Sonra onu inkâr ederler: Ya cuhûd inkârı ile inkâr ederler ya da unutma inkârı ile inkâr ederler. Bu inkârların hepsi meydana gelir.

Sonra musannif âyet için üç tefsir zikretmiştir. Bazıları tâbiînden, bazıları ise başkalarındandır.

---

795. Buhârî, 5/52, (No: 3883); Müslim, 1/194, (No: 209). **(Editör)**

796. Buhârî, 2/147, (No: 1586); Müslim, 2/969, (No: 1333). **(Editör)**

[MÜCÂHİD'İN BU ÂYETE YAPTIĞI TEFSİR]

قَالَ مُجَاهِدُ مَا مَعْنَاهُ: هُوَ قَوْلُ الرَّجُلِ: هَذَا مَالِي، وَرِثْتُهُ عَنْ آبَائِيَ.

Mücâhid dedi ki: Bunun mânası şudur: "Adamın 'Bu benim malımdır. Ben, onu babalarımdan miras aldım.' sözüdür."[797]

Mücâhid'in âyete olan tefsiri ile başlamıştır. Tâbiîn tefsiri, sahâbenin âyeti tefsir etmesi gibi değildir. Çünkü sahâbenin tefsirinin çoğu merfû hükmündedir. Tâbiîn tefsiri ise misal bâbından tefsirdir.

قَالَ مُجَاهِدُ مَا مَعْنَاهُ/**Mücâhid dedi ki: Mânası şudur:** Musannif burada Mücâhid'in kelamının mânasını zikretmiştir. Lafızların mânasını bilen için kelamı mânasıyla rivâyet etmesi câizdir. Zikrettiği mânanın kelama eksiklik, tahrif getirmemesi kaydıyla.

Şârih ise Mücâhid'in kelamının lafızlarını zikretmiştir ki Mücâhid şöyle demiştir: "Bunlar, evler, hayvanlar ve kendilerinden rızıklandıkları şeylerdir. Demir ve kumaştan olan giysilerdir. Kureyş'in kâfirleri bunu bilip sonradan inkâr ediyorlardı ve şöyle diyorlardı: 'Bunlar babalarımızındı. Bize miras bıraktılar.'"[798] Bunu İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim rivâyet etmişlerdir.

Buna binaen kişinin şöyle söylemesi: "Bu benim malımdır. Babam bana miras bıraktı." Bu nimet nankörlüğüdür.

Ancak hangi bâbdan olanı: Haber bâbından olanı mı yoksa senâ ve medh (övgü) bâbından olanı mı?

Haber bâbından bu cümleyi kullanmak câizdir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisi de bu bâbdandır: يَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ، سَلِينِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتِ *"Ey Fâtıma! Malımdan dilediğini iste..."*[799] Yüce Allah da şöyle buyuruyor: وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ **"...Anne ve babasının miras bıraktığı..."**[800] Şayet biri "bu mal sana nereden geldi?" derse ve sen "babamdan miras kaldı" dersen bu câizdir.

---

797. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 17/273. **(Editör)**

798. Bkz. *Câmi'u'l-Beyân*, 17/273; *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 7/2296, (No: 12621). **(Editör)**

799. Buhârî, 4/185; Müslim, 1/192, (No: 205). **(Editör)**

800. Nisâ, 11.

Ancak medh ve şükür bâbından ise "bu Allah'ın faziletidir. Sonra babamdan miras kaldı" demesi gerekir. Mücâhid'in sözü de buna yorumlanır.

قَوْلُ الرَّجُلِ/**Adamın sözü:** Bu cümle, kadınların söylediklerini hükmün altına girmekten çıkarmaz.

Mücâhid'in sözünün konu ile münasebeti: Şükür ve medh açısından nimetleri Allah'tan *(celle celâluhû)* başkasına nispet edenler vâcip olan tevhidin kemaline aksi bir şey yapmıştır.

[AVN BİN ABDULLAH'IN TEFSİRİ]

İkinci Tefsir: Avn bin Abdullah'ın sözüdür. O tâbiîndendir.

Tâbiîn: Sahâbeyi görüp iman üzere ölendir.

Tâbiîn üç tabakadır:

1- Sahâbîlerden çok kişiyi gören. Bu tâbiînin büyüklerindendir.

2- Bir ya da iki sahâbeyi gören. Bu da tâbiînin küçüklerindendir.

3- Bu ikisi arasında olan. O da tâbiînin vasat olanlarındandır.

وَقَالَ عَوْنُ بْنُ عَبْدِ اللهِ: يَقُولُونَ: لَوْلَا فُلَانٌ لَمْ يَكُنْ كَذَا.

Avn bin Abdullah (âyet hakkında) şöyle demiştir: '"Filan olmasaydı böyle olmazdı' derler."[801]

لَوْلَا فُلَانٌ لَمْ يَكُنْ كَذَا/**Filan olmasaydı böyle olmazdı.**

Bu kısım nimet nankörlüğü kısmındandır. Bu "keşke" mânasına gelen "levlâ/لَوْلَا" lafzına özeldir. Bu cümlede nimet Allah'tan başkasına izafe edilmiş. Bu da medh ve şükür bâbından söylenmiştir. Bu lafız şirkî lafızlardandır. Bu küçük şirk bâbındandır. Çünkü o, Allah'ı nimetlerde birlememiştir.

لَوْلَا فُلَانٌ/Eğer filan olmasaydı: Kastedilen filanın ya şer'î ya da kaderî sebep olması şart koşulur.

801. Bkz. *Câmi'u'l-Beyân*, 17/273. **(Editör)**

[İBN KUTEYBE'NİN TEFSİRİ]

Üçüncü Tefsir: İbn Kuteybe'nin tefsiridir.

وَقَالَ ابْنُ قُتَيْبَةَ: يَقُولُونَ: هَذَا بِشَفَاعَةِ آلِهَتِنَا.

İbn Kuteybe şöyle der: "'Bu bizim ilahlarımızın şefaatleriyledir' derler."[802]

يَقُولُونَ/**Derler:** Fiildeki zamir kâfirlere döner. Şârih İbn Kâsım'ın dediği gibi. Bunu rızık ve diğer nimetler bâbından; ister haber isterse de medh ve şükür cihetinden söylerler.

بِشَفَاعَةِ/**Şefaatiyle:** Kelimenin başındaki be (بِ) harf-i cerri sebebiyet içindir.

آلِهَتِنَا/**İlahlarımız:** Bu lafız *ilah* (إله) kelimesinin çoğuludur. Yani *mâbudlarımız* demektir.

Onların bu cümlesi mutlak olarak şirktir. Burada haber ve inşâ olduğu söylenemez. Çünkü şefaat nimetler için ne şer'î ne de kaderî sebep değildir. Burada iki şeyi bir arada toplamışlardır:

1- Büyük şirk.

2- Nimetlerin, sebeplerinin dışında bir şeye nispet edilmesi. Buradaki nispet inkâr nispetidir.

[İBN TEYMİYYE'NİN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَقَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ -بَعْدَ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الَّذِي فِيهِ: "إِنَّ اللهَ تَعَالَى قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ.." الْحَدِيثُ، وَقَدْ تَقَدَّمَ -وَهَذَا كَثِيرٌ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، يَذُمُّ سُبْحَانَهُ مَنْ يُضِيفُ إِنْعَامَهُ إِلَى غَيْرِهِ، وَيُشْرِكُ بِهِ.

قَالَ بَعْضُ السَّلَفِ: هُوَ كَقَوْلِهِمْ: "كَانَتِ الرِّيحُ طَيِّبَةً، وَالْمَلَّاحُ حَاذِقًا"

802. Bkz. *Câmi'u'l-Beyân*, 17/273. **(Editör)**

Ebu'l-Abbas, Zeyd bin Hâlid'in; *"Allah Teâlâ, 'Kullarımdan kimi bana iman ederek sabahladı, kimileri de beni inkâr ederek' buyurdu."*[803] hadisinden sonra şöyle demiştir: 'Kur'ân ve Sünnet'te bunun benzeri çoktur. Allah *(celle celâluhû)* **nimetlerini başkalarına izafe edenleri zemmediyor. Seleften bazıları şöyle demiştir: 'Bu, onların şu sözü gibidir: 'Rüzgâr güzeldi ve gemi kaptanı ustaydı."**[804]

وَقَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ/**Ebu'l-Abbas der ki:** Bu onun künyesidir. Evlenmemiştir. Ona Ebu'l-Abbas denmesi sadece künye açısındandır.

Ona Ebu'l-Abbas denmesi bana göre Şeyhulislâm denmesinden daha evladır. Çünkü Şeyhulislâm denmesinde umumluk vardır. "Kâdı'l-Kudât Diye İsimlendirilme..." bâbında daha fazla açıklama gelecektir.

Buradaki Şâhid: Ebu'l-Abbas'ın hadise düştüğü nottur. Şöyle demiştir: "وَهَذَا كَثِيرٌ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، يَذُمُّ سُبْحَانَهُ مَنْ يُضِيفُ إِنْعَامَهُ إِلَى غَيْرِهِ، وَيُشْرِكُ بِهِ/**Bu Kur'ân ve Sünnet'te çoktur, Allah** *(celle celâluhû)***, nimetlerini başkasına izafe edip şirk koşanları yeriyor."**

Buna *unutma ve izafe inkârı* denir. Nimetleri medh ve şükür cihetinden Allah'tan başkasına izafe etmek câiz değildir.

Ebu'l-Abbas bunun hükmünü açıklamış ve şirk olduğunu söylemiştir.

Ancak şirkin hangi kısmındandır? Meselede tafsilat vardır:

Nimetler mahluka izafe edilip onun fâil ve mucit olduğuna itikat edilirse bu rubûbiyet tevhidinde büyük şirk olur.

Nimetler sebep olması cihetiyle mahluka izafe edilip fâilin Allah olduğu itikat edilirse ve şayet mahluk sebep ise bu küçük şirk olur. Ancak nimetin kendisine izafe edildiği mahluk ne şer'î ne de kaderî sebep değilse bu da küçük şirktir. Ancak şirk üzerine şirk ziyade olmuş olur.

Ebu'l-Abbas nimetlerin Allah'tan başkasına izafe edilmesine misaller vermiştir.

803. Buhârî, 1/169, (No: 846); Müslim, 1/83, (No: 71). **(Editör)**

804. İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 8/33. **(Editör)**

Birinci Misal: "Rüzgâr güzeldi ve bizim için kurtuluş hasıl oldu." Kurtuluş; medh ve şükür olarak rüzgâra izafe edilmiştir.

İkinci Misal: "Kaptan uzmandı ve boğulmaktan kurtulduk" kurtuluş kaptanın uzmanlığına nispet edilmiştir.

Güncel misaller de böyledir: "Şayet şoför ya da pilot uyanık olmasaydı başımıza kaza gelecekti."

"Şayet ticarette onun mahareti ve tecrübesi olmasaydı kâr olmazdı."

"Ordu eğitimli olduğu için zafer hasıl oldu" ve bunun gibi dillerinde dolaşan cümleler.

Musannifin; "اَلْسِنَة/**Lisanlar**" sözü: Bu bize bu sözlerin kalbî bir itikat olarak değil de sadece dille söylenen sözler olduğunu ifade ediyor.

كَثِير/**Çoktur:** Bu, lafızların dikkatlice kullanılmasındandır. Çünkü *çok* lafzını kullanmak umum ifade eden lafızlar kullanmaktan daha evladır.

Görürsün ki ticaret yapanlar belli bir zenginliğe ulaştıklarında kendilerine ticaret hayatı hakkında sorulduğunda ya da ticaret hayatı hakkında hatıralarını yazdığı zaman ulaştığı noktaya ne kadar çalıştığını becerikli olduğunu zikreder. Bunu Allah'ın faziletine nispet etmez. Bu nimetlerdeki şirktir. Çünkü o Allah'ın faziletini unutmuştur.

{بَابُ: قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿فَلا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَاداً وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾. [البقرة: 22] .}

[42.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "...O HALDE SİZLER BİLDİĞİNİZ HALDE ALLAH'A EŞLER KOŞMAYIN." (BAKARA, 22) KAVLİ HAKKINDA

قَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {...فَلا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَاداً وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ} . [البقرة: 22] .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الآيَةِ: الأَنْدَادُ: "هُوَ الشِّرْكُ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ عَلَى صَفَاةٍ سَوْدَاءَ فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ؛ وَهُوَ أَنْ تَقُولَ: وَاللهِ، وَحَيَاتِكَ يَا فُلَانُ وَحَيَاتِي، وَتَقُولُ: لَوْلَا كُلَيْبَةُ هَذَا لَأَتَانَا اللُّصُوصُ، وَلَوْلَا الْبَطُّ فِي الدَّارِ لَأَتَانَا اللُّصُوصُ، وَقَوْلُ الرَّجُلِ لِصَاحِبِهِ: مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ، وَقَوْلُ الرَّجُلِ: لَوْلَا اللهُ وَفُلَانٌ، لَا تَجْعَلْ فِيهَا فُلَاناً هَذَا كُلُّهُ بِهِ شِرْكٌ" رَوَاهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ.

وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ" رَوَاهُ التِرْمِذِيُّ وَحَسَّنَهُ، وَصَحَّحَهُ الْحَاكِمُ.

وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " لَأَنْ أَحْلِفُ بِاللهِ كَاذِبًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحْلِفَ بِغَيْرِهِ صَادِقًا ".

وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ فُلَانٌ، وَلَكِنْ قُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

وَجَاءَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ، أَنَّهُ يَكْرَهُ أَنْ يَقُولَ: أَعُوذُ بِالله وَبِكَ، وَيَجُوزُ أَنْ يَقُولَ: بِاللهِ ثُمَّ بِكَ. قَالَ: وَيَقُولُ: لَوْلَا الله ثُمَّ فُلَانٌ، وَلَا تَقُولُوا: لَوْلَا الله وَفُلَانٌ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "...O halde sizler bildiğiniz halde Allah'a eşler koşmayın."[805]

İbn Abbas âyet hakkında şöyle demiştir: "Endâd: Kara gecede kara taşın üstündeki karıncanın ayak seslerinden daha gizli olan şirktir. Bu senin şöyle demendir: 'Allah'a yemin olsun, ey filan senin hayatına yemin olsun ve benim hayatıma yemin olsun'. Ya da şöyle demendir: 'Şayet filanın köpekleri olmasaydı bize hırsız gelecekti. Şayet evde kazlar olmasaydı hırsız gelecekti.' Yine kişinin arkadaşına söylediği şu sözü: 'Allah diledi ve sen diledin.' Yine kişinin şu sözü: 'Allah ve falan olmasaydı...' Falanı cümleye koymayın. Bunların hepsi Allah'a şirktir."[806] **İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.**

Ömer bin Hattâb'dan *(radıyallâhu anhu)* **rivâyet edildiğine göre Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurmuştur:** ***"Her kim Allah'tan başkası ile yemin ederse, kâfir ya da müşrik olmuştur."***[807] **Tirmizî rivâyet edip hasen demiştir. Hâkim sahîh demiştir.**

İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)* **da şöyle demiştir: "Allah'ın adıyla yalan yere yemin etmem, bana başkasının adıyla doğru yemin etmemden daha sevimlidir."**[808]

Huzeyfe'den *(radıyallâhu anhu)* **onun da Rasûlullah'tan** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Allah diledi ve filan diledi demeyin. Fakat Allah diledi sonra filan diledi deyin."***[809] **Ebû Dâvûd sahîh senedle rivâyet etmiştir.**

---

805. Bakara, 22.

806. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 1/62, (No: 229). **(Editör)**

807. Tirmizî, 4/110, (No: 1535); Hâkim, *Müstedrek*, 1/65, (No: 45). Abdullah İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* rivâyet etmişlerdir. **(Editör)**

808. Taberânî, *el-Kebîr*, 9/183, (No: 8902); Abdurrezzâk, *Musannef*, 8/468, (No: 15929); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 3/79, (No: 12281). **(Editör)**

809. Ahmed, *Müsned*, 38/370, (No: 23346); Ebû Dâvûd, 4/295, (No: 4980). **(Editör)**

İbrâhim en-Nehaî'den nakledildiğine göre o: "'Allah'a ve sana sığınıyorum' demeyi kerih görürdü. Ancak 'Allah'a sonra sana' demeyi câiz görürdü.[810] Ve dedi ki: 'Şayet Allah sonra filan olmasaydı' deyin. 'Allah ve filan olmasaydı' demeyin.[811]

Şârih dedi ki:

1- Bu bâb bir önceki bâba gerçekten çok benziyor. Ancak bu bâbda Allah'tan başkası adıyla yemin etme ile alakalı ziyadeler vardır.

2- Dilemede eşit tutmayla alakalı şeyler var.

3- Sığınma kalıplarında eşit tutmayla alakalı şeyler var. Levlâ (keşke) kelimesinin övgüde kullanılmasıyla alakalı şeyler var. Bunların hepsini cemeden lafızlardaki şirktir.

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu ve bundan önceki bâb rubûbiyet tevhidine taalluk eden bâblardandır. Allah'ı *(celle celâluhû)*; nimetlerde, meşîette ve tâzimde birlemek gerekir.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

لَا**/Lâ:** Nehiy lâ'sıdır. Kaide ise nehyin, haramlığı gerektirdiğidir.

الْأَنْدَادُ**/Endâd:** *Nidd* (النِّدّ) kelimesinin çoğuludur. Yani; Allah'a benzer ve denkler edinmeyin.

وَأَنْتُمْ/Ve siz: Vâv (و), vâv-ı hâliyedir. Kendisinden sonra gelen cümle mahallen mensup olup hâldir.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْآيَةِ**/İbn Abbas âyet hakkında şöyle demiştir:** Buna sahâbe tefsiri denir. Sahâbenin tefsiri İsrâiliyat'tan olmadığı biliniyorsa merfû hükmündedir.

---

810. Ma'mer bin Râşid, *el-Câmi'*, 11/27, (No: 19811); Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 12/361. **(Editör)**

811. İbn Ebi'd-Dünya, *es-Samt ve Âdâbu'l-Lisân*, s. 193, (No: 344). **(Editör)**

ÜÇÜNCÜ MESELE: [GİZLİ ŞİRK HAKKINDA]

Bu şirki gizli olarak vasfetmiştir. Gizli olmasının sebebi ondan kurtulmak zor olduğundan dolayıdır. Ancak doğruya daha yakın olan gizlidir. Çünkü ona karşı uyanık olmak ve ondan sakınmak zordur. Ondan kurtulmak değil.

I. Gizli Şirk; Büyük ve Küçük Şirkin Karşısında Bir Kısım mıdır, Yoksa Onlardan Bir Kısım mıdır?

Mesele ihtilâflıdır:

Birinci Görüş: O başlı başına bir kısımdır. Buna binaen şirki üç kısma ayırıyorlar; Büyük, küçük ve gizli şirk. Bu Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb'ın tercihidir.

İkinci Görüş: O diğerlerinden bir kısımdır. Buna göre şirk büyük ve küçük olmak üzere iki kısımdır. Büyük şirk ise iki kısımdır; açık ve gizli olan şirk. Küçük şirk de iki kısma ayrılır; açık ve gizli. Bu doğruya daha yakın olan görüştür. Her durumda da ıstılahlarda tartışma yoktur.

Biri şöyle diyebilir: Büyük şirk nasıl gizli olur?

Deriz ki: Mekân bâbından gizli sayılır. Kalp şirkleri gizli sayılır.

[İBN ABBAS'IN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي الْآيَةِ: الْأَنْدَادُ: "هُوَ الشِّرْكُ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ عَلَى صَفَاةٍ سَوْدَاءَ فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ؛ وَهُوَ أَنْ تَقُولَ: وَاللهِ، وَحَيَاتِكَ يَا فُلَانُ وَحَيَاتِي، وَتَقُولُ: لَوْلَا كُلَيْبَةُ هَذَا لَأَتَانَا اللُّصُوصُ، وَلَوْلَا الْبَطُّ فِي الدَّارِ لَأَتَانَا اللُّصُوصُ، وَقَوْلُ الرَّجُلِ لِصَاحِبِهِ: مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ، وَقَوْلُ الرَّجُلِ: لَوْلَا اللهُ وَفُلَانٌ، لَا تَجْعَلْ فِيهَا فُلَانًا هَذَا كُلُّهُ بِهِ شِرْكٌ" رَوَاهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ.

İbn Abbas âyet hakkında şöyle demiştir: "Endâd: Kara gecede kara taşın üstündeki karıncanın ayak seslerinden daha gizli olan şirktir. Bu senin şöyle demendir: 'Allah'a yemin olsun, ey filan senin hayatına yemin olsun ve benim hayatıma yemin olsun'. Ya da şöyle demendir: 'Şayet filanın köpekleri olmasaydı bize hırsız gelecekti. Şayet evde kazlar olmasaydı hırsız gelecekti.' Yine kişinin arkadaşına söylediği şu sözü:

'Allah diledi ve sen diledin.' Yine kişinin şu sözü: 'Allah ve falan olmasaydı...' Falanı cümleye koymayın; bunların hepsi Allah'a şirktir."[812] **İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.**

أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ/**Karıncanın ayak seslerinden daha gizlidir:** Çok gizli olduğundan dolayı karıncayı tercih etmiştir.

صَفَاةٍ سَوْدَاءَ/**Kara taş:** Yani düz taş.

فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ/**Kara gecede:** Karıncanın ayak seslerinin duyulmayıp görülmemesinde bu daha fazla mâna ifade eder.

I. İbn Abbas Gizli Şirke Dört Misal Vermiştir:

Birinci Misal: Yeminle alakalıdır. Ona şu cümleyle misal vermiştir: **"**وَاللهِ وَحَيَاتِكَ يَا فُلَانُ/**Allah'a ve senin hayatına yemin olsun ey filan".** Allah'tan başkası adına yemin etmek Allah'a ortak koşmaya girer. İkinci hadiste yeminle ilgili daha fazla açıklama gelecektir.

İkinci Misal: "لَوْلَا كُلَيْبَةُ هَذَا/**Şayet bunun köpekleri olmasaydı..."** Bu bir şeyi şer'î ya da kaderî sebebine nispet etmektir. Ancak asıl nimet vereni unutarak medh ve şükür olarak cümleyi kullanmıştır.

Bu lafızdaki şirk tarafı şudur: O hırsızlardan kurtulmayı köpeklerin uyanık olmasına nispet etmiştir. **"**وَلَوْلَا الْبَطُّ فِي الدَّارِ لَأَتَانَا اللُّصُوصُ/**Evde kazlar olmasaydı bize hırsızlar gelecekti."** Hırsızlardan kurtulmayı kazların uyandırmasına nispet etmiştir.

Vâcip olan şöyle demesidir: "Şayet Allah sonra da onun (yani falan kişinin) köpekleri olmasaydı ve şayet Allah sonra da kazlar olmasaydı hırsız gelecekti." "ثُمَّ/Sonra" atıf harfini burada kullanmak vâciptir.

II. Mesele: Hey Şeyde "Şayet önce Allah sonra filan olmasaydı" Denilmesi mi Gerekir?

Bunda tafsilat vardır:

1- Musibetler bâbında denmesi gerekmez. Şöyle denilmez: "Önce Allah sonra sürat/hız olamasaydı kaza yapmazdık."

812. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 1/62, (No: 229). **(Editör)**

2- Ayıp, özür bâbında da denilmez. "Önce Allah sonra bizim gevşekliğimiz olmasaydı yenilmezdik." Buna delil Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisidir: وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ "...*Şer sana nispet edilmez...*"[813]

3- Allah'ın kendinden tenzih edildiği şeylerde de söylenmez. Şöyle denmez: "Önce Allah sonra şöyle olmasaydı" Allah'ın tenzih edindiği şeyler denmez.

4- Haber bâbında da söylenmesi gerekli olmayan yerde söylenmez. Hadiste geldiği üzere: لَوْلا أَنَا لَكَانَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ *"Eğer ben olmasaydım cehennemin en dibinde olacaktı."*[814]

5- Şükür ve medh bâbında ise bunu söylemek vâciptir.

Üçüncü Misal: Adamın arkadaşına şu sözüdür: **"مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ/Allah diledi ve sen diledin."** Bu şirktir. Çünkü arkadaşını meşîette Allah'a denk tutmuştur. Bu mesele için müstakil bir bâb gelecek.

Dördüncü Misal: "لَوْلاَ اللهُ وَفُلَانٌ/Şayet Allah ve filan olmasaydı." Bu da şirktendir. Çünkü sebep olmadan mahluku Hâlık'a denk tutmuştur. Bu "Şayet filanın köpeği olmasaydı, bize hırsız gelecekti" cümlesinden farklıdır. Çünkü bu cümlede unutmakla beraber nispet vardır.

"لَوْلاَ اللهُ وَفُلَانٌ/Şayet Allah ve filan olmasaydı" cümlesinde sebebiyet, denk tutma vardır.

لَا تَجْعَلْ فِيهَا فُلَاناً/Filanı cümlene koyma: Cümlenin başındaki lâ, nâhiye'dir. Bu da böyle bir cümle kullanmanın haram olduğuna delâlet eder.

Filanı cümleye koyma: Bu her durumdan değildir. Bu filanın Allah'ın *(celle celâluhû)* üzerine vâv atıf harfi ile atfedildiğinde böyledir. Ancak filan "ثُمَّ/sonra" kelimesi ile atfedildiğinde bu câiz olur.

---

813. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, 1/29, (147); Ahmed, *Müsned*, 2/84, (No: 803); İbn Hibbân, 5/72, (No: 1773); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 4/493, (No: 2864). **(Editör)**

814. Buhârî, 5/52, (No: 3883); Müslim, 1/194, (No: 209). Buradaki ihbar/haber verme gerekli olan ve Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* has bir söylemdir. Şârihin istisna ettiği budur. **(Editör)**

هَـذَا كُلُّـهُ بِـهِ شِـرْكٌ/**Bunların hepsi O'na ortak koşmaktır:** Bu İbn Abbas'ın zikredilen lafızlarla ilgili hükmüdür.

Bu büyük şirk midir, küçük şirk midir?

Şirk lafzı nekre olarak geldiğinde küçük şirke yorumlanır. Bu lafızlar kendisine itikat bitişmedikçe ve ulûhiyet ve rubûbiyetteki şirke yükselmedikçe küçük şirk lafızlarıdır.

[ÖMER BİN HATTÂB HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ" رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَّنَهُ، وَصَحَّحَهُ الْحَاكِمُ.

Ömer bin Hattâb'dan *(radıyallâhu anhu)* **rivâyet edildiğine göre Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurmuştur:** ***"Her kim Allah'tan başkası ile yemin ederse, kâfir ya da müşrik olmuştur."***[815] **Tirmizî rivâyet edip hasen demiştir. Hâkim sahîh demiştir.**

Musannif; عَنْ عُمَرَ **"Ömer'den"** dedi**:** Doğru olan ise bunun İbn Ömer'den olmasıdır.

مَـنْ/**Men:** Şart içindir. Umuma delâlet eder. Ancak cahil, unutan ve ikrah altında olan bundan istisna edilir.

Yeminin tarifi: Bir şeyi azamet sahibi bir şeyle desteklemeye denir.

بِغَيْرِ اللهِ/**Allah'tan gayrısıyla:** Yaratılmışlarla yemin etmesi gibi.

Buna misal: Şöyle demesidir: "Nebî'ye yemin olsun", "Kâbe'ye yemin olsun", "Şerefim üzere yemin ederim". Bunların hepsi Allah'tan başkasıyla yemin etmektir.

---

815. Tirmizî, 4/110, (No: 1535); Hâkim, *Müstedrek*, 1/65, (No: 45). Abdullah bin Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* rivâyet etmişlerdir. **(Editör)**

Güncel yemin lafızlarına misal: Çocukların dillerinde dolaşan şu lafızlardır: "Namazıma yemin olsun", "İbadetime yemin olsun", "Annem babam üzerine yemin ederim."

I. "Allah'ın Âyetlerine Kasem Olsun" Cümlesi de Buna Girer mi?

Âyetten kastedilen şeye göre tafsilat vardır.

Âyetten Kur'ân kastediliyorsa bu câizdir. Çünkü Kur'ân Allah'ın kelâmıdır. Bu günlerde de insanların dillerinde dolaşan budur. Âyetten Ay, Güneş gibi kevnî âyetleri/alâmetleri kastediyorsa bu câiz olmaz.

II. "بِذِمَّتِي/Zimmetimle" Kipi ile Yemin Etmek

Şayet kelimenin başındaki "bi/بِ" harf-i cerrinden "fî/فِي" mânası kastedilirse, yani "Sana sözüm benim zimmetimdedir, doğru söylemek benim zimmetimdedir." Bu şu hadisten dolayı câizdir:

وَلَكِنِ اجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّتَكَ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكَ

"...Fakat onlara kendi zimmetini ya da arkadaşlarının zimmetini koy...".[816] Tabi bundan yemin kastederse bu böyledir. Misal, ona "yemin et" denildiğinde o da "benim zimmetimdedir" derse bu câizdir. Zimmet, sorumluluk mânasındadır.

[III. "بِالْأَمَانَةِ/Emanetle" Lafzıyla Yemin Etmek]

Bu lafızlardan biri de "بِالْأَمَانَةِ/Emanetle" lafzıyladır. Bundan "bana yalansız ve fazlalık ve eksiklik olmadan hakikati haber ver" demeyi kastediyor. Buradaki "bi" harfi beraberlik mânasına gelmiş olur. Yani "bana emanetin beraberinde olduğunu (yani güvenirlikle) haber ver" demiş oluyor. Bu câizdir. Ancak yemini kastederse câiz olmaz. Şu hadisten dolayı:

مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا

816. Müslim, 3/1357, (No: 1731). **(Editör)**

"Emanetle yemin eden bizden değildir."[817] İmam Ahmed ve Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir. Bir de bâbımızda geçen İbn Ömer'in hadisinden dolayı câiz olmaz.

Ancak zahiren şirke benzeyen lafızlardan kaçınmak gerekir. "Emanetle" "Zimmetimle" gibi lafızlar terk edilir, kullanılmaz. Delili şu âyet-i kerîmedir:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا

"Ey İman edenler! Râina demeyin. 'Bize bak' deyin..."[818] Bir de şu hadistir:

دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يُرِيبُكَ

"Sana şüpheli gelen şeyleri şüphesiz şeylere terk et..."[819] ve Nu'mân *(radıyallâhu anh)*'ın şu hadisi:

وَبَيْنَهُمَا مُتَشَابِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِعِرْضِهِ وَدِينِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الْمُشْتَبِهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ

"... Ve bunların arasında insanlardan çoğunun bilmediği şüpheli şeyler vardır. Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa dinini ve ırzını korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüştür..."[820]

[IV. Hak, Ömür, Şeref ve Yüz Üzerine Yemin Etmek Gibi İnsanların Dillerinde Dolaşan Diğer Bazı Yemin Şekilleri]

"Hakka yemin olsun", "Allah'a yemin olsun" bu lafızlar câizdir. Çünkü bunlar Allah'a yemin etmektir. Hak Allah'tır *(celle celâluhû)*.

"Hakkın ömrüne yemin olsun", "Allah'ın ömrüne yemin olsun" bu da câizdir. Çünkü ömürden hayat kastediliyor.

Ama "Benim ömrüme yemin olsun", "Senin ömrüne yemin olsun" gibi cümlelere gelince bu cümlelerle yemin etmek sahih olmaz. Ancak yeminden

817. Ahmed, *Müsned*, 38/82, (No: 22980); Ebû Dâvûd, 3/223, (No: 3253). **(Editör)**

818. Bakara, 104.

819. Ahmed, *Müsned*, 3/249, (No: 1723); Tirmizî, 4/668, (No: 2518). **(Editör)**

820. Buhârî, 1/20, (No: 52); Müslim, 3/1219, (No: 1599). **(Editör)**

başka bir şey kastedilirse o zaman câiz olur. Kendisi ile hakikat kast edilmeyen "Ellerin kurusun" "Anan öle" cümlelerinde olduğu gibi. "Benim ömrüme yemin olsun'' cümlesi ile alakalı gelen rivâyetler de buna yorumlanır.

"Benim yüzüme yemin olsun", "Senin yüzüne yemin olsun" gibi cümleler kullanmak câiz değildir. Çünkü bunlar Allah'tan başkası ile yemin etmeye girer. Ancak bundan zimmet kastedilirse câiz olur. Şüpheli lafızlardan olduğundan dolayı bunu kullanmayı terk etmek daha evladır.

Bazen askerler ve bazıları şöyle yemin ederler: "Şerefim üzerine yemin ederim, Allah'a, vatana ve krala karşı görevimi yerine getirmek için var gücümle çalışacağım." Bu, iki sebepten dolayı câiz değildir:

1- Bu cümlede Allah'tan başkasına yemin etme vardır.

2- Yine cümlede Allah'ı, vatanı ve kralı eşit tutma var. Bu bazen küçük, bazen de büyük olacak bir şirktir.

فَقَدْ كَفَرَ**/Kâfir olmuştur:** Bu terim/cümle büyük küfre mi, küçük küfre mi delâlet ediyor? İlim ehline göre "kad/قَدْ" edatı küfür lafzına dahil olduğunda büyük küfre delâlet eder. O zaman kad elif-lâm mânasında olur. Yani el-küfr (الْكُفْر) mânasında olur. Şu hadisten dolayı:

الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ

"*Bizimle onlar arasındaki ahid namazdır. Kim onu terk ederse muhakkak kâfir olmuştur.*"[821] Ancak bu kaide bütün hadislerde geçerli değildir. Buradaki yeminin hükmü küçük küfür olmasıdır. Tabi kendisinde yemin ettiği şeyi Allah'a denk tutma itikadı yok ise hüküm böyledir.

Bunun küçük küfür olduğuna delil İbn Abbas'ın hadisindeki delâletu'l-iktirândır. Çünkü o hadiste buna küçük küfür olan şeyleri bitiştirmiştir. Bunun küçük küfür olması cumhurun görüşüdür.

أَوْ أَشْرَكَ**/Ya da müşrik olmuştur:** Yani muhakkak müşrik olmuştur. Hadisi Tirmizî rivâyet edip hasen demiştir. Hâkim ise sahîh demiştir.

---

821. Ahmed, *Müsned*, 38/20, (No: 22937); Tirmizî, 5/13, (No: 2621); Nesâî, 1/231, (No: 463); İbn Mâce, 1/342, (No: 1079). **(Editör)**

Hadisin konu ile münasebeti: Allah'tan başkasına yemin edenin onu Allah'a ortak koştuğuna delâlet ediyor.

[V. Anayasa-Yemin Metni Üzerine Yemin Etmek]

Güncel bir olay: Parlamentoya girildiğinde anayasaya saygı duyacağına yemin edilmesine gelince: Bu anayasanın içinde ne olduğunu bilerek kendi isteği ile olursa büyük küfür olur.

VI. Bir Mesele: [Allah'tan Başkasıyla Yemin Edildiğine Dair Gelen Hadis Hakkında]

Sahâbîlerden kiminin Allah'tan başkasıyla yemin ettiği sabit olmuştur;

أَفْلَحَ وَأَبِيهِ إِنْ صَدَقَ

"Babasına yemin olsun ki doğru söylediyse kurtulmuştur."[822] Bu Allah'tan başkasıyla yemin etmektir.

Buna Cevap: Âlimler buna beş şeyle cevap vermişlerdir. En güzeli, en sağlamı bunun neshedilmiş olmasıdır.

Neden neshe hamledilmiştir? İki sebepten dolayı:

1- Sahih bir şekilde deliller cemedilmediğinden.

2- Bu şekilde bir yeminin Câhiliye'de olan bir yemin olmasından.

Bazı sahâbîler Câhiliye'de kullanılan şeyi âdet edinmişlerdi. Sonra İslâm; tevhid ve Allah'ı yeminde tâzim etmede birlemekle geldi ve böylece Allah'tan başkasıyla yemin etmek nehyedildi. İki durumun sonuncusu tevhid olmuş oldu. Bu cümle önce ve sonra menzilinde olmuş oldu. Özellikle de bu Allah'tan başkasıyla yemin etmenin haram olduğunu söyleyen hadislere karşı değildir.

822. Müslim, 1/41, (No: 11); Ebû Dâvûd, 3/223, (No: 3252). Hadis hakkındaki açıklamalar için bkz. Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim*, 1/168 ve 11/105; *Sünen-u Ebî Dâvûd (Tahkîk: Şuayb el-Aranût)*, 1/292. **(Editör)**

[İBN MES'ÛD'UN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " لَأَنْ أَحْلِفُ بِاللهِ كَاذِبًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحْلِفَ بِغَيْرِهِ صَادِقًا ".

İbn Mes'ûd *(radıyallâhu anhu)* **da şöyle demiştir: "Allah'ın adıyla yalan yere yemin etmem, bana başkasının adıyla doğru yemin etmemden daha sevimlidir."**[823]

Bu ıstılahta mevkuf diye isimlendirilir.

أَحْلِفُ بِاللهِ/**Allah adıyla yemin etmem:** Bu Allah ile yemin etmektir.

كَاذِبًا/**Yalan yere:** Mensûb hâldir. Burada iyilik ve kötülük bir araya gelmiştir. Güzellik Allah adıyla yemin etmektir. Kötülük ise yalan söylemektir.

أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَحْلِفَ بِغَيْرِهِ صَادِقًا/**Bana başkasının adıyla doğru yemin etmekten daha sevimlidir.**

Bu büyük günahtır. Çünkü bu şirktir.

Bu eser küçük şirkin büyük günahlardan daha büyük olduğuna delâlet eder. O zinadan, yalandan ve içki içmekten daha büyüktür. Bazı insanlar küçük şirkin büyük günahlardan daha küçük olduğunu zannediyor. Bu doğru değildir.

Eseri Taberânî rivâyet etmiştir.

[HUZEYFE HADİSİNİN ŞERHİ]

وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ فُلَانٌ، وَلَكِنْ قُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

823. Taberânî, *el-Kebîr*, 9/183, (No: 8902); Abdurrezzâk, *Musannef*, 8/468, (No: 15929); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 3/79, (No: 12281). **(Editör)**

Huzeyfe'den *(radıyallâhu anhu)* **onun da Rasûlullah'tan** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Allah diledi ve filan diledi demeyin. Fakat Allah diledi sonra filan diledi deyin."*[824] Ebû Dâvûd sahîh senedle rivâyet etmiştir.**

لَا تَقُولُوا/**Demeyin:** Cümlenin başındaki "Lâ" nehiy içindir.

مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ فُلَانٌ/**Allah diledi ve falan diledi:** Bu cümleyi kullanmak haramdır. Sebebi ise Allah ile filanı meşîette denk tutmaktır. O da küçük şirktendir.

وَلَكِنْ/**Fakat:** Buradaki lâkin edatı istidrâk içindir.

قُولُوا/**Deyin:** Bu emirdir. Emir ise vücûbiyeti gerektirir. "Allah diledi sonra sen diledin (مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شِئْتَ)" cümlesi vâciptir. Daha güzeli ise "Yalnız Allah diledi (مَا شَاءَ اللهُ وَحْدَهُ)" şeklinde söylenmesidir.

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ/**Ebû Dâvûd sahîh senedle rivâyet etti:**

Sahîh sened hükmü musannifin hükmüdür. Bazı ilim ehli bunu *sahîh hadis* olarak tabir ederler. Bu daha sağlamdır. Senede yapılan hüküm metne yapılan hükmü bildirir.

Mesele: "Allah diledi ve sen diledin" sözünün hükmü müstakil bir bâb olarak gelecektir.

[İBRÂHİM EN-NEHAÎ'NİN SÖZÜNÜN ŞERHİ]

وَجَاءَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ، أَنَّهُ يَكْرَهُ أَنْ يَقُولَ: أَعُوذُ بِاللهِ وَبِكَ، وَيَجُوزُ أَنْ يَقُولَ: بِاللهِ ثُمَّ بِكَ. قَالَ: وَيُقَولُ: لَوْلَا اللهُ ثُمَّ فُلَانٌ، وَلَا تَقُولُوا: لَوْلَا اللهُ وَفُلَانٌ.

İbrâhim en-Nehaî'den nakledildiğine göre o: "'Allah'a ve sana sığınıyorum' demeyi kerih görürdü. Ancak 'Allah'a sonra sana' demeyi câiz

824. Ahmed, *Müsned*, 38/370, (No: 23346); Ebû Dâvûd, 4/295, (No: 4980). **(Editör)**

görürdü.[825] **Ve demiştir ki: 'Şayet Allah sonra filan olmasaydı' deyin. 'Allah ve filan olmasaydı' demeyin."**[826]

إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ/**İbrâhim en-Nehaî:** Etbâu tâbiînendir. O, Abdullah bin Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* talebelerindendir.

يَكْرَهُ/**Kerih görüyordu:** Mütekaddimûn selefin kerâheti bazı ilim ehline göre harama yorumlanır. Müteahhirûnun kerâheti böyle değildir.

Burada iki şekil cümleyi kerih görmüş, fakat onların yerine kullanılabilecek olanı da zikretmiştir.

Birinci Cümle: "أَعُوذُ بِاللهِ وَبِكَ/**Allah'a ve sana sığınırım."** Bu câiz değildir. Bunun tevhid ile alakası küçük şirk olmasıdır.

وَيَجُوزُ/**Câizdir:** Bunda bir problem var. Çünkü bu vâciptir. Ancak "câizdir"den "haram değildir" anlamını kastetmiş ise olabilir.

Birinci cümleyi kullanmanın haram olmasının sebebi: Çünkü bu cümlede Allah ile başkasını sığınmada bir tutmuştur. Bundan dolayı filanın mertebesi Allah'tan alt mertebede kılındığında câiz olur. Bu, filana sığınılıyorsa böyle olur. Ancak kendisine sığınılması câiz olmayan birisi ise bu hata üzere hataya yorumlanır. Mesela filan ölü biri ise ya da filan aciz birisiyse o zaman kullanılan cümle sefihliğe yorumlanır.

Kullanılması câiz olan ikinci cümle: "لَوْلَا اللهُ ثُمَّ فُلَانٌ/**Allah sonra filan olmasaydı":** Bu cümleyi kullanmak filanın sahih bir sebep olması şartı ile câiz olur.

Bu eserin konuyla alakası: Bunun küçük şirkten olmasıdır.

فُلَانٌ/**Filan:** Bunun sahih sebep olması gerekir.

Bu cümleleri kullanmasının haram olmasının sebebi:

Vâv atıf harfi ile Allah ve filanı denk tutmaktır.

---

825. Ma'mer bin Râşid, *el-Câmi'*, 11/27, (No: 19811); Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 12/361. **(Editör)**

826. İbn Ebu'd-Dünyâ, *es-Samt ve Âdâbu'l-Lisân*, s. 193, (No: 344). **(Editör)**

Bundan dolayı daha önce levlâ (لَوْلَا) edatı ile kullanılması haram olan iki cümle zikredilmişti.

1- "Şayet Allah ve filan olmasaydı"; bunun ne haber cümlesi olarak ne de inşâ cümlesi olarak kullanılması câiz değildir.

2- "Şayet filan olmasaydı"; bu bazı bâblarda câiz, bazılarında câiz değildir. Bunun haber cümlesi olarak kullanılması câizdir. İnşâ yani medh ve şükür cümlesi olarak kullanılması câiz değildir.

Eseri Abdurrezzâk ve İbn Ebu'd-Dünyâ rivâyet etmişlerdir.

Eserin konuyla münasebeti: Başkalarının Allah'a ortak koşmayı vehmettirdiğinden dolayı bu gibi cümleleri kullanmak haramdır.

{بَابٌ: مَا جَاءَ فِيمَنْ لَمْ يَقْنَعْ بِالْحَلِفِ بِاللهِ}

[43.] BÂB: ALLAH'A YEMİNLE İKNA OLMAYAN HAKKINDA GELENLER

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ، مَنْ حَلَفَ بِاللهِ فَلْيَصْدُقْ، وَمَنْ حُلِفَ لَهُ بِاللهِ فَلْيَرْضَ. وَمَنْ لَمْ يَرْضَ فَلَيْسَ مِنَ اللهِ"، رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه بِسَنَدٍ حَسَنٍ.

İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Babalarınızla yemin etmeyin. Kim Allah'la yemin ederse doğru söylesin. Kime Allah ile yemin edilirse razı olsun. Kim de razı olmaz ise Allah'tan bir pay yoktur."*[827] İbn Mâce hasen bir senedle rivâyet etmiştir.**

Şârih Dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂB HAKKINDA]

Bu babın rubûbiyet tevhidiyle alakası vardır. Musannif tevhid ile alakası olan bâbları toplamıştır. Bu o bâbların üçüncüsüdür. Birbirine yakın olan şeyleri bir araya getirmiştir. Tasnifte bu güzel bir durumdur.

İKİNCİ MESELE: [BÂBIN BAŞLIĞI HAKKINDA]

Başlıktan; kendisine Allah ile yemin edilen kişi buna razı olmaz ise haram işlediği kastedilmiştir. Kendisine gelen tehditten dolayı bunu yapması câiz değildir.

827. İbn Mâce, 1/679, (No: 2101). **(Editör)**

ÜÇÜNCÜ MESELE: YEMİNE RAZI OLMAMANIN VE İKNA OLMAMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Bunda tafsilat vardır:

Birinci Kısım: Davalar, mahkemeler ve husumetler bâbında yemin edenin adaletli olup-olmadığına bakılmadan yemin edenin yeminine ikna olmak vâciptir. Ya da yemin edenin Müslüman mı kâfir mi olduğuna bakılmaz. Şayet sen ve başka birisi davalı olsanız, senin de delilin yoksa o zaman sana sadece davalının yemini vardır. Sana, ikna olman vâciptir. Ancak burada ikna olmanın mânası nedir? Buradaki iknadan maksat kalbî ikna değildir. İknanın mânası inkâr etmemek, karşı çıkmamaktır. Davayı yeniden açmamaktır. Kalbinden ikna olmamanın sana bir zararı yoktur. Bunun delili Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hadisinin umum mânasıdır:

الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي، وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ

"Davacıya delil, inkâr edene yemin gerekir."[828] "مَنْ/Men" İsm-i mevsûlü umum içindir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* zamanında mahkemelerde Yahudiler de yemin ederlerdi. Kasâme meselesinde olduğu gibi.

İkinci Kısım: Özür ve töhmetin olup, husumetin olmadığı bâblar.

Şahıs itibari ile bunda da tafsilat vardır:

a.) Şahıs adaletli olan ve doğru sözlülüğü ile tanınan ya da doğru sözlülüğü tercih edilen biriyse bunun yemininin kabul edilip mazur görülmesi vâciptir. Bâbın hadisinden dolayı:

وَمَنْ حُلِفَ لَهُ بِاللهِ فَلْيَرْضَ

"...Kime Allah'la yemin edilirse razı olsun..."

b.) Şahıs yalancılıkla bilinen ya da yalancılığı tercih edilen biriyse bunun, itham edildiği şeylerde özür beyanlarının ve yemininin kabul edilmesi vâcip değildir. Bunun delili yüce Allah'ın şu âyet-i kerimesidir:

828. Dârekutnî, *Sünen*, 4/114, (No: 3190); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 8/213, (No: 16445). **(Editör)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ

"Ey iman edenler! Fâsık biri size bir haber getirirse, bilgisizce bir kavme sataşıp sonra yaptığınıza pişman olmamak için o haberi iyice araştırın."[829] Bu âyet bâbın hadisinin umumluğunu tahsis ediyor. Yine şu âyet-i kerîmeler de buna delâlet ediyor:

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ

"Münafıklar sana geldiği zaman 'Şahitlik ederiz ki sen O'nun peygamberisin' derler. Allah da biliyor ki elbette sen O'nun peygamberisin ve Allah şahitlik eder ki şüphesiz münafıklar mutlaka yalancıdırlar."[830]

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً

"Yeminlerini kendilerine kalkan edindiler..."[831]

c.) Durumu meçhul olan; bu adalet ya da yalancılıkla bilinmeyendir. Bu kişi için hadisin umum ifadesine baktığımızda hükmün altına girer, yani yeminine razı olmamız gerekir. Mefhum-u muhâlefe cihetinden âyetin anlamına baktığımızda yine hükmün altına girer. Fakat illete baktığımızda, yeminin kabul edilme illeti adalet olduğundan dolayı hükmün altına girmez. Problemin olduğu ve kendisinde vakfedilen yer burasıdır.

d.) Töhmet ve özür beyan etme konusunda kâfirin yemini âyetin mefhumundan dolayı kabul edilmez; إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ **"...Fâsık size bir haberle gelirse..."** *(Hucurât, 6)*. Buna mefhum-u muvafık ya da mefhum-u evleviyye veyahut da kıyâsu'l-evlâ denir.

e.) Durumu kapalı olan. Buradaki durumdan gizli durumu kastedilir. Fakihler tarafından buna zâhir-u adalet denir.

---

829. Hucurât, 6.

830. Münâfikûn, 1.

831. Münâfikûn, 2.

Adalet İki Kısımdır:

1. Hem zâhiren hem de bâtınen olan adalet. Bunun kaidesi şudur: Onunla içli dışlı olanın onun adaletli olmasına hükmetmesi. Bunlar eşi, annesi veya onunla birlikte sefere çıkan ve ticaret ortağıdır.

2. Zâhirî adalet: Bu onunla içli dışlı olandan başkalarının adaletli saymasıdır. Köy, mahalle mescidinde onunla namaz kılan kişi gibi. Hadisin umumluğundan dolayı, durumu kapalı olanın (mestûru'l-hâl) yemini kabul edilir. Yakîne yani gözle görülene muhalif olmadığı müddetçe onun yemini bütün hallerde kabul edilir. Onu bir şey yaparken gözle gördün, o da yapmadım diye yemin etse, bu durumda yeminini kabul etmen vâcip değildir.

[İBN ÖMER HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ، مَنْ حَلَفَ بِاللهِ فَلْيَصْدُقْ، وَمَنْ حُلِفَ لَهُ بِاللهِ فَلْيَرْضَ. وَمَنْ لَمْ يَرْضَ فَلَيْسَ مِنَ اللهِ"، رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه بِسَنَدٍ حَسَنٍ.

İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Babalarınızla yemin etmeyin. Kim Allah'la yemin ederse doğru söylesin. Kime Allah ile yemin edilirse razı olsun. Kim de razı olmaz ise Allah'tan bir pay yoktur."***[832] **İbn Mâce hasen bir senedle rivâyet etmiştir.**

لَا تَحْلِفُوا/**Yemin etmeyin:** Lâ nehiy içindir. Nehiy haramlığı gerektirir. Yani bir şeyi babalarınızla yemin ederek desteklemeyin.

بِآبَائِكُمْ/**Babalarınızla:** Özellikle zikredilmişlerdir. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* zamanında galip olan buydu. Benzerleri de onlara kıyas edilir.

مَنْ حَلَفَ/**Kim yemin ederse:** Cümlenin başındaki men (مَنْ) şart edatıdır. O her hal için umum ifade eder ve küçük olsun, büyük olsun her şahsı kapsar.

832. İbn Mâce, 1/679, (No: 2101). **(Editör)**

فَلْيَصْدُقْ/**Doğru söylesin:** Fiilin başındaki lâm emir içindir. Ona doğru söylemesi vâciptir.

Sıdk: Bir şeyin gerçeğe denk olmasıdır. Yani yemin ettiğinde onun kesin ilim sahibi olması ya da zann-ı gâlib ile bilgi sahibi olması gerekir.

Allah'la yalan yere yemin etmek ise *yemînu'l-ğamûs* diye isimlendirilir.

مَنْ/**Men:** Umum içindir.

Birinci cümle yemin eden içindir. Onun doğru söylemesi gerekir. İkinci cümle ise kendisi için yemin edilenedir.

"مَنْ/Men" edatının umum olması her şahıs için midir?

Daha önce onu tashih eden delil geçmişti. Burada yemin edenin zâhiren ve bâtınen adaletli olduğu durum kastediliyor. Kâfir ya da fâsık olanın yemininden razı olunması vâcip değildir. Davalar bâbı da hükme dahildir.

لَهُ/**Lehû:** Bu lafız yeminin sana yöneldiğine delâlet eder.

فَلْيَرْضَ/**Razı olsun:** Lâm (ل) emir lâmıdır. Razı olmak vâciptir.

Razı olma, bâbına göre değişir. Davalar bâbında olumsuz olan rıza kastedilir. O inkâr etmemek ya da reddetmemektir. Kalbî rıza değildir. Çünkü yemin etse de sen onun yalancı olduğuna inanıyor olabilirsin. Töhmet ve özür beyan etme bâbında zâhirî ve kalbî rızadır. Daha önce geçen taksime göredir.

رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه بِسَنَدٍ حَسَنٍ/**İbn Mâce hasen senedle rivâyet etmiştir:** Bu musannifin hükmüdür.

Hadisin konuyla münasebeti: Özür ve töhmetlerde adaletli kişinin yemininin kabul edilmesinin vâcip olması.

I. Bir Mesele: Yeminde Te'vil [Tevriye] Yapmak:

Bu; مَنْ حَلَفَ بِاللهِ فَلْيَصْدُقْ ***"...Kim Allah'la yemin ederse doğru söylesin..."*** cümlesine bir dipnottur.

Yeminle te'vil yapmanın tarifi: Lafzın zâhirinden başka bir şey irade ederek yemin etmektir.

Buna misal: Birisi kapını çalıp evinde olan birisini soruyor. Sen ise duvara işaret ederek "Vallahi burada değil" diyorsun. Yine borç vermek istemediğin birisi senden borç istiyor, sen de cebini kastederek "Vallahi bende para yok" diyorsun. Halbuki başka yerde çok paran var.

Hükmü: Bunda tafsilat vardır:

Dava ve husumetlerde yeminle te'vil yapmak haramdır. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisi de buna yorumlanır:

يَمِينُكَ عَلَى مَا يُصَدِّقُكَ بِهِ صَاحِبُكَ

"Yeminin arkadaşının seni tasdik ettiği şey üzeredir."[833] Arkadaştan husumet ve dava sahibi kastediliyor. Bir de dava ve husumetlerde te'vilin haram olmasının sebebi bunun hakların zâyi olmasına sebep olmasındandır. Şayet yemin dava ve husumetlerde değilse te'vil câizdir. Borç gibi, zira senin borç vermen vâcip değildir. Emanet vermek de böyledir. Bu vâcip değildir. Bu-ralarda te'vil yapmak câizdir. Bu bir şey sana vâcip olmadıkça câizdir. Vâcip olduğu yerde câiz değildir.

Vâcip olmayan yerlerde te'vil yapmanın câiz olmasının delili:

Süveyd bin Hanzala'nın hadisi: Bir topluluk onu yakalamak için geldi. Sahâbîlerden biri, "O benim kardeşimdir" dedi ve onu bıraktılar. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onu tuttu ve şöyle buyurdu:

أَنْتَ أَبَرُّهُمْ وَأَصْدَقُهُمْ، صَدَقْتَ، الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ

"...Sen onların en iyisi ve en doğru söyleyenisin. Doğru söyledin, Müslüman Müslümanın kardeşidir."[834] İmam Ahmed ve Ebû Dâvûd rivâyet etmişlerdir.

Üçüncü Kısım: Zalim olmayandır.

---

833. Müslim, 3/1274, (No: 1653). **(Editör)**

834. Ahmed, *Müsned*, 27/284, (No: 16726); Ebû Dâvûd, 3/224, (No: 3256). **(Editör)**

II. Yemin Hakkındaki Bazı Meseleler:

Musannifin "مَنْ حَلَفَ بِاللهِ/Kim Allah ile yemin ederse" sözü: Bu söz Allah ya da O'nun sıfatlarından biriyle yemin etmenin vâcip olduğuna delâlet eder.

Allah ile olan yemin iki kısma ayrılır:

1- Hakiki yemin.

2- Hükmen yemin.

Hakiki yemin; "وَاللهِ/vallahi, تَاللهِ/tallahi, بِاللهِ/billahi" demek gibidir. Allah lafzı ile beraber kasem harflerinden birini getirmektir. Kasem harfleri "و/vâv, ب/be ve ت/te"dir.

Hakiki yeminin ikinci şekli: Kasem harflerini getirmeden "اللهِ لَأَفْعَلَنَّ كَذَا/ Allah'a yemin olsun ki ben bunu muhakkak yapacağım" demek gibi.

İkinci Kısım: Hükmî olan yemin. Bu birkaç sınıftır:

1- Yemin ve kasem lafzını kullanarak yemin etmesi. Misal, şöyle demesi: "Kasem olsun ki ben böyle yapacağım", "Yemin ederim ki şöyle yapacağım." Kasem kastedilirse bunlar da yemin hükmündedir.

2- Farzları yapacağına dair yemin etmesi. Şöyle demesi gibi: "Şöyle yaparsam hac bana farz olsun", "Ya da şöyle yapmazsam malımın üçte birini tasadduk edeceğim." Bunun hükmü yeminin hükmüdür.

3- Köle âzat etmeye yemin etmek. Bu da yemindir. Şöyle demesi gibi: "Şöyle yaparsam kölemi âzat edeceğim." Ancak "Şayet şöyle yaparsam kölem âzatlıdır." derse bu âzat demektir.

4- Talâk ile yemin etmek: Şöyle demesi gibi: "Ben bu elbiseyi giyersem eşim boştur." Bunun yemin olup-olmamasında ihtilâf vardır. Ebu'l-Abbas ve bir cemaat yemin olmasını tercih etmişlerdir. Doğru olan görüş ise onun talâk olmasıdır.

5- İslâm'dan berî olmakla yemin etmek: Şöyle demesi gibi: "Şöyle yaparsa o Yahudidir." Ya da "Şöyle yaparsa o laiktir." Buna yemin olarak itibar edilir. Ancak bu dinlerden razı olur da tâzim amaçlı böyle derse o dediği gibidir.

6- Kendine beddua etmesi: Bunun da hükmü yeminin hükmüdür. Şöyle demesi gibi: "Bu eve girersem Allah'ın gazabı bana olsun."

7- Haram kılma: Kendine bir şeyi haram kılması: "Şu eve girersem bal bana haram olsun" demesi gibi veya bunun dışındaki mubahlar üzerine bunu demesi gibi. Bu da yemindir. Ancak eşi haram kılmak bundan hariçtir ki doğru olan görüşe göre bu zıhâr'dır.

8- İkrah ile yapılan yemin: Zorla bir şey yedirmek ya da içirmek istediğine dair yemin ettirilmesi. Ebu'l-Abbas bunun yemin olmamasını tercih etmiştir. Şu hadisin umumluğundan dolayı: إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ *"Ameller ancak niyetlere göredir."*[835] İkinci görüş ise bunun yemin olmasıdır.

Bu saydıklarımız geleceğe dair olursa hükmü yemin olur. Maksat da budur. Ancak geçmişe dair yalan olursa bu yemîn-i ğamûs olur.

III. Mesele: "الله يعلم/Allah bilir" Sözü Yemin midir?

Niyete göredir. Teşvik ya da yasağı kastederse yemindir. Yoksa yemin değildir.

IV. Mesele: "أمانة الله/Allah'ın emaneti" Sözü Yemin midir?

Doğru olan mezhep yemin olmasıdır. Şâfiî'nin görüşü ise yemin olmamasıdır. Çünkü emanet Allah'ın farzlarıdır.

Aynı şekilde "Allah'ın hakkı" sözü de mezhep olan görüşe göre yemindir. İkinci görüşe göre ise yemin değildir. Çünkü o Allah'ın hakkı ve O'na itaattir. Son iki meselede ikinci görüşler doğruya yakın olandır.

V. Mesele: "عهد الله وميثاقه/Allah'ın ahdi ve misakı" Sözü Yemin midir?

Mezhep olan görüş bunun yemin olmasıdır. İkinci görüş ise olmamasıdır. Çünkü Allah'ın fiilidir. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi:

---

835. Buhârî, 1/6, (No: 1); *Sahîh-i Müslim*, hd. no: 1907. **(Editör)**

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلُ

"Biz Adem'den daha önce söz almıştık..."[836]

وَمَنْ لَمْ يَرْضَ فَلَيْسَ مِنَ اللهِ/**Kim de razı olmazsa Allah'tan bir şey sahibi değildir:** Bu tehdittir. Tehdit hadisleri konusunda selefin mezhebi bellidir. Burada bunu yapana sertlik kastediliyor.

836. Tâ-Hâ, 115.

{بَابٌ: قَوْلُ: مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ}

[44.] BÂB: "ALLAH DİLEDİ VE SEN DİLEDİN" SÖZÜ

عَنْ قُتَيْلَةَ، أَنَّ يَهُودِيًّا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّكُمْ تُشْرِكُونَ، تَقُولُونَ مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ، وَتَقُولُونَ: وَالْكَعْبَةِ، فَأَمَرَهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَحْلِفُوا أَنْ يَقُولُوا: "وَرَبِّ الْكَعْبَةِ، وَأَنْ يَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شِئْتَ" رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَصَحَّحَهُ.

وَلَهُ أَيْضاً عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ، فَقَالَ: "أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدًّا؟ مَا شَاءَ اللهُ وَحْدَهُ".

وَلِابْنِ مَاجَه عَنِ الطُّفَيْلِ أَخِي عَائِشَةَ لِأُمِّهَا قَالَ: رَأَيْتُ كَأَنِّي أَتَيْتُ عَلَى نَفَرٍ مِنَ الْيَهُودِ، فَقُلْتُ: إِنَّكُمْ لَأَنْتُمُ الْقَوْمُ، لَوْلَا أَنَّكُمْ تَقُولُونَ: عُزَيْرٌ ابْنُ اللهِ. قَالُوا: وَإِنَّكُمْ لَأَنْتُمُ الْقَوْمُ لَوْلَا أَنَّكُمْ تَقُولُونَ: مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ. ثُمَّ مَرَرْتُ بِنَفَرٍ مِنَ النَّصَارَى فَقُلْتُ: إِنَّكُمْ لَأَنْتُمُ الْقَوْمُ، لَوْلَا أَنَّكُمْ تَقُولُونَ: الْمَسِيحُ ابْنُ اللهِ، قَالُوا: وَإِنَّكُمْ لَأَنْتُمُ الْقَوْمُ، لَوْلَا أَنَّكُمْ تَقُولُونَ: مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ. فَلَمَّا أَصْبَحْتُ أَخْبَرْتُ بِهَا مَنْ أَخْبَرْتُ، ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ. قَالَ: "هَلْ أَخْبَرْتَ بِهَا أَحَداً؟ " قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ؛ فَإِنَّ طُفَيْلاً رَأَى رُؤْيا، أَخْبَرَ بِهَا مَنْ أَخْبَرَ مِنْكُمْ، وَإِنَّكُمْ قُلْتُمْ كَلِمَةً كَانَ يَمْنَعُنِي كَذَا وَكَذَا أَنْ أَنْهَاكُمْ عَنْهَا. فَلَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ، وَلَكِنْ قُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ وَحْدَهُ".

Kuteyle'den şöyle rivâyet edilmiştir: "Yahudinin biri Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gelip şöyle dedi: Siz şirk koşuyorsunuz, 'Allah diledi ve sen diledin' diyorsunuz. Yine 'Kâbe'ye yemin olsun' diyorsunuz.' Bu-**

nun üzerine Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **onlara, yemin etmek istediklerinde şöyle demeyi emretti: *'Kâbe'nin Rabbine yemin olsun'* ve şöyle demelerini emretti: *'Allah diledi sonra sen diledin.'*"**[837] **Nesâî rivâyet edip sahîh demiştir.**

Yine onun İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle bir rivâyeti vardır: "Adamın biri Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **'Allah diledi ve sen diledin' dedi. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *'Beni Allah'a ortak mı koşuyorsun? Yalnız Allah diledi.'*"**[838]

İbn Mâce, Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* **anneden kardeşi olan Tufeyl'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Yahudilerden bir taifeye geldiğimi gördüm. Onlara, 'siz misiniz o topluluk? Çünkü sizler 'Uzeyr Allah'ın oğludur diyorsunuz' dedim. Onlar da 'siz misiniz 'Allah diledi ve Muhammed diledi' diyen topluluk?' dediler. Hıristiyanlardan bir topluluğa uğradım. 'Sizsiniz o topluluk, sizler 'Mesîh Allah'ın oğludur' diyenlersiniz. Onlar da 'sizlersiniz o topluluk ki sizler, 'Allah diledi ve Muhammed diledi' diyenlersiniz' dediler. Sabahladığımda bunun birilerine anlattım. Sonra Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gelip Ona anlattım. Şöyle buyurdu: *'Bunu kimseye anlattın mı?'* 'Evet' dedim. Allah'a hamd edip övgüde bulundu. Sonra dedi ki: *Bundan sonra; 'Tufeyl bir rüya gördü, sizden anlattığı kişiye anlattı. Sizler bir cümle söylediniz. Benim sizi nehyetmeme şöyle-şöyle şeyler engel oldu. 'Allah diledi ve Muhammed diledi' demeyin. Fakat 'yalnız Allah diledi' deyin.*"**[839]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu babın rubûbiyet ve tasarruf tevhidi ile alakası vardır. Rubûbiyet tevhidiyle alakalı olan dördüncü bâb budur.

---

837. Ahmed, *Müsned*, 45/43, (No: 27093); Nesâî, *el-Kübrâ*, 4/436, (No: 4696); Hâkim, *Müstedrek*, 4/331, (No: 7815); Taberânî, *el-Kebîr*, 25/14, (No: 7). **(Editör)**

838. Ahmed, 3/339, *Müsned*, (No: 1839); Nesâî, 9/362, *el-Kübrâ*, (No: 10759); Taberânî, *el-Kebîr*, 12/244, (No: 13005). **(Editör)**

839. Ahmed, *Müsned*, 34/296, (No: 20694); Taberânî, *el-Kebîr*, 8/324, (No: 8214); Beyhakî, *el-Esmâ ve's-Sıfât*, 1/358, (No: 292); İbn Ebî Şeybe, *Müsned*, 2/165, (No: 652). **(Editör)**

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

مَا شَاءَ اللهُ **"Allah diledi"** cümlesinde Allah *(celle celâluhû)* için meşîetin ispatı vardır.

Meşîet: Allah'ın *(celle celâluhû)* zâtında kâim olan bir sıfattır. O, Allah'ın bir sıfatıdır.

Mahlukatın meşîeti de mahluktur. Allah'tır *(celle celâluhû)* onu yaratan. O, kazanma fiili cihetinden kula aittir ve kulun kendisinden dolayı sorumlu tutulacağı taraf da burasıdır.

Bundan dolayı biz dedik ki: Allah'ın onda yarattığı.

Mu'tezile de şöyle derler: Mahlukatın meşîeti mahluktur. Ancak onu yaratan kuldur.

Cebriyye ise onların aksini söyler: Onlara göre kulun tercih ve fiili yoktur.

ÜÇÜNCÜ MESELE: "Allah diledi ve sen diledin" SÖZÜNÜN HÜKMÜ NEDİR?

İki kısma ayrılır:

1- Tasarrufta kulun meşîetinin Allah'ın meşîetiyle aynı olduğuna itikat etmesi. Bu büyük şirktir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

"Çünkü biz sizi alemlerin Rabbi ile eşit tutuyorduk."[840]

2- Kulun meşîetinin Allah'ın meşîetinden daha alt derecede olduğuna inanıyor ancak onu vâv atıf harfi ile Allah'ın meşîetinin üzerine atfediyor. Bu küçük şirktir. Bu bâbda maksut olan da budur. Buna bâbın hadisleri delâlet eder.

Bunun küçük şirk olmasının sebepleri: Çünkü bağlaç atıf harfi olan vâv (وَ/ve) meşîette eşit olmayı ister. Halbuki kulun meşîetinin rütbe olarak Allah'ın *(celle celâluhû)* meşîetinden sonra geldiği bilinir.

840. Şu'arâ, 98.

BİRİNCİ HADİS: [KUTEYLE HADİSİ]

عَنْ قُتَيْلَةَ، أَنَّ يَهُودِيًّا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّكُمْ تُشْرِكُونَ، تَقُولُونَ مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ، وَتَقُولُونَ: وَالْكَعْبَةِ، فَأَمَرَهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَحْلِفُوا أَنْ يَقُولُوا: "وَرَبِّ الْكَعْبَةِ، وَأَنْ يَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شِئْتَ" رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَصَحَّحَهُ.

وَلَهُ أَيْضاً عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ، فَقَالَ: "أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدًّا؟ مَا شَاءَ اللهُ وَحْدَهُ".

Kuteyle'den şöyle rivâyet edilmiştir: "Yahudinin biri Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gelip şöyle dedi: Siz şirk koşuyorsunuz, 'Allah diledi ve sen diledin' diyorsunuz. Yine 'Kâbe'ye yemin olsun' diyorsunuz.' Bunun üzerine Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **onlara, yemin etmek istediklerinde şöyle demeyi emretti: *'Kâbe'nin Rabbine yemin olsun'* ve şöyle demelerini emretti: *'Allah diledi sonra sen diledin.'*"[841] Nesâî rivâyet edip sahîh demiştir.**

Yine onun İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle bir rivâyeti vardır: "Adamın biri Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **'Allah diledi ve sen diledin' dedi. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *'Beni Allah'a ortak mı koşuyorsun? Yalnız Allah diledi.'*"[842]

قُتَيْلَة/**Kuteyle:** Bu sahâbî bir kadındır.

أَتَى/**Geldi:** Buradaki gelme nasihat gelmesi değildir. Ayıplama ve kötüleme gelmesidir.

فَقَالَ إِنَّكُمْ/**'Muhakkak ki sizler' dedi:** Hitap Müslümanlaradır. Bunu "إِنَّ/inne" edatıyla tekit etti. Bu, Yahudilerin şirkin ne olduğunu bildiklerine delâlet ediyor. Onlar cahil değildi fakat inatlarından dolayı iman etmediler.

---

841. Ahmed, *Müsned*, 45/43, (No: 27093); Nesâî, *el-Kübrâ*, 4/436, (No: 4696); Hâkim, *Müstedrek*, 4/331, (No: 7815); Taberânî, *el-Kebîr*, 25/14, (No: 7). **(Editör)**

842. Ahmed, 3/339, *Müsned*, (No: 1839); Nesâî, 9/362, *el-Kübrâ*, (No: 10759); Taberânî, *el-Kebîr*, 12/244, (No: 13005). **(Editör)**

Müslümanları şirkten olan iki şeyle eleştirdi:

1- Meşîet lafzında Allah ile kulu eşit tutma.

2- Allah'tan başkası ile yemin etme.

فَأَمَرَهُمْ/Ve onlara emretti: Emir; yukarıdan aşağıya bir işi yapmasını talep etmektir.

إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَحْلِفُوا/Yemin etmek istediklerinde: Yemin ettiklerinde.

Konunun Delili: "Allah diledi ve sen diledin" demeleridir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ona "Allah diledi ve sen diledin" sözünün şirk olduğu konusunda muvafık olmuştur. Ancak bu iki şeyden dolayı küçük şirktendir:

1- Sahâbîlerin itikadına nazaran.

2- Üçüncü hadisteki Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu sözünden dolayı: ***"...Beni, sizi nehyetmeye şu-şu şey engel oluyor..."***. Büyük şirk olsaydı Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* nehyetmekte tereddüt etmezdi. Çünkü büyük şirkten nehyetmek emr-i bi'l-ma'rûftur.

I. مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شِئْتَ "Allah diledi sonra sen diledin." Sözü:

Bu doğru kullanımlardan ilkidir. Bunlar üç tanedir:

En güzeli şöyle demektir: "مَا شَاءَ اللهُ وَحْدَهُ/Yalnız Allah diledi" demendir. Bu ikinci ve üçüncü hadiste gelmiştir.

İkinci doğru kullanım şudur: "مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شِئْتَ/Allah diledi sonra sen diledin" demektir. Vâcip olan kullanım budur. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisinden dolayı:

فَأَمَرَهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... ...وَأَنْ يَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شِئْتَ

"...Onlara 'Allah diledi sonra sen diledin' demeyi emretti."

Üçüncü kullanım ise şudur: "مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ/Allah diledi ve sen diledin." Bu şekildeki kullanım haramdır.

Hadisin konuyla münasebeti: "Allah diledi ve sen diledin" sözü, kendisinde Allah'ı meşîette eşit tutma itikadı yoksa küçük şirktir.

رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَصَحَّحَهُ/**Hadisi Nesâî rivâyet edip sahîh demiştir:** Bu, hadisin sahîh olduğuna hükmetmektir.

[II. İmam Nesâî'nin Naklettiği Diğer Rivâyet:]

وَلَهُ/**Onun vardır:** Yani Nesâî'nin vardır.

مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ/**Allah diledi ve sen diledin:** Vâv ile bağlaç, atıf yapılmıştır.

أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدًّا؟/**Beni Allah'a ortak mı koştun?:** Nid (النِّدّ) kelimesi denk tutmak, eşit tutmak mânasındadır. Bu, bu cümleyi söyleyene inkâr bâbındandır. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onu en güzel kullanıma irşat etmiştir. Bu şöyle demektir: مَا شَاءَ اللهُ وَحْدَهُ "Yalnız Allah diledi."

Hadisin konuyla münasebeti: "Allah diledi ve sen diledin" sözü Allah'a ortak koşma kullanımlarındandır. Ancak bu büyük şirk değildir; bundan sonraki hadisteki ***"...Beni şu, şu şeyler engelledi..."*** sözünden dolayı. Bir de sahâbîlerin hiçbir şeyi Allah'a eşit tutmamaları haline bakarak böyledir. Bu, "lafızlardaki şirk" bâbından olur.

İKİNCİ HADİS: [TUFEYL HADİSİ]

وَلابْنِ مَاجَه عَن الطُّفَيْلِ أَخِي عَائِشَةَ لأُمِّهَا قَالَ: رَأَيْتُ كَأَنِّي أَتَيْتُ عَلَى نَفَرٍ مِنَ الْيَهُود، فَقُلْتُ: إِنَّكُمْ لأَنْتُمُ الْقَوْمُ، لَوْلاَ أَنَّكُمْ تَقُولُونَ: عُزَيْرٌ ابْنُ الله. قَالُوا: وَإِنَّكُمْ لأَنْتُمُ الْقَوْمُ لَوْلاَ أَنَّكُمْ تَقُولُونَ: مَا شَاءَ الله وَشَاءَ مُحَمَّدٌ. ثُمَّ مَرَرْتُ بِنَفَرٍ مِنَ النَّصَارَى فَقُلْتُ: إِنَّكُمْ لأَنْتُمُ الْقَوْمُ، لَوْلاَ أَنَّكُمْ تَقُولُونَ: الْمَسِيحُ ابْنُ الله، قَالُوا: وَإِنَّكُمْ لأَنْتُمُ الْقَوْمُ، لَوْلاَ أَنَّكُمْ تَقُولُونَ: مَا شَاءَ الله وَشَاءَ مُحَمَّدٌ. فَلَمَّا أَصْبَحْتُ أَخْبَرْتُ بِهَا مَنْ أَخْبَرْتُ، ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ. قَالَ: "هَلْ أَخْبَرْتَ بِهَا أَحَداً؟ " قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَحَمِدَ الله وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ؛ فَإِنَّ طُفَيْلاً رَأَى رُؤْيا، أَخْبَرَ بِهَا مَنْ أَخْبَرَ مِنْكُمْ، وَإِنَّكُمْ قُلْتُمْ كَلِمَةً كَانَ يَمْنَعُنِي كَذَا وَكَذَا أَنْ أَنْهَاكُمْ عَنْهَا. فَلاَ تَقُولُوا: مَا شَاءَ الله وَشَاءَ مُحَمَّدٌ، وَلَكِنْ قُولُوا: مَا شَاءَ الله وَحْدَهُ".

İbn Mâce, Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* **anneden kardeşi olan Tufeyl'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Yahudilerden bir taifeye geldiğimi gördüm. Onlara, 'siz misiniz o topluluk? Çünkü sizler 'Uzeyr Allah'ın oğludur diyorsunuz' dedim. Onlar da 'siz misiniz 'Allah diledi ve Muhammed diledi' diyen topluluk?' dediler. Hıristiyanlardan bir topluluğa uğradım. 'Sizsiniz o topluluk, sizler 'Mesîh Allah'ın oğludur' diyenlersiniz. Onlar da 'sizlersiniz o topluluk ki sizler, 'Allah diledi ve Muhammed diledi' diyenlersiniz' dediler. Sabahladığımda bunun birilerine anlattım. Sonra Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gelip Ona anlattım. Şöyle buyurdu: *'Bunu kimseye anlattın mı?'* 'Evet' dedim. Buyurdu ki: *'Allah'a hamd edip övgüde bulundu. Sonra dedi ki: Bundan sonra; 'Tufeyl bir rüya gördü, sizden anlattığı kişiye anlattı. Sizler bir cümle söylediniz. Benim sizi nehyetmeme şöyle-şöyle şeyler engel oldu. 'Allah diledi ve Muhammed diledi' demeyin. Fakat 'yalnız Allah diledi' deyin.'"**[843]

رَأَيْتُ/**Gördüm:** Bu rüyada görmedir. Hadisin sonundaki sözünden bu anlaşılıyor.

إِنَّكُمْ لَأَنْتُمُ الْقَوْمُ/**Muhakkak sizsiniz o topluluk:** Bu cümlede bir problem var. Çünkü bu cümle övgü için kullanılır. Ancak burada medh/övgü kastedilmemiştir. Çünkü onları övmeye engel bir şey vardır. O zaman cümlenin mânası şöyledir: Şayet 'Uzeyr Allah'ın oğlu' dememiş olsaydınız, ne güzel topluluk olurdunuz.

النَّصَارَى/**Hıristiyanlar:** Onları *Nasrânîler* diye isimlendirmiştir. Onların Kur'ân ve Sünnet'teki isimleri budur. Mesîhîler denmesi hatadır.

فَلَمَّا أَصْبَحْتُ أَخْبَرْتُ بِهَا مَنْ أَخْبَرْتُ/**Sabahladığımda, haber verdiğime haber verdim:** Bunda rüyaların anlatılmasının câiz olduğuna delil vardır.

ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ/**Sonra Nebî'ye** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **geldim, Ona haber verdim:** Bunda Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* rüyalara itina/önem gösterdiği anlaşılıyor. Çünkü rüya vahyin kısımlarındandır.

---

843. Ahmed, *Müsned*, 34/296, (No: 20694); Taberânî, *el-Kebîr*, 8/324, (No: 8214); Beyhakî, *el-Esmâ ve's-Sıfât*, 1/358, (No: 292); İbn Ebî Şeybe, *Müsned*, 2/165, (No: 652). **(Editör)**

فَحَمِدَ اللهَ/**Allah'a hamd etti:** İnsanlara hutbe verip hamd etti. Yani *elhamdulillah* dedi.

الثَّنَاءُ/**Senâ:** Hamd lafızlarını, isim ve sıfatları tekrarlamaktır.

أَمَّا بَعْدُ/**Bundan sonra:** Bu kelime bir konuya girmek istendiğinde söylenir.

كَانَ يَمْنَعُنِي كَذَا وَكَذَا/**Beni şu, şu şeyler engelliyordu:** Ahmed'in rivâyetinde "كَانَ يَمْنَعُنِي الْحَيَاءُ/*Beni hayâ engelliyordu*" gelmiştir.[844]

Burada engel olan hayâ: Hakka engel olan hayâ değildir. Bu Allah'tan olan hayâydı. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bu konuda bir şeyle emrolunmamıştı. Ancak içinde bunu hoş görmüyordu. Allah'ın kendisine bir şey emretmeden önce de insanları nehyetmekten hayâ ediyordu. Ancak bu hususta bir rüya gelince orada nehyi takrir etti. Zira Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in de ikrar ettiği gibi rüya vahiydendir.[845]

أَنْ أَنْهَاكُمْ/**Sizi nehyetmekten:** Yani size haram kılmaktan.

---

844. Tahrîci yukarıda geçti. **(Editör)**

845. Mezkûr hadis kaynaklarda *"Sâlih (muttaki) bir kişinin rüyası nübüvvetten 46 cüzden bir cüzdür"* şeklinde ve diğer farklı bazı lafızlarla geçmektedir. Bazı hadislerde *"Sâlih"* ifadesi olmayıp sadece *"mü'min"* ifadesi vardır. Yine bazı rivâyetlerde *"Hasen rüya"*, *"Sâdık rüya"* ve *"Sâlih rüya"* ifadeleri vardır. Yine bazı rivâyetlerde de *"46 cüz"* ifadesi yerine *"70 cüz"* ifadesi vardır (farklı lafızlar için bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 12/363). Hadislerin kaynağı için bkz. Buhârî, 6/2562, (No: 6582, 6586, 6587, 6593); Müslim, 4/1773, (No: 2263, 2264, 2265). İbn Mâce, 2/1288, (No: 3914); Ahmed, *Müsned*, 8/306, (No: 4678). Hadisin açıklaması ile ilgili ihtilâflar vardır (detaylı açıklama için bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 12/362-368). Ancak ulemânın bu hususta temas ettiği bir nokta vardır ki o şudur: Peygamberlerin *(aleyhimusselâm)* dışındaki insanların -sâlih kimseler de olsalar- gördükleri rüyaların mutlak bağlayıcılığı yoktur; üzerlerine kat'î hükümler bina edilemez. Peygamberlerin gördükleri rüyalar ise mutlaktır, vahiydir ve hüccettir. Yine Allah Rasûlü *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in sahâbesinden birilerinin görüp de Allah Rasûlü'nün takrir ettiği rüyalar da hüccettir (Tufeyl hadisi, ezan hadisleri vb.). Ancak Allah Rasûlü'nün vefatından sonra diğer insanların gördükleri rüyaların doğruluk ihtimalleri olduğu gibi yanlışlık ihtimalleri de vardır. Bu rüyaların ehil kişiler tarafından tabir edilmeleri câizdir ve gerek rüyanın muhtevasına göre gerek tabir edildiği şekle göre Allah Teâlâ'dan hayır murad edilebilir ancak üzerlerine mutlak hükümler bina edilemez ve başkaları için bağlayıcı kabul edilmez. **(Editör)**

فَلَا تَقُولُوا/**Demeyin:** Cümlenin başındaki lâ nehiy içindir. Nehiy haramlık ister.

مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ/**Allah diledi ve Muhammed diledi:** Bu cümleyi kullanmanın haram olduğuna delâlet ediyor. Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* vâcip olmadığını destekleyecek bir şey kullanmamıştır.

وَلَكِنَّ/**Lâkin:** *Fakat* mânasına gelen lâkin istidrâk içindir.[846]

قُولُوا/**Deyin:** Emrin zahiri "Yalnız Allah diledi" cümlesini kullanmanın vâcip olduğuna delâlet ediyor. Ancak böyle değil. Bilakis emir bunda müstehaplık içindir.

Emri vâciplikten çeviren: Kuteyle'nin hadisidir. ***"Onlara 'Allah diledi sonra sen diledin' demeyi emretti."***

Hadisin konuyla münasebeti: "Allah diledi ve filan kişi -ya da Muhammed *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*- diledi" cümlesi küçük şirktendir.

846. İstidrâk: bir önceki cümleden anlaşılan yanlış şeyi düzeltmektir. **(Mütercim)**

{بَابُ: مَنْ سَبَّ الدَّهْرَ فَقَدْ آذَى اللهَ}

[45.] BÂB: ZAMANA SÖVEN ALLAH'A EZİYET VERMİŞ OLUR

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ} [الجاثية: 24].

فِي "الصَّحِيحِ" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "قَالَ اللهُ تَعَالَى: يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ، يَسُبُّ الدَّهْرَ، وَأَنَا الدَّهْرُ، أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ" وَفِي رِوَايَةٍ: "لَا تَسُبُّوا الدَّهْرَ، فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Dediler ki: 'Dünya hayatından başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder.'"[847]

Buhârî'nin *Sahîh*'inde Ebû Hureyre'den o da Rasûlullah'tan *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu rivâyet eder: *"Yüce Allah buyurdu ki: 'Âdemoğlu bana eziyet ediyor. Zamana sövüyor. Zaman benim. Geceyi, gündüzü ben döndürürüm."***[848] **Diğer bir rivâyette: *"Zamana sövmeyin. Çünkü Allah odur zaman."***[849]

Şârih dedi ki:

847. Câsiye, 24.

848. Buhârî, 6/133, (No: 4826); Müslim, 4/1762, (No: 2246). **(Editör)**

849. Müslim, 4/1763, (No: 2246). Bu lafzın mânası hakkında Şuayb el-Arnaût şunu nakletmiştir: "ed-Dâvûdî dedi ki: إِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ *"Muhakkak ki Allah, dehr'dir (zamandır)."* hadisinin mânası: Allah; zamanın yaratıcısı, sahibi ve onun müdebbiridir (düzenleyenidir), demektir." Bk. *Müsned-u Ahmed*, 12/488, (Şuayb el-Arnaût Tahkîki). **(Editör)**

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu bâb rubûbiyet tevhidi ve Allah'ı *(celle celâluhû)* yüceltmek ile alakalıdır. Bu beşinci bâbdır.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN TERCÜMESİ

السَّب/**Sövmek:** Başlıkta geçen bu kelime kötüleme/sövme mânasına gelir. Bu lanetten farklı bir şeydir. Avamın ıstılahına göre sövmek, lanet etmektir.

Sövmeye misal: "قَبَّحَهُ الله/Allah onu kahretsin" ya da kötü bir sıfat zikretmek gibi.

الدَّهْرُ/**Dehr:** Bundan zaman, gece, gündüz kastedilir.

فَقَدْ/**Fekad:** Fe (فَ) edatı şartın cevabına gelmiştir.

آذَى الله/**Allah'a eziyet etmiştir:** Yani sövmek Allah'a eziyet verir. Ancak zarar vermez. Eziyet ile zarar arasında fark vardır. Onlar eziyet ederler ancak zarar vermezler. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى

"Onlar size eziyetten başka zarar veremezler..."[850]

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

"Allah ve Rasûlü'ne eziyet edenler..."[851] Hoşlanmadığı şeyi duyan, duyduğundan eziyet duyar.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ZAMANA SÖVMEK NEDEN ALLAH'A EZİYETTİR?

Çünkü o, Allah'ı tâzime aykırıdır. O Allah'ın zaman içinde yaratmış olduğu olaylara itirazdır.

---

850. Âl-i İmrân, 111.

851. Ahzâb, 57.

DÖRDÜNCÜ MESELE: ZAMANA SÖVMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Üç kısma ayrılır:

Birinci Kısım: Olayları yaratanın zaman olduğuna inanarak söven büyük şirk işlemiş olur. Buna birinci âyet delâlet ediyor.

İkinci Kısım: Olayları yaratanın Allah *(celle celâluhû)* olduğuna inanıyor fakat zaman içerisinde hoşlanılmayan ve acı veren olaylar gerçekleştiğinden dolayı zamana sövüyor. Bunun hükmü haram olmasıdır.

Buna misal: Kızarak "bu kara gündür" demek. Ya da "Allah bu saati mübarek kılmasın", "uğursuz gün", "sıcaktan bunaldık" ya da soğuğa sövmesi gibi şeylerdir.

Yine "helak edici günler", "kara eylül", "kader ne kadar da zalim" gibi cümleler. İbn Bâz *el-Fetâvâ* kitabında bu görüşleri reddetmiştir. "Zaman çok gaddardır." "Zaman zalim olduğun Şam senin Şam'ındır." Çünkü zulmü zamana nispet etmiştir.

Üçüncü Kısım: Zamanı şiddet ve katılıkla vasfetmesi. Bundan sadece olanı haber vermeyi kastediyor. Kızma ve kötüleme kastetmiyor. Bu câizdir, Yüce Allah *(celle celâluhû)* Yûsuf *(aleyhisselâm)*'ın lisanı ile şöyle buyuruyor:

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ

"Sonra bunun ardından yedi kıtlık yılı gelecek..."[852] Yine şöyle buyuruyor:

سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا

"Allah o kasırgayı yedi gece sekiz gün onların üzerine musallat etti..."[853] Buna misal: "Bugün çok sıcak bir gün".

Cevabın Delili: Ya sorulan soruya cevap olarak böyle söylenecek ya da sakındırmak amacıyla söylenmiş olacak.

---

852. Yûsuf, 48.

853. Hâkka, 7.

Misal: Sana hava durumundan sorulduğunda, sen de "çok sıcak bir gün" diye cevap veriyorsun ya da kalın elbiseler giymemesini söylüyorsun. Çünkü hava çok sıcak. Bunun delili geçen âyet ve Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisidir:

"Ameller niyetlere göredir..."[854]

BEŞİNCİ MESELE: KİŞİNİN "Bu sene hüzün senesi ve açlık senesi" DEMESİNİN HÜKMÜ

Bu haber bâbından olduğundan dolayı câizdir.

ALTINCI MESELE: NE ZAMAN, ZAMANA SÖVÜLÜR?

Devam eden âdet, musibetlerin ya da hoşlanılmayan olayların gerçekleştiği zamanlarda zamana sövülür.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "Dediler ki: Dünya hayatından başka bir hayat yok. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder." *(Câsiye, 24)* KAVLİNİN TEFSİRİ]

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

وَقَالُوا/**Dediler:** Fiildeki zamir kâfirlere döner.

مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا/**Ancak dünya hayatı vardır:** Hasr üslubudur. Yani âhiret ve dirilme yoktur.

وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ/**Bizi ancak zaman yok eder:** Cümlenin başındaki mâ (مَا) edatı nefiy edatıdır. Bu hasr üsluplarının en kuvvetlisidir.

Âyetteki şâhid cümle budur: Yani biz ancak zamanın uzamasından dolayı ya da hastalık ve acılardan dolayı ölürüz.

Âyetin konu ile münasebeti: Yaratma ve icat etme açısından olayları zamana nispet etmek küfürdür.

---

854. Tahrîci geçti. **(Editör)**

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

فِي "الصَّحِيح" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "قَالَ اللهُ تَعَالَى: يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ، يَسُبُّ الدَّهْرَ، وَأَنَا الدَّهْرُ، أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ" وَفِي رِوَايَةٍ: "لَا تَسُبُّوا الدَّهْرَ، فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ".

Buhârî'nin *Sahîh*'inde Ebû Hureyre'den o da Rasûlullah'tan *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu rivâyet eder: *"Yüce Allah buyurdu ki: 'Âdemoğlu bana eziyet ediyor. Zamana sövüyor. Zaman benim. Geceyi, gündüzü ben döndürürüm.'"*[855] Diğer bir rivâyette: *"Zamana sövmeyin. Çünkü Allah odur zaman."*[856]**

Bu hadise *kudsî hadis* denir.

Kudsî Hadis: *"Allah buyurdu* (قَالَ اللهُ)*"* cümlesi ile başlayan hadislerdir.

يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ/**Âdemoğlu bana eziyet ediyor; zamana sövüyor:** Bu cümle eziyetin sebebini beyan ediyor.

وَأَنَا الدَّهْرُ/**Zaman benim:** Yani zamanı ben döndürürüm. Buna sonrası delâlet ediyor;

أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ/**Geceyi, gündüzü ben döndürürüm.**

I. "Ed-Dehr" Allah'ın İsimlerinden Biri midir?

Âlimler arasında ihtilâf vardır. İbn Hazm ismi olduğunu söylemiştir. Sahih olan, şu sebeplerden dolayı onun Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerinden olmamasıdır:

1) Bağlam bunu reddetmektedir. Zira "Ben zamanım" sözü, "Geceyi ve gündüzü döndürür dururum" şeklinde tefsir edilmiştir.

2) Allah'ın isimleri hüsnâdırlar (güzeldirler). وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى **"En güzel isimler Allah'ındır."**[857] ed-Dehr ise mükemmellik içermeyen yavan bir isimdir.

---

855. Buhârî, 6/133, (No: 4826); Müslim, 4/1762, (No: 2246). **(Editör)**

856. Müslim, 4/1763, (No: 2246). **(Editör)**

857. A'râf, 180.

3) Şayet ed-Dehr, Allah'ın isimlerinden bir isim olsaydı, kâfirlerin söyledikleri şu söz doğru olurdu: وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ **"Bizi ancak zaman (ed-Dehr) helâk eder."** *(Câsiye, 24)*

وَفِي رِوَايَةٍ: "لَا تَسُبُّوا الدَّهْرَ، فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ"./**Diğer bir rivâyette: "Zamana sövmeyin. Allah o zamandır" lafzı geçmektedir.**

لَا/**Lâ:** Nehiy edatıdır. Nehiy haramlığı gerektirir.

لَا تَسُبُّوا/**Sövmeyin:** Hadiste geçen السَّب/sebb kelimesi *sövmek, kötülemek, kızmak* mânasına gelir.

فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ/**Allah o zamandır:** Yani zamanı döndürüp duran O'dur.

II. Mesele: "Zaman bana izin vermedi" Ya da "Vakit bana izin vermedi" Gibi Sözlerin Hükmü Nedir ve Bunlar da Zamana Sövme midir?

Burada tafsilat vardır:

Şayet bundan "bunu yapacak vakit bulamadım" demeyi kastediyorsa bu câizdir.

Ancak "zamanın engellemede etkisi vardır" demeyi kastediyorsa bu câiz değildir.

III. Mesele: "Kader araya girdi" Ya da "Allah'ın inayeti araya girdi" Demenin Hükmü Nedir?

"Kader araya girdi" demek câiz değildir. Çünkü bu cümle sanki kaderin bizzat etkisi varmış gibi gösteriyor. Kaderden Allah'ın *(celle celâluhû)* fiilleri kastedilir. Çünkü kaderde tasarrufta bulunan Allah'tır *(celle celâluhû)*.

"Allah'ın inayeti araya girdi"; bu cümlede de zan uyandığından câiz değildir. Her iki durumda da olaylar Allah'ın sıfatlarına nispet edilmez. Allah'a nispet edilir. "Allah'ın kudreti istedi" denilmez. "Allah istedi" denilir.

{بَابُ: التَّسَمِي بِقَاضِي الْقُضَاةِ وَنَحْوِهِ}

[46.] BÂB: "KÂDI'L-KUDÂT [KÂDILARIN KÂDISI]" VE BENZERİ İSİMLER KOYMAK

فِي "الصَّحِيحِ" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ أَخْنَعَ اسْمٍ عِنْدَ اللهِ: رَجُلٌ تُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ، لَا مَالِكَ إِلَّا اللهُ".

قَالَ سُفْيَانُ: مِثْلُ "شَاهَانْ شَاهْ".

وَفِي رِوَايَةٍ: "أَغْيَظُ رَجُلٍ عَلَى اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَخْبَثُهُ".

قَوْلُهُ "أَخْنَع" يَعْنِي أَوْضَع.

Buhârî'nin *Sahîh*'inde Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Allah katındaki en kötü isim bir kişinin 'Melikler Meliki' diye isimlendirilmesidir. Allah'tan başka melik yoktur."* (Hadisin râvilerinden) Süfyân: "Bu 'Şahlar şahı' gibidir" dedi.**[858]

Diğer bir rivâyet de şöyledir: *"Kıyamet günü Allah katında en pisi ve Allah'ın en çok kızdığı adam."*[859]

"أَخْنَع" kelimesi "alçak" mânasındadır.

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu babın rubûbiyet tevhidi ve Allah'ı tâzim etmekle alakası vardır. Bu da altıncı bâb olmuş olur.

858. Buhârî, 8/45, (No: 6206); Müslim, 3/1688, (No: 2143). **(Editör)**

859. Müslim, 3/1688, (No: 2143). **(Editör)**

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

التَّسْمِي/**İsimlendirme**: Sıfatlandırma gibidir.

القَاضِي/**Kâdî:** Hâkimdir.

القُضَاة/**Kudât [kâdılar]:** Elif-lâm umum içindir.

ÜÇÜNCÜ MESELE: "KÂDILAR KÂDISI" VE BENZERİ ÜNVANLAR İLE İSİMLENDİRMENİN HÜKMÜ NEDİR?

İki kısımdır:

1.) Birinci Kısım: Koyulacak isim veya sıfatın Allah'ın *(celle celâluhû)* isim ve sıfatlarından biri olması: Bunların Allah'tan başkası için kayıtsız olarak kullanılması câiz değildir. Misal, *el-Melik* Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerindendir. Bundan dolayı kimseye umum ve izafe üzere "Meliklerin meliki" denilmesi câiz değildir. Çünkü burada Allah tâzim edilmemiş ve meliklikte Allah birlenmemiştir.

Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerinden biri de *es-Seyyid*'dir (Efendi). Bundan dolayı hiç kimseye "Seyyidlerin seyyidi (Seyyidu's-Sâdât)" denilmesi câiz değildir. Burada umumu ifade eden şey izafedir.

Allah azîm/yücelikle sıfatlandırılır. وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ **"...O pek yücedir (el-Alî), pek büyüktür (el-Azîm)."**[860] Bundan dolayı mahluka "Büyüklerin büyüğü (Azîmu'l-Uzamâ)" denilmesi câiz değildir.

Yine **"Güçlülerin güçlüsü" "Büyüklerin büyüğü" "Hakimlerin hâkimi" "Sultanların sultanı" "Hikmetlilerin hikmetlisi"** de bunlardandır.

Bunun Kaidesi: Allah'ın *(celle celâluhû)* kendisi ile isimlenip, sıfatlandığı bir şeyi başkasına kayıtsız ve izafeli kullanılması câiz değildir.

Hükmü: Câiz değildir. Bu, lafzî şirktendir ve küçük şirkten sayılır.

2.) İkinci Kısım: Allah'ın isim ve sıfatlarından olmayan bir isim ve sıfat olması. Ancak kayıtsız olarak kullanılmış; bu da doğru değil. "Şeyhulislâm,

860. Bakara, 255.

Şeyhu'l-müslimîn" gibi. Ancak bundan Hz. Ebû Bekir *(radıyallâhu anhu)* kastedilirse bu haktır.

I. Şeyhulislâm [Demenin Hükmü]:

Buradaki elif-lâm umum içindir. Bunun Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye üzerine kullanılması doğru değildir. Sahâbîlerden başka diğer âlimlere kullanılması da böyledir (uygun değildir). Bana göre doğru olan bunu terk etmektir;

1- Bu kullanımda tezkiye vardır.

2- Acemlere benzeme vardır.

3- Seleften böyle bir kullanım gelmemiştir. Tâcuddîn (Tâceddin) de böyledir. Takiyyuddîn isminde de tezkiye vardır.

4- Bu kullanımlarda sahâbeye üstün tutma vardır. Çünkü bunlar şeyhulislâm iseler, Ebû Bekir ve Ömer *(radıyallâhu anhumâ)* kimdir?

5- Bir de şu hadis var: أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ "*İnsanları konumlarına indirgeyin.*"[861] Âlimlerin konumları sahâbeden alttadır.

6- Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* tâbi olmak için, çünkü o şöyle buyuruyor:

مَا أُحِبُّ أَنْ تَرْفَعُونِي فَوْقَ مَنْزِلَتِي الَّتِي أَنْزَلَنِي اللهُ

"*Beni, Allah'ın bana verdiği konumdan daha yukarı bir konuma yükseltmenizi istemiyorum.*"[862] Şeyhulislâm demek de insanları menzilelerinden/konumlarından üste tutmaktır.

II. Mü'minlerin Emîri [Demenin Hükmü]:

Belli bir zaman ya da mekân ile kayıtlanır ise câizdir. Yine Ebû Bekir ve Ömer'in *(radıyallâhu anhumâ)* bütün mü'minlere emîrliği kast edilir ya da kâfirleri kızdırmak amacıyla söylenirse buna bir engel yoktur. Şu hadis buna delildir: "*Ameller niyetlere göredir.*"[863]

---

861. Ebû Dâvûd, 4/261, (No: 4842); Beyhakî, *el-Âdâb*, s. 99, (No: 244). **(Editör)**

862. Ahmed, *Müsned*, 20/23, (No: 12550); Nesâî, *el-Kübrâ*, 9/103, (No: 10006); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 6/502, (No: 4529). **(Editör)**

863. Tahrîci daha önce geçti. **(Editör)**

III. Hüccetu'l-İslâm Ya da Hüccetullah [İsimleri Hakkında]

Bu isimlerin ancak Rasûllere *(aleyhimusselâm)* kullanılması câizdir. Çünkü mahlukatına karşı Allah'ın hücceti/delilleri onlardır.

Yine bunlara misal: Âlimlerin âlimi, şeyhlerin şeyhi, zâhidlerin zâhidi, imamların imamı, kahramanların kahramanı.

IV. "Celâlet Sahibi", "Yücelik Sahibi", "Şeref Sahibi" Gibi Şeylerin Künye Yapılmasının Hükmü Nedir?

Cevap: Bu kullanımlarda tezkiye ve tâzim olduğundan dolayı şu hadisten dolayı câiz olmaz:

لَا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدٌ فَإِنَّكُمْ إِنْ قُلْتُمْ ذَلِكَ أَغْضَبْتُمْ رَبَّكُمْ

"Münafığa 'seyyid' demeyin. Siz bunu derseniz Rabbinizi kızdırmış olursunuz."[864] Hâkim rivâyet etmiştir. Bir de bunda yalan vardır. Çünkü "sahip" kelimesi beraberliğe delâlet ediyor. Bu da celâletin, yüceliğin onlarla birlikte olduğuna delâlet eder.

V. "Büyük Müftü" Demenin Hükmü Nedir?

Geçmiş olan hadislerden dolayı bu da câiz değildir. Ancak bu lafızlar kayıtlandığında câiz olur. Hadiste geldiği gibi:

أَقْضَاكُمْ عَلِيٌّ

"En güzel hüküm vereniniz Ali'dir."[865] Irâkî rivâyet etmiştir.

---

864. Bezzâr, *Müsned*, 10/277, (No: 4382); Ahmed, 38/22, (No: 22939); Ebû Dâvûd, 4/295, (No: 4977); Nesâî, *el-Kübrâ*, 9/101, (No: 10002). Lafız Bezzâr'a aittir. Diğerleri benzer lafızla nakletmişlerdir. **(Editör)**

865. İbn Mâce, 1/107, (No: 154). Benzer lafızla rivâyet etmiştir. **(Editör)**

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

فِي "الصَّحِيح" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ أَخْنَعَ اِسْمٍ عِنْدَ اللهِ: رَجُلٌ تُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ، لَا مَالِكَ إِلَّا اللهُ".

قَالَ سُفْيَانُ: مِثْلُ "شَاهَانْ شَاهْ".

وَفِي رِوَايَةٍ: "أَغْيَظُ رَجُلٍ عَلَى اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَخْبَثُهُ".

Buhârî'nin *Sahîh*'inde Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Allah katındaki en kötü isim bir kişinin 'Melikler Meliki' diye isimlendirilmesidir. Allah'tan başka melik yoktur."* (Hadisin râvilerinden) Süfyân: "Bu 'Şahlar şahı' gibidir" dedi.**[866]

Diğer bir rivâyet de şöyledir: *"Kıyamet günü Allah katında en pisi ve en çok kızdığı adam."*[867]

أخنع: En kötü, en aşağılık demektir.

اسم/**İsim:** "Sime (السِّمَة)" kökünden türetilmiştir ki bu alâmet (işaret) demektir. Aynı zamanda "Sumuv (السُّمُوّ)" kökünden türemiştir ki bu da yükselmek anlamındadır. Terim olarak ise kişiyi diğerlerinden ayırt etmek amacıyla ona verilen addır.

Böyle birinin Allah katında aşağılık olması, isim sahibinin kastettiği amacın tam zıddıyla karşılık görmesidir. Çünkü o, bu isimle kendisini yükseltip büyük taslayınca, Allah katında alçalmıştır. Bu bize şunu gösterir: İçinde büyüklük taslama ve zorbalık barındıran isimlere Allah buğz eder. Buna karşılık içinde Allah'a karşı tevazu ve boyun eğme mânaları olan isimleri Allah sever. Bu yüzden hadiste şöyle nakledilmiştir:

أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: عَبْدُ اللهِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ

"Allah'a en sevimli gelen isimler Abdullah ve Abdurrahmân'dır."[868]

---

866. Buhârî, 8/45, (No: 6206); Müslim, 3/1688, (No: 2143). **(Editör)**

867. Müslim, 3/1688, (No: 2143). **(Editör)**

868. Ebû Dâvûd, 4/287, (No: 4949); Tirmizî, 5/132, (No: 2833). **(Editör)**

I. Kendisinde Allah'a Kulluk Olan İsimler İki Kısımdır:

Kendisinde Allah'a özel isimlerden birine olan kulluk; Abdullah, Abdurrahmân, Abdulkuddûs gibi isimler. Bunlar en kâmil olanlardır.

Allah'a ve başkaları için kullanılan isimlere olan kulluk; bu birincisinden daha alt rütbededir. Abdulmelik, Abdulazîz gibi isimler.

Soru: Bunlar erkek isimleridir, kadınlar da bu hükme dahil midir? Kadın bu erkek isimlerinden biri ile isimlenirse aynı hükme girer mi?

İlim ehlinin bu konuda iki görüşü vardır:

1- Ne mâna ne de lafız olarak benzemediğinden dolayı girmez.

2- Süfyân'ın tercihine göre girer. Çünkü maksut olan mânadır. Burada da mâna meydana geliyor.

مَلِك الأَمْلَاكِ/**Melikler Meliki:** Bu misal bâbındandır. Aynı mânada olan diğer isimler de bunun hükmüne girer.

لَا مَالِكَ إِلَّا الله/**Allah'tan başka melik yoktur:** Yasağın illetidir.

لَا/**Lâ:** Cinsin nefyi içindir. Mâlik lafzı O'nun ismidir, haberi mahzûftur. Takdiri ise şârih İbn Kâsım'a göre "حَقّ/hakkun"dur. Yani Allah'tan başka hak melik yoktur. Başkaları için olan meliklik hakiki değildir. O nisbî/eksik bir melikliktir.

İnsanın da melik olacağına dair delil Allah'ın *(celle celâluhû)* şu âyet-i kerîmesidir.

مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

"...Ellerinizin sahip oldukları..."[869]. Bir de şu hadîs-i şerîftir:

يَا فَاطِمَةَ سَلِينِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتِ

869. Nûr, 33.

"Ey Fâtıma! Malımdan dilediğini iste."[870] Maksat mahlukat da bir şeyin sahibi olabilir, mülk edinebilir. Ancak onun için umumu mülkiyet sabit olmaz. Bundan dolayı "melikler meliği" denmez. Çünkü bu umum ifade eder.

قَالَ سُفْيَانُ مِثْلُ "شَاهَانْ شَاهْ"./**Süfyân dedi ki: Şahların Şahı gibi.**

Süfyân: İbn Uyeyne'dir.

Şâhân Şâh: Bu Fârisîcedir. Mânası Meliklerin Meliki'dir. Bundan; haramlığın, mânadan dolayı olduğu anlaşılmıştır. Lafız hangi dilde olursa olsun fark etmez. Bu da Süfyân'ın tercihinin mânanın benzemesinden dolayı olduğuna ve lafız benzese de benzemese de fark etmeyeceğine delâlet eder.

Süfyân kıyas bâbından delil getirmiştir.

Kıyas iki kısımdır:

1- Kıyâsu'l-evlâ.

2- Kıyâs-ı şebeh (Benzerlik kıyası).

Süfyân'ın kıyası benzerlik kıyasıdır. Şâhân Şâh'ın mânası Meliklerin Meliki'dir.

وَفِي رِوَايَةٍ: "أَغْيَظُ رَجُلٍ/**Diğer rivâyette: *"Allah'ın en çok kızdığı adam..."* geçmektedir.**

Hadisin konuyla münasebeti: Allah'ın isimlerine benzeyen isimlerle kayıtsız isimlenen kişi câiz olmayan bir şey yapmıştır.

Bunun tevhidle alakası:

Bunlar lafzî küçük şirklerdendir. Hadis Meliku'l-Emlâk (Melikler Meliki) hakkında olduğu halde musannif "Kâdı'l-Kudât" diye başlık atmıştır.

Musannife göre bu, kıyas bâbından câiz olmadığına işarettir.

870. Buhârî, 4493; Müslim, 206. **(Editör)**

II. Mesele: Umum İfade Eden İsimler İki Kısımdır:

1- Şahıslar, Müslümanlar ve benzerleri için umum olan; Şeyhu'l-müslimîn, Emîru'l-mü'minîn, Zeynu'l-âbidîn (Âbidlerin süsü) gibi isimler: Sevrî dedi ki: "Şu'be hadiste mü'minlerin emîridir." Onun hakkında "muhaddislerin seyyididir" de denmiştir. "Şehidlerin efendisi" Hamza *(radıyallâhu anhu)* hakkında denmiştir. "Cennet gençlerinin efendileri" Hasan ve Hüseyin *(radıyallâhu anhumâ)* hakkında denmiştir. "Mü'minlerin tâcı", "âlimlerin tâcı", "muvahhidlerin şeyhi", âlimlerin sultanı", "müfessirlerin şeyhi" gibi.

2- Şahıs değil de mâna açısından umum ifade edenler; Şeyhulislâm, Şeyhu't-tevhîd, Zeynu'l-ibâde, Emîru'l-islâm, Emîru'l-îmân, Huccetu'l-islâm, Müceddidu'l-islâm, Müceddidu't-tevhîd, Salâhuddîn, Takiyyuddîn, Seyyidu'l-hadîs, Şeyhu't-tefsîr ve benzerleri ve Esedu's-sünne gibi isimler bazı âlimlere isim olarak verilmiştir. Yine Kavvâmu's-sünne, Şerâfuddîn, İzzeddîn gibi isimler de bunlardan bazılarıdır. Bana zâhir olan bunları yasaklayan ne bir hadis ne bir eser ne de sahâbeden bir söz gelmemiştir. "Şehidlerin efendisi", "cennet gençlerinin efendisi" denmesinde engel yoktur. "Müceddidu'l-hadîs" dini yenileyen için denebilir. Ancak mutlak olarak Müceddidu'l-islâm denmez. "Filan yüzyılın müceddidi" denir veya "filan kıtanın müceddidi" denir.

III. Mesele: Sünnet'te Gelen "Esedullah", "Seyfullah" "Hüccetullah" Gibi Bazı İsimler Hakkında:

"Allah'ın aslanı (Esedullah)" Hamza *(radıyallâhu anhu)* için denmiştir. Hâlid bin Velîd *(radıyallâhu anhu)* için "Allah'ın kılıcı (Seyfullah)" denmiştir. Hüccetullah ise Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* özel bir isimdir.

Özet:

1- Tâzim ve umum ifade eden isimlerde benim tercihim bunları terk etmektir. Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* "Efendimiz (Seyyidunâ)" denildiğinde bundan hoşlanmamıştır ve "şeytan size galip gelmesin" demiş-

tir.[871] Yine "Rabbini yedir (أَطْعِمْ رَبَّكَ)" ve "kulum (عَبْدِي)" gibi lafızları kullanmayı nehyetmiştir.[872] Çünkü bunlarda kibir, büyüklenme vardır.

2- فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ **"Nefislerinizi temize çıkarmayın..."**[873] âyet-i kerîmesi vardır.

3- Bildiğim kadarıyla bu, hayırlı asırdakilerin yolu değildi. Özellikle sahâbîlerin sünneti değildi.

Delil ile gelenler sadece kendisi hakkında kullanılmış olanlara kullanılır.

871. Bkz. Ahmed, *Müsned*, 20/23, (No: 12550); Nesâî, *el-Kübrâ*, 9/103, (No: 10006); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 6/502, (No: 4529). Hadisin isnadı sahîhtir. *Müsned*'de geçen metni şu şekildedir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا مُحَمَّدُ يَا سَيِّدَنَا وَابْنَ سَيِّدِنَا، وَخَيِّرَنَا وَابْنَ خَيِّرِنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِتَقْوَاكُمْ، لَا يَسْتَهْوِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ، وَاللهِ مَا أُحِبُّ أَنْ تَرْفَعُونِي فَوْقَ مَنْزِلَتِي الَّتِي أَنْزَلَنِي اللهُ " .

(Editör)

872. Bkz. Buhârî, 3/150, (No: 2552); Müslim, 4/1765, (No: 2249). Hadisin tam metni şu şekildedir:

عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: " لاَ يَقُلْ أَحَدُكُمْ: أَطْعِمْ رَبَّكَ وَضِّئْ رَبَّكَ، اسْقِ رَبَّكَ، وَلْيَقُلْ: سَيِّدِي مَوْلاَيَ، وَلاَ يَقُلْ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي أَمَتِي، وَلْيَقُلْ: فَتَايَ وَفَتَاتِي وَغُلاَمِي.

(Editör)

873. Necm, 32.

{بَابُ: احْتِرَامِ أَسْمَاءِ اللهِ تَعَالَى وَتَغْيِيرِ الاسْمِ لأَجْلِ ذَلِكَ}

[47.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN İSİMLERİNE HÜRMET ETMEK VE BUNDAN DOLAYI İSMİ DEĞİŞTİRMEK

عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ: أَنَّهُ كَانَ يُكْنَى أَبَا الْحَكَمِ؛ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ اللهَ هُوَ الْحَكَمُ، وَإِلَيْهِ الْحُكْمُ" فَقَالَ: إِنَّ قَوْمِي إِذَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ أَتَوْنِي، فَحَكَمْتُ بَيْنَهُمْ، فَرَضِيَ كِلَا الْفَرِيقَيْنِ فَقَالَ: "مَا أَحْسَنَ هَذَا فَمَالَكَ مِنَ الْوَلَدِ؟ " قُلْتُ: شُرَيْحٌ، وَمُسْلِمٌ، وَعَبْدُ اللهِ. قَالَ: "فَمَنْ أَكْبَرُهُمْ؟ " قُلْتُ: شُرَيحٌ، قَالَ: "فَأَنْتَ أَبُو شُرَيْحٍ"، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَغَيْرُهُ.

Ebû Şureyh'ten şöyle rivâyet edilmiştir: "O Ebu'l-Hakem diye künyeleniyordu. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ona buyurdu ki: '*Hakem Allah'tır, hüküm de O'na aittir.*' Dedi ki: 'Kavmim bir şeyde ihtilâf ettiklerinde bana gelirlerdi. Ben de onların arasında hükmederdim. İki taraf da bundan razı olurdu.' Bunun üzerine Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: '*Bu ne güzeldir. Peki senin çocukların kimlerdir.*' Dedim ki: 'Şureyh, Müslim ve Abdullah'tır.' Buyurdu ki: '*En büyükleri kimdir?*' Dedim ki 'Şureyh'tir.' Buyurdu ki: '*O zaman sen Ebû Şureyh'sin.*'"[874] Ebû Dâvûd ve başkaları rivâyet etmiştir.**

Şârih dedi ki:

874. Ebû Dâvûd, 4/289, (No: 4955); Nesâî, 8/226, (No: 5387). **(Editör)**

BİRİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

اِحْتِرَام/**İhtiram:** Bundan saygı göstermek ve tâzim etmek kastedilir.

Buradaki Mânası: İlerde tafsilatlı olarak geleceği şekilde Allah'ın *(celle celâluhû)* isimleri ile isimlenmemek.

أَسْمَاء/**Esmâ:** İsmin (اسم) çoğuludur. İsim ise sime'den (السِّمَة) alınmadır. Bu da alamet mânasındadır. Sumuv'dan (السمو) da alındığı söylenmiştir. Bu da yükseklik mânasındadır. O halde bu lafız *alamet* ve *yükseklik* mânaları arasında müşterek bir lafızdır.

أَسْمَاء الله/**Allah'ın isimleri:** İzâfe lâm mânasındadır. Yani Allah'a özel olan isimler.

تَغْيِيرِ الْاسْمِ/**İsmin değiştirilmesi:** Bu farz olarak yapılmalı.

لِأَجْلِ ذَلِكَ/**Bundan dolayı:** Lâm illet içindir. İsim değiştirmenin illeti Allah'ın isimlerine hürmet etmektir.

İKİNCİ MESELE: ALLAH'IN İSİMLERİYLE İSİMLENMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Kısımlara ayrılır:

I. Sadece Allah'a Ait Olan İsimler:

"Rahman, Allah, Kuddûs, Rab" gibi âlemlerin rabbi olan Allah'a izafeden kesildiğinde bu isimler ile isimlenmek haramdır. Bu isimler ile isimlenmek isim ve sıfat bâbından şirktir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

"...O'nun benzeri bir şey yoktur..."[875]

II. Sıfat Mânası Gözetilen İsimler:

Allah'ın isimlerinden birini mahlukatta bulunan bir sıfattan dolayı ona isim olarak koymak. Bu câiz değildir.

---

875. Şûrâ, 11.

Hadiste kastedilen budur. Çünkü el-Hakem Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerindendir. Bu adama Ebu'l-Hakem denilmiş. Çünkü adam onların arasında hüküm verdiğinden onda hakemlik sıfatı gözetilmiş. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onu bundan nehyetmiş.

Bunun Misalleri: Şayet adamın biri merhametli olarak meşhur olmuş ise ona Rahîm denmesi. Bu câiz değildir. Çünkü bu isimlendirmede, Allah'ta *(celle celâluhû)* bulunan bir sıfat kulda gözetilerek ona bu isim konmuştur.

İkinci Misal: Galip gelmekle meşhur olan adama Gâlib ismini koymak ya da güçlü kuvvetli olmakla bilinen birine Ebu'l-Kuvve ya da Kavî denmesi.

Zekâsı ile meşhur olan adama Zekî denmesine gelince bu, bu hükmün altına girmez. Çünkü Allah'ın Zekî diye bir ismi yoktur.

İkinci kısım isimlerin konmasının yasaklanmasının sebebi: Çünkü o Allah'ın isimlerine benzemiştir. Çünkü Allah'ın *(celle celâluhû)* isimleri sıfat ya da alamet olan sıfatlara delâlet eder. İnsanların isimleri ise sadece onlara isim olsun diye konur. Alamet ya da sıfat olsun diye konursa Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerine benzemiş olur.

Bunun şirkle alakası nedir? Bu küçük şirk midir?

Cevap: Evet, isim ve sıfat bâbında şirktir.

III. İsimlerin Sadece Alem/Özel İsim Olarak Konması:

Adamın birine sırf özel isim olsun diye Hakem ismini koyarsak ya da Hakîm veya Rahîm ismini özel/alem isim anlamında koyarsak bu câiz olur.

Bundan dolayı Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*, isimleri Hakem olan sahâbîlerin isimlerini değiştirmediğini görürsün. Çünkü orada sadece isim olması kastedilmiş. Onlarda sıfat mânası gözetilmemiştir. Bu câizdir.

IV. Sadece Tezkiye İçin Konulmuş Olan İsimler:

Bu kısmı münasebetinden dolayı "Fâide ve Bağlar (İstitrâd/Arasöz) Bâbı"nda zikrettik.

Bu isimlerden koyulduğu vakit sıfat mânası gözetilirse câiz olmaz. Ancak sıfat mânası gözetilmeden sadece isim kastedilirse câiz olur.

Buna Misal: "Sâlih" sırf isim olsun diye konulursa câiz olur. Ancak konulduktan sonra sâlih olması gözetilerek konulursa bu tezkiye olacağından dolayı doğru olmaz. Yüce Allah; فَلَا تُزَكُّوا أَنفُسَكُمْ **"Kendi nefislerinizi temize çıkarmayın..."**[876] buyurmaktadır.

"İmân" ismi de böyledir. Sadece isim olsun diye konursa câiz olur. Ancak, selefin böyle bir isim koymamasından dolayı mekruh olur. Bir de bunla beraber bazı mefsedetler olabilir. Misal, "Sizin yanınızda İmân var mı?" diyerek bundan "o sizin yanınızda mı?" demeyi kasteder. Eğer o yoksa "Hayır" denir. Bu ise kötü bir şeydir. "Kâmil" de böyledir. "Hâlid" ismine gelince şayet bunda ebediyet mânasına gelen hulûd sıfatı kastedilirse bu da olmaz, câiz değildir.

ÜÇÜNCÜ MESELE: SIFATLAR BÂBI DA İSİMLER BÂBI GİBİ MİDİR?

Buraya kadar anlattıklarımız isimler hakkındaydı. Geriye sıfatlar kaldı:

Sıfatları bâbı da isimler bâbı gibi midir?

Cevap: Evet.

[EBÛ ŞUREYH HADİSİNİN ŞERHİ: "HAKEM ALLAH'TIR HÜKÜM DE O'NUNDUR]

عَنْ أَبِي شُرَيْح: أَنَّهُ كَانَ يُكْنَى أَبَا الْحَكَم؛ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ اللهَ هُوَ الْحَكَمُ، وَإِلَيْهِ الْحُكْمُ" فَقَالَ: إِنَّ قَوْمِي إِذَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ أَتَوْنِي، فَحَكَمْتُ بَيْنَهُمْ، فَرَضِيَ كِلَا الْفَرِيقَيْنِ فَقَالَ: "مَا أَحْسَنَ هَذَا فَمَالَكَ مِنَ الْوَلَدِ؟ " قُلْتُ: شُرَيْحٌ، وَمُسْلِمٌ، وَعَبْدُ اللهِ. قَالَ: "فَمَنْ أَكْبَرُهُمْ؟ " قُلْتُ: شُرَيْحٌ، قَالَ: "فَأَنْتَ أَبُو شُرَيْحٍ"، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَغَيْرُهُ.

Ebû Şureyh'ten şöyle rivâyet edilmiştir: "O Ebu'l-Hakem diye künyeleniyordu. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ona buyurdu ki: '*Hakem Allah'tır, hüküm de O'na aittir.*' Dedi ki: 'Kavmim bir şeyde ihtilâf ettik-**

876. Necm, 32.

lerinde bana gelirlerdi. Ben de onların arasında hükmederdim. İki taraf da bundan razı olurdu.' Bunun üzerine Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: '*Bu ne güzeldir. Peki senin çocukların kimlerdir.*' Dedim ki: 'Şureyh, Müslim ve Abdullah'tır.' Buyurdu ki: '*En büyükleri kimdir?*' Dedim ki 'Şureyh'tir.' Buyurdu ki: '*O zaman sen Ebû Şureyh'sin.*'"**[877] **Ebû Dâvûd ve başkaları rivâyet etmiştir.**

Hadis: إِنَّ اللهَ هُوَ الْحَكَمُ، وَإِلَيْهِ الْحُكْمُ **"*Hakem olan Allah'tır. Hüküm O'na aittir.*"**

أَبُو شُرَيْح**/Ebû Şureyh:** İsmi Hânî bin Yezîd el-Kindî'dir. Ebu'l-Hakem diye künyelenmiştir. Künye "Ebû" ya da "Ümmü" lafızları ile başlayan isimlere denir.

Ebu'l-Hakem'e kullanılan bu künyede sıfat mânası gözetilmiştir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bunu inkâr ederek şöyle buyurmuştur: إِنَّ اللهَ هُوَ الْحَكَمُ **"*Hakem olan Allah'tır.*"** Bu, insanların yaptıklarını inkâr bâbındandır. Aynı zamanda yasaklanmasının illeti bâbındandır. Hükmün illetinin beyan edilmesi en güzel üsluplarındandır.

هُوَ الْحَكَمُ**/Hakem O'dur:** Şer'î olsun, kaderî olsun hükmü geri çevirmeyecek el-Hakem O'dur. Allah'ın diğer isimleri de buna kıyas edilir. El-Kavî ve el-Alî gibi.

وَإِلَيْهِ الْحُكْمُ**/Hüküm O'na aittir:** Davalarda hüküm vermek O'na aittir.

قَوْمِي**/Kavmim:** Yani benim kendilerine mensup olduklarım.

شَيْءٍ**/Şey:** Nekredir umuma delâlet eder.

فَحَكَمْتُ بَيْنَهُمْ**/Aralarında hükmederdim:** İsimlendirirken gözetilen sıfat budur. İsim koyarken gözetilen bütün sıfatlar buna kıyas edilir.

فَرَضِيَ كِلَا الْفَرِيقَيْنِ**/İki topluluk da razı olurdu:** Onun hükmüyle razılık hasıl olurdu.

877. Ebû Dâvûd, 4/289, (No: 4955); Nesâî, 8/226, (No: 5387). **(Editör)**

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ: مَا أَحْسَنَ هَذَا/**Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: Bu ne güzeldir.** Bu onun yaptığına övgüdür. Çünkü o insanlar arasında sulh ile hükmediyordu. Bu Müslüman olmadan önce yaptığı şeydi. Buna binaen sulh ile hükmetmek câizdir. Sulh ile hükmedip adil olan güzel yapmıştır. Ancak sulhun şeriata aykırı olması durumu hariçtir. Kabilelerde sulh denilen şey hakikatte kendisi ile hükmettikleri âdet, örf ve kurallardı. Bu büyük şirktir.

مَا أَحْسَنَ هَذَا/**Bu ne güzeldir:** Bu, harbî olmayan kâfirin güzel fiilinden dolayı övülebileceğinin cevazına delildir.

"Şairin söylediği ne doğru sözdür" cümlesi de bunun gibidir.

فَمَالَكَ مِنَ الْوَلَدِ؟/**Çocuklardan sana ne var:** Buradaki lâm "أَنْتَ وَمَالُكَ لِأَبِيكَ/*...Sen ve malın babana aitsiniz.*"[878] hadisindeki lâm gibidir.

الْوَلَد/**Veled:** Mevlûd (doğmuş olan) mânasındadır. Kur'an ve Sünnet'te vârid olan budur. Ancak avam *veled* lafzını erkek çocuk için kullanır.

مُسْلِمٌ/**Müslim:** Burada sadece isim olması gözetilmiştir.

فَمَنْ أَكْبَرُهُمْ/**Büyükleri kimdir:** Yani yaş olarak. Bundan, sünnet olanın (yani Sünnet'e uygun olanın) büyük çocuğun ismi ile künyelenmek olduğu anlaşılıyor.

فَأَنْتَ أَبُو شُرَيْحٍ/**Sen Ebû Şureyh'sin:** Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onu en faziletli olan isim ile künyelemiştir. Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî rivâyet etmiştir. İbn Müflih isnadının sahîh olduğunu söylemiştir.

Hadisin konuyla münasebeti: Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerine benzeyen isimler kendisinde sıfat mânası gözetildiğinde bu câiz olmaz. İsmin değiştirilmesi gerekir.

878. Ahmed, *Müsned*, 11/503, (No: 6902); İbn Mâce, 2/769, (No: 2291). **(Editör)**

[I. Mesele: El-Müntekim, el-Kadîm, el-Bâkî Gibi İsimleri Koymanın Hükmü]

Mesele: Bazı isimler kaldı. Müntekim, el-Kadîm, el-Bâkî gibi. Şayet bunlar da sıfat mânası gözetilerek isim olarak konursa bunların hükmü de geçen isimlerin hükmü gibi midir?

Bunun cevabı ilim ehlinin sözüne bina edilir. Kimileri bunların Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerinden olmadığını söylerler. Bunlara göre câizdir. Bu müteahhir âlimlerin görüşüdür. Kimi âlimler de bunların Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerinden olduğunu söyler. İbn Mendeh gibi. Bunlara göre de câiz değildir.

II. Mesele: "Ummu'l-Hakem" Diye İsimlenmek de "Ebu'l-Hakem" Gibi midir?

Evet, çünkü itibar mânasındadır. Bu Süfyân'ın "Şahlar Şahı" demenin yasak olma tercihine binaendir. Çünkü mâna aynıdır.

"Hakem'in amcası", "Hakem'in kardeşi" de böyledir. Çünkü esas olan Hakem isminin câiz olmamasıdır. Hakem isminin önüne geçmiş künye ve izafe böyledir.

III. Mesele: Lakaplarda da Künyede Olduğu Gibi Kendisinde Sıfat Mânası Göz Önünde Bulundurulduğunda Hüküm Aynı mıdır?

Lakap: Medh, övgü ya da yergi bildiren isimlere denir.

Lakaba misal: Sıddîk, el-Fârûk, Zeynu'l-Âbidîn ve benzerleri. Sıddîk ve Fâruk lakaplarına gelince bunlar bizim bâbımızdan değillerdir. Çünkü bunlar Allah için kullanılan isimler değildir. Bir de Hz. Ebû Bekir'i Sıddîk, Hz. Ömer'i de Fâruk diye isimlendiren Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*'dir. Bir lakap olan isimler ancak kendisinde sıfat mânası göz önünde bulundurularak konur.

IV. Mesele: Çocuğun İsmi Değiştirildiğinde Kesilen Akîka Kurbanının Hükmü Nedir?

Zararı yoktur. Çünkü akîka isim için değil, doğumdan dolayı kesilir.

V. Mesele: "Aziz oğlum" "Kerim kardeşim" Gibi İfadeleri Mektup Yazarken Ya da Hitap Ederken Kullanmak Câiz midir?

Câizdir, çünkü bununla isimlendirme kastedilmemiştir. Onunla sıfat kastedilmiştir. Çünkü kardeşi kendisi katında aziz ya da kerim olabilir. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ

"Yemin olsun ki size kendinizden bir Peygamber gelmiştir. Sıkıntıya düşmeniz Ona aziz (ağır) gelir..."[879] Hadiste Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmaktadır:

إِنَّهُ الكَرِيمُ، ابْنُ الكَرِيمِ

"...O kerim oğlu kerimdir..."[880]

VI. Mesele: İsmi "Abdulazîz" Ya da "Abdulkerîm" Olan Birine "Azîz" Ya da "Kerîm" Demenin Hükmü Nedir?

Allah'ın ismini değil de şahsı kastederse câizdir. Bir de Aziz ya da Kerim ismini başlı başına koymak da câizdir. Ta ki kendisinde sıfat mânası gözetilmez ise sadece isim kastedilirse câiz olur.

VII. Mesele: İsmi Abdulazîz Olan Birine Azizcik Ya da İsmi Abdulkerîm Olan Birine Kerimcik Demenin Hükmü Nedir?

Cevap: Aziz ve Kerim ismini koymak câiz ise Azizcik ya da Kerimcik demek daha evla olur. Burada dikkat edilmesi gereken, bu isimlerden Allah'ın isminin kastedilmemesidir.

879. Tevbe, 128.

880. Buhârî, 4/151, (No: 3390); Müslim, hd. no: 2378. **(Editör)**

{بَابُ: مَنْ هَزَلَ بِشَيْءٍ فِيهِ ذِكْرُ اللهِ أَوْ الْقُرْآنِ أَوْ الرَّسُولِ}

[48.] BÂB: KENDİSİNDE ALLAH'IN, KUR'ÂN'IN YA DA RASÛLULLAH'IN ZİKRİ OLAN BİR ŞEYLE ALAY EDENİN HÜKMÜ

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ} [التوبة: 65].

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، وَمُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ، وَزَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، وَقَتَادَةَ -دَخَلَ حَدِيثُ بَعْضِهِمْ فِي بَعْضٍ-: أَنَّهُ قَالَ رَجُلٌ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ: مَا رَأَيْنَا مِثْلَ قُرَّائِنَا هَؤُلَاءِ، أَرْغَبَ بُطُوناً، وَلَا أَكْذَبَ أَلْسِناً، وَلَا أَجْبَنَ عِنْدَ اللِّقَاءِ -يَعْنِي رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ الْقُرَّاءَ- فَقَالَ لَهُ عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ مُنَافِقٌ، لَأُخْبِرَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَذَهَبَ عَوْفٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُخْبِرَهُ فَوَجَدَ الْقُرْآنَ قَدْ سَبَقَهُ. فَجَاءَ ذَلِكَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدِ ارْتَحَلَ وَرَكِبَ نَاقَتَهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَتَحَدَّثُ حَدِيثَ الرَّكْبِ، نَقْطَعُ بِهِ عَنَّا الطَّرِيقَ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ مُتَعَلِّقاً بِنِسْعَةِ نَاقَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِنَّ الْحِجَارَةَ تَنْكُبُ رِجْلَيْهِ -وَهُوَ يَقُولُ: إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ- فَيَقُولُ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ} مَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهِ وَمَا يَزِيدُهُ عَلَيْهِ.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Yemin olsun ki onlara (niçin alay ettiklerini) sorsan, elbette ki onlar 'biz ancak dalmıştık ve eğleniyorduk' derler."[881]

881. Tevbe, 65.

İbn Ömer, Muhammed İbn Kâ'b, Zeyd bin Eslem ve Katâde'den -bunların hadisi iç içe girmiştir.– Tebük savaşında adamın biri şöyle dedi: "Şu kurrâlar (Kur'ân okuyanlar) gibi boğazlı, dilleri yalancı ve düşmanla karşılaştığında korkak olan kimseyi görmedik -bundan Rasûlullah'ı *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ve kurrâ olan ashabını kastediyordu." Avf bin Mâlik, ona "Sen yalan söyledin, fakat sen münafıksın. Bunu muhakkak Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **haber vereceğim." dedi. Avf bin Mâlik, Rasûlullah'a haber vermek için gitti. Ancak Kur'ân'ın kendisini geçtiğini gördü. Sonra bu adam Rasûlullah'a geldi, Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bineğini yüklemiş ve devesine binmişti. "Ey Allah'ın Rasûlü! Dalıyorduk ve kâfilenin sözünü konuşuyorduk" dedi. İbn Ömer** *(radıyallâhu anhumâ)* **dedi ki: "Ben, onun Rasûlullah'ın devesinin boynuna sarıldığını görüyordum. Taşlar onun ayaklarına çarpıyordu. O şöyle diyordu: 'Bizler dalmış eğleniyorduk.' Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **de ona şöyle diyordu: '*Allah, âyetleri ve Rasûlü ile mi eğleniyordunuz.*'** *(Tevbe, 65)*. **Ona bakmıyor ve bundan fazla bir şey demiyordu."**[882]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

هَـزَلَ/**Şaka yaptı:** Başlıkta geçen bu kelime ciddi olmanın zıttı mânasına gelir. Burada ise *alay etmek* kastedilmiştir.

شَـيْء/**Şey:** Şart edatının ardından gelen nekre olduğundan dolayı umumluk ifade eder. O zaman "az da olsa, ne olursa olsun" mânasına gelir.

فِيهِ ذِكْرُ اللهِ/**Kendisinde Allah'ın zikri olan:** Bundan maksat şer'î hükümlerdir, dedik. Çünkü daha sonra Kur'ân'ın üzerine atfedilecektir. Atıf ise farklılık ister. Buna hadisler de girer.

أَوْ/**Veya:** Çeşitlilik içindir.

الْقُرْآن/**Kur'ân:** O, Allah'ın kelamıdır.

882. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân (Tahkîk: Ahmed Muhammed Şâkir)*, 14/133, (No: 16911, 16912); *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 6/1829, (No: 10044); *Tefsîru İbn Kesîr*, 4/171. Tevbe Sûresi 65-66. Âyetlere bakınız. **(Editör)**

الرَّسُول/**Rasûl:** Başındaki elif-lâm cins içindir. Bundan bütünRasûller kastediliyor. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* daha evladır. Şartın cevabı ise mahzûftur. Takdiri ise "kâfir olmuştur" şeklindedir.

İKİNCİ MESELE: BÂBIN KONUSU

Bu bâb Allah'ın tâzimi ve rubûbiyet bâbı ile alakalıdır. Alay eden, Allah'ın yüceliğini ve rubûbiyetini hafife almıştır. Çünkü bir şey ile alay etmek onu tâzim etmeye aykırıdır.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ALLAH'IN ZİKRİ VE BENZERLERİ İLE ALAY ETMENİN HÜKMÜ

Birkaç kısma ayrılır:

Birinci Kısım: Söyledikleri ile alay etmeyi kastetmesi ve telaffuz ettikleri ile alay etmeyi kastetmesi. Bunun hükmü büyük küfürdür. İster şakayla yapsın, isterse de ciddi olsun.

Bunun delili: Âyet ve nüzûlü hakkında rivâyet edilen hadislerdir. Onlar söyledikleri ile alay etmeyi kastediyorlardı.

İkinci Delil: İcmâdır. Bunu şârih İbn Kâsım zikretmiştir.

Buna misal: İtaat ile alay etmeyi kastetmesi, halbuki Allah'ın şeriatından olduğunu biliyor. Sakalla alay eden gibi ya da elbiseyi aşık kemiklerinin üzerine kaldırmayla alay eden, Kur'ân ve hadislerle alay eden, şakalaşarak ve alay ederek dinin amellerinden biri ile alay eden. Alay ederek namaz kılıyormuş yapanlar gibi.

İkinci Kısım: "Şahsî alay" denen kısım. Bu da iki çeşittir:

a.) Genelleyerek sahâbe ve âlimlerle alay etmek ya da âlimlerle alay etmeyi âdet haline getirmek. Böyle biri riddet küfrü ile kâfir olur.

b.) Yaptığı veya söylediği ile alay etmeyi kastetmeyen, ancak o sözü söyleyen ile alay etmeyi kastediyor.

Buna Misal: Söylediği söze bakmaksızın güldürmeyi kasteden. Etrafındakileri güldürmek için âlimler ya da ilim adamları ile alay eden kişi. Bundan

o âlimin ya da ilim talebesinin şahsı ile alay etmeyi kastediyor ya da bazı bâdiye ehlinin Kur'ân okumasıyla alay etmek gibi. Ya da kırsalda yaşayanlarla, şehirde yaşayanların kıssalarını anlatmak gibi. Şayet sevdiği birinin şahsı ile alay ediyorsa sadece şer'î bir amel ile etrafındakileri güldürmek istemişse bu insanları güldürmek ve vakit geçirmek istemiştir.

Şayet kendisiyle arasında düşmanlık olan biri ile alay ettiyse o zaman güldürmenin sebebi gönlünü soğutmak olur. Bu da şayet güldürmeyi şer'î bir amel ile yaptıysa yine aynı kısma girer.

Bazen sadece haber vermeyi kasteder. Şahısla ya da onun söyledikleri ile alay etmeyi kastetmez. Bu yukarıdaki kısmın altına girmez. Şu hadisten dolayı: *"Ameller niyetlere göredir..."*

Bu kısma girdiğinin alameti: Alay edenin alay edilen şer'î amelleri sevdiğini görürsün ki o sadece güldürmek istemiştir. Bu çokça meydana gelen bir durumdur. Kendilerini sevmekle beraber bazı imamların şahsı ile şaka yapmak gibi.

Bu kısmın hükmü: Bu haramdır. Çünkü şahıslarla alay etmek haramdır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ

"Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki de onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar..."[883] Ancak bazı âlim, ilim talebeleri ya da emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker kurumları; alay onlara karşı kızgınlıkla yapılırsa bu nifak alametidir. Konu daha geniş şekilde sonradan gelecektir. Az önce belirttiğimiz bütün bahsimiz/konumuz bazı kişiler etrafındaydı. Ancak bütün mütedeyyin insanlarla alay olursa bu birinci kısma girer.

Üçüncü Kısım: Mütedeyyin insanlarla alay etmeyi alışkanlık haline getirmek. Her ne zaman bir âlim ya da ilim talebesi görse onunla alay ediyor. Bu birinci kısma ilhak olur. Ancak burada göz önünde bulundurulması gereken, kişinin mütedeyyin insanlarla alay etmeyi âdet haline getirdiğini bilmektir.

883. Hucurât, 11.

Ancak bir kere dahi olsa âlimlerin ya da ilim talebelerinin dinden söyledikleri ile alay edilirse bu küfür olur.

Uyarı: Bu bâbda kastedilen dinî şeylerle alay etmekti. Peki dünyevî şeylerle alay etmenin hükmü nedir? Ya da şeriatla alakası olmayan şeylerle alay etmenin hükmü nedir? Bu bir kısımdır. Şu âyet-i kerîmenin genel anlamının altına girer:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ

"Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki de onlardan daha hayırlı olabilirler..."[884] Bir âlimin arabasıyla ya da ilim talebesinin eviyle alay etmesi gibi.

I. Mesele: Bazı Sünnetler Hakkında "Bunlar Çöptür" Demenin Hükmü Nedir?

Şayet maksadı "bunlar asıl temel esaslar değildir ve bunlardan daha önemli olanları vardır" olursa, nispeten alay sayılmaz. Ancak bu lafızları kullanmak câiz değildir.

II. Mesele: Bir Kişiyi Ya da Onun Çocuğunu İslâm'a Tutunmaya Davet Ettin. O da Sana "Kendine bağlamak istiyorsun" Derse Hükmü Ne Olur?

Şayet adam dini sevdiği halde bu cümleyi söylemişse, bunun hükmü bazı âlim ya da davetçilerden nefret etmenin hükmü gibi olur. Çünkü âlimler ve davetçiler onların şehvetlerine tâbi olmalarına engel oluyor.

Şayet bazı İslâmî şiarlardan nefret ettiğinden dolayı bunu söylüyorsa o zaman dinden nefret eden ile hükmü aynı olur.

III. Mesele: Mütedeyyin İnsanları Aşırıcılardan Sayanın Hükmü Nedir?

Bazı gazetecilerin onlarla alay ettiği resimleri sayfalarına koymaları gibi. Bunu genelde laik ya da münafık kesim yapar. Hadisteki kıssada geçtiği gibi: ***"Biz bu kurrâlardan daha boğazlı... ...göremedik".***

884. Hucurât, 11.

Mesele: Bir mütedeyyin, kendisine bir hususta engel olan başka bir mütedeyyine şakayla "sen aşırıcılardansın" dese hükmü ne olur?

Bu cümleyi söyleyen, laiklerle alay etmiş gibi olur. Sanki sen laiklerle alay etmiş gibi olursun. Bunda bir beis yoktur. Bu haram olan kötü şeylerden değildir.

BÂBIN ÂYETİ: "Yemin olsun ki, onlara (niçin alay ettiklerini) sorsan, elbette ki onlar, 'biz ancak dalmış eğleniyorduk" derler."[885]

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ/**Onlara sorsan:** Yani Ey Muhammed!. Şârih İbn Kâsım'ın da söylediği gibi; zamir ise o cümleyi söyleyenlere döner. Yani küfür kelimesini niçin söylediler, diye onlara sorsan.

لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ/**Elbette ki onlar, 'biz ancak dalmış eğleniyorduk' derler:** Biz söylediklerimizle eğlenmeyi kastetmiştik, bunu oyun ve eğlence için yapıyorduk. Nefretten dolayı değil, derler.

Âyetin konuyla münasebeti: Kur'ân ve Rasûl ile eğlenmeyi kastetmek münafıkların alametlerindendir. Bu büyük küfürdür.

Mesele: Eğlenmek bazen dille olur ki bu eğlenmenin bir çeşididir. Bazen de amelle olur; dil çıkarmak, göz kırpmak gibi. Bu amelle olan da sözle olan gibidir, hükmü de aynıdır.

[BÂBIN HADİSİ: MEZKÛR ÂYETİN NÜZÛL SEBEBİ]

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، وَمُحَمَّد بْنِ كَعْب، وَزَيْد بْنِ أَسْلَمَ، وَقَتَادَةَ -دَخَلَ حَدِيثُ بَعْضِهِمْ فِي بَعْض-: أَنَّهُ قَالَ رَجُلٌ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ: مَا رَأَيْنَا مِثْلَ قُرَّائِنَا هَؤُلَاءِ، أَرْغَبَ بُطُوناً، وَلَا أَكْذَبَ أَلْسِناً، وَلَا أَجْبَنَ عِنْدَ اللِّقَاءِ -يَعْنِي رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ الْقُرَّاءَ- فَقَالَ لَهُ عَوْفُ بْنُ مَالِك: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ مُنَافِقٌ، لَأُخْبِرَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَذَهَبَ عَوْفٌ إِلَى رَسُولِ الله

885. Tevbe, 65.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُخْبِرَهُ فَوَجَدَ الْقُرْآنَ قَدْ سَبَقَهُ. فَجَاءَ ذَلِكَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدِ ارْتَحَلَ وَرَكِبَ نَاقَتَهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَتَحَدَّثُ حَدِيثَ الرَّكْبِ، نَقْطَعُ بِهِ عَنَّا الطَّرِيقَ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ مُتَعَلِّقاً بِنِسْعَةِ نَاقَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِنَّ الْحِجَارَةَ تَنْكُبُ رِجْلَيْهِ -وَهُوَ يَقُولُ: إِنَّما كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ- فَيَقُولُ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ} مَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهِ وَمَا يَزِيدُهُ عَلَيْهِ.

İbn Ömer, Muhammed İbn Kâ'b, Zeyd bin Eslem ve Katâde'den -bunların hadisi iç içe girmiştir.– Tebük savaşında adamın biri şöyle dedi: "Şu kurrâlar (Kur'ân okuyanlar) gibi boğazlı, dilleri yalancı ve düşmanla karşılaştığında korkak olan kimseyi görmedik -bundan Rasûlullah'ı *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ve kurrâ olan ashabını kastediyordu." Avf bin Mâlik, ona "Sen yalan söyledin, fakat sen münafıksın. Bunu muhakkak Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **haber vereceğim." dedi. Avf bin Mâlik, Rasûlullah'a haber vermek için gitti. Ancak Kur'ân'ın kendisini geçtiğini gördü. Sonra bu adam Rasûlullah'a geldi, Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bineğini yüklemiş ve devesine binmişti. "Ey Allah'ın Rasûlü! Dalıyorduk" dedi. İbn Ömer dedi ki: "Ben, onun Rasûlullah'ın devesinin boynuna sarıldığını görüyordum. Taşlar onun ayaklarına çarpıyordu. O şöyle diyordu: 'Bizler dalmış eğleniyorduk.' Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **de ona şöyle diyordu: '*Allah, âyetleri ve Rasûlü ile mi eğleniyordunuz.*'** *(Tevbe, 65)*. **Ona bakmıyor ve bundan fazla bir şey demiyordu."**[886]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، وَمُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ، وَزَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، وَقَتَادَةَ/**İbn Ömer, Muhammed bin Kâ'b, Zeyd bin Eslem ve Katâde'den:** Bir sahâbî, üç tane de tâbiî zikretmiştir.

Hadisin Tahrîci: Bu İbn Ömer yoluyla gelen hasen bir hadistir. Bunu İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim rivâyet etmişlerdir. Diğer yolları ise mürseldir. Bunları zikretmek şâhid bâbından olur. Bir de bazı problemler de var.

886. Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân (Tahkîk: Ahmed Muhammed Şâkir)*, 14/133, (No: 16911, 16912); *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 6/1829, (No: 10044); *Tefsîru İbn Kesîr*, 4/171. **(Editör)**

Mürsel Hadis Ayırt Edilmeden Nasıl Müsned Hadislerin İçine Sokulur?

Çünkü böyle yapıldığında mürselde bulunan ziyade anlaşılmamış olur. Ziyadesi olmayan muvafık mürsel hadise de ihtiyaç yoktur.

أَنَّهُ قَالَ رَجُلٌ/**Adamın biri dedi:** Şârih, bunun münafıklardan olduğunu söylemiştir. Doğru olan onun sadece sözlü münafık olmasıdır.

فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ/**Tebük gazvesinde:** Kıssanın zamanı budur. Bu hicretin dokuzuncu senesidir.

مَا رَأَيْنَا/**Görmedik.**

مِثْلَ قُرَّائِنَا/**Bizim kârîlerimiz gibi:** Anlaşılan, o bir kârî ile değil de kârîlerle alay ediyordu. Âlimlerle alay edenin riddet küfrü ile kâfir olacağına delil burasıdır. Çünkü kemiyetin hükme etkisi vardır.

أَرْغَبَ بُطُوناً/**Boğazlı olan:** Çokça yiyen.

أَكْذَبَ أَلْسِناً/**Dil olarak yalancı:** Gerçeğin dışında haber veren.

أَجْبَنَ عِنْدَ اللِّقَاءِ/**Düşmanla karşılaşmaktan korkan:** Kendilerinde düşmanla karşılaşmalarına engel bir korku ve endişe olan.

Bu üç şeyle alay etmektir. Maksut olan adet/sayı değildir. Sadece bir tane de zikretmiş olsaydı yeterli olurdu.

Bu üç şey yalandır, doğru değildir. Bu hem alay etmiş hem de yalan söylemiştir.

Söyleyen bir kişi miydi? Hadiste bir kişi olduğu görülüyor. Kur'ân ise onların bir topluluk olduğunu haber veriyor. Hadisle âyetin arasını şöyle bulabiliriz: Söyleyen bir kişi idi, diğerleri de ona muvafıktı. Razı olan yapan gibidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: فَعَقَرُوهَا **"...Onu kestiler..."** *(Şems, 14)* kesen bir kişiydi. Yine yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ إِنَّ اللهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا

"Halbuki Allah size Kitap'ta 'Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman onlar başka bir şeye dalmalarına kadar onlarla beraber oturmayın, o taktirde siz de onlar gibi olursunuz' diye indirdi. Muhakkak ki Allah, münafıkların ve kâfirlerin hepsini cehennemde bir araya toplayacaktır."[887] Yani razı olarak oturduğunuzda.

عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ/**Avf bin Mâlik:** Bu sahâbîdir. Bunu Müslümanlara olan taraftarlığı ve söyledikleri şeye karşı sorumluluğundan dolayı söylemiştir.

كَذَبْتَ/**Yalan söyledin:** Sen gerçek dışı olan şeyi söyledin. Bu, İslâm şiarlarıyla alay edip yalanlayanı çabucak yalanlamadır.

وَلَكِنَّكَ مُنَافِقٌ/**Fakat sen münafıksın:** "Lâkin" istidrâk içindir. Çünkü bu cümleleri Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sahâbesine ancak bir münafık kullanır.

Bu cümleden, kendisinde münafıklık alameti görülen kişiye münafık demenin câiz olduğu anlaşılıyor. Bu gayret bâbından söylenmiştir, hevâdan değil.

Yine bu, sebepler meydana gelip engeller kalktığında küfür ya da nifak ortaya koyanlara muayyen hüküm vermenin câiz olduğunu gösterir.

لَأُخْبِرَنَّ/**Muhakkak bunu haber vereceğim:** Bunda münkeri değiştirmeye gücü olan imam, âlim ve benzeri herkese birinin kelamını nakletmenin câiz olduğuna cevaz vardır. Bu laf taşıma bâbından görülmez. Birinde nifak, günah ya da şeriata aykırı bir şey zuhur ettiğinde yaptığı ya da söylediği şey hâkime nakledilebilir.

الْقُرْآنُ قَدْ سَبَقَهُ/**Kur'ân onu geçmişti:** Bu, bu gibi tabirleri kullanmanın câiz olduğunun delilidir. Yine "Kur'ân hükmetti", "Kur'ân konuştu" demek de bunun gibidir.

887. Nisâ, 140.

إِنَّمَا/**İnnemâ:** Hasr edatıdır.

كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ/**Bizler dalmış eğleniyorduk:** Alay ettiklerini ortaya koydu. Buna yolu kat etmekle özür beyan etti.

Buna binaen söylediğiyle alay etmeyi kasteden ciddi olsun, şaka yapsın kâfir olur.

Sonra İbn Ömer *(radıyallâhu anhumâ)* bu adamı vasfediyor. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* âyeti okuduğunda, onun Rasûlullah'ın devesine asıldığını haber veriyor.

Bu hadisin konuyla münasebeti: Genel bir şekilde sahâbîler ya da âlimlerle alay eden ya da bütün âlimlerle alay etmeyi âdet edinen riddet küfrü ile kâfir olur.

I. Mesele: "Mushafçık", "Mescidçik" Diyenin Hükmü Nedir?

Bunda tafsilat vardır:

Şayet bununla hacmi beyan etmeyi irade ediyorsa bu câizdir. Ancak evla olan bu gibi tabirleri kullanmamaktır. Çünkü böyle tabirlerden alay etme de anlaşılabilir.

Şayet alay etmeyi kastettiyse kâfir olur.

II. Mesele: Âlim ve İlim Talebeleri İle Alay Etmenin Hükmü Nedir? Bu Dinle Alay Etmek midir?

Bunda tafsilat vardır:

1- Dinlerinden dolayı onlarla alay ederse bu küfürdür.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ

"Şüphesiz ki, günah işleyenler iman edenlere gülerlerdi."[888]

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا

888. Mutaffifîn, 29.

"Kâfirlere dünya hayatı süslü gösterildi. İman edenlerle alay ediyorlar..."[889]

Onlardan bazıları ile olan düşmanlığından dolayı alay ediyorsa bu haram olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ

"Ey İman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki de onlar kendilerinden daha hayırlı olabilirler..."[890]

Şayet bütün âlimlerle alay etmek onun âdeti ise bu riddet küfrüdür. Bunun delili şudur: ***"Bizim kârîlerimiz gibi... ...görmedik"*** hadisidir. Bir de şu âyet-i kerîmedir:

"Kâfirlere dünya hayatı süslü gösterildi. İman edenlerle alay ediyorlar..." *(Bakara, 212).*

889. Bakara, 212.

890. Hucurât, 11.

{بَابُ مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي﴾ [فصلت: 50] .}

[49.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN; "YEMİN OLSUN Kİ KENDİSİNE DOKUNAN BİR ZARARDAN SONRA, TARAFIMIZDAN İNSANA BİR RAHMET TATTIRILACAK OLSA MUTLAKA 'BU BENİM HAKKIMDIR ...' DER." (FUSSİLET, 50) KAVLİ HAKKINDA GELEN RİVÂYETLER

قَالَ مُجَاهِدُ: هَذَا بِعَمَلِي وَأَنَا مَحْقُوقٌ بِهِ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يُرِيدُ مِنْ عِنْدِي.

وَقَوْلُهُ: {قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي} [القصص: 78] . قَالَ قَتَادَةُ: عَلَى عِلْمٍ مِنِّي بِوُجُوهِ الْمَكَاسِبِ. وَقَالَ آخَرُونَ: عَلَى عِلْمٍ مِنَ اللهِ أَنِّي لَهُ أَهْلٌ. وَهَذَا مَعْنَى قَوْلِ مُجَاهِدٍ: أُوتِيتُهُ عَلَى شَرَفٍ.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ ثَلَاثَةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ: أَبْرَصَ، وَأَقْرَعَ، وَأَعْمَى. فَأَرَادَ اللهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكاً، فَأَتَى الْأَبْرَصَ، فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: لَوْنٌ حَسَنٌ، وَجِلْدٌ حَسَنٌ، وَيَذْهَبُ عَنِّي الَّذِي قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ بِهِ قَالَ: فَمَسَحَهُ، فَذَهَبَ عَنْهُ قَذَرُهُ، وَأُعْطِيَ لَوْناً حَسَناً وَجِلْداً حَسَناً، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْإِبِلُ أَو الْبَقَرُ - شَكَّ إِسْحَاقُ - فَأُعْطِيَ نَاقَةً عُشَرَاءَ، وَقَالَ: بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيهَا. قَالَ: فَأَتَى الْأَقْرَعَ، فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ: شَعْرٌ حَسَنٌ، وَيَذْهَبُ عَنِّي الَّذِي قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ بِهِ فَمَسَحَهُ، فَذَهَبَ عَنْهُ، وَأُعْطِيَ شَعْراً حَسَناً، فَقَالَ: أَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْبَقَرُ، أَو الْإِبِلُ، فَأُعْطِيَ بَقَرَةً حَامِلاً، قَالَ: بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيهَا. فَأَتَى الْأَعْمَى، فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: أَنْ

يَرُدَّ اللهُ إِلَيَّ بَصَرِي؛ فَأُبْصَرَ بِهِ النَّاسَ، فَمَسَحَهُ، فَرَدَّ اللهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْغَنَمُ، فَأُعْطِيَ شَاةً وَالِداً؛ فَأَنْتَجَ هَذَانِ وَوَلَّدَ هَذَا، فَكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنَ الْإِبِلِ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنَ الْبَقَرِ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنَ الْغَنَمِ، قَالَ: ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ. فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ، قَدْ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ بِكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ، وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ، وَالْمَالَ، بَعِيراً أَتَبَلَّغُ بِهِ فِي سَفَرِي، فَقَالَ: الْحُقُوقُ كَثِيرَةٌ. فَقَالَ لَهُ: كَأَنِّي أَعْرِفُكَ، أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ، فَقِيراً، فَأَعْطَاكَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمَالَ؟ فَقَالَ: إِنَّمَا وَرِثْتُ هَذَا الْمَالَ كَابِراً عَنْ كَابِرٍ، فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيَّرَكَ اللهُ إِلَى مَا كُنْتَ. قَالَ: وَأَتَى الْأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ، فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا، وَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ عَلَيْهِ هَذَا، فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيَّرَكَ اللهُ إِلَى مَا كُنْتَ. وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ وَابْنُ سَبِيلٍ، قَدْ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ بِكَ. أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بِهَا فِي سَفَرِي، فَقَالَ: كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللهُ إِلَيَّ بَصَرِي، فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدَعْ مَا شِئْتَ، فَوَاللهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ لِلَّهِ. فَقَالَ: أَمْسِكْ مَالَكَ، فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ فَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنْكَ، وَسَخِطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ" أَخْرَجَاهُ.

Mücâhid (âyetteki "Bu benim hakkımdır..." ifadesi hakkında) der ki: "Yani; bu benim yaptıklarımla oldu ve benim hakkımdır."[891] İbn Abbas *(radıyallâhu anhumâ)* **da şöyle der: "Benim kendimindir" demeyi irade ediyor.**

Yüce Allah'ın "(Kârûn) Dedi ki: Bu (servet) bana ancak bende bulunan bir ilim sayesinde verilmiştir."[892] Katâde âyetin mânası hakkında der ki: "Bende kazanma ile ilgili ilimlerden dolayı bana verilmiştir."[893] Başkaları da şöyle demiştir: "Allah'ın benim onlara müstahak olduğu-

891. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 21/491. **(Editör)**

892. Kasas, 78.

893. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 9/3012, (No: 17123). Benzer lafızla rivâyet etmiştir.

mu bilmesindendir."[894] Bu Mücâhid'in, "Bana bu bir şereften dolayı verilmiştir." sözünün mânasıdır.

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **onun, Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işittiği nakledilmiştir:** ***"Allah İsrâiloğulları'ndan kör, kel ve cüzam hastası olan üç kişiyi imtihan etmek istedi. Onlara bir melek gönderdi. Melek cüzam olana geldi, dedi ki: 'En çok istediğin şey nedir?'. Cüzamlı kişi dedi ki: 'Güzel bir renk, güzel bir cilt ve bende bulunan insanların kendisi ile beni ayıpladığı bu şeyin gitmesidir.' Melek onu meshetti, onda bulunan ayıplar gitti, güzel bir renk ve güzel bir cilt verildi. Sonra melek dedi ki: 'Sana en sevimli olan mal hangisidir?'. 'Deve ya da inektir' dedi –(râvi) İshak bu kısımda şüphe etmiştir.– Bunun üzerine kendisine hamile develer verildi ve 'Allah senin için onlara bereket koysun' dedi. Sonra melek kel olana geldi, 'Sana en sevimli olan şey nedir?' dedi. 'Güzel bir saç ve insanların beni kendisiyle ayıpladığı bu şeyin benden gitmesidir' dedi. Onu meshetti, ayıplar ondan gitti ve ona güzel bir saç verildi. 'Sana en sevimli olan mal hangisidir?' dedi. 'Deve ya da inektir' dedi. Hamile olan inekler ona verildi. 'Allah senin için onlara bereket versin' dedi. Sonra kör olana geldi, 'Sana en sevimli olan şey nedir?' dedi. 'İnsanları görmem için gözlerimi Allah'ın bana geri vermesidir' dedi. Onu meshetti, Allah gözlerini ona geri verdi. 'Sana en sevimli olan mal hangisidir?' dedi. 'Koyun' dedi. Doğurmuş koyunlar kendisine verildi. Onun develeri, diğerinin de inekleri doğurdu. Bundan dolayı onun bir vadi dolusu devesi oldu, diğerinin de bir vadi dolusu ineği oldu. Bunun da bir vadi dolusu koyunu oldu. Sonra melek onun eski şeklinde ve durumunda cüzamlıya geldi ve dedi ki: 'Fakir bir adamım, bu yolcuğumda gücüm, kuvvetim tükendi. Bugün benim için önce Allah sonra senden başkasıyla ulaşmak yoktur. Sana güzel bir renk, güzel bir cilt ve mal veren hatırına senden, beni seferimde ulaştıracak bir deve istiyorum.' Bunun üzerine cüzamlı adam 'Haklar çoktur' dedi. Melek de dedi ki: 'Seni sanki tanıyorum. Sen, insanların seni ayıpladığı cüzzamlı fakir değil misin? Sonra Allah sana mal verdi.' O dedi ki: 'Ben bu malı büyüklerimden miras olarak aldım.' Melek: 'Şayet yalan söylüyorsan Allah seni daha önce olduğun duruma döndürsün' dedi. Sonra onun eski şeklinde ve durumunda kel olana geldi. Buna dediğinin aynısını ona da söyledi. O da diğerinin (cüzamlının) verdiği cevapların aynısıy-***

894. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 9/3012, (No: 17125). Benzer lafızla rivâyet etmiştir.

la cevap verdi. 'Şayet yalan söylüyorsan Allah seni daha önce olduğun duruma döndürsün' dedi. Sonra köre onun eski şeklinde ve durumunda geldi ve şöyle dedi: 'Fakir ve yaşlı bir adamım, yolculuğumda gücüm tükendi. Bugün önce Allah sonra senden başka kendisiyle (evime) ulaşacağım (işimi göreceğim) kimse yok. Sana gözlerini geri verenin hakkı için kendisiyle yolculuğumu yapacağım bir koyun istiyorum' dedi. Kör dedi ki: 'Ben kördüm, Allah gözlerimi bana geri verdi. Dilediğini al, dilediğini de bırak. Allah'a yemin olsun ki bugün Allah için alacağın şeylerde sana engel olmayacağım.' Melek dedi ki: 'Malın sende kalsın. Siz imtihan olundunuz. Allah senden razı oldu. O iki arkadaşına da kızdı.'"[895] Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.

Şârih dedi ki: Bu bâb gerçekten daha önce geçen **"Allah'ın nimetlerini bilip sonra onları inkâr ederler"** *(Nahl, 83)* bâbına benziyor. Bir de **"Allah'a ortaklar koşmayın"** *(Bakara, 22)* bâbına benziyor.

Çünkü bu bâb nimetleri Allah'tan başkasına nispet etmekten bahsediyor. Bundan dolayı bu bâbın konusu geçen bâblarla birebir aynıdır.

ÂYETİN ŞERHİ:

وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي

"Yemin olsun ki kendisine dokunan bir zarardan sonra, tarafımızdan insana bir rahmet tattırılacak olsa mutlaka 'Bu benim hakkımdır...' der." *(Fussilet, 50)*

أَذَقْنَاهُ**/Tattırsak:** Buradaki zamir kendisine nimet verilene döner.

ضَرَّاءَ**/Darlık:** Bundan şiddet, bela ve hastalık kastedilir.

Hastalığın ve belanın/musibetin zamanı: Allah *(celle celâluhû)* kendi katından onlara bir rahmet tattırmadan öncedir. Yani önceden kendisine musibet, bela isabet etmiş daha sonra Allah *(celle celâluhû)* ona rahmetini tattırmış.

لِي**/Benim:** Lâm, hak sahibi olmak mânasındadır. Yani o benim hakkımdır.

---

895. Buhârî, 4/171, (No: 3464); Müslim, 4/2275, (No: 2964). **(Editör)**

Musannif bu âyet için üç tefsir zikretmiştir:

Birinci Tefsir: İbn Abbas'ın tefsiridir. Musannif her ne kadar önce Mücâhid'in tefsirini zikretmiş olsa da sahâbenin tefsirini önce zikretmek daha evladır.

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يُرِيدُ مِنْ عِنْدِي.

İbn Abbas der ki: "'Bu benim kendimdendir' demek istiyor". Yani bu nimetler benim kendi gayretimledir.

Mücâhid'in Tefsiri: "هَـذَا بِعَمَلِي**/Bu benim çalışmamladır."** Yani benim çalışmam sebebiyledir.

وَأَنَا مَحْقُوقٌ بِهِ**/Ben onu hak edenim:** Yani ona layık olanım.

Bu iki görüşe göre nimetleri Allah'a nispet etmemiş oluyor. Kendi gayreti ve çalışmasına nispet etmiştir.

Katâde'nin Tefsiri: "عَلَى عِلْمٍ مِنِّي بِوُجُوهِ الْمَكَاسِبِ**/Benim kazanma yollarını bilme ilmimden dolayıdır."** Bu cümle "benim kendi gayretimledir" cümlesiyle aynı mânadadır.

وَقَالَ آخَرُونَ**/Başkaları dedi ki:** Bunlar İbn Cerîr ve Beğavî'dir.

عَلَى عِلْمٍ مِنَ اللهِ أَنِّي لَهُ أَهْلٌ**/Allah'ın benim onlara müstahak olduğumu bilmesindendir.**

Bütün bu tefsirlerin ortak noktası nimetlerin kendi gayret ve çalışmalarına nispet edilmesidir. Bu *Allah'ın nimetlerini unutarak inkâr etme* diye isimlendirilir.

"Allah'ın nimetlerini bilirler sonra inkâr ederler" bâbında geçen nimetleri inkâr etme kısımlarından biri de budur.

Bu tefsirlerin konuyla münasebeti: Her kim Allah'ın faziletini unutarak nimetlerini kendi nefsine nispet ederse bu nimeti inkâr etmeye girer. Bu da küçük şirktendir.

EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ ثَلَاثَةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ: أَبْرَصَ، وَأَقْرَعَ، وَأَعْمَى. فَأَرَادَ اللهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكاً، فَأَتَى الْأَبْرَصَ، فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: لَوْنٌ حَسَنٌ، وَجِلْدٌ حَسَنٌ، وَيَذْهَبُ عَنِّي الَّذِي قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ بِهِ قَالَ: فَمَسَحَهُ، فَذَهَبَ عَنْهُ قَذَرُهُ، وَأُعْطِيَ لَوْناً حَسَناً وَجِلْداً حَسَناً، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْإِبِلُ أَوِ الْبَقَرُ - شَكَّ إِسْحَاقُ - فَأُعْطِيَ نَاقَةً عُشَرَاءَ، وَقَالَ: بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيهَا. قَالَ: فَأَتَى الْأَقْرَعَ، فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ: شَعْرٌ حَسَنٌ، وَيَذْهَبُ عَنِّي الَّذِي قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ بِهِ فَمَسَحَهُ، فَذَهَبَ عَنْهُ، وَأُعْطِيَ شَعْراً حَسَناً، فَقَالَ: أَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْبَقَرُ، أَوِ الْإِبِلُ، فَأُعْطِيَ بَقَرَةً حَامِلاً، قَالَ: بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيهَا. فَأَتَى الْأَعْمَى، فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: أَنْ يَرُدَّ اللهُ إِلَيَّ بَصَرِي؛ فَأُبْصِرَ بِهِ النَّاسَ، فَمَسَحَهُ، فَرَدَّ اللهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْغَنَمُ، فَأُعْطِيَ شَاةً وَالِداً؛ فَأَنْتَجَ هَذَانِ وَوَلَّدَ هَذَا، فَكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنَ الْإِبِلِ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنَ الْبَقَرِ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنَ الْغَنَمِ، قَالَ: ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ. فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ، قَدِ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ بِكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ، وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ، وَالْمَالَ، بَعِيراً أَتَبَلَّغُ بِهِ فِي سَفَرِي، فَقَالَ: الْحُقُوقُ كَثِيرَةٌ. فَقَالَ لَهُ: كَأَنِّي أَعْرِفُكَ، أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ، فَقِيراً، فَأَعْطَاكَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمَالَ؟ فَقَالَ: إِنَّمَا وَرِثْتُ هَذَا الْمَالَ كَابِراً عَنْ كَابِرٍ، فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيَّرَكَ اللهُ إِلَى مَا كُنْتَ. قَالَ: وَأَتَى الْأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ، فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا، وَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ عَلَيْهِ هَذَا، فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيَّرَكَ اللهُ إِلَى مَا كُنْتَ. وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ وَابْنُ سَبِيلٍ، قَدِ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ بِكَ. أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بِهَا فِي سَفَرِي، فَقَالَ: كُنْتُ أَعْمَى

فَرَدَّ اللهُ إِلَيَّ بَصَرِي، فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدَعْ مَا شِئْتَ، فَوَاللهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ للهِ. فَقَالَ: أَمْسِكْ مَالَكَ، فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ فَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنْكَ، وَسَخِطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ" أَخْرَجَاهُ.

الْأَبْرَص/**Abraş-Cüzamlı:** Bu ciltteki beyazlıklar oluşturan bir hastalıktır.

الْأَقْرَع/**Kel:** Bu saçı olmayandır.

فَأَرَادَ اللهُ/**Allah irade etti:** Bu cümlede Allah *(celle celâluhû)* için irade ispat edilmiştir. Bu kevnî iradedir.

أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ/**Onları ibtilâ etmek:** Onları imtihan etmek.

مَلَكاً/**Melek:** İnsan suretinde. Bu da meleklerin farklı şekillere girebildiğine delildir.

Cüzzamlı üç şey istemiştir: Bu da onun hırslı olduğunun delilidir. Bu hırsı onu değişik şeyler istemeye teşvik etmiştir.

1- Güzel renk.

2- Güzel cilt.

3- Cüzamın gitmesi.

Allah ona şifa verip, kendisine istediklerini vermiştir. Maldan ise pahalı değerli olanı istemiştir; deve istemiştir. Deve sahiplerinin biraz kendilerinde sertlik olur. Maldan kendi tabiatını uygun olanı istemiştir. Kendisine hamile develer verilmiştir.

Sonra kel olana gelir. O iki istekte bulunur:

1- Güzel saç.

2- Kelliğin gitmesi.

Mallardan da inek istemiştir.

Üçüncüsü de kördür. O mütevazi bir istekte bulunmuştur. Kendisiyle insanları görmek için gözlerinin geri verilmesini istemiştir. Güzel göz ya da

kuvvetli göz dememiştir. Allah gözlerini ona geri vermiştir. Çünkü o gözlerinin geri verilmesini Allah'tan istemiştir. Kel ve cüzzamlı olan böyle yapmamışlardı.

Maldan da koyun istemiştir. Koyun sahiplerinde bir sükûnet ve vakar vardır. Kendi tabiatına denk bir şey istemiştir. Ona, doğurmuş koyunlar verilir.

Sonra imtihan zamanı gelir. Melek cüzamlıya onun suretiyle gelir.[896] Ona yolcu ve fakir olduğunu söyleyerek onun yumuşaklığını dener. Ondan Allah adına ister. Burada birçok mesele bir araya gelmiştir. Onu doğrulamak için bir tanesi yeterlidir. Sonra ona geçmişini hatırlatır. Ondan sadece bir deve ister. Cevap olarak: **"Haklar çoktur"** der. Ona vâcip olanı yerine getirmemekle beraber yalan söyler.

Kel olanla da aynı konuşma ve aynı sonuç olur.

وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ/**Sonra köre eski şekli ve durumunda gelir:** Suret, durumdan farklı bir şeydir. Suret körlüktür, durum fakirliktir.

Ona verdi ve şöyle dedi: "كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللهُ إِلَيَّ بَصَرِي/**Ben kördüm, Allah gözlerimi bana geri verdi."** Gözlerin geri verilmesi nimetini Allah'a nispet etti.

Şayet doktor bir hastayı tedavi etse ve tedavi sonuç verse, ona bu nimetin Allah'tan olduğunu söylemesi vâciptir. Sonra sebepleri söyler.

Hadisin konuya delil olan tarafı: Nimetleri Allah'a *(celle celâluhû)* nispet etmek vâciptir. Bu, Allah'ın insandan razı olmasına sebep olur. Nimeti insanın kendi gayreti ve çalışmasına nispet etmesi Allah'ın *(celle celâluhû)* ona kızmasına sebep olur.

Buna misal: Talebe imtihanda başarılı olduğunda, "bu benim gecelemem, dersleri tekrar etmem, ciddiyetim ve çalışmam sonucudur" dese câiz olmaz. Fakat "bu Allah'ın faziletidir. Sonra şu, şu sebeplerdendir" der.

Ancak imtihanlarda başarısız olursa bunu Allah'a nispet etmez. Fakat şöyle der: "Çalışmadığımdan dolayı kaybettim."

---

896. İbn Hacer der ki: Meleğin ona eski sureti üzere gelmesi onun üzerinde hüccetin en açık şekilde ikame olması içindir. Bkz. *Fethu'l-Bârî*, 10/265. **(Editör)**

Bazı tüccarların yaptığı da bunun gibidir. Kendisine "bu malı, serveti nasıl kazandın?" diye sorulduğunda, "bu benim çalışmam, gayretim ve yorgunluğumum sonucudur" der.

{بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحاً جَعَلا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا﴾ [الأعراف: 190].}

[50.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ALLAH, ONLARA KUSURSUZ BİR ÇOCUK VERİNCE, VERDİĞİ ŞEY HAKKINDA ALLAH'A ORTAK KOŞTULAR ..." (A'RÂF, 190) KAVLİ HAKKINDA

قَالَ ابْنُ حَزْمٍ: اتَّفَقُوا عَلَى تَحْرِيمِ كُلِّ اسْمٍ مُعَبَّدٍ لِغَيْرِ اللهِ؛ كَعَبْدِ عُمَرَ، وَعَبْدِ الْكَعْبَةِ، وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ، حَاشَا عَبْدَ الْمُطَّلِبِ.

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي الْآيَةِ قَالَ: لَمَّا تَغَشَّاهَا آدَمُ حَمَلَتْ، فَأَتَاهُمَا إِبْلِيسُ فَقَالَ: إِنِّي صَاحِبُكُمَا الَّذِي أَخْرَجْتُكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ لَتُطِيعَانِّي أَوْ لَأَجْعَلَنَّ لَهُ قَرْنَيْ أَيِّلٍ، فَيَخْرُجُ مِنْ بَطْنِكِ فَيَشُقُّهُ، وَلَأَفْعَلَنَّ وَلَأَفْعَلَنَّ -يُخَوِّفُهُمَا- سَمِّيَاهُ عَبْدَ الْحَارِثِ، فَأَبَيَا أَنْ يُطِيعَاهُ، فَخَرَجَ مَيِّتاً، ثُمَّ حَمَلَتْ، فَأَتَاهُمَا، فَقَالَ مِثْلَ قَوْلِهِ، فَأَبَيَا أَنْ يُطِيعَاهُ، فَخَرَجَ مَيِّتاً، ثُمَّ حَمَلَتْ، فَأَتَاهُمَا، فَذَكَرَ لَهُمَا، فَأَدْرَكَهُمَا حُبُّ الْوَلَدِ، فَسَمَّيَاهُ عَبْدَ الْحَارِثِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: {جَعَلا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا} [الأعراف: 190]. رَوَاهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ.

وَلَهُ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: شُرَكَاءَ فِي طَاعَتِهِ، وَلَمْ يَكُنْ فِي عِبَادَتِهِ. وَلَهُ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ: {لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحاً} [الأعراف: 189]. قَالَ: أَشْفَقَا أَلَّا يَكُونَ إِنْسَاناً، وَذَكَرَ مَعْنَاهُ عَنِ الْحَسَنِ وَسَعِيدٍ وَغَيْرِهِمَا.

İbn Hazm der ki: Âlimler kendisiyle Allah'tan başkasına kulluk ifade eden bütün isimleri koymanın haram olduğu konusunda ittifak ettiler; Abdu Ömer, Abdul Kâbe ve benzeri isimler. Abdulmuttalib hariç.

Âyet hakkında İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle rivâyet edilmiştir: "Âdem** *(aleyhisselâm)* **Havvâ ile bir araya geldiğinde, şeytan onlara geldi ve şöyle dedi: 'Bana itaat edesiniz diye sizi cennetten çıkaran arkadaşınız benim, ya da boynuzumu onun için yılan yaparım da senin karnına girip onu ikiye yarar. Ya da şöyle şöyle yaparım –onları korkutuyordu.– Onu Abdulhâris diye isimlendirin.' Ona itaat etmeye karşı çıktılar. Ölü olarak doğdu. Sonra yine hamile kaldı. Yine onlara geldi, daha önce söylediğinin aynısını söyledi. Ona itaat etmeye karşı çıktılar. Yine ölü doğdu. Sonra yine hamile kaldı. Yine onlara geldi ve onlara daha önce olanları anlattı. Onları çocuk sevgisi tuttu. Onu Abdulhâris diye isimlendirdiler. İşte bu şu âyet-i kerîmedir: "Allah onlara kusursuz bir çocuk verdiğinde verdiği şey hakkında Allah'a ortak koştular."[897] İbn Ebî Hâtim rivâyet etti.**

O sahîh bir senedle Katâde'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "İtaatte ortak koşmuşlardı, ibadette değil."[898] O sahîh senedle Mücâhid'den "Şayet bize kusursuz bir çocuk verirsen..." *(A'râf, 189)* **âyeti hakkında şunu rivâyet etmiştir: "Çocuğun insan olmamasından korktular."[899] Bunun mânasında Hasan, Saîd ve başkasından rivâyet etmiştir.**

Şârih dedi ki: Bu bâb **"Rabbinin nimetlerini bilirler..."** bâbına, bir de **"...Allah'a ortak koşmayın..."** ve **"Ona bir rahmet tattırsak..."** bâblarına benzer. Bu dört bâb benzer bâblardır. Ancak bu bâb özel bir nimet hakkındadır. Bu da çocuk nimetidir. Daha önce geçen bâblar ise genel nimetler hakkındaydı.

ÂYETİN ŞERHİ:

فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحاً جَعَلا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا

"Allah onlara kusursuz bir çocuk verdiğinde verdiği şey hakkında Allah'a ortak koştular..." *(A'râf, 190)*

---

897. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1634, (No: 8654). **(Editör)**

898. Bkz. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1634, (No: 8659). **(Editör)**

899. Bkz. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1633, (No: 8648). **(Editör)**

آتاهُما/**O ikisine verdi:** Musannif bu kelimedeki tesniye (ikilik) zamirinin Âdem ve Havvâ'ya *(aleyhimâsselâm)* dönmesini tercih etmiştir. Bu zayıf bir görüştür. Burada sahîh olan İbnu'l-Kayyim ve İbn Kesîr'in yapmış oldukları tercihtir ki o görüşe göre buradaki zamir insan cinsine döner. Yani genel olarak erkek ve kadınlar.[900]

Bundan dolayı musannifin âyetin nüzûl sebebi hakkında rivâyet ettiği İbn Abbas'ın eseri zayıftır. Bilakis Zehebî *Mîzân* kitabında şöyle demiştir: Bu münker bir hadistir. İbn Kesîr tefsirinde bunun için üç illet zikretmiştir.

I. Mesele: Bu Bâb Çocuk Nimeti Hakkındadır

Allah insana çocuk verdiğinde kimileri çocukları hakkında Allah'a ortak koşarlar.

Çocuk nimeti hakkında Allah'a ortak koşmak dört kısımdır:

1- Çocuk nimetini yaratma ve icat açısından Allah'tan başkasına nispet etmek. Bu büyük küfürdür. Çünkü Allah ile beraber başka bir yaratıcı kabul etmektir. Bu âyetin altına girer.

2- Çocuğun sağlığını doktora ya da ebeye nispet etmek. Bu da şirke girer. Bu da âyetin konusuna girer ve küçük şirktir.

3- Çocuğun sevgisini Allah'ın sevgisinin önüne geçirmek. Çocuktan dolayı Allah'a ortak koşarlar. Buna Katâde'nin kelamı delâlet eder. Bu da küçük şirktir.

4- İsimlendirme de çocuğu Allah'tan başkasına kul yapmak. Çocuğu Abdurrasûl, Abdulhüseyn ve buna benzer başka isimler koyuyorlar. Bu da küçük şirktendir.

Buna İbn Hazm'ın kelamı delalet eder.

---

900. Bkz. İbn Kesîr, İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* bunu Ubey bin Kâ'b'dan naklettiğini (bkz. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1633, No: 8653), zayıf bir rivâyet olduğunu ve İsrâiliyat haberlerinden olduğunu söyler. Yine âyette, şirk koştuğu söylenen kişilerin de bazı kavimler, Ehl-i kitap ve Hz. Âdem ve Havvâ'nın soyundan gelen bazı müşrikler olduğunu belirtir ve bu hususta seleften nakiller yapar. Detay için bkz. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 3/525-528. Ayrıca bkz. Saîd bin Mansûr, *Sünen*, 5/174, (No: 973) **(Editör)**

İBN HAZM'IN SÖZÜNÜN ŞERHİ

قَالَ ابْنُ حَزْم: اتَّفَقُوا عَلَى تَحْرِيم كُلّ اسْم مُعَبَّد لِغَيْرِ الله؛ كَعَبْدِ عُمَرَ، وَعَبْدِ الْكَعْبَة، وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ، حَاشَا عَبْدَ الْمُطَّلِب.

İbn Hazm der ki: Âlimler kendisiyle Allah'tan başkasına kulluk ifade eden bütün isimleri koymanın haram olduğu konusunda ittifak ettiler; Abdu Ömer, Abdul Kâbe ve benzeri isimler. Abdulmuttalib hariç.

اتَّفَقُوا/**İttifak ettiler:** Şârih İbn Kâsım; buradaki ittifak icmâ etmek mânasındadır, demiştir.

Abdu Ömer diye isimlendirmek ya da Abdu'l-Kâbe diye isimlendirmek icmâ ile haramdır. Bu küçük şirktendir.

İbn Hazm'ın kelamının konuyla münasebeti: İsimlendirmede çocuğunu başkasına kul yapan küçük şirke düşmüş olur.

I. Mesele: Abdulmuttalib İsmi Hakkında

Bu isim hakkında ehl-i ilim arasında ihtilâf vardır:

1- Câiz olması: Delili şu hadistir:

أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ

"...Yalan yok ben nebîyim, ben Abdulmuttalib'in oğluyum."[901]

Ben Abdulmuttalib'in oğluyum: Bu cümle ikrardır.

2- Câiz olmaması: İbn Hazm'ın kelamına göre sahih olan budur. "İlim ehli kendisi ile Allah'tan başkasına kulluk yapılan bütün isimlerin haram olduğunda ittifak etmişlerdir."

Kıyasla kaidenin altına da girer. Bir de âyetin genel mânasından dolayı da haram olur: **"...Onlara verdiği hakkında Allah'a ortak koşarlar..."** *(A'râf, 190)*

---

901. Buhârî, 4/30, (No: 2864); Müslim, 3/1400, (No: 1776). **(Editör)**

Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* *"...Ben Abdulmuttalib'in oğluyum"* cümlesi haber bâbındandır. İnşa değildir. Ancak bunu isim olarak çocuğa koymak ise câiz değildir.

Şayet biri kendini tanıtmak istese ve dedelerinin isimleri haram olan isimlerden olsa ve bunları zikretse bu ikrara girmez.

[KATÂDE'NİN TEFSİRİNİN ŞERHİ]

وَلَهُ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: شُرَكَاءَ فِي طَاعَتِهِ، وَلَمْ يَكُنْ فِي عِبَادَتِهِ.

O sahîh bir senedle Katâde'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "İtaatte ortak koşmuşlardı, ibadette değil."[902]

وَلَهُ**/Onun için vardır:** İbn Ebî Hâtim kastedilmiştir.

شُرَكَاءَ فِي طَاعَتِهِ**/Ona itaatte şirk koşmuşlardır:** Yani çocuğa itaat etmeyi Allah'a itaatin önüne geçirmişlerdir.

وَلَمْ يَكُنْ فِي عِبَادَتِهِ**/Ona ibadet etmekte değil:** Yani çocuğa secde edip, boyun eğmemişlerdir.

Katâde'nin kelamının konu ile münasebeti: Çocuğa itaati, Allah'a itaatin önüne geçiren küçük şirk koşmuş olur.

[MÜCÂHİD'İN TEFSİRİNİN ŞERHİ]

وَلَهُ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ: {لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحاً} [الأعراف: 189]. قَالَ: أَشْفَقَا أَلَّا يَكُونَ إِنْسَاناً

O sahîh senedle Mücâhid'den "Şayet bize kusursuz bir çocuk verirsen..." *(A'râf, 189)* **âyeti hakkında şunu rivâyet etmiştir: "Çocuğun insan olmamasından korktular."**[903]

وَلَهُ**/Onun için vardır:** Yani İbn Ebî Hâtim.

---

902. Bkz. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1634, (No: 8659). **(Editör)**

903. Bkz. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1633, (No: 8648). **(Editör)**

أَشْفَقَا/**Korktular:** Yani kendilerine çocuk verilen erkek ve kadın. Âdem *(aleyhisselâm)* değil.

أَلَّا يَكُونَ إِنْسَاناً/**İnsan olmamasından:** Çocuğun hayvan olmasından korktular.

Ve ortak koştular: Kendisine düştükleri şirkin çeşidini beyan etmemiştir. Ancak bu şirk bazen tevessül ile olabilir. Çocuk sağlıklı olsun diye Allah'tan başkasına tevessül etmiş olabilirler ya da ibadet ve isimlendirmede de şirk koşmuş olabilirler.

{بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ﴾ [الأعراف: 180]. }

[51.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "EN GÜZEL İSİMLER ALLAH'INDIR. O'NA EN GÜZEL İSİMLERLE DUA EDİN. O'NUN İSİMLERİ KONUSUNDA EĞRİLİĞE SAPANLARI BIRAKIN..." (A'RÂF, 180) KAVLİ HAKKINDA

ذَكَرَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا {يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ}: يُشْرِكُونَ. وَعَنْهُ: سَمَّوْا اللَّاتَ مِنَ الْإِلَهِ، وَالْعُزَّى مِنَ الْعَزِيزِ. وَعَنِ الْأَعْمَشِ: يُدْخِلُونَ فِيهَا مَا لَيْسَ مِنْهَا.

İbn Ebî Hâtim, İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şunu nakletmiştir: "'... Onun isimlerinden eğrilip sapanlar...'; Yani şirk koşanlar."[904] Yine ondan (İbn Abbas'tan) şu nakledilmiştir: "Lât'ı 'ilah' kelimesinden türetecek isim yaptılar. Uzzâ'yı 'Azîz'den türettiler."[905] A'meş'ten de şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Allah'ın isimlerinden olmayan şeyleri onun isimleri arasına sokarlar."[906]**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu bâb isim ve sıfat tevhidi ile alakalı dördüncü bâb kabul edilir. Daha önce "İsim ve sıfatlardan bir şey inkâr eden", "Kâdıların kâdısı' diye isimlenmek", "Allah'ın isimlerine ihtiram etmek" bâbları geçmişti.

904. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1623, (No: 8586). Bu tefsir mezkûr yerde Katâde'den nakledilmiştir. İbn Abbas'tan ise "Yalanlayanlar" lafzı nakledilmiştir. Bkz. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1623, (No: 8583).

905. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1623, (No: 8584). Benzer lafızla nakledilmiştir. **(Editör)**

906. *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, 5/1623, (No: 8587). **(Editör)**

Bu bâbda Allah'ın isimleri konusunda sapmanın hükmü ele alınıyor.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

وَلِلَّهِ **"Allah'ındır...":** Hem O'na özel olma hem hak sahibi olma hem de mülk olarak O'nundur. Önce zikredilmesi gereken bir şey cümlede sonradan zikredilmişse bu ihtisasa delâlet eder.

الْأَسْمَاءُ **"Esmâ (İsimler)":** İsim (اسم) kelimesinin çoğuludur. Bu *alâmet* mânasına gelen sime (السِّمَة) kelimesinden türemiştir. Ya da *sumuv* (السمو) kelimesinden türetilmiştir. Bu ise yükseklik mânasına gelir.

الْحُسْنَى **"el-Hüsnâ":** "Esmâ"nın sıfatıdır. Kemâlde güzelliğe ulaşan demektir.

فَادْعُوهُ بِهَا **"O'na onlarla dua edin."** İbadet olan dua ya da bir şey isteme duasıdır.

İsteme duası: Ya Ğafûr! Beni bağışla. Ya Rahmân! Bana rahmet et.

İbadet duası: Tesbih ve Allah'ı zikretme gibi; Subhânallah, Lâ İlâhe İllallah, Subhânallahi'l-Azîzi'l-Ğafûr gibi.

Bunların hepsi dua ibadetindendir. Çünkü zikredenin maksadı Allah'ın onu bağışlamasıdır. Sanki "Allah'ım! Beni bağışla" demiştir.

ادْعُوهُ **"O'na dua edin":** Bu emirdir. Emir vücûbiyeti gerektirir. Bir de başkasına dua etmenin haram olduğuna delâlet eder. Ya da Allah'ın isimlerinden başka bir şeye tevessül etmenin haram olduğuna delâlet eder.

O'na onlarla dua edin: "Onlara (sıfatlara) dua edin (ادْعُوهَا)" demiyor. Bu, sıfatlara dua etme meselesine giriyor. "Sıfatlara dua etmenin hükmü" bâbında gelecek inşâallah.

وَذَرُوا **"Bırakın":** Terk edin, kendi yolunuza yürüyün.

يُلْحِدُونَ **"Sapanlar":** İlhâd (الإِلْحَاد) lügat olarak *meyletmek* mânasındadır. Lahit (اللَّحْد) de bundan alınmıştır. Çünkü o kıbleye meylediyor. Yarmak

(الشَّقُّ) kelimesi böyle değildir. Şeriata göre ilhâd: İsimler konusunda kendisine vâcip olan şeylerden meyletmek mânasına gelir.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ALLAH'IN İSİMLERİ HUSUSUNDA İLHÂDIN/SAPMANIN ÇEŞİTLERİ

1- Benzetme Sapması: Musannif buna İbn Abbas'ın *(radıyallâhu anhumâ)* sözüyle misal verdi. Bunu ondan İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir. Âyette geçen **"Yulhidûn/sapanlar"** kelimesi "Yuşrikûn/şirk koşanlar" mânasındadır. Buradaki şirk benzetme şirkidir. Onlar Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerini mahluka koyuyorlardı. Misal, Lât kelimesini ilah kelimesinden türetip kendi ilahlarına koymuşlardı. Yine Uzzâ kelimesini azîz kelimesinden türetip başka bir ilaha koymuşlardı.

Burada tam aksi bir durum da var: Mahlukların isimlerini Allah'a kullanmak; Hristiyanların Allah'a *(celle celâluhû)* baba, Yahudilerin ise Allah'a fakir demeleri gibidir.

Burada bir mesele var: Mahluku el-Azîz, el-Kerîm ve el-Halîm isimleriyle isimlendirmek ilhâda girer mi? Çünkü bunlar Allah'ın isimlerindendir.

Cevap: Bunları sıfat mânası gözetmeden sadece isim olarak koymak câizdir. Ancak sıfat mânası gözeterek ya da umum kastederek koymak sapma ve ilhâd olur, câiz olmaz.

Bu mesele "Allah'ın isimlerine hürmet etme" bâbında geçti. Bundan dolayı Allah'ın isimleri iki kısımdır:

a- Birinci kısım ne mâna ne de lafız cihetiyle ortaklığı kabul etmeyen isimlerdir; "Allah, Rabbu'l-Âlemîn gibi. El-Hâlık, el-Kayyûm, el-Kuddûs gibi." Bu isimleri sadece mahluka isim olarak koymak dahi sapmak ve ilhâd olur.

b- Ortaklığı kabul eden isimler; "el-Melik, el-Azîz, el-Kerîm, el-Hakîm" gibi isimler. Bunları mahluka sadece isim olarak kullanmak câizdir. Sıfat mânası ya da umum kastederek kullanılması câiz değildir. Bu isimlendirme bâbındandır. Mahlukun Kerîm ya da Melik diye isimlendirilmesinde bir sıkıntı yoktur.

2- Ta'tîl Yapmak: Bu Allah'ın isimlerini mânalarından ya da kendilerinden türemiş oldukları sıfatlardan soyutlanması sapıklığıdır. Allah'ın sıfatları hakkında mücerred isim olduğunu söyleyen Muattıla gurubunun sapıklığı bâbındandır.

3- Türetme Sapıklığı: Musannif buna A'meş'in sözüyle misal vermiştir. "يُدْخِلُونَ فِيهَا مَا لَيْسَ مِنْهَا/**Ona ondan olmayanı sokarlar.**" Bu, Allah'ı *(celle celâluhû)* şeriatta gelmemiş olan isimlerle isimlendirmektir. Allah'ı "el-muhteri' (mucit)" diye isimlendirmek. "En büyük mühendis (Mühendisu'l-A'zam)" da böyledir. Yine bunun fiillerinden isimler türetmek de buna girer. Bu İbn Teymiyye'nin, İbnu'l-Kayyim'in ve müteahhir ulemânın tercihine göre böyledir. Ancak kadim selef âlimlerine göreyse Allah'ı sıfat ve filleri ile isimlendirmek câizdir. Bu İbn Mende'nin *Kitâbu't-Tevhîd*'deki Seffârînî ve el-Esbehânî'nin *el-Mehacce* kitabındaki görüşleridir. Tirmizî; إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا "*Allah'ın (celle celâluhû) doksan dokuz ismi vardır...*"[907] hadisini aktardıktan sonra bazı âlimlerden bunun sadece seleften bir âlimin görüşü olmadığını aktarmıştır. Sonra doksan dokuz ismi aktarıyor. el-Bâkî, el-Muhyî, el-Bedî' de bunlardandır. Râcih görüş de budur.

4- Allah'ın *(celle celâluhû)* mukabili olarak kullanılan isimleri Allah'a kayıtlamadan kullanma sapıklığı: el-Mâkir gibi. Bunu Allah'a *(celle celâluhû)* kullanmak Esmâu'l-Hüsnâ'dan değildir. El-Keyd, el-İstihzâ ve benzerleri de bunlardandır.

DÖRDÜNCÜ MESELE: ALLAH'IN İSİMLERİ İLE ALAKALI OLAN KONULAR

Allah'ın isimlerinden mi, değil mi? O eş anlamlı mı değil mi? O müsemma Allah'ın *(celle celâluhû)* zâtının aynısı mı yoksa ayrı bir şey mi? Bunlar delile dayalı mı, değil mi?

Bütün bu konularda bizim *Vâsitıyye Şerhi*'mize bakabilirsiniz.

907. Bkz. Tirmizî, 5/530, (No: 3506, 3507, 3508). **(Editör)**

BEŞİNCİ MESELE: SIFATTAN İSTEMEK VE SIFATLA İSTEMEK

Aralarında fark vardır: Sıfattan istemeye misal: "Ey Allah'ın Mağfireti! Beni bağışla", "Ey Allah'ın rahmeti! Bana rahmet et." Bu câiz değildir ve bu şirktir. Bun şu âyet-i kerîme delâlet ediyor: فَادْعُوهُ بِهَا **"O'na onlarla dua edin."** *(A'râf, 180).* Yani Allah'a dua edin. Allah'ın sıfatlarına değil.

Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye *Bekrî'ye Reddiyye*'sinde (*er-Reddu 'ale'l-Bekrî*) bunun şirk olduğunu söylüyor.

Sıfatla istemeye misal: "Ya Rab! Senin izzetinle senden istiyorum", "Ey Allah'ım! Senin rahmetinle bana rahmet etmeni istiyorum" gibi.

Sıfatlarla sığınmak: Bu sıfatlarla isteme gibidir. Çünkü istiâze özel bir istemedir. Bu sıfatları ile sığınma konusu daha önce; أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ *"Allah'ın tam kelimeleri ile yarattıklarının şerrinden O'na sığınırım..."*[908] hadisinin şerhinde geçmişti.[909]

ALTINCI MESELE: OLAN OLAYLARI ALLAH'IN SFATLARINDAN BİR SIFATA İZAFE ETMEK

Şayet bundan, olayların Allah'ın sıfatları gereği olduğunu kastederse bunda bir beis yoktur. Şöyle demesi gibi: "Allah'ın hikmeti kâfir ve âsilerin zelil olmasını, zâlimin cezalandırılmasını gerektirirdi." Ya da "Allah'ın kudreti mahlukatın yaratılmasını gerektirir."

Ancak olaylar, yapmak ya da yaratmak açısından sıfatlara izafe edilirse bu câiz olmaz. "Allah'ın kudreti bunu istedi" demek gibi.

908. Müslim, 4/2080, (No: 2708). **(Editör)**

909. "13. Bâb: Allah'tan Başkasıyla İstiâze Yapmak Şirktendir" bölümüne bakınız. **(Editör)**

YEDİNCİ MESELE: İSMİ "ABDULHAKÎM", "ABDULMECÎD" VEYA "ABDULAZÎZ" OLAN KİŞİYE "HAKÎM", "AZÎZ" VEYA "MECÎD" DENİLMESİNİN HÜKMÜ NEDİR?

Burada şöyle deriz: Şayet Allah'ın ismi ile kulu isimlendirmeyi kastederse bu terk edilmelidir. Ona Hâkim, Azîz veya Mecîd denilmemelidir. Yani isimlendirmeden, sıfat mânası gözetilmemesi meselesidir. Ancak bundan şahsı kastedilirse buna bir engel yoktur. Çünkü Hakîm ve Azîz kelimeleri ilk başta isim olarak konulmuştur, bu da câizdir.

SEKİZİNCİ MESELE: "ALLAH'IN MİSAFİRİ", "ALLAH'IN KOMŞUSU" VE "ALLAH'IN NİMETİ" DEMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Şeyh İbn Cibrîn *el-Fevâid alê şerhi Kitâbi't-Tevhîd* kitabında şöyle demiştir: Bu isimlerin mahluka kullanılması câizdir. Çünkü bu teşrif izafesidir. Ben de derim ki: Bazen dua ya da şükür izafesi olur. Allah'ın nimeti demek, bu Allah'ın nimeti olmasından dolayı ona şükrediyoruz.

{بَابُ: لَا يُقَالُ: السَّلَامُ عَلَى اللهِ}

[52.] BÂB: ES-SELÂMU ALALLAH (ALLAH'A SELÂM OLSUN) DENİLMEZ

فِي "الصَّحِيحِ" عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا إِذَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ قُلْنَا: السَّلَامُ عَلَى اللهِ مِنْ عِبَادِهِ، السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا تَقُولُوا السَّلَامُ عَلَى اللهِ، فَإِنَّ اللهَ هُوَ السَّلَامُ".

Buhârî'de İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Bizler Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ile beraberken 'Es-selâmu alallâhi min ibâdihî, es-selâmu alâ fulânin' derdik. Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: "'*Es-selâmu alallah' demeyin. Allah es-Selâm'dır.*"**[910]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BU BÂBIN TEVHİD İLE ALAKASI

Kullanılan cümlelerde Allah'a tâzimde noksanlık vardır. Tâzimde Allah'ın kemâlini ve müstağni oluşunu (hiçbir şeye ihtiyacı olmamasını) ispat etmek de tevhiddendir (Allah'ı birlemektendir).

İKİNCİ MESELE: "ES-SELÂM" SÖZÜ

Selamet (السَّلَامَةُ) mastarından türemiştir. Bu ayıp ve noksanlıklardan berî olmak için yapılan duadır.

910. Buhârî, 1/167, (No: 835). Hadisin devamında tahiyyât duası vardır. **(Editör)**

ÜÇÜNCÜ MESELE: "ES-SELÂMU ALALLAH" CÜMLESİNİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Bunu kullanmak haramdır. Vâcip olan kâmil tevhidi münâfîdir (onu nefyeder). İki sebepten dolayı:

1- Çünkü bu cümle Allah'ta *(celle celâluhû)* noksanlık olduğunu zannettiriyor. Çünkü genel mânada onda (selâm verilende) ayıp vardır.

2- Çünkü o hakikate muhalif davranmıştır. Allah'a dua edilir. O'nun için dua edilmez. Allah *(celle celâluhû)* için selametle dua edilmez. Çünkü koruyan O'nun kendisidir.

Musannif şöyle dedi: "الصَّحِيحِ" فِي/***Sahîh'te***: Ancak hadisi Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا إِذَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ/**İbn Mes'ûd** *(radıyallâhu anhu)* **dedi ki: Bizler Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **ile birlikte namazdayken:** Yani namazın sonundayken. Bundan teşehhüdü kastediyor.

قُلْنَا: السَّلَامُ عَلَى اللهِ/**'Es-selâmu alallâhi' derdik:** Yani Allah için ayıplardan selamette olması için dua ederdik.

مِنْ عِبَادِهِ/**Kullarından:** Buradaki min (مِنْ) ibtidâ (başlangıç) içindir.

عِبَادِهِ/**Kulları**: Teşrif izafesidir. Mü'minler kastediliyor. Yani O'na boyun eğmiş, alçalmış oldukları halde.

السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ وَفُلَانٍ/**Filan ve filana selam olsun:** Yani Ya Rab! Filan ve filanı ayıplardan koru.

Başka bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Meleklerden olan filan ve filana selam olsun."[911]

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا تَقُولُوا/**Nebî** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: "*Demeyin...*"**: Lâ (لَا) nehiy içindir. Nehiy haramlığı gerektirir.

911. Bkz. İbn Mâce, 1/290, (No: 899). **(Editör)**

لَا تَقُولُوا السَّلَامُ عَلَى اللهِ/***'Es-selâmu alallâh' demeyin***: Bu da bu şekilde dua etmenin haram olduğuna delâlet ediyor.

Sonra haram olmasını şu cümlesiyle illetlendirdi: "فَإِنَّ اللهَ هُوَ السَّلَامُ/***Allah es-Selâm'dır.***" Koruyan Allah'ın kendisidir.

Bu hadisin konuyla münasebeti: Es-selâmu alallâh cümlesini kullanmak haramdır. Vâcip olan kâmil tevhide münâfîdir. Çünkü bu Allah'ta *(celle celâluhû)* noksanlık olduğunu zannettiriyor.

Mesele: "Es-selâmu alallâh" cümlesinin yerine Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şunu bize emretmiştir: "*Et-tehiyyêtu...*" ve sahâbîlere teşehhüdde tahiyyât duasını okumayı öğretmiştir. Bu İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* hadisinde gelmiştir.

{بَابُ قَوْلِ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ}

[53.] BÂB: "ALLAH'IM! DİLERSEN BENİ BAĞIŞLA" SÖZÜ HAKKINDA

فِي "الصَّحِيحِ" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ، اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ، لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ، فَإِنَّ اللهَ لَا مُكْرِهَ لَهُ".

وَلِمُسْلِمٍ: "وَلْيُعَظِّمِ الرَّغْبَةَ، فَإِنَّ اللهَ لَا يَتَعَاظَمُهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ".

Sahîh*'te Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Sizden biriniz 'Allah'ım! Dilersen beni bağışla', 'Allah'ım! Dilersen bana merhamet et' demesin, istemekte azmetsin. Muhakkak ki Allah'ı zorlayacak olan bir şey yoktur."[912]

Müslim'in rivâyetinde şöyle geçer: ***"İsteğinde azmetsin, Allah azmedilen şeyi verir."***[913]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

اللَّهُمَّ/**Ey Allah'ım:** "Ya Allah!" mânasındadır. Yâ (يَا) hazfedilip yerine mîm (م) getirilmiştir.

اغْفِرْ لِي/**Beni bağışla:** Mağfiret; örtmek ve affetmektir. Bu mağfiret özel değildir. "Allah'ım! Tövbemi kabul et", "Allah'ım! Bana merhamet et" cümleleri de aynıdır.

912. Buhârî, 8/74, (No: 6339). **(Editör)**

913. Müslim, 2063, (No: 2679). **(Editör)**

İstemenin Şekli:

Allah'ım dilersen beni bağışla.

Ey Allah'ım! Dilersen beni bağışla.

Allah'tan, dilerse seni bağışlamasını istiyorum.

Biri diğerine Allah'a hitap ederek dua ediyor. Diğeri de onun duasına âmin diyor. Bazen de inşâallah diyor.

إِنْ شِئْتَ **"Dilersen" sözü:** Bu, bağışlamayı dilemeye bağlamaktır.

İKİNCİ MESELE: "Allah'ım! Dilersen beni bağışla" SÖZÜNÜN HÜKMÜ NEDİR?

Bu isteme şekli konusunda ilim ehli arasında ihtilâf meydana gelmiştir.

Birinci Görüş: Cümleyi kullanan itibarıyladır. Şayet bunu bereketlenme cihetiyle söylemişse bu câizdir. Delili şu hadistir: ...وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ "*Bizler de inşâallah sizlere yetişeceğiz...*".[914] Bir de hasta ile ilgili hadistir: طَهُورٌ إِنْ شَاءَ اللهُ "*...İnşâallah temizdir...*".[915] Ancak bunu bir şek/şüphe veya Allah'ta *(celle celâluhû)* (hâşâ) nâkıslığın olduğunu bildirmek için söylerse câiz olmaz. Bâbın hadisi de buna yorumlanır.

İkinci Görüş: "Allah'ım! dilersen beni bağışla" cümlesini kullanmak haram değildir. Ancak tenzîhen mekruhtur. Bunu haramlıktan kerâhete çeviren delil kabirleri ziyaret etme hadisidir: "*...İnşâallah bizler de size kavuşacağız...*". Bir de hasta ziyareti etme hadisidir: "*...Temizdir inşallah...*".

Üçüncü Görüş: Duada bunu söylemek haram olur. Dua ettiğinde "Allah'ım! dilersen beni bağışla" demesi câiz olmaz. Bâbın hadisi de buna yorumlanır.

Ancak bunu haber verme ya da teberrüken söylerse câiz olur. Kabir ve hasta ziyaretleri hadisleri buna hamledilir.

---

914. Müslim, 1/218, (No: 249). **(Editör)**

915. Buhârî, 4/202, (No: 3616). **(Editör)**

Musannifin tercihi üçüncü görüştür. Çünkü *Meseleler* (*el-Mesâil*) kitabında duada istisna etmenin câiz olmadığını söylüyor. Râcih olan görüş budur.

Ancak mesele daha fazla tafsilata ihtiyaç duyuyor:

Sadece dua olan şeylerde Allah'ın dilemesine bağlamak câiz olmaz.

Sade dua: Bu kişinin "Allâhumme" "Ya Allah" ve benzeri kelimelerle başladığı dualardır. Bunlarda Allah'ın dilemesine bağlamak câiz olmaz. Bâbın hadisi de buna yorumlanır.

Ancak yalanlama ve doğrulama/tasdik etme kastedilen haber cümlesi olarak kullanırsa bunu Allah'ın dilemesine bağlamak câiz olur. Hatta bazen vâcip olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا (23) إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

"Hiçbir şey hakkında sakın 'yarın şunu yapacağım' deme. Ancak 'Allah dilerse yapacağım' de..."[916]. Bir de kabirleri ziyaret etme hadisindeki gibi; "*...İnşâallah bizler de size kavuşacağız...*"

Fakat dua içeren haber cümlelerinde ise tafsilat vardır. Çünkü bu cümleler ne sade dua cümlesidir ne de sade haber cümlesidir. Bundan dolayı bu cümlelerin hükmü söyleyene göredir. Şayet cümlesinden dua kastederse o zaman Allah'ın dilemesine bağlaması câiz olmaz. Haber vermeyi kastederse câiz olur. Hastayı ziyaret etme hadisi buna yorumlanır; "*...Temizdir inşâallah...*".

"Mükafatını kazanmıştır inşâallah" cümlesi de buna benzer. Bunun delili: "*Ameller niyetler göredir...*" hadisidir.

Şayet biri "Ben böyle yapsam bana ecir, mükafat var mı?" derse, sen de "İnşâallah" dersen bu haber olur. Bazen bundan dua da kastedilir.

Mesele: Bunun misali insanların dilinde dolaşan şu sözdür: "Allah onu, senin hasenat kefene koysun inşâallah", "Allah seni affetsin inşâallah", "Bu sohbet senin mizanına yazılır inşâallah" ya da biri "Allah seni bağışlasın" der, diğeri ise "inşâallah" diye cevap verir. Bunların hepsi insanlar tarafından kullanılan cümlelerdir. Bunları söylemekte bir beis yoktur. Çünkü bu ya hayır

916. Kehf, 23-24.

ya da teberrük bâbından söylenir. Bir de bunlar sade dua kastedilen cümleler değildir.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

فِي "الصَّحِيح" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ، اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ، لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ، فَإِنَّ اللهَ لَا مُكْرِهَ لَهُ".

وَلِمُسْلِمٍ: "وَلْيُعَظِّمِ الرَّغْبَةَ، فَإِنَّ اللهَ لَا يَتَعَاظَمُهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ".

Sahîh*'te Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Sizden biriniz 'Allah'ım! Dilersen beni bağışla', 'Allah'ım! Dilersen bana merhamet et' demesin, istemekte azmetsin. Muhakkak ki Allah'ı zorlayacak olan bir şey yoktur."[917]

Müslim'in rivâyetinde: *"İsteğinde azmetsin, Allah azmedilen şeyi verir."*[918]

Musannif şöyle demiştir: فِي "الصَّحِيح" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ/***Sahîh*'te Ebu Hureyre'den (rivayet edilmiştir)** : Ancak hadis muttefekun aleyhtir.

لَا يَقُلْ/***Demesin*:** Lâ nehiy lâ'sıdır. Nehiy haramlık ister. Nehiyde asıl olan budur. Nevevî bunu tenzîhen olan kerâhete hamletmiştir. Bu nehyin aslının hilâfınadır.

أَحَدُكُمْ/***Sizden biriniz*:** Bu kadın, erkek ve başkalarını kapsayan umum lafızdır.

اللَّهُمَّ/***Ey Allah'ım*:** Yani "Yâ Allah!". Bu lafız önemlidir çünkü bu, bâbın "Allâhumme" ya da "Yâ Allah" lafızları ile başlayan sade dua hakkında olduğunun delilidir.

---

917. Buhârî, 8/74, (No: 6339). **(Editör)**

918. Müslim, 2063, (No: 2679). **(Editör)**

اغْفِرْ لي/***Beni bağışla:*** "Allah'ım! dilersen bizi bağışla" cümlesi de aynıdır. Peki "Allah'ım! dilersen filanı bağışla" cümlesi de aynı hükümde midir?

Yine "Allah'ım! dilersen bana merhamet et" cümlesi de aynı hükümde midir? Evet bu cümleler de aynı hükümdedir.

Bu hüküm sadece âhiretle alakalı olan cennet ve rahmet istenilen dualara has bir hüküm müdür?

Cevap: Dünya ile alakalı dualarda da hüküm aynıdır. Dünyalık şeyler istenilen dualarda da Allah'ın dilemesine bağlamak câiz değildir. Şöyle denmez: "Allah'ım! dilersen şu hastalığıma şifa ver", "Allah'ım! dilersen beni başarıya ulaştır". Bu hüküm hem dünya hem de âhiret işlerinin hepsini kapsar.

لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ/***İstemekte azimli olsun:*** Hadisteki yasağın sebeplerinden biri budur. Yani duayı Allah'ın *(celle celâluhû)* dilemesine bağlamak himmetinin zayıf olduğuna ve gayretsiz olduğuna işarettir. Bundan dolayı ***"İstemede azimli olsun"*** buyurmuştur. Yani azimet ve kuvvetle istemek, demek istiyor.

Müslim'de şöyle gelmiştir: لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ فِي الدُّعَاءِ *"Duada istemekte azimli olsun..."*[919]

فَإِنَّ اللهَ لَا مُكْرِهَ لَهُ/**Allah'ı zorlayacak yoktur**: İkinci sebep de budur. Çünkü istemeyi dileğe bağlamak sanki (hâşâ) Allah'ı zorlayan birilerinin olduğunu zannettiriyor. Allah'ı zorlayacak yoktur.

İnsan dua ettiğinde cevap verilmesi ise bazen olur, bazen olmaz. Ancak dua üç şeyden birini kaybetmez:

1- Ya kendisine icabet edilir.

2- Ya daha güzel bir şekilde o isteği âhirete bırakılır.

3- Ya da ondan bir kötülük giderilir.[920]

---

919. Müslim, 4/2063, (No: 2679). **(Editör)**

920. Bkz. Ahmed, *Müsned*, 17/213, (No: 11133). Hadis merfûdur. **(Editör)**

وَلِمُسْلِمٍ: "وَلْيُعَظِّمِ الرَّغْبَةَ، فَإِنَّ اللهَ لَا يَتَعَاظَمُهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ"/**Müslim'in diğer rivâyetinde: "*...İsteğinde azimetli olsun. Allah bir şeyde azmedildiğinde onu verir.*"** geçmektedir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

"Allah bir şeyi dilediği zaman O'nun emri sadece ona 'ol' demektir. O da hemen oluverir."[921]

921. Yâ-Sîn, 82.

{بَابُ: لَا يَقُولُ: عَبْدِي وَأَمَتِي}

[54.] BÂB: "KÖLEM" VE "CÂRİYEM" DENMEYECEĞİ

فِي "الصَّحِيحِ" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: أَطْعِمْ رَبَّكَ، وَضِّىءْ رَبَّكَ، وَلْيَقُلْ: سَيِّدِي وَمَوْلَايَ، وَلَا يَقُلْ: عَبْدِي وَأَمَتِي، وَلْيَقُلْ: فَتَايَ وَفَتَاتِي، وَغُلَامِي".

Sahîh*'te Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir:** ***"Sizden biriniz 'rabbini yedir', 'rabbine abdest aldır' demesin. 'Efendim', 'mevlâm' desin. Sizden hiçbiriniz abdî (kölem) emetî (câriyem) demesin. 'Fetâye', 'fetâtî' (gencim) ve ğulâmî (oğlan-hizmetlim) desin."[922]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu bâb Allah'ı tâzim etmeye ve O'nu tâzimde birlemeye taalluk eder. Aynı zamanda mahlukata "rab", "seyyid" gibi Allah'ın isimlerine benzeyen isimleri kullanmaktan kaçınmak gerekir. İlerde tafsilatı gelecek.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

لَا يَقُولُ: عَبْدِي/**"Abdî (kulum)" demesin:** Lâ (لَا) nehiy içindir. Nehiyde asıl olan haramlıktır. Bu hitap köle sahibi olan efendiye yöneliktir.

Musannif başlıkta bir hüküm ele almıştır. Burada zikredilmesi gereken köleye yönelik de bir hüküm vardır. Efendisine "rabbim" dememelidir.

922. Buhârî, 3/150, (No: 2552); Müslim, 4/1765, (No: 2249). **(Editör)**

فِي "الصَّحِيحِ"/***Sahîh'te***: Musannif hadisin Buhârî'de olduğunu söylemiştir. Ancak hadis muttefekun aleyhtir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يَقُلْ/**Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Demesin..."***: Lâ nehiy içindir. Nehiy aslen haramlığı gerektirir.

لَا يَقُلْ/***"Söylemesin"***: Söz dille konuşmaya denir. Yani dili ile böyle konuşmasın.

أَحَدُكُمْ/**Sizden biriniz:** Bundan üç kişi kastediliyor:

1- Kölenin efendisi bu cümleyi söylemesin.

2- Yabancı biri başkasının kölesine hitap ettiğinde böyle söylemesin.

3- Kölenin kendisi bunu söylemesin. Yani "rabbime yemek vereceğim" cümlesi vb. şeklinde söylemesin.

أَطْعِمْ/**Yedir:** İt'âm (الإِطْعَام) mastarından türemiştir. Bu yedirme ve içirmeyi kapsar. İçmeye de taâm yani yiyecek lafzı kullanılır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي

"...Kim ondan tatmazsa, o bendendir..."[923]

رَبَّكَ/**Rabbini:** Yani senin işlerinle sorumlu olanı.

Buradan bir meseleye ulaşıyoruz. O da şudur: "Rab" kelimesini kölenin efendisine kullanmanın hükmü. İster bu kölenin kendi efendisinden olsun, isterse yabancı birinin kullanması olsun, isterse de kölenin kendisinden olsun.

Hükmün Tafsilatı: İzafe olmadan "rab" kelimesini kölenin efendisine kullanmak câiz değildir. "Rabbe yedireceğim" demesi gibi. Bu câiz değildir. Bu, Allah'ın isimlerinde sapmadır. Çünkü "rab" kelimesi izafeden koparıldığında Allah'a *(celle celâluhû)* özel bir isim olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

923. Bakara, 249.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

"...Onun bir benzeri yoktur..."[924]. Yine yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا

"Allah'ın güzel isimleri vardır. O'na onlarla dua edin..."[925]

Bir de Ebû Hureyre'nin *Sahîh*'teki hadisinden dolayı câiz değildir:

إِنَّ أَخْنَعَ اسْمٍ عِنْدَ اللهِ: رَجُلٌ تُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ

"Allah katındaki en kötü isim bir kişinin 'Melikler Meliki' diye isimlendirilmesidir...".[926] Bâbın hadisinde olduğu gibi "rab" kelimesi izafe edilerek kullanıldığında ise kölenin efendisinin kölesine "Rabbine yedir" demesi gibi. Bundan kendisini kastediyor. Ya da yabancı birinin köleye "Rabbine yedir" ya da kölenin "Rabbime yedireceğim" demesi gibi. Burada rab kelimesi ya mütekellim ya da muhatap zamirine izafe edilmiştir.

İlim ehli bu konuda ihtilâf etmiştir:

Birinci Görüş: Bu tenzîhen mekruhtur. Hadisteki nehyi kerâhete hamlediyorlar. Haram olduğunu söylemiyorlar. Çünkü böyle demenin câiz olduğuna delâlet eden delil var:

اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ

"...'Beni efendinin yanında an' (dedi). Şeytan ona efendisinin huzurunda Yûsuf'u anmayı unutturdu..."[927] Bir de Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hadisteki cümlesi:

924. Şûrâ, 11.

925. A'râf, 180.

926. Buhârî, 8/45, (No: 6206); Müslim, 3/1688, (No: 2143). **(Editör)**

927. Yûsuf, 42.

أَنْ تَلِدَ الْأَمَةُ رَبَّتَهَا

"...Câriyenin, efendisini doğurması...".[928] "Sünnet olan, bu kullanımı terk etmektir." dediler.

İkinci Görüş: Bu haramdır. Çünkü nehiyde asıl olan haramlıktır. اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ **"...Beni efendinin yanında an (dedi). Şeytan onu efendisinin huzurunda anmayı unutturdu..."** *(Yûsuf, 42)* âyetine gelince bu bizden öncekilerin şeriatıydı. Bizden öncekilerin şeriatı bizim şeriatımızda onu yasaklayan bir delil olmadıkça bizim için gereklidir. Bizim şeriatımızda ise bunu yasaklayan delil vârid olmuştur.

أَنْ تَلِدَ الْأَمَةُ رَبَّتَهَا *"...Câriyenin, efendisini doğurması..."* hadisine gelince, bunda problem yok. Çünkü hadiste geçen "rabbetehê (رَبَّتَهَا)" lafzı müennestir. Bu Allah'ın *(celle celâluhû)* ismi olan *rab* kelimesi ile ortaklığı göstermiyor. Ancak Ebû Dâvûd'un sahîh bir senedle rivâyet ettiği diğer bir mesele ortaya çıkıyor:

لَا يَقُولَنَّ الْمَمْلُوكُ: رَبِّي وَرَبَّتِي

"...Köle 'rabbî', 'rabbetî' (efendim, hanım efendim) demesin..."[929]

Bu hitap köleye olduğundan dolayı böyle olur. Ancak hitap köle olmayan bir şeye olursa; ev ve hayvan gibi, burada "rabbu'l-beyt" ya da "rabu'l-dâbbe" demesi câiz olur. Buna Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* kaybolmuş mallar ile ilgili hadisteki sözü delil olur: رَبُّ الْإِبِلِ *"...Rabbu'l-ibili (devenin sahibi)..."*[930]

وَضِّئْ رَبَّكَ/**Rabbine (efendine) abdest aldır:** Bu bir misaldir. "Rabbine yardım et", "rabbine söyle" gibi cümlelerin hükmü de aynıdır.

وَلْيَقُلْ: سَيِّدِي وَمَوْلَايَ/**Efendim, mevlâm desin:** Hadiste beklenen şöyle denmesiydi: "Efendine yedir, efendine abdest aldır." Ancak hitabı köleye yön-

928. Müslim, 1/36, (No: 8). **(Editör)**

929. Ebû Dâvûd, 4/294, (No: 4975). **(Editör)**

930. İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, 2/359, (No: 775). **(Editör)**

lendirdi. Burada "rabbine yedir" cümlesi yerine "efendine yedir" cümlesi kullanılmalıdır.

Burada bir mesele daha var:

I. Kölenin Sahibine "Seyyid" Kelimesinin Kullanılmasının Hükmü Nedir?

Bunda tafsilat vardır:

Seyyid kelimesi izafesiz sadece Allah *(celle celâluhû)* için kullanılır. Ebû Dâvûd'un hadisinde geldiği gibi:

السَّيِّدُ اللهُ

"...*Seyyid Allah'tır...*".[931] Köle sahibine es-seyyid demesin. Bu lafızla kölenin sahibi de seyyid lafzını kendisine kullanmasın.

Ancak izafe edilip kayıtlandığında bunu iki tarafında da kullanması câiz olur. Bâbın hadisi buna delâlet ediyor. Bir de şu âyet-i kerîme de delâlet eder:

وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ

"...Efendisiyle kapıda karşılaştılar..."[932] قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ "...*Efendinize kalkın...*"[933] hadisi de buna delâlet eder.

Köle olmayan hür kişinin bunu söylemesinin hükmü nedir?

Hür bir kişi başka hür birine bunu söylerse ki bazen konuşmalarda "seyyidî fulân" diye hitap edilir. Şayet izafesiz olursa bu câiz olmaz. Ancak izafeli olursa câiz olur. Bundan dolayı Dâimî Komisyon'a (Lecnetu't-Dâime), askerin komutanına "Seyyidim geldi" demesi soruldu.

Komisyon şöyle cevap verdi: Bu câiz değildir. Buna Ebû Dâvûd'un hadisiyle delil getirdiler. "Efendimiz" dediklerinde Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* "...*Seyyid Allah'tır...*" buyurdu. Bâbın hadisi köle hakkındadır.

---

931. Ebû Dâvûd, 4/254, (No: 4806). **(Editör)**

932. Yûsuf, 25.

933. Buhârî, 5/112, (No: 4121); Müslim, 3/1388, (No: 1768). **(Editör)**

Hür olanın konuşan üzerinde sorumluluğu varsa o zaman yabancının söylemesi câiz olur. Nebî'nin *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*; قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ "*...Seyyidinize kalkın...*" demesi gibi.

Sorumlu olan biri kendi emrinde olanlara "Ben sizin seyyidinizim" diyemez. Ya da onlar sorumlularına "Sen bizim seyidimizsin (efendimizsin)" diyemezler. Ancak yabancı biri onlara "Sizin seyyidiniz" diyebilir. Mesela kabile lideri olan birine bir yabancı "Filanların seyyidi" diyebilir.

Mesele: Seyyid kelimesinin, izafesi ile kayıtlı olarak olsa dahi kâfir ve münafığa kullanılması câiz değildir. Bu daha önce zikrettiğimiz cevazdan istisnadır. Kâfir ve münafığa seyyid (efendi) denilmez. Şu hadisten dolayı:

لَا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدٌ فَإِنَّكُمْ إِنْ قُلْتُمْ ذَلِكَ أَغْضَبْتُمْ رَبَّكُمْ

"*Münafığa 'seyyid (efendi)' demeyin. Siz bunu derseniz Rabbinizi kızdırmış olursunuz.*"[934] Münafık zâhiren üzerinde nifak alametleri gözükendir.

II. Mesele: Kadınlara "Seyyidât" Denir mi?

İnsanlar kadınlara "hanımefendi (seyyide)" ya da "hanımefendiler (seyyidât)" demeyi âdet haline getirmişlerdir. Dergilerde "Hanımefendiler Dergisi", "Hanımefendilere özeldir" diye yazmak câiz değildir. Çünkü kadın efendi değildir. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurduğu gibidir: فَإِنَّمَا هُنَّ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ "*...(Kadınlara iyi davranın) Onlar ancak sizin yanınızda esirlerdir...*"[935] Kadınları efendi yapmak bu hadise terstir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ "*Sizden biriniz demesin...*" buyuruyor. Lâ nehiy içindir. Nehiy haramlığı gerektirir.

Bir de bir mesele daha var:

934. Bezzâr, *Müsned*, 10/277, (No: 4382); Ahmed, 38/22, (No: 22939); Ebû Dâvûd, 4/295, (No: 4977); Nesâî, *el-Kübrâ*, 9/101, (No: 10002). Lafız Bezzâr'a aittir. Diğerleri benzer lafızla nakletmişlerdir. **(Editör)**

935. Tirmizî, 3/459, (No: 1163). **(Editör)**

III. Köleye "Abdî (kulum)" Demenin Hükmü Nedir?

Hadisin zâhiri bunu yasaklıyor. Ancak yasağın yeri neresidir?

1- Köleye hitap ederek "abdî" denmez. Bunun iki sebebi vardır:

a) Sahibin nefsinde meydana gelecek kötülüklere engel olmak.

b) Köleyi küçük düşürmekten kaçınmak. Bir de hadis bunu nehyediyor.

2- Nida edilip seslenildiğinde: Köleye seslenerek "Ey Abdî (Kölem) gel" denmez. Ancak bir şeyin haberini verdiğinde câiz olur. Mesela "ben kölemi sattım (بِعْتُ عَبْدِي)" ya da "bu benim kölemdir, kim satın almak istiyor?" diyebilir.

وَلْيَقُلْ: فَتَايَ وَفَتَاتِي/**Fetâye ve fetâtî (gencim), desin:** Abdî (kulum), emetî (kadın kulum) kelimelerinin yerine kullanılacak kelime budur. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bir şeyi yasaklarken onun yerine başka bir şey koyuyor.

IV. Mesele: Hizmetçiler de Aynı Hükmün Altına Girer mi?

Yani sen ona "fetâtî" deyip, o da sana "seyyidî" ya da "mevlâye (efendim)" diyebilir mi?

Bizim örfümüze göre hizmetçiler bu hükme dahil değildir. Çünkü o hür ve ücretle çalışandır.

V. Mesele: Ehl-i beyt'in "Seyyidler" Diye İsimlendirilmesinin Hükmü Nedir?

Bunun bir dayanağı yoktur. Bir de gerçeğe aykırıdır. Onların insanlar üzerinde bir sorumluluğu, efendilikleri yoktur. Bunu ancak bid'at ehli söyler, kullanır. Şu da malumdur ki Ehl-i beyt'ten olup mü'min olanların kalplerde yeri vardır.

Mesele: Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* hadisinde; تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ "*Dinarın kulu helak oldu...*"[936] ifadesi gelmiştir.

Bu isimlendirme değildir. Bu bir zemmetmedir (yermedir).

936. Buhârî, 4/34, (No: 2886) – 8/92, (No: 6435). **(Editör)**

{بَابُ: لَا يُرَدُّ مَنْ سَأَلَ اللهَ}

[55.] BÂB: ALLAH'IN ADIYLA İSTEYEN GERİ ÇEVRİLMEZ

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَأَلَ بِاللهِ فَأَعْطُوهُ وَمَنِ اسْتَعَاذَ بِاللهِ فَأَعِيذُوهُ، وَمَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ، وَمَنْ صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفاً فَكَافِئُوهُ، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ فَادْعُوا لَهُ حَتَّى تَرَوْنَ أَنَّكُمْ قَدْ كَافَأْتُمُوهُ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu söylediği rivâyet edilmiştir:** ***"Allah adıyla isteyene verin. Allah adıyla sığınma isteyeni barındırın. Sizi davet edene icabet edin, size bir iyilik yapana karşılığını verin. Karşılığını verecek bir şey bulamazsanız, ona karşılığını verdiğinizi görene kadar ona dua edin."***[937] **Ebû Dâvûd ve Nesâî sahîh bir senedle rivâyet etmişlerdir.**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

لَا/Lâ: Nâfiyedir.

مَنْ/Men: Ellezî (الَّذِي) mânasında ism-i mevsûldür.

سَأَلَ/İsterse: Buradaki istemekten, talep etmek kastedilmiştir. Yardım talep etme ve sığınma talep etme de aynıdır. "Allah adına senden istiyoruz" gibi.

Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerinden biri ile istemesi de aynı hükümdedir.

937. Ebû Dâvûd, 2/128, (No: 1672); Nesâî, 5/82, (No: 2567). **(Editör)**

İKİNCİ MESELE: MUSANNİFİN BU BÂBDAN UMDUĞU HEDEF

Vermesi gereken bir şeyi Allah adıyla kendisinden istenilen kişi isteyeni geri çevirir ise Allah'a tâzimde kusur işlemiştir. Allah adıyla isteyen kişiye vermekte Allah'a tâzim vardır. Bu gerçekten Allah'a tâzim bâbına girer.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ALLAH ADIYLA İSTEYENİ GERİ ÇEVİRMENİN HÜKMÜ

Geri çevirmenin hükmüne cevap vermeden önce bir şey istemenin hükmünü öğrenmek gerekir. Bu iki kısma ayrılır:

I. Birinci Kısım: Senden Bir İlim Sorması:

Bu bazen şu şekilde olabilir: "Allah için bana şu şeyin hükmünü haber vermeni istiyorum." Vâcip olan bir ilimden sormak vâciptir. Vâcip ve haram olan şeyleri sorman vâciptir. Sünnet ve mekruh şeylerden sorman ise müstehaptır. Buna şu âyet-i kerîme delildir:

فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"...Eğer bilmiyorsanız ilim ehline sorun."[938] Bir de ilim vâciptir. Öğrenilmesi ise sormakla olur. Vâcibin kendisiyle tamamlandığı şey de vâciptir.

II. İkinci Kısım: Bir Mal İstemesi:

Bunun aslı haramdır. Hadiste geldiği gibi:

"Ey Kubeysa! Bu mal ancak üç kişiye helâldir. Kendisine fakirliğin isabet ettiği adam, bir yük yüklenmiş olan adam..."[939]

Bir de Rasûlullah'ın (sav) şu hadisi:

مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ، حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ

938. Enbiyâ, 8.

939. Müslim, 2/722, (No: 1044). **(Editör)**

"Adam insanlardan istemeye devam eder ta ki kıyamet günü geldiğinde yüzünde bir parça et olmaz."[940] Fakat istemek zorunda kaldıysa zaruretten dolayı istemesi câiz olur.

III. Üçüncü Kısım: Konumu veya Bedenle Yardım Etmesi İstenilmesi:

Bu mesele *Tahkîku't-Tevhîd* kitabında geçti. Bunda olan küçülme ve zilletten dolayı baştan mekruhtur. Şu hadisten dolayı: لَا يَسْتَرْقُونَ *"...Rukye yapılmasını istemezler..."*[941] Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sahâbîleriyle başkasından bir şey istememek üzere biatlaşmıştı. Bunu Ahmed rivâyet etmiştir. Ancak ihtiyaç olduğunda câiz olur.

[DÖRDÜNCÜ MESELE: ALLAH ADINA İSTEYENE İCABET ETMENİN HÜKMÜ]

Allah adına isteyene icabet etmenin hükmüne gelince ki bâbın maksadı budur. Bu da birkaç kısımdır:

Birinci Kısım: Onun için vâcip olan bir şeyi Allah adına sorarsa buna cevap vermek bu cümle olmadan cevap vermek vâciptir. Bu cümle ile ise vâcipliği kuvvetlenir. Cevap vermemek haram ve Allah'a tâzime aykırıdır. Buna misal: Eşinin sana şöyle demesidir: Allah adıyla senden sana vâcip olan nafakayı istiyorum.

Başka bir misal: Sana sattığı şeyin parasını ya da verdiği borcu isteyen kişi. Senden istedi ve şöyle dedi: Allah adıyla senden hakkımı istiyorum.

Yine kâdıdan delille sabit olmuş olan hakkını isteyen kişi.

İkinci Kısım: Zorda kalan kişinin senden senin güç getirdiğin bir zamanda istemesi. Yukarıda zikredilen şekliyle senden istedi. Zenginden isteyen fakir gibi. Yüce Allah şöyle buyuruyor: وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ **"Onlar, başkasına en ufak yardımı engeller."**[942] Bâbın zâhirinden bunun vermesinin vâcip olduğu anlaşılıyor. مَنْ سَأَلَ بِاللهِ فَأَعْطُوهُ ***"Allah adıyla isteyene verin..."*** hadisinin

940. Buhârî, 2/123, (No: 1474); Müslim, 2/720, (No: 1040). **(Editör)**

941. Buhârî, 7/126, (No: 5705); Müslim, 1/198, (No: 218). **(Editör)**

942. Mâ'ûn, 7.

umumluğundan ve bir de zikrettiğimiz âyetten dolayıdır. Bir de Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor:

مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ

"*Sizden kim kardeşine fayda verebiliyorsa yapsın.*"[943] Müslim rivâyet etmiştir. Câbir'in *(radıyallâhu anhu) Sahîh*'te geçen hadisi de şudur:

"مَنْ كَانَ عِنْدَهُ فَضْلُ ظَهْرٍ، فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهْرَ لَهُ" فَذَكَرَ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ مَا ذَكَرَ حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ لِأَحَدٍ مِنَّا فِي فَضْلٍ

"*Kimin fazla bineği varsa onu bineği olmayana versin...*'. Malın sınıflarından zikretti. Bizler hiç kimsenin fazlada hakkı olmadığını zannettik."[944] Ancak şu hadis buna engeldir:

لَا يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِطِيبِ نَفْسٍ مِنْهُ

"*Müslüman kişinin malı ancak kendisinin nefsinin hoşnutluğu ile helâl olur.*"[945] Bir de şu hadis:

فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ

"*...Sizin kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız size haramdır...*"[946] Fakat bu iki hadis de vâcip ve helak edilmemiş şeyler hakkındadır.

Boğulanın senden yardım istemesi: Şayet sen de yüzmeyi biliyorsan hüküm aynıdır. Senden Allah adıyla onu kurtarmanı isterse ona bazı şartlarla yardım etmen vâciptir:

1- Zarurette olması gerekiyor.

943. Müslim, 4/1726, (No: 2199). **(Editör)**

944. Müslim, 3/1354, (No: 1728). Ebû Saîd el-Hudrî'den *(radıyallâhu anhu)* nakletmiştir. **(Editör)**

945. Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 7/346, (No: 5105); Dârekutnî, *Sünen*, 3/424, (No: 2885). **(Editör)**

946. Buhârî, 2/176, (No: 1739); Müslim, 3/1306, (No: 1679). **(Editör)**

2- Senin zarurette olmaman gerekiyor. İbn Mâce'in sahîh bir senedle rivâyet ettiği şu hadisten dolayı: لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ *"Zarar da yoktur, zarara zararla karşılık vermek de yoktur."*[947]

3- Yardım etmeye bir engelin olmaması gerekir.

4- Orada senden başkasının olmaması gerekir.

Bu meselede koşulan şartlara Taberânî'nin Ebû Mûsâ'dan *(radıyallâhu anhu)* merfû olarak rivâyet ettiği şu hadistir:

مَلْعُونٌ مَنْ سُئِلَ بِوَجْهِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ مَنَعَ سَائِلَهُ مَا لَمْ يُسْأَلْ هُجْرًا

"...Allah adına istenilip de isteyeni -yasak bir şey istemedikçe- geri çeviren melundur."[948] Irâkî hasen demiştir ve Süyûtî de *el-Câmi'*de hasen demiştir.

Ne kadar verecek? Hadis bunu beyan etmemiştir. Gücünün yettiği kadar verecek.

Üçüncü Kısım: Muhtaç olanın kendisinden istemesi.

Bununla bir önceki arasındaki fark; bu zaruret durumuna ulaşmamış. Bir önceki zaruret durumuna gelmiş. Yani bunun ihtiyacı var, ancak dayanabiliyor. Sığınma ve bedenle yardım etme gibi. Buna icabet etmek müstehaptır. Vâcip olduğunu söylemek vâcip olmayan şeylerin vâcip olmasını gerektirir ve insanlar bu cümlelerle istemeye başlar ta ki onu sana vâcip kılar.

İlim hakkında sorana mutlak olarak cevap vermek vâciptir. Sadece kendisine vâcip olmayan bir şeyden ya da henüz gerçekleşmemiş bir şeyden soran hariçtir. Buna cevap vermek vâcip değildir.

947. İbn Mâce, 2/784, (No: 2341). **(Editör)**

948. Taberânî, *ed-Du'â*, s. 581, (No: 2112). **(Editör)**

[İBN ÖMER HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَأَلَ بِاللهِ فَأَعْطُوهُ وَمَنِ اسْتَعَاذَ بِاللهِ فَأَعِيذُوهُ، وَمَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ، وَمَنْ صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفاً فَكَافِئُوهُ، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ فَادْعُوا لَهُ حَتَّى تَرَوْنَ أَنَّكُمْ قَدْ كَافَأْتُمُوهُ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu söylediği rivâyet edilmiştir:** ***"Allah adıyla isteyene verin. Allah adıyla sığınma isteyeni barındırın. Sizi davet edene icabet edin, size bir iyilik yapana karşılığını verin. Karşılığını verecek bir şey bulamazsanız, ona karşılığını verdiğinizi görene kadar ona dua edin."***[949] **Ebû Dâvûd ve Nesâî sahîh bir senedle rivâyet etmişlerdir.**

Musannif dedi ki: عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ...وَمَنِ اسْتَعَاذَ بِاللهِ/**İbn Ömer'den** *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu söylediğini rivâyet etmiştir:** ***"...Kim Allah adıyla sığınma isterse".*** Bazı nüshalarda ***"Kim Allah adıyla isterse"*** diye başlamıştır.

مَنِ اسْتَعَاذَ بِاللهِ/***Kim Allah adıyla sığınma isterse:*** Men (مَنْ) şartiyye ve umum ifade eder.

مَنِ اسْتَعَاذَ/***Kim sığınma isterse:*** Sığınma talep ederse. Bu genel istemeden daha özel bir şeydir. Çünkü istiâze, hoşlanmadığı bir şeyin vukû bulmasından korkan birinin korunma istemesidir.

Yukarıda zikrettiğimiz şekilde sığınma isteyeni sığındırmanın hükmü?

Bunun hükmü yukarıdaki cümlelerle isteyenin hükmü ile aynıdır. Vâcip olan bir sığınma isterse barındırma vâcip olur. Kendisine had uygulanmaması için sığınma isteyene yardım etmek haram olur. Müslim'in Hz. Ali'den rivâyet ettiği şu hadisten dolayı:

---

949. Ebû Dâvûd, 2/128, (No: 1672); Nesâî, 5/82, (No: 2567). **(Editör)**

لَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا

"...Suçluyu barındırana Allah lanet etmiştir..."[950]

فَأَعِيذُوهُ/***Onu barındırın:*** Emir, güç getirildiğinde ve engel olmadığında vücûbiyet ifade eder.

مَنْ سَأَلَ بِاللهِ/***"Kim Allah adıyla isterse..."***

مَنْ/**Men:** Şart edatıdır. Umum ifade eden bir âmildir.

Şu sıfatla olanları kapsar:

1- Zarurette olanı.

2- Hak sahibini.

3- Muhtaç olanı.

4- İlimden soranı.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ

"İsteyeni de azarlama"[951]

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى (8) وَهُوَ يَخْشَى (9) فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى (10)

"Halbuki korkup sana koşarak gelene ise ilgi göstermeyip oyalanıyorsun."[952]

بِاللهِ/***Allah adıyla:*** "Allah adıyla senden istiyorum" gibi. Ya da Allah'ın *(celle celâluhû)* isimlerinden bir tanesiyle istemenin hükmü de aynıdır. "Senden Allah'ın vechiyle istiyorum, seni yaratanla istiyorum" demesi gibi.

فَأَعْطُوهُ ***"Ona verin"***. **Bu emirdir. Emir vücûbiyet ister mi?**

---

950. Müslim, 3/1567, (No: 1978). **(Editör)**

951. Duhâ, 10.

952. Abese, 8-9-10.

Daha önce geçen tafsilata göredir. Bunlardan kimisi vâciptir. Kimisi de müstehaptır.

"Ona verin" cümlesinde ne kadar verilmesi gerektiğini zikretmemiştir. Bu isteyene yetecek kadar mı yoksa verecek olanın gücünün yettiği kadar mıdır? Veyahut da kendisine verdi denilecek kadar miktar mıdır?

İsteyenin ihtiyacını giderecek kadar vermek en faziletli olanıdır. Bunu yapamaz ise gücünün yettiği kadar verir. Bunun delili şu âyet-i kerîmedir:

لَا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

"Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği kadarıyla yükümlü tutar..."[953] Ya da verdi denilecek kadar verir. Mühim olan isteyeni geri çevirmemektir.

وَمَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ/***Sizi çağırana icabet edin:*** Men (مَنْ) umum içindir. Ancak burada kâfiri kapsamıyor. Seni kâfir davet ettiğinde onun davetine icabet etme. Çünkü icabet yakınlaşmaya, bu da sevgiye sebep olur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ

"Ey iman edenler! Benim düşmanımı ve sizin düşmanınızı dost edinmeyin. Siz onlara sevgi ile yaklaşıyorsunuz..."[954] Ancak onu Allah'a davet etmen için seni davet ederse bu makbuldür. Bu kalbî buğz olması şartıyla kabul edilir.

[I. Düğün Yemeği Davetine İcabet Etmenin Hükmü]

Hanbelîler düğün yemeğine icabet etme konusunda "Zimmîlere icabet mekruhtur" demiştir. Müslüman seni davet ettiğinde icabet edecek misin?

Mesele ilim ehli arasında ihtilâflıdır. Zâhirîler Müslümanların bütün düğün ve diğer yemeklere icabet etmenin vâcip olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu konudaki hadis umumdur. Cumhur ise "düğün yemekleri hariç diğer

953. Bakara, 286.

954. Mümtehine, 1.

yemeklere icabet etmek vâcip değildir'' demişlerdir. Buna şu hadisle delil getirmişlerdir:

شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الوَلِيمَةِ

"En şerli yemek düğüm yemeğidir..."[955] Hadiste geçen *"velîme"* kelimesinden maksat düğün yemeğidir. *"En şerli yemek düğün yemeğidir"* hadisi ***"Sizi davet edene icabet edin"*** hadisini tahsis ediyor. Bu hadis meşakkatin tahsis edildiğine delâlet ediyor. Bütün davetlere icabet etmede meşakkat vardır. Bundan dolayı doğruya daha yakın olan ve nefsin kendisine meylettiği cumhurun görüşüdür. Yani icabet edilmesi gereken (vâcip olan) davet düğün yemeği davetidir.

Cumhurun görüşüne göre de davete icabet etmenin şartları vardır. Bu konuda *Zâdu'l-Müstekni'* kitabının "Düğün Yemeği'' bâbına bakabilirsin.

وَمَنْ صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفاً فَكَافِئُوهُ/***Size iyilik yapana karşılık verin:*** Men (مَنْ) umum içindir.

Şârih, "Kâfir olsa dahi'' demiştir.

مَعْرُوفاً/***Maruf:*** Şarttan sonra gelmiş nekredir. Böylece umum ifade eder.

الْمَعْرُوف/***el-Maruf:*** Hayır ve güzellikleri altında barındıran bir isimdir. Buna şer'î ilmin marufu da girer. Sana ilim öğreten sana iyilik yapmıştır.

فَكَافِئُوهُ/***Ona karşılığını verin:*** Bu cümlenin zâhiri emirdir. Bu, yapılan iyiliklerin karşılığını vermektir. İyilik yapanların mükafatlarından biri budur. Bu ikinci mertebedir.

Burada karşılığın miktarını belirtmemiştir. Fakat karşılık ya yapılana denk olanla ya da ona yakın olanla verilir.

Buradaki iyilikten/maruftan sadaka kastediliyor. Vâcip olan şeyler değil.

---

955. Buhârî, 7/25, (No: 5177); Müslim, 2/1054, (No: 1432). Hadisin devamı şöyledir: يُدْعَى لَهَا الأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الفُقَرَاءُ، وَمَنْ تَرَكَ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ *"...Ona zenginler davet edilir de fakirler davet edilmez. Her kim daveti terk ederse Allah'a ve Rasûl'üne isyan etmiş olur."* **(Editör)**

Ancak sana kendisine vâcip olan bir şey veren kendi görevini yapmıştır. Buradaki konu nâfile olanlarla ilgilidir.

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ فَادْعُوا لَهُ ***"Karşılığını vereceğiniz bir şey bulamazsanız ona dua edin."*** Bu üçüncü mertebe olan duadır. Duanın şartı karşılığını vereceğiniz bir şey bulamamaktır. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ***"Bir şey bulamazsanız"*** buyuruyor.

Böylece mertebeler şöyle sıralanmış oldu:

Birinci Mertebe: Hem karşılığını verip hem de dua etmektir.

İkinci Mertebe: Ona yaptığı iyiliğin cinsinden ya da ona yakın bir şey ile karşılık vermendir.

Üçüncü Mertebe: Duadır. Bunun şartı ise karşılık verecek bir şey bulamamaktır.

Dördüncü Mertebe: Karşılık vermeyi terk etmektir. Bu karşılığında hiçbir şey yapmamaktır. Bu mertebe câiz değildir. Tabi ***"karşılığını verin"*** cümlesini emir olarak kabul edersek hüküm böyle olur.

Beşinci Mertebe: Kötülük yapmaktır. Bu sana iyilik yapana kötülük ile karşılık vermektir. Bu haramdır. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyurmaktadır:

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ

"İyiliğin karşılığı yalnız iyilik değil midir?"[956] Buradaki istifham nefiy mânasındadır.

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا/**Bulamazsanız:** Bulamamış olmanın miktarı nedir?

Yani onun yaptığının cinsinden karşılık ya da daha büyüğünü bulamazsanız. Şayet karşılığın bir kısmını bulursa bu duadan daha evladır. Bulamamanın vakti iyiliğin yapıldığı vakit midir yoksa sonrası mıdır? Asıl olan iyiliğin yapıldığı vakittir.

---

956. Rahmân, 60.

فَادْعُوا لَهُ/**Ona dua edin:** Asıl olan ona dua edilmesidir. Ancak anne babası ve çocuklarına da dua ederse bu ziyade olur.

Dua şeklini beyan etmemiştir. Bundan dolayı mubah olan her şekilde dua edebilir. Duayı bir kere mi, birkaç kere mi yapacak?

Hadiste; حَتَّى تَرَوْنَ أَنَّكُمْ قَدْ كَافَأْتُمُوهُ ***"Ta ki ona karşılığını verdiğinizi görene kadar"*** diyor. Duayı tekrar edecek ta ki onun karşılığını verdiği zannı oluşuncaya kadar.

"Allah seni hayırla mükafatlandırsın" cümlesi yeterli midir?

Tirmizî'nin merfû olarak rivâyet edip sahîh dediği hadiste şöyle geçmektedir:

مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ: جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ

"Kime bir iyilik yapılır da o da yapana 'Allah seni hayırla mükafatlandırsın' derse, övgüde mübalağa etmiş olur."[957] Ancak yapılan iyilik miktarınca tekrarlar. Çünkü hadiste şöyle buyuruyor: ***"...Ta ki onun karşılığını verdiğinizi görene kadar."***

İyiliğe ne zaman karşılık verilmelidir?

İyiliğin yapıldığı andan itibaren karşılık vermenin vakti başlar. "فَكَافِئُوهُ/***Ona karşılığını verin***" kelimesinde fe (فَ) gelmiştir. Bu teâkuba delâlet eder. Bu zimmette borç olarak kalır mı?

Evet, ancak ya karşılığını verecek ya da dua edecek. ***"Şayet karşılığını verecek bir şey bulamazsanız dua edin"*** sözü duanın iyiliğin karşılığı değil, karşılığının bedeli olduğuna delâlet ediliyor.

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ/**Ebû Dâvûd ve Nesâî sahîh senedle rivâyet etmişlerdir:** Nevevî, İbn Hibbân ve Hâkim de sahîh demişlerdir.

Mesele: İyiliğin karşılığını vermenin faydası:

957. Tirmizî, 4/380, (No: 2035). **(Editör)**

Bu nefsî bir faydadır. Karşılığını verdiğinde iyiliğin köleliğinden kurtulmuş olursun. Bunda nefsin izzeti vardır. Karşılık vermediğinde onun senden daha üstün, daha efdal olduğunu hissedersin. Bundan dolayı izzetli kalp ve nefis sahipleri kendisiyle zelil düşecekleri şeyleri defetmeye çalışırlar. Bundan dolayı bedevîden şöyle bir söz gelmiştir: Ne zaman elimi bir kaba uzattıysam bir zillet hissettim.

Mesele: Kişiye iyilikten bahsetmek minnet duymasına sebep olmasından korkulur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

"Ey İman edenler! Malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a ve âhiret gününe iman etmeyen kimse gibi sadakalarınızı başa kakmakla ve eziyet etmekle boşa çıkarmayın."[958] Hadiste de minnet etmek yerilmiştir.

Mesele: Dua ile karşılık verdiğinde gizli mi yapar yoksa iyilik yapana işittirir mi?

Efdal olan iyilik yapana işittirerek yapmaktır.

958. Bakara, 264.

{بَابُ: لَا يُسْأَلُ بِوَجْهِ اللهِ إِلَّا الْجَنَّةُ}

[56.] BÂB: ALLAH'IN VECHİ İLE ANCAK CENNET İSTENİR

عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا يُسْأَلُ بِوَجْهِ اللهِ إِلَّا الْجَنَّةُ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

Câbir'den *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu söylediği rivâyet edilmiştir: *"Allah'ın vechi ile ancak cennet istenir."*[959] Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.**

Şârih dedi ki:

Musannif burada Ebû Dâvûd'un rivâyet etmiş olduğu Câbir'in *(radıyallâhu anhu)* hadisini zikretmiştir.

Cumhur bu hadisin zayıf olduğu görüşündedir. Çünkü rivayet zincirinde Süleyman bin Karm bin Muâz vardır. El-Hafîd, *et-Teysîr* kitabının 595'inci sayfasında dedi ki: "İbnu'l-Kattân ve Abdu'l-Hak bunun zayıf olduğunu görmüşlerdir."

Hâfız *et-Takrîb*'de der ki: Hafızası kötüdür. Bu da zaptının kötü olduğunu gösterir.

Hadis ise Allah'ın vechi ile cennetten başka bir şey istenmeyeceğine delâlet eder.

Bu hadise Ebû Mûsâ'dan merfû olarak gelen hadis şâhiddir:

مَلْعُونٌ مَنْ سَأَلَ بِوَجْهِ اللهِ وَمَلْعُونٌ مَنْ سُئِلَ بِوَجْهِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ مَنَعَ سَائِلَهُ مَا لَمْ يُسْأَلْ هُجْرًا

959. Ebû Dâvûd, 2/127, (No: 1671). **(Editör)**

"*Allah'ın vechi ile isteyen melundur. Yine Allah adına istenilip de isteyeni -yasak bir şey istemedikçe- geri çeviren de melundur.*"[960] Taberânî rivâyet etmiştir. Irâkî isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

960. Taberânî, *ed-Du'â*, s. 581, (No: 2112) - *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 22/377, (No: 943). **(Editör)**

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي اللَّوْ}

[57.] BÂB: LEV ("KEŞKE" SÖZÜ) HAKKINDA GELENLER

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا} [آل عمران: 154]. وَقَوْلُهُ: {الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا} [آل عمران: 168].

فِي "الصَّحِيحِ" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَلَا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ لَكَانَ كَذَا وَكَذَا؛ وَلَكِنْ قُلْ: قَدَّرَ اللهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ".

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Eğer bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmüş olmazdık, diyorlar."[961] Yine şöyle buyuruyor: "Onlar ki kendileri oturup kalktıkları halde kardeşleri için 'Eğer bize itaat etselerdi öldürülmezlerdi' dediler."[962]

***Sahîh*'te Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Sana fayda verecek şeyleri yapmaya gayret et. Allah'tan yardım iste, aciz olma. Sana bir şey isabet edecek olursa, 'keşke ben şöyle yapsaydım şöyle, şöyle olurdu' deme. Fakat şöyle de: 'Allah taktir etti, O dilediğini yapar.' Çünkü lev (keşke demek) şeytanın amelini açar."*[963]**

Şârih dedi ki:

961. Âl-i İmrân, 154.

962. Al-i İmrân, 168.

963. Müslim, 4/2052, (No: 2664). **(Editör)**

Birinci Mesele: Musannif "lev (لَوْ)" harf olmasına rağmen burada lev'i tarif etmiştir.

İkinci Mesele:

"LEV (KEŞKE)" KELİMESİNİ KULLANMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Musannif *lev* kelimesinin kullanılması hakkında kesin bir hüküm belirtmemiştir. Çünkü bu tafsilata ihtiyaç duyar. Tafsilatı şudur:

1- Şeriata itiraz olarak söylenmesi haramdır, câiz değildir. Bu, şeriattan herhangi bir şeye itiraz etmeyle hüküm aynıdır. Bu tevhide aykırıdır. Nifak küfrüdür. Şeriattaki bir şeyden nefret eden icmâ ile kâfir olur. Bir de bu teslimiyete ve emre boyun eğmeye aykırıdır.

ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

"...Sonra da verdiğin hükme içlerinden bir sıkıntı duymadan tamamen boyun eğip teslim olmadıkça (iman etmiş olmazlar)..."[964]

Buna misal: "Keşke Allah haccı farz kılmasaydı, sabah namazını, örtüyü farz kılmasaydı" demesi gibi. Bu meselenin delili birinci âyettir. Çünkü o âyette cihâda ve cihâda çıkmaya itiraz vardır. Bir de onlar Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* itiraz ediyorlardı.

2- Taktir edilmiş olana itiraz bâbından söylemek; sefere çıkıp da kendisine bir şeyin isabet ettiği kişinin "keşke ben sefere çıkmasaydım o zaman başıma bunlar gelmezdi" demesi gibi.

Bunun delili de ikinci âyettir (Âl-i İmrân, 168).

لَوْ أَطَاعُونَا/**(Dediler ki)Şayet bize itaat etselerdi:** Yani bizimle istişare etmeye kulak verselerdi.

مَا قُتِلُوا/**Öldürülmezlerdi:** Onlara ölüm takdir edilmezdi.

3- Temenni cihetiyle söylenmesi: Bu da temenni edilen şeye göre hükmü değişir. Şayet temenni ettiği hayır ise câiz olur. Hadiste geldiği gibi:

964. Nisâ, 65.

"...Keşke benim malım olsaydı şöyle, şöyle yapardım..."[965] Hayır ve iyilik irade ediyor. Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şu hadisi de bunun gibidir:

لَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا سُقْتُ الهَدْيَ

"...Geride bıraktığım işlerimi tekrar bulsaydım kurban getirmezdim. Eğer beraberimizde kurbanlığım olsaydı ben de ihramdan çıkardım..."[966] Rasûlullah da *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* istenilen temettu' haccını temenni etmiştir.

Yine "ben de sahâbîlerle birlikte olsaydım cihâd ederdim" ya da "ben de küçük olsaydım Kur'ân'ı ezberlerdim" demek. Bunların hepsi câiz olan güzel temennilerdir. Ancak kötü temenniler câiz değildir. Şöyle denmesi gibi: "Ben de hazır olsaydım çalardım ya da vururdum" yani haksız yere ve benzerleri.

4- Şayet *lev* kelimesini tâlim ya da tevbih/azarlama amaçlı söylerse bu temenni amacıyla söylemeyle aynı olur. Şayet hayır üzere bir azarlama olursa bu câizdir. Bir yasağı terk etme üzere olursa câiz olmaz. Tâlim üzere söylenmiş olana misal: İbn Ömer'in *(radıyallâhu anhumâ)* Kaderîler hakkında söylediği şu sözdür:

لَوْ كَانَ لِأَحَدِهِمْ مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا، فَأَنْفَقَهُ مَا قَبِلَ اللهُ

"...Şayet onlardan birinin Uhud Dağı kadar altın olsa ve onu infak etse Allah ondan kabul etmez..."[967]

BİRİNCİ ÂYET: "Eğer bu işten bize bir şey olsaydı burada öldürülmüş olmazdık, diyorlar." *(Âl-i İmrân, 154)*.

يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا

يَقُولُونَ/**Derler:** Münafıklar.

لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ/**Şayet bize bir şey olsaydı:** Konuya şâhid burasıdır.

---

965. Bkz. Tirmizî, 4/562, (No: 2325). **(Editör)**

966. Buhârî, 9/83, (No: 7229); Müslim, 2/883, (No: 1216). **(Editör)**

967. İbn Mende, *el-Îmân*, 1/120, (No: 2); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 1/350, (No: 177). **(Editör)**

الْأَمْرِ/**Emr:** İstişare, tedbir alma emri.

مَا قُتِلْنَا/**Öldürülmezdik:** Yani bir kısmımız öldürülmezdi. Çünkü ölüler konuşmazlar. Burada cihâda çıkmaya itiraz etmek kastedilmiştir. Bir de Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onlara cihâda çıkmayı emrettiğinde onun emrine itiraz etmek kastedilmiştir.

هَاهُنَا/**Burada:** Yani Uhud'da.

Âyetin konuyla münasebeti: "Lev" kelimesi ile şeriata itirazda bulunmak münafıkların sıfatlarındandır.

İKİNCİ ÂYET: "Onlar ki kendileri oturup kaldıkları halde kardeşleri için 'Eğer bize itaat etselerdi öldürülmezlerdi' dediler." *(Âl-i İmrân, 168).*

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا

لِإِخْوَانِهِمْ/**Kardeşleri için:** Nesepten kardeşleri. İslâm'dan kardeşleri olma ihtimali de vardır. Burada zâhiren itibar edilmiştir. Çünkü konuşanlar i'tikâden münafık olanlardanlar.

وَقَعَدُوا/**Oturup kalanlar:** Yani cihâddan (geri duranlar).

لَوْ أَطَاعُونَا/**Eğer bize itaat etselerdi:** Yani bizim onlarla cihâda çıkmama istişaremize kulak verselerdi. Konuya delil olan kısım burasıdır.

İtaat: Kendi tercihiyle muvafık olmaktır.

مَا قُتِلُوا/**Öldürülmezlerdi:** Onlara ölüm takdir edilmezdi.

Âyetin konuyla münasebeti: Kadere "Lev (Keşke)" kelimesi ile itiraz etmek münafıkların sıfatlarındandır.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

فِي "الصَّحِيح" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْه وَسَلَّمَ قَالَ: "احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنْ بِالله وَلَا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ لَكَانَ كَذَا وَكَذَا؛ وَلَكِنْ قُلْ: قَدَّرَ الله وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ".

Sahîh*'te Ebû Hureyre'den** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Sana fayda verecek şeyleri yapmaya gayret et. Allah'tan yardım iste, aciz olma. Sana bir şey isabet edecek olursa, 'keşke ben şöyle yapsaydım şöyle, şöyle olurdu' deme. Fakat şöyle de: 'Allah taktir etti, O dilediğini yapar.' Çünkü lev (keşke demek) şeytanın amelini açar."[968]

فِي "الصَّحِيح"/***Sahîh*'te:** Yani Müslim'in *Sahîh*'inde.

احْرِصْ/***Gayret et:*** Hadiste geçen *hırs* bütün gücünü kuvvetini harcamak mânasına gelir.

Emrin zâhiri vücûbiyet ifade eder. Fakat burada tafsilat vardır:

1- Vâcip için gayret etmek de vâciptir.

2- Mubah ve müstehap olan şeyler için gayret etmek; faydalı bir şey ise müstehap olur.

3- Haram için gayret etmek de haramdır.

عَلَى مَا يَنْفَعُكَ/***Sana fayda veren şey*:** Burada mâ (مَا) mevsûliyyedir. Ellezî (الَّذِي) mânasındadır. Buradaki fayda dünyevî de uhrevî de olabilir.

وَاسْتَعِنْ بِالله/***Allah'tan yardım iste*:** Vâv (و) atıf içindir. Burada cemetme kastedilir. Yani gayret etmekle, Allah'tan yardım istemeyi cemet. Burada sümme (ثُمَّ) atıf harfini kullanmamıştır. Burada istiane, yardım isteme kullanılmış ki (sadece) sebeplere itimat/tevekkül edilmesin.

İstianenin hükmü ise vâciptir.

---

968. Müslim, 4/2052, (No: 2664). **(Editör)**

Gayretle birlikte istiane tevhidin kemâlidir.

Sebeplerin terkiyle beraber istianede bulunmak ise aklından bir sıkıntıya delâlet eder.

وَلَا تَعْجَزْ/***Aciz olma***: Ona bir şey emredip, zıddından da nehyetmiştir. Ona istiane ve gayreti emretmiş acizlikten ise nehyetmiştir.

Aciz olma: Yani acizin yaptığını yapma, tembel olma.

Acizliğinin hükmü nedir? Şayet acizlik vâcip olan bir şeyi terk etmeye sevk ederse bu haramdır. Ancak günah olmayan bir şeyi terk etmeye sevk ederse bunda günah yoktur.

Bundan dolayı buradaki lâ (لَا) nehiy lâ'sıdır.

وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ/***Şayet sana bir şey isabet ederse***: Şey (شَيْءٌ) lafzı nekre olduğu için umum ifade eder.

Burada işlerin tertipli zikredildiğini gör. İlk olarak istiane sonra sebeplere tutunmak zikredilmiş. Şayet bundan sonra bir şey olursa Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* o zaman ne yapacağını beyan etmiştir.

İstiane ve gayretten sonra insanın hoşuna gitmeyecek olan şey zikredilmiştir.

فَلَا/**Lâ**: Nehiy içindir. Nehiy ise haramlık ister. Çünkü bunda kadere itiraz vardır.

لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ لَكَانَ كَذَا وَكَذَا ***"Şayet ben şöyle yapsaydım şöyle, şöyle olurdu"***: Kadere itiraz etmenin câiz olmadığının delili burasıdır.

"فَلَا تَقُلْ/Deme" sözü kendisine bir şey isabet eden kişiye emirdir. Kendisine bir şey isabet etmeyen kişi kaldı. O kardeşine "keşke şöyle yapsaydın şöyle, şöyle olurdu" diyebilir mi? Geçen taksime göre bunun da hükmü haramlıktır.

Sebeplere tutunduktan sonra kadere itiraz eden kişi haram işlemiş günahkardır. Bundan daha şiddetlisi sebeplere tutunmadan itiraz da bulunandır.

وَلَكِنْ قُلْ: قَدَّرَ اللهُ/***Fakat 'Allah takdir etti' de:***

Şeyh İbn Cibrîn *el-Fevâid* kitabında meşhur olanın *kaderullah* (قَدَرُ اللهِ) şeklinde şeddesiz olarak okunmasıdır, demiştir. Şeyhlerimiz de bu şekilde okumuştur, der. Ancak daha doğru olan iki şekilde de okunacak olabilmesidir.

قَدَرُ اللهِ/**Allah'ın kaderidir:** Kader Allah'a *(celle celâluhû)* izafe edilmiştir. Buradaki izafe, sıfatın mevsufa izafesidir. Yani bu Allah'ın fiillerinden O'nun takdir ettiği ve yazdığıdır.

قَدَّرَ اللهُ/**Allah taktir etti:** Yani kaderin dört mertebesini takdir edendir. Yani Allah onu bildi, yazdı, diledi ve yarattı.

وَمَا شَاءَ فَعَلَ/**Dilediğini yapar:** Bu, cüzün bütüne atfedilmesidir. Çünkü Allah'ın dilemesi kaderinin bir parçasıdır. Kaderin dört mertebesi vardır. Meşîet onun bir mertebesidir. Bu farklı şeylerin atfedilmesi olarak da ele alınabilir. O zaman ***kaderullah*** kaderin mertebelerinden son mertebe olan yaratmaya hamledilir. ***Dilediğini yapa***r cümlesi de meşîet mertebesine hamledilir. Bu aynı zamanda ilim ve yazmaya da delâlet eder.

Bu cümlenin insanın nefsine faydaları vardır. Yani olan olaylarda bizim bir etkimiz, gücümüz yoktur.

قُلْ ***"Söyle"* sözü:** Bundan kalp ve dil sözü kastedilmiştir. Bundan dolayı açıktan söylenir.

Söyle emri müstehaplık için de olabilir, vücûb için de olabilir.

Kalbe gelince bu vâciptir. Dile gelince her ikisi olma ihtimali de vardır.

Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* yasağı *lev* (keşke) kelimesini kullanmayla illetlendirilmiştir.

فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ ***"Lev, şeytanın amelinin kapısını açar"***

Şeytanın buradaki ameli şudur: İnsanın kalbine atacağı hasret, pişmanlık ve hüzündür. Buradaki şeytandan maksat cinnî şeytandır.

Buradaki amel de gizli amel olan vesvesedir. Buradan şeytanın, ameli ve insana tesiri olduğu anlaşılıyor.[969]

Hadisin konuyla münasebeti: Kadere *lev* (keşke) kelimesiyle itiraz etmek gayret, istiane ve sebeplere tutunmaktan sonra da olsa haramdır ve bu şeytanın işlerindendir. Sebeplerin terki ile olduğunda ise haramlığı daha şiddetlidir. Müslümandan istenen ise Allah'tan yardım isteyerek gayret etmesidir. Bundan sonra da takdir edilenden korkmamasıdır.

969. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا **"Gizli konuşmalar şeytandandır. Bu iman edenleri üzmek içindir..."** *(Mücâdele, 10)*.

{بَابُ النَّهْيِ عَنْ سَبِّ الرِّيحِ}

[58.] BÂB: RÜZGÂRA SÖVMENİN YASAKLANMASI

عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا تَسُبُّوا الرِّيحَ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ مَا تَكْرَهُونَ فَقُولُوا: اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هَذِهِ الرِّيحِ وَخَيْرِ مَا فِيهَا، وَخَيْرِ مَا أُمِرَتْ بِهِ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ، وَشَرِّ مَا فِيهَا، وَشَرِّ مَا أُمِرَتْ بِهِ" صَحَّحَهُ التِّرْمِذِيُّ.

Übey bin Kâ'b'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "*Rüzgâra sövmeyin. Hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüzde şöyle deyin: 'Allah'ım! Senden bu rüzgârın ve onda olanın hayrını ve onunla emredilenin hayrını istiyoruz. Allah'ım! Bu rüzgârın, onda olanın ve onunla emredilenin şerrinden sana sığınırız.*"[970] Tirmizî sahîh demiştir.**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

النَّهْي/**Nehiy:** Yukarıdan aşağıya bir şeyden geri durulmasını talep etme. Bunun aslı haramlıktır.

سَبّ/**Sövmek:** Ayıplama, kötüleme, zemmetme, lanet etme demektir.

سَبُّ الرِّيحِ/**Rüzgâra sövme:** Bu Allah'ın kaderine itiraz etmektir. Ancak bunda lev (لَوْ) kelimesi kullanılmaz. Burada direk sövme vardır.

970. Tirmizî, 4/521, (No: 2252). **(Editör)**

[İKİNCİ MESELE:] BÂBIN HADİSİ:

"لَا تَسُبُّوا الرِّيْحَ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ مَا تَكْرَهُونَ فَقُولُوا: اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هَذِهِ الرِّيحِ وَخَيْرِ مَا فِيهَا، وَخَيْرِ مَا أُمِرَتْ بِهِ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ، وَشَرِّ مَا فِيهَا، وَشَرِّ مَا أُمِرَتْ بِهِ"

"Rüzgâra sövmeyin. Hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüzde şöyle deyin: Allah'ım! Senden bu rüzgârın, onda olanın hayrını ve onunla emredilenin hayrını istiyoruz. Allah'ım! Bu rüzgârın, onda olanın ve onunla emredilenin şerrinden sana sığınırız."

لَا/**Lâ:** Nâhiyedir. Bu da bize rüzgâra sövmenin hükmünün ne olduğunu bildiriyor. Bu haramdır.

Sövmenin ne olduğu daha önce geçmişti.

Rüzgâra sövmenin misalleri: "Bu rüzgâr ne kötüdür, bu rüzgâr şerlidir." "Allah bu rüzgârdan hoşlanmaz" ve benzerleri.

Rüzgâra sövmenin yasaklanmasının illeti ise ona sövmenin onu yaratana sövmek olduğudur. Daha önce "zamana sövme" bâbında geçmişti.

I. Bazen Rüzgâra Sövmek Dinden Çıkarır:

O rüzgârın, fiili yapmakta kendi başına olduğuna inanmak dinden çıkarır.

II. Rüzgâra Sövmek İki Kısımdır:

Onun mahluk, memur olduğuna inanarak sövmek, bu haramdır. Übeyy'in *(radıyallâhu anhu)* hadisi buna yorumlanır.

Onun fâil olduğuna inanarak ona sövmek; bu rubûbiyette şirktir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ **"...Allah'tan başka yaratıcı mı var...?"**[971]

فَإِذَا رَأَيْتُمْ/**Gördüğünüz zaman:** Aynı şekilde bildiğinizde, işittiğinizde.

مَا/**Mâ:** Ellezî (الَّذِي) mânasında mevsûldür.

Rüzgârda görünen şiddetli sıcaklık ya da şiddetli soğukluk.

971. Fâtır, 3.

فَقُولُوا/**Deyin:** Emirde asıl vücûb için olmasıdır. Ancak burada müstehap içindir. Çünkü burada tâlim ve irşâd içindir.

اللَّهُمَّ/**Allah'ım:** Ey Allah'ım.

نَسْأَلُكَ مِنْ/**...dan isteriz:** Min (مِنْ) ba'ziyet içindir. Bu da rüzgârda hayrın da şerrin de olabileceğine delâlet eder.

Ondan hayrını ister: Rüzgârın hayrı; kötü kokuları yok etmesi, gemileri yürütmesi gibi.

وَخَيْرِ مَا فِيهَا/**Onda olanın hayrı:** Yani rüzgârın taşıdığı şeyin hayrını. Fî (في) harf-i cerri zarfiyet içindir. Rüzgârın taşıdığı aşılamalar gibi:

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ

"Rüzgarları da aşılayıcılar olarak gönderdi..."[972]

وَخَيْرِ مَا أُمِرَتْ بِهِ/**Ve onunla emredilen şeyin hayrını:** Bulutların yayılması gibi.

Allah'tan üç şey istemiştir:

1- Rüzgârla alakalı olan.

2- Rüzgârın taşıdığı ile alakalı olan iki şey.

Buradaki emirden kaderî olan emri kastedilmiştir. Âmir (emreden) ise Allah'tır *(celle celâluhû)*.

وَنَعُوذُ/**Sığınırız:** İstiâze: Sığınma talep etmeye denir.

مِنْ/**Min:** Ba'ziyet içindir.

Burada rüzgârın şerrinden sığınma istemiştir. Rüzgârın kendisinden değil. "Rüzgârdan Allah'a sığınırım" denmez. "Rüzgârın şerrinden Allah'a sığınırım" denir.

---

972. Hicr, 22.

Burada bir mesele vardır: Rüzgârın kendisinden sığınmanın hükmü nedir? Bu câiz değildir. Sığınma onun şerrinden olur, ondan değil. Bir de mutlak olarak onun şerrinden sığınma talep etme Allah'ın kaderine isyandır. Burada rüzgâr demiş, rüzgârlar dese de câiz olur.

وَشَرِّ مَا فِيهَا/**Onda olanın şerrinden:** Sıcaklık, soğukluk, mikroplar, haşaratlar, onun taşıdığı hastalıklar ve benzerleri.

وَشَرِّ مَا أُمِرَتْ بِهِ/**Ve onunla emredilenin şerrinden:** Çünkü Allah bir kavmin helak olmasını emreder. Âd kavminde olduğu gibi. Çünkü Allah *(celle celâluhû)* onları şiddetli rüzgarla helak etti.

Mesele: Rüzgâra sövmenin haram olduğu gibi akıp giden bütün mahlukata sövmek de haramdır. Bulut, zelzele gibi şeylere sövmek gibi. Bunlar da câiz değildir.

{بَابُ: قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ﴾ [آل عمران: 154]. وقوله: ﴿الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ﴾ [الفتح: 6].}

[59.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ALLAH HAKKINDA GERÇEK OLMAYAN CÂHİLİYE ZANNI İLE ZANDA BULUNUYORLARDI..." (ÂL-İ İMRÂN, 154) VE "ALLAH HAKKINDA KÖTÜ ZANDA BULUNANLAR..." (FETİH, 6) KAVİLLERİ HAKKINDA

{يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ} [آل عمران: 154]. {الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ} [الفتح: 6].

قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ فِي الْآيَةِ الْأُولَى: فُسِّرَ هَذَا الظَّنُّ بِأَنَّهُ سُبْحَانَهُ لَا يَنْصُرُ رَسُولَهُ، وَأَنَّ أَمْرَهُ سَيَضْمَحِلُّ، وَفُسِّرَ بِظَنِّهِمْ أَنَّ مَا أَصَابَهُمْ لَمْ يَكُنْ بِقَدَرِ اللهِ وَحِكْمَتِهِ، فَفُسِّرَ بِإِنْكَارِ الْحِكْمَةِ، وَإِنْكَارِ الْقَدَرِ، وَإِنْكَارِ أَنْ يَتِمَّ أَمْرُ رَسُولِهِ، وَأَنْ يُظْهِرَهُ اللهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ. وَهَذَا هُوَ الظَّنُّ السَّوْءُ الَّذِي ظَنَّهُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُشْرِكُونَ فِي سُورَةِ الْفَتْحِ، وَإِنَّمَا كَانَ هَذَا ظَنَّ السَّوْءِ؛ لِأَنَّهُ ظَنٌّ غَيْرُ مَا يَلِيقُ بِهِ سُبْحَانَهُ، وَمَا يَلِيقُ بِحِكْمَتِهِ وَحَمْدِهِ وَوَعْدِهِ الصَّادِقِ، فَمَنْ ظَنَّ أَنَّهُ يُدِيلُ الْبَاطِلَ عَلَى الْحَقِّ إِدَالَةً مُسْتَقِرَّةً يَضْمَحِلُّ مَعَهَا الْحَقُّ، أَوْ أَنْكَرَ أَنْ يَكُونَ مَا جَرَى بِقَضَائِهِ وَقَدَرِهِ أَوْ أَنْكَرَ أَنْ يَكُونَ قَدَرُهُ بِحِكْمَةٍ بَالِغَةٍ يَسْتَحِقُّ عَلَيْهَا الْحَمْدَ، بَلْ زَعَمَ أَنَّ ذَلِكَ لِمَشِيئَةٍ مُجَرَّدَةٍ، فَـ{ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ}.

وَأَكْثَرُ النَّاسِ يَظُنُّونَ بِاللهِ ظَنَّ السُّوءِ فِيمَا يَخْتَصُّ بِهِمْ وَفِيمَا يَفْعَلُهُ بِغَيْرِهِمْ، وَلَا يَسْلَمُ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا مَنْ عَرَفَ اللهَ وَأَسْمَاءَهُ وَصِفَاتِهِ وَمُوجَبَ حِكْمَتِهِ وَحَمْدِهِ.

فَلْيَعْتَنِ اللَّبِيبُ النَّاصِحُ لِنَفْسِهِ بِهَذَا، وَلْيَتُبْ إِلَى اللهِ وَيَسْتَغْفِرْهُ مِنْ ظَنِّهِ بِرَبِّهِ ظَنَّ السُّوءِ، وَلَوْ فَتَّشْتَ مَنْ فَتَّشْتَ لَرَأَيْتَ عِنْدَهُ تَعَنُّتاً عَلَى الْقَدَرِ وَمُلَامَةً لَهُ، وَأَنَّهُ كَانَ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ كَذَا وَكَذَا، فَمُسْتَقِلٌّ وَمُسْتَكْثِرٌ، وَفَتِّشْ نَفْسَكَ: هَلْ أَنْتَ سَالِمٌ؟

فَإِنْ تَنْجُ مِنْهَا تَنْجُ مِنْ ذِي عَظِيمَةٍ ... وَإِلَّا فَإِنِّي لَا إِخَالُكَ نَاجِياً

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "...Allah hakkında gerçek olmayan Câhiliye zannı ile zanda bulunuyorlardı. 'Bu işte bizim bir katkımız var mı?' diyorlardı. De ki: 'Şüphesiz ki iş tamamıyla Allah'a aittir..."[973] **Yine şöyle buyuruyor: "...Allah hakkında kötü zanda bulunanlar..."**[974]

İbnu'l-Kayyim âyet hakkında şöyle der: "Bu zan Allah'ın, Rasûl'üne *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **yardım etmeyeceği olarak tefsir edilmiştir. Bir de onlara isabet eden şeylerin Allah'ın** *(celle celâluhû)* **kaderi ve hikmetiyle olmadığını zannetmeleri olarak tefsir edilmiştir. Yine hikmetin ve kaderin inkarıyla ve Allah'ın, Rasûl'ünün emrini tamamlayacağının inkârı ve bu dini bütün dinlere üstün kılacağının inkarıyla tefsir edilmiştir. Fetih Sûresi'nde zikredilen münafık ve müşriklerin bulundukları kötü zan budur. Bunun kötü zan olması Allah'a** *(celle celâluhû)* **O'nun hikmetine, hamdına, vaadine yaraşmayan bir zan olmasındandır. Her kim bâtılın hakkı yok edecek şekilde galip geleceği zannında bulunur ya da olanları Allah'ın** *(celle celâluhû)* **kazâ ve kaderiyle olduğunu inkâr ederse ve bunun sadece bir irade olduğunu zannederse işte; 'Bu kâfirlerin zannıdır. Vay o ateşten dolayı kâfirlerin haline.'** *(Sâd, 27)*

İnsanların çoğu kendilerine özel durumlar hakkında ya da Allah'ın başkalarına yaptıkları hakkında Allah'a kötü zanda bulunurlar. Bundan yalnızca Allah'ın *(celle celâluhû)* **isim, sıfat ve O'nun hikmetinin gereğini bilenler kurtulurlar.**

973. Âl-i İmrân, 154.

974. Fetih, 6.

Akıllı ve kendi nefsine nasihatte bulunan buna önem göstersin. Rabbi hakkındaki kötü zanlardan Allah'a tövbe etsin. Araştıracak olursan araştırdığın herhangi birinde kadere karşı bir kızgınlık ve onu levmettiğini (kınadığını) görürsün. 'Şöyle, şöyle olması gerekiyordu.' der. Kimisi çok söylenir, kimi az. O halde sen kendi nefsine bak. Sen kötü zandan kurtulmuş musun?

'Yoksa ben senin kurtulduğunu zannetmiyorum.

Bundan ancak büyük azimet sahipleri kurtulur.'" [975]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BU BÂBIN BAŞLIĞI

Allah'a güzel zanda bulunmanın vâcip, kötü zanda bulunmanın da haram olması.

İKİNCİ MESELE: ZANNIN ISTILAH TARİFİ

Râcih olan muhtemel olmasıdır. Ancak burada zandan; kesin, yakîn ya da onun benzeri kastediliyor.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ALLAH HAKKINDA ZAN İKİ KISIMDIR:

Birinci Kısım: İki yönden Allah hakkında hayır zannında bulunmak:

1- Genel olarak kâinatta yaptıkları şeylerde Allah hakkında hayır zannında bulunmak. Güneş'i, dağları yaratması. Allah'ın bunları hayır için yarattığına inanmak. Yani kâinatta meydana gelen olay ve musibetlerde Allah'ın *(celle celâluhû)* hayır irade ettiğine ve bunları hikmeti ve adaleti gereği yaptığına inanmak.

2- Allah'ın *(celle celâluhû)* özel olarak insanlara yaptığı şeylerde hayır irade ettiğine inanmak. İnsanlara isabet eden bela ve musibetler gibi.

İkinci Kısım: İki yönden Allah hakkında kötü zanda bulunmak:

975. İbnu'l-Kayyim, *Zâdu'l-Me'âd*, 3/205- 206 ve s. 211. **(Editör)**

1- Kâinatta yaptığı şeyler: İbnu'l-Kayyim bu bâbda buna birçok misal vermiştir. Mesela: "Allah peygamberine yardım etmez", "Onun davası yok olup gidecek". Yine insanların şöyle demesi gibi: "Bu Güneş'in ve dağların ne faydası var. Bu denizler boşunadır.'

2- Allah'ın *(celle celâluhû)* insanlara yaptıkları hakkında kötü zan: Mesela: "İnsanın kör veya şaşı olmasının faydası nedir" ya da "filan kişi başına gelen belaları hak etmiyor", "renklerin değişik olmasının bir hikmeti yok" demek gibi. Kemiyet açısından son zan kötü zanların en fazla olanıdır. Geleceği üzere İbnu'l-Kayyim buna işaret etmiştir.

Buna misaller: Nasûh olmayan tövbeyle tövbe edip Allah'ın *(celle celâluhû)* bunu kabul edeceğine inanmak. Bu kötü zandır.

Ya da nasûh tövbede bulunup Allah'ın bunu kabul etmeyeceğine inanmak. Bu da kötü zandır. Güzel zan nasûh tövbe ettikten sonra Allah'ın *(celle celâluhû)* onu kabul edeceğine inanmaktır.

Hüküm itibarı ile:

Birinci Kısım (Zan): Vâciptir.

İkinci Kısım: Haramdır. Fakat bunun bir kısmı tevhide aykırı, diğer bir kısmı tevhidin kemâline aykırıdır. Allah'ın hikmet sahibi ve adaletli olmadığını zannedenlerin zannı küfürdür. Bunun dışındaki zanlar ise tevhidin kemâline aykırıdır.

Mesele: Sahâbe ve tâbiînden amellerin kabul edilmeyeceğinden korktuklarına dair eserler vârid olmuştur. Bu kötü zan mıdır?

Cevap: Hayır, bilakis bu nefsi itham etme bâbındandır. Buradaki kabul edilmeyecek korkusu ihlaslı olmama korkusudur. Bununla birlikte onlar ihlaslı olanın amelinin kabul edilip karşılığının verileceğine ve boşa gitmeyeceğine inanıyorlardı. Bu Allah hakkında güzel zanda bulunmaktır.

BİRİNCİ ÂYETİN ŞERHİ: "...Allah hakkında gerçek olmayan Câhiliye zannı ile zanda bulunuyorlardı. 'Bu işte bizim bir katkımız var mı?' diyorlardı. De ki: 'Şüphesiz ki iş tamamıyla Allah'a aittir..." *(Âl-i İmrân, 154)*.

يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ

يَظُنُّونَ/Zanda bulunurlar: Zamir münafıklara dönüyor.

ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ/Câhiliye zannı: Zan, Câhiliye'ye ve sefihliğe nispet edilmiştir. Bâtıl zan olan kötü zannın sebebi yerinde olmamasıdır. İbnu'l-Kayyim ilerde münafıkların zanlarına misaller verecek.

Âyetin konuyla münasebeti: Allah hakkında kötü zanda bulunmanın haram olması ve bunun münafıkların alametlerinden olmasıdır. Bu zanna göre ya tevhide ya da tevhidin kemâline aykırı olur.

İKİNCİ ÂYETİN ŞERHİ: "...Allah hakkında kötü zanda bulunanlar..." *(Fetih, 6)*.

الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ

Allah hakkında kötü zanda bulunanlar: Bundan müşrikler kastediliyor. Bu zan konusunda İbnu'l-Kayyim'in zikrettiği misaller gelecektir.

Âyetin konuyla münasebeti: Kötü zannın haram olduğuna delâlet ediyor ve bu kâfirlerin amellerindendir.

İBNU'L-KAYYİM'İN SÖZÜNÜN ŞERHİ

قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ فِي الْآيَةِ الْأُولَى/İbnu'l-Kayyim birinci âyet hakkında şöyle dedi: İbnu'l-Kayyim burada kötü zanna birkaç misal vermiştir. Bunların hepsi İslâm ve Müslümanlar açısındandır. Dünya, kâinat hakkında ve insanlar hakkındaki kötü zanlar ise Allah'ın *(celle celâluhû)* hikmetine terstir.

Birinci Misal: Allah, Rasûl'üne yardım etmeyecek.

İkinci Misal: Onun davası yok olup gidecek.

Üçüncü Misal: Onlara isabet eden şeyler kader değildir. Bu Mu'tezile'nin inancıdır.

Dördüncü Misal: Onlara isabet eden şeyler bir hikmet gereği değildir. Bu Eş'arîler'in Allah hakkındaki zannıdır. Ancak onlar bunu meşîetine döndürürler.

Beşinci Misal: Allah'ın, Rasûl'üne yardım etmeyeceğine, dinine yardım etmeyip onu tamamlamayacağına inanmak.

Buraya bazı güncel zanlar ilave ediyorum:

Laiklerin, "Din günümüze uygun değildir." demeleri. "Hadler vahşi ve gericiliktir. İslâm ve tâbi olanları yok olmaya yüz tutmuşlardır." demeleri.

İbnu'l-Kayyim Câhiliye zannında bulunanların kim olduğunu zikretmiştir. Bunların üç tabaka olduğunu söylüyor.

Birinci Taife: Münafıklar; bunlara günümüz laikleri de girer.

İkinci Taife: Müşrikler.

Üçüncü Taife: Tevhid ehlinin âsileridir. Ancak zannın bazı kısımları insanı dinden çıkarmaz. Filan insanın bu musibeti hak etmediğine inanmak gibi ya da nasûh olmayan tövbenin makbul olmadığına inanmak gibi.

İbnu'l-Kayyim'in Sözü: وَإِنَّمَا كَانَ هَذَا ظَنَّ السُّوءِ؛ لِأَنَّهُ ظَنٌّ غَيْرَ مَا يَلِيقُ بِهِ سُبْحَانَهُ/**Bunun kötü zan olmasının bir sebebi vardır. O da bu zannın Allah'a** *(celle celâluhû)* **layık olmamasıdır.**

Biz bundan kötü zan hakkında bir kaide elde ediyoruz: Kötü zan Allah'a *(celle celâluhû)* layık olmayan zanlardır.

İbnu'l-Kayyim tekrar Câhiliye zanlarına misal vermeye başlamıştır ve şöyle diyor: "فَمَنْ ظَنَّ أَنَّهُ يُدِيلُ الْبَاطِلَ عَلَى الْحَقِّ إِدَالَةً مُسْتَقِرَّةً يَضْمَحِلُّ مَعَهَا الْحَقُّ/**Her kim bâtılın hakka galip gelip onu yok edeceğini zannederse":** Bu münafık ve müşriklerin zannıdır.

أَوْ أَنْكَرَ أَنْ يَكُونَ مَا جَرَى بِقَضَائِهِ وَقَدَرِهِ **"Ya da olan olayların O'nun kazâ ve kaderi ile olduğunu inkâr etse"**: Bu Mu'tezile'nin inancıdır.

أَوْ أَنْكَرَ أَنْ يَكُونَ قَدَرُهُ بِحِكْمَةٍ بَالِغَةٍ يَسْتَحِقُّ عَلَيْهَا الْحَمْدَ، بَلْ زَعَمَ أَنَّ ذَلِكَ لِمَشِيئَةٍ مُجَرَّدَةٍ **"Ya da O'nun kaderinin kendisinden dolayı övülmesi gereken bir hikmetle olduğunu inkâr etse ve bunun sadece bir meşîet olduğuna inansa":** Bu da Eş'arîler'in inancıdır.

ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ **"Bu inkâr edenlerin zannıdır. Ateşten dolayı vay o kâfirlerin haline!"**[976]. Daha önce geçen zanların küfür olduğu biliniyor. Ancak bunlardan bazıları dinden çıkarmaz. Mu'tezile ve Eş'arîler'in zanları gibi. Bu zanlar bid'atçılığı ve fâsıklığı getiren zanlardır. Te'vil bulunduğundan dolayı küfrü gerektirmez.

İbnu'l-Kayyim şöyle der: وَأَكْثَرُ النَّاسِ **"İnsanların çoğu..."**

Burada ikinci kısım olan Câhiliye zannı vardır. Bu insanlarla alakalalı olan zandır. Şöyle diyor:

وَأَكْثَرُ النَّاسِ/**"İnsanların çoğu":** Bu cümleden kendisine işaret edilen zannın adet olarak en çok olanı olduğunu anlıyoruz. Çünkü insanların çoğunun kader ve meşîete olan itirazları hikmete olan itirazlarından daha çoktur. Özellikle âsi muvahhidler;

يَظُنُّونَ بِاللهِ ظَنَّ السَّوءِ فِيمَا يَخْتَصُّ بِهِمْ/**"Kendileriyle alakalı olan şeylerde kötü zanlarda bulunurlar":** Kendisine bir şey isabet ettiğinde bunu hak etmediğine inanır.

وَفِيمَا يَفْعَلُهُ بِغَيْرِهِمْ/**Başkasının yaptığında da:** Bu ikinci kısımdır. Bu da insanlara özeldir. Hakkı gasbedilmiş kişi gibi. Kendisi için meydana gelen şeyde mazlumdur.

İbnu'l-Kayyim bundan sonra başka bir şeye işaret etti: (Bu kötü zanlardan kurtulan kimdir?)

Cevap: Muvahhid bundan kurtulur. İbnu'l-Kayyim der ki:

976. Sâd, 27.

وَلَا يَسْلَمُ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا مَنْ عَرَفَ اللهَ وَأَسْمَاءَهُ وَصِفَاتَهُ وَمُوجِبَ حِكْمَتِهِ وَحَمْدِهِ. فَلْيَعْتَنِ اللَّبِيبُ النَّاصِحُ لِنَفْسِهِ بِهَذَا، وَلْيَتُبْ إِلَى اللهِ وَيَسْتَغْفِرْهُ مِنْ ظَنِّهِ بِرَبِّهِ ظَنَّ السُّوءِ، وَلَوْ فَتَّشْتَ مَنْ فَتَّشْتَ لَرَأَيْتَ عِنْدَهُ تَعَنُّتاً عَلَى الْقَدَرِ وَمُلَامَةً لَهُ، وَأَنَّهُ كَانَ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ كَذَا وَكَذَا، فَمُسْتَقِلٌّ وَمُسْتَكْثِرٌ، وَفَتِّشْ نَفْسَكَ: هَلْ أَنْتَ سَالِمٌ؟ **"Bundan ancak Allah'ı ve O'nun isim ve sıfatlarını bilen kurtulur. Hikmetin gereğini ve şükrünü bilen kurtulur. Akıllı ve nefsine nasihat eden buna itina göstersin. Allah'a, Rabbi hakkında kötü zanlarından tövbe, istiğfar etsin. Eğer birilerini teftiş etsen onun kadere karşı bir isyanı ve melameti olduğunu görürsün. O 'Şöyle, şöyle olması gerekirdi' der. Kimisi bunu çok yapar, kimisi az yapar. Kendi nefsini teftiş et, sen kurtulanlardan mısın?"**

فَإِنْ تَنْجُ مِنْهَا تَنْجُ مِنْ ذِي عَظِيمَةٍ ... وَإِلَّا فَإِنِّي لَا إِخَالُكَ نَاجِياً/***Bundan ancak azimet sahipleri kurtulur... ...Yoksa ben seni kurtulmuş görmüyorum.***

Cümlesinin sonunda bu işin zor ve nadir olduğuna işaret etmiştir. Bundan ancak Allah'ın muvaffak kıldıkları kurtulur.

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي مُنْكِرِي الْقَدَرِ}

[60.] BÂB: KADERİ İNKÂR EDEN HAKKINDA GELENLER

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَالَّذِي نَفْسُ ابْنِ عُمَرَ بِيَدِهِ، لَوْ كَانَ لِأَحَدِهِمْ مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَباً، ثُمَّ أَنْفَقَهُ فِي سَبِيلِ اللهِ مَا قَبِلَهُ اللهُ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ. ثُمَّ اسْتَدَلَّ بِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْإِيمَانُ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّهُ قَالَ لِابْنِهِ: "يَا بُنَيَّ إِنَّكَ لَنْ تَجِدَ طَعْمَ الْإِيمَانِ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَمَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللهُ الْقَلَمَ، فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ، فَقَالَ: رَبِّ، وَمَاذَا أَكْتُبُ؟ قَالَ: أُكْتُبْ مَقَادِيرَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ" يَا بُنَيَّ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ مَاتَ عَلَى غَيْرِ هَذَا فَلَيْسَ مِنِّي".

وَفِي رِوَايَةٍ لِأَحْمَدَ: "إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللهُ تَعَالَى الْقَلَمَ، فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ، فَجَرَى فِي تِلْكَ السَّاعَةِ بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ".

وَفِي رِوَايَةٍ لِابْنِ وَهْبٍ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "فَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ أَحْرَقَهُ اللهُ بِالنَّارِ".

وَفِي "الْمُسْنَدِ" وَ"السُّنَنِ" عَنِ ابْنِ الدَّيْلَمِيِّ قَالَ: أَتَيْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ، فَقُلْتُ: فِي نَفْسِي شَيْءٌ مِنَ الْقَدَرِ، فَحَدِّثْنِي بِشَيْءٍ لَعَلَّ اللهَ يُذْهِبُهُ مِنْ قَلْبِي، فَقَالَ: "لَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَباً مَا قَبِلَهُ اللهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ، وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ

لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَمَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، وَلَوْ مُتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا لَكُنْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ". قَالَ: فَأَتَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ، وَحُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ، وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ، فَكُلُّهُمْ حَدَّثَنِي بِمِثْلِ ذَلِكَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. حَدِيثٌ صَحِيحٌ رَوَاهُ الْحَاكِمُ فِي "صَحِيحِهِ".

İbn Ömer *(radıyallâhu anhumâ)* **dedi ki: "İbn Ömer'in nefsi elinde olana yemin olsun ki eğer onlardan biri için Uhud dağı kadar altın olsa, sonra da onu Allah yolunda infak etse, kadere iman etmedikçe Allah ondan kabul etmez. Sonra da Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şu sözüyle delil getirdi: *'İman: Allah'a, meleklerine, kitaplarına,Rasûllerine, âhiret gününe ve hayrıyla, şerriyle kadere iman etmendir."*[977] Müslim rivâyet etti.**

Ubâde bin Sâmit'ten *(radıyallâhu anhu)* **oğluna şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ey oğlum! Sen, sana isabet edenin seni ıskalamayacağını ve seni ıskalayanın da sana isabet etmeyeceğini bilmedikçe imanın tadına varamazsın. Ben Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işittim: *'Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Yarattıktan sonra ona yazmasını emrederek 'yaz' dedi. O 'Ey Rabbim! Ne yazacağım' dedi. Allah*** *(celle celâluhû)* ***'Kıyamet kopuncaya kadar her şeyin kaderini yaz' dedi.'*** **Ey oğlum! Yine ben Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: *'Her kim bunun (bu itikadın) dışında bir şey üzere ölürse benden değildir.'"***[978]

Ahmed'in bir rivâyetinde şöyle geçmektedir: Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *"Allah'ın ilk yarattığı kalemdir. Yarattıktan sonra ona yazmasını emrederek 'yaz' dedi. Bunun üzerine kıyamet gününe kadar olacak olan şeyler yazıldı."***[979]

İbn Vehb'in rivâyetinde şöyle geçmektedir: *"Hayrı ve şerriyle kadere iman etmeyeni Allah ateşle yakacaktır."*[980]

977. Müslim, 1/36, (No: 8). **(Editör)**

978. Ebû Dâvûd, 4/225, (No: 4700). **(Editör)**

979. Ahmed, *Müsned*, 37/378, (No: 22705). **(Editör)**

980. İbn Vehb, *el-Kader vemâ verade fîhî mine'l-âsâr*, s. 121, (No: 26). **(Editör)**

Müsned ve _Sünen_'de İbn Deylemî'den[981] şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Übey bin Kâ'b'a geldim ve dedim ki: 'Nefsimde kader hakkında bir şey var. Bana bir şeyler söyle de umulur ki Allah onu benim kalbimden giderir.' Dedi ki: 'Kadere iman etmedikçe ve sana isabet edenin seni ıskalamayacağını, seni ıskalayanın da sana isabet etmeyeceğini bilene kadar Uhud dağı kadar altın da infak etsen Allah onu senden kabul etmez. Eğer bundan başka bir şey üzere ölsen cehennem ehlinden olursun.' İbn Deylemî dedi ki: 'Abdullah bin Mes'ûd'a, Huzeyfe bin Yemân'a ve Zeyd bin Sâbit'e _(radıyallâhu anhum)_ geldim. Hepsi bunun aynısını Rasûlullah'tan _(sallallâhu aleyhi ve sellem)_ anlattılar.'"[982] Sahîh bir hadistir. Hâkim _Sahîh_'inde rivâyet etmiştir.

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: KADER İNKARCILARINA TÂRİHÎ BİR BAKIŞ

İ'tikâdî olan bu bid'at râşid halifelerden _(radıyallâhu anhum)_ sonra ortaya çıkmıştır. Bazı geç ölen sahâbîlerle aynı zamana denk gelmiştir. İbn Ömer, Ubâde bin es-Sâmit, Übey bin Kâ'b _(radıyallâhu anhum)_ gibileri. Bu konuda hadisleri rivâyet edilenler bunlardır. Bu bid'ati ilk ortaya atan Basra'da Ma'bed el-Cühenî'dir. İlk bina eden odur. Ondan sonra yayıldı.

İKİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu bâb rubûbiyet tevhidi ile alakalıdır. Bu Allah'ın _(celle celâluhû)_ yaratması ve tasarrufta bulunmasıdır. Aynı zamanda isim ve sıfatlardan ilim ve meşîet sıfatıyla da alakalıdır.

---

981. Bu; Abdullah bin Fîrûz'dur. Sahâbeden olan Fîrûz ed-Deylemî'nin _(radıyallâhu anhu)_ oğludur. **(Editör)**

982. Ebû Dâvûd, 4/225, (No: 4699); Ahmed, _Müsned_, 35/465, (No: 21589); İbn Hibbân, _es-Sahîh_, 2/505, (No: 727). **(Editör)**

ÜÇÜNCÜ MESELE: KADER İNKARCILARI İKİ KISIMDIR:

Birinci Kısım: Aşırıcıları: Bunlar kaderi dört mertebesiyle inkâr edenlerdir. Onlar Allah'ın bilmesini inkâr ediyorlar. "Bir şey olmadan Allah onu bilmez" diyorlar. Bunun gereği olarak kaderin diğer mertebelerini de inkâr ediyorlar. İbn Ömer'le *(radıyallâhu anhumâ)* aynı dönemde yaşayan ve kendisine sorulanlar bunlardır. İmam Mâlik, Şâfiî ve Ahmed'in kâfir gördükleri bunlardır.

Onlar şöyle demişlerdir: "نَاظِرُوهُمْ بِالْعِلْمِ/Onlarla ilimle münazarada bulunun." İlim kelimesini başındaki elif-lam ahd içindir. Yani Allah'ın *(celle celâluhû)* eşyayı bilmesiyle münazara edin. Onları biliyor mu, bilmiyor mu? Şu âyet-i kerîmeyle onlara münazara etmek gibi:

إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"...Allah her şeyi bilir."[983]

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ

"Gaybın anahtarları O'nun elindedir..."[984] İki seçenek arasında kalırlar. Allah'ın ilmini kabul ederlerse münazarayı kaybederler. İnkâr ederlerse kâfir olurlar.

Bu kısmın delilleri bâbın başında zikredilen hadislerdir.

İkinci Kısım: Mu'tezile'nin cumhurudur. Allah'ın ilmini ikrar edip kaderin birinci mertebesini ispat edenler bunlardır. Yazma mertebesini de ispat ederler. Ancak yaratma ve meşîet mertebesini inkâr ederler.

Zâhir olan, her şeyde bunu inkâr etmedikleridir. Onlar sadece kulların fiillerine taalluk eden meselelerde yaratma ve meşîeti inkâr ediyorlar. Bunlar dediler ki: Kulların fiillerini Allah dilemedi ve yaratmadı. Onları insanın kendisi yarattı.

983. Enfâl, 75.

984. En'âm, 59.

Bu kısmı, imamlar; bid'atçı, fâsık ve dalâlet ehli olarak görmüştür. Bunların tekfiri hakkında selefin iki görüşü vardır.

DÖRDÜNCÜ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

İnkârcılar: مُنْكِرِي Daha önce bunların iki kısım olduğu geçmişti. Kaderi tamamıyla inkâr edenler; bunlar aşırıcılarıdır. Kısmî inkârcılar; bu ise Mu'tezile'nin inkârıdır.

Kader: الْقَدَر Bilip, yazıp, diledikten sonra Allah'ın taktir ettiğidir.

[İBN ÖMER HADİSİNİN ŞERHİ]

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَالَّذِي نَفْسُ ابْنِ عُمَرَ بِيَدِه، لَوْ كَانَ لأَحَدِهِمْ مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَباً، ثُمَّ أَنْفَقَهُ فِي سَبِيلِ اللهِ مَا قَبِلَهُ اللهُ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ. ثُمَّ اسْتَدَلَّ بِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الإِيمَانُ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلاَئِكَتِه، وَكُتُبِه، وَرُسُلِه، وَالْيَوْمِ الآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

İbn Ömer *(radıyallâhu anhumâ)* **dedi ki: "İbn Ömer'in nefsi elinde olana yemin olsun ki eğer onlardan biri için Uhud dağı kadar altın olsa, sonra da onu Allah yolunda infak etse, kadere iman etmedikçe Allah ondan kabul etmez. Sonra da Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şu sözüyle delil getirdi: *'İman: Allah'a, meleklerine, kitaplarına,Rasûllerine, âhiret gününe ve hayrıyla, şerriyle kadere iman etmendir."*[985] Müslim rivâyet etti.**

İbn Ömer dedi ki: وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ ...

İbn Ömer'in hadisi, kadere imanın vâcip olması ve onun değeri hakkındadır.

İbn Ömer'in nefsi elinde olana yemin olsun: وَالَّذِي نَفْسُ ابْنِ عُمَرَ بِيَدِهِ Bu, yemin kullanımlarında bir cümle türüdür. Allah'ın *(celle celâluhû)* sıfatlarından biriyle yemin etmiştir.

Onlardan biri için olsa: لَوْ كَانَ لأَحَدِهِمْ "Lev/لَوْ" kelimesini kullanması burada tâlim ve beyan içindir.

985. Müslim, 1/36, (No: 8). **(Editör)**

لِأَحَدِهِمْ/**Onlardan biri için:** Bundan Kaderiyye'nin aşırıcılarını kastediyor. Çünkü soru onlar hakkında sorulmuştu. Tâbiînden birileri kendilerinin yanında bulunanlardan kimilerinin kaderin olmadığını ve olayların ansızın gerçekleştiğini zannettiklerini söylemiştir. İbn Ömer onlardan berî olduğunu beyan ettikten sonra bu cümleyi söylemiştir.

مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَباً/**Uhud kadar altını olsa:** Misal, akla yaklaştırmak içindir.

مَا قَبِلَهُ/**Onu kabul etmez:** Mâ (مَا) nefiy içindir. Onlar kâfir olduğundan dolayı amellerinin kabul olmasını nefyetmiştir. Bu, bilmediği konuda Allah'a bir şeyi yapmayacağına nispet etmek değildir. Ancak şer'î ahkamlar üzerine yemin etmektir. Kâfirden, Allah infakını kabul etmez:

إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

"...Allah ancak takvâlı olanlardan kabul eder."[986] Mefhumu ile delâlet eden ise şu âyet-i kerîme ile olur:

وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ

"Harcamalarının kendilerinden kabul edilmesine engel olan ancak Allah'ı ve Rasûl'ünü inkâr etmeleri, namaza ancak tembel bir şekilde gelmeleri ve ancak istemeyenler olarak harcamalarıdır."[987]

حَتَّى يُؤْمِنَ/**İman etmedikçe:** Kalpten tasdik etmedikçe.

بِالْقَدَرِ/**Kadere:** Allah'ın ilmine, yazmasına, meşîetine ve yaratmasına.

ثُمَّ اسْتَدَلَّ/**Sonra delil getirdi:** Sümme (ثُمَّ) atıf harfi, tertip ve terâhî (sonradan gelme) içindir. Bu, delilin hükümden sonra olacağına işarettir. Ancak bazen önce gelebilir.

Burada hüküm delili ile beraber zikredilmiştir. Fakat bu vâcip midir yoksa müstehap mı?

---

986. Mâide, 27.

987. Tevbe, 54.

Daha önce müstehap olduğunu söylemiştik. Ancak hükümlerin delillere bina edilmesi vâciptir.

Sonra Ömer bin Hattâb'ın *(radıyallâhu anhu)* hadisini sundu. Konuya şâhid olan hadisin şu son tarafıdır: وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ **"...Hayır ve şerriyle kadere iman etmendir..."**

Konuya şâhid olan hadisin bir kısmı olsa da hadisin tamamını zikretti.

خَيْرِهِ وَشَرِّهِ/**Hayrına ve şerrine:** Kaderde şerrin de olduğuna delâlet eder, ancak genel olarak değil. O nispeten şerdir. Allah'ın fiili olma açısından şer değildir. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor: وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ "...*Şer sana izafe edilmez...*"[988] fakat kendisi için takdir edilen ya da mahluk açısından şer de olabilir, hayır da olabilir.

Hadisin konuyla münasebeti: İnkâr Allah'ın *(celle celâluhû)* ilmi ile alakalı olursa kaderi inkâr edenlerin küfrüne delildir.

I. Mesele: İbn Ömer'in Aşırı Bid'atçılara Karşı Koyma Menheci Nedir?

İbn Ömer *(radıyallâhu anhumâ)* ilk olarak onlardan berî olduğunu söylemiş, sonra da onlara karşı sert cümleler kullanmıştır. Çünkü onların bid'atleri büyüktür. Bu büyük bir musibettir. İbn Ömer'in menheci müteahhirûnun bid'at ehline karşı kullandığı muvâzanât siyaseti değildir. Bir de İbn Ömer'in kendilerine karşı koyduğu kişiler kurrâlardan sayıldığı ve onlarda ilim olduğu söylendiği halde onlara yumuşak davranmamış ve aralarında tafsilata girmemiş bilakis onlardan berî olmuştur.

Bugün böyle bir şey ortaya çıksa bazıları derler ki "Tafsilata gitmek gerekir. Onların arasında âlimler var, onlarda şöyle, şöyleler var. Onlar ictihad etmiş, ancak hata etmişler" denilir. Bu üslup/yöntem bid'atçıların üslubudur. İbn Ömer ve başkalarının bu konudaki menheci; kurrâ, davetçiler ve ilmi olanlar bir bid'at ortaya çıkardıklarında onlara karşı sert olma ve katı şeyler söylemektir. Ta ki insanları onların şerrinden koruyabilsinler. Bu İbn Ömer'e özel bir menhec değildir. Bunu daha önce babası Ömer de *(radıyallâhu anhu)*

988. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, 1/29, (147); Ahmed, *Müsned*, 2/84, (No: 803); İbn Hibbân, 5/72, (No: 1773); Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 4/493, (No: 2864). **(Editör)**

bid'atçılara karşı kullanmıştır. Ali bin Ebî Tâlib ve beraberindeki sahâbîler de *(radıyallâhu anhum)* Hâricîler'e karşı bu menheci kullanmışlardır.

Âlimlerin Amr bin Ubeyd ve Vâsıl bin Atâ gibi âlim olup bid'at çıkaranlara karşı tutumları, aynı şekilde fukaha Mürciesi'ne[989] karşı tutumları âlim olmalarına rağmen sert olmuştur. İmam Mâlik, Evzâî ve Şerîk bunlara sert sözler söylemişlerdir.

Bütün bu sahâbîler ve diğer âlimler muvâzanât siyasetini kullanmamışlardır. "Safların birliği" ya da "dış düşmanlar var" diyerek bunlara reddiye vermeyi terk etmemişlerdir ya da "maslahat ve ictihaddır" dememişlerdir. Sahih şer'î delile dayanmadan "bu sizin ictihadınız bu da benim ictihadım" da dememişlerdir.

II. Mesele: Bid'at Ehli ile Münazara Yapmakla Onların Bid'atlerine Reddiye Verip Katı Olma Arasında Fark Vardır:

Bid'at ehli bid'atlerini yayıp onu açığa çıkarmışlarsa buna reddiye vermede acele edilmeli ve sert olunmalıdır. Bunu; avamı ve başkalarını korumak için yapmak gerekir. Buna "Koruma ve Cezalandırma (Himaye ve Ta'zîr)" bâbı denir. Bununla birlikte onlarla münazara da yapılır, nasihat de edilir. Umulur ki onlar bid'atlerinden döner ve döndüklerini ilan ederler. Bu da başka bir bâbdır. Bu iki bâb arasında fark vardır. Çünkü birinci bâb avamdan olan insanların maslahatı içindir, ikinci bâb ise bid'at ehlinin kendi maslahatı içindir. İki cihet birbirinden farklı cihetlerdir.

III. Mesele: Kadere İman Etmenin Hükmü Nedir?

Cevap: Farz ve lâzımdır. Bu imanın altı esasından biridir. Daha önce geçen Ömer'in *(radıyallâhu anhu)* hadisinde olduğu gibi.

989. Fıkhî konularda re'yin kullanılmasında ısrar ettikleri için muhalifleri tarafından bu isim (fukaha Mürciesi ismi) verilmiştir. Bk. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Mürcie" maddesi. **(Editör)**

UBÂDE BİN ES-SÂMİT HADİSİNİN ŞERHİ

وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّهُ قَالَ لِابْنِهِ: "يَا بُنَيَّ إِنَّكَ لَنْ تَجِدَ طَعْمَ الْإِيمَانِ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَمَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللهُ الْقَلَمَ، فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ، فَقَالَ: رَبِّ، وَمَاذَا أَكْتُبُ؟ قَالَ: أُكْتُبْ مَقَادِيرَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ" يَا بُنَيَّ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ مَاتَ عَلَى غَيْرِ هَذَا فَلَيْسَ مِنِّي".

Ubâde bin Sâmit'ten *(radıyallâhu anhu)* **oğluna şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ey oğlum! Sen, sana isabet edenin seni ıskalamayacağını ve seni ıskalayanın da sana isabet etmeyeceğini bilmedikçe imanın tadına varamazsın. Ben Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işittim: *'Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Yarattıktan sonra ona yazmasını emrederek 'yaz' dedi. O 'Ey Rabbim! Ne yazacağım' dedi. Allah*** *(celle celâluhû)* ***'Kıyamet kopuncaya kadar her şeyin kaderini yaz' dedi.'*** **Ey oğlum! Yine ben Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: *'Her kim bunun (bu itikadın) dışında bir şey üzere ölürse benden değildir.'*"**[990]

Konusu: Kadere iman nasıl olur?

أَنَّهُ قَالَ لِابْنِهِ/**O oğluna şöyle diyor...:** Hadiste oğluna akâid ve ahkâmların tâlimi vardır. Bunun sorumluluğu babaya aittir. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

"Ey iman edenler! Yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten kendinizi ve ailenizi koruyun..."[991]

Kadere iman etmenin keyfiyeti nedir? Senin, sana isabet eden şeylerin seni ıskalamayacağını, seni ıskalayan şeylerin ise sana isabet etmeyeceğini bilmendir.

---

990. Ebû Dâvûd, 4/225, (No: 4700). **(Editör)**

991. Tahrîm, 6.

Sonra dedi ki: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/**Rasûlullah'ı** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **işittim:** Bunda hükmü deliliyle zikretmenin müstehap olduğu anlaşılıyor.

إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللهُ الْقَلَمَ ***"Allah ilk olarak kalemi yarattı":*** Buradaki ilklik genel bir ilklik değildir. Sahih olan, Arş'ın kalemden önce yaratılmış olmasıdır. Bu İbn Teymiyye ve İbnu'l-Kayyim'in tercihidir. Şu âyet-i kerîme buna delâlet eder:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

"Allah, hanginizin amelinin daha güzel olacağına dair sizi imtihan etmesi için Arş'ı henüz su üstündeyken gökleri ve yeri altı günde yaratandır..."[992]**.** Buhârî'nin bir hadisi de buna delildir:

كَانَ اللهُ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ قَبْلَهُ

"Allah vardı, O'ndan önce bir şey yoktu...".[993] Diğer bir rivâyette şöyle geçer:

وَلَا شَيْءٌ مَعَهُ، وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

"...O'nunla birlikte de bir şey yoktu. O'nun arşı, suyun üstündeydi."[994]

الْقَلَمَ/**el-Kalem:** Başındaki elif-lâm ahd içindir. Bundan, genel kalem kastedilmiştir. Burada özel bir kalem de var. Bu, teklîf (mükellef kılma) kalemi midir? Bu kendisinde buluğ alâmetlerinden birinin gözüktüğü kişinin amellerinin yazıldığı kalemdir. Hadiste geldiği gibi: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ *"Kalem üç kişiden kaldırılmıştır..."*[995]

Ubâde bin es-Sâmit'in zikrettiği kaderin mertebelerinden biri olan mertebe, kitâbet mertebesidir. Kader dört mertebedir:

---

992. Hûd, 7.

993. Buhârî, 9/124, (No: 7418). **(Editör)**

994. Benzer rivâyet için bkz. Buhârî, 4/105, (No: 3191). **(Editör)**

995. Tirmizî, 4/32, (No: 1423); Ebû Dâvûd, 4/139, (No: 4398). **(Editör)**

1- İlim

2- Yazma.

3- Meşîet.

4- Yaratma ve îcâd etme.

فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ/**Ona "yaz" dedi:** Bu emirdir.

Kalem konuştu ve şöyle dedi: رَبِّ، وَمَاذَا أَكْتُبُ؟/**Rabbim, ne yazacağım?**

مَقَادِير/**Mekâdîr (kaderler):** Mikdâr (مِقْدَار) kelimesinin çoğuludur. Bundan maksat kıyamete kadar olacak her şeyi yazmasıdır.

Burada bu yazmadan başka yazmalar da vardır. Ancak bunların hepsi bu ilk yazmaya dayalıdır. Çünkü onların hepsi levh-i mahfuzdan nakil ve alıntı yazmalarıdır;

1- Ecellerin yazılması: Cenin yaratılıp ruh üfürüldüğünde melekler onun rızkını, ecelini, amelini, iyi mi yoksa kötü mü olacağını yazarlar. İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* *Sahîh*'teki hadisinde olduğu gibi.[996]

2- Senelik yazma: Bu kadir gecesinde yazılan yazıdır. Bunlar Allah'ın *(celle celâluhû)* o sene içinde olmasını takdir ettiği şeylerdir. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ (4) أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا...

"Tarafımızdan bir emirle o gecede her hikmetli iş ayrılır."[997]

3- Günlük yazma: Bu kaderleri takdir edildiği vakitlere sümektir. Bu bilfiil senelik kitâbeti tatbik etmeyi gerçekleştirmektir. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

"...O her gün bir tasavvurdadır."[998]

---

996. Bkz. Buhârî, 4/133, (No: 3332). **(Editör)**

997. Duhân, 4-5.

998. Rahmân, 29.

كُلِّ شَيْءٍ/**Her şey:** Şey (شَيْء) kelimesi nekredir. Bu da her şeyin yazılı olduğuna delâlet eder.

حَتَّى/**Hatta:** Gayenin sona ermesi için kullanılır. Yani kıyamet kopana kadar olacak olan her şey.

Bunun mefhum-u muhalifi var mı? Yani, kıyamet koptuktan sonra olacaklar yazılı değildir, mânasına gelir mi?

Allah'ın ilmi ve dilemesine gelince, bunda bir kapalılık yoktur. Kitâbete gelince, bunda biraz düşünmek gerekiyor.

يَا بُنَيَّ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/**Ey Oğlum! Ben Rasûlullah'ı** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **işittim:** Bu başka bir delildir. Bu da bir meseleye birden fazla delil zikredilebileceğine delildir.

İkinci Hadis:

[DEYLEMÎ HADİSİNİN ŞERHİ]

وَفِي "الْمُسْنَد" وَ"السُّنَن" عَن ابْن الدَّيْلَمِيّ قَالَ: أَتَيْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْب، فَقُلْتُ: فِي نَفْسِي شَيْءٌ مِنَ الْقَدَر، فَحَدِّثْنِي بِشَيْءٍ لَعَلَّ اللهَ يُذْهِبُهُ مِنْ قَلْبِي، فَقَالَ: "لَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحُد ذَهَباً مَا قَبِلَهُ اللهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَر، وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَمَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ، وَلَوْ مُتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا لَكُنْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ". قَالَ: فَأَتَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُود، وَحُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ، وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ، فَكُلُّهُمْ حَدَّثَنِي بِمِثْلِ ذَلِكَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. حَدِيثٌ صَحِيحٌ رَوَاهُ الْحَاكِمُ فِي "صَحِيحِهِ".

***Müsned* ve *Sünen*'de İbn Deylemî'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Übey bin Kâ'b'a geldim ve dedim ki: 'Nefsimde kader hakkında bir şey var. Bana bir şeyler söyle ki umulur ki Allah onu benim kalbimden giderir.' Dedi ki: 'Kadere iman etmedikçe ve sana isabet edenin seni ıskalamayacağını, seni ıskalayanın da sana isabet etmeyeceğini bilene kadar Uhud dağı kadar altın da infak etsen Allah onu senden kabul etmez. Eğer bundan başka bir şey üzere ölsen cehennem ehlinden olursun.' İbn Dey-**

lemî dedi ki: 'Abdullah bin Mes'ûd'a, Huzeyfe bin Yemân'a ve Zeyd bin Sâbit'e *(radıyallâhu anhum)* **geldim. Hep bunun aynısını Rasûlullah'tan** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **anlattılar.'"**[999] **Sahîh bir hadistir. Hâkim *Sahîh*'inde rivâyet etmiştir.**

فِي نَفْسِي شَيْءٌ مِنَ الْقَدَرِ/**Nefsimde kader hakkında bir şey var:** Bu, şüpheleri âlimlere arz etmek ve onlardan bunların giderilmesini istemektir.

مِنَ الْقَدَرِ/**Kader hakkında:** Kader kelimesinin başındaki elif-lâm umum için midir? Haline bakıldığında şüpheler kaderin bazı mertebeleri hakkındadır. Özellikle kulların fiilleri ile alakalı olanlar.

فَأَتَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ، وَحُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ، وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ/**Abdullah bin Mes'ûd, Huzeyfe bin Yemân ve Zeyd bin Sâbit'e gittim.**

Bu bir meselede birden fazla âlime soru sorulmasının câiz olduğuna delâlet eder. Tabi bu iyice pekiştirme ve nefisteki şüpheleri giderme amacıyla olursa câiz olur. Ta ki şer'î hükümle kalbi mutmain olsun. Ancak kolay ya da nefsine hoş geleni bulmak için böyle yaparsa bu câiz olmaz.

Yine bunda ilim talebesinin şer'î ilimleri farklı şeylerden okuması gerektiğine delil vardır. İster bu farklılık kitap cihetinden olsun, isterse de ilim cihetinden olsun. Bazı ilim talebeleri ve gençler bundan gafil kalıyorlar.

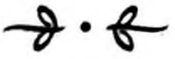

999. Ebû Dâvûd, 4/225, (No: 4699); Ahmed, *Müsned*, 35/465, (No: 21589); *Sahîh-i İbn Hibbân*, hd. no: 727. **(Editör)**

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي الْمُصَوِّرِينَ}

[61.] BÂB: RESİM YAPANLAR HAKKINDA GELENLER

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "قَالَ اللهُ تَعَالَى: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً، أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً، أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً". أَخْرَجَاهُ.

وَلَهُمَا عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهِئُونَ بِخَلْقِ اللهِ".

وَلَهُمَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسٌ يُعَذَّبُ بِهَا فِي جَهَنَّمَ".

وَلَهُمَا عَنْهُ مَرْفُوعاً: "مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا كُلِّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ، وَلَيْسَ بِنَافِخٍ".

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ أَبِي الْهَيَّاجِ قَالَ: قَالَ لِي عَلِيٌّ: "أَلَا أَبْعَثُكَ عَلَى مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ أَلَّا تَدَعَ صُورَةً إِلَّا طَمَسْتَهَا، وَلَا قَبْراً مُشْرِفاً إِلَّا سَوَّيْتَهُ".

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **rivâyetle Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurmuştur:** ***"Yüce Allah buyurdu ki: 'Benim yarattıklarım gibi yaratmak isteyenden daha zalim kim olabilir. O halde bir zerre yaratsın ya da bir buğday tanesi yaratsın ya da bir arpa tanesi yaratsın.'"***[1000] **Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.**

1000. Buhârî, 9/161, (No: 7559); Müslim, 3/1671, (No: 2111). **(Editör)**

Yine Buhârî ve Müslim, Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir:** ***"Kıyamet günü azap olarak insanların en şiddetlisi, Allah'ın yarattıklarına benzetmeye çalışanlardır."***[1001]

Yine Buhârî ve Müslim, İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işittiğini rivâyet etmişlerdir:** ***"Her resim yapan ateştedir. Resim yapana yaptığı her bir resme karşılık kendisiyle azap edileceği bir nefis verilir."***[1002]

Buhârî ve Müslim, İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **merfû olarak şunu rivâyet etmişlerdir:** ***"Her kim dünyada bir resim yaparsa, o resme ruh üfürmekle sorumlu tutulacak ve ona ruh üfüremeyecek."***[1003]

Müslim'in Ebu'l-Heyâc'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ali *(radıyallâhu anhu)* **bana şöyle dedi:** ***'Rasûlullah'ın*** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ***beni kendisi için gönderdiği şeye seni göndereyim mi? Ne kadar resim varsa hepsini sil. Ne kadar yüksek kabir varsa hepsini düzelt.'"***[1004]

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: BU BÂBIN KİTÂBU'T-TEVHÎD İLE ALAKASI

Resim yapan bu fiiliyle (hâşâ) Allah'a *(celle celâluhû)* benzemeye çalışmıştır. Yaratmakta ve tasvir etmekte O *(subhânehû ve teâlâ)* tektir. Resim yapan kişi kendisini Allah'a ortak koşmuştur. Bunun da rubûbiyet tevhidiyle alakası vardır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ

"...Dikkat edin! Yaratmak da emretmek de O'na aittir..."[1005] Yine yüce Allah şöyle buyuruyor:

1001. Buhârî, 7/168, (No: 5954); Müslim, 3/1668, (No: 2107). **(Editör)**

1002. Müslim, 3/1670, (No: 2110). **(Editör)**

1003. Buhârî, 7/169, (No: 5963); Müslim, 3/1671, (No: 2110). **(Editör)**

1004. Müslim, 4/88, (No: 2031). **(Editör)**

1005. A'râf, 54.

وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ

"...Sizi şekillendirdi ve şeklinizi en güzel yaptı..."[1006]. Bu aynı zamanda isim ve sıfat bâbıyla alakalıdır. Özellikle el-Musavvir ismiyle. Allah'ı bu isimle birlemek gereklidir.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

بَابُ: مَا جَاءَ فِي الْمُصَوِّرِينَ

Resim yapanlar hakkında gelenler bâbı:

الْمُصَوِّرِينَ/**el-Musavvirûn:** Bu musavvir (الْمُصَوِّر) kelimesinin çoğuludur. Bu, sûret yapana denir.

Tasvir'in lügat mânası: Yaratma, yapma, cisimlendirme ve şekillendirmedir. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ

"Rahimlerde dilediği gibi sizi şekillendiren O'dur..."[1007]

Istılah mânası: Kendisinde ruh olan bir şeyi yaratmak, yapmak, cisimlendirmek, şekillendirmek. Haram olan budur.

Musannif konu başlığında hükmü zikretmemiştir. "Resim yapanlar hakkında gelenler" sözünden kasıt onlar hakkında gelen tehditler, demektir.

ÜÇÜNCÜ MESELE: RESİM YAPANLARIN HÜKMÜ

İki kısımdır:

1- Birinci Kısım: Resim yapanın yaptığını Allah'ın yarattıklarına benzetmeye çalışması. Bu rubûbiyette ve isim-sıfatta şirktir. Çünkü o yaratmada ve tasvirde Allah'a benzemeye itikat etmiştir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

1006. Teğâbun, 3.

1007. Âl-i İmrân, 6.

"...Hiç O'nun adıyla isimlendirilmiş birini bilir misin?".[1008] Buradaki soru nefiy mânasındadır. Yine şöyle buyuruyor:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

"O'nun hiçbir dengi yoktur."[1009]

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ

"Artık Allah için misaller vermeyin..."[1010]

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"...O halde sizler bilerek Allah'a ortaklar koşmayın."[1011] Sünnet'ten ise bâbın birinci ve ikinci hadisidir ki bu Hz. Âişe'nin hadisidir.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي

"Benim mahlukatım gibi yaratmaya çalışandan daha zalim kim olabilir...?"[1012]

أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهِئُونَ بِخَلْقِ اللهِ

"Kıyamet günü insanların azap olarak en şiddetlisi Allah'ın yarattıklarına benzetmeye çalışandır."[1013]

Bir de Ömer'in *(radıyallâhu anhu)* *"Ameller niyetlere göredir..."* hadisidir. Bu kısımda resimlerin ruh sahibi olup, olmaması arasında fark yoktur. Şayet adam Allah'ın yarattığına, yaratmasına benzeterek bir dağ resmi çizse yine kâfir olur.

2- İkinci Kısım: Benzetme kastetmiyor fakat Allah'ın dışında kendisine ibadet edilip secde edilsin diye putlar ve heykeller yapıyor. Bunun hükmü

1008. Meryem, 65.

1009. İhlâs, 4.

1010. Nahl, 74.

1011. Bakara, 22.

1012. Bâbın hadisidir, tahrîci yukarıda geçti. **(Editör)**

1013. Bâbın hadisidir, tahrîci yukarıda geçti. **(Editör)**

ulûhiyet bâbında şirktir. Çünkü Allah'tan başkasından razı olmuştur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

"...Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın..."[1014]

3- Üçüncü Kısım: Benzetme kastetmiyor ve Allah'tan başka kendilerine ibadet edilen suretler de yapmıyor. Resimleri oyun, eğlence ya da ticaret, kazanç bâbından yapıyor. Bunun hükmü haram ve büyük günahlardandır. Bu musavvirin hükmü fâsıktır. Buna bâbın üçüncü, dördüncü ve beşinci hadisi delâlet ediyor.

Burada ressamın niyeti güzel olsa da hüküm böyledir. Misal, resmi Allah'a davet ve eğitim için yapması gibi.

DÖRDÜNCÜ MESELE: RESİM YAPMANIN HÜKMÜ

Bundan maksat şekil ve mâna olarak resim yapmanın hükmüdür. Bu birkaç kısımdır:

I. Birinci Kısım: Ne Şekilde Olursa Olsun Ruh Sahibi Olan Şeylerin Resmini Yapmak:

1- Tam şekilde cisim resmi: Bu icmâ ile haramdır. Buna İbn Abbas hadisi delâlet ediyor:

كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ

"Bütün musavvirler cehennemdedir..."[1015]

2- Ya da elle gölgesi olmayacak şekilde nakşetmesi. Bu da haramdır. İbn Abbas'ın *"Bütün musavvirler ateştedir..."* hadisinin umumu buna da delâlet ediyor. Bir de Hz. Âişe'nin hadisinden dolayı; *"Üzerinde resim olan bir perde satın aldım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buna karşı çıktı. Ben onu bir ya da iki yastık edinene kadar eve sokmadı."*[1016] Muttefekun aleyh.

1014. Mâide, 2.

1015. Bâbın hadisidir, tahrîci yukarıda geçti. **(Editör)**

1016. Bkz. Buhârî, 3/63, (No: 2105); Müslim, 3/1669, (No: 2107). **(Editör)**

نُمْرُقَةٌ/**Numruka:** Hadiste geçen bu kelime bir çeşit örtüdür. Bu kendisiyle kapıların ya da camların örtüldüğü perdedir.

3- Fotoğraf makinası ve benzerleriyle çekilen resimler:

Bunun Hükmü: Muasır âlimler bunun hükmü hakkında iki görüş üzere ihtilâf etmişlerdir;

a- Birinci görüş: Bu câizdir. Buna bazı illet ve kıyaslarla delil getirmişlerdir;

Bir şeyin fotoğrafını çekmek yüzün ve cismin aynada gözükmesi gibidir. Yine fotoğraf çeken herhangi bir amel işlememiştir. Buradaki amel fotoğraf makinasının amelidir. Çeken, nakleden durumdadır. Bu nadir olan görüştür.

b- İkinci görüş: Bu cumhurun görüşüdür. Cumhura göre bu da haramdır. Yukarıdakilere îcâbî deliller sunmuşlardır. Muhaliflere de reddiyeler vermişlerdir.

Îcâbî deliller:

1- İbn Abbas'ın hadisinin umumu كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ *"Bütün musavvirler cehennemdedir..."*. Diğer bir hadisi de şudur: مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا *"Kim dünyada bir suret yaparsa..."*.[1017] Ebû Hureyre'nin hadisi: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي *"Benim yarattığım gibi yaratmaya çalışandan daha zalim kimdir...?"* . Bu yarattıklarında Allah'a benzemeye çalışmıştır.

Âletle tasvir etmenin ayna gibi olduğunu söyleyenlere reddiyeye gelince Şeyh Muhammed bin İbrâhim *Fetvalar*'ının ikinci cüzünde buna reddiye vermiştir.

Âletle tasvir etmekle, aynada görülme arasında fark vardır:

Birinci Fark: Âletle tasvir etmekte kalıcılık ve devamlılık vardır. Aynada ise bir şey kalıp devam etmez.

İkinci Fark: Âletle tasvir kişinin ameli ve çabasıyla olur. Aynada görünmek böyle değildir. Orada amel ve gayret yoktur.

1017. Bâbın hadisidir, tahrîci yukarıda geçti. **(Editör)**

Üçüncü Fark: Lügat, örf ve akıl cihetinden fark vardır. Ne lügat ne örfen ne de aklen aynada görünene tasvir etmiştir, denmez.

"Âletle tasvirde amel yoktur" sözlerine gelince onlara şöyle denir:

Âletle tasvir eden âleti alır içine filmi koyar sonra âleti çevirir. Sonra sûreti kopyalar. Bunların hepsi ameldir. Bazen sûrette resimde düzeltmeler yapar. "Burada bir amel yoktur" iddiası nerede kaldı?

Şeyh Hamûd et-Tüveycirî *(rahimehullâh)* bu meselede şöyle demiştir: "Eğer biri 'içkiden sadece elle sıkılan haram olur' derse ve 'âletle sıkılan haram olmaz' derse..." Şeyh bunu âletle tasvir etmekle elle tasvir etmek arasında fark vardır, diyenleri kınayarak bunu söylemiştir.

Yine şöyle denir: Şayet biri tüfeği bir başkasına doğrultsa ve tetiğine bassa ve adamı öldürse hiçbir akıllı "o kâtil değildir" demez. "Bu bir amel değildir" demez. Bu, şeyhimiz Muhammed el-Mansûr'un bu hususta reddiye verdiği kişilere söylediği sözünün mânasıdır.

Dördüncü Fark: Bu illetler nassa karşı söylenmiştir. Nassa karşı olan illetlere itibar etmek ise fâsittir.

Bir de elle fotoğraf çekip tasvir etmek en büyük ifsatlardan biridir. Çünkü bu daha kolay olduğundan daha çabuk yayılıyor.

Yine şöyle denir: Sizin kelamınızda tezat vardır. Biri eliyle tasvir ettiğinde haram oluyor, âlet ile tasvir ettiğinde ise câiz oluyor. Halbuki şahıs bir kişidir, amel tasvirdir. Zıtlık ise sözün fesat olduğunun delilidir.

Şeyh İbn Bâz *"el-Cevâbu'l-Müfîd fî Hukmi't-Tasvîr"* isminde bir risâle telif etti. Orada fotografik olan tasvirin haram olduğunun fetvasını verdi.

Bu konuda Şeyh Hamûd et-Tüveycirî *"Tahrîmu't-Tasvîr ve Reddu alâ men Ebâhahû"* diğeri; *"İ'lânu'n-Nekîr ala'l-Müftîni bi't-Tasvîr"*. Yine Şeyh Elbânî bir risâle yazmıştır. Şeyh Hamûd el-Uklâ fotografik tasvirlerin haram olduğuna dair fetva yayınlamıştır. Şeyhimiz Muhammed el-Mansûr da bu konuda fetva yayınlamıştır.

Sahih olan, fotografik tasvirlerin câiz olmamasıdır.

Bu kısmın -ruh sahibi olan canlıların tasvir edilmesi- şartı ise benzetme kastetmemesidir. Şayet bunu kastederse küfür olur.

II. İkinci Kısım: Ağaç, Dağ vb. Ruh Sahibi Olmayan Varlıkların Resmini Yapmak:

İlim ehli arasında bu konuda ihtilâf olmuştur:

Birinci Görüş: Bu Mücâhid ve ilim ehlinden ona muvafık olanların görüşüdür. Ruh sahibi olanların dahi resmini yapmak câiz değildir. Buna Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* hadisinin umumu ile delil getirmişlerdir; وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً، أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً، أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً ***"Benim yarattığım gibi yaratmaya çalışandan daha zalim kim olabilir? Hadi bir zerre yaratsın, bir buğday yaratsın, bir arpa yaratsın."***[1018] Bunlar ruh sahiplerinden değildir.

İkinci Görüş: Cumhurun görüşü: Ruh sahibi olmayanların resmini yapmak câizdir.

Buna iki delille delil getirmişlerdir:

1- Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin ceyyid bir senedle rivâyet ettikleri Cibrîl hadisi. O Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle dedi:

مُرْ بِرَأْسِ التِّمْثَالِ يُقْطَعُ فَيَصِيرُ كَهَيْئَةِ الشَّجَرَةِ

"...Resmin başının koparılmasını emret. O zaman ağacın şekli gibi olur...".[1019] Onun ağaç gibi olmasını câiz görmüştür.

2- Müslim'de geçen, İbn Abbas'ın kendisine resim yapmanın hükmünü soran adama verdiği cevap. İbn Abbas şöyle dedi: Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurduğunu işittim:

«كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ...» وقَالَ: «إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا، فَاصْنَعِ الشَّجَرَ وَمَا لَا نَفْسَ لَهُ»

1018. Tahrîci geçti. **(Editör)**

1019. Ebû Dâvûd, 4/74, (No: 4158); Nesâî, *el-Kübrâ*, hd. no: 9708; Tirmizî, 5/115, (No: 2806). **(Editör)**

"*Bütün musavvirler cehennemdedir...*" sonra İbn Abbas şöyle dedi: "Eğer yapacaksan ağaç ya da ruh sahibi olmayan şeylerin resmini yap."[1020] Râcih olan da budur.

Ebû Hureyre'nin ***"...Buğday tanesi yaratsın..."*** hadisine gelince bu benzetmek için yapanlara yorulmuştur. Bundan dolayı hadisin başında şöyle denmiştir: ***"Benim yarattığım gibi yaratmaya çalışandan daha zalim kim olabilir...?"***. Tasviri ile Allah'a benzemeye çalışan büyük şirk işlemiştir. Tasvir ettiği şey ruh sahibi olmayanlardan olsa dahi.

III. Üçüncü Kısım: Başı Koparılmış İnsan Resmi Gibi Kendisinde Hayat Kalmayan Ruh Sahiplerinin Resmini Yapmak:

Bu Ebû Dâvûd'un ve Nesâî'nin rivâyet etmiş oldukları hadisten dolayı câizdir; "*...Emret resmin başı koparılsın...*" Başı olmayan resim yapmak câizdir. إِنَّما الصُّورَةُ الرَّأْسُ "Suret ancak baştır"[1021] hadisi de vardır. Bunu Ahmed rivâyet etmiştir.

Mesele: Başlamakla, devam etmek birbirinden farklı mıdır?

Şu mânada, başı olan bir insan resminin başı koparıldığında bu câiz olur. Buna devam denir.

Baştan itibaren başsız bir insan resmi yapmak câiz midir?

Cevap: Delillerin genel mânasından dolayı câiz değildir.

Başın bedenden ayrı çizilmesi ya da farklı bir renkle bedenden ayrılarak çizilmesi câiz mi?

Cevap: Câiz değildir. Çünkü hadiste "*Emret resmin başı koparılsın*" denmiştir. Buradaki koparmak, kırılması mânasındadır. Boşluk bırakmak ya da renkle ayırmak buna "başı orada duruyor" denir. Bir de şu hadis var: "*Suret ancak baştır.*" Şayet biri şöyle dese; Hadisin delâlet ettiği koparılmasıdır. Biz

---

1020. Müslim, 3/1670, (No: 2110). **(Editör)**

1021. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 7/441, (No: 14580). Hadisin devamı şu şekildedir: فَإِذَا قُطِعَ الرَّأْسُ فَلَيْسَ بِصُورَةٍ "...Başı koparıldığında o artık suret değildir". Beyhakî bunu mevkuf olarak İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* nakletmiştir. Bu rivayeti İbn Ebî Şeybe de İkrime'den nakletmiştir. Bkz. *Musannef*, 5/208, (No: 25299). **(Editör)**

de başı kopardık. Biz de ona *"Suret ancak baştır"* hadisini ne yapacaksın? Deriz.

Mesele: Değersizleştirilmiş ruh sahibi suretler

Şayet suret, üzerine basılan ya da dayanılan yastık ve benzeri şeyler üzerinde olursa bu câiz olur. Ancak değersizleştirmek şartıyla. Değersizleştirmenin belli halleri vardır. Üzerine basılacak ya da dayanılacak şekilde olması gibi ya da üzerinde uyulacak şekilde olmasıdır. Bunun delili Hz. Âişe'nin perde hadisidir. Orada resimli olan perde parçalanıp bir veya iki yastık yapıldığı geçmektedir. Bu dayanmaya misaldir.

Ebû Davud'un güzel bir senedle rivâyet ettiği Cibrîl hadisinde *"Emret, örtü parçalanıp bir veya iki tane serilip, basılacak yastık yapılsın."*[1022] Bunun parçalanıp başı koparıldıktan sonra yastık yapılma ihtimali vardır. Parçalamada asıl olan mahzur olan şeyin gitmesi, resmin alâmetlerinin yok olmasıdır. Yastık yapılması ve üzerine basılması ziyadedir. Bu sonuncu ihtimaldir. Bakılır eğer hadis buna delâlet ediyorsa daha uygundur. Yoksa birinci ihtimal kalır.

IV. Dördüncü Kısım: Yiyecek Kutularının Üzerindeki Resimler Gibi Her Tarafa Yayılmış ve Kendisinden Korunmanın Zor Olduğu Resimler:

Bu resimlerin evde bulunması bazı şartlarla günah değildir:

1- Yaygın olması.

2- Kaçınmanın zor olması.

3- Satın alınan şeyden maksat resmin olmaması.

Bunun delili bu konudaki nasların genel mânasıdır. Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ

"...Dinde size bir zorluk kılmadı..."[1023]

1022. Tahrîci geçti. **(Editör)**

1023. Hac, 78.

Kaide: "Meşakkat kolaylaştırmayı gerektirir (الْمَشَقَّةُ تَجْلِبُ التَّيْسِيرَ)." Şu da bilinmeli: Üzerinde resim olan yiyecek kutusunu bırakıp, resimsiz olanı alınabiliyorsa ya da resim silinebiliyorsa bu daha uygun bir durum olur. Ancak kartonların üzerinde bulunan resimlerin bir kısmı diğer bir kısmından daha sıkıntılıdır. Üzerlerinde fitneye sebep olacak resimler vardır. Bu daha fazla önem gösterilmesi gereken meseledir.

Mesele: Resimlerin varlığı meleklerin girmesini engeller mi?

Yukarıda geçtiği şekliyle değersizleştirilmiş resimler ya da yaygın olup kaçınılması zor olan resimler veyahut kendisinde hayatın olmayacağı şekildeki resimler meleklerin girmesine engel değildir. Kendisinde ruhun olmadığı resimler de böyledir.

Ruh sahibi canlıların resimleri ya da kendisinde Allah'a benzetme olan resimler meleklerin girmesini engeller. Hadiste; لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ، وَلَا صُورَةٌ *"Melekler; içinde köpek ve resmin bulunduğu eve girmezler."*[1024] buyrulmaktadır.

الصورة/**Suret:** Tahsis edilmiş genel bir lafızdır. Çünkü bazı suretler meleklerin girmesini engellemez. Yukarıda işaret ettiğimiz bunlardı.

الْمَلَائِكَةُ/**Melekler:** Kelimenin başındaki elif-lâm umum için midir? Hatta muhafaza (hafaza) melekleri ve insanı sürekli gözetleyen ve insanla sürekli beraber olan melekler de buna girer mi?

Buradaki elif-lâm ahd içindir. Meleklerden maksat ise rahmet melekleri ve gezici meleklerdir. Bu tahsisin delili de şudur: Yüce Allah *(celle celâluhû)* şöyle buyuruyor:

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

"İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında onu gözetleyen hazır bir melek bulunmasın."[1025]

1024. Buhârî, 4/114, (No: 3225); Müslim, 3/1665, (No: 2106). **(Editör)**

1025. Kâf, 18.

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ (10) كِرَامًا كَاتِبِينَ (11)

"Halbuki üzerinde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır."[1026]
Bu, meleklerin insandan ayrılmadığının delilidir. Nevevî'nin tercihi budur.

[EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ]

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "قَالَ اللهُ تَعَالَى: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً، أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً، أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً". أَخْرَجَاهُ.

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **rivâyetle Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurmuştur:** ***"Yüce Allah buyurdu ki: 'Benim yarattıklarım gibi yaratmak isteyenden daha zalim kim olabilir. O halde hadi bir zerre yaratsın ya da bir buğday tanesi yaratsın ya da bir arpa tanesi yaratsın.'"***[1027] **Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.**

قَالَ اللهُ تَعَالَى**/Yüce Allah şöyle buyurdu:** Buna *kudsî hadis* denir.

وَمَنْ**/Kim:** Buradaki istifham/soru nefiy mânasındadır. Yani daha zalim kimse yoktur.

أَظْلَمُ**/Daha zalim:** Zulüm, bir şeyi hak etmediği yere koymaya denir. Bu mutlak olarak mı zalimdir?

Hayır, bu resim yapma ve Allah'a, yaratma konusunda benzetme bâbında zalimdir. Çünkü "أَظْلَمُ/Ezlem" lafzı geldiği cümledeki yerine göre tefsir edilir.

ذَهَبَ**:** Hadiste geçen bu kelime burada *kastetti* mânasında kullanılmıştır. Hadisteki bu kelime önemlidir. Resimden benzetme kastederse hüküm böyle olur.

يَخْلُقُ**/Yaratıyor:** Yapıyor. Buna tasvir/resim yapmak da girer.

1026. İnfitâr, 10-11.

1027. Buhârî, 9/161, (No: 7559); Müslim, 3/1671, (No: 2111). **(Editör)**

كَخَلْقِي/**Benim yarattığım gibi:** Cümledeki kêf (ك) teşbih içindir. O zaman mâna şöyle olur: Allah'ın yaratmasına benzeyen bir tasvir yapıyor.

فَلْيَخْلُقُوا/**O halde yaratsın:** Lâm (ل) meydan okuma ve aciz bırakma lâm'ıdır.

ذَرَّةً/**Zerre:** Karıncanın küçüğüne denir. Bu kendisinde ruh olana misaldir. Zerreyi tercih etmiş. Çünkü o mahlukatın en zayıfıdır.

أَوْ/**Veya:** Atıf harfidir, burada çeşitlilik mânası verir.

حَبَّةً/**Habbe:** Buğday tanesidir.

شَعِيرَةً/**Şaîra:** Bilinen arpadır. Burada ise genel taneler kastediliyor.

Hadisin konuyla münasebeti: Benzetmek amacıyla resim çizen büyük küfür işlemiştir. Çizdiği şey ister ruh sahibi canlılardan olsun, isterse de cansız varlıklardan olsun. Çünkü o benzetme kastıyla Allah'ın yarattıklarının şeklini yapmıştır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ

"...Dikkat edin! Yaratmak da emretmek de O'na aittir..."[1028]

أَخْرَجَاهُ/**Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir:** Bunu musannif söylemiştir. Hâlbuki zamir öncesine dönmüyor. Bu da tahrîc konusunda musannifin kendisine ait bir ıstılahının olduğunu gösteriyor.

[ÂİŞE HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
"أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهِئُونَ بِخَلْقِ اللهِ".

Yine Buhârî ve Müslim, Âişe'den *(radıyallâhu anhâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir: "*Kıyamet günü azap***

1028. A'râf, 54.

olarak insanların en şiddetlisi, Allah'ın yarattıklarına benzetmeye çalışanlardır."[1029]

وَلَهُمَا/**O ikisinin vardır:** Yani Buhârî ve Müslim'in.

أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً/**İnsanların azap olarak en şiddetlisi:** Hadisin zâhiri, azap olarak insanların en şiddetlisinin musavvirlerin (ressamlar) olduğunu gösteriyor. Bunda bir problem var. Çünkü kâfirlerin liderlerinin azap açısından en şiddetlisi olduğu biliniyor;

أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ

"...Firavun'un ailesini en şiddetli azaba koyun."[1030] Yine yüce Allah münafıklar hakkında şöyle buyuruyor:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ

"Şüphesiz ki münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar..."[1031]

Bundan dolayı âlimler delillerin arasını bulmakta birkaç görüş üzere ihtilâf etmişlerdir:

Birinci Görüş: Mâna "min (مِنْ)" harf-i cerrinin takdiri üzeredir. Yani en şiddetli azapta olanların bir kısmı bunlardır.

İkinci Görüş: Allah'ın *(celle celâluhû)* fiillerine benzetme ve taklit etme bâbında insanların azap olarak en şiddetlileridir. Onların en şiddetlisi musavvirlerdir.

Böylece kibirlenenden daha şiddetli azaba sahip olur. Kibirlenen de kendini Allah'a benzetmeye çalışanlardandır.

Üçüncü Görüş: Buradaki şiddet nispîdir. Yani musavvirlere nispeten en şiddetli olan budur. Tasvir bâbında azap olarak en şiddetli olan, tasvirinde Allah'a benzemeye çalışandır. Nefsin meylettiği son görüştür. Hadisin akışı

1029. Buhârî, 7/168, (No: 5954); Müslim, 3/1668, (No: 2107). **(Editör)**

1030. Ğâfir, 46.

1031. Nisâ, 145.

buna delâlet ediyor. يُضَاهِئُونَ بِخَلْقِ اللهِ ***"...Allah'ın yarattıklarına benzetiyorlar."***

Buna göre musavvirler birkaç kısımdır:

Benzemeye çalışan musavvir.

Benzetme olmaksızın oyun, eğlence ya da ticaret için resim yapan musavvir.

Bunların azap açısından en şiddetlisi benzemeye çalışandır:

يُضَاهِئُونَ**/Benzetiyorlar:** Yani yaptıkları resimlerle benzemeyi kastediyorlar.

Hadisin konuyla münasebeti: Tasvir yaparken niyeti benzeme olan, kâfir olur. Onun ameli tevhide aykırıdır.

[İBN ABBAS HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا عَن ابْن عَبَّاس رَضِيَ الله عَنْهُمَا: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْه وَسَلَّمَ يَقُولُ: "كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسٌ يُعَذَّبُ بِهَا فِي جَهَنَّمَ".

Buhârî ve Müslim, İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işittiğini rivâyet etmişlerdir: *"Her resim yapan ateştedir. Resim yapana yaptığı her bir resme karşılık kendisiyle azap edileceği bir nefis verilir."***[1032]

وَلَهُمَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ/Buhârî ve Müslim, İbn Abbas'tan rivâyet etmişlerdir.

كُلُّ مُصَوِّرٍ**/Bütün musavvirler:** Cümlede geçen " كُلُّ **(*hepsi*)**" lafzı umum lafızlarındandır. İstisna edilenlerin dışındakileri kapsar.

مُصَوِّر**/Musavvir:** Bundan maksat sanatkâr mıdır, bir kere dahi olsa resim yapan mıdır?

1032. Müslim, 3/1670, (No: 2110). **(Editör)**

Sonraki hadisten anlaşılan umumdur. İster onun sanatı olsun, isterse de bir kere yapmış olsun.

فِي النَّارِ/**Ateştedir:** Orada ebedî olarak mı kalacak ya da zamanlı olarak mı kalacak? Daha önce geçen taksime göredir.

Şayet yaptığı resmi ibadet edilen bir puta benzeterek yaparsa bu ebedî olarak kalır. Şayet tasvir benzetme kastı olmadan yapmışsa bu Allah'ın dilemesine kalmıştır. Allah affetmeyi dilemezse cehenneme girer ancak ebedî kalmaz. Çünkü imanın aslı onda kalmaya devam ediyor.

يُجْعَلُ/**Kılınır:** Kılmak burada kaderîdir.

لَهُ/**Onun için:** Bu, musavvir hadisindeki azabın sadece musavvir için olacağına delildir. Kendisi için tasvir yapılan ise hadisin zâhirine göre onun bu azaba dahil olmadığını gösterir. Kendisine câiz olmayan bir resim yapıldığında günahkâr olsa da musavvirin azabına dahil değildir. Fâil büyük günah işleyenlerden olur.

بِكُلِّ صُورَةٍ/**Her suretle:** Yani yaptığı resimler adedince.

نَفْسٌ يُعَذَّبُ بِهَا فِي جَهَنَّمَ/**Kendisiyle cehennemde azap göreceği bir nefis:** Yani Allah, onun yaptığı suretleri ona musallat kılar. Bunları onun azap görme vesilesi kılar. Bunu "بِهَا (bihâ)" kelimesinden anlıyoruz. Suretler azap vesilesi olur. Buradaki "bi (بِ)" harfi "كَتَبْتُ بِالْقَلَمِ (kalemle yazdım)" cümlesindeki harf-i cer gibidir.

Azap göreceği yer ise cehennemdir. Musavvirin cezalarından biri budur. Cezaların aslı üç tanedir; gerisi ise gelecek.

[İBN ABBAS'TAN GELEN DİĞER RİVÂYETİN ŞERHİ]

وَلَهُمَا عَنْهُ مَرْفُوعاً: "مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا كُلِّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ، وَلَيْسَ بِنَافِخٍ".

Buhârî ve Müslim, İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **merfû olarak şunu rivâyet etmişlerdir:** ***"Her kim dünyada bir resim yaparsa, o resme ruh üfürmekle sorumlu tutulacak ve ona ruh üfüremeyecek."***[1033]

وَلَهُمَا عَنْهُ/**Yine Buhârî ve Müslim ondan rivâyet etmişlerdir:** Yani İbn Abbas'tan.

مَرْفُوعاً/**Merfû olarak:** Hakiki merfûdur. Bu "Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu" gücünde bir rivayettir.

مَنْ/**Kim:** Şartiyyedir; küçük birinin ya da delinin tasvir etmesi gibi istisna edilenlerin dışındakileri kapsar. Şu hadisten dolayı; رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ "*Kalem üç kişiden kaldırılmıştır...*"[1034] Ancak bunlar da alışkanlık yapmasınlar diye nehyedilirler.

صَوَّرَ/**Tasvir ederse:** Yani tasvir ameli yaparsa.

صُورَةً/**Bir suret-resim:** Şartın ardından gelmiş nekredir. İstisna edilenlerin dışındakileri kapsar; değersizleştirilmiş suretler ya da kendisiyle birlikte hayatın olmayacağı resimler gibi.

"صُورَةً/**Bir resim**" sözünden bir kere dahi yapsa yine de aynı ceza ile cezalandırılacağı anlaşılıyor. Sanat haline getirmesi şart değildir.

فِي الدُّنْيَا/**Dünyada:** Gerçeğin beyanı içindir.

كُلِّفَ/**Sorumlu tutulur:** Kendisine emredilir. Bu ise âhirettedir.

Âhirette sorumluluk var mıdır?

1033. Buhârî, 7/169, (No: 5963); Müslim, 3/1671, (No: 2110). **(Editör)**

1034. Tirmizî, 4/32, (No: 1423); Ebû Dâvûd, 4/139, (No: 4398). **(Editör)**

Karşılığında mükafat alacağı teklîf (sorumlu tutulma) âhirette yoktur. Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* hadisinden dolayı: "إِذَا مَاتَ العبدُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُه *Kul öldüğünde ameli kesilir...*"[1035]

Fetret ehli, mecnun, sağır gibi belli durumlar hariç. Bunlar âhirette imtihan olunurlar. Emrolunma teklîfi ise âhirette vardır. Bâbın hadisinde ve başka hadislerde olduğu gibi.

أَنْ يَنْفُخَ/**Üfürmesi:** "En (أَنْ)" edatı ve dahil olduğu şey mastar te'vîlindendir. Yani üfürmekle sorumlu tutulur. Onu aciz bırakmak, azarlamak ve onun hakîrliğini ve zayıflığını ortaya çıkarmak için.

الرُّوح/**Ruh:** Başındaki elif-lâm ahd içindir. Yani bilinen ruh.

وَلَيْسَ/**Leyse:** Nefiy harfidir. Kuldan nefyedilen kudrettir. Musavvirin ikinci cezası budur.

Hadisin konuyla mûnasebeti: Tasvirin haram olması. Bu, tevhide ya da tevhidin kemaline münâfîdir. Geçen iki hadisten musavvirin/resim yapanın cezaları ortaya çıkıyor. Onlar da şöyledir:

1- O cehennemdedir.

2- Yaptığı her resimden dolayı kendisiyle azap olunacağı bir nefis verilir.

3- Tasvir ettiği şeylere ruh üfürmekle emrolunur.

[EBU'L-HEYYÂC HADİSİNİN ŞERHİ]

وَلِمُسْلِم عَنْ أَبِي الْهَيَّاج قَالَ: قَالَ لِي عَلِيٌّ: "أَلَا أَبْعَثُكَ عَلَى مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ أَلَّا تَدَعَ صُورَةً إِلَّا طَمَسْتَهَا، وَلَا قَبْراً مُشْرِفاً إِلَّا سَوَّيْتَهُ".

Müslim'in Ebu'l-Heyyâc'tan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ali *(radıyallâhu anhu)* **bana şöyle dedi: '*Rasûlullah'ın* *(sallallâhu aleyhi ve sellem)***

1035. Müslim, 3/1255, (No: 1631). **(Editör)**

beni kendisi için gönderdiği şeye seni göndereyim mi? Ne kadar resim varsa hepsini sil. Ne kadar yüksek kabir varsa hepsini düzelt.'"[1036]

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ أَبِي الْهَيَّاجِ/**Müslim'in Ebu'l-Heyyâc'tan şöyle bir hadisi vardır:**

أَبُو الْهَيَّاجِ/**Ebu'l-Heyyâc:** Bunun ismi Hayyân bin Husayn'dır. Kendisi tâbiîndendir.

قَالَ لِي/**Bana dedi ki:** Zâhir olan, bu hem söz hem de emirdir. Çünkü o Ali bin Ebû Tâlib'in kâtibiydi. O zaman bu münkeri değiştirmekte de emîrin nâibiydi.

أَلَا/**Elâ:** Uyarı edatı.

تَدَعَ/**Bırakma:** Terk etme.

صُورَةً/**Bir resim:** Nehyin ardından gelen nekre olduğundan dolayı umum ifade eder. Ancak bu câiz olan suretlerle tahsis edilmiştir.

طَمَسْتَهَا/**İmha ettiğin (dışında):** Tamese (طَمَسَ), *silmek* demektir. Ahmed'in rivâyetinde "إِلَّا لَطَّخْتَهَا/*...Lekelemediğim hiçbir resim bırakmadım...*"[1037] şeklinde gelmiştir (yani ne kadar resim varsa hepsini boyadım/kirlettim). Bu hadis ve diğer başka hadislere bakıldığında silmenin çeşitleri vardır.

I. Mesele: Suretleri Silmenin/İmha Etmenin Çeşitleri:

1- Resmin tümünü silmek: İster başı olsun ister resmin tümü olsun. Çünkü "طَمَسْتَهَا" kelimesindeki zamir suretin tümüne dönüyor. Silmenin en kâmil şekli budur.

2- Cüz'î silme: Bu sadece başı silmeye özeldir. Buna Cibrîl'in *(aleyhisselâm)* şu hadisi delâlet eder: مُرْ بِرَأْسِ التِّمْثَالِ يُقْطَعْ *"Emret, resmin başı koparılsın..."*[1038] "Başın silinmesi" dedik. "Yüzün silinmesi yani sadece gözler, burun ve benzerlerinin silinmesi" demedik. Bilakis başın tamamı ve onunla beraber saçlar

---

1036. Müslim, 4/88, (No: 2031). **(Editör)**

1037. Ahmed, *Müsned*, 2/87, (No: 657). Ali *(radıyallâhu anh)*'tan nakledilmiştir. **(Editör)**

1038. Ebû Dâvûd, 4/74, (No: 4158); Nesâî, *el-Kübrâ*, hd. no: 9708; Tirmizî, 5/115, (No: 2806). **(Editör)**

da buna girer. Çünkü saçlar da baştandır. Aynı şekilde başın belli olmayacağı şekilde daireliği de silinmelidir.

Silme yeterlidir. Ancak başı tamamen kaldırması daha kâmil olur.

Boynun cesetle kalmasıyla beraber sadece başın giderilmesi yeterli midir, yoksa şeklin değişeceği şekilde mi başı gidermek lazım? Bazı ilim ehlinin söylediği budur. Maksat şeklin değişmesidir. Başın koparılması değil. Cibrîl'in hadisiyle buna delil getirilir: فَيَصِيرُ كَهَيْئَةِ الشَّجَرَةِ "*...Ta ki ağaç şekline dönünceye kadar.*"

Diğer görüşe göre başın silinmesi ya da giderilmesi yeterlidir. Çünkü Cibrîl hadisinde "Onu ağaç gibi yap" dememiştir. Ancak baş koparıldığında ağaç halini alır. Râcih olan budur.

3- Başı boyundan başın kalacağı şekilde ayırmak: Aralarına sadece bir boşluk koyulur. Ya da başla boyun arasına başka bir renkle hat çizilir. Bu "*Emret baş koparılsın...*" hadisinden dolayı yeterli değildir. Bir de şu hadisten dolayı: إِنَّمَا الصُّورَةُ الرَّأْسُ "*Resim ancak baştır...*"[1039]

4- Başın kalmasıyla birlikte örtmek: Resmi herhangi bir şeyle örterek resme zarar gelmeden kapatmak. Zâhir olan bunun câiz olmasıdır.

5- Sureti tersine çevirmek ya da onu gizlemek. Bu yeterli değildir. Arap lügatinde buna *silmek* denilmez.

II. Mesele: Boyun, Yok Edilmesinin Vâcip Olması Konusunda Baş Gibi midir?

Hadis başı zikrediyor. Boyun hakkında bir şey demiyor. Râcih olan boynun da giderilmesidir. Çünkü onun gitmesiyle ağaca daha çok benzemiş olur. Ya da insan suretinden daha uzak olur. Boynun başa tâbi olması bedende ona daha yakın olmasındandır. Hüküm olarak başa tâbi olur.

1039. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 7/441, (No: 14580). **(Editör)**

III. Mesele: Şayet Bir Resmin Ya da Heykelin Kafatası Beynine Kadar Açık Olsa Bu, Suretten Onu Yapma Günahını Giderir mi?

Bu cevabı bazı âlimler vererek şöyle demişlerdir: "Kafatasının yok edilmesi ya da beyne kadar ondan yaşaması mümkün olmayacak şekilde delik açılması şeklinde resim yapmak câizdir." Bu gerçekten zayıf bir görüştür. Çünkü Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyuruyor: "*Suret ancak baştır...*"

IV. Mesele: Oyuncak Bebeklerin Hükmü Nedir?

Sahîh'te Hz. Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* kendisiyle oynadığı oyuncak bebekleri olduğu hakkında rivâyet gelmiştir. Bunlar pamuktan yapılmış başı ve âzâları olan oyuncaklar ya da kanadı olan at şeklindeki oyuncaklardır. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ona ses çıkarmamıştır. Buna binaen kız çocuklarının oyuncak bebekleri onlara kıyas edilerek erkek çocuklarına özel oyuncaklar da câizdir. At ve benzeri oyuncaklar. Küçükler hakkında bunlar istisna edilmiştir. Buluğa ermiş olan böyle değildir. Buna göre çocuk buluğa erdiğinde ona artık bunlar câiz olmaz.

Bugün olan oyuncakların daha önce olan oyuncaklarla hükümleri bir midir?

Oyuncak bebek ve şekil olarak onlara benzeyenlerin suretleri iki kısımdır:

1- Kendisinde âzâlardan başka bir şey olmayan basit suretler. Baş, el, ayak gibi. Kendisinde tafsilat ve taksimat olmayan suretler.

2- Kendisinde insanın yaratılışı belli olan suretler. Yani kendisinde insan yüzünde olan gözler, burun, ağız gibi şeylerin belli olduğu suretler. Öyle ki sanki insana bakıyorsun.

Birinci kısım olan basit suretlerin câiz olmasında problem yok. Bu Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* asrında mevcut olandı.

İkinci kısma gelince, bunda problem vardır. Çünkü tasvirde asıl olan haram olmasıdır. Câiz kılındığında ihtiyaç kadarına cevaz vardır. İkinci şekil ise ihtiyaçtan fazladır. Çünkü kendisinde ihtiyaç duyulmayan şeyler vardır.

V. Mesele: Çocuklara Oyuncak Yapmakla, Satın Almak Arasında Fark Var mıdır?

Delilin gereğine göre câiz olmasıdır. Bana zâhir olan: Allah daha iyi bilir, satın alınması da yapılması da câizdir.

Biz bunu niye köpek meselesi gibi yapmıyoruz? Edinilmesi câiz ancak satın alınması câiz değildir. Çünkü Nebî *(sallallâhu aleyhi ve sellem)*; نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ *"Köpeğin parasından nehyetmiştir..."*[1040] Biz deriz ki eşyada asıl olan mubah olmasıdır. Delil ise köpeğe özeldir.

VI. Mesele: Suretin Yapıldığı Maddede Hüküm Olarak Fark Var mı?

Cevap: Fark yoktur. Plastik, bakır, pamuk, çamur ya da çizgi de olsa aralarında bir fark yoktur.

VII. Mesele: Öğrenci Bir Suret Yapmakla Zorunlu Tutulsa ve Yapmadığında Ya İmtihana Alınmayacak Ya da Düşük Not Alacak Olsa Bunun Hüküm Ne Olur?

Bu mevcut olan problemlerdendir. Benim görüşüm öğrencinin bundan geri durmasıdır. Bunu yapamıyorsa câiz olan suretler yapmalıdır.

VIII. Mesele: Paralardaki Suretlerin Hükmü?

Bunun hükmü: Haramdır. Günahı onu oraya koyduranadır. Şu hadisten dolayı:

كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ

"Bütün musavvirler cehennemdedir...". Özellikle paraya kral ve büyüklerin resimleri konulmuşsa bunun haramlığı daha şiddetlidir.

1040. Buhârî, 3/84, (No: 2237); Müslim, 3/1198, (No: 1567). **(Editör)**

IX. Mesele: Kral ve Liderlerin Resimlerinin Meclislere ve Resmi Dairelere Konulmasının Hükmü Nedir?

Cevap: Câiz değildir. "*Bütün musavvirler cehennemdedir...*" hadisinden dolayı. Özellikle bu resimler tâzimden dolayı konuyorsa durum böyledir. İki günahı bir arada yapmış olur. Tasvir ve tâzim günahı.

Mesele: Paralardaki resimlerin hükmünün haram olduğunu öğrenmiştik. Buna rağmen o parayı koruyup, onunla muamele etmek câiz mi?

Cevap: Evet câizdir. Çünkü bu zarurettir. Günah buna sebep olanındır. Onunla namaz kılmak ve mescide girmek câizdir. Kaçınılması zor veya umuma açık yerlere de girilir. Ancak daha uygun olan, onunla namaz kılmayıp onunla mescide girmemektir.

X. Mesele: Tâlim Amaçlı Resim Yapmanın Hükmü?

Buna misal; ders kitaplarına resim koymak ya da öğrencilerin eğitimi için heykel ve resimler koymak. Şayet bu öğrenciler buluğ çağına ermiş büyüklerse delilin umumluğundan dolayı bu câiz olmaz. Suretlerle ders yapmak zaruret değil ki zaruretten dolayı bu câizdir, diyelim. Bizden önceki nesiller resim, heykel olmadan dersler yaptılar. Bu, o resmi koyana göre olan hükümdür.

Öğrenciye nispeten ise resmi silmeye gücü yetiyorsa bunu yapar. Yoksa kendisinden kaçınılması zor, genel olan şeyler hükmüne girer.

Küçük çocukların eğitimine gelince, daha önce geçen ihtilâf burada da geçerlidir. Oyun için çocuklara sureti câiz gören, eğitimde de câiz görüyor. Ancak tâlim meselesi çocukları teselli etme, oyalama meselesi gibi değildir. Tercih edilen küçük çocukların eğitiminde de haram olmasıdır.

Şu mesele kaldı: "Biz başı olmayan resim ve heykellerle ders yapıyoruz" denirse, dersin devamı olarak olursa câiz olur. Ancak böyle bir derse baştan başlamak câiz olmaz. Daha önce ikisi arasındaki fark geçmişti.

"Başla ayrı olarak ders yapıyoruz" denirse bu câiz olmaz.

XI. Mesele: Tıp Fakültesinde Olanlar Buna İhtiyaç Duyarlarsa Bu Câiz Olur mu?

Şayet bu onların eğitimi için zaruri ise câiz olur. Çünkü tıp eğitimi farz-ı kifâyedir. Doktorlar yetiştirmek zaruridir. Bu heykel ve resimlerle oluyorsa buna engel yoktur.

XII. Mesele: Televizyon ve Videolardaki Resimlerin Hükmü Nedir?

Televizyonlara gelince, bunun hükmü haramdır. Hüküm onu oraya koyan ve insanları ifsat edene aittir. Ona bakmak ve televizyon edinmek câiz değildir. Videoların hükmü de böyledir. Bana göre bunun hükmü televizyonlardaki suretlerin hükmü gibi haramdır.

Bazı babalar çocuklarını evde tutmak için bunu aldıklarını söylüyorlar. Bu geçersiz bir delildir. Bundan dolayı televizyon eve konmaz.

XIII. Mesele: Dergilerdeki Suretlerin Hükmü:

Delillerin genelliğinden dolayı dergilerdeki suretler de câiz değildir.

Mesele: Kendisinde Suret Bulunan Dergiler Edinmenin Hükmü Nedir?

Dergiler iki kısımdır:

1- Açık kadınların olduğu dergiler: Bu dergilerin kendisinde bulunan resim ve içindeki şerden dolayı satın alınması câiz değildir. Bilakis onlardan uzak durmak ve karşı koymak vâciptir. Sorumluların bu dergileri yasaklaması gerekir.

2- Kendisine "İslâmî Dergi" denilip faydası olduğu iddia edilen dergiler: Şayet bunlar içindeki resim/suretlerden dolayı satın alınırsa haram olur. Ancak resimden dolayı değil de içindeki faydalı şeylerden dolayı satın alınırsa ve bundan dolayı bir fesat da meydana gelmiyorsa ve aldığında içindeki resimleri siliyorsa o zaman bir engel yoktur. Yoksa câiz olmaz.

XIV. Mesele: Kendisinde Suret Olan Evlere Girmenin Hükmü Nedir?

Buradaki suretten maksat câiz olmayan suretlerdir. Kalması câiz olup günahı olmayan resimler bahsimize dahil değildir.

Sahîh olan perde (numruka) hadisinde geldiği üzere; Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* örtüde resim gördüğünden dolayı Âişe'nin *(radıyallâhu anhâ)* yanına girmedi.[1041] Ali bin Ebû Tâlib'in *(radıyallâhu anhu)* hadisinde de şöyle gelmiştir:

قَالَ: صَنَعْتُ طَعَامًا، فَدَعَوْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَجَاءَ فَرَأَى فِي الْبَيْتِ تَصَاوِيرَ، فَرَجَعَ»

"Dedi ki: Yemek yaptım ve Rasûlullah'ı *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* davet ettim. Evde resimleri gördü geri döndü."[1042] İbn Mâce ve Ebû Ya'lâ rivâyet etmişlerdir. Bir de Hz. Ömer'in *(radıyallâhu anhu)* Hristiyanlara şu sözü vardır:

إِنَّا لَا نَدْخُلُ كَنَائِسَكُمْ مِنْ أَجْلِ الصُّوَرِ الَّتِي فِيهَا

"İçinde bulunan resimlerden dolayı biz sizin kiliselerinize girmeyiz."[1043] Beyhakî sahîh bir senedle rivâyet etmiştir. Buna binaen resim bulunan evlere girilmez. Buralara ancak bu münkere karşı çıkmak için girilir. Kabul ederlerse kalır, yoksa ayrılır.

Bu bütün ev için mi geçerli, yoksa sadece resmin olduğu odayı mı terk edersin?

Cevap: İkincisi.

Televizyon ve videolardaki resimler evde olduğunda hüküm ayrı mıdır? Bu araştırılmaya ihtiyaç duyan bir konudur.

1041. Bâbın hadislerindendir. Tahrîci geçti. **(Editör)**

1042. İbn Mâce, 2/1114, (No: 3359). **(Editör)**

1043. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 7/437, (No: 14564); Ma'mer bin Râşid, *el-Câmi'*, 10/398, (No: 19486); Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 12/134; Abdurrezzâk, *Musannef*, 1/411, (No: 1611). **(Editör)**

XV. Mesele: Resim Bulunan Yerlerde Namaz Kılmanın Hükmü Nedir?

Bu mesele daha önce "Sâlih bir kişinin kabrinin yanında namaz kılana karşı katı/sert olmak ve Ona ibadet ederse nasıl olur?" bâbında geçmişti.[1044]

XVI. Mesele: Resim Araç ve Edevatını Satın Almanın Hükmü Nedir?

1- Tâzim için olursa bu haram olarak en şiddetlileridir.

2- Hatıra amacıyla almak.

3- Şehvet ve lezzet amaçlı almak. Delillerin genelliğinden dolayı bu üçü de haramdır. Bazıları bazılarından haram olarak daha şiddetlidir.

4- Eğitim amaçlı almak. Bu mesele hakkında tafsilat geçti. Tercih edilen yasak olmasıdır.

5- Kendisine zorunlu kılındığından dolayı alması. Ehliyet, pasaport ve benzeri şeylerden dolayı alması.

Şayet resim çektirmesi zorunlu ve zaruri ise bu câizdir. Günah bunu zorunlu kılanlara olur.

Mesele: Şayet resim parçalanmış, cüzlere ayrılmış şekildeyse verdiği bir haberde bir el ya da ayak resmi yayınlamışsa ve başı koymamışsa hüküm nedir?

Zâhir olan bunun caiz olmamasıdır. Çünkü deliller geneldir. Bir de bunlar canlı varlıkların parçalarıdır.

Burada yeni başlamasıyla devam etmesi arasında fark var mıdır? Evet, vardır.

1044. 20. Bâba bakınız. **(Editör)**

XVII. Mesele: Dergideki Resimler Gibi Resimlere Bakmanın Hükmü Nedir?

Gerçek hayatta bakılması helâl olan resimlerine bakılması da helâldir. Buna binaen kadınların ya da gençlerin resimlerine şehvetle bakmak câiz değildir.

XVIII. Mesele: Çocukların Elbiselerindeki Resimlerin Hükmü Nedir?

Küçük olsa dahi delillerin genelliğinden dolayı bu câiz değildir. Çocukların ise teselli olmaları ve yatışmaları için suret olan oyuncaklarla oynamaları istisna edilmiştir. Elbiseye gelince bu süslenmek amaçlı olduğunda hüküm değişir.

XIX. Mesele: Çiftçilerin Hayvanları Kovmak İçin İnsan Şeklinde Koydukları Şeylerin Hükmü Nedir?

Bu araştırılmaya ihtiyaç duyan bir konudur.

XX. Mesele: Başı Yerinde Bırakarak Yüzü Silmek Yeterli midir?

Hayır, şu hadisten dolayı yeterli değildir: *"Resim ancak baştır..."*. Başın yuvarlaklığını dahi izale etmek gerekir. Çünkü silmede asıl olan koparmak, kırmaktır.

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي كَثْرَةِ الْحَلِفِ}

[62.] BÂB: ÇOK YEMİN ETME HAKKINDA GELENLER

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ} [المائدة: 89].

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "الْحَلِفُ مَنْفَقَةٌ لِلسِّلْعَةِ، مَمْحَقَةٌ لِلْكَسْبِ" أَخْرَجَاهُ.

وَعَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ , وَلَا يُزَكِّيهِمْ , وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: أُشَيْمِطٌ زَانٍ , وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ , وَرَجُلٌ جَعَلَ اللهَ لَهُ بِضَاعَتَهُ , لَا يَشْتَرِي إِلَّا بِيَمِينِهِ وَلَا يَبِيعُ إِلَّا بِيَمِينِهِ " رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، قَالَ عِمْرَانُ: فَلَا أَدْرِي؛ أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا؟ ثُمَّ إِنَّ بَعْدَكُمْ قَوْماً يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْذُرُونَ وَلَا يُوفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ ".

وَفِيهِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ، وَيَمِينُهُ شَهَادَتَهُ ". قَالَ إِبْرَاهِيمُ: كَانُوا يَضْرِبُونَنَا عَلَى الشَّهَادَةِ وَالعَهْدِ وَنَحْنُ صِغَارٌ

Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyuruyor: "...Yeminlerinizi koruyun..."**[1045]

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **rivâyetle o şöyle demiştir: Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işittim:** ***"Yemin malın revaç bulmasına, kazancın yok olmasına sebeptir."***[1046] **Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.**

Selmân'dan *(radıyallâhu anhu)*, **Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Üç kişiyle Allah konuşmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için acıklı bir azap vardır; Zina eden yaşlı, kibirli fakir ve sattığı malda Allah'a yemin etmeyi kendisine sermaye edinmiş, malını ancak yemin ile satıp yemin ile alan kimsedir."***[1047] **Taberânî sahîh bir senedle rivâyet etmiştir.**

Sahîh'*te İmrân bin Husayn'dan** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Ümmetimin en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenlerdir. **-İmrân dedi ki: Kendi asrından sonra iki asır mı, üç asır mı dediğini hatırlamıyorum.-** ***Sonra sizden sonra şahitlik yapmaları istenmeden şahitlik yapan, ihanet edip güvenilmeyen, söz verip yerine getirmeyen ve kendilerinde şişmanlık beliren topluluk gelecektir."***[1048]

Yine *Sahîh'*te İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"İnsanların en hayırlısı benim asrımda yaşayanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenlerdir. Daha sonra şahitlikleri yeminlerini, yeminleri de şahitliklerini geçen bir topluluk gelecektir."*** **(Hadisin râvilerinden) İbrâhim dedi ki: Küçüklüğümüzde söz ve şahitlikten dolayı bizi döverlerdi.**[1049]

Şârih dedi ki:

1045. Mâide, 89.

1046. Buhârî, 3/60, (No: 2087); Müslim, 3/1228, (No: 1606). **(Editör)**

1047. Taberânî; *el-Mu'cemu's-Sağîr*, 2/82, (No: 821). **(Editör)**

1048. Buhârî, 5/2, (No: 3650); Müslim, 4/1964, (No: 2535). **(Editör)**

1049. Buhârî, 5/3, (No: 3651); Müslim, 4/1963, (No: 2533). **(Editör)**

BİRİNCİ MESELE: BU BÂBIN TEVHİDLE ALAKASI

Çok yemin yoluyla[1050] Allah'ın ismine tâzim etmek, Allah'a tâzimin tamamındandır.

Yine Allah'a tâzimin tamamından biri de doğru yemin etmektir.

Bu ve bir sonraki bâb aynı konuyu ele almaktadır. Bu da ismine ihtiram ederek Allah'ı tâzim etmektir.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

كَثْرَة الْحَلِف/**Çok yemin etmek:** Bu ifadeyle, az yemin bundan çıkmıştır. Bu doğru olduğundaki yemin şekillerinden biridir. Bu çokça yemin etmeyi yasaklıyor.

الْحَلِف/**Yemin:** Bir şeyi muazzam olan bir şeyle desteklemeye denir. Muazzam olan ise Allah ya da O'nun sıfatlarından biridir.

Musannif şu gelecek olan hükümleri beyan etmek istemiştir:

1- Yalan yere Allah *(celle celâluhû)* adına yemin etmenin hükmü.

2- Allah adıyla çokça doğru yemin etmenin hükmü.

ÜÇÜNCÜ MESELE: YEMİN ETMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Yalan yere Allah'ın ismiyle yemin etmek haramdır, câiz değildir. Çünkü bu Allah'ın yüceliğini hafife almaktır. Bâbdaki İmrân bin Husayn'ın hadisi buna delâlet ediyor.

Doğru şeye Allah'ın adıyla yemin etmeye gelince, doğru olsa da çokça yemin etmek câiz değildir. Delili şu âyet-i kerîmedir:

وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ

"...Yeminlerinizi koruyun..."[1051]

1050. Burada muhtemelen "çok yemin etmekten sakınmak, Allah'ın ismini tâzimdir" demek istenmiştir. **(Editör)**

1051. Mâide, 89.

DÖRDÜNCÜ MESELE: BUNUNLA RASÛLULLAH'IN *(SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)* YEMİN ETTİĞİNE DAİR GELEN NASLARIN ARASINI NASIL BULURUZ?

Arasını bulmak: Şayet yemin şer'î bir sebepten dolayı ise bu câiz olur. Destek olsun diye şer'î hükümlere yemin etmek gibi. Fakat yeminin şer'î bir sebebi yoksa çok olduğunda câiz olmaz.

BEŞİNCİ MESELE: KASÂME YEMİNLERİ

Kasâme'de (yani maktulün sahiplerinin yeminlerinde) çokça yemin vardır. Çünkü maktulün sahipleri elli yemin ederler. Buna cevap olarak; "Kasâmede şer'î sebep vardır" denir. Bu da düşmanlık karinesine dayanarak kâtilin kim olduğunu ispat etmektir.

ALTINCI MESELE: YEMÎN-İ LAĞV

Altıncı Mesele: Çok yemin etmek bâbından "yemîn-i lağv" (boş yere kasıtsız yemin etmeler) çıkar. Çünkü ondan muaf olunmuştur.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ

"Allah, sizi kasıtsız yeminlerinizden dolayı sorumlu tutmaz..."[1052]. Bu, kişinin şu sözündeki yemin gibidir: "Hayır vallahi", "evet vallahi" ve benzeri insanların dillerinde dolaşan kasıtsız yeminlerdir.

Yemîn-i lağv bir mezhebe göre şudur: Doğru olduğunu zannettiği bir şeye yemin ettikten sonra yanlış olduğu ortaya çıkan yemine denir.

[ALLAH TEÂLÂ'NIN "...Yeminlerinizi koruyun..." *(Mâide, 89)* KAVLİNİN TEFSİRİ]

وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ **"...Yeminlerinizi koruyun..."** âyet-i kerîmesinin iki mânası vardır:

1- İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yemin etmeyin." Bu sahâbe tefsiridir. Ancak bunun mânası şudur: Şer'î bir sebep

1052. Bakara, 225.

olmadan yemin etmeyin. Fakat yemin etmeyi gerektirecek bir durum olursa buna bir engel yoktur.

2- İbn Cerîr'in sözü: "Onu kefâretsiz bırakmayın, doğru olmadığında yeminin muhafazası ona kefâret vermektir."[1053]

Bu durumda âyetin mânası, bu iki mânanın birleşimidir:

Sebepsiz yere yemin etmeyin. Ettiğinizde de onu kefâretsiz bırakmayın.

EBÛ HUREYRE HADİSİNİN ŞERHİ:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "الْحَلِفُ مَنْفَقَةٌ لِلسِّلْعَةِ، مَمْحَقَةٌ لِلْكَسْبِ" أَخْرَجَاهُ.

Ebû Hureyre'den *(radıyallâhu anhu)* **rivâyetle o şöyle demiştir: Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işittim:** ***"Yemin malın revaç bulmasına, kazancın yok olmasına sebeptir."***[1054] **Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.**

الْحَلِفُ/**Yemin:** Bir şeyi muazzam, yüce bir şeyle tekit etmektir.

مَنْفَقَةٌ لِلسِّلْعَةِ/**Mala revaç ettirir:** Onun hızlı bir şekilde satılmasına sebep olur. Çünkü satıcı onun şu kadar olduğuna yemin ettiğinde alıcı onu doğrular. Yemine dayanarak onu satın alır.

I. Buradaki Yeminden Doğru Yemin mi, Yoksa Yalan Yemin mi Kastediliyor?

Her ikisi de kastediliyor. Yalan yemine misal, kişinin yalan söyleyerek şöyle demesi gibidir: "Vallahi onu şu paraya satın aldım." Böylece müşteriye para konusunda seçme muhayyerliği ispat edilmiş olur.

Doğru yere yemin etmiş olsa da bu da mala revaç etmeye sebep olur. Ancak bu câiz değildir. Çünkü burada yemin etmesini gerektiren şer'î bir sebep yoktur. Buna delil olarak Selmân'ın *(radıyallâhu anhu)* hadisi gelecektir.

1053. Bkz. *Câmi'u'l-Beyân (Tahkîk: Şâkir)*, 10/562; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 3/177. **(Editör)**

1054. Buhârî, 3/60, (No: 2087); Müslim, 3/1228, (No: 1606). **(Editör)**

مَمْحَقَةٌ: Hadiste geçen bu kelime *noksanlık* mânasındadır. Burada mehak demek ise bereketin gitmesi demektir. Bu ya dünyada ya da âhirette olur.

لِلْكَسْبِ/**Kazancın:** Bu gidecek olanın sadece kâr olmadığına delildir. Bilakis kazancın tümüdür.

Hadisin konuyla münasebeti: Yalan yere ya da şer'î bir sebebi olmadan çokça doğru yemin etmek tevhidin kemâline terstir.

SELMÂN EL-FÂRİSÎ HADİSİNİN ŞERHİ

وَعَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ , وَلَا يُزَكِّيهِمْ , وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: أَشْيَمِطٌ زَانٍ , وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ , وَرَجُلٌ جَعَلَ اللهَ لَهُ بِضَاعَتَهُ , لَا يَشْتَرِي إِلَّا بِيَمِينِهِ وَلَا يَبِيعُ إِلَّا بِيَمِينِهِ " رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

Selmân'dan *(radıyallâhu anhu)***, Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:** ***"Üç kişiyle Allah konuşmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için acıklı bir azap vardır; Zina eden yaşlı, kibirli fakir ve sattığı malda Allah'a yemin etmeyi kendisine sermaye edinmiş, malını ancak yemin ile satıp yemin ile alan kimsedir."***[1055] **Taberânî sahîh bir senedle rivâyet etmiştir.**

ثَلَاثَةٌ/**Üç (kişi):** Bu ilmi kolaylaştırma ve anlamaya yaklaştırmadır. Yoksa kendisi hakkında bu tehdidin olduğu kimseler üçten daha fazladır.

لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ/**Allah onlarla konuşmaz:** Lâ (لَا) nâfiyedir. Hadiste şöyle geçmektedir:

مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ

"Sizden hiç kimse yoktur ki muhakkak Rabbi onunla konuşmayacak olmasın..."[1056]

1055. Taberânî; *el-Mu'cemu's-Sağîr*, 2/82, (No: 821). **(Editör)**

1056. Buhârî, 9/132, (No: 7443); Müslim, 2/703, (No: 1016). **(Editör)**

Bâbın hadisi ile bu hadisin arasını cemetme: Bazı ilim ehli; bu hadis muhasebeyle alakalıdır, bâbın hadisi ise razı olma sevap ve rahmetle alakalıdır, diyerek hadislerin arasını bulmuştur. Buna binaen hadisin mânası şöyle olur: Allah bu üç kısım insanla rahmet kelâmıyla konuşmaz ancak muhasebe için onlarla konuşur.

İkinci cem'/ara bulma: Yerine göre değişir. Yani bir hadis bir yere diğer bir hadis başka bir yere hamledilir. *"Kurretu'l-'Uyûn"* kitabında şöyle der: "Hadisler, Allah'ın mü'minler ile konuşacağı konusunda mütevâtir olmuştur. Arasât meydanında onlarla konuşacaktır."[1057]

وَلَا يُزَكِّيهِمْ/**Onları temizlemez:** Yani günahların pisliğinden onları temizlemez.

وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ/**Onlar için acıklı bir azap vardır:**

Üç farklı azap zikretti: Konuşmama, temizlememe ve acıklı azap.

أُشَيْمِطٌ/**İhtiyar:** Kendisinde bulunan çokça beyazlıklardan dolayı bu ifade kullanılmıştır. Bu azaba çaptırılmasının sebebi, kendisini günaha davet eden şehvetin zayıf olmasına rağmen bu işi yapmasıdır. Yoksa zina herkese haramdır. Ancak ihtiyara haram olması daha da şiddetlidir.

وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ/**Kibirli fakir:** "Âil" muhtaç mânasındadır. Hadiste ise fakir mânasında kullanılmıştır.

Fakirde ise kibir sebepleri zayıftır. Fakirliğiyle beraber kibirlenmesi kalbindeki büyük kibre işarettir.

وَرَجُلٌ جَعَلَ اللهَ لَهُ بِضَاعَتَهُ/**Sattığı malda Allah'a yemini kendisine sermaye edinmiş:** Konuya şâhid olan burasıdır. Bu cümle onun sürekli yemin ettiğine delâlet ediyor.

Bu da çokça yemin etmenin haram olduğuna delâlet ediyor. Hatta yeminde doğru söylüyor olsa dahi hüküm böyledir. Çünkü çokça yemin etmede Allah'ın yüceliğini hafife alma vardır. Bu tevhidin kemâline münâfîdir.

Mesele: Doğru yemin etmede iki şey haram olur.

1057. Bkz. Abdurrahmân bin Hasen, *Kurretu'l-'Uyûni'l-Muvahiddîn*, s. 249. **(Editör)**

1- Sebepsiz çokça yemin etmek.

2- Yemini bozduğunda kefâretini vermemesi.

رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ/**Hadisi Taberânî sahîh bir senedle rivâyet etmiştir.**

İMRÂN BİN HUSAYN HADİSİNİN ŞERHİ

وَفِي "الصَّحِيحِ" عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، قَالَ عِمْرَانُ: فَلَا أَدْرِي؛ أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا؟ ثُمَّ إِنَّ بَعْدَكُمْ قَوْماً يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْذُرُونَ وَلَا يُوفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ ".

***Sahîh*'te İmrân bin Husayn'dan** *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: "*Ümmetimin en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenlerdir.* -İmrân dedi ki: Kendi asrından sonra iki asır mı, üç asır mı dediğini hatırlamıyorum.- *Sonra sizden sonra şahitlik yapmaları istenmeden şahitlik yapan, ihanet edip güvenilmeyen, söz verip yerine getirmeyen ve kendilerinde şişmanlık beliren topluluk gelecektir.*"[1058]**

خَيْرُ أُمَّتِي/**Ümmetimin en hayırlısı:** Ümmeti için hayır vasfını ispat etmiştir. Ancak bazı nesil diğer bazılarından daha faziletlidirler.

أُمَّتِي/**Ümmetim:** Buradaki ümmetten maksat davete cevap veren, icabet eden ümmettir.

قَرْنِي/**Benim asrım:** Bu kelime iktirân (الإقْتِرَان) kelimesinden türemiştir. Bunlar bir asrın birbirine yaş, adet ve ahlâk olarak yakın olan kimselerdir.

ثُمَّ/**Sonra:** Tertip içindir. Tâbiîlerin asrı rütbe olarak sahâbîlerin asrından sonra gelir.

الَّذِينَ يَلُونَهُمْ/**Onlardan sonra gelenlerdir:** Bu tâbiîn asrıdır.

1058. Buhârî, 5/2, (No: 3650); Müslim, 4/1964, (No: 2535). **(Editör)**

ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ/**Sonra da onlardan sonra gelenlerdir:** Bu da etbâ'u-tâbiîn asrıdır.

قَالَ عِمْرَانُ: فَلَا أَدْرِي/**İmran dedi ki; Bilmiyorum:** Bu İmrân'dan *(radıyallâhu anhu)* doğan şektir.

Bu gibi şeylerde kaide şudur: Az olana bina etmektir. Bir de İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* hadisinin iki asrı zikrettiği biliniyor.

ثُمَّ إِنَّ بَعْدَكُمْ قَوْماً/**Sonra bunlardan sonra bir kavim gelecek:** Kavim denilmesi eğlebiyet (galebe) açısındandır. Faziletli olan bu asırlardan sonrakilerde şer galip olacaktır. Ancak hayır olmaya devam edecek. Delili de şu hadistir:

لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ

"Ümmetimden bir taife hak üzere olmaya devam edecektir..."[1059]

Faziletli olan bu asırlardan sonra iman azalacaktır. Fazilet olan asırlardan sonra sapmanın belirtilerini zikretmiştir. Bunlar da üç tanedir:

1- Şahitliği hafife alınmasıdır. يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ **"...*Şahitlik yaparlar, onlardan şahitlik yapmaları istenmez...*"**

2- Emaneti hafife almalarıdır.

3- Nezri, adağı hafife almalarıdır.

Hadisten konuya şâhid olan yer: Beraberlik/iktirân delâleti. Çünkü şehadet yeminle beraber olur. Şehadeti hafife alan yemini hafife almış olur.

وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ/**Onlarda şişmanlık sebepleri ortaya çıkar:** Yani onlar dünya ve dünyalıkların sebeplerine önem verirler. Şişmanlık, zâtıyla mezmûm (yerilmiş) değildir. Buna zayıf olsa da dünyalıklara önem gösteren de girer.

Ancak yaratılış olarak şişman olup dünyalıklara önem göstermeyenler bu hükümden çıkarlar.

1059. Buhârî, 9/101; Müslim, 3/1523, (No: 1920). **(Editör)**

[İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ]

وَفِيهِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ، وَيَمِينُهُ شَهَادَتَهُ ". قَالَ إِبْرَاهِيمُ: كَانُوا يَضْرِبُونَنَا عَلَى الشَّهَادَةِ وَالعَهْدِ وَنَحْنُ صِغَارٌ.

Yine *Sahîh*'te İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"İnsanların en hayırlısı benim asrımda yaşayanlardır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenlerdir. Daha sonra şahitlikleri yeminlerini, yeminleri de şahitliklerini geçen bir topluluk gelecektir."* (Hadisin râvilerinden) İbrâhim dedi ki: Küçüklüğümüzde söz ve şahitlikten dolayı bizi dövlerdi.** [1060]

وَفِيهِ/**Onda:** Yani Buhârî'nin İbn Mes'ûd'dan rivâyeti.

خَيْرُ النَّاسِ/**İnsanların en hayırlısı:** İnsanlar (النَّاس) lafzının başındaki elif-lam umum içindir.

قَرْنِي/**Benim asrım:** Yani sahâbîler.

ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ/**Sonra onlardan sonra gelenlerdir:** Bu tâbiîn asrıdır.

ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ/**Sonra da onlardan sonra gelenlerdir:** Bu da etbâ'u-tâbiîn asrıdır.

ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ/**Onlardan sonra yemini şehadetinin önüne geçen bir kavim gelecektir.**

İki hadisin konuyla münasebeti: Yalan yemin etmek Allah'ı tâzim etmeye münâfîdir.

إِبْرَاهِيمُ/**İbrâhim en-Nehaî:** Bu etbâ'u-tâbiîndendir.

كَانُوا يَضْرِبُونَنَا/**Bizi dövüyorlardı:** Yani çocukların velileri.

1060. Buhârî, 5/3, (No: 3651); Müslim, 4/1963, (No: 2533). **(Editör)**

عَلَى الشَّهَادَةِ/**Şahitlik üstüne:** Bu şehadetle başlanır ki ta ki hafife alınmasın ya da şahitlikte yalan söylemeye hamledilir.

وَالعَهْدِ/**Ve ahid üzerine:** Bu şahitlik gibidir. "Şöyle yapmak bana Allah'ın ahdi olsun" demek gibi.

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي ذِمَّةِ اللهِ وَذِمَّةِ نَبِيِّهِ}

[63.] BÂB: ALLAH VE RASÛL'ÜNÜN AHİDLERİ HAKKINDA GELENLER

وَقَوْلُ اللهِ تَعَالَى: {وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا} [النحل: 91].

عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَمَّرَ أَمِيراً عَلَى جَيْشٍ أَوْ سَرِيَّةٍ أَوْصَاهُ بِتَقْوَى اللهِ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ خَيْراً، فَقَالَ: "اغْزُوا بِسْمِ اللهِ، فِي سَبِيلِ اللهِ، قَاتِلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللهِ، اغْزُوا وَلَا تَغُلُّوا وَلَا تَغْدِرُوا، وَلَا تُمَثِّلُوا، وَلَا تَقْتُلُوا وَلِيداً، وَإِذَا لَقِيتَ عَدُوَّكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَادْعُهُمْ إِلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ - أَوْ خِلَالٍ- فَأَيَّتُهُنَّ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ هُمْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ، وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ إِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَلَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ، وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ، فَإِنْ أَبَوْا أَنْ يَتَحَوَّلُوا مِنْهَا فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ يَكُونُونَ كَأَعْرَابِ الْمُسْلِمِينَ، يَجْرِي عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللهِ تَعَالَى، وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِي الْغَنِيمَةِ وَالْفَيْءِ شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يُجَاهِدُوا مَعَ الْمُسْلِمِينَ، فَإِنْ هُمْ أَبَوْا فَاسْأَلْهُمُ الْجِزْيَةَ، فَإِنْ هُمْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ، فَإِنْ هُمْ أَبَوْا فَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَقَاتِلْهُمْ. وَإِذَا حَاصَرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ فَأَرَادُوكَ أَنْ تَجْعَلَ ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّهِ، فَلَا تَجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّهِ، وَلَكِنِ اجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّتَكَ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكَ، فَإِنَّكُمْ إِنْ تُخْفِرُوا ذِمَمَكُمْ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكُمْ أَهْوَنُ مِنْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّهِ. وَإِذَا حَاصَرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ فَأَرَادُوكَ أَنْ تُنْزِلَهُمْ عَلَى حُكْمِ

اللهِ فَلَا تُنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِ اللهِ، وَلَكِنْ أَنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِكَ. فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي، أَتُصِيبُ حُكْمَ اللهِ فِيهِمْ أَمْ لَا؟ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Yüce Allah *(celle celâluhû)* **şöyle buyuruyor: "Ahidleştiğiniz zaman Allah'ın ahdini yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil kılarak, pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın..."**[1061]

Büreyde'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bir ordunun ya da bir seriyyenin**[1062] **başına bir komutan tayin ettiğinde Allah'a karşı muttaki olmasını ve beraberindeki Müslümanlara da hayır tavsiye eder ve sonra şunları söylerdi:** ***'Allah'ın adıyla Allah'ın rızası için savaşın. Allah'ı inkâr eden kâfirle çarpışın. Gazâ edin fakat ganimete ihanet etmeyin, haksızlıkta bulunmayın, ölülerin vücutlarına sataşıp burun ve kulaklarını kesmeyin, çocukları öldürmeyin. Müşrik düşmanlarla karşılaştığında onları önce üç şeyden birine davet et; bunlardan birine cevap verirlerse onlardan bunu kabul et ve artık dokunma! Önce İslâm'a davet et, icabet ederlerse hemen kabul et ve elini onlardan çek. Sonra onları, yurtlarından muhacirler diyarına davet et ve onlara eğer bunu yapacak olurlarsa muhacirlere vaat edilen bütün mükafat ve vecîbelerin onlar için de olduğunu haber ver. Hicretten kaçacak olurlarsa bilsinler ki Müslüman bedevî hükmündedirler ve Allah'ın mü'minler için câri olan hükmü onlar için de câri olacaktır; ganimet ve feyden***[1063] ***onlar için hiçbir şey ayrılmayacaktır. Müslümanlarla birlikte savaşa katılmaları durumu hariç. Bu şartlarda Müslüman olmayı kabul etmezlerse onlardan cizye iste. Senin bu isteğini kabul ederlerse, sen de hemen kabul et ve onları serbest bırak. Eğer bunu kabul etmeyecek olurlarsa Allah'tan onlara karşı yardım iste ve onlarla savaş. Bu durumda bir kale ahalisini kuşatacak olup da senden Allah ve Rasûl'ünün ahd ve emanını talep edecek olurlarsa kabul etme, onlar için kendine ve arkadaşlarına ait bir eman tanı. Zira sizin kendi ahdinizi bozmanız Allah ve Rasûl'ünün ahdiniz bozmanızdan***

1061. Nahl, 91.

1062. **Seriyye**: Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bizzat katılmayıp görevlendirdiği komutanlarla idare ettiği sefer ve askerî birlik anlamına gelir. Rasûlullah'ın bizzat katıldığı savaşlara da *gazve* denilmiştir. **(Editör)**

1063. **Fey:** İslâm devletinin gayri müslim tebaadan aldığı cizye, haraç ve ticaret malları vergilerinin ortak adı. Bkz. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Fey" maddesi. **(Editör)**

daha kolaydır. Eğer bir kale ahalisini kuşattığınızda onlar, senden Allah'ın hükmünü tatbik etmeni isterlerse sakın onlara Allah'ın hükmünü tatbik etme, ancak kendi hükmünü tatbik et. Zira Allah'ın onlar hakkındaki hükmüne isabet edip, etmeyeceğini bilemezsin."[1064] **Müslim rivâyet etmiştir.**

BİRİNCİ MESELE: BU BÂBIN KİTÂBU'T-TEVHÎD İLE ALAKASI

Allah'ın ahdinde nâkıslıkta bulunmak Allah'a tâzimde nâkıslıktır.

Allah'ın ahdinin sureti şöyledir: Allah'ın adıyla sana Allah'ın ahdini ve sözünü veriyorum.

Aynı şekilde "Nebî'sinin ahdi ve sözü de" böyledir. Ancak zâhir olan Nebî'sinin ahdi onun hayatında olacağıdır.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

بَابُ مَا جَاءَ/**Bu konuda gelenler:** Yani bu konuda gelen tehditler.

ذِمَّةُ اللهِ/**Allah'ın zimmeti:** Zimmet *ahd* mânasındadır.

ذِمَّةَ نَبِيِّهِ/**Nebî'sinin zimmeti:** Yani Nebî'sinin ahdi ve sözü.

ÜÇÜNCÜ MESELE: ALLAH'IN AHDİNİ VE SÖZÜNÜ VERMENİN HÜKMÜ

Bunun iki hükmü vardır:

Bunun başlangıcı câiz değildir. Bunun delili hadiste geçen; فَلَا تَجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّهِ *"...Onlara Allah'ın ve Rasûl'ünün ahdini verme..."* cümlesidir.

Ancak bu söz ve ahid verildikten sonra artık bunun yerine getirilmesi vâciptir ve nâkıslık yapmak haramdır. Buna şu âyet-i kerîme delildir:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ

"Verdiğiniz zaman Allah'ın ahdini ifa edin..." *(Nahl, 91)*

1064. Müslim, 3/1357, (No: 1731). **(Editör)**

Bâbın Âyeti: Bu âyetten (Nahl, 91) ahidlerin ve sözlerin yerine getirilmesinin vâcip olduğu anlaşılıyor.

BÜREYDE HADİSİNİN ŞERHİ

Dedi ki: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَمَّرَ أَمِيراً عَلَى جَيْشٍ أَوْ سَرِيَّةٍ أَوْصَاهُ بِتَقْوَى اللهِ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ خَيْراً **"Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **bir ordunun veya seriyyenin başına bir komutan tayin ettiğinde ona Allah'a karşı takvalı olmayı tavsiye ederdi ve onunla beraber olan Müslümanlara da hayrı tavsiye ederdi..."**

Bu hadis mücâhidlere nasihatler ve talimatlar barındırıyor.

Birinci Nasihat: Emîre özel olandır. Ona takvalı olmasını tavsiye ediyor.

İkinci Nasihat: Onunla birlikte olan Müslümanlara hayrı tavsiye ediyor.

Üçüncü Nasihat: Orduya özel nasihatlerdir;

1- Cihâdının sırf Allah için ve O'nun yolunda olması gerekiyor.

2- Ganimetten çalmamak, ihanet etmemek ve düşmana temsîlde bulunmamaktır (müsle yapmamak). Bir de onlardan hak etmeyeni öldürmemektir.

Dördüncü Nasihat: Düşmanlarla karşılaştığında onları üç şeye davet etmesidir:

1- İslâm'a davet.

2- Bundan geri durulursa cizye vermeye davet.

3- Savaşa davet.

فَأَرَادُوكَ/**Senden irade ederlerse:** Yani senden canlarının ve mallarının selameti için Allah'ın ahdini isterlerse.

فَلَا تَجْعَلْ لَهُمْ/**Onlara verme:** Yani onlara Allah ve Rasûl'ü adına bir ahid verme. Çünkü Nebî'si Allah'ın *(celle celâluhû)* nâibidir.

فَلَا تَجْعَلْ: Buradaki "lâ" nehiy içindir. Nehiy ise haramlık ister.

Sonra bunun yerine geçecek şeyi beyan etmiştir:

وَلَكِنْ/**Velâkin:** *Lâkin* istidrâk içindir.

اجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّتَكَ/**Onlara kendi ahdini ver:** Yani kendinin ve arkadaşlarının ahdini ver. Sonra da bunun illetini beyan etmiştir. Bu ahid (yani Allah adına verilen ahid) yerine getirilmediğinde Allah'ın tâzimini hafife almaya götürür.

Mesele: Ahid kendisine verilen kişiye göre iki kısımdır:

1- Savaştaki düşman ve hasımlarına verilen ahid. Bu başlangıçta câiz değildir.[1065] Verildiğinde ise ifa etmek vâciptir.

2- İnsanın herhangi birine verdiği söz, ahid. Misal "Seninle yolculuk yapmak bana Allah'ın ahdi olsun" demesi gibi. Bu başlangıçta da ifada da yemin hükmündedir.

1065. Buradaki câiz olmayan ahid Allah'ın *(celle celâluhû)* ve Rasûl'ünün adına verilen ahiddir. **(Mütercim)**

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي الْإِقْسَامِ عَلَى اللهِ}

[64.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ ÜZERİNE YAPILAN YEMİNLER HAKKINDA GELENLER

عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "قَالَ رَجُلٌ: وَاللهِ لَا يَغْفِرُ اللهُ لِفُلَانٍ، فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى عَلَيَّ أَنْ لَا أَغْفِرَ لِفُلَانٍ؟ إِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ وَأَحْبَطْتُ عَمَلَكَ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

وَفِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ الْقَائِلَ رَجُلٌ عَابِدٌ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَوْبَقَتْ دُنْيَاهُ وَآخِرَتَهُ.

Cündeb bin Abdullah'tan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Adamın biri şöyle dedi: 'Allah'a yemin olsun ki Allah filanı affetmez.' Allah azze ve celle buyurdu ki: 'Falan kişiyi affetmeyeceğime dair kim benim adıma yemin etti? Ben onu bağışladım, senin de amelini boşa çıkardım.'"***[1066] **Müslim rivâyet etti.**

Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* **hadisinde yemin edenin âbid biri olduğu geçmektedir. Ebû Hureyre dedi ki: "O bir cümle ile konuştu. Onunla dünya ve âhiretini berbat etti."**[1067]

1066. Müslim, 4/2023, (No: 2621). **(Editör)**

1067. Ebû Dâvûd, 4/275, (No: 4901). Ebû Hureyre'den gelen tarîkin tam metni şöyledir:

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "كَانَ رَجُلَانِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ مُتَوَاخِيَيْنِ، فَكَانَ أَحَدُهُمَا يُذْنِبُ، وَالْآخَرُ مُجْتَهِدٌ فِي الْعِبَادَةِ، فَكَانَ لَا يَزَالُ الْمُجْتَهِدُ يَرَى الْآخَرَ عَلَى الذَّنْبِ فَيَقُولُ: أَقْصِرْ، فَوَجَدَهُ يَوْمًا عَلَى ذَنْبٍ فَقَالَ لَهُ: أَقْصِرْ، فَقَالَ: خَلِّنِي وَرَبِّي أَبُعِثْتَ عَلَيَّ رَقِيبًا؟ فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ، أَوْ لَا يُدْخِلُكَ اللَّهُ الْجَنَّةَ، فَقَبَضَ أَرْوَاحَهُمَا، فَاجْتَمَعَا عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَالَ لِهَذَا الْمُجْتَهِدِ: أَكُنْتَ بِي عَالِمًا، أَوْ كُنْتَ عَلَى مَا فِي يَدِي قَادِرًا؟ وَقَالَ لِلْمُذْنِبِ: اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِي، وَقَالَ لِلْآخَرِ: اذْهَبُوا بِهِ إِلَى النَّارِ " قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَوْبَقَتْ دُنْيَاهُ وَآخِرَتَهُ

"Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: *"İsrâiloğulları'nın içinde biri hayra diğeri de şerre yönelmiş iki kişi*

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: ALLAH ÜZERİNE YEMİN ETMENİN MÂNASI

Yani Allah'ın bir şeyi yapıp ya da yapmayacağına dair yemin etmek.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

بَابُ: مَا جَاءَ فِي الْإِقْسَامِ عَلَى اللهِ/**Allah üzerine yemin etme hakkında gelenler:** Yani bu konuda gelen tehditler.

عَلَى اللهِ/**Allah üzerine:** Buradaki alâ (عَلَى) harf-i cerri bi (بِ) harf-i cerri mânasında değildir. Çünkü Allah adıyla yemin etmek zorundadır. Bu daha önceki bâblarda geçti.

الْإِقْسَام/**Kasem etmek:** Yemin etmektir. Buna misal şudur: "Allah yemin olsun ki Allah falanı affetmez." "Allah'a yemin olsun ki Allah falanı başarıya ulaştırmaz."

ÜÇÜNCÜ MESELE: YEMİNİN HÜKÜMLERİ İKİ KISIMDIR

I. Birinci Kısım: Allah Üzerine Yemin Etmek:

Bu birkaç çeşittir:

---

vardı. Birisi günah işlemekle, diğeri de ibadetle meşguldü. İbadetle meşgul olan devamlı olarak diğerini günah işlerken görür ve (her defasında da ona): "Vazgeç" derdi. (Yine) Birgün (onu böyle) günah üzerinde bulup ona "vazgeç" dedi o da: "Benim karşımdan çekil, benim Rabbim seni benim üzerime bir gözetleyici olarak mı gönderdi?" diye cevap verdi. Bunun üzerine (beriki): "Allah'a yemin olsun ki (böyle devam edersen) Allah seni affetmez yahut da seni cennete sokmaz" dedi. Bir süre sonra ikisi de vefat ettiler ve alemlerin rabbi huzurunda bir araya geldiler. (Yüce Allah) Şu ibadete düşkün olana: "Sen beni (m kullarıma nasıl muamele yapacağımı kesinlikle) biliyor muydun, yahut benim elimde olan (tasarruf imkanın)a sahip miydin, (de kulum hakkında benim adıma böyle kesin bir hüküm verebildin)" dedi. Günahkâr olana: "Git rahmetimle cennet(im)e gir" buyurdu. Diğeri için de: "Bunu cehenneme götürün" emrini verdi. Ebû Hureyre *(radıyallâhu anhu)* dedi ki: "Varlığım elinde olan zâta yemin olsun ki (sözü geçen âbid adam diğeri için böyle kesin bir hüküm vermekle) öyle bir söz söylemiş oldu ki, (bu kelime) (kendi) dünyasını da âhiretini de helak etti." **(Editör)**

1- Belli bir kişi için yemin etmesi: Misal: "Allah'ın belli, muayyen falan kişiyi affetmeyeceğine yemin etmek" ya da "Muayyen bir kişiye Allah'ın fazlından vermeyeceğine yemin etmek."

Bunun Hükmü: Bu haramdır. Bu ya tevhidin kemâline münâfîdir; şayet kendisiyle gururlanıp, kendisi için yemin ettiğini küçümseyerek bunu yaparsa bu haram olur. Ancak Allah'ı acizliğe nispet etme bâbından olursa ya da kendisinin de Allah gibi tasarruf edebileceği maksadıyla olursa bu tevhide münâfî olur.

2- Allah'a güvenme ve ona güzel zanda bulunma açısından yemin etme. إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ *"Allah'ın kulları arasında öyle kulları vardır ki Allah üzerine yemin etse onu doğrular"*[1068] hadisi ve Enes bin Nadr'ın *(radıyallâhu anhu)* Uhud günü yaptığı yemin de bu kısımdandır. Bu câiz olan kısımdandır.

3- Şer'î hükümler üzerine yemin etme. Abdullah bin Ömer'in *(radıyallâhu anhumâ)* Kaderiyye hakkında; وَالَّذِي نَفْسُ بْنِ عُمَرَ بِيَدِهِ لَوْ كَانَ لِأَحَدِهِمْ مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا فَأَنْفَقَهُ مَا قَبِلَهُ اللهُ مِنْهُ "...İbn Ömer'in nefsi elinde olana yemin olsun ki onlardan birinin Uhud kadar altını olsa ve sonra Allah yolunda infak etse Allah onlardan kabul etmez..."[1069] hadisi ya da adamın "Allah, münafıktan kabul etmez" diye yemin etmesi buna misaldir. Bu câizdir.

4- Belli bir günahı işleyenleri Allah'ın affetmeyeceğine dair yemin etmek. "Allah zina edeni affetmez" diye yemin etmek gibi. Bununla birinci kısım arasındaki fark birinci çeşit belli bir kişi hakkında yapılan yemindir. Bu çeşit yemin câiz değildir. Çünkü bu Allah'ın *(celle celâluhû)* meşîetine münâfî olan bir genellemedir. Zina eden kişi Allah'ın *(celle celâluhû)* meşîeti altındadır. Dilerse onu affeder, dilerse azap eder.

5- Allah'ın yapmaya teşvik ettiği şeyi yapmamak üzere yemin etmek. Adamın "Allah'a yemin olsun ki bugün tasadduk etmeyeceğim" demesi gibi. Şu hadisten dolayı: "Bir adam diğer bir adamla bir haktan dolayı tartıştı. Ona, 'onunla barış' denildiğinde 'vallahi yapmayacağım' dedi. -Hadisi Buhârî rivâyet etmiştir.- Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* buyurdu ki: *'İyilik yapmaya-*

1068. Buhârî, 3/186, (No: 2703); Müslim, 3/1302, (No: 1675). **(Editör)**

1069. Müslim, 1/36, (No: 8). Benzer lafızlarla rivâyet etmiştir. **(Editör)**

cağım, diye yemin eden kimdir...?'".[1070] Vâcip olan fiili yapmayacağına dair yemin edene gelince bu Allah'ın şeriatına itirazdır. Haccetmeyeceğine, namaz kılmayacağına dair yemin eden gibi. Tüm bunlar Allah'ın *(celle celâluhû)* hakları hakkındadır. Kul haklarında tafsilat vardır.

II. İkinci Kısım: Mahluk Üzerine Yemin Etmek:

Misal: "Allah'a yemin olsun ki sen sefere çıkmayacaksın" demesi gibi. Musannif bunu ele almamıştır. Ancak mubah olan bir şey üzerine yemin ettiyse yeminini yerine getirmesi gerekir. Vâcip olmaz. Yeminini yerine getirmezse kendisine kefâret gerekir.

CÜNDEB BİN ABDULLAH HADİSİNİN ŞERHİ

عَنْ جُنْدَب بْنِ عَبْدِ الله رَضِيَ الله عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "قَالَ رَجُلٌ: وَالله لَا يَغْفِرُ الله لِفُلَان، فَقَالَ الله عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى عَلَيَّ أَنْ لَا أَغْفِرَ لِفُلَانٍ؟ إِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ وَأَحْبَطْتُ عَمَلَكَ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

وَفِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ الْقَائِلَ رَجُلٌ عَابِدٌ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَوْبَقَتْ دُنْيَاهُ وَآخِرَتَهُ.

Cündeb bin Abdullah'tan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki:** ***"Adamın biri şöyle dedi: 'Allah'a yemin olsun ki Allah filanı affetmez.' Allah azze ve celle buyurdu ki: 'Falan kişiyi affetmeyeceğime dair kim benim adıma yemin etti? Ben onu bağışladım, senin de amelini boşa çıkardım.'"***[1071] **Müslim rivâyet etti.**

Ebû Hureyre'nin *(radıyallâhu anhu)* **hadisinde burada yemin edenin âbid biri olduğu geçmektedir. Ebû Hureyre dedi ki: "O bir cümle ile konuştu. Onunla dünya ve âhiretini berbat etti."**[1072]

قَالَ رَجُلٌ**/Adam dedi ki:** Adam İsrâiloğulları'ndandır. Ebû Hureyre'nin hadisinde böyle geçmektedir. Sıfat itibari ile adam âbid ve münkere karşı çıkan birisidir.

1070. Buhârî, 3/187, (2705); Müslim, 3/1191, (No: 1557). **(Editör)**

1071. Müslim, 4/2023, (No: 2621). **(Editör)**

1072. Ebû Dâvûd, 4/275, (No: 4901). **(Editör)**

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde adamın münkere karşı çıkan birisi olduğu geçmektedir.

وَاللهِ/**Vallahi:** Buradaki vâv kasem vâvıdır.

لَا يَغْفِرُ/**Affetmez:** Cümlenin başındaki lâ, nâfiyedir.

Mağfiret: Örtmek, görmezlikten gelmektir. Bu, Allah'ın affetmeyeceğine dair yapılan bir yemindir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Vallahi Allah seni cennete koymaz."

Adamı bu cümleyi söylemeye iki şey götürmüştür:

1- Kendisinde bulunan kibir ve büyüklenme çünkü o âbid bir kişidir. Bundan dolayı hadisin devamında şöyle gelmiştir: مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى ***"...Büyüklenip yemin eden kimdir...?"***

2- Âsi günahkâr olduğundan dolayı karşısındaki şahsı küçümsemesi. Bu sözü söyleyen adam onu dünya ve âhiret faziletinden yoksun bırakmıştır. Sanki şöyle demiştir: "Vallahi Allah ona rızık vermeyecek ya da ona çocuk hibe etmeyecek."

لِفُلَانٍ/**Falanı:** Muayyen günahkâr şahsı.

Ebû Hureyre'nin Ebû Dâvûd'daki hadisinde şöyle gelmiştir: O günahkardır.

Bu dinden çıkaran bir günah mıdır?

Hayır, onun günahı dinden çıkaran günah değildi. Buna başka bir hadis delildir; قَدْ غَفَرْتُ لَهُ *"...Ben onu bağışladım..."*

فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ/**Allah azze ve celle buyurdu ki...:** Bu, onlar ölüp dirildikten sonra söylenmiştir. Ebû Hureyre'nin hadisinde böyle geçmektedir.

مَنْ ذَا/**O kimdir? :** Bu istifhâm-ı inkârîdir.

يَتَأَلَّى: Yani yemin ediyor. Fakat bu yemin büyüklenerek, kibirlenerek yapılan yemindir.

إِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ/**Ben onu bağışladım:** Ebû Dâvûd'da *"Ben onu rahmetimle bağışladım"* diye geçmektedir.

وَأَحْبَطْتُ عَمَلَكَ/**Senin amelini boşa çıkardım:** Neyi boşa çıkardı? Bu adamın yaptığı bütün amelleri mi, yoksa kendisinden dolayı kibirlendiği ameli mi?

Şayet birinci ise adam bu sözüyle kâfir olmuştur. Çünkü onun amelleri boşa çıkmıştır.

Şayet ikincisi ise o zaman kendisiyle münkere karşı çıktığı ameli boşa çıkmıştır. Doğruya daha yakın olan budur.

Ebû Hureyre'nin birinci cümlesinin zâhirine gelince ki şöyle demişti; "O bir cümle söyledi, onunla dünyasını ve âhiretini berbat etti." Bu ancak vaîd/tehdit bâbındandır, beyan ve hüküm bâbından değildir, denilir.

Hadisin konuyla alakası: Allah üzerine yemin etmek haramdır. Bu tevhide ya da tevhidin kemâline münâfîdir.

{بَابُ: لَا يُسْتَشْفَعُ بِاللهِ عَلَى خَلْقِهِ}

[65.] BÂB: ALLAH, YARATTIKLARI İÇİN ARACI KILINMAZ

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ: نُهِكَتِ الْأَنْفُسُ، وَجَاعَ الْعِيَالُ، وَهَلَكَتِ الْأَمْوَالُ، فَاسْتَسْقِ لَنَا رَبَّكَ، فَإِنَّا نَسْتَشْفِعُ بِاللهِ عَلَيْكَ وَبِكَ عَلَى اللهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سُبْحَانَ اللهِ! سُبْحَانَ اللهِ! " فَمَا زَالَ يُسَبِّحُ حَتَّى عُرِفَ ذَلِكَ فِي وُجُوهِ أَصْحَابِهِ؛ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَيْحَكَ، أَتَدْرِي مَا اللهُ؟ إِنَّ شَأْنَ اللهِ أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ، إِنَّهُ لَا يُسْتَشْفَعُ بِاللهِ عَلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ" وَذَكَرَ الْحَدِيثَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

Cübeyr bin Mut'im'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Bedevînin biri Nebî'ye** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **geldi ve şöyle dedi: 'Nefisler zayıfladı, aileler acıktı, mallar helak oldu. Rabbinden bizim için yağmur yağdırmasını iste. Bizler Allah'tan sana şefaatçi olmasını, senden de O'na şefaatçi olmanı istiyoruz.' Nebî** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *'Subhânallah, subhânallah...'*. Rasûlullah tesbih etmeye devam etti ta ki ashabının yüzünden adama kızdıkları anlaşıldı. Sonra Nebî** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *'Sana yazıklar olsun! Sen Allah'ı biliyor musun? Muhakkak ki O bundan daha yücedir. Allah'ın kimseye şefaatçi olması istenmez...'*" Hadisi zikretti. Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.[1073]**

Şârih dedi ki:

1073. Ebû Dâvûd, 4/232, (No: 4726). Benzer lafızla nakletmiştir. **(Editör)**

BİRİNCİ MESELE: HADİSİN TAHRÎCİ:

Hadisin sahîhliği konusunda ihtilâf edilmiştir. Şârih, Zehebî'nin hadisi hasen gördüğünü zikretmiştir.

İkinci görüş ise zayıf olduğudur. Çünkü hadisin râvi zincirinde Muhammed bin İshak vardır. O müdellis[1074] olduğu halde an'ane yapmıştır. Bir de rivâyet zincirinde Cübeyr bin Muhammed vardır. O ise meçhuldür. Bunlara binaen hadis zayıftır. Çünkü zayıf hadis zayıflığı açıklanandır.[1075]

[İKİNCİ MESELE: HADİSİN MÂNA VE MUHTEVA OLARAK DOĞRU OLDUĞU]

İkinci Mesele: Hadis zayıf olsa da meselenin aslı doğrudur. Yani insanın böyle bir cümleyi kullanması doğru değildir. Yani "Allah'tan mahlukatına şefaatçi olmasını istiyorum" demesi doğru değildir. Çünkü Allah'tan şefaatçi olmasını istemek Allah hakkında noksanlıktır. Akıl ve nakil Allah'ın *(celle celâluhû)* kâmil olduğuna delâlet ediyor.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

"O'nun bir dengi yoktur."[1076]

وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

"...O yüce ve azîm olandır."[1077]

وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

"...Allah zengindir ve övülmeye layık olandır."[1078]

1074. Müdellis: Hadisi hocasından duymadığı halde ondan duymuş gibi nakleden râvi. Bu duruma hadis ıstılahında *tedlîs* denir. **(Editör)**

1075. Hadisin tahrîci hakkında detay için bkz. *Sünen-u Ebî Dâvûd (Tahkîk: Şuayb el-Arnaût)*, 7/107. **(Editör)**

1076. İhlâs, 4.

1077. Bakara, 255.

1078. Fâtır, 15.

ÜÇÜNCÜ MESELE: İSTİŞFÂ'IN MÂNASI

O şefaat talep etmektir. Bunun mânası ise onu kendin için bazı mahlukatı yanında şefaatçi kılmandır. Allah'tan, Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* ile senin aranda aracı olmasını istemendir. Ya da hayırdan bir şeyden gücü yeten bir diriyle senin aranda aracı olmasını istemendir.

Çoğunlukla şefaat eden şefaat edilenden değer olarak daha üstündür. Çünkü şefaat edilen isteyendir. İsteyen ise daha alt mertebededir.

Meselenin Şekli: Allah'tan isteyerek şöyle diyor: Ey Allah'ım! bana şefaatçi ol ya da benimle falan arasında aracı ol ki bana borç versin.

Bunun rükünleri üç tanedir:

Şefaat eden.

Kendisi için şefaat edilen.

Kendisi yanında şefaatçi olunan.

Şartı: "Ey Allah'ım!" cümlesiyle Allah'tan istemesi.

Mesele: Allah'tan kullarına şefaatçi olmasını istemek; bu ölüler veya gâib olanlardan Allah'a şefaatçi olmalarını istemekten farklı bir konudur. Bu sonuncusu büyük şirktir. Bu bilinen şefaat meselesidir. Daha önce geçmişti.

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي حِمَايَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِمَى التَّوْحِيدِ، وَسَدِّهِ طُرُقَ الشِّرْكِ}

[66.] BÂB: RASÛLULLAH *(SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)*'İN TEVHİDİN SINIRLARINI KORUMASI VE ŞİRKİN YOLLARINI KAPATMASIYLA İLGİLİ GELENLER

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: انْطَلَقْتُ فِي وَفْدِ بَنِي عَامِرٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا: أَنْتَ سَيِّدُنَا، فَقَالَ: " السَّيِّدُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى". قُلْنَا: وَأَفْضَلُنَا فَضْلًا، وَأَعْظَمُنَا طَوْلًا؛ فَقَالَ: "قُولُوا بِقَوْلِكُمْ، أَوْ بَعْضِ قَوْلِكُمْ، وَلَا يَسْتَجْرِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ نَاساً قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ: يَا خَيْرَنَا وَابْنَ خَيْرِنَا، وَسَيِّدَنَا وَابْنَ سَيِّدِنَا، فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ، قُولُوا بِقَوْلِكُمْ، أَوْ بَعْضِ قَوْلِكُمْ، وَلَا يَسْتَهْوِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ، أَنَا مُحَمَّدٌ، عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ، مَا أُحِبُّ أَنْ تَرْفَعُونِي فَوْقَ مَنْزِلَتِي الَّتِي أَنْزَلَنِيَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ". رَوَاهُ النَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ.

Abdullah bin eş-Şıhhîr'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Benî Âmir topluluğu ile beraber Nebî'ye** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gittim. 'Sen bizim seyyidimiz/efendimizsiniz' dedik. Buyurdu ki: '*Seyyid Allah tebâreke ve teâla'dır.*' 'Fazilet olarak en faziletlimiz, güç olarak en büyüğümüzsün' dedik. Buyurdu ki: '*Sözünüzü söyleyin ya da bir kısmını söyleyin (fakat bir kısmı kalsın). Şeytan sizi kullanmasın.*'"[1079] Ebû Dâvûd ceyyid bir senedle rivâyet etmiştir.**

Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **şöyle rivâyet edilmiştir: "İnsanların bir kısmı şöyle dediler: 'Ya Rasûlullah! Sen bizim en hayırlımızsın ve en hayırlımızın oğlusun; efendimizsin ve efendimizin oğlusun.' Buyurdu ki: '*Ey***

1079. Ebû Dâvûd, 4/254, (No: 4806). Şuayb el-Arnaût isnadının sahîh olduğunu söylemiştir. **(Editör)**

İnsanlar! Söyleyeceğinizi söyleyin ya da bir kısmını söyleyin. Şeytan sizi aldatmasın. Ben Muhammed'im. Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm. Allah'ın beni koyduğu mertebeden daha yüksek bir mertebeye yükseltmenizi istemiyorum.'"[1080] **Nesâî ceyyid bir senedle rivâyet etmiştir.**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Daha önce "Mustafâ'nın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* Tevhid Tarafını Koruması İle İlgili Gelenler" bâbı geçmişti.[1081] Burada tekrar yoktur. Bu bâb sözlü şirk yollarını kapatmaya taalluk edenlerle alakalıdır. Daha önce geçen bâb ise fiilî şirkin yollarını kapatmakla ilgiliydi.

İKİNCİ MESELE: BAŞLIĞIN ŞERHİ

Bu da daha önce geçen bâbla aynıdır. Ancak burada şu eklenir: Sözlü şirkin yollarını kapatmak.

ABDULLAH BİN ŞIHHÎR *(radiyallahua nh)* **HADİSİNİN ŞERHİ:**

قَالَ: انْطَلَقْتُ فِي وَفْدِ بَنِي عَامِرٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **"Dedi ki: 'Benî Âmir topluluğu ile beraber Nebî'ye** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gittim.'"**

فَقُلْنَا/**Dedik:** Bu sözü söylemelerinin sebebi onların Rasûlullah'a *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* olan sevgilerini izhar etmek istemeleridir. Ona karşı olan duygularını tabir etmek istemeleridir. Onun konumunu beyan etmek istemeleridir. Bundan dolayı huzurunda bu kelamla Onu övmüşlerdi. Onlar Rasûlullah'ı *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* hak ettikleri şeyle övmüşlerdi. O zaman onların kelamı övgü yolundaydı.

أَنْتَ سَيِّدُنَا/**Sen bizim efendimizsin:** Burada Rasûlullah'a efendilik izafe etmişlerdi. Bu özel bir efendiliktir.

السَّيِّدُ اللهُ/**Efendi Allah'tır:** Buradaki elif-lâm umum, istiğrâk (kapsama) içindir. Çünkü mutlak ve kemal siyâdet/önderlik Allah'ındır *(celle celâluhû)*. Seyyidin insanlar için olan mânası kavminde önder olandır.

1080. Nesâî, *el-Kübrâ*, 9/103, (No: 10007). Hadis sahîhtir. **(Editör)**

1081. 22. Bâba bakınız. **(Editör)**

Sonra kelamlarına şunu eklediler ve şöyle dediler: وَأَفْضَلُنَا فَضْلاً **"Sen, bizim en faziletlimizsin..."**: Yani en hayırlımızsın.

طَوْلاً/**Tavl:** Hadiste geçen bu kelime zenginlik, kudret mânasına gelir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا **"Sizden kimin hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmiyorsa..."**[1082]

Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* bunu (onların bu övgüsünü) inkâr ederek reddetti.

قُولُوا/**Söyleyin:** Bu emirdir. Ancak bu emir irşâd içindir.

بِقَوْلِكُمْ، أَوْ بَعْضِ قَوْلِكُمْ/**Sözünüzü veya sözünüzün bir kısmını:** Bunun iki ihtimali var:

1- Hazf takdiri üzere olması. Yani mubah olan sözünüzü ya da onun bir kısmını söyleyin. Bu takdire göre "efendimiz/seyyidimiz" sözü câiz değildir.

2- İkinci ihtimal: "Şimdi söylediğiniz 'efendimiz' sözünü söyleyin." Bu câizdir. Ancak aşırılığın önünü kesmek için bunu terk etmek daha evladır.

وَلَا يَسْتَجْرِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ/**Şeytan sizi kullanmasın:** Yani sizi aşırılığa götürmesin.

I. Mesele: "Seyyidimiz/Efendimiz" Sözünün Hükmü Nedir?[1083]

Bu daha önce "Kulum ve Câriyem" bâbında geçmişti.[1084]

II. Mesele: "Seyyid" İsmini Koymanın Hükmü Nedir?

Şayet sadece isim, alem olsun diye konmuş ise bu câizdir. Ancak bu, sıfat mülahazası ile birlikte olursa câiz olmaz.

Bu övgü yoluyla söylenirse de câiz olmaz. Bunun tenzîhen mekruh olduğu da söylenmiştir.

1082. Nisâ, 25.

1083. Konu hakkında detaylı bilgi için Muhammed Sâlih el-Müneccid'in (hafizehullâh) "İslamqa.info" isimli fetva sitesindeki açıklamalara bakınız. https://islamqa.info/ar/133302 'حُكْمُ إِطْلَاقِ "سَيِّدُنَا" عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالتَّسَمِّي بِأَسْمَاءِ اللهِ' **(Editör)**

1084. 54. Bâba bakınız. **(Editör)**

Abdullah bin eş-Şıhhîr *(radıyallâhu anhu)* **hadisinin konuyla alakası:** Bu hadis Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* tevhide önem gösterdiğine delâlet eder. Bunu sözlü şirk yollarını kapatmakla yapmıştır.

ENES *(radıyallâhu anhu)* HADİSİNİN ŞERHİ:

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ نَاساً قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ: يَا خَيْرَنَا وَابْنَ خَيْرِنَا، وَسَيِّدَنَا وَابْنَ سَيِّدِنَا، فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ، قُولُوا بِقَوْلِكُمْ، أَوْ بَعْضِ قَوْلِكُمْ، وَلَا يَسْتَهْوِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ، أَنَا مُحَمَّدٌ، عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ، مَا أُحِبُّ أَنْ تَرْفَعُونِي فَوْقَ مَنْزِلَتِي الَّتِي أَنْزَلَنِيَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ". رَوَاهُ النَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ.

Enes'ten *(radıyallâhu anhu)* **şöyle rivâyet edilmiştir: "İnsanların bir kısmı şöyle dediler: 'Ya Rasûlullah sen bizim en hayırlımızsın ve en hayırlımızın oğlusun; efendimizsin ve efendimizin oğlusun.' Buyurdu ki: *'Ey İnsanlar! Söyleyeceğinizi söyleyin ya da bir kısmını söyleyin. Şeytan sizi aldatmasın. Ben Muhammed'im. Allah'ın kulu veRasûlüyüm. Allah'ın beni koyduğu mertebeden daha yüksek bir mertebeye yükseltmenizi istemiyorum.'*"[1085] Nesâî güzel bir senedle rivâyet etmiştir.**

يَا خَيْرَنَا وَابْنَ خَيْرِنَا، وَسَيِّدَنَا/**Ey en hayırlımız ve en hayırlımızın oğlu, ve ey efendimiz...**

Konunun şâhidi: "وَسَيِّدَنَا وَابْنَ سَيِّدِنَا/**Efendimiz, efendimizin oğlu...**" kısmıdır.

Bunda bir problem var çünkü Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* babasına hayırlılık ve efendilik sıfatı kullanılmıştır![1086]

وَلَا يَسْتَهْوِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ/**Şeytan sizi aldatmasın:** Çünkü övmek şeytanın kullandığı yoldur.

Hadisin konuyla münasebeti: Hadis Nebî'nin *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sözlü şirk yollarını kapatmaya ne kadar hırslı olduğuna delâlet ediyor.

1085. Nesâî, *el-Kübrâ*, 9/103, (No: 10007). Hadis sahîhtir. **(Editör)**

1086. Detay için bakınız. https://islamqa.info/ar/47170
"والدا النبي صلى الله عليه وسلم في الجنة أو في النار ؟". **(Editör)**

{بَابُ: مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ [الزمر: 67].}

[67.] BÂB: ALLAH TEÂLÂ'NIN "ALLAH'I HAKKIYLA TAKDİR EDEMEDİLER. HALBUKİ BÜTÜN YER, KIYAMET GÜNÜ O'NUN KABZASINDADIR ..." (ZÜMER, 67) KAVLİ HAKKINDA GELENLER

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الأَحْبَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّا نَجِدُ: أَنَّ اللَّهَ يَجْعَلُ السَّمَوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ وَالأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالمَاءَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ، وَسَائِرَ الخَلْقِ عَلَى إِصْبَعٍ، فَيَقُولُ أَنَا المَلِكُ، فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ الحَبْرِ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ، وَالأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ القِيَامَةِ} [الزمر: 67].

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: وَالْجِبَالَ وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ، ثُمَّ يَهُزُّهُنَّ فَيَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا اللهُ. وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: يَجْعَلُ السَّمَاوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْمَاءَ وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ؛ وَسَائِرَ الْخَلْقِ عَلَى إِصْبَعٍ" أَخْرَجَاهُ.

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ مَرْفُوعاً: "يَطْوِي اللهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَدِهِ الْيُمْنَى، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ. ثُمَّ يَطْوِي الأَرَضِينَ بِشِمَالِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟".

وَرُوِيَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " مَا السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ، وَالأَرَضُونَ السَّبْعُ فِي يَدِ الرَّحْمَنِ كَخَرْدَلَةٍ فِي يَدِ أَحَدِكُمْ".

وَقَالَ ابْنُ جَرِيرٍ: حَدَّثَنِي يُونُسُ أَنْبَأَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ زَيْدٍ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم: "مَا السَّمَوَاتُ السَّبْعُ فِي الْكُرْسِيِّ إِلَّا كَدَرَاهِمَ سَبْعَةٍ أُلْقِيَتْ فِي تُرْسٍ". قَالَ: وَقَالَ أَبُو ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَا الْكُرْسِيُّ فِي الْعَرْشِ إِلَّا كَحَلْقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ أُلْقِيَتْ بَيْنَ ظَهْرَيْ فَلَاةٍ مِنَ الأَرْضِ"

وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: "بَيْنَ السَّمَاءِ الدُّنْيَا وَالَّتِي تَلِيهَا خَمْسمِائَةِ عَامٍ، وَبَيْنَ كُلِّ سَمَاءٍ خَمْسمِائَةِ عَامٍ، وَبَيْنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ وَبَيْنَ الْكُرْسِيِّ خَمْسمِائَةِ عَامٍ، وَبَيْنَ الْكُرْسِيِّ وَبَيْنَ الْمَاءِ خَمْسمِائَةِ عَامٍ، وَالْعَرْشُ فَوْقَ الْمَاءِ، وَاللهُ فَوْقَ الْعَرْشِ، لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ أَعْمَالِكُمْ". أَخْرَجَهُ ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، وَرَوَاهُ بِنَحْوِهِ عَنِ الْمَسْعُودِيِّ عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ. قَالَهُ الْحَافِظُ الذَّهَبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، قَالَ: وَلَهُ طُرُقٌ.

وَعَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَدْرُونَ كَمْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ؟ " قُلْنَا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ: "بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسمِائَةِ سَنَةٍ، وَمِنْ كُلِّ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ مَسِيرَةُ خَمْسمِائَةِ سَنَةٍ وَكَثَفُ كُلِّ سَمَاءٍ خَمْسمِائَةِ سَنَةٍ، وَبَيْنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ وَالْعَرْشِ بَحْرٌ بَيْنَ أَسْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، وَاللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى فَوْقَ ذَلِكَ، وَلَيْسَ يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ أَعْمَالِ بَنِي آدَمَ" أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَغَيْرُهُ.

Abdullah bin Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Hahamlardan[1087] biri Rasûlullah'a** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **gelip şöyle dedi: 'Ey Muhammed! Bizler Allah'ın, kitabımızda gökleri bir parmak, yerleri bir parmak, ağaçları bir parmak, suları bir parmak, karayı bir**

1087. Haham: Yahudi âlimlerine verilen isim. Arapça'da "Habr/Ahbâr" şeklinde geçer. **(Editör)**

parmak diğer mahlukatı da bir parmak üzerine yarattığını ve şöyle buyurduğunu buluyoruz; 'Melik benim.' Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* güldü, ta ki azı dişleri görüldü. Bunu hahamın söylediklerini tasdikten dolayı yaptı. Rasûlullah *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sonra şu âyet-i kerîmeyi okudu: *'Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Halbuki bütün yer kıyamet günü O'nun kabzasındadır...'"*[1088]

Müslim'in bir rivâyetinde şöyle geçmektedir: "Dağlar ve ağaçları bir parmak üzere yaratır sonra onları titretir ve şöyle der: 'Melik benim, ben Allah'ım.'" Buhârî'nin bir rivâyetinde ise 'Gökleri bir parmak, suları ve karayı bir parmak, diğer mahlukatı da bir parmak üzere yaratır.'" şeklinde geçer. Hadisi Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.[1089]

Müslim İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* merfû olarak şunu rivâyet etmiştir: "Kıyamet günü Allah gökleri dürer, sonra onları sağ eliyle yakalar, sonra şöyle der: 'Melik benim, zalimler nerede? Büyüklenenler nerede?' sonra yedi yeri dürer ve onları sol eliyle yakalar. Sonra şöyle der: 'Melik benim, zalimler nerede? Büyüklenenler nerede?'"[1090]

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yedi gök ve yedi sema Rahman'ın avucunda sizden birinizin avucundaki hardal tanesi gibidir."[1091]

İbn Cerîr *(rahimehullâh)* dedi ki: "Yûnus bana haber verdi. İbn Vehb bize İbn Zeyd'in şöyle dediğini bildirdi: Babam bana haber verdi ve Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurduğunu söyledi: *'Yedi gök kürsünün içinde, ancak kalkanın içine atılmış yedi dirhem gibidir.'* Ebû Zerr'in de *(radıyallâhu anhu)* şöyle dediğini söyledi: 'Rasûlullah'ın *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurduğunu işittim: *'Kürsü arşın yanında, yeryüzünde bir çöle atılmış demir bir yüzük gibidir.'"*[1092]

1088. Buhârî, 6/126, (No: 4811). **(Editör)**

1089. Diğer vecihler için bkz. Müslim, 4/2147, (No: 2786); Buhârî, 9/148, (No: 7513). **(Editör)**

1090. Müslim, 4/2148, (No: 2788). **(Editör)**

1091. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 21/324; İbn Batta, *el-İbânetu'l-Kübrâ*, 7/308. **(Editör)**

1092. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 5/399. **(Editör)**

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Dünya seması ile sonra gelen sema arasında beş yüz senelik mesafe vardır ve her sema ile bir sonraki sema arasında beş yüz senelik mesafe vardır. Yedinci semayla kürsü arasında beş yüz sene vardır. Arşı suyun üstündedir. Allah arşın üstündedir. Sizin amellerinizden O'na hiçbir şey gizli kalmaz."**[1093] **İbn Mehdî Hammâd bin Seleme'den o da Âsım'dan o da Zirr'den o da Abdullah'tan** *(radıyallâhu anhu)* **rivâyet etmiştir. Bunun benzerini Mes'ûdî'den o da Ebû Vâil'den o da Abdullah'tan rivâyet etmiştir. Bunu Hâfız Zehebî** *(rahimehullâh)* **söylemiştir ve şunu da söylemiştir: Bu hadisin başka tarîkleri de vardır.**[1094]

Abbas bin Abdulmuttalib'den *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Rasûlullah** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **buyurdu ki: *'Yerle gök arasında ne kadar mesafe olduğunu biliyor musunuz?'* Biz 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir' dedik. Buyurdu ki: *'Aralarında beş yüz sene yürüme mesafesi var. Bir semadan diğer semaya da beş yüz sene var. Her beş yüz sene katlaşmıştır. Yedinci gökle arş arasında altıyla üstü arası yerle gök arası kadar olan bir deniz vardır. Allah*** *(subhânehû ve teâlâ)* ***bunun (arşın) üstündedir. Âdemoğlunun amellerinden ona hiçbir şey gizli kalmaz."***[1095] **Ebû Dâvûd ve başkaları bu hadisi tahrîc etmişlerdir.**

Şârih dedi ki:

BİRİNCİ MESELE: [BÂBIN KONUSU]

Bu bâb Allah'ın *(celle celâluhû)* azametini konu edinmektedir. Allah'ı tâzim etmenin bir kısmı da ona şirk koşmayı terk etmektir. Allah'a şirk koşan O'nu hakkıyla taktir edememiştir.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ **"Allah'ı hakkıyla taktir edemediler..."** *(Zümer, 67).* Yani hakkıyla tâzim edemediler. Bu âyet müşrikler hakkındadır.

Sonra Allah'ın *(celle celâluhû)* **azametinin işaretlerini beyan etmiştir:**

1093. Beyhakî, *el-Esmâ ve's-Sıfât*, 2/290, (No: 851). Benzer lafızlarla nakletmiştir. **(Editör)**

1094. Bkz. Zehebî, *el-'Uluv li'l-'Aliyyi'l-Ğaffâr*, s. 45-46, (No: 74). **(Editör)**

1095. Ebû Dâvûd, 4/231, (No: 4723); Ahmed, *Müsned*, 3/292, (No: 1770); Tirmizî, 5/281, (No: 3320). Benzer lafızlarla nakletmişlerdir. **(Editör)**

1- Yer bütün büyüklüğüne rağmen kıyamet günü O'nun kabzasındadır.

2- Gökler büyüklüğüne rağmen dürülü olarak O'nun sağ elindedir.

İBN MES'ÛD HADİSİNİN ŞERHİ

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جَاءَ حَبْرٌ مِنَ الأَحْبَارِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّا نَجِدُ: أَنَّ اللهَ يَجْعَلُ السَّمَوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ وَالأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالمَاءَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ، وَسَائِرَ الخَلْقِ عَلَى إِصْبَعٍ، فَيَقُولُ أَنَا المَلِكُ، فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ الحَبْرِ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ، وَالأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ القِيَامَةِ} [الزمر: 67].

حَبْرٌ/**Habr:** Yahudilerin âlimleri.

نَجِدُ/**Buluyoruz:** Yani Tevrat'ta. Bu, Tevrat'ta tahrif edilmeden kalmış olanlardandır. Bu Yahudi âlimi Allah'ın *(celle celâluhû)* azametine delâlet eden bazı şeyler zikretmiştir. Rasûlullah da *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* onu bu konuda desteklemiştir.

Hadiste altı şey zikretmiştir:

1- Gökler bir parmak üzerindedir.

2- Ağaçlar bir parmak üzerindedir.

3- Su bir parmak üzerindedir.

4- Kara bir parmak üzerindedir.

5- Bunun dışındaki mahlukat da bir parmak üzerindedir.

6- Yerler bir parmak üzerindedir.

Musannif Müslim'in bir rivâyetini de zikretmiş; ثُمَّ يَهُزُّهُنَّ فَيَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ **"...*Sonra onları titretir ve şöyle der; Melik benim.*"**

Hadisin Konuyla Münasebeti: Bu hadis Allah'ın *(celle celâluhû)* azametine delâlet ediyor. Allah *(celle celâluhû)* için parmak ve adedini ispat etme meselesine gelince, aynı şekilde el ve Allah için sol ispat edilmiş midir? Bu konuda *Vâsıtıyye*'ye müracaat et.

İBN ÖMER'İN MÜSLİM'DE GEÇEN HADİSİ:

وَلِمُسْلِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ مَرْفُوعاً: "يَطْوِي اللهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَدِهِ الْيُمْنَى، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ. ثُمَّ يَطْوِي الْأَرَضِينَ بِشِمَالِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟".

Müslim İbn Ömer'den *(radıyallâhu anhumâ)* merfû olarak şunu rivâyet etmiştir: "Kıyamet günü Allah gökleri dürer, sonra onları sağ eliyle yakalar, sonra şöyle der: 'Melik benim, zalimler nerede? Büyüklenenler nerede?' sonra yedi yeri dürer ve onları sol eliyle yakalar. Sonra şöyle der: 'Melik benim, zalimler nerede? Büyüklenenler nerede?'"[1096]

Bu hadiste de Allah'ın *(celle celâluhû)* azameti vardır. Bunun göstergesi gökleri eliyle dürmesidir. Burada onu sağ diye isimlendirmiştir. Aynı şekilde yerleri eliyle dürmesi burada da sol diye isimlendirmiştir. Ancak bu lafızda bazı şâzlıklar vardır.

Bu konu da *Vâsıtıyye*'de ele alınmıştır.

1096. Müslim, 4/2148. (No: 2788). **(Editör)**

İBN ABBAS'IN SÖZÜNÜN ŞERHİ:

وَرُوِيَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " مَا السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ، وَالْأَرَضُونَ السَّبْعُ فِي يَدِ الرَّحْمَنِ كَخَرْدَلَةٍ فِي يَدِ أَحَدِكُمْ".

İbn Abbas'tan *(radıyallâhu anhumâ)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yedi gök ve yedi sema Rahman'ın avucunda sizden birinizin avucundaki hardal tanesi gibidir."**[1097]

وَرُوِيَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ/**İbn Abbas'tan rivâyet edilmiştir:**

وَرُوِيَ/**Rivâyet edildi:** Bu lafız meçhul sîgasıdır. Bu da hadiste bir zayıflığa delâlet eder.

İbn Abbas'a vakfedilen bu hadiste ihtilâf meydana gelmiştir. Şeyh Abdurrahmân bin Hasan buna sahîh demiştir. Bazı ilim ehli ise Amr bin Mâlik'in cehaletinden dolayı zayıf görmüştür. Hadis zayıftır.

İBN CERÎR'İN SÖZÜNÜN ŞERHİ:

وَقَالَ ابْنُ جَرِيرٍ: حَدَّثَنِي يُونُسُ أَنْبَأَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ زَيْدٍ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم: "مَا السَّمَوَاتُ السَّبْعُ فِي الْكُرْسِيِّ إِلَّا كَدَرَاهِمَ سَبْعَةٍ أُلْقِيَتْ فِي تُرْسٍ". قَالَ: وَقَالَ أَبُو ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَا الْكُرْسِيُّ فِي الْعَرْشِ إِلَّا كَحَلْقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ أُلْقِيَتْ بَيْنَ ظَهْرَيْ فَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ"

İbn Cerîr *(rahimehullâh)* **dedi ki: "Yûnus bana haber verdi. İbn Vehb bize İbn Zeyd'in şöyle dediğini bildirdi: Babam bana haber verdi ve Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu söyledi: *'Yedi gök kürsünün içinde, ancak kalkanın içine atılmış yedi dirhem gibidir.'* Ebû Zerr'in de** *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediğini söyledi: 'Rasûlullah'ın** *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* **şöyle buyurduğunu işittim: *'Kürsü arşın yanında, yeryüzünde bir çöle atılmış demir bir yüzük gibidir.'*"**[1098]

1097. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 21/324; İbn Batta, *el-İbânetu'l-Kübrâ*, 7/308. **(Editör)**

1098. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 5/399. **(Editör)**

وَقَالَ ابْنُ جَرِيرٍ: حَدَّثَنِي يُونُسُ/**İbn Cerîr dedi ki: Yûnus bana haber verdi.**

Bu hadis iki sebepten dolayı zayıftır:

1- Mürsel olması.

2- Rivâyetinde Abdurrahman bin Zeyd vardır. Bu râvi gerçekten zayıf bir râvidir.

Ebû Zerr'in *(radıyallâhu anhu)* **Hadisi:**

Bu hadisin rivâyetinde İsmâil bin Mûsâ olmasından dolayı zayıftır.

Bu geçen üç hadisin sened cihetinden her ne kadar zayıf olduğunu söylesek de ancak mânası sahihtir. Bu sahih bir temelin altına sokulur. Bundan dolayı bunların zikredilip şerh edilmesine bir mâni yoktur.

İbn Mes'ûd'un *(radıyallâhu anhu)* **Hadisi:**

وَعَن ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: "بَيْنَ السَّمَاءِ الدُّنْيَا وَالَّتِي تَلِيهَا خَمْسمِائَةِ عَام، وَبَيْنَ كُلِّ سَمَاءٍ خَمْسمِائَةِ عَام، وَبَيْنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ وَبَيْنَ الْكُرْسِيِّ خَمْسمِائَةِ عَام، وَبَيْنَ الْكُرْسِيِّ وَبَيْنَ الْمَاءِ خَمْسمِائَةِ عَام، وَالْعَرْشُ فَوْقَ الْمَاءِ، وَاللهُ فَوْقَ الْعَرْشِ، لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ أَعْمَالِكُمْ". أَخْرَجَهُ ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، وَرَوَاهُ بِنَحْوِهِ عَنِ الْمَسْعُودِيِّ عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ. قَالَهُ الْحَافِظُ الذَّهَبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، قَالَ: وَلَهُ طُرُقٌ.

İbn Mes'ûd'dan *(radıyallâhu anhu)* **şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Dünya seması ile sonra gelen sema arasında beş yüz senelik mesafe vardır ve her sema ile bir sonraki sema arasında beş yüz senelik mesafe vardır. Yedinci semayla kürsü arasında beş yüz sene vardır. Arşı suyun üstündedir. Allah arşın üstündedir. Sizin amellerinizden O'na hiçbir şey gizli kalmaz."**[1099] **İbn Mehdî Hammâd bin Seleme'den o da Âsım'dan o da Zirr'den o da Abdullah'tan** *(radıyallâhu anhu)* **rivâyet etmiştir. Bunun benzerini Mes'ûdî'den o da Ebû Vâil'den o da Abdullah'tan rivâyet etmiştir.**

1099. Beyhakî, *el-Esmâ ve's-Sıfât*, 2/290, (No: 851). Benzer lafızlarla nakletmiştir. **(Editör)**

Bunu Hâfız Zehebî *(rahimehullâh)* **söylemiştir ve şunu da söylemiştir: Bu hadisin başka tarîkleri de vardır.**[1100]

Bu hadis farklı yollarıyla hasendir. İbnu'l-Kayyim sahîh demiştir.[1101]

1100. Bkz. Zehebî, *el-'Uluv li'l-'Aliyyi'l-Ğaffâr*, s. 45-46, (No: 74). **(Editör)**

1101. Bkz. İbnu'l-Kayyim, Muhtasaru Savâ'iki'l-Mürsele, s. 435. **(Editör)**

المعتصر في شرح كتاب التوحيد

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhâb'ın onlarca dile çevrilen Kitâbu't Tevhîd adlı eserine yazılan şerhlerin en güzellerinden birisi de elinizdeki el-Mu'tasar Kitâbu't Tevhîd Şerhi'dir. Müellifi çağımızın âlimlerinden Ali bin Hudayr olup, 2003 senesinden beri Suudi Arabistan'ın zindanlarında yatmaktadır.

Kitâbu't Tevhîd derinlemesine ve tafsilatlı olarak açıklayan elinizdeki şerh, bu sahada mühim bir boşluğu doldurmaktadır.

Minber Yayınları olarak Şeyh Ali bin Hudayr'ın yazmış olduğu eserlerin tercümesine devam edecek ve Türkçede neşredeceğiz inşallah.

9 786258 230963